

ગાવરંગી

પુસ્તક-૫ મું.

એપ્રિલ. ૧૯૨૦.

અંક ૮ મા.

ડયુક

ડયુકનો મોહા—એ કાં દેર લેન્દામે ।

ડયુકનો લેમન—ગી દેર લેડીઝ ।

એટલે

ડયુકનો જીવર—એ મી દાર જીવરીઝ ।

ડયુકનો ગીર-મી-અપ—એ કાં દેર મોન-ગઝ ।

ડયુકનો નાસમેગી—એ મી દાર ગુકમ ।

શું ?

ડયુકનો લેમન કવાશ—એ કીક દેર પ્રીનગઝ ।

ડયુકનો પ્રસ્તો—એ કીક દેર કીગઝ ।

હાલ

માર્ક

ઓફ

એક

રલન્સ.

હીયર પ્લીઝ એ કમ જાન કોસડી કુ નવી

૩૦ વપના પા ૮ અનુભવનુ એ પગીળામ છે

ડયુક એન્ડ સન્સ.

નં. ૩૧-૩૩, શ્રીદીશ હાટલ લેન,

એપોલો સીટ,

કોટ મુંબઈ.

ડોંગરેનું બાલામૃત.

મધુ હોવાથી
હોડનજો ખુશીથી ખીજે છે
અને આ ખીનાથી
હોડનજોની તાકાદ વધી
તેજો રૂંધુષ્ટ થાય છે.
લીલીની કી ૧૨ આના ૮ ખ ૬ આના
કે.ટી. ડોંગરેની કંઠ,
ગીરગામ-મુબઈ

એક અમુલ્ય લાલ.

નવરંગની ચોથાં સાલની કંચલીટ ફાઈલ.

નવરંગના નવા ધગ ધરના મગીન, વાચનના મેદાને મેકી. નવરંગના માટે આ એક
ઉત્તમ તક છે. હાવગા આનની અને મોમ કુમારથી રચાતી Mass H K T ની સાતી
પરેન પ્ર. ખુશી વાચનાની મોજ મગરો

વળી સાથે નાથ આધરપત્રીની કનમથી તખાવની અને અભિ રોમિય થ પેરી ચાલ્યો
મનારની વન તુમાખી તેમજી પ. પ્રા મુથી અત તુનીક અદર આનની કે આ વાગત
વાચી દે એ મોગી ફીન ગુમા થા પગાર કે

૧. ૬. ૧૯૩૦ ના વાગત દુખી સાતી ઓ કમિટી નિમણા, મવારે ૧ તાલિન બરર
પ્રમ ગમા મોજુ છે

કીમત રૂ. ત્રણ.

નોંધ—આ ફા ૧ માથ બેગની મે પડી મગરો ૧લી

ખાતુઓને ખરતું.

મેશીશ, ઘનસરસન, રીબન્સ, ત્રીમીઝ્સ, ભરત કામના ઉંચા નમુનાઓ,
સાડીની કોરો કોથ્રેમ કેનવાસ, ઇત્યાદી અમારી દુકાને એક ફેરો
મારી જોઈ જશોજી. બધુ એ-વન છે.

આદમજી નુરબાઈની દુકા.

૩૪૬, ઉતવાલા બિલ્ડીંગ, ગ્રાંટ રોડ, મુંબઈ.

ભરત કામ માટે રેલ્સ્ટોડ

રેશમોનો રાત

નં. ૧૦૩૯

રેશમ સર્વોત્તમ છે.

ગુલેનુર

ફેશનેબલ ખાતુઓ અને કાકડુ પ્રદર્શન

કાઇન આર્ટ નીડળવર્ક ડીપાર્ટમેન્ટ

અવમેવી મુખ્ય નગરીની તમામ કૌમની ફેશનેબલ ખાતુઓ અને
ભરતની અનેક રાણીઓમાં જોડકા પકાયલુ ખાતુ

ઝીક કસખ, કેંગમ, સીકવનમ, જલ્દી તથા આરીના કામમાં ખીનહરીફ છે.

અમારા ખાતામાંથી ભગ્યલા આડીઓ, અને પટ્ટાઉઝોનુ ઉમદા કામ, તેની
મનખુશ કરનારી ઓગીજનલ ડીઝાઇનો એક ખામ સ્પેશીયાલીટી છે
ખીજઓ અમારી ડીઝાઇનોની નકલ કરનાની ફેક્ટની ડોમેશ કરે
છે જોઈ હુમાગ ઉતમ કામની સામેલી છે. અમારા ભાવો અમારી
નાદરકારીગીરી તરફ જોતા ડીક્રાયત છે અમારા ખાતામાં થયલુ

ભરત કામ નીચલા ઠેકાણા ખીવાય ખીજ કોઇની
દુકાને મલજો નહીં

ધનબાઈ ફરદુનજી બનાજી,

નાં. ૫, આલનામોટ રોડ, ખલાલા હીલ, મુંબઈ

૬૧૦ વામન

ગોપાળનું

આયોડાઈઝડ

સાર્સાપરિલા.

આ સાર્સાપરિલા આજ સાકવધી પ્રખ્યાત છે અને લાખો દરદી
આંખે એના ઉપયોગ કરી પોતાના નીશા દૂર કરી છે.

યોડી એ મનુષ્ય જીવન છે.

તે બગડ્યું હોય તો અને

રોગ ઉત્પન્ન થાય છે મારે તે

સુધારવા દરેક માણસને જાણ સેવી

જોઈએ, તેને મારે આ સાર્સાપરિલા

ચીના બીજ એક પશુ દવા લેવાની જરૂર નથી.

વળી આ દવા ખીવાથી ઉપદ્રમ એટલે ગરમી અને

તેના વડે મતારોગો-તેમજ લકવા, મધીના, ચામડીપ

કાળા કાળા પડવા, આંગતું મુઠા આવડું, શરીરમાં બળતરા

થતી, શરીર ઉપર દેરી મળ્યા ફાટ્યા થઈ આવવા વીગેરે

વીકારો ઉપર આ દવા અકમીર થઈ ચુકી છે.

શીશી ૧ નો ૩. ૧ાઠ્ઠા ચાર શીશી ખીવાથી સારો ગુણ આવે છે પો. જીદું.

ચાર શીશી એકદમ મંગાવનારને ખચ સહિત રૂ. ૪-૧૭-૦ પરશે.

મુંદત જીવન-માન પ્રજાદાસ ચામડાંદ
સરકારી ટું-ચીરાન પુર વાચળ

અમદાવાદ એચ ટું-ગોલકદાસ મોતીચંદ
પાસેથી મળશે અમદાવાદ
પાંચવીની પોળ.

ડા. ગૌતમરાવ કેશવ એંડ સન. ઠાકુરદ્વાર-મુંબઈ.

નવરંગ.

વાંચવાલાયક વાર્તાઓ ને વિષયોથી ભરપુર માસિક.

માસિક અને અધિપતિ—મીં અરદેશર અરશેહુ દેશાઈ.

ઓફિસ—રૂ. ૩૭, બજારગેટ સ્ટ્રીટ, કોટ, મુંબઈ.

વાર્ષિક લેવાળાં હિન્દુસ્તાનમાં રૂ. ૩૦ છુટક નકલ આના ૮.

” ” પ્રદેશમાં રૂ. ૪

પાંચમાં આલના આણકેને મીં બ. ન. કાબરાહુ એક છુટક લેટ.

પુસ્તક ૫ મું.

એપ્રિલ, ૧૯૨૦

અંક ૮ નો.

અનુક્રમણિકા.

મહિરાની મેહકાબુ (ચાલુ વારતા)	અધિપતિ.
સ્નેહ કે બ્યન્દાર?	શ્રીયુત નસિનીકાન્ત.
લગ્નની પસંદગી (ટુકડી વારતા)	દીવાખુશ.
શું માણસ ખુશ થઈ શકે?	J. M. Hormusji.
આરજસ્તાનની કેટલીક કહેવતો.	રાં રમણલાલ.
મારા મન તરંગ (કવિતા)	જીવજન.
રામ રાખે તેને કોણ આખે? (ટુકડી વારતા)	રા. યોગેશ.
ગમગીન મુસાફર (કવિતા)	કવિ ભાઈશંકર વિ. પંડિત.
સોનેરી સખુતો	મીસીસ ખુરશેદ શી. કોટવાલ.
આંક-ચંચળ ગણીત	કવિ ભાઈશંકર વિ. પંડિત.
નક્લી નેપોલ્યનનાની ના(મ)દરી	મા. દી. મીસ્ત્રી.
દીલમાં દયા કોં ન મળે? (કવિતા)	હૃદય પુષ્પ.
Extortion as a Fine Art	P. K. Nair.
પૈસા પર પ્યાર (ચાલુ વારતા)	મીસ મુના ધરાની.
હિન્દુસ્તાનના પ્રાચીન દુનરો (કવિતા)	રાં એમ. એમ.
અંધાવરોક્ષ	શ્રીમનલાલજી ભા. પંડિત.
	Straightforward.
બળધર અને સતી હંદા	કવિ ભાઈશંકર વિ. પંડિત.

બાટલીવાળાનો અમલ કરીનાઇન ટેબ્લેટ ૧ ગ્રન; દરેક બાટલીમાં નંબર ૧૦૦.
 બાટલીવાળાની અમલ કરીનાઇન ટેબ્લેટ ૨ ગ્રેન, દરેક બાટલીમાં નંબર ૧૦૦.
 બાટલીવાળાનું ગેઝ્યુમીક્સચર મેથેરીઆ તાવ, ઇનફ્યુઝેનઝા વગેરે માટે દવા.
 બાટલીવાળાની ટોનિક પીલ્મ શીક્કા મલુમો અને મળતત્તુની નબવાઇ માટે ગોળી
 બાટલીવાળાનો તુથ પાકીડર, દાનના રક્ષણનું મળન.
 બાટલીવાળાનો રીંગવમ ઍન્ટિમેન્ટ, દાન્ટ, લોખી ઇચ વગેરે માટે મવમ.
 સપ્તજા દવા વેચનારાઓ પાસેથી મળશે અથવા લખો.

ડા. એચ. એલ બાટલીવાળા સન્સ એન્ટ ડું. લીમીટેડ.

૨ નં. ૮૬ વરલી મુંબઈ નં. ૧૮.

તારનું મરનામું ડાક્ટર બાટલીવાળા દાદર.

Dr. H. L. Batliwalla Sons & Co., Ltd.

No 87, WORLI, 18 BOMBAY.

Telegraphic Address: "DOCTOR BATLIWALLA, DADAR."

ગ્રાંટરોડ વેરથી તમારે મારકીટ વેર ધકેલા ખાતા
 જવાની કંઈજ જરૂર નથી.

જામ, જેલી, ખાંડકીટ, સારડીન, કોકો, ચોકલેટ, ઇ. વેલતી
 ખોરાકી; સેન્ટ, લવન્ટર, કોલોનવાટર, સાબુ, તેલ, હેરચોઈલે,
 જતજતના મેકરોના; જોપાનીઝ અને ચાઈનીઝ કટલરી, તથા ભેટ
 સોગાટને લાયકની હામા ચીઝો; પેટન્ટ મેડસીનો, અને પરફ્યુમરી,
 મારકીટ ભાવે અમો વેચે છીએ.

પોરોજશા નશવાનજની કું.

શેઠના ચૌલ, ગ્રાંટરોડ, મુંબઈ.

માલેક:—પરિશા શાપુરજી ભેસાનીયા.

જે. ખરશેદજીની કું.

(આ કંપની વીસ વરમનાં વ્હુનાં અનુલવીની જાતી દેખરેખ હેઠલ ચાલે છે.)

હમારે તથા તરનારીની કન્ની, ધી. ખાડ, મેવો, દરેલો મમાવો ચાહે, કોશી, સુખડ,
 લોગાન, અગર, ગચ્ચાના રમકડાં, નવા વરમનાં તથા મદદે કાર્ડો, ભેટ

આપવા લાયક ચીજો, તથા દરેક જાતનો વિચાપત્રી માપ, પેટન્ટ

દવાઓ, નિગેરે કીકાપત્ર ભાવે મવશે.

તાખ્યા બીલ્ડીંગ, ઝેડવે હોટલની સામે, ચર્નશિડ જંકશન મુંબઈ.

નવરસ.

પુસ્તક ૫ મું.

ઓપ્રીલ ૧૯૨૦.

અંક ૮ મો.

મદિરાની મોહકાણ !

(યુરોપિયન સંસારની એક મોટી વાર્તા.)

૧૨.

વિક્ટર મેળવિલ અને લુઇઝનાં લગ્નને ચાર વરસો વિદી ગયાં, કે જે ચાર-સામાં તે મુખી લેખને ત્યાં જે મંતાનો-એક પુત્ર અને પુત્રી-ની પ્રાપ્તિ થઇ હતી. તે જે વાહાંસાંઓ કે જેઓએ પોતાનાં પરણવાનાં દીવસની એક પખવાડીયું અગાઉ જે અસહ્ય લલેમ દુઃખ વેડીયું હતું તેનો, પુરેપુરો ગદ્ગદો વાળી આપતું સંપૂર્ણ સ્વર્ગીય મુખ તેઓએ જે ચાર વરસના કાળ દરમીયાન અનુભવ્યું, વિક્ટરને હવે તેનાં લખાણો પ્રગટ કરવા માટે પ્રગટકતાંઓ પણ ઝટ મળ્યા. કેમકે તે કોઇ હવે એકાદ મોહતાન્નમંદ અને પ્રુથામતખોર લખનાર નહોતો રહ્યો; અને દુન્યા પણ તે તવંગર કલમકશના લેખો વાંચવા માટે, અતી ઉલટમંદ અને છસાસુળની હતી. તે વખતનાં સર્વથી અગ્રગણ્ય સાક્ષરો તેનો સહવાસ અને સોળત શોધતા, ગાન પ્રસારક મંડળીઓ અને વીજ્ઞાનને લગતી મસ્થાઓનો તે સલાસદ બન્યો; અને સોહીત્ય સંબંધી બરખા થતું કોઈ પણ નવું મંડળ તેની ધ્યાન ખેંચનારી હાજરી વિના લુખ્યું સર્વને લાગ્યું.

મેળવિલે, અમોએ ગતાંકના આકથાના ઉલ્લાસમાં લખ્યું છે તેમ, લંડનનાં વેસ્ટ એન્ડના ફેશનેબલ લટ્ટા ઉપર એક ઘર ભાડે લીધું હતું; અને પૈસો જે સગવડ અને આરામ મેળવો શકે તે દરેક સગવડ અને આરામમાં તેઓ રહેવા લાગ્યાં; અને તેની (પૈસાની) એજમેની બહેસથી વિક્ટર વિપેની નામોશી પણ ભૂલાઈને ભૂતકાળમાં વિસરાઈ ગઇ. તવંગરો અને મોટાં મોટીઆસંઓ તેની સાથ મિત્રતા બાંધવા તલપી રહ્યાં અને તેના વરફથી ગાંધવામાં આવતી લપકાદાર અને ધામ પુમી ટીપાર્ટી અને મેજળાનીઓમાં પોતાને નિમત્રણ મળે એજેવા તલપી રહ્યાં. તે ખરચાહુ બની ગયો હતો, સોસાયટીની ડેખાદેખીની મોહીનીમાં તથાઈ તે અતી લખકુટ ખરચ માંડી બેઠો હતો, કે જે માટે તેની લુચાન રૂપસુંદર મોહર દાર અવાનનવાર વાંધો પણ લેતી હતી. પણ તે તેને ગણકારતો ન હતો. તે તેણીને એમ કહી ચુપ કરતો હતો કે તે હવે ચાહે એટલો પૈસો પોતાની કલમનાં જોર

પેદા કરી શકશે, અને વારંવાર તે મોટી રકમો ઘરમાં લાવતો હતો, કે જે તેની કલમનું પરીણામ માત્ર હોવું જોઈએ એમ માની તેની મીઠી પરણેતર મનશે દીવાસો ને સતોષ લેતી હતી. ને એક ઘણી નરમ દીલની, લોખી લારજ હતી અને તેથી જો કે તમામ દોલતની ખરી હકદાર તો તેણી એળસી હતી છતાં તે ઉપરનો સર્વ અખત્યાર તેણીએ પોતાના પતિના ખ્યારા હસ્તમાં સોંપી આપ્યો હતો જ્યાં સુધી તે તેણી તરફ વાહકથી વસ્તતો હતો અને જ્યાં સુધી તેનાં પ્રીય ગર્યાઓના સહવાસની અનુપમ મનહ તેને મળતી રહેતી હતી ત્યાં સુધી મધુરી લુપ્ત કોઈ પણ પ્રકારના અલુગમતા કે કઢંગા ખંચાલો પોતાનાં દેમાગમાં લાવતીજ ન હતી તે જુવાન માવિતરે પોતાનું તમામ સુખ તે નાહના ઘરખટલામાં ભરી મેળ્યું હતું; અને વારંવાર બહુ મોડી રાત સુધી ચિકટર ગેરહાજર રહેતો ત્યારે તેણી ફરીઆદનો એક ટુંકારો પણ પોતાનાં સુખ માહેથી કાઢતી ન હતી, કેમકે ચિકટર બાહ્યાણ તરીકે પોતાની સાહિત્યની શેકાણુ દર્શાવતો હતો.

તેઓના શાદીથી એક થવા બાદના ઉપવા સમય સુધી ચિકટરે કોઈ પણ જાતના મદિરાને હાથ વટીક અડાડ્યો ન હતો. શરણની સત્યાનારી ભરી સંગતમાં પોતાને ફામીને લાડે ચઢી જવા જેટલા જોળમમાં મૂક્યો હતો એ ખ્યાલથી તે ધ્રુજતો હતો. તે ખપી માહ જક્ષ્ણો મીનાહારીપણુને ત્યાગવાથી તેને લોગવવી પડી હતી એ તે કમકમાતની ધ્રુજરી સાથેજ યાદ કરી શકતો. અને તે બધો વળન દરમીઆન તે આનંદી અને સુખી હતો. તે પ્રભાતમાં વહેલો ઉઠતો અને પોતાનો લેખણુ વ્યવસાય ઉમગ અને આનંદથી શુર કરતો; અને તે જે લખતો તે બધું જોરાવર ઉમદા વિચારોનું તેની શૈલીમાં ઉત્તમ અને અસરમાં બોધક અને આનંદમય હતું. કે જેથીજ તેના લખાણો એટલાં બધાં લોક આકરને પ્રાપ્ત થયા હતાં. પણ જેમ જેમ તેને ખીજ સાહિત્ય સેરકો સાથે ખીછાણુ પડતી ગઈ, તે તેઓની કલણો અને મેલાવડાઓમાં જતો આવતો થયો કે તેને પૂન જરા જરા મદિરા પાન કરવાની લાલચ થઈ-કહો કે તેને તેમ કરવા તેનાં મિત્રોએ શરમવ્યો વા લલચાવ્યો અને તે સતોષ લેતો-અલર્ણતાં સતોષ તો માત્ર તેનો ધખારોજ હતો-કે હદ બાહર દારૂ પીવાના ગેરકાયદાઓનો તેને કડવો અનુભવ મળેલો હોવાથી તે હવે પોતા ઉપર કાણુ રાખી શકશે. પરંતુ જરા જરા કરતાં મદિરાને વધુ અને વધુ જથ્થો પોતાનાં ઉદરમાં સહજ અમયમાં તે હોમાવવા લાગ્યો; અને અવારનવાર-ઘણે વાંજે વળને-પોતાના મિત્રો સાથે તે એટલો તો લંગિલ થઈ જતો કે તેની અસર બીજી સહવારે તેને મગજની અને શારીરીક વેદનાઓમાં જણાતી. લવિષ્ય માટેનો લય તેવે વળતે તેના આતમાંને ડળતો હતો અને તે નીચે મુજબનો ખ્યાલ લાની પોતાના મનને સમજાવતો કે “હું ફરીથી છાકટો બનશ એ માનવુંજ મીઠું હોમાકાન છે. જરાક ઓછો વધતો લેતાં માહરે અટકવું ન જોઈએ પણ હવે પછી મને ખપે તે કરતાં જરા પણ જલ્દી ન લેવાની હું કાળજી કરશ. હું મુલોજ છુટો. જો એ કમખખન ટેવને વશ ન કરી શક્યો કે કાણુમાં ન રાખી શક્યો તો પણ ત્યારે એક માણુસે પોતાનાં મિત્રોની નજરમાં હલકા પડવું ન જોઈએ, ખીજાઓ

જેમ કરે, તેમ તેણે અવશ્ય કરવું જોઈએ. માહર જે કરવું ને સંભાળવાનું છે તે માત્ર સાવધાન રહેવાનું છે.”

અને એ રીતે પોતાની મશકેરી ન થાય એવા જ્યાંલી હરંગી, તે પોતાનાં મિત્રોનાં દુષ્ટ-દાખલાનું અનુકરણ કરવા લાગ્યો અને ખીજાઓ જેમ કરે તેમ કરી દે નેથી પોતાની હસી મશકેરી ન થાએ, મેળવિલે મીતાહીરપણાને ફરી તીલાંજલી દીધી; અને ખાણ પછી જેમ સોસાયટી અને માતબર વરજમાં રીવાજ છે તેમ દાડ ધીચવા માડ્યો. અમો-ફરીથી કહીશું કે તે કાંઈ આણુ દમ ગાંધીને શરાબ ગટ ગટાવતો ન હતો; પણ દીન પ્રતીદીન તે વધારે પ્રમાણમાં પીવા લાગ્યો અને વખત જવે તે ઝાંઝેલાગે ઉપરા સાપરી લાંગેજ રહેતો. તે પોતામાં થતો એ ધીમા ફેરફાર જોઈ શક્યો નહિ અથવા જો તેણે જોયો હોય તો તેનાં પરીણામની લય-કરતાને પોતાનાં જ્યાલથી દુર સખરા વારતે તે ઉપર જણાવી ચુકેલી એકાદી સુરખ દલીલોનાં આશરે શોધતો.

સામંતી રીતે લેતાં તેઓનાં પરણ્યા સંસારનાં પેહલ્લાં ચાર વરસો કોઈ પણ સાંતીની અરજણુ કે દુઃખ વિનાનાં ગયાં. કે જેને આપણે સુખનાં મધુરાં નામથી જોગણ્યે છીએ. લુધંજ એ સમય દરમીયાન એક જવાન શરમાળ ખાખામાંથી ફેર વાળીને એક પુખ્ત અને અતી લાવણ્યમય સ્ત્રી ગતી હતી—એક એવી ખરી મમ-તોણું માહર જે જે પોતાની માતૃભાવની લાગણીને પોતાનું આ વિદ્ય માંહેલું એક મોટું આંબુપન સમજી, ગરચાંને અસાધારણ લાડલેલાં કે વિખડેલ કયાં વિના ચાહેલાં ને ઉધારતાં શીખવે છે. તેણીનાં ગરચાંઓ ખુશસુરતીમાં અને મન તેમજ તનના ઉધરણાવમાં તેણીની કાગળનાં પ્રતાપે ઘણાં આરાં નિવડયાં અને તેણીનાં પતિની સાહિત્ય સંજાંથી વધતી જતી વિખ્યાતી તેણીનાં જીવનમાં મગફરીની એક વાંજળી જડ ઘાલી બેઠી.

ચાર વરસ એમ ગણાંડી ગયાં, અને મેળવિલેને એકાએક લાન થઈ આવ્યું કે તે આવક કરતાં જમણો ખરચ કરતો હતો; અને જો એ મુજબજ જાહેજલાલી ને દોષદમામથી તે વધુ વખત ખરચ ચાહુ રજાગે તો થોડા વખતમાં લુધંજની તમાગ દોલત સફાયત થઈ જશે. એક દીવસે સાંજે પોતાનું કામ પુરું કર્યા પછી તે આરામ લેતો બેઠો હતો તેટલાં તેને એ જ્યાલ આવ્યો. તે એક નવી વારતા લખતો હતો તેટલાં પોતાનો હીસાબ જોવાની તેને એકદમ જાણસા થઈ આવી. પરીણામ અમોએ ઉપર કહ્યું તે આવ્યું અને તે હવે પ્રશ્નાતાપ કરવા પડ્યો. તે હીસાબ જાંધો નોંધતો હતો અને તે ઉપર પોતાની દયાએલી અશમો ફેરવતાં જોયું કે દારૂવાળાનું નામ અંદર ઘણી વેળા નોંધાયું હતું. તેને ચાલતાં વરસમાં દારૂવાળા ને ભરેલી રકમો ગણવાનું વાહર આવ્યું અને તે એટલી તો મોટી પુરવાર થઈ કે અન્તયખીનો માર્યો તે પોતાની ખુશીમાંથી ચમકી ઉઠ્યો. માંસ, ઇંડાં, પાંઉ આદી ખાધની અને રોજનાં જાપતની ચીજો કરતાં પણ તેણે વધારે નિહાળી તેને લાગ્યું કે તેનાં દેશનેજલ ધર ખટલાનાં જાણમાં તે જોડું હતું. અને પછી—ઓ, અન્તયખી!—તે જ્યાલથી પોતાને ઉપજેલી દીકરીની છુપાવવાં તેણે તે દુષ્ટ દારૂનોજ આશરો

શેઠ્યો, કે જેના ગંઢવર ખરચ મોટે તે હમણાં જ હેલતી ગયો હતો. હા, પોતાનાં રૂમમાં એખલો પડેલો તે પાછો - મદિરાપાનમાં આશ્વાસન સમજવા લાગ્યો, કે બ્યારે તેની મોહરદાર અને ભુગકાંચો બાબુનાં જ રૂમમાં મોજુદ હતાં, કે જેઓનાં અખંડ ખ્યારમાં દારૂ કરતાં વધારે સાચ્યો આનંદ તે મેલવી શકત.

ઓર્ચીતુ તે રૂમનું બારણું ઉઠકડયું, અને એક નોકરે મીઠા ટેરીવિસ્ટનું નામ પોકાયું. મેળવિલ કે જેનાં ગાલો ઉપર મદિરાની મોહકાણે લાલી ચઢી હતી તે પોતાનાં બુના મીત્રને આવકાર દેવા ઉઠી ઉભો થયો અને તેની સાથે હસ્તધુનન કરી તેને ખેસાડયો. તેણે ત્યાર કેડે, નોકરને વાઈનની એક નવી બાટલી લાવવાનો હુકમ કર્યો અને તે હુકમની બાબતથી થવા બાદ મીઠા ટેરીવિસ્ટે પોતાની હમેશની ગંભીર દમદમા ભરેલી, અદાએ પોતાનાં આવવાની મકસદ બહેર કરી

“મહારા વાહલા મિત્ર, આજે તમારી પાસે એક ઘણી અગત્યની, એક નોંધી લેવા ભેગ. એક ધ્યાન ધરવા લાયક માંગણી કરવા પધાર્યો છું. એક માંગણી કે જે માટે મને વિશ્વાસ છે કે જે તમે કદી નાકબુલ કરી શકશો નહિ.”

મેળવિલે વાઈન સીપ કર્યા કર્યું. તે સુંદર (?) અલકારનો છેડો કંઈ ટોચે ચઢી આવશે તેની તે રાહ જોવા લાગ્યો.

“માહુરી દીકરી-માહુરી વાહલી દીકરી એલીઝબેથ, મીઠા મેળવિલ,” તે ડાસાએ બરી રાખ્યું, “આવતી કાલે પરબુનાર છે. આવતા દીવસ i સુર્યાસ્ત પેહલ્લાં તે ટેરીવિસ્ટનું નામ છેડી એક બીજું તેટલું જ માનવંત પણ તેટલું મીઠું તો તહિજ-ચીઝલહર્સ્ટ-ધાગલ કરનાર છે અને માહુરી મોતેગર-મહારી સર્વથી શ્રેષ્ઠ આશા ને ઉમંગલની ઉમીદ એ છે કે તમે મેહેરબાન અમારે ત્યાંનાં એ ખુશબખતીભર્યા પ્રસંગના નાસ્તા ઉપર-જે ખાસ મીસીસ ટેરીવિસ્ટ એ સુબારક હાંગામને જેળ દેતો બેઠે બનાવનાર છે-હાજર થઈ મને ખુશનુદ કરશો.”

મેળવિલે તે માંગણી તુરત તુરત કબુલ રાખી અને મીઠા ટેરીવિસ્ટે બીજું કાંઈ દાસ્તાન ચલાવ્યા અગાઉ બે વાઈન, ગલાસો પોતાના ગટર જેવાં ગળાંમાં હોમાવી દીધાં.

“તમારી પુત્રીના લગ્ન માટે હું તમને સુબારકગાદી આપું છું,” મેળવિલે કહ્યું, “ઓહ, ખચ્ચીનજ, મને સુબારકગાદી ઘટે છે,” મીઠા ટેરીવિસ્ટે કહ્યું, “એ માહુરી જમાઈ મીઠાચીઝલહર્સ્ટ એક ખબતો છે-એક મસ મોટા ખબતો, કે જે તમામ ખરૂં છે એમ હું ખાત્રી આપું છું. દુકંમાં કહું તો, ડીયર મીઠા મેળવિલ, માહુરી દામાદ તમારી લાઈનનો માણસ છે. એક નગીનો છે-એક તહિ જણાએલો મીલતન-એક ખાનગી ગાયરન-એક સમારી સ્કોટ અને સગડી આગળનો મુર-જે-”

“એક ઘણો કાબેલ મુકુમ હું ધારું છું,” વિક્ટરે દુકં કર્યું.

“બરાબર, મીઠા મેળવિલ, ખીલકુલ બરાબર,” તે ડાસાએ કહ્યું, “અને જો તમને એ મારા જમાઈની અજબ જેવી, ખીનહરીફ ને ન કલ્પી શકાય એવી મોહળી શકતીની ખાત્રીની હોય તો અજે મોજુદ છે. આ વાંચો.”

એમ કહેતાં ગી૦ ટેરીવિસ્ટે પોતાનાં કોટનાં ખીસાંમાંથી એક કાગળ ખોર
દાદયું અને વિકટરનાં હાથમાં મેલ્યું. તે તેણે નીચે મુજબ વાંચ્યું.

“મીસ એડીઝાબેથ ટેરીવિસ્ટેને તેનાં પ્યારનાં પુત્રરી તરફથી

નથી શકતાં ભરી ન્યાર માણસ હજી

પેનાહ ત્યારે નાદારી કોરટની લેછ;

ન શુનેહગાર છતાં, એ બેટસી, સગજ

કેદીની સ્થિતિએ જાપડો પોંદ્યેછ.

છે હાલ એજ માહરો થકયું કરજ.

પ્યાર તાહરાનું અનહદ કેમ ચુકવશ તને;

છે માગનાર તું મોટી, એ દીલદાર સગજ,

કેમ ભરું તે જટ તું સમજાવ મને.

પ્રીયા તુંજ હૃદયનો કેદી છું હું,

જેમ કરોળીએ બાળે પંખી સપડાયછ;

હાય! નથી દાંઘ નાદારી કોર્ટ જંપું,

ન્યાં પ્યાર માહરાણુલંદનો ફેસલો કંઈ ધાય.

જેમ લોકડું ધાએછ જળીને આગરે રાખ,

તેમ જગર મુજ જળીને આગાદ ધરો;

તેથી હું વિનવું છું બેટસી માહતાગ,

કે માણું આ દીલદારનું કષુત્ર કરશે.

ન લખીશ હવે વધુ કાંઈગી ચતર,

છું માથાંથી પગ ટક તુંજ પ્યારમાં ગરક;

છું પ્યાર તાહરાં છેલ્લોને પેહલ્લો સદર,

તુંજ સદાનો ચીઝંદકસર્ત કવિ મરહ.”

“કેમ શું ધાયું, એ નાદર નામીચી કવિતા વિષે?” મી૦ ટેરીવિસ્ટે મેળવિ
તે વાંચી લઈ પાસ કરેલું કાગળ ગજવામાં મુકતાં કહ્યું.

“ધણી મજાહની છે,” વિકટરે પોતાનું હસ્તું બંધી મુશીગતથી અટકાવી કહ્યું.

“ત્યારે હાજ તુરત મુકગાઈ!” તે ડાસાએ કહ્યું. “ત્યારે આવતી કાલે સ
વારે અમો તમારી અને તમારાં લલાં મોહરારની પેનાતી આમદની રાહ જોઈશ
એ વેળા તમોને એ માહરા નામચીન જમાઈ, હમણાં તમે વાંચેલી કશ્ચોરસી
કવિતાના લેખક સાથ મેલાપ કરવાનું સંભાળ્ય પ્રાપ્ત થશે.”

મી૦ ટેરીવિસ્ટે સંધાળ્યા; અને વિકટર પાછો જોખલોં પરચો. તે રૂમમાં મુ
વામાં આવેલા ઘડીઆળમાં અગ્યારના ટકોરા થયા, અને વિકટર પોતાની ધણીઆ
આગળ જવા ઉઠ્યો. તેને લાગ્યું કે તેણે આજે બસતી શરણ ગંટગંટાંવે હતા
જે બહુ જોડું હતું તે તેનો પટીદ હુશમન એક વેળા ખન્યો હતો અને ફરી
તે ન જાને તેની તેને જુગ કાળજી કરવાની હતી.

“એક શુદ્ધસ્થ તમને મળવા માંગેજ, સાહેબ,” ફરી પાછો નોકર આવ્યો.

“તે કોણ છે?”

“કોઈ તગડીત શખ્શ છે,” ઉત્તર મળ્યો, “અને તે કહે છે કે નામ આપવાની કાંઈ જરૂર નથી.”

“જોડાવ તેને.”

તે નોકર ગયો અને થોડીક ક્ષણમાં તે કોઈ તગડીત શખ્શ તે રૂમમાં દાખલ થયો અને મેળવિવ તેને લેવા બે ડગળાં આગળ વધ્યો, પણ તેની પર નજર પડતાંજ તેને પીછાણતાંજ ગલરાત અને ધિક્કારથી પાછો હડ્યો. તે કોઈજ નહિ. પણ તેનો પુરાણો સાથી મીઠા ટાઇટમ ટીપ્પસ હતો!

૧૩

મીઠા ટીપ્પસ લગરીક લપકાદાર વસ્ત્રોમાં સજ્જ થયેલો હતો. તેનાં હાથમાં મોંનાની મુઠ્ઠની એક મોંધાં મુન્યની લાકડી હતી. વિકટરની અબ્બયળીનો લાલ લઈ ત મરસોગ અદર આવ્યો અને મોટાં ઘેરીતાંભારીતાંપણાંથી પોતાની હેટ અને નટીક નજદીકની એક ટીપોય ઉપર મૂકી અને વિકટર નજદીક આવી તેનો હાથ જબરદસ્તીથી પોતાના હાથમાં લઈ હસ્તધુનન કર્યું.

‘હું તને જોઈને બહુજ ખુશી છું,’ તેણે કહ્યું; “તે દુન્યામાં મોટો હોહોકાર મચાવી દીધો છે. અને એવા એક નાંમાકિત અધિકર્તાની મિત્રતા ધરાવવા માટે મોટું મગરૂર છે. મેળવિવ, માહુરા વાહલા મિત્ર, તાહુરી એ જગરી ને ટીવમાતુ દીવસ અતી ઝડપથી વધતી જતી નામના માટે હું તને ખરા અતઃકરણથી અભીનંદન આપુ છું.”

તેનાં જોડાવાની ધપછપ કાઢી એવી તો હતી કે તે સમજી વિકટરનો ગુસ્સો અરધો અરધ મરી ગયો અને વળી તે શરાણનીજ જુમારીમાં હોવાથી તે તેની સામેનો પોતાનો ગુસ્સો, કહેર ગધુ વિસરી ગયો.

‘સકળ સૃષ્ટિની અદર તેં મોટો હોહોકાર કરી મેળ્યો છે,’ ટાઇટસે જરી રાખ્યું. તે જાણતો હતો કે સર્વ મનુષ્યની નળણી બોર્ડુ તેમની મગરૂરીમાં સમાઈ છે; અને ખુશામત ને વખાણનાં બે શબ્દો ગમે તેવા મોટા ગુસ્સા અને કહેર પર, પાણી ઉપર તેલ નાખવા જેવી અસર નિપજાવે છે. “મેં તાહુરા બધા અંધો મોટી મોજ સાથ વાંચ્યા છે. માહુરા કેટલાક મિત્રો તો કહે છે કે તું આધુનીક સર્વથી મોટો અંધકાર છે.”

‘આજની મુલાકાતનો સળંગ શું છે?’ વિકટરે પૂછ્યું. તેણે એ પ્રશ્ન કરવાની જેમ તેમ હીંમત દરી હતી કેમકે તેણે દીલ તો તેની તારીફ સમજી અરધું ગોમ બની ગયું હતું.

“શું? તાહુરા પુરાણ દોસ્તને તાહુરે ત્યાં મળવા આવવાનો હકક કે અધીકાર નથી?”

“હું નહિ ધારતો કે હું તમને એક મિત્ર ગણી કે કહી શકું.” વિકટરે સુકબ્યું.

“હું તેમ નથી ધારતો. રેમન અને પાઈથ્યસની મિત્રતા વિશ્વ વિખ્યાત છે. હું કેમન છું અને તાહરે માહરી તરફ પાઈથ્યસ માફક વંસ્તવું જોઈએ.”

“ને તે માહરી વિક્ટર સાક્ષી પુરી કેમનનો ભાગ ઘણો અચુક લગવ્યોય. નહિ ?” મેળવિલે ચેષ્ટા કર્યા.

“માહરા વાહલા મિત્ર. તે માહરે એક રાજદવારી પગલું હતું,” ટાઈટસે ધીંગડાં લગાવ્યાં; “તુને જો ફ્રાંસી કે તો સાથે માહરે કાંય લટકવું જોઈએ! હું તો તાહરે નિયતોપપણું પુરવાર કરવા માંગતો હતો, અને તેથીજ ખાસ મે તેમ કયું. મને તું કહે તે ચીજના પાંચત્ર કસમ છે. જો હું જોટું કહેતો કે જોલતો હાઉં તો.”

“વેલ, હુષ્ટાત્માઓમાં તું—” મેળવિલે તેને હકકાટી તેને પોતાને દરવાજામાંથી હાંકી કાઢવો જોઈએ એવા ખ્યાલથી કહ્યું.

“સગર, સગર, તું ઉશકેરા ના. તું જાણે છે કે એ કમળખત ઉશકેરાતમાં એલેઝાન્ડરે કલાઈટસને મારી નાખ્યો હતો. અને મને કલાઈટસ જાનવાની હાલ ધ્રુવજ નથી. હું કયારનો વાત કરું છું. માહરે ગણું ગણું સુકાઈ જાય છે ને દેખાડે ઉપર માફ ગલાસ બી નથી.”

મેળવિલે અંગ વગાડ્યો, જવાબમાં એક નોકર હાજર થયો. “એક સાફ ગલાસ.” ટાઈટસેજ હુકમ આપ્યો. “હવે મને નિરાંત વળી. હું માહરા પુરાણા મિત્રને મળવા અતી ઘણો તવજનો હતો. છેલ્લાં ચાર વરસો થયાં તુને લેટવા માહરે છવ જથો લગઈ રહ્યો હતો.”

“તમે જાણો છ કે છેલ્લા આપણે કયાં છુટા પડ્યા હતા?” વિક્ટરે અધીરાઈથી અને કંઠવાસથી પુછ્યું; “આપણે એલેડ ગેલીનાં દરવાજા ઉપર છેલ્લાં મળ્યા હતાં. તે માહરી સાથે વાત કરવાની તજવીજ કરી હતી અને મેં તેની ગણના ન કરી—”

“એક પળનો ગુસ્સો ને જોટો ખ્યાલ.” ટાઈટસે સમજાવ્યું. “લેજો ગલાસ આપ્યું, પણ વાઈન કયાં છે?”

તે નોકરે પોતાનાં શેક તરફ જોયું. તે કાંઈ વિચારમાં નિમગ્ન હતો. ટાઈટસે પાછું કહ્યું અને વિકટર વિચારમાંથી ચમકી ઉઠ્યો. તે નોકર પોતાનાં શેકનાં હોંક-મની રાહ જોવા લાગ્યો. વિકટર વિચારમાં ગંજશુલ થઈ ગયો હતો. તેને મસંતકે મહિરાની નિશા એટલી ગદી હતી કે તે કોઈની સોળત માટે ખુશી હતો-પછી તે સોળતી ગમે તે કાં નહિ હોય. અને તેને લાગ્યું કે જાંટલી વગર સોળતી તો નશાભાજ હોય. તેણે તેથી જોઈતો હુકમ આપ્યો; અને થોડીક પળમાં એક નવી જાંટલી દેગસ ઉપર આવી પડી.

“ઘણો મજાડનો વાઈન છે,” મીંડેરીવિસ્ટે ટેસ્ટ કરી કહ્યું; “પણ હવે તો તું ઉચામાંનાં વાઈન પી શકે એટલો પેસાપાત્ર છે; મેળવિલ, હવે તાહરી ચોપડી.

એની કીંમત તને મન માનતી મળતી હશે. કેઈ ખી પ્રગટ કર્તા તાહરું પુસ્તક પ્રસીદ્ધ કરવા ના પાડતો ન હશે.”

“માહરું લખાણો ખપાવવામાં હવે મને કાંઈ અડચણ પડતી નથી.” મેળવિલે, નમ્ર અવાજે કહ્યું. તેનાં અવાજ માહેલી નમ્રતા, તેની થતી તારીફ અને નવા મદિરાને આભારી હતી.

“તું ખડો નસીબદાર છે.” ટીબલ્સે કહ્યું. “લગભગ દરેક થકારો ગરીબ છે. બુના લખનારાઓ પણ મીસક્રીન હતા અને આધુનીક સાક્ષરો પણ તેજ અવસ્થામાં છે સીવાય કે થોડાક નસીબદારો કે જે માહેલો તું એક છે. પ્લેટો એટલો તો ગરીબ હતો કે તેને પોતાની માનીની બિલાડીની આળની રાશનીની મદદથી લેખો લખવા પડતા હતા, પણ એનેકા જે ઘણો ધનવાન હતો તેણે દોવતની નાંખાચકારી ઉપર તત્તગવીને વિષય લખ્યો છે. હા, માહરું વાહલા મેળવિલ, અખીસ અવની હાલ તાહરી ને તાહરી વારતા કરી રહી છે.”

“હું નહિ ધારતો કે હું એટલો બધો પ્રગતપ્રીય હોઉં,” વિક્ટરે પોતાનું ગલાન બરી બાટલી પાસ કરતા કહ્યું.

“પ્રગત પ્રીય?” ટાઈટ્સે જોયું કે વિક્ટરનો ગુસ્સો હવે તમામ લોપ થઈ ગયો હતો. તેણે તેથી, આશ્ચર્યથી વધાર્યું, “આજ કાલ લોકખીજ થકારોનાં ભાવખી ખજતુ નથી અને તાહરી પેલી છેલ્લી નવી વારતા—”

“હા તેનું શું?” વિક્ટરે પોતાની ખુસ્મી તેની વધુ નજીક ખેંચી આતુરતાથી કહ્યું.

“જે દીવસે એ પ્રમીધ થઈ તે દીવસે સરકયુલેટીંગ લાઇબ્રેરીઓમાં એ પહેલી મેળવવા માટે લોકો એકમેક સાથે જીતકર ને બાઝમગાઝી કરતાં હતા. મેળવિલ, આજે તકારી અપુવ ફેનેહની સલામતી”

‘થેકસુ’ મેળવિલે ગદાસ ઉપાડી કહ્યું, “હું પણ તને તેવું જ નસીબ મળ્યું હું”

“આપણે છેલ્લા મળ્યા ત્યાર માઢ માહરી પર પણ નમીબ દેવી જરા રતી પ્રસન્ન થઈ હતી.” ગીં ટીબલ્સે જરા થ્રેસીને ચલાવ્યું, “માહરી એક બુદ્ધી કાકી થી ગઈ હું તે બુદ્ધીને ઘણો આહતો હતો અને તેણી સીક હતી એમ સમજી તેના આગળ ગયો. ડોકટરે તેણીને જરા જરા લોકનેમ આપવા કહ્યું હતું અને તેના ડોક્ટરે હજારે તેણીને આપતો હતો એક રૂને મને તેણીની હાલત ઘણી ખરાબ લાગ્યાથી મે જરાક જરૂરી પ્રમાણમાં તે આપ્યું અને પરીણામમાં બુદ્ધી ખાપરી ગઈ. હું બાપુતો હતો કે રોમીએ માહરું લાલમાં વસિયત નામુ કર્યું હતું અને નિકળ્યું બી તેમજ મેં તેજ નમયેથી કરકસર કરવાનો નિશ્ચય કર્યો અને શુરૂઆત તરીકે માહરી કાકીને દફનાવવાનો ખચ્ચ મે પોતે ન કરતાં ત્યાંના પાડોરી આનેજ માથે નાખી ત્યાંથી તીરી આવ્યો.” ગીં ટીબલ્સે પોતે કેમ જરા રતી દોઢયાંવાળો થયો હતો તે કહી સમજાવ્યું; અને તેની અસર પોતાનાં મિત્રની

ઉપર શું થઈ હતી તે બાણવા પોતાની અશભો તેના તરફ ઉઘડી. તે કેટલીક સમજી વિકટરનાં લવાં ઉપર ગુસ્સાનો જામરો ચીડ્યો. અઢ્યો હતો; અને રોષે વાત બોલેલી બાણે એ ફીકરથી ટાઈટસે વાતની વલાણું ફેરવી નાખી. "પણ જો હું તાહરા જેટલો હોશ્યાર હોતો તો હોસસ જેવો કોટીપટી થતો. આજ કાલ તો બધા લખનારાઓ તાહરી અદેખાઈ કરે છે."

"હું મંગરૂર તો તે માટે નથીજ." વિકટરનો ચીડ્યો ઉતરી ગયો અને તે હસીને જોડ્યો. "પણ તું વાઈન કેમ નથી લેતો?"

"હું તાહરે માટે ખોટી છું." ટીબલ્સે ઉત્તર દીધો.

"મેં તો માહરે ભાગનો પુરતો લીધો છે." મેજવિલે વધુ લેવાની લાલચને અટકાવવાની એક નળણી કોશિશ કરતાં કહ્યું.

"વેલ, ત્યારે હું એખલો પી શકતો નથી." ટાઈટસ જોડ્યો. "તાહરા પહ રોણાંઓની ખાતરદારી કરવામાં આજબો લાંડન શેહરમાં તાહરે સરોબરીયો કોઈ નથી એમ બધી દુન્યા જોલે છે તે પરથી હું ધારનો તો કે—"

"વેલ, તો આવ, હું લઉં છું," મેજવિલે કહ્યું. તેણે વિચાર્યું કે દુન્યાં દીગર જોલે તે ઠીક નહિ, જો કે દુન્યા કદી બી મીં ટીબલ્સની ખાતરી આપવા મુજબ જોલે હોય તે શકમંદ હતું.

"મેજવિલ, માહરા વાહકા મિત્ર, તુંને જાવા મોટા વેલાય ને મુળમાં માહાલનો ભેઈને હું જાહુજ ખુશી છું. હું તને હાંદગી પ્રયન્ત વાહક અને વક્ષથી વળગી રહીશ."

મેજવિલનાં મદિરાથી મસ્ત થએલાં મસ્તક ઉપર તે બાંગડનાં જોલવાની અસર થઈ. તે બંધુ ખરીજ ધારણથી જોલતો હતો એમ તેને મનથી માન્યું.

"ટીબલ્સ, ત્યારે એ સદલાવ ભેઈ નેહાયત ખુશી છું. તું માહરો એક વગર શકે બની મિત્ર છે." મેજવિલે ટાઈટસનો હાથ લઈ જોરમાં જુરસાથી હીલવતાં કહ્યું.

"ખચીતજ, હું છું." ટાઈટસે કહ્યું. "પણ જાટલી ખાતરી થઈ છે."

"ખાતરી થઈ છે?" મેજવિલે જોડ્યો. "બીજી મંગાવ્યો જોલ કયો વાઈન મંગાવ્યો—પાર્ટ, શારી, કલ્વેર, વરમાઉથ, એગપેન? ફકટ નામ કે."

"શેમ્પેનની એક જાટલી મંગાવ."

વિકટરે અંગ વગાડી નોકરને જોલાવી ભેઈતો હુકમ આપ્યો. તે નોકર કાંઈક અજાણ થતાં ગયો ને થોડા વારમાં જાટલી લઈ આવ્યો.

"ધંબાજ ઉત્તમ છે," ટાઈટસે શીષ કરતાં કહ્યું.

"ખચીતજ," વિકટરે ટેકા આપ્યો. તેની આંખો તથા જોલે આતશ બીસાળ લાલ થઈ આવ્યા હતા.

"અરે. મને જો તાહરા જેવો એક ચાન્સ મળે," મીં ટીબલ્સે પોતાનું માથું હીલમીરીથી ધુણાવીને કહ્યું, "જો કોઈ મિત્ર હાલમાં માહરી મદદે આવી મને સાહય થાય તો હું અંદરોજમાં તવજર જાનું."

એક માણસ જ્યારે લગભગ છાકટ અવસ્થાએ ચઢી ચુક્યો હોય છે ત્યારે ને પોતાનાં સાથીનો સહજ પણ ગમ કે કકળાત ભેષ કે તામોશ કરી શકતો નથી. તે મુજબ મેળવિલે ટીખત્સને તેનો ગમ શું હતો તે બહાર કરવાનું દાગીને કયું. અને ઘણી આનાકાની સાથે તે નામચીને શુરૂ કર્યું, “માહરા વાહલા મેળવિલ, માહરા હુખનાં રોહરા રડવા કાંઈ હું અહીં આવ્યો નથી,”

મીં ટીખત્સે એક લાંબી હાથ જેવી અને પછી શેમપેનનું એક નવું ગલાસ ગટગટાવી ગયો.

“પણ હું બાણુ તો ખરો કે તને શું હુખ છે?” મેળવિલે બોલસ કરી.

“જો તું તે બહુદામથી બાણુવા માંગે છે તો મ્હારે તાહરી ઈચ્છા પાર પાડવી જોઈએ.” ટાઈટસે પોતાનો પાત્ર અચુક રીતે ભજવતાં કહ્યું. “વાત એમ છે કે હમણાં માહરા હાથમાં થોડાક સો પાઉન્ડ હોયતો—પણ નહિ, માહરે તે વગર અવાવણું પડ્યે.”

‘ઓહ, હું સમજ્યો,’ મેળવિલે આધરાઈથી વચ્ચે પડી કંહયું, “તને કેટલા જોઈએ છે?”

“તું શું કહેછ?” મીં ટીખત્સે બાણું સમજ્યું ન હોય તેમ અંકે કરાવા પાછું પુછ્યું.

“તુને કેટલા જોઈએ છે?”

“જો તું બાણુવાન ઈચ્છે છે તો આશરે પાનસો પાઉન્ડ.”

‘તે તુને મળશે,’ મેળવિલે ખુરશી ઉપરથી ઉઠી ઉભો થતાં બોલ્યો, “હું જઈને માહરી એક છુક લાઉ છું.”

‘જોહ, શું તું માહરું નમીળ ફેરવશે?’ ટીખત્સે તેનો હાથ પકડી બેરમાં દાખતાં કહ્યું.

મેળવિલે પોતાનો હાથ છોડાવી તે રૂમમાંથી બહાર પડ્યો. તે સીટીંગ રૂમ તરફ ગયો, કે જ્યાં તેની સર્વાંગ સુદર મોહરદાર તેની રાહ જોતી બોટી ઘતી બેઠી હતી. તેનાં બચ્ચાઓ તો બહુ મોડુ થયાંને લીધે અત્યાર આગમચનાં બીછાણે ગયાં હતાં. પોતાની સુદર પરણેતર ઉપર નજર પડનાંજ વિકટર પોતાની હાલત વાસ્તે-શરમીંદા થયો અને તેનો અવતાર જોઈ તે લલી ભારત મોહત જેવી ક્ષીણી પડી.

“માહરા વાહલા વિકટર,” તેણી પોતાનાં હમેશનાં મીઠા, મધુર અવાજે બોલી.

‘તે આવે ઘણો દારૂ પીધો છે!’

વિકટરે જેમ બને તેમ ટટાર ઉંચું રહેતાં ઉત્તર કર્યું, “માહરી એકછુક ક્યાં છે?”

“આવી મોડી રાતે તેનું શું કામ પડ્યું, વિકટર?” લુઈએ જરા ઠડક અવાજે, મગર કોઈ પણ ક્ષીણમનાં થપક ભર્યાં તો નહિજ, પૂછ્યું, “માહરી નજદીક આવ, વાહલા, બોલ, મને કહે. તને ઉચકેશવાનું શું કારણ મળ્યું છે?”

“નહિ, નહિ, લુઈજ, હું ઉચકેશવો નથી. સાંમો ઉલટુંજ હું તો એક બુનાં મિત્રને લેટવાધી ઘણો ખુશી છું.”

“બુનો મિત્ર—તે કોણ?” લુઈએ અચરતીથી પૂછ્યું.

“માહરો જુનના ને જાની મીત્ર ટીંગત્સ,” વિકટરે અંખીરાગથી કહ્યું. “પણ માહરી એક બુક ક્યાં છે?”

“ટીંગત્સ-ટીંગત્સ,” તે નામ સંમળને લુધઝે મલરાતથી ચીસ મૂકી. “હું તે અંડાળ કે જેણે તમો વિરુદ્ધ જુકી સફરી પુરી હોતી. જો, વિકટર, વિકટર, તેને આપણા ઘરમાંની કાઠી મૂક—હાંત્રી કાઠ. તે જેથી સાંપ છે ને તું ને પાછો ડંડવા આવેલો છે. અરે, માહરા વાહલા ધણી. મને સમજ-તાહરી પરણેતરની કાકલુદી ભરી અરજ માન-જો, હું તને સુધણ મંડીએ પડી વિનવું છું,” અને એમ બોલતાં તે સુંદરી વિકટરના પગ આગળ ફસડાઈ પડી, ઘણું દયાજનક અવાજે રોવા લાગી.

“લુધઝ, તું એમ છેકજ ગમ્યાં ચડી ના જાન. ટીંગત્સ જાહુ મજાહને માણસ છે. એ ખિચારાનું નશીળ કાંઇ ઉધરે કરી હું એને થોડીક નાણાની મદદ કરવા ચાહું છું.”

“વિકટર, મને સમજ લે,” મધુરી લુધઝ આંખમાં આંસુઓ સહીત તેનાં પાંને કોમળ કરો તેની નજદીક આસુછથી જોડી બોલી. “તાહરા બચ્ચાને ખાતર હું તને પગે પડી કહું છું; તું જેની ચીજ સર્વથી પવિત્ર સમજતો ચા માનતો હોય તેનાં નામથી તને અરજ કરું છું કે મને સમજ-જો, વિકટર, માહરા કહેવા પર ધ્યાન ધર. તે અંડાળને એક ઘડી ભર જી તાહરા ઘરમાં આશરો ના આપ.”

“લુધઝ, તે માહરો પહુરેણો છે,” મેજવિલે લગભગ ઝનુનથી કહ્યું.

“તે સેહજાન છે. તે તાહરાં સત્તામાં નથી. તેણે એક વખત તાહરું નખખોદ વાળ્યું હતું ને હવે તે પાછું આપણું બધાનું પથ વાગરો. મને એવી છુરી આંગાહી થાએ છે.” તેણી એવા તો કરગરેલા સ્વરે ને અદાએ ઉપજું, બોલી કે, સરખાનર છાટકા થએલા માણસ સીંચાય કોઈનાં ઉપર પથ તે દુઃખી શખ્સોની સમર નિપજ્યા વિનાં રહેત નહિ. “હું તાહરી પાસ કાંઈ ઘડી ઘડી મેંહરબાની માંગતી નથી. વિકટર, મને કહે, શું તું મને-માહરા આ અરજને થોડો મારે છે?”

“નોનસન્સ, મોનસન્સ, લુધઝ,” મેજવિલ પૂકાર્યો અને તેનાં હાથો છાડવી પોતાની સંધર્ટાંગ દેવક સગીપ ગયો. અને અંદરથી દ્રઢ નિશ્ચય સાથ થેકમુક કાઢી.

“વિકટર, વિકટર, તું માહરું હડય લાગી નાંખશે.” લુધઝ ધસાંધસ રડતી રૂમમાં ખીછાવેલા ગાલીચા ઉપર હંથે મસ્તક તુટી પડતાં બોલી.

મેજવિલે અગ વગાડ્યો અને અંદર હાજલ થએલી એક સ્ત્રી નોકરને તેની આંખની સલાજ લેવા કહીને તે તે રૂમમાંથી બાહાર પડ્યો.

અફસોસ! જે મધુરી તેને પ્રાણથી વધુ ચાહતી હતી તેવી એકને ગેદરકારીથી ઝીંગતી મુકી તે તેનું એક વખત સત્યાનાથ વાગવાર મુછ ઉપર દયા જતાવવા ગયો!

મીઠ ટીંગત્સ તેની આસુરતાથી રાહ જોતો બોણી થતો હતો અને ન્યારે મેજવિલને એક બુક સાથ પાછો-ફરેલો જોયો ત્યારે તેની આંખો ખુશાલીથી એમકી રહી.

મેજવિલ જોઠો, એક નવું વાઈનનું ગલાચ પીધું, કે જેથી તેને પોતાની પરણેતર સાથ થએલી ટપાટપીની યાદ તેનાં દીમાગમાંથી નિકળી જાય અને ત્યારબાદ

દીપ્ત્યના નામનો પાનસો પાઉન્ડ એક ભરના બેઠો. તે તેણે જેમ તેમ ભર્યો. પ્રત્યેક શબ્દની બેડણી દીપ્ત્યને ગચ્ચાર પાંચ પાંચ વખત મોટેથી બોલીને કેહવી પડી અને વળી તેનો હાથ ઠેરવવા મદદ બી આપવી પડી.

“તાહરો અનહદ આભાર થયો, માહરા વાહુલા મિત્ર,” ટાઇટને એક ગજવામાં મૂકતાં કહ્યું. “હું તાહરો ઋણી થયો છું. આવ, હાલ તુરત તો હવે ટટા.”

“એક ગલામ લઈને લ” મેળવિલે બોલ્યું કરી

“ફક્ત એકજ, હું.” ટાઇટને કે જે હવે પોતાની મતલબ પુરી થવાથી હવે ખડકી જવા ધનભર-હૃતો તેણે કહ્યું. ગલામો ભરાયા અને બેડએ અવિધ્યમાં એક મેડના દીલોબ્બન મિત્રો રેહવાની કબુલાત સાથે નોશ કરીધાં.

ટાઇટનેને વગારી વિકટર પોતાની મોહરદારની કશી બી ખમર અંતર કાઢવા વિના પોતાને બિજાણે જઈ જાયો અને ટાઇટસ દીપ્ત્ય પોતાની ફતેહ માટે મનમા મલકાતો અને સેહતાન્યત હસ્તુ હસ્તો તે ઘેરમાથી બાહાર પડયો.

(આંધળુ છે.)

૩ અગ્નિની ધાસ્તી વગરનાં ગજવામાં રાખવાના

વીજળીના દીવા.

- (૧) એક નાના ગજવામાં પણ રાખી શકાય છે.
- (૨) અગ્નિની બીવકુચ પાતી નથી.
- (૩) તેવ દીવો કે દીવામળીની જરૂર પડતીજ નથી.
- (૪) ફક્ત આપ નીચે અમેનાજ રોગની આય છે.
- (૫) ગલીને વખત ઓગીકા તમે રાખી જરૂર પ્રમગે કામમા વેસાથી સાજથી સગર મુધી ગીજ દીવા મળના ગજાસનો નકામા ખર્ચ અટકે છે.
- (૬) ખામ ક્યોને ફીચીકર ફરતા ઓગીમરો, ગજાણુ તેમજ મુનારૂર વેદો વાસ્તે ધણાજ વપયોગી છે કીમત ૩ ગા., ૩. ૩ા., ૪, ૫, ૬. પોર્ટેજ ૮ આના. ઓપર બેગની કી ૩ ૧ પોર્ટેજ ૩ આન

દી. જી. શાહજ ઈલેક્ટ્રીક સ્ટોર્સ,

અમેરીકન બુસબ સીનેમાની સામે,

બેન્ડ હર્ટ રોડ-મુબઈ નં ૪

બ્રાંચ ઓફીસ-અમદાવાદ

સ્નેહ કે વ્યવહાર ?

એક પ્રશ્ન

લેખક—શ્રીયુત નલિનીકાન્ત.

અશ્રુભીની દિવ્ય હૃદયની ઉર્મિઓ.

દીન જનોનાં સાચા ખનુ રૂપને !

ભૂત દયા ધરનારાં ક્યાં છે દંપતી ?

ક્યાં છે આર્થ તણો એ પુણ્ય પ્રતાપને !

જીવન વશમી વાટ સખિ ! સંસારમાં.

+

+

+

એક સ્થાનિ, ફરતો ફરતો મહારા એક નિકટનાં સ્નેહીને ત્યાં જઈ મ્હડાયો. વળતે દિવસ તેમને ત્યાં પોતાનાં કુટુંબી અને જીવનને ભોજન આપવાનું હતું. એટલે પાંચ સાત આઠાણો મુગદા, પહેરી આંગણામાં ફેટલીક રસોઈની તૈયારીઓ કરવામાં ગુંચાયા હતા. આવાં વ્યવહારિક ખાન પાનનાં આન્દોલનો મને પ્રિય નહીં હોવાથી હું આંગણેથીજ પાછો ફર્યો. મહારા મિત્ર જમુભાઈ જહાર આગ્યા. મને કેંક આયદપૂર્વક અંદર ખોલાયો. હું પાછો ફર્યો, અને મહારા હમેશના નિયમ મુજબ ઘરમાં જતો હતો. પરંતુ, આજે મને અટકાવવામાં આવ્યો. મહેને તેના શુદ્ધમાં જ્યાં સંપૂર્ણ શ્રદ્ધાપૂર્વક અધિકાર હતો, એટલે અને અંદર જતો અટકાવ્યો હોય તો આજે પ્રયત્ન હતું. હું જહાર દીવાનખાનામાં બેઠો. પાંચેક મિનીટ જમુભાઈ સાથે વાતો કરી મ્હું રજા લીધી. 'આવતી કાલે મહારે ત્યાં પ્રસંગ છે-તો તમે જમવા આવશો' એટલું અમારાં પરસ્પરના સ્નેહ ખાતર પણ મહેને નિર્મત્રણ આપ્યું નહીં. આખરે સ્નેહી તો પણ સંસારનાં-વહાલાં ત્રોયે વ્યવહારતાં મને આજેજ જણાયું કે જગતમાં સ્નેહ એ પંચ શુદ્ધ-યોગો વ્યાપાર છે, આજેજ અનુભવ્યું કે સ્નેહ જોશવામાં છે તેટલો વરતનમાં નથી. શું કહું ? મહારી અનેક નિષ્કામ સેવા આજે તેઓ વીસરી ગયા. મહારા એક આત્મીય પ્રિયજનને આમ હૃદ-દીન થયેલાં જોઈ મહેને ખડુ લાગી આવ્યું.

હું હાણ્યો, ચાલ્યો ગયો. બીજો દહાડો મહારે તેમનુંજ કેંક જરૂરી કામ હોવાથી ફરી તેમને ઘેર જવું પડ્યું. આજે તેમને ત્યાં જમવાનું છે, એ મહારા સ્મરણમાં હતું કે નહીં, તે મને ખબર નથી, પણ જો હોય તો મહારે તે વખતે નજ જવું જોઈએ.

મહારા સ્નેહ ધર્મ ખાતર હું ગયો. મહારા સ્નેહીને મળ્યો. જમનારાં ફેટલાંએક જમી પરવારી ચાલ્યાં ગયાં હતાં. અને એ ચાર ગ્રંથસ્થો પડસારમાં પાટલાં મોંડી પીતાંબરીઓ પહેરી વાતોના ગપાટા મારતા જમતા હતા. અજીરું રસ્તા બિપર દોળાએલું, એટલે ગંદા

આંગણમાં પેસવાનીયે ઇચ્છા ન થાય. આપણા લોકોને સ્વાદિષ્ટ રસોઇ બનાવી જમતા અને જમાડતાં આવડે છે, તેટલી જમ્યા પછી વ્યવસ્થા કે સફાઈ ઝાળવી શકતા નથી. જમવા બેસવાનોયે હિન્દુઓનો કાંઈ બીયો નિયમ નથી. મ્હોટી માંતિ બોજનની પકિતઓમાં રસ્તા પરનાં સંદાસ કે પખિલક પિસાળખાના નજીક પત્રાળીઓ મંડાઈ છે. આથીજ આપણે ત્યાં જમણુ કરવાથી અનેક રોગ ઉત્પન્ન થાય છે.

હું અદર ગયો. મ્હારા મિત્રને મળી મ્હારે સત્વર ચાલ્યા જવા ઇચ્છા હતી, એક મિનીટ વીધેશ નદિશોકાતા ઉઠ્યો. પરંતુ હા ! દુનિયાંની મિથ્યા દાંભિકતા ખાતર મ્હને-મ્હને રેકવા આગ્રહ કર્યો. આ મ્હને ખુદ અસંખ્ય જણાયું. બ્યારે મને નિમત્રણ નથી ત્યારે “માયો ! જમવા બેસો” એટલું કહેવાનો એ તેઓને શો હકક ? જો હું મિત્રુક પ્રાક્ષણ કે તેઓનો વ્યવહારીક સબંધી હોત તો જરૂર કપડાં ઉતારી બેસી જાત. મ્હને વિશેષ દુખવવા-માનો કે સ્નેહનામે છેતરવા મ્હારા મિત્રે કહ્યું કે “ત્વમારા જેવા સ્નેહીને આમંત્રણની શી જરૂર ?”

તેમના પત્ની કે સ્નેહાળ અને હૃદયશીલ હતાં. વળી મ્હને મ્હારી સ્હોદર બહેનથી વિશેષ હતાં. તેમનાં પ્રતિ મ્હારે સ્વભાવ કે જેવો તેવો નથી, એ બધું ખરું; તોપણ આખરે સંસારીઓનો સ્નેહ સંધ્યાએ વિખરાતા વાઙ્ગ જેવો જણાયો. હું તેના ખરેખર સગા ભાઈ તુલ્ય હતો. પણ લક્ષ્મીલીન હતો, એટલે મને નિમત્રણ આપતા ચૂપ જાવ તો એ સ્વાભાવિક હતું. તોપણ મારા આવ્યાની જાણ થશે તો સ્ત્રી હૃદયમા ધૂપેથી કોમલના અને લાગણી મને બોજન સ્વીકારવા પ્રેરશે, અને તેણીના વ્હાલ ખાતર હું દુરાગ્રહ પણ કરી શકત નહીં. એમ વિચારી તેણીને ખબર ન પડે તે પહેલાંજ વિદાય થવા મ્હારા એહી હૃદયે ઇચ્છ્યું. મને નિમત્રણ નથી એ તેઓ પણ જાણતાં હતા. આ પ્રસંગે મ્હારી જરૂર નથી એ પણ તેઓ જાણતા હશે. તો પછી મ્હારે કહી દૃષ્ટિએ તેઓનું બોજન સ્વીકારવું. એક પ્રતિષ્ઠિત ગૃહસ્થ આની રીતે કદી જમવાનો વિવેક કરેજ નહીં.

મ્હારા સ્નેહીની બાલક પૂત્રી, દેવબૃગિમા વિહરતી નિર્દોષ કુમારી વિધા બહાર દોડી આવી મ્હને રોધવા પ્રયત્ન કર્યો. તેમનાં હૃદયની આદ્રતા, મ્હને પ્રત્યક્ષ જોઈ; પરંતુ, આપણા હિન્દુ ગૃહ-સંસારમાં પુરુષ વર્ગ સર્વકાંઈ વ્યવહાર ખાતરજ કરી રહ્યા હોયછે. કીર્તિ લોભ અને વ્યવહાર ખાતર સો માણસને ભોજન આપનાર સ્નેહ ખાતર એક સ્નેહી નિમંત્રી શકે નહીં. તેમ છતાંયે એ પ્રસંગે મ્હને વિવેક અતાવવા ખાતર સહજ પણ ન કહ્યું હોત. તો સ્નેહ ધર્મ કેંક ઝળવાઈ રહેત. પરંતુ, પાછળથી આ પ્રમાણે મને જમાડવા ઇચ્છા કરી, એ ખરેખર વણિક નીતિનીજ અસંખ્યતા હતી.

વ્હાલ વગર વ્યવહાર ખાતર થયેયો આગ્રહ મ્હારા જેવા એક નિષ્કામ સ્નેહીને અસંભ જણાયો, અને છેવટે અસ્વીકાર કરી આજ્ઞાનો થયો. મ્હને સહજ પણ એ લોકો પ્રતિરોધ નથી. તેમ મ્હારા કર્તવ્યમાં હું કદીયે ચિચિલ થવાનો નથી. માત્ર મ્હારા સ્નેહીજન આવી પતિત ક્ષિતિમાં વ્યવહારનાં દાસત્વમા સ્નેહને સમુદ્રપાર છોડી દે એટલોજ મનસ્તાપ હતો. સંસારીઓનો આ સ્નેહ કે વ્યવહાર ?

લગનની પસંદગી.

લગનનાર:-દીલખુશ.

“મારા બહાલા બેની, હું ધાડું છું કે તું મને કંઈ કહેવા માંગે છે.” આપણી વાર્તાના નાયક બેન બેની માતા લેડી બેન બેને પોતાના એક પુરા બેટાને પુછ્યું.

“હા, મમા હું ધાડું છું કે તેથી તમે ખુશીય થશો. તમે હંમેશા મને પરણવા કહેતા હતાં અને હવે તે વખતજ આવી લાગ્યો છે.” બેને હસખાઈને કહ્યું.

“બેટા, હું એ સાંભળીને ઘણી ખુશી છું. આપણી વાયોલા તુંને જરૂર મુખી કરશે.” તેણીએ કહ્યું.

“વાયોલા? ત્યારે તો તમે કાંઈ સમજતાંજ નથી, મમા.” બેને કહ્યું.

“અલબત્ત, દીકરા, હું તે સમજું છું” તેણી હસીને બોલી “વાયોલા એક ખરેખર તવંગર ખુબસુરતી છે અને હમણા તો દરેક જણ તમે બનેલા લગન માટે બાલુ મેળાજ માંરી ચુક્યાં છે.”

“મમા, નીંદાખોરાના બોલવાની હું દરકારજ કરતો નથી. વળી, તમે જોતેજ એક ગંભીર ભલ કરો છો. હું વાયોલાને પરણવા માગતોજ નથી. આગલથીજ મેં તમોને ત્યાં પપાનેથી કહેવું છે કે, હું કદીથી પૈસા માટે પરણીશ નહીં, પછી ભલે આ આપણો ‘કાટ’ (મેહેલ) બી વેચાઈ જાય, પણ હું એક નીચ પૈસાનો પુત્રી અને રીતનો બીખારી તો કદીબી નહીં થઈશ.” તે ઉશકેરાઈને બોલ્યો.

“તો સાહેબ, મેહરબાની કરીને કેહશો, કે એવી તે કોણ સાહેબબંદી છે, કે બેને હું મારાં શોભતાં વહુમાય તરીકે આવકાર આપવાની છું?” તેણીએ અનકા ચંચકા કરીને પુછ્યું.

“મમા ડીયર, તે સીસલી મેન છે, કે જે તમુને જરૂરજ ગમશે એવી તે એક ચંદુણી, ઘરશખુ, અને લાલી સ્ત્રી છે.” બેને ગગડરી લઈને કહ્યું.

“શું બોલ્યો છોકરા? મીસીસ બારકરની જે કપેનીઅન છે તેણીને માટે તું કહે છે?” તેણીએ શુરસે યથા પુછ્યું.

“હા, મમા. પણ તેને માટે એવું કંઈબી સખત મેહરબાની કરી બોલતા ના, નહીં તો હું તમુને કદી માફી કરીશ નહીં.” તેણે કહ્યું.

“અરે તાહરે! આય તો.” મંગતા ઇતિના સખકુ બોલો-બેરકુ મત બોલો.” આ બેવી વાત થઈ. ખાંડ ખાને ખાંડ હું કાંઈ તુને એવો મુખ બંનવા દેવાનીજ

નથી અને તારો બાપબી તે કબુલશે નહીં.” તેણીએ સખતાઈથી કહ્યું અને રડીને તોફાન મચાવ્યું, કારણ સર શ્રે બી લકવાને લીધે સદાનો બીછાતેજ હોવાથી આ એક પુરા બેટા ઉપરજ તેણીની તનામ આશા હતી. “જે બેટા” હજી તેણીએ સમજાવવાનું બારી રાખ્યું “જે કઈગી છે તે માફ છે. તે તારું કદીબી ન થશે, સીવાય કે આ મેહલ, ખેતાબનું ખોખું અને કુટુંબી કર્જોના ઢગલા.”

ગરીબ બીચારો જોન! બહારના દરીયા તરફ ઉઘસીથી ટીકવા સીવાય દુઃખના દયકાંઓથી ગુંગળાયેલો હોવાથી કંઈજ નધુ બોલી ન શક્યો, કારણ સર શ્રેતુ હાર્ટ નખતું હોવાથી એવી કોઈ ખબરના “શોક” થી તેનું મરણ નીપજવાનો સંભવ હોવાથી તે પોતાના પપા આગળથી કંઈ કહી શકે એમ ન હતું.

“જે સાંભળ દુકતા,” તે માતાએ ખીજવાઇને વધાર્યું “જે તું તારા પપાને વધુ જીવાડવાનો હોય તો આ તારી સુદીયાની વાત તેવણને કેહતોજ ના. તેં મારું દીલજ તોડી નાખ્યું છે. નીકળ, કાણુ કર તારું મારી આગળથી.”

“જુઓ મમા, હું કંઈ નાનું ગમ્યું નથી કે લવની પાળ ગાંધવાના જેવી ખીકત બાળતમાથી તમે અને પપા દોરવો તેમ દોરવાઉં. મારે માટે સુખ દુઃખની ભાગીયણ પસંદ કરવાનો હક મારોજ છે. હું બાણું છું કે તમે વાયોલાના આપ્તા પૈસાથી આપણો નિશાળે બેસાડેલો ‘કોર્ટ’ છોડવા માગો છો. પણ તમારી ઇચ્છા એને હું કદીબી એકમત ઘઈશ નહીં તેની ખાત્રી રાખજો.” જોને છેલ્લે પાતલે બેમી તરીયાપાવ ફેક્યાં અને ગુસ્સામાં ઘરની બહાર પડ્યો. આ ખબર ત્યાં પહોંચી તરીકે આવેલી વાયોલાને પડતાંજ પોતાનો સામન પેંક કરાવી જોન ત્યાં સીસીને ગાળ દેતી તેણી ત્યાંથી ઘરે આવી ગઈ જ્યારે બીજી તરફ લેડી શ્રેએ બપોરની ગાડીમાં બેઠે જઈ સીસીને મલવા નક્કી કર્યાથી તેણીમી ત્યાં જવા ઉપડી ગઈ. અને સીસલી કે જેની જુઠુ આખોથી દીપી રહેલી એક દીલકશ સુંદરી હતી તેણીને મળી અને પોતાની તથા જોન વચ્ચેની સર્વે ખટપટની ખબર આપીને જણાવ્યું કે:—તેઓ કરજદાર હોવાથી તેમાંથી છુટવા માટે જોનને તવગર વાયોલાને પરણવા સીવાય છુટકોજ ન હતો. પેહલાં કદાચ જો, જોન તેણીને પરણશે. પણ પાછળથી જરૂર પસતાશે માટે તેણીએ મેડરબાની કરી એક આગેરુદાર બાત તરીકે જોનને તેના લલાં માટે છુટા કરવો.

“આ બધું કેહવાની જોને તમને સત્તા આપીને મોકલ્યાં છે?” તેણીએ પુછ્યું

“અ—હા—” તેણી અચકાઈને સાફ જુહું બોલી “તે જોનીએ મારા હાથમાં એમ્પ્યું છે. વળી તે હાવ પરણે તેવી હાલતમાંથી નથી. તેને તેના પપા તરફથી જે કાંઈ મલે છે તે ઉપરાંત તેની પોતાની કંઈજ આવક નથી અને તેથી જો તે બાપની મરજ વિરુદ્ધ પરણશે તો તે આવકથી બધ થશે, જે સમજવાની જોનને અધકળ છે. વળી સર શ્રેની જીવગી દોરાના એક તાંતણા ઉપરજ ‘હાર્ટ’ ખરાબ હોવાથી લટકેલી છે કે જેથી એવી કંઈ ખબર તેમના બાળમાં જરૂર પ્રાણુધાતક નીવડશે જેથી હું તમારી સાદી સમજને અપીલ કરૂ છું કે, એ બાળક ઉપરથી હાથ

ઉઠાવીને આ જગાળી છોડી જવ કે પાંછવથી આ મારી સલાહ માટે તમે જરૂર માટે આભાર માનશો. તમે જવાથી જ્યેન છુટો થશે કારણ તે તમારી સાથે ખરાબ રીતે વર્તવા માંગતો નથી.”

“ચુપ રહો, લેડી એ તમે પુરતું કહ્યું છે. હું જાણું તમારા જોનને કેહજો કે તે છુટો છે. હું તેના માર્ગ પરથી હવે કદી નહીં આવીશ.” તેણી શુરસા અને નાસી પાસીથી ઉકળતી છાતીએ જોલી જેથી લેડી એ ઉઠી અને કહ્યું:-

“મીસ જોન, તમે હંડાપણ વાપરી કામ લીધું છે. હાલ તો જો કે તમને ઘણું જ લાગશે પણ જોનને પરણવાથી તમારો સંસાર અંધુખીજ નીવડતો, છતાં આ નોકરી છોડવાથી તમને તુકશાન થતું હશે તો હું તમને—”

પણ જવાળ આપ્યા વગર સ્ત્રીસ્ત્રી, ખારણ તરફ ગઇ અને તે ઉઠાડીને જોલી “હવે તમે અત્રેથી જશો અને જોનને કેહજો કે તમારી વાકયચાતુરીથી તે હવે છુટો છે. તેના જેવા મુર્ખ અને હીચકારા સાથેના જોડાણનો હવે છોડાજ હું લાવવા માગું છું.” તેણી આ હીમતથી જોલી ખરી પણ લેડી એના જવા બાદ દીલ તુડી જવાથી તેણી આંમુજોનો એક મોટો દર્યાવ રડી ખીજ તરફ ખીચારો જોન ઘેર છોડી પોતાની બાકીની જીવનશૈલી તુરંતે હુંડે આરજેન્ડાઇન ખાતે ઉપડી ગયો. તે ઘેર છોડી જવાથી તેની માતા હુખી તો થઇ પણ આમ થવાથી કંઈ જ નહીં તો તેણી એક મુખીયે લાયાં લગન અટકાવી શકી એમ તેણીએ મનને મનાવ્યું. પણ કુદરતની કરામત તો જુદીજ હતી તે લેડી એને ક્યાં ખગર હતી? લાંબો વખત વહી ગયા છતાં જોન તરફથી એક પણ પત્ર તેણીને ન મળ્યાથી તેણી થોડી હુખી ન હતી કારણ, ધોળાયલાં દુધપર વિલાપ શું?—પાપ પછી મથાણાપ શું?

ત્યાર બાદ, જરમન જુવાક સાથની લડાઈ જાગી જેમાં છીટનના બાહદુર બેટાઓ પવિત્ર કેળા પાળવાને ખાતર, પોતાના બહાલા રાજા અને દેશને ખાતર રણસંઘ્રામમાં ચાલેમ ધંત્રી ગયા; જેઓ સાથે આપનો જોનથી ખુશીથી જોડાયો. જેની ખગર લેડી એને મલતાં તુરેલા દીલે તે છેવટ લડાઈ પર ગયો એ વિચારથી તેણી એક લેજે દીલગીર થઈ જ્યારે બહારથી હસ્તું મોહડું રાખી પોતાના બેટાની બાહદુરીની સર્વ આગળ વળાણ કરવા લાગી. આવી રીતે દીવસો પછી અઠવાડીયાં, અઠવાડીયાં પછી મહીના, અને મહીના પછી વરસો પસાર થયાં જેમાં ખીજ માતાઓને તેમના લડાઈ પર ગયલા બેટાઓ તરથી પત્રો મલતાં પણ જોન તરફથી તેની માતાને એક પત્ર મળ્યું નહીં જેથી તેણી દેવળમાં રાજ જઈને ખંદગી કરતી હતી કે ખુદા કરને તેણીનો બેટો જલદી ઘેર આવે! અને લોકો આગળથી જોન માનચાંદ પામીને જલદીથી ઘેર આવશે એવી મોટી મોટી વાત કરી પોતાનું મન મનાવવાં લાગી. ખીજ તરફ, લડાઈનું નેદાન, કે જ્યાં બાહદુરી લડેલાં કામોજ થાય છે ત્યાં તોપનો મારો આલુજ હતો. જ્યાં એક પીલુમાં એક બાહદુર બચ્યો, ધુળ અને લોહીથી ખરડાયલો બેઠો હતો. તેનો એક હાથ મેઠકમે હતો, જ્યારે સાંજો જુદુ અને ચળકતી હતી. તે બે જુરી આંખોની યાદમાં લીન થઈ ગાયલ લલકારતો એક પત્ર લખતો હતો, જે લખી રહીને પોતાના સાથીને કહ્યું કે:-

“જેઠ, આપણે જામદારે તો કુચ્છ કરી જઈશું-માટે-હું જો પશ્ચીમે જાઉં તો મેહર-
ખાની, કરીને આ પત્ર પોસ્ટ કરજો-ફોસ્ત.” જેઠે તેમ કર્યા કબુલ્યું, અને જામદાર
પડી. જીણુમાના માણસો પોતાના વડાના હુકમ માટે ખોટી થનાં આતુર જગરે
ઉભાં હતાં, જ્યારે અમલદારો પોતાની કાંડી ઉપરના ઘડિયાળોને ટીક્યા કરતા હતા
તો પોતા અવાજ હવે થોડાક બંધ થયા અને હુકમ મત્તતાંજ તે શુરવીરો યાહોમ પશ્ચીમેજ
ધસ્યા ગયા, જેમાં આપણા જોન પણ હતો. થોડા વખત પછી એક દીવસે દેવલમાંથી
ઘેર આવતાં લેડી એએ જાનુઓને ડચકાં ખાતી અને નાનપણથીજ જોનને રમાડનાંર
ખટલરને દુસ્કે દુસ્કે રડતાં જોઈને કાટીજ ગઈ. જ્યારે સર ઝેના હાથમાં એક કાગળ
હતું અને તેવણનો ચેહરો મોહત જેવો દ્રીકડો હતો. તેવને સર્વેને ખગર આપી કે:-
“આપણા જોન લડાઈમાં માર્યો ગયો છે. લેડી આવે ત્યારે આ ખગર તેવને સંભાળથી
કહેજો.” ત્યાર બાદ તે હાથમાં ગયો અને આ નહીં ધારેલા ફતકાથી આજેજ થઈ
લોંચ ઉપર તુટી પડ્યો તે પાછો ઉઠ્યોજ નહીં. તેનું ‘કાટ’ બધ પડી ગયું હતું.
તેવણની દૃષ્ટિ ફરીયા બાદ તેવણનો ભત્રીજો નામે ચાર્લસ નવા ગેરોનેટ તરીકે તે
‘કોટ’ વિગેરેનો આજ લેવા આવ્યો તે એક પકડો ઘોડ દોડની શરતનો શોખીન હતો.
તે આવ્યો અને લેડી એને શરૂઆતથીજ જોલાળ આપવા માંડ્યો.

“દોરા કાઢી હું તમારે માટે દીલગીર છું. તમારું કમનશીબ. કે તમે જોનને
ખોહ્યો, પણ તેને અને મને કઈજ સંબંધ કે ઝાઝી જોળણ કે મેલાપ જેવું
પણ કંઈજ ન હોવાથી શોકનો ખોટો દેખાવ કરવા હું માંગતો નથી.”

આથી તેણીએ ઉદાસ નજરે તેના તરફ જોયું અને બોલી “જો તમારી ઇચ્છા
શે તો હું આવતે અઠવાડીએજ આ ‘કોટ’ છોડી જઈશ.”

“એક! તેની કઈ ઝાઝી ઉતાવળ નથી. એકાદ બે અઠવાડીયાં કદાપી રેહ્યો
તો હવે જાણે સમજ્યા,” તેણે મેહરખાની કરતો હોય તેમ કહ્યું “પંજુ મારી
નેલી એક લેડી થવાની ઉતાવળમાં છે અને મારા જોળને એક લવિષ્યનો ગેરોનેટ
કેહવડાવવા માગે છે.”

આવી “કોઈ ગડે કુટવા અને કોઈ પડે કુટવા”ના જેવી સીફે નફતાઈથી
લેડી એ ધુલ. અરે! હવેજ તેણીને લાગ્યું કે જો જોનને ‘પોતાની મરજી માફક
તેણી પરણવા દેતે તો અત્યારે તો તેને એક ખુઓળી થતે કે જેથી આવા ધાઈ
પડુઓ આવી ઘરઘેઘડપણુ તેણીને કાઢવાની ઉતાવળ કરતે નહીં. “ઠીક છે હું આવતે
અઠવાડીએ આ ‘કોટ’ છોડી જઈશ.” તેણીએ કહ્યું.

“કાઢી, તમે મને નાહક બેઠનામ કરતાં ના. હું એક હકદાર વારસ તરીકેજ
મારી ફરજ બજાઉછું.” ચાર્લસે કહ્યું.

“અલગત. તે હું ના પાડી શકતી નથી.” તેણીએ જવાબ વાળ્યો. આ વખતે
તેઓ વાત ફરતાં હતા તે ચોરડાનું બારણું ઉઘડયું અને વરસોના જૂના ખટલરે
ખુશાળીથી ઉછળતાં જગરે સર જોન ઝેની પધરામણી બહાર કીધી અને તેઓએ
જોયું કે બારણા આગળજ સફેદ ફાંકમાં સજ્જ થયેલું એક છલકું ઉભું હતું કે

જેની આંખ ખુલ્લી હતી ત્યારે જાણ સોનેરી હતી. તે ભુલકાંચે તે જટલરની પાંખડી પકડી હતી અને આખા ઓરડામાં તે ઘેરીકર ફરીને રમવા લાગ્યું અને લેડી બેને જાણી પડી હતીને જોઈયું “મમી ડીયર, હું નાના જોની છું.” એ સાંભળીને કંઈ અજાણ હેતુથી તે ભુલકાંચે છાતી સરખું આંખી લેડી બેચે તે જટલરને પુછ્યું:— “આ જાળક કોણ છે, સદે?”

“તે આપણા મરનાર નાના શેઠ-જોની-નો જોડો છે, મારાં લેડી, એની માતા જટલર જાડીમાં છે. તેવનેજ તમે આગળ આપણાં સાહેબજીદાને લઈ જવા મને ફરમાવ્યું છે.” તે જટલરે નમનતાઈથી કહ્યું.

“જોનીનું જન્મ્યું?” તેણી અવ્યયથી અને ખુશીની લોગી લાગણીથી આજેજ ઘંઘ:પટપટી અને તે લેડીને જાણાગર અંદર લાવવા તે જટલરને ફરમાવ્યું. આ જોઈ આર્લસ ફરફીને જોઈયો:—

“કાકી, આય શું ફાર્સ? આ કોના જન્મ્યાંને તમે મારી જગા આપવા માંગો છો? એ ફક્તાને તુર્ત જટલર મોકલી દઈશ.”

તેટલાં તો જાણ આગળ ખુલ્લી ઉદાસ આંખોવાલી, કાળા ગાઉનમાં સજ્જ થયલી એક દીલકશ મુંદરી આવી ઉભી કે જે આપણી સીસડી મેન હતી કે જેને લેડી બેચે ઠંગાઈથી જોનથી જુદી પાડી હતી. તેણી કાળસ થઈ અને જોડી:—“મને માફ કરજો, માયજી, પણ જોને મને જોઈ કાઢી અને આરજેન્ટાઈન ખાતે ઉપડી જવા અગાઉ તે મને કાયદેસર રીતે પરણ્યો હતો. હું પાર્સ છું, કે તમે હવે ખુશીજ થશો-કે તે આય વારસ ચુકી ગયો છે.” કરી તેણીએ તે જાળકને ઉચ્ચકથું અને લેડી બેના હાથોમાં આપીને જોડી:—“મમ્મા, હવે મારી પાસે આહવાને માટે જોના શીવાય ખીલું કંઈજ નથી, તો આશા છે કે તમે જી જોના પગાને ખાતર જોને આહશો.” આ સાંભળી આર્લસ, કે જે જોરનેટ થવા કુદતો આવ્યો હતો તે આશા ભ્રષ્ટ થયલી જોઈને જોડ્યો, “જો એક શરમ જરેલુ તરકત છે. કાકી, હું જો વાત એક આટલી જી માનતોજ નથી. કાયદા જેવીજી કોઈ ચીજ હસતી ધરાવે છે તો આ લેડી જોનને કાયદેસર રીતે પરણ્યા હતાં એ તેવજે સાળીત કરવુંજ પડશે.” તેણે ગગડાત કર્યો.

“લાઈ, એટલા પધા ઉશ્કેરાઈ ના જાવ,” સીસીએ શાંતીથી કહ્યું. “મારા સોંલીસીટર મીં નીકલસન પાસે જોના દરેક પુરાવાઓ છે માટે જોલાચક તે જોઈને તમારી ખાત્રી કરો.”

“આહ! મારા જોનીનું જન્મ્યું?” લેડી બે તે ભુલકાંચે કીસીઓથી ગુંગલાવી નાખતાં જોડી “સીસી ડીયર, આજથી તુંજ મારી જોડી છે. જરેજર, ખ્યારનો ધોધ અટકાવેલો કદી અટકતોજ નથી એ મેં તમારા દાખલા ઉપરથી જોયું છે. જુદું જોડી તમેને વીખુટાં પાડવા માટે એક સખત હૈડાંની મગફર અને જુદી અજાણને જરૂર માફ કરજો. હું તારી આજળ ઘણીજ શંકાઈ છું.”

“ઓ! રખીશ! કાકી, તમેજી શું ગાડા થઈ ગયાં છો કે એકમેકને કીસીકાટી કરી તમારો કરો છો અને આ સ્ત્રી જે કહે છે તે એકદમ માનીજ લેવ છો?” આ પ્રશ્ન તે બુઢા બટલર દાખલ થયો અને તુર્તનોજ ટપાલમાં આવેલો પત્ર લેડી એને આપ્યો, કે જે “ફ્રન્ટ” ઉપરથીજ આવેલો હતો. જોને તે પત્રીમે જવા અગાઉ લખેલો હતો કે જેથી હવે કઈથી શકજ હવે ન રહ્યાથી ધાઈપડુ ચાર્લસેળી શુપ શુપ તે જાને જાનુઓને નમીને ચાલી જવામાજ હાહપણુ જોધુ ત્યાર બાદ તે સામુ વહુએ, પોતાના બહાલા અને બહાદુરીથી પોતાના બહાલા રાજ અને દેશને ખાતર લોગ આગી સદાની મીનોઈ ચાતીમા જઈ પોઢલા જોની માટે આંમુઓ રેડી વિલાપ કર્યો અને નાનો જોની, કે જે પોતાના જાપનોજ ચેહુરો ત્યા માયનીજ બહુ આજો ધરાવતો હતો તેમાજ સુખ અને શતોષ માની જોડાં.

મુંબઈની જાણીતી ડેરી પેરીશીયન્ ડેરી કું.

વગર ભેલનું ચોખ્ખું દુધ, માખણ, સ્વચ્છ ઘી,
શ્રેષ્ઠ ક્રીમ, મેળવવાનું તમામ ભરૂંશાખાત્ર
એકલું મઠક છે. એકવાર ત્રાયલ લેશોજ?

ટેમરીડ લેન, કોટ, મુંબઈ.

અત્યંત વીલાસ, અતી મેજશોખ અને અવટીત વર્તણુકથી
ગુમાવેલા પુરુષાતન માટે અકસીર ઇલાજ !

નપુસક ત્વારી. તેલ.

આ તેલ શરીરના શુભ ભાગની શીથીલ થયેલી નસોને લગાડવાથી મૂંઝે તે કારણથી,
મૂંઝે તેટલા વખતથી ગુમાવેલા પુરુષાતનને નવીન બનતી હવેલ કરવામાં અકસીર નીવડ્યું
છે. સાધારણ શીથીલતા તો પહેલેજ દીવસે દુર થાય છે. એકવીસ દીવસના પુરા સેનથી
છદગીબર નર્મીત થવાય છે.

કીંમત રૂ. ૫)

મદાના પીલસ.

આ ગોળાઓ વીર્યવીકાર, રક્તવીકાર, હાય પગેત દાહ, કમરનો દુખાવો, યાદસંકિત
કમીપણ વિગેરે દરદોને તાણુદ કરીને પાચનશક્તિ વધારી નસેનસમાં નવું બળ આપી સંસાર
સુખ ભોગવવા પ્રમળ બતાવે છે.

કીંમત રૂ. ૩)

દસાલ એજન્સી, કાલખાદેવી રોડ-મુંબઇ નં. ૨.

ધ્યાન રાખજો આ તમારા લાલ માટે છે !

કારણ કે

આ વખતમાં
બહારમાં લાવના
ઠેકાના નથી પણ અમે
એકજ કાંડાયત
લાવ રાખેલો છે માટે
જો તમને દરેક સીજ
જેવીકે દરેક કંપનીની
પેટન્ટ મેડસીન,

પ્રાવીઝન, પરદ્યુમરો
વીગેરે વીગેરે જોઈતી
હોય તો નીચલા
ઠેકાણે આવી ખાત્રી
કરો.

ગાહારગામના આ
રડરપર પુરતું ધ્યાન
આપવામાં આવશે.

- ૧ ઉત્તમ સ્મરણ શક્તિ.
- ૨ શ્રેષ્ઠ શરીર સંપત્તિ.
- ૩ દીર્ઘ જીવિત સુખ.
- ૪ અમુટ ઉત્સાહ વૃત્તિ.

ચાર અલંકાર લાભ

• અને

એક અત્યુત્તમ સાધન.

આંતકનિગ્રહ ગોળીઓ.

જો તમે વિધ્યાની પ્રાપ્તિ માટે ઉત્તમ સ્મરણ શક્તિ ચાહતા હો, જો તમે ઉદ્યોગમાં આગળ વધવાને શ્રેષ્ઠ શરીર સંપત્તિને ઇચ્છતા હો, જો તમે ધર્મ વગેરેના સાધન માટે દીર્ઘ જીવિત સુખની આકાંક્ષા રાખતા હો, અને જો તમે દુનિયામાં પંકાવા માટે અમુટ ઉત્સાહ વૃત્તિ મેળવવા ધારતા હો તો આંતકનિગ્રહ ગોળીઓનું સેવન કરો.

આંતકનિગ્રહ ગોળીઓના સેવનથી દરેક જાતની નબળાઈ દુર થાય છે. રૂધિર તથા વીર્યની અશુદ્ધિ અને ખામી મટે છે. માથાનો તથા છાતીનો દુખાવો, કેડની અને પગની કળતર, થોડી મહેનતે પણ લાગી જતો થાક, સ્ત્રીઓના ગર્ભાશયના દોષ, સ્ત્રીઓની દુર ખેસવાની રોઈપણુ જાતની ફરિયાદ તથા હસ્તની અટકાયત અને પાંચન શક્તિની અવ્યવસ્થા એ સઘળું આંતકનિગ્રહ ગોળીઓના ઉપયોગથી અજાયબ રીતે દુર થાય છે.

કિંમત-ગોળી ૩૨ ની ડબ્બી ૧ નો રૂપિયો ૧ એક.

સામટી ચાર રૂપિયાની ખરીદનારને એક ડબ્બી ભેટ એટલે કુલ પાંચ ડબ્બી આપવામાં આવે છે. ભેટ વીગેરેની વધારે વિગત જાણવા માટે પ્રાર્થનિક લેટર મંગાવો.

પ્રાચ્ય ઓફીસ.

કાલગાદેવી રોડ, મુમબઈ

વૈદ્યશાસ્ત્રી મણિશંકર ગોવિંદજી.

આંતકનિગ્રહ આયુર્વેદાલય.

જામનગર-કાઠિયાવાડ.

શું માણસ ખુદા થઈ શકે ?

લખનાર:—Mr. J. M. Hornusji.

(૨)

"The history of the universe is its emergence from the Imperceptible and its final disappearance again into the Imperceptible."—"Godward Ho!" Mrs. Annie Besant.

સુફીઝમ.

પૂર્વ તત્ત્વના દેશોનાં સાહિત્યોમાં સુફીઝમનું સાહિત્ય પણ મૂખ્ય ભાગ બન્યું છે, તેમાં વીરોધ કરીને ફારસી ભાષામાં સુફી લખાણોથી ઘણો ગંગવર વધારો થયો છે. ઘણા ખરા ફારસી લખનારાઓ તેમજ કવેશ્વરો—જેવા કે શેખ સાબદી, હાફિઝ, જામી, જલાલુદ્દીન રૂમી, નેઝામી, શમસ તબ્રેઝી, ઇત્યાદી મૂખ્ય કરીને સુફીઓનું હતા, અને એઓની સાપરીથી જાણને ફારસીને જેવી ઝમક અને ઝમક મળી છે તેવી બીજાઓનાં લખાણોથી નથી જ મળી. સુફીઝમ એક પંથ છે, અથવા હતા. ફટલાકો કહે છે કે તે ઝરતોસ્ત્રી મઝહબનો જ એક ફાટો હતો, કારણ તેઓનાં ફટલાકો સિદ્ધાંતો તે મહાન ધર્મની ફટલીક શરીરોત્તોને મલતાં, અખતો હતાં, બ્યારે બીજાઓ ધારે છે કે તે મહમદી દીનની એક શાખા છે, ને વળી ફટલાએક એવું અનુમાન કરે છે કે તે એક નવો જ ફિરકો છે. મને તે હોય, પણ એટલું તો ખરું કે સુફીઝમ એક એવું બિંબાણું છે ને એકદમ પારખી શકાય નહીં. અને તેથી, આ પંથની બાંધ્યા જોડવા બેરુ જો સિદ્ધિ હેમાકત છે, છતાં પણ એક બાહોશ વિદ્વાન જેણે એ બાબે ઉપર અભ્યાસ કર્યો છે તે એવી બાંધ્યા આપવાની સરકશી (?) કરે છે કે "સુફીઝમનો મૂખ્ય સિદ્ધાંત એજ છે કે: કશ્વર તારામાંથી પડું" પણનો નાશ કરે છે અને તે સાહેબ તને પાછો ખુદ પોતામાં (એને પરમાત્મામાં) જીવડે છે!" વળી "સુફી" શબ્દ કેમ પડ્યો તે ૨.૮૨ પણ ઘણી એકચાર છે. કોઈ કહે છે કે તે એક અરબીક મુળમાંથી નીકળ્યો છે જેનો અર્થ "પત્રીચાહ" જેવો થાય છે. ફટલાક પ્રાથત્ય પડિતંજનો "સુફી" હરને લેરીન "Sofia" સાથે સરખાવે છે જેનો અર્થ 'હડાપણું' એવો થાય છે. તુલના વિષયક બાંધ્યાસાફાવારે જોતાં આ અર્થ કશ તંદન ખોટો ન કહેવાય, પણ એ તો માત્ર એક અનુમાનજ છે. છેવટે જર્મન પિંક્ષન થીઓડોર નોએડકે આટકલ કરે છે કે તે "સુફ" શબ્દ ઉપરથી નીકળ્યો હશે જેનો અર્થ 'ઉન' થાય છે, અને બનવાનો જ છે, માનવાનો જ છે કે સુફીઓ સઘળા ઉનના જ બંધ્યા સંઘઘની નેશાન તરીકે પહેરતા હતાં અને તે બિપરથી તેઓને, "સુફી" કહેવામાં આવતા હશે.

આ અટકળ ખરી હોવી જોઈએ, સગળ ફરીફુદીન અન્તાર નામનો સુધી કરી પોતાનાં
“પંદનામા”માં કહે છે કે:

હમચુ સુધી દર લેવાસે સુધ બાધા,
દર સેફતહાએ ખુદા મૌસુફ બાશ !
ગર હમી ખાલી નરીયા અઝ આમેરત,
રવ, બદર કુન બોમેહાએ ફાખેરત !

યાને “સુધીઓ મુવાફિક તું ઉનનાં કપડાંમાં સજ્જ થા, અને તે કરીમાં કારમાજની
ઝીકર કરવામાં પાહવરદો બન. આગર જો તું પેલી દુનિયામાં સરફરાજ થવા ચાહતો હોય તો,
જા, માર્ માન, અને બપડા બરેલા પોપાકો તારાં તન ઉપરથી દૂર કર !”

સુરીઝમ અને સુરી શબ્દ ઉપરજ પુષ્કળ વાદવિવાદ થયો છે એટલુંજ નહી પણ એ
શબ્દ પંચ પ્રથમ ક્યાં બરપા થયો હતો તે પણ અનિશ્ચિતજ છે. કેટલાક વિદ્વાનો એવી આટ-
કળ કરે છે કે જો કે એ ફિરકો મૂખ્યત્વે ઇસ્લામમાંજ પ્રચાર પામી ગયો છે છતાં પણ તે
ત્યાંજ ઉત્પત્તિ પામ્યો હોય એ અશક્ય છે, કારણ ઇસ્લામી ધર્મ જે સુરીઝમની પહેલેજ
ઇસ્લામમાં ફેલાવો પામ્યો હતો તે કદીપણ તે પંચ જે માર્કિક તત્ત્વજ્ઞાન (mysticism) ધરાવતો
હતો તેને ઇસ્લામમાં હસ્તી ધરાવવા દે એ બનવાજોગ નથી. સગળ મહમદ પર્ચગંબરનું એ
દરમાનજ હતું કે ઇશ્વરનાં નામ સાથે અનરિત ચેડાં કાઢનારને શિક્ષા કરવી. અને એ
સખબુદ્દાર કેટલાક વિદ્વાનો એવાં છેવટ પર આવ્યા છે કે સુફિઝમ કદાચિત હિંદુસ્તાનમાં
ઉત્પન્ન થયો હોય ! ખીજાઓ એવું ધારે છે કે તે પંચ શીસમાં ઉભો થયો હોવો જોઈએ
કારણ તેમાં પ્લેટો, એપીક્યુરસ, વિગેરેનાં કેટલાક સિદ્ધાંતો જોવામાં આવે છે. જો કે પ્લેટો,
એરિસ્ટોટલનાં લખાણો ધણીવાર સુરી લેખોમાં ટાંકવામાં આવે છે,—પ્લેટોને અફલાતુન
અને એરિસ્ટોટલને અરસ્તુનાં નામે ઓળખવામાં આવે છે,—છતાં પણ સુરી પંચ શીસમાંજ
ઉત્પન્ન થયો હોય એ બનવાજોગ નથી. અત્રણત જો કે ઈરિયન તર્કશાસ્ત્રને એક ભાગ જે
Neo-Platonism નામે ઓળખાય છે તેનાં કેટલાંક ગૂઢ અને ગૂઢ સિદ્ધાંતો ખ્રીસ્તી ધર્મ,
ઝરનોસ્ત્રી મઝહબ, તેમજ હિંદુશાસ્ત્રમાં પણ દરિજોત્તર થાય છે ખરાં, પણ તેથી કંઈ એમ
નથી દરતું કે એ સધળા મહાન ધર્મો Neo-Platonism ઉપરથીજ નીકળ્યા છે. આ
ઉપરથી રૂપજ થાય છે કે શાયદ સુરીઝમ એક નવોજ ફિરકો હોય શકે ! એમ કહેવામાં આવે
છે કે શેખ અમુ સાહદ અમુલ ખયેર નામક એક સુરી ફિસ્તુફને ‘પૂજવામાં આવ્યું’ કે:
“સુરીઝમ એટલે શું ?” તેણે સુરીઝમની વ્યાખ્યા આપી કે:

ખાલી કે બસુરી ગીરી, અઝ ખુદ બેદેહી,
જાયદ કે હવા એ અઝ સર બેનેહી;
વ આન સીઝ કે દારી બકફ, અઝ કફ બેદેહી,
સદ જખમે બલા ખુરી વ અઝ જા નજેહી !

મતલબ કે—“જો તું સુરી થવા માગતો હોય (યાને આ માયાવિ સૃષ્ટિની મોહમંજ-
માંથી છુટકારો મેળવવા માગતો હોય) તો તું આપખુદપણથી દૂર થા, તેમજ તારાં મગજમાંથી
ગુસ્સા અને ગુરસાનાં ખેબાલો દૂર કર; વળી કોઈ પણ સીઝ તારા હાથમાં હોય તો મોહતા-

નેને ખસેડા કર, અને નો કમજામતીનાં એકસો જામો પણ નો તારા પર પડે તો, પણ તું
હારી જગાએથી સસરતો કે વસરતો ના! એવું નામ તે 'સુરીકમ' એવી રીતે સુરી
દેવસુરી અનેકાનેક રીતે સુગમની સકાય.

સુક્રિઅમનાં સિદ્ધાંતો ધણાં છે, જેમાંનાં નીચલાં મુખ્ય છે:

(૧) ધર્મ સર્વ જગતમાં વ્યાપી રહેલો છે; તેજ એકલી ખરી હસતી છે. જગત ગાંઠ
એક સ્વપ્નો છે, તે હસતી નથી પણ નીસ્તિ છે. એવું કંઈ નથી જે ખુદાનું પેદા કીધેલું
ન હોય અને તે મોટી શક્તિનોજ એક ભાગ નહીં હોય. આ જગત ખુદાનો એક પડછાયો માત્ર છે.

(૨) ખુદા સર્વે સીત્રોમાં દાખલ થઈ શકે છે. જો કે જગત ખુદાનો પડછાયો છે
છતાં જગતમાં કંઈ ખુદા નથી. જેવી રીતે પાણીમાં સ્વપ્ન પ્રતિબિંબ પડે છે, અને પાણી
હાલે છે ત્યારે તે પણ હાલે છે, છતાં સૂર્ય પોતે તો બીજીક બેઠાસર રહે છે, તેવુંજ આ
દુનિયા અને ખુદાના સંબંધનું પણ સમજવું. વિશ્વમાં નિરંતર દેશકાંચે ચલા કરશે અને તે
નીસ્તિમાં મર્કે પણ જશે, પણ ખુદા તો "હમા ખુદ, હમા હસતો હમાં બેઠ, જ રહેવાનો."

(૩) ખુદા સંપૂર્ણ બક્ષાઈ અને સંપૂર્ણ હોસ્તનો નમુનો છે: તે જે કંઈ કરે છે તે બધું
ખરદક્ષ છે. સર્વ કાંઈનાં કિસ્મતની દોરી તેના હાથમાં છે અને તે ચાહે તે કરી શકે છે:
માણસની પોતાની સ્વેચ્છા એમાં કશી ચામી શકતીજ નથી. (આ સિદ્ધાંત આગળથી નિર્માણ
થયેલું પ્રારમ્ભ Pro-destination કહેવાય છે.)

(૪) સુરીજોની આ દુનિયાની મુખ્ય તેમ એકજ છે, અને તે પરમ-આત્મામાં પોતાના
તુચ્છ આત્માને મેળવી દેવાની છે. અને તે કેમ થઈ શકે? દરેક જણે પોતાનાં પિંડ (Soul)
વિષેનું "હું" પદ (I-go-ism) વિસારી દેવું જોઈએ કારણ "હું" તો માત્ર એક કમ્પતાજ
છે, માટે "હું" ને ફેરવવા માટે દરેક સુરીએ પરિચ અને એકાંત છવન ગળિયું જોઈએ,
અને તે સનમતા ઝીક (Praise) મારફતે જેવી રીતે એક પાણીનો કત્રો સમુદ્રમાં ગાંધા
થઈ નાવ છે. તેમ પોતાના આત્માથી રાક્ષનીને તે રાક્ષનીના અખુટ ઝરામાં મેળવી અને
મેળા દેરી જોઈએ.

(૫) જે માણસ પોતાને સુરી કહેવાડવા માગતો હોય તેણે આ માયાવિ જગતની કાણુ
બંધુર મોજગાઝાહો તર્ક કરવી, હંમેશા સાદાકર્મ રાખવી, ગરીબાઈ અખતાર કરવી, અને
નિરંતર અને અચલ બકિતના પ્રતાપે પોતાન અંતરાત્માને હવસ અને બુરસાઓથી બાકાત
અને શુદ્ધ રાખવો. એમ જે કરે તેજ ખરો સુરી છે, કારણ

દૈવતે બીની કે તમન્ના કુનદ?

જા કે પદા કરે કે જા આ કુનદ?

દુન્યવિ દૈવતની કાણુ ખાહેલ રાખે છે? એણે કોણની સાથે વધાઈ કાંધી છે કે-તે
આપણી સાથે કરશે? મનઝગ કે દુન્યવિ દૈવત વધન નાપાયદાર છે.

સુરીજોની દિલસુરીનો મુખ્ય સિદ્ધાંત જોશો તો આત્માનું પ્રાટિકરણ છે, તેઓ
એમ માને છે કે આ દુનિયામાં આત્માની વૃદ્ધિ કરી ખુદાને શોધી કાઢવો એજ જીવંતીની
મુખ્ય મતલબ છે, યાને તેઓ પોતાની આ દુનિયામાં બામદને એક સુસાદરી
કિંવા યાત્રા સાથે સરખાવે છે, જે સુસાદરીનો અંત ત્યારેજ આવે કે જ્યારે આત્મા

પ્રગટિકરણના મર્વથી ઉદ્ભવા અને સર્વોત્કૃષ્ટ તત્ત્વકા ઉપર આવી ઉભો રહે. તે કંઈ એકદમજ એ તત્ત્વકા પર આવી શકતો નથી પણ રફને રફતે મંજશે (“મુકામાત”) કરતો કરતો છેવટ સ્થાનને પહોંચે છે. સુરી પોતાને મુસાફર (“સાલિક”) કહેવાડે છે અને તેની (યાને તેના આત્માની) સફર દરમ્યાન ચાર મંજશે આવે છે. પ્રથમ તત્ત્વકા યાને “શરીઅત” સુરી-અમના કાયદા પ્રમાણે પ્રાપ્ત થઈ શકે છે. દ્વિત્ય સ્થાનને “તરીકત” અર્થાત્ રસ્તો કહેવામા આવે છે. આ મંજેલ પસાર કરવા માટે સુરીએ અત્યોત્તમ પવિત્રાઈ, ઉંચ નીતિ, અને પુષ્કળ હિમત રાખવી પડે છે. હવે તે સુરી ધમના કાયદાઓ (“શરીઅત”) મારફતે થતી વ્યવહાર બકિત (“અદ્યામાને છસ્માની”) યાને શરીરના બહુ બાગો વાટે થતી અંદગી કરતો નથી. પણ અદરખાનેથી ખરેખરી આત્મિક બકિત (“અમઆવે રફાની”)માં તદરૂપ થઈ જાય છે. ત્રીજે તત્ત્વકા જ્ઞાનનો ભાગે (“માઅરફત”) કહેવાય છે અને એ માર્ગ વટવી જનાર સુરી “આરેફ” ને નામે ઓળખાય છે. આ ત્રુતિપર્યાય પસાર કરનારે અકુદરતિ કિંવા દિવ્ય (Preternatural) જ્ઞાન અથવા તો જેને આપણે સાધારણ રીતે “અશારત” (inspiration) કહીએ છીએ તે મેળવેલું કહેવાય છે, અને હવે તે “સાલેક” દિરસ્તાઓની બરોબરીઓ મળ્યાય છે તુલ્ય સ્થાન ‘હકીકત’ કિવા સમ્યાઈનું છે. અને જ્યારે “આરેફ” તે સ્થાનને પહોંચે છે ત્યારે તેણે ખુદાની સાથે સંપૂર્ણ સયોગ (“વસ્ત”) કીધો, યાને ખુદામાં મલી ગયો, એમ કહેવાય છે. ઉપવા ચાર તત્ત્વકાઓ જ્યારે પમાર થાય છે ત્યારે ખુદાની સાથે એક થઈ જનાર સુરી પોતાનું શારીરીક ખોલ્યું (“હુલ્મને છસ્માની”) ફેંકી દે છે, કારણ હવે તેના આત્મા ખવારીને પામ્યો છે અને જે દૈવિ મુળમયી તે ઉત્પન્ન થયો છે ત્યા જઈને પાછો બળ્યો છે. એ ઉપરથી સ્વજ સ્પષ્ટ થશે કે પ્રગટિકરણના ઉપસા ચાર તત્ત્વકા કંઈ આ નાશવત દેહના નથી પણ આત્માના છે. એ રીતે આપણુ જોઈ શકીએ છીએ કે ખીલ શ્રેષ્ઠ ધર્મે મુલાકે સુરીજનમાં પણ આ કાયદો અચુક રીતે સિદ્ધ થાય છે. જ્યારે માણસનો આત્મા સંપૂર્ણ વૃદ્ધિને પામી પ્રગટિકરણનો સીધો છેવટનો તત્ત્વકો અખ્યાર કરે છે ત્યારે તે દિરસ્તાઓ કરતાં પણ વૃદ્ધિના દરજ્જામા આસા હોય છે. સુવિખ્યાત ઉરદુ શાયર ઝફર પોતાની એક ગઝલમા કહે છે તેમ—

ન પુછો કિલ કાંઠાં પૈંહયા કીસીકો કયા કહીં પૈંહયા,
જાંઠાં પૈંહયા ન કોઈ રહે વહીં પૈંહયા વહીં પૈંહયા!
કાંઠાં પૈંહયા હય દેખો દમદમો પપકે ખિયાત અપના,
કે અખતગ ઉસ જગા કોઈ ફીરીશનામી નહીં પૈંહયા!

વળી સુફી શીવસુફીમા અંદગીકરવાની જગ્યાને અસકારીક રીતે “પીદુ” (“મયખાને”) કહેવામાં આવે છે. જ્યારે “પીદુ રાખનાર” (“પિરેમખાન”) મુદાઈ જ્ઞાન “(મએ)” રૂપી સરામ આપનાર ઉસ્તાદ કહેવાય છે. ખુદાને “આશુક,” “સનમ,” “સીચર,” ઇતિ નામથી ઓળખાવાય છે, જ્યારે સુફી પોતાને પોશાગીર (“રંદ”) અને “મસ્ત” કહે છે? એ રીતની આ ન મમજ પડે એવી શુદ્ધ દિલ્લોફી છે.

લુક હીયર પ્લીઝ!

આને દેખાવના પઈસા છે. તમારા દેખાવમાં પગની શોખા સઉથી જરૂરી છે, અને પગ દીપી રહે એવાં ફાકડાં અપ-ટુ-હેટ સ્ટાઇલના છુટ યા શુઝની એક જોડી તે કામ બંધાવશે. પણ એવાં મનપ્રતીત છુટ યા શુઝ ખરીદવા ક્યાં જશો?

ધી બોમ્બે શુઝ લક બુટ એન્ડ
શુ માર્ટ,

હુકાન નં ૭, લાલસીંગ ખીડીંગ,
લુદારચાલ કાપડ મારફીટ, મુંબઈ.

મનપસંદ ઇંગલીશ, અમેરીકન વિગેરે છુટ, શુઝ, સ્લીપર્સનું એક મોડું સંપ્રદુસ્થાન આમારી હુકાને સુસ્થું છે. જોઈ જઈ ખાત્રી કરો.

માલેક:-હુકીમભાઈ દાઉદજી એન્ડ સન્સ.

ટેલીગ્રામ એડ્રેસ "Boot Bombay."

શ્રીખા હિંદુસ્તાનમાં વખણાયેલો

વાળ કાળા કરવાનો

પકા કલપ.

આ કલપ મુછોનાં તથા દાઢીના સફેદ વાળને લગાડતાં, તે માંચળ મિનીટમાં સુંદર કાળા થઈ જાય છે. વાળના શોખીનોએ યાદ રાખવું કે, એની બરોબર આજ કોઈપણ કલપ નથી. આ કલપ વાપરવામાં સહેલો છે, સોડમમાં ગમતો છે, શુભમાં અકસ્મીર છે, રંગમાં પાકો છે અને કિંમતમાં સસ્તો છે. કિંમત રૂ. ૧-૪-૦. દયાકાર ખર્ચ લુહું.

બાહરગામ મારે એજન્ટો લેઈએ હીએ.

મેસર્સ નવરતન એન્ડ સન,

૧૯૯, કાચગાદેવી રોડ-મુંબઈ. (૨)

વખતની કસોટી

માંથી પસાર થએલી, હુઝારો ઉંચા મટો મેળવતારી, તખીખો, હુકીમો અને વૈદોએ વીક તારીફ કીઢેલી, બાળક કે ઘરડાં, નખખા કે જખરાં, તથા મરદ યા હમેલવાલી ઓરતને માટે એક સરખી ફાયદાકારક અને ખાતીલારી, અનેક ખુરાં, કઠણ દરદો માટેની વનસપતીની ડોં બેં મોતીવાલાની ચમત્કારીક શુભોવાલી દવાઓની કીમતનું લીચ અને છાપું છે.

ખાંસીની ગોળીઓ:-ખાંસી, ખહી, દમ, હાંધણ, માટે-કીં ૩. ૦૧, ૦૧, ૦૧૧ તથા રતલ ૫ ના ૩. ૬.

પસમોનીક પાઉંડર:-ઉપથી ગોળીઓ સાથે ખાવા માટે-દખી ૫ ના, કીં ૩. ૦૧.

ગુલાબનો પાક:-ગમે તેવી સખત કખત્માત નખખાઈ કર્યાં વીના દુર કરે છે, કીં ૩. ૦૧.

તાવની લુકી:-દરેક જખની તાવ માટે, ૩. ૦૧.

તાવની ગોળી:-દરેક જખની તાવ માટે, ૩. ૦૧. તથા રતલ ૫ ના ૩. ૧૦.

તાવ ગયા પછી લાગતી ચાક, તાતવાણી નખખાઈ માટેની દવાની શીશી ૫ ની, કીં ૧ તથા ૩. ૨.

ટોનીક ઓફ લાઈફ:-ખા દવાથી ચરીરનું ખીંગેડું લોહી શુધરે છે. લુખ વધે છે. ખાધેલું જરે છે. લોહીમાં વધારો થાય છે.

દાક, તાતવાણી નખખાઈ દુર થાય છે. કીં ૧. શીશી ૫ ના ૩. ૧૧ તથા ૩. ૨.

નાંતનું મજન:-(ગોળના વપડાસ માટે ફક્ત) દાંત મજાનુત કરી મરેદ બનાવે છે. મોડાનો ગંધ દુર કરે છે. કીં ૩. ૦૧ તથા ૦૧૧.

તથા રતલ ૫ ના ૩. ૪.

દાંતનું મજન:-ફક્ત હુખતા દાંત તથા દાક,

હુઝારો સર્વોદ્દીકોટોમાંથી ફક્ત એકજ અંગે છાપી છે.

૧ ડોં સર બાળકદર કૃષ્ણ, કેરી, જે. પી., એસ. એમ., તે વડોદરાના ખાસ તખીખ તથા વડોદરા રાજ્યના સરવેથી વડા દાક્ટર, લખે છે, “મોતીવાલાની ખાંસીની ગોળીઓ શુભકારી તથા ફાયદાવાળી છે ચરદી તર્યાં સખત ચરદીની ખાંસીના ધણુએક દરદીઓ ઉપર એ ગોળીઓ મેં અતી ધણી ફતેહમંદી સાથે વાપરી છે: એ ગોળીઓથી ખહીના પલ્લુ એક દરદીની ખાંસી નરમ પડી ગઈ અને તેની પીડાકારી મટી ગઈ એવું મેં બોલું છે.”

એકલા બનાવનાર:-ડોં બેં મોતીવાલા.

મોરલેન્ડ રોડ, લાયબલા કલમ પાસે-મુંબઈ.

માટે. દાંત દાકનો દુખારો તથા લોહી પરનું જવું નરમ પાડે છે, કીં ૦૧૧ તથા ૩. ૦૧.

તથા રતલ ૫ ના ૩. ૬.

દાયરીઆ, કોલેરા, લંગ્રાણી માટેની દવાની, શીશી ૫ ના ૩. ૦૧ તથા ૩. ૦૧.

દરાજ, કીડ ખુગલી, વિગેરે ચામડીના દરદો માટેની લુકી, શીશી ૫ ના, કીં ૩. ૦૧

દરેક જખતાજખમો માટેનો મયમ, કી. ૩. ૦૧.

નખખી પાચન શક્તીથી પીડાતાઓ માટેની હુખમીતની ગોળીઓ, કીં ૩. ૦૧.

તથા રતલ ૫ ના ૩. ૮.

હરસની લુકી:-ખાહેરના કે ચાંદરના, લોહી-આર કે મખાવાકા, નવા કે ગુનુના, હરસ દુરત

શદ માટે નરમ પાડે છે, કીં ૩. ૦૧.

હરસનો મલમ:-ઉપથી લુકી સાથે વાપડવા

માટે દખી ૫ ના, કીં ૩. ૦૧.

હરસમાંથી પડતાં લોહી બંધ કરવાની દવા:

શીશી ૫ ના, કીં ૩. ૦૧, ૧ ને ૩. ૨.

મીઠી પીંડાબની દવા:-ચોટાક વખત વાપ-ર્યાંથી દરદીને ફાયદો જણાય છે. કીં ૩. ૧ ને ૩. ૨.

લેપ:-રસ, ગાંઠ, લયક, રમેતીકમ, ગાઉટ,

મોઝે, વિગેરે માટે. દખી ૫ ના, કી. ૩. ૦૧.

અરબસ્તાનની કેટલીક કહેવતો.

[લખનાર-રમચંદ્રાસ નાનાલાલ શાહ.]

અનીતિવાન અી તે મીઠા બિનાના ખોરાક સરખી છે.

ધોળા વાળ એ મોતનો પેગામ છે

આને દેવતા છે; કાલે કાંઈ નહિ હોય.

તે યુરખા ઉપર યુરખો ઓઢે છે.

જે મોઢો નથી પડયો તે સારો વેઠ ન થઈ શકે.

સુલતાનના માંથામાંની એક અસત્ય વાત વીસ ખરી વાતને દુર રાખશે.

તેમણે ઉંટ પક્ષી (Ostrich-ઑસ્ટ્રીચ) ને દહયુ, “આ બોલો લે!” તેણે કહયું, “હું, તેમ ન કરી શકું, કારણ કે હું પક્ષી છું.” તેમણે કહયું, “ત્યારે ઉંટ” તેણે જવાબ આપ્યો, “તેમ ન કરી શકું, કારણ કે હું ઉંટ છું.”

મોંઢું પ્રાથના કરે છે અને હાથ કતલ કરે છે.

જે હાથને કરડી ખાવાની તારામાં શકવી ન હોય તે ઉપર યુગ્મન કરીને તે તારા માથા ઉપર મુકશે.

જેવી રીતે થોડો પોતાના દાંત વડે ઓળખાય છે તેમ ઉઢાર માણસ પોતાની આંખ વતી ઓળખાય છે.

તંબુમાં જે ઉંટનું નાક પેસે તો તેનું શરીર પણ તરતજ જઈ શકશે.

તારી સાસુ કલ્યાણોર છે? તેની દીકરી સાથે છુટા છેડા કરી નાંખ. (અરબસ્તાનમાં પણ સાસુના નામની ટાઢક હોય એમ જણાય છે!)

બુખ્યો ન છતાં જે માણસ પાતળો હોય તે ચીત્તજથી પણ કંઠણ છે, લોભથી દુર થવું એજ દ્રવ્ય છે.

દેવાળીઆ અને વ્યાજખાઉ વચ્ચે લાંબો વખત મતભેદ ટકતો નથી.

હલ્તમ અનાથ છોકરાના મોં ઉપર હલ્તમત કરી હલ્તમત કરતાં શીખે છે.

વારંવાર જે ઉંટ મંછાની મુસાફરી કરે તે આખરે લાંગડું થશે.

ગધેડુ શીંગડાંની શોધમાં ગયું અને પોતાના કાન ગુમાવ્યા.

દુનિયા મઠડું છે અને તેને જે શોધે છે તે કુતરા છે.

કુકડાને માટે ખરાબમાં ખરાબ દિવસ તેના પગ સારી રીતે ધોવામાં આવે તે છે. (કારણ કે તેની થોડા વખતમાં કતલ થવાની છે.)

કાગડો તમારો લોભીયો હોય તો તમને મઠડા નહીં લઈ જશે.

જે મને આંધળું હોય તો આંખો નકામી છે.

મુરના ઘરમાં અરળી લાપામાં વાત ન થાય
તે ગુલામને પહેલા લાડ લડાવે છે અને પછી તેને મારે છે.
માણસ ભેગુ કરે છે અને વખત તેને વીઝેરી નાખે છે.
ઝાકળ વડે કાઠ કુવો ન ભરાય.
આરળો અને ધરાનીઓ વચ્ચેનો તફાવત મનુર અને પત્થર વચ્ચેના તફાવત
જેટલો છે

મોટામાં મોટી કાણુ રાખવાની શક્તિ તે કોઠાને કાણુમાં રાખવાની છે,
લગવાન આપણને બે આખવાળો પડાશી ન આપે !
આળસુ માણસને પગ નથી હોતા,
વહાણના કપ્તાનની તારા ઉપર મહેરબાની છે, તારા હાથ વહાણના સદ
ઉપર હુછ.

શબ્દોના શબ્દો તે શબ્દોની ગણી સમાન છે.
કામધધા વિનાનો વિદ્વાન માણસ વરસાદ વિનાના વાદળ સમાન છે.
ખોટો શિકકો બીજે કાઠ ઠેકાણે નહિ પણ બહુ કાગળ રાખનાર શરારને
ત્યાંજ અલાવાય છે.

જે એકલો ખાય છે તે ઉધરસ પણ એકલો ખાય છે.
ઢાઝીયો માણસ કાઠ પણ કારણે સિવાય હસે છે.
તરવાર શરિરને ધાયલ કરે છે, પણ શબ્દો આત્માને ધાયલ કરે છે.
જાનજ વિનાનુ મન તે ભરેલી કોથળી કરતા પણ વધારે સારું છે.
તેનું નાક આકાશ તરફ જુએ છે, અને તેના પગ પાણીમાં છે.
અધાપાને સાર્થાદાર પ્રેમ છે. (મૃશક આંધળો છે)
તેણે તેના પક્ષીને ઉડાડી મુક્યુ, અને પછી તેને પકડવાને તેની પાછળ ગયો
નર્કમાં પંખા નથી હોતા
ઘડવનો લોચો લઈને ભીંત ઉપર ફેંકે જો તે ત્યાં ચોંટી નહિ જાય તો પણ
ત્યાં કાઠક નિશાની તો રહેશેજ.

જે પત્થર વચ્ચે આવેલી મોપારીના જેવું હાસ્ય.
આજે મને હાથ વતી લેજો, અને કાલે હું તમને પગ વતી લઈશ.
બીદાઉને આશરો આપ્યો તો તે તમારા કપડાં ચોરી જશે.
નિર્દોષ માણસને મારજો કે જેથી ગુન્હેગાર પોતાનો ગુન્હો કપુલ કરે.
તું રીંછ જેવો છે. તેને દહોવાય પણ નહિ, વરઘોડામાં પણ ન લઈ જવાય,
અને તેના ઉપર સ્વારી પણ ન શાય.

વારવાર કળ્યા થતા હોય તેના કરતા જુવમી સુલતાન વધારે સારો
એક દહાડાની મુસાફરીમાં તે હજ દરવા નીકળ્યો છે.
હથીયાર તૈયાર અને અછલ ગેરહાજર
પાછળથી આપવાના એ સી હજાર દીનાર કરતાં રોકડ નાની રકમ સારી.

- તે સુકા ધાસના જેવો છે કે જે હમેશાં દેવતાની સોળત શોધે છે.
હોંશીયાર અને લુચ્યા માણસો ઉપર અજમાવામાં ન આવે ત્યાં સુધી કપટ માકું ન ગળાંય.
- નીમરની દોલત અંદર વસેલી પરદેશીઓના કામની છે.
- ગખ્યા મારનાર કહે છે કે મારો બધો આમાન આંદી અને સોનાનો છે. મારા ઘરની તાંબાની કીટલી પણ સોનાની છે.
- જે ઉદરને માત્ર એકજ દર છે તે જલદીથી પકડાય છે.
- જીવાન કાગડાઓની આંચ ઘરડા કાગડા જેવીજ હોય છે.
- ઈશ્વર દર અઠવાડિયે બદલો નથી આપતો, પણ આખરે બદલો આપે છે.
- મારો દારૂ એની મેળેજ વખણાય છે.
- પૈસાની પેટી ભરેલી હોય તેના કરતાં એક પૈસો હોય તો તે વધારે અવાજ કરે છે. (અધુરો ઘડો છલકાય છે. પુરો ઘડો છલકાતો નથી.)
- ઉડતી સાંભળેલી વાત અરધી ગપ હોય છે.
- તમે નાચ શરૂ કરાવ્યો, માટે તમેજ વગાડનારને પૈસા આપો.
- જલદી પાકે તે જલદી બગડી જાય.
- ઈશ્વર મહેનતને માટે જ્ઞાત વેચે છે, અને લોભમને માટે માન વેચે છે.
- તે તેના પગના જોડામાં ઇંડાં ભર્યા હોય એટલો બધો જલદીથી ઢોડે છે.
- જ્યાં મધમાખ મધ ચુમી ખાય છે ત્યાં કરોળીયા ઝેર ચુસી ખાય છે.
- મને જે રહ્યો છે તેને હું જવડાવું છું, હું જે ઇચ્છુ તે તેણે જોડાવું જોઈએ.
- તાંડું પક્ષી ઉડી ગયું અને બીજાએ પકડી લીધું.
- દરેક મહત્વાકાંક્ષી માણસ કેદી છે, અને દરેક લોભી માણસ ભિખારી છે.
- જો કે ધનુષ્ય વાંકું છે, તો પણ જાણુ તેની ધારેલી જગ્યાએ જાય છે.
- જે પોતાની પિતરાઈ (cousins) સાથે શરમ રાખે તેને તેનાથી દીકરા ધાય નહિ.
- જે પોતાની પાછળ આખરૂં સુકી જાય છે તે મરતો નથી.
- મારો આશક બળતો દીવો લઈને મને શોધવા આવ્યો તો પણ મારા ધણીને અદેખાઈ ન આવ્યા.
- માત્ર એકજ શબ્દથી એક કરતાં વધારે લડાઈઓ થઈ છે.
- ચેતરંજી ઉપર ચાલવું પડે તેના કરતાં બંદા ઉપર પણ સ્ત્રી કરવી મારી.
- જીભને વંશ થઈએ તો ચસ્તાવું પડે.
- જે મુલાકાત આપે, અને ટુંકી મુલાકાત આપે તેનું ભગવાન ભડું કરે!
- બધી વસ્તુઓને તેમની જગ્યાએ ચુકી દે, અને તેઓ તમને તમારી જગ્યાએ મુકશે.
- ડાહ્યા માણસની જીભ તેના મનમાં છે. મૂર્ખાનું દહ્ય તેની જીભ ઉપર છે.
- (મૌન સર્વાયં સાધનમ્ ।)
- મૂર્ખાને ચુપકીદી એજ ઉત્તમ જવાબ છે.
- મૂર્ખાની જીભને ટેરવે તેનો જવાબ હોય છે.

ખાયલાઓનું સ્વર્ગ સારું છે.

કુતરાંની ચીસોની ધ્રુવર શી દરકાર કરે છે ?

તેઓએ તેણીના ઉપર બળાત્કાર કર્યા પછી તેણીએ સીપાઈને ખૂંચ પાડી.

જે ગામમાં તું કોઈને ઓળખતો ન હોય તે ગામમાં તારી મરણ પડે તેમ વર્તે,

આંધળાના દેશમાં કાણીઓ સુંદર ગણાય છે. (આંધળામાં કાણુ રાજ્યો)

દેવાથી બન્ને ગાલ કાળા થાય છે.

પૈસા ઉછીના આપી પછી તેની મસ્કરી કરીશ તો તું પૈસા ગુમાવીશ.

તારી મરણ પડે તે ખા, પણ કપડાં બધા પહેરે તેવાં પહેરે.

પહેલાં તે ચોરણ હતો, પણ હવે તે હથોડો બન્યો છે.

નીચા નમેલા માથામાં તોફાન ભરેલું હોય છે (દગલગાજ દુનિા નમે, ચિત્તા ચોર કમાન.)

ઉદાર માણસ દોલતથી કદી સતોષ નથી પામતો.

જે પોતાની જાતને ધિક્કારે છે તેજ કહ્યો છે. પોતાના અભિપ્રાય ઉપર આધાર ગાંધે છે તેજ મૂર્ખ છે.

જ્યારે નશિળ આવે છે ત્યારે વેધ મૂળ બને છે.

મન છલનો ખલનો છે

લોભની માતા અયોગ્ય ધ્રુવજાઓ છે, દીકરી અન્યાય છે, સાથીદાર બળાત્કાર છે.

જેવી રીતે માદાને જોરાક નકામો છે તેવીજ રીતે દુનિયાદારીની મોહાળમાં ગુંથાયલાને શીખામણ નકામી છે

ગરિબાઈ અને કોપને મેળ હોય નહિ,

તે વરસાદમાંથી ગચીને પુવારા તળે બેઠો.

હાથમાં એક ચક્રદી હોય તે હવામાં હજાર ગગતાં હોય તેની બરાબર છે.

જે પોતાની જાતને જાણે છે તે પ્રમંથરને જાણે છે.

“તે કપાઈ મુઓ ! ધ્રુવર તેના ઉપર ક્યા કરો !” એવું કહેવાય તેના કરતાં

“તે નાસી ગયો, ધિક્કાર છે !” એમ કહેવાય એ વધારે સારું.

જે તમે તમારા દુશ્મનોથી તમારા ભેદ છુપાવી શકો તો તમારા મિત્રોથી પણ તે છુપાવજો

થઈ ગયેલી વાતો ગણીએ નહિ.

સેતાનમાંથી ઉતાવળ પેદા થાય છે અને કહાપણપૂર્વક ધીમાશ ધ્રુવરમાંથી ઉત્પન્ન થાય છે.

લજન કરતું હોય તેની સાથે રહેવાથી લજન કરતાં શીખાય, અને ગાતું હોય તેની સ્મરે રહેવાથી ગાતાં શીખાય. -

જે પોતાની છાની વાતો છુપાવી શકે છે તે આખરે કંતેહ પામે છે.

પહેલાં ખાવાનું પછી વાતચીત.

દંતકથા એ સત્યને માગે જવાનો પુલ છે.

જેનો હાથ ખાલી હોય છે તેને કોઈ પણ લય નથી હોતો.

સાંકડે રસ્તે કોઈ લાઇએ નથી અને દોસ્તદાર પણ નથી.

ત્યારે પેટની વાત આવે ત્યારે હજીપણ નાસી જાય છે. (યુગ્મકિત : કિ ન કરાતિ પાપમ્ ।)

આંધળી સ્ત્રી ગાંડા માણસની હુનમત કરે.

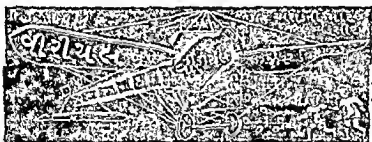
મૂર્ખની દેવુતી કરતાં ઘઘાની દુશ્મનાવટ સારી. (ઘઘા : દુશ્મન સારો પણ સુરખ ખોટો.)

તારા કપડાંની લંબાઈ જોઈને તારા ઠાંટીયા લાંબા કરજે. (પાશરણુ જોઈને પગ લંબાવીએ.)

આંખ જોતી નથી ત્યારે મન દુઃખી નથી થતું.

સીંહનો ખોરાક વડૂ ખાય તો તે માંદું પડે.

હોર મવરને ન્ટ ડોક્ટરે વીરીયલને તપાસીને તેના ગુણો માટે સરટીફીકેટ આપેલ છે.

હકી શુભાં વાપરવાથી વીરીયલ-વાતુંધિણતાનાં તમામ દર્દો નાશુદ કરી અસકિત દૂર કરે છે. આવાં દર્દો દૂર કરવા માટે વીરીયલના જેવી ખીજ ખરોસાદાર દવા એકે નથી. વાતુંધિણતાના દર્દોમાં માણસ નબળું પડી જાય છે ને બસાતું જાય છે અને તેથી આંખે અધારા આવવા, સાંધાનો દુખાવો, મગજની નબળાઈ, છુપા ન, લાગવી, કપડાઆત, ધાતુ આવ, (સ્વપ્નામાં) વીગેરે દર્દો થવાથી હવન ભયમાં આવી પડે છે. વીરીયલના સેવનથી ગમે તેવા અસકિત મનુષ્ય સુખમંથ હંદગી માળી સંકે છે.

સંખ્યાબંધ માણસોએ તાપરીને અસરીર સરટીફીકેટ આપેલા છે.

ગોટી આટલી રા. પ) નખી રા. ર) બે.

સોલ એજન્ટ—વી. નાનાલાલની કુંઠ કેમીસ્ટ અને પરફ્યુમર, મુંબઈ ૨.

મારા મન તરંગ.

ખચત

સુસાક્ષી જરા રાખ તારો વિચાર,
સ્વપ્ના સમ સુખમાં નથી કંઈ સાર,
તણ દે આ ફાની મોહ અને માન,
જીવગી છે થોડી ને ટુંકો જીવ જાન
સફરી ! અરે તુ જરા શાન ધર,
દોલતના ડમરૂં ના. ધ્યાન ધર;
નેકી ને કીર્તિ દ્યા કામનીજ છે,
માયાની મોહીની હયાં નામનીજ છે.
યથી પાળ તુ પરાર્થનીજ બાધ,
સત્યની સદા શ્રેષ્ઠ સોડ સાંધ;
નીતિ નમ્રતા પર તુ ધ્યાન ધર,
વિવેક વાણી થકી જ્ઞાન ભર.
નાવિક નેકીથી નાવ તુજ સિંગાર,
લયા ! લલાઈથી લવ પાર ઉતાર;
થકીનથી ભાઈ વફા રાખજે,
સુકીર્તિથી જીગર 'સફા રાખજે.
વટેમાર્ગ ખી વિદ્યા વાવજે,
જશ લઈ જાનને દીપાવજે,
મગ્જુને શરણુ તો છે મર્વ કોઈ.
વિનાશ કાળે વિપતિત બુદ્ધી જોઈ.
લકા ભાઈ ઝટ ચાલ હુશ્યાર થા,
વિવેક વાત શીખવા 'હવે ઝટ જા;
આવે ગમે તે સુખ દુ.ખ કોઈ,
આશા નિરાશા જીત હાર હોઈ.
યત્ન જારી સદા , રાખજે,
આગળ વધી જસ વધારજે;
ધીરજ ધીરા મદા ધારજે,
હરી નામ પાસ નીત ઉચારજે
ધન અને જ્ઞેનન ખ્યાલીજ છે,
ખીલી પણ જોક ખીજે ચાલીજ છે;
તુટે તકોરે કાચ ખ્યાલીજ છે,
'હોમી' ને નીતિ જસ વાલીજ છે.

રામ રાખે તેને કોણ ચાખે ?

(એક સત્યઘટનાવલગ્નિની કથા.)

લખનાર:—શ્રી. ચોગેશ.

સંધીર બાપુ મરણુ શર્યા ઉપર પડ્યા હતા. તેમની જમણી બાજુએ તેનો વડો પુત્ર દિમ્મતસિંહ અને ડાબી બાજુએ નાનો પુત્ર શુભાનસિંહ બેઠેલા હતા. સંધીર બાપુ ગામના પટેલ હતા. તેમના બાપદાદા મોટા જમીનદાર હતા પરંતુ કસળ કાળના પંચમાં કાણ નથી સપડાયું ? ફર કાળના પ્રહારથી સંધીર બાપુના દાંહની જમીર મધ અને માત્ર પાસે વાડી વછડા, ઘર તથા ચોડીક જમીન રદયાં. હવે તેઓ ખેતીવાડી ઉપર પોતાનો નિર્વાહ કરતા. આ પ્રમાણે સંધીર બાપુ પણ ખેતીવાડી ઉપર નિબાવ કરતા. પરંતુ ગામની પટેલાઈ હજી તેમની જ હતી અને તેમની ન્યાયમુદ્ધિ પણ સચકિતક હોવાથી ગામના લોકો દોરડે ન ચડતાં. ઝઘડાનો નિવેડો લાવવા તેમનેજ બોલાવતા. ગામના લોકો તેમને અતિશય ક્ષમાતા અને તેમનો વડો પુત્ર દિમ્મતસિંહ તેમના જોગેજ નિયંત્રેજો જોઈ તેને જાણવ્યા પટેલ તરીકે માન આપતા. શુભાનસિંહમાં જીવાનીનું નેર અતિશય હતું અને શુભાનીનો નેર પણ કમી ન હોતો; આથી લોકોનો આદ તે મેળવી શક્યો નહિ. સંધીર બાપુ અનિમ ધડીયો પસાર કરે છે તે સાંભળી ગામના મોટા મોટા લોકો તેમને ઘેર લાજર થયા. એક રાત્રીને જે માન મળ્યું મુશકેલ હતું તે માન સંધીર બાપુને મળ્યું. ઓરડામાં સર્વ સાંતિ પ્રસરી રહી હતી. સર્વ સંધીર બાપુના દોહથી પડતા શખ્તો જીવવા કાન સરવા કરી બેઠા હતા. આખરે બાપુએ સાંતીનો જાગ કર્યો.

“બેટા, દિમ્મત ! મારું માન આ ગામમાં ફેટ્યું છે ? તારે એ પદવીને લાયક થયાતું છે. મારો પુત્ર મને કદાપિ આસંતોષ ન આપે તો બસ. મને લગ્ન આપ કે આપણા કુળને આણંદાનું કામ તું કદાપિ નહિ કરે. કદી ગામના લોકોનો તારા તરફનો આદ ઘટવા દેતો નહિ અને તેમને દોરડે ચડવા દેતો નહિ. શુભાન હજી નાનો છે અને તમારી મા ખીચારી ગુજરી ગઈ છે અને હું પણ દયે તેને મળવા જઈશ તો તારે શુભાનનું પુત્રવત માન કરવાનું છે. હું આપણી મીઠકતના બે સરખા ભાગ કરવા છૂટું છું અને એક ભાગ તને અને બીજો શુભાનને આપવાનો છે. બેટા ! શુભાનને કોઈ રીતે ઓછું આપવા દેતો નહિ. તેના શુભદાય તરફ જોતો નહિ. તે હજી કમજશ્વ છે. હું જાણું છું અને તેને માદ કરતો રહેજો. તેના તરફ ફર થતો નહિ. હું જાણું છું, તે તને સંતાપશે પણ ક્ષમા અને ખીચાર એ મનુષ્યનાં જીવણ છે. વધારે શું કહું ? તારા જોવા સમજી દીધેલી મને પૂરતી ખાતરી છે અને તું આપણા કુળનો દીપક છે.”

હિમ્મતસિંહની આંખમાં આંસુઓ આવ્યા અને સધીર બાપુને નમન કરી તેમની ઇચ્છા પ્રમાણે ચાલવાનું વચન આપ્યું, પછી થોડોક વિશ્રામ લઈ સધીર બાપુ ગુમાનને સંબોધીને બોલ્યા:—

“બેટા ગુમાન! આમ આવ, હવે તો હું બાઈ છું, મારા દેકાણે તારા મોટા ભાઈને માન આપજે. તદન ઉચ્ચતાઈ વાપરવી નહિ. હવે તું નાનો નથી, સંસારમાં રહેવું છે તો બંધુ સાચવવું જોઈએ. બેટા! દુનીયાદારી શીખી મારા જેટલા લોકોનો ચાલ મેળવતા શીખે તારા આ વતસલ બાપની આટલી અંતિમ ઇચ્છા સ્વીકાર. સકમોં સિવાય સાથે કંઈ આવવાનું નથી. જીવવાનું જોર કાયમ ટકી રહેવાનું નથી તો તારા મોટા ભાઈને કપટયાજી કરી સતાવતો નહિ. ગુમાન! તારૂં ગુમાની તણુ ત્યજ દે. દુનીયામાંથી અપવરણના પોટલાં બાંધી જવા કરતા વધારે ધુગી ચીજ કાઢ નથી. સત્માર્ગે ચાલવામાંજ કાયદો છે. નહિ તો આ મનુષ્યદેહ અકળ જશે અને મદાને માટે તારો માથે કાળી ટીરી રડી જશે. બેટા—મમત્તને—ચાલજે. તને—આશુમયજી—મૂકી જતા—મારૂં હૃદય—ગીરાઈ ગય—છે. દીકરાં હિમ્મત—ગુમાન—હું—બાઈ—છું. મારી—ઇચ્છા—”

‘રામ’ ‘હરી’ ના પરિવ નામો શ્રવણ કરતાં સધીર બાપુએ દેહ છોડ્યો. સધીર બાપુનો આત્મા દેહ પીંજર છોડી ઉડી ગયો. બધાની આંખોમાં અશ્રુઓ મરાઈ આવ્યાં. દરેકના મોઢાંએ સધીર બાપુની તારાફ થતી હતી. હિમ્મત અને ગુમાન તો રડી પડ્યા અને મોધાર આંધુઓ—વર્ણવના આવ્યા. બાપું કર્ણોત્પાતક રૂદન સાંભળી ક્યું સંગદીસ પણ ન—પીગળી બેઠય ?

(૨)

સધીર બાપુની ઉત્તમક્રીયા થતી ગઈ હતી અને તેમની આખેરી ખાદેશ મુજબ તેમની મીઠકતાના બાંગ પાડો વહેતી લેવામાં આવ્યા હતા. તેમના કાયમના ધરમાં હિમ્મતનમિંદ રહેતો અને એક બીજા ધરમાં ગુમાનસિંહ રહેતો. મિલકતની વ્યવસ્થા બાપુની મરજી મુજબ થઈ પણ બીજી ઇચ્છા બીજકુલ પર આવી નહિ. તેમ હિમ્મતનો જરાએ વાંક નહોતો પરંતુ ગુમાનની ગુમાનીએ બધી બાજી બગાડી હતી, હિમ્મતસિંહ પોતાના બાપુને વચન આપ્યા પ્રમાણે ચાલતો અને ગુમાનના ઘણા અપરાધો માફ કરતો અને નાનો ભાઈ ભણી જવા દેતો અને ધૈર્યપૂર્વક વાટ જોતો કે એકાદ દિવસ ગુમાનસિંહ સુધરશે.

પરંતુ આ તેની ધારણા સફળ થઈ નહિ. માનો દાજ્જ નાનપણથી બીજકુલ નહિ હોવાથી ગુમાનસિંહમાં સ્વચ્છદીપણના સસ્કારો ધર કરી બેસા હતા. સધીર બાપુના મૃત્યુ પછી તેનું સ્વચ્છદીપણ ઘટવાને બદલે વધતુ જ આવ્યું અને મહાવન વગરનો હાથી જેમ પ્રમત્ત થઈ ગય તેમ સધીર બાપુ વિના ગુમાનસિંહ માનેલા સાંઠ જેવો થયો. હિમ્મતસિંહ પણ કેટલુંક કહે ? અને શુંદેતો નિરર્થક વ્યય પણ શા માટે કરે ?

હિમ્મતસિંહની વરતણુક તેના બાપુ સ્વરમમાંથી એઈ ખુશી થતા હતા. તેણે તેના બાપ જેટલાજ બદલે વધારે ચાલ લોકોમાં મેળવ્યો અને ન્યાય, નીતિ, ક્ષમા આદિ મહત્ત્વજી તે તેને દેખ જેવાં થઈ ગયાં. તેના પિતાની ઇચ્છાનુસાર કદાપિ થોડાંને તે અસતોષ આપતો નહિ

અને ઝગડો નિવેડો પણ બહુ ચાલુ અને ન્યાય પુરઃસર આપતો. તેના તરફ લોકોનો ચાલ વધતો જતો જોઇ ગુમાનસિંહના મનમાં ધ્રુવોંઝિ સળગ્યો અને તેના બાઈની દોષત લુટી તેને રખડો કરી મૂકી અને અને તો ગાંધી નાંખી, તે અગ્નિ હોલવવા નિશ્ચય કર્યો.

તેના હુસ્સા પાસજાનોના સહવાસથી તે જુગાર રમતો અને દારૂ પીતો થયો હતો; આથી અનીતિએ તેનામાં ધર ક્યું. ઉપેક્ષા અને દુર્વ્યસનમાં તેને ભાગે આવેલી પોતાની બધી દોલત નેણે ખોઈ અને હવે એના સાથીઓની જોડી સહાદથી દોરવાઈ પોતાના બાઈને મારી નાંખી તેની દોષત હાથે કરવા તેણે કુશળિ કરી. બાળપણમાં ધર કરી જોકે સંસ્કારોએ પોતાનું પોત પ્રકાશમાં આણ્યું. પોતાના બાઈને આટલી દદ સુધી ઇજ્જત તથા માનકામવાળો તે જોઈ રાકયો નહિ અને તેની પાસે હકનો પૈસો હોવા છતાં તેને અદેખાઈ આવી. કદાચ તે એકરો હોત તો તેને ગામના લોકો સમજતી રાકત પરંતુ તેના પાસજાનો જાત્રાસમાંનાં બદમાસ હતાં અને તેમની સમ્મતિ અને હિન્દુજનથી મૂર્ખ ગુમાન વધારે ઉરકેરાતો અને પોતાનો નિશ્ચય જલદી પાર પડે એવી ગોડાણુ કરતો. મનુષ્ય કેટલી દદ સુધી આડે મારેજો દોરતોઈ નય છે તેનો ખ્યાલ આવવો પણ મુશ્કેલ છે. નીતિ અને અનીતિનું આ આલમમાં કેવું તુચ્છ યુદ્ધ ચાલી ચાલી રહ્યું છે ?

દિમ્મતસિંહ તો નિરપણે ચાલતો નીતિમાનને વળી ડર કેનો ? ગામનાં જાનાં બાળકથી તે વૃદ્ધ સુધી દરેકમાં તે પંકાતો અને જ્યાં જોકી અવાજે કહેતા કે જાપ. જેવો ખેટો નીકળ્યો. ગુમાનસિંહનું નામ લેનાં તેમની જીભ કુચા થઈ જતી અને રાધીર બાપુની ગુમાન માટેની આખેરી ધીમામણુ સંભારતાં નેઓ રડી પડતા અને ગુમાન માટે અનિશ્ચય બિન્ન ધંનાં આ પ્રમાણે ઇશ્વરને માથે રાખી દિમ્મતસિંહ અને રામતાનને માથે રાખી ગુમાનસિંહ પોતાનાં દિવસો ગાળતા હતા.

(૩)

ગુમાનસિંહનું ધર ગામને છેવાડે અને નદી કીનારે આવેલું હતું. ગરમીની મોસમમાં સહકુટુંબ સધીર બાપુ ત્યાંજ રહેતા. નાના બાઈનું દીકર દુઃખાય નહિ એ ખાતર દિમ્મતે તે ધર તેને આપ્યું હતું. આવું રમ્ય આવીશાન ધર પોતાના નાના બાઈને આપી દિમ્મતસિંહે પોતાનું દિવેર દીકર લોકોને દેખાડી આપ્યું હતું.

ગામવાસવાની અધારી રાત્રિ હતી. ગમન નિરંજ હતું. ચોદિશ તારાઓ ઝગમગી રહ્યા હતા. લગ્નમગ મધ્ય રાત્રિનો સમય હતો. સર્વત્ર નિઃશબ્દ શાંતિ પ્રસરી રહી હતી. દિમ્મત સિંહ પોતાના ઘરમાં નિદ્રાવશ મયો હતો; પરંતુ આ સમયે ગુમાનસિંહના ખાનગી ચોરશમાં તંબુચાર મનુષ્યોના સ્વર કુર્ણગાયર ચતા હતા. દર રાત્રિ આ પ્રમાણે જંગમણમાં જુગાર રમવા અને મદિરા મટમટાવવા ખાતર પકાર ચતી પણ આજે કંઈક અસાધારણુ જણાતું હતું. દર રાત્રે હાહા અને હીહીના મોટા શબ્દોથી ચોરડો માછ રહેતો બ્યારે આજે ધીમા સ્વરે કંઈક ખાનગી મસ્તકત ચાલી રહી હતી.

ગુમાનસિંહ તેના ત્રણ પાસજાનો સાથે કંઈક છુપી વાતચીત કરતો સંભળાતો હતો અને વારંવાર દિમ્મતસિંહનું નામ આરેના મોઢે ઉચ્ચારાતું હતું. વાંચક સમજે ચક્રશે કે તેઓ દિમ્મતસિંહનું ખુન કરવાની પેરેવી કરતા હતા. આખરે મોડી રાતે તેઓ કંઈક નિશ્ચય કરી

હયા. સુમાનસિદ પેલા ત્રણને દરવાજા સુધી મુકવા ઉઠ્યો અને જોતા ત્રણે જયુ દરવાજામાંથી બહાર નીકળ્યા કે સુમાન બોલ્યો—

“વાદ રાખજો, મિત્રો! કાલે સૂર્યાસ્ત પછી.”

ત્રણે શપ્તોએ માથુ હલાવ્યુ અને તેઓ રસ્તે પડ્યા. સુમાન ઘરમાં બેઠું બિઠાનામાં પડ્યો.

(૪)

મત બનાવની રાત્રી પછીના પીત્ત દિવસની માજ હતી. દિમ્મતમિંહ આખા દિવસના કામકાજને લીધે લાગેલો થાક ઘરમાં ગાદી ઉપર ભેગી ઉતારતો હતો. આખરે તદ્દન અધકાજ છવાઇ રહ્યો. બધે દીવા થયા અને દિમ્મતમિંહ પોતાનુ નમું લખવા ઉઠવા જતો હતો ત્યાં બે શપ્તો અંદર દોડી આવ્યા અને તેને પૂછે પડ્યા. બન્નેને હેતુથી પટેવે ઉઠાડ્યા અને શા માટે તેઓનું આગમન થયું હતું તે પૂછ્યું. બેમાંના એક દવાજનક સ્વરે બોલ્યો.

“તમે અમારા રખવાળ છો, બાપુ! પાસેના ‘ખેતરવાળાઓએ’ અમ બે ભાઈ ઉપર વેર લીધું અને અમને ‘ખુમ મારો’ તથા ‘ખુન કરવા’ સુધીની ધમકી આપે છે. અમારા આ પ્રધ-
કાને નિવેડો આણો. અમે ગરીબ મરી જઈશું, ટૂંકમાં જમીન ઉપર નિભાવ કરતા અમે બેય એક માના જણ્યા રખડતા થઈ જઈશું, ઝવના જઈશું.” બીજાને પણ કંઈકાજનક સ્વરમાં બોલવા લાગ્યો. “હા બાપુ! તમે તો દયાના બહાર છો. અમને બચાવો. અમે તમારો આજ્ઞાર કદી બનીશું નહિ.”

તેઓની આની કાકડુદી સામળી દિમ્મતમિંહનું હૃદય ગળી ગયું અને એ દયાવાન મનુષ્ય પોતાના હજાર કામ પડતા મજૂર તેઓની માથે જવા ઉપડ્યો. પછારમાં પટેવજી સરખો પહેરી પેલા બે ખેડુતો સાથે ઘર બહાર નીકળી ત્યાં ઉભેલી ગાડીમાં બેઠા. તરતજ ગાડી ઉપડી અને હાલતારે ‘ધોડાઓને’ પુરપાટ જવા દીધા. આથી પટેવને કંઈક શંકા આવી પણ તેગાના એકે સમાધાન કર્યું કે તેમનું ગામ દૂર હોવાથી અને ત્યાં જલદી પહોંચવાની જરૂર હોવાથી આ પ્રમાણે ધોડાઓને દોઝરકમાં ચાલના હતા. ગાડી માફવાળી હોવાથી દિમ્મતસિદ સગળ શરૂ થઈ કે ક્ષી દિશામાં તેઓ જતા હતા. ગાડી તો એટલીજ ઝડપથી ચાલે જતી હતી.

ત્રણ ચાર કલાકની વેગવતિ મુમઝરી પછી એક પહાડની તળેટીએ ગાડી યોતી. પેલા બે ખેડૂનો નીચે ઉતર્યા અને દિમ્મતમિંહને નીચે ઉતાર્યો. ગાડીનાળાએ ધોડા ઉઠાડી ઝાડના થડે બાંધ્યા અને પછી ચારે જણ પહાડ ચઢવા લાગ્યા, કારણ કે પેલા ખેડૂનોએ દિમ્મતને કહ્યું કે તેમના તથા તેમની સાથે ઝપડો કરનારના ઘરો પહાડ ઉપર આવેલા હતા, પાંચેક કવાકમાં તેઓ મપાટ ટોચ ઉપર જઈ પહોંચ્યા લગભગ અગીઆજ વાગ્યા હશે. મર્વત્ર શાંતિ હતી. અત્યંત કવચિત આમચીડીયા કે કંસારીના શખ્તો અવશ્ય થતા હતા. પવન ઠંડો અને સુમવાદઅર્થે વાનો હતો ચારે જણ એક જાડી-નટક યોગ્યા યોડીક વાર તેઓ ઉભા હશે ત્યાં એક અ-

નવરૂપો શપ્ત મોઝે છુકાની બાધીને આવેતો જણાયો. તેણે કંઈક સકેત કર્યો નેનો પ્રત્યુત્તર પેલા બે ખેડૂતોમાંના એકે આપ્યો અને દિમ્મતસિંહ તરફ આંગળી કરી. આથી દિમ્મતને પહેમ પડ્યો પરંતુ અત્રે કંઈ ઉપાય નહોતો. હાથ તેમને શરણે તે હતો અને તેણે જ કરે તે સહન કરવાનો તેનો વારો આવ્યો હતો, અંદાજીમાં આ પ્રથમજ વાર દિમ્મતસિંહને ડર લાગ્યો અને પોતાની અંદાજી નોખમમાં જણાવ્યું. તે વિચારમાં ગરજાય અર્થ ગયો.

પળવારમાં વિધુનના વેગે પેલા બે ખેડૂતો દિમ્મતસિંહ ઉપર તૂટી પડ્યા. તેને જામી ઊંચર પડકર્યો અને તેના હાથ પણ દોરડા વળી બાંધવામાં આવ્યા. વળી તેણે મારી આવ્યું બાળુના શોકાને એકા ન કરે તેટલા ખાનર તેના મોંમાં ડુબો બરાવવામાં આવ્યો. થોડીક વારમાં પેલા માડીવાળો અધરામાં ચકચકીત એક છરી હાથમાં ઝડી તૈયાર ઉઠ્યો અને પેલા છુકાનીવાળા શપ્તના હુકમની રાહ નેવા લાગ્યો.

પેલા ભેડી શપ્ત પણ બે વળ અતિગ્રથ વિચારમાં પડી ગયો અને અનિશ્ચિત જણાયો. વળી તેણે હૃદય કાળું કર્યું અને ટટાર ચમ નાકુષી ઉઠ્યો, “અધાવ તારી છરી.” હાથે સાઃ બળતાની સાથે પેલા છરીવાળા શપ્તે દિમ્મતસિંહની ગરદન પકડી અને હડીયા નીચેની શ્વાસની નળી ઉપર છરી ચઢાવી. તરતજ રક્ત અનિશય વહેવા લાગ્યું અને બાળુનો નાનો ખાડો સોડીથી બરાબ ગયો. પાછીજો થોડીવાર મરતાં દિમ્મતસિંહ તરફ નિહાળી રહ્યા અને તેને નિશ્ચિત જોઈ તેણે અંદરે અંદર કંઈક વાન કરવા લાગ્યા. છેવટે પેલા છુકાનીવાળા પોતાની છુકાની દૂર કરી અને પોતાના ખૂની મિત્રને સંબોધીને બોલ્યો:-

“મિત્રા તેં આજે મારા ઉપર અનિશય આભાર કર્યો છે. હવે હું દિમ્મતસિંહની બધી મીઠકતનો માલિક મકરા અને મિત્રો! તમને પણ હું જાણીશ નહિ.”

માડીવાળો બોલ્યો, “શુમાન બાપુ! વધુ વખત શુમાનનો નકામો છે. આરો, આપણે આસપાસ ફરી લાકડાં લઈ આવીએ અને આ રાજનો અગ્નિદાઢ કરીએ.”

આટલી વાતચિત પંછી પોતાના મોટા બાધનુંજ ખુન કરાવનાર શુમાનસિંહ પોતાના મળતીયા સાથે લાકડાં લેવા ચાલ્યો. પોતાની ઇચ્છા હવે સફળ થઈ એ આનંદ અને બધી દોષતના માલિક થવાની આશાએ લેવી જોઈતી સાચવેલી સખી તે જુહી ગયો. શપ્ત પાસ એક શપ્ત તેણે રાખ્યો નહિ અને ચારે મૂર્ખાં લાકડાં લઈ આવવા ઉપડ્યા. તેણે તો નિશ્ચિતપણે પંકાડ ઉતરવા લાગ્યા અને પળવારમાં તેજોનો અવાજ સંભળાતો બંધ થયો.

અત્રે પંકાડની રાંચ ઉપર દિમ્મતસિંહ વીસેક મિનીટ અચેત પડી રહ્યો. અને ખુનીયાના જવા પડી તેને કંઈક શુદ્ધિ આવી. બધો દેખાવ તેની નજર સમીપ તરી આવ્યો અને સમયગૂમાવનો વ્યર્થ જાણી તેણે પોતાના અસકત હાથોએ દેટો ઉખેળી ગરદનની આસપાસ વીંટાળ્યો. આથી લોહીનો પ્રવાહ વહેતો ઝોડો ગયો. થોડીક વારમાં તેનામાં કંઈક શક્તિ આવી. તે ઉઠ્યો થયો અને આરને આરને પંકાડ ઉતરવા લાગ્યો. વાંચકોએ ધ્યાન રાખવાનું છે કે શુમાનસિંહ લોધેલી દિશાની સામી દિશામાં દિમ્મતસિંહ ઉતરતો હતો એટલે એ બેનો મોટો થવાનો

સભવ નહોતો. અર્ધી કનાકમાં પહાડની તળેડીએ આવેના એક ગામમાં હિમ્મત પહોંચ્યો અને ત્યાંના પટેલને એવી કાળી મધરાતે ઉઠાડ્યો. પટેલે દ્વાર ઉઘાડી તેને અંદર લીધો અને તેની એની રિયતી નિહાળી તે રડી પડ્યો. હિમ્મતસિંહની આંખમાં પણ આસ્રણો આવ્યા અને સર્વ વિગત અર્થેની લખી. જણાવી. પટેલે તે આગતની વ્યવસ્થા કરવાનું વચન આપ્યું, અને હિમ્મતસિંહને આરામ સેવા જણાવ્યું. તરતજ તે ભના પટેલ પોતાના નોકરને દોડાની તથા કોટવાલને બોલાવી મંગાવ્યા. અર્ધી કનાકમાં જાને હાજર થયા અને ડોક્ટરે હિમ્મતને ઘા તપાસ્યો; જરા માટે બચી ગયો હતો એમ જણાવ્યું અને હવે પછી બચે કે નહિ તે શંકા જેવું હતું. તેણે રેશમના દોરા વડે ટાકા માર્યો અને ઘા સીરી લીધો અને આંતરીક સંતોષ દર્શાવીને સર્વ હકીકત સંભળાવ્યા આતુરતા પૂર્વક તે રાહ જોવા લાગ્યો.

પટેલે સર્વ હેવાસ જાનેને કહી સંભળાવ્યો કે તરતજ કોટવાળ પોતાના શખ્સો સાથે પહાડની ટોચે જઈ પહોંચ્યો અને ખુનીયોની રાહ જોતો ઝડીમાં ભરાઈ બેઠો. લાકડા લઇને ખુનીઓ આવ્યા અને જોયું તો તેમની અજાયબી વચ્ચે રાજ ત્યાં નહોતું! તેઓ આગતેમ નગર ફેરવા લાગ્યા કે કોટવાળ પોતાના માણસો સાથે તેમના ઉપર તૂટી પડ્યો અને ચારેને ચતુર્બૈજ ફેરવામાં આવ્યા ચારેને લઈ નીચે ઉતરી પટેલને ખુનીયો પકડાયા છે માટે નિશ્ચિન્ત રહેવા કહી કોટવાળ સોજીએ ગયો. ખુનીયોને કોટડીમાં પૂરવામાં આવ્યા. આ બાબત ડોક્ટર હિમ્મતની સારવાર કરે તો મવાર પર્વત પટેલને ત્યાજ રહ્યો. મવારે હિમ્મતને સરકારી હોસ્પિટલમાં લઈ જવામાં આવ્યો. હિમ્મત તદ્દન માલો થાય ત્યાંસુધી કેમ મુનતરી રહ્યો.

(૫)

ગત બનાવ બન્યા પછી ચાર માસ વહી ગયા હતા. હિમ્મતસિંહ ધૈર્યરૂપાથી તદ્દન સામે થઈ ગયો હતો. તે પોતાનું નીતિમાન નિષ્ક્રવક છાવન પૂનઃ ગાળતો થયો હતો, ગુમાનસિંહ તથા તેના સાથીયોને અપરાધ પુરવાર થયો હતો અને તેમને જન્મભરની દેશનિકાલની દીપ મળી હતી આ પ્રમાણે નીતિ અને અનોતિ વચ્ચેના હંદ્ર યુદ્ધમાં નીતિનો જય થયો. ‘રાજ રાજે તેને કોણ ચાજે’ એ કહેતી અનુમાર હિમ્મતસિંહ બેસી ગયો અને ‘ખાડો ખોદે તે પડે’ એ કહેતી અનુસાર ગુમાનસિંહ તથા તેના સાથીયોની છુરી હાલત યથા. ગુમાનનું કપટ ગુમાનનેજ નડ્યું અને હિમ્મતસિંહનાં માનધર્મ અગાઉ મરતાં હવે બેવડાયા, મિલકત પણ બેવડાઈ અને સાથે સાથે તેના સહયુજો પણ તેણે બેવડાયા. આગળ કરતા તેણે વધુ સ્તકાર્યો કંજા માડયા અને પોતાના બાપુની ઇન્છાનુવાર વર્તી મત્ત સુખ અનુભવવા લાગ્યો. હજીપણ હિમ્મતસિંહ છૂલે છે અને તેના લખલૂટ સુખમાં કવ મિત્ર કવચિત્ પોતાના નાનાભાઈની દુર્દશા સાંજરી આવતાં તે દુઃખી થાય છે પરંતુ ટલટલે લિખિતમપિ પ્રોચ્છિતું કઃ સમર્થ ? એ વાક્ય સંભારી પોતાના દુઃખી મનને સતોષે છે.

ગામગીન મુસાફર.

કબાલી.

૧

સળગતાં ઉરની સાચી, કહું કોની કને આ જઈ,
કરૂ વશ કેઈ વ્યક્તિને, પ્રણામોની પ્રતિતિ દઈ.

ઠરી અહીં જાંઘળી ઘોડી,
જીડી સંસારની જોડી;

હુરામી ઇશકની હોડી, ખુસડે બાવડું તે અઈ.—સળગ

૨

મવાલી માનસિક સૃષ્ટિ,
દમામી રનેડુની દૃષ્ટિ;

વિવિધ સંતાપની વૃષ્ટિ, લપાવે અંકમાં તે લઈ—સળગ

૩

મમત કુળમાન ને કાયા,
છળે દઈ શાંતિની છાયા;

પચાવી રેતપર પાયા, વિષે ઉર આપ વેરણ થઈ—સળગ.

૪

અપટ જગની હુવા ઝેરી,
ધુમડે ગ્રાણુ લે ઘેરી;

પરાતપર ભિન્નતા પ્રેરી, કરાવે દુશ્મનાઈ કઈ—સળગ

૫

સગા સૌ સ્વાર્થના દાસો,
અભિષિત રૂઢાય અભિલાષો;

પડે જો ઉલટો પાસો, ધકો દે પુક્યથી તે મઈ—સળગ

૬

નથી કથવાનું કાંકરને,
પ્રિછાવું છે પ્રિયકરને;

ભળાવો ભાઈશંકરને, ભર્યું સુખ ભાઈ અહીં કે તઈ—સળગ

કવિ ભાઈશંકરજી વિચારામ પાંડત

હંમેશ પુરતો સંતોશ

જોઈતો હોય તો જરૂર પડવે આજ ૪૦ વરસો ઉપરની પ્રખ્યાતી પામેલી,
સસતી, અચુક, વનસ્પતીની ફકટ

ડોં બેં મોતીવાલાનીજ.

દવાઓ.

વાપડવી. એ સર્વે આજરૂદ્ધાર દવા વેચનારને ત્યાંથી મળી શકશે જો નહિ મળે તો નીચલે ઠેકાણેથી વી. પી થી મગાવી શકશે પણ પેકીંગ ફી. ટપાલ ખર્ચ વિગેરે ના પૈસા દવાની કીંમત ઉપરાંત વધુ પડશે એ દવાઓનું લીસ્ટ તથા તેને મળેલી હજારો સર્ટીફિકેટ તથા તે માટેના આગેવ ત વર્તમાન પત્રાના ઉંચા મતો ;

મધેના થોડાક ને હેન્ડમીલોમાં છાખ્યાં છે તે એક આનાની ટીકીટ મોકલનાર ઉપર રવાના કરવામાં આવશે. હેઠળ આપેલી દવાઓની વીગત વાંચી કોઈ બીજી દવા

જોઈતી હોય તો તુરત ખુલાશે પુછવાની મહેરબાની કરવી .

૧. " ગરીબનો સાથી " નામનો ધા—જખમો માટેનો થડો શુભકારક મલમ— કીંમત દબી ૫ ના રૂ. ૦૧

૨. તાવની ભુકી તથા ગેળીઓ—દરેક પ્રકારની તાવ માટે—કીં ૦ ભુકીની દબી ૫ ના રૂ. ૦૧૧ તથા ગેળીની શીશી ૫ ના રૂ. ૦૧ અને રતલ ૫ ના રૂ. ૧૦

૩. તેનીક એક લાઈફ—તાવ યા કોઈ પણ બીમારી ગયા પછી લાગતી નાટવાણી, હાક, નયણાઈ માટે—એથી શરીરનું લોહી સુધરે છે. ભુખ વધે છે. જાંઘેનું જરપટ થાય છે. કી. શીશી ૫ ના રૂ. ૧૧ તથા રૂ. ૨.

૪. મીઠી પીશાળની દવા—એ દરદથી પીડાતાઓ માટે આશીરવાદ સમાન છે. કી. શીશી ૫ ના રૂ. ૧૧ તથા રૂ. ૨.

૫. લેપ—રસ, ગાંઠ, લચક, સોજો, ગાઉટ, સંધીવા, રૂમેટીઝમ, આઘુ પેટનો દુખારો નેમોની કળટર, ધિગેરે માટે કી. દબી ૫ ના રૂ. ૦૧૧

૬. પલમોનીક પાઉડર—બુની ખાંસી, દમ, હાંફણ, ખટ્ટી માટે—કીં દબી ૫ ના રૂ. ૦૧૧

૭. સંગવર્મ પાઉડર—આમડીના દરદો માટે કીં શીશી ૫ રૂ. ૦૧૧

૮. હરસની ભુકી તથા મલમ—અંદરના કે બાહરના, નવા યા બુના, લોહીઆર કે મસાવાલા હરસ સદા માટે દુર કંરે છે. કીં ભુકીના રૂ. ૦૧૧ તથા મલમના રૂ. ૦૧

એકલા બનાવનાર—

ડોં બેં મોતીવાલા

મોરલેન્ડ રોડ, લાયબલા કલગની પાસે,

મુંબઈ,

સોનેરી સપુનો.

(વખનાર:—મીમીસ ખુરશેદ શીરોઝ કોટવાલ.)

દોલત.

સદ્ગુણ વગરની દોલત એક લાયકાર્યા અણુગમતા પરોણા મિમાવ છે. પણ જે કોઈ એ બન્ને ન્યામતો મેળવવાને નરીખવંત થયું છે, તેજ ખરેખર સુખી, તવગર અને યાહુદુર છે. સદ્ગુણીથીજ દોલત ને માનપાન મળે છે, અને દરેક ઠેકાણે તે મેળવનાર આદમી દીપી નીકળે છે. દુર્ગુણી માણસના હાથમાં દોલતનો ભડાર પડવાથી તે પોતાની નાદાન્યતલરી અછલને જોરે લખ્ખો અને કરોડાની દોલતને એક નજીવી કોડીમા ફેરવી મકે છે.

તેજ માણસ ખરેખર સુખી છે, કે જેની આવક તેના ખર્ચ કરતાં વધુ હોય અને તેજ માણસ ખરે કમાળ છે કે જે પોતાની આવક કરતાં વધુ ખર્ચ કરી, ઠકરજના ઘોઝા તળે ઢળાતો હોય.

એક માણસ પાસે ઘણી દોલત હોય, તેટલા માટેજ તેને તવગર કંહેવું ઘટતું નથી. પણ ખરે તવગર તો માત્ર તેજ ગણાયો જોઈએ કે જે દોલત કેમ વાપરવી, તે સારી રચેશે બહુતો હોય.

મતોષ અને મનની તવગરી એજ ખરી દોલત છે અને જેઓ એવી કીમતી દોલત મેળવવા માટે આ દુન્યામાં તન અને મનથી બીપલાયે છે, તેઓજ ખરા સુખી અને આજ્ઞાદ થયેલા છે. યાકી જેઓ દુન્યાઈ તકલીદી પરપોટા રૂપી દોલત મેળવવા છતાંસુ છે, તેઓ નાસીપાસ થયેલા અને તદન છેતરાયલા છે, એટલુંજ નહીં પણ ખરેખરા કમનશીળ તો તેઓજ છે.

દોલત મેળવવી એ જો કે કાંઈ સહેલું કામ નથી, છતાં તેને માયવી રાખવી, એ તો તેના કરતાં વધુ વધુ સખત મહેનત આપનારી જગત છે અને તેને સારા કામોમાં વાપરવી, એ ઘણુંજ મધુગ્મા મધુર કાર્ય છે.

ઘણી દોલત મેળવી તવગર થવામાં ઉત્સાહની હાજરી વધુ ને વધુ જોઈએ છે. તેને મારી રીતે રાખવામાં ઘ્રેષ્ઠ ડહાપણની જરૂર પડે છે. પણ તેને નમુનેદાર રીતે વાપરવી, એ એક ઘણુંજ કીમતી સદ્ગુણ અને નાદર હુન્દરમદીનો આગેહુળ ચીતાર છે.

સારાં લલાં કામો કરવાનો આધાર દોલત પર નહિ, પણ માણસાઈ જીગર અને મગજ ઉપર રહેલી છે; કાશ્વકે આ વાત તો આપણે સૌરી સ્વેચ્છે જાણી છીએ કે ચિકાર દોલત હોવા છતાં એક માણસનું દીલ જખીલ હોવાથી તમા કામો કરવામાં તે તંજ દીલનું થાય છે, જ્યારે ખીજા હાથ ઉપર ગરીબાઈમાં દિવસ ગુજરનાર મુકેશ આદમીનું હૃદય ભક્ષા કામો કરવા માટે ઉજલી રહે છે.

ખ્યારથી ધગધગતાં બલાં અને તવગર અંતઃકરણ વગર દોલત એક ઘણાજ ખીહામણા અને ઘેડોળ લીખારી જેવી છે.

દોલત દરમજાતા વધવા સાથે ફીફર અને પારૂનીનું પ્રમાણ પણ મોટું ને મોટું થતું જાય છે.

દોલત પોતે તો આંધળીજ છે. પણ જે કોઈ તેની ઉપર મોહી પડી તે ઉપર નજર નાંખે છે, તેઓને પણ તે આંધળા બતાવે છે.

દોલતને પાંખો છે અને તે પાંખોના જળે તે તેના પુજારીઓ આગળથી કોઈ કોઈવાર જીવ લઈને પરભારી નાશી જાય છે, અને તેનાજ જળે કોઈ કોઈ વાર વળી પોતામાં ખાસ વધારો કરવાને માટે ઉડતી ઉડતી આવીને વામો કરે છે. પ્રિય વાંચનાર! દોલતના ઢગ આવાજ છે. માટે તે ઉપર દીવાનો ધબને તાડું ફીલ આંધી મુકવા જેવો મુર્ખો ના બન.

ઉનાવળથી અને પારકા ઉપર તરાપ મારીને લેગી કરેલી દોલતનો જલ્દીથીજ આકો આવી જાય છે. પણ પરસેવો ઉતારીને ધીરજથી લેગી કરેલી દોલતમાં ખરેખર મનમાનતો વધારો થશે. ત્યારે ઓ માનવી! પારકી દોલત ઉપર નજર ના રાખ. તે ઉપર તડાપ મારવાની નાદાન્યત ભમી કોશેષ ના કર. અને તારી પોતાની દોલત ઉપર પણ દીવાના મીસાલ ગાંડો ઘેલો ધઈ તેનોજ સુલામ થઈ ના રહે દોલતે તને વશ કરવી ન જોઈએ, પણ તારે દોલતને વશ કરી, તે ઉપર પહેલવાંની લોગવવી જોઈએ દોલત ઉપર દીલ ન આંધવા માટે એક ઘણાજ બાહોશ અને નામીયા કવીની આ નીચલી કવિતા આપણને ખરેખર દહાપણ લેવા જોગ બોધ આપશે.

પૈસો.

અરે! ઓ માનવી તું સુરખ નાદાન!

કાંય કરે છે લેગી તું દોલત ને જર!

દોલત નથી રહેવાની પાસ, જલ્દેદાન,

તો કાંય રાખેછ તે ઉપર તું નીચી નજર?

જે પૈસો તુ સચીકને કરેછ જમાવ,

રહેતો નથી તે તાહુરી પાસે સદા;

બનેછ એવો હરદમ આ જગમા બનાવ,

રહે છે તે જીવતો, ને તુ નાપેદા.

કાંચ તાહરી પીઠે તું લાધે છે જર,
 જો ઉઠવાની છે તાહરી સેવટની નેમ ?
 જો જગતમાં મરવું છે તુને આખર,
 તો જાધે છે કાંચ તાહરી પૈસા પર પ્રેમ ?
 ઉઠાવે છે શું કરવા મેહલોને તું,
 જો છે તુંને જમીનમાં કરવો આરામ ?
 જો ખીલસાનો ખાડો છે તાહરી જગો,
 તો શું કરવા પૈમાની દોડ અને ધામ ?
 રોપેછ તું ખીયું એક એવું જમીન,
 આપેછ જે ઉગીને મીઠી પેદાશ,
 તે અગાડી મોહત, તાહરી આવીને પાસ,
 લુટી જશે આજે તાહરી જીવગીનો પાક
 લાવે જો તુ તાહરા તાળામાં જર,
 ને જાળવી તુહરાએ તે પકડીને ગજ;
 પણ મોત તાહરી ઉપર તો જડખડ હસેછ,
 કે લુટશ હુ એ સધી લીધેલી રજ.
 ધારેછ તું પોતાને ઉઘોગથી પૂર,
 ને હડાપણની વાતો તુ કરેછ ઘણી,
 પણ મહેનત જે લેય છે તુ ખુદની ઉપર,
 તે મહેનતનો લાભ લેશે પારકો ઘણી.

પ્રિય વાંચનાર! આ ઉપરથી તુ જોશે કે, દુન્યાઈ દોલત અને માલમતા ઉપર લોભાઈ જઈને પર મરી ફીટવુ એ કેટલું બધું બેવકુફાઈ લરેલું છે માટે વિચાર કર, ધ્યાન ધર, અને હું જે કહું તે ઉપર ઉઠો દર્યાફત કર કે જો તારે ખરી દોલત મેળવવી હોય તો તે “હડાપણ” છે. માટે તે મેળવવા આ દુન્યામાં તું આગળ વધ.

હડાપણ એજ ખરી દોલત છે એ જાહે આપણે એક ચતુર કીલસુફની નીચલી લાઈનો જરા વાંચી જોઈએ; અને ત્યારેજ આપણી ખાત્રી થશે કે હડાપણ એવી તલગરી ખીલ કશામાં નથી.

“Wisdom true riches.”

“In vain do men

The Heavens of their fortune's fault accuse,
 Little they know best what is the best for them,
 For they to each such fortune do diffuse
 As they do know each can most aptly use.

For not that which men covet most is best,
 Nor that thing woist which men do most refuse;
 But fittest is, that all contented rest
 With that they hold; each hath his fortune in his breast.
 It is the mind that maketh good or ill,
 That maketh wretch or happy, rich or poor;
 For some that hath abundance at his will,
 Hath not enough, but wants in greater store;
 And other, that hath little, asks no more,
 But, in that little is both rich and wise;
 For, Wisdom is most Riches, fools therefore
 They are, which Fortune do by vows devise,
 Sith each unto himself his life may fortuneize”

“હડાપણુ જૈન ખરી દોલત.”

“માણસો ફેકટમાંજ પોતાના નશીબની કસુરનું તોહમત યુદ્ધતાળા ઉપર મુકે છે કારણ કે તેઓને માટે ક્ષીથી સરસ શું છે, તે તે (યુદ્ધ) જાણે છે. દરેક માણસ પોતાને મજેલી ચીજોને કેવો ઉપયોગ કરી શકશે, તે સધળું જાણીનેજ તેણે (કિર્તારે) દરેકને જુદી જુદી રીતે નશીબની બેચારી કરી આપેલી છે. આ ઉપરથી જણાય છે કે, જે ચીજ માણસો વધુ મેળવવાની કોશિષ કરે છે, તેજ કાંઈ ક્ષીથી સરસ હોતી નથી. તેમજ વળી તે ચીજોની કાંઈ વધુ ખરાબ નથી, કે જેને મેળવવા માણસો ના પાડતાં હોય. પણ જે મજબૂત હોય, તેટલાંથીજ સંતોષી રહેવું એ ક્ષીથી સરસ માર્ગ છે. કારણ કે દરેકની છાતીમાં તેનું પોતાનું નશીબ કોતરાયલું હોય છે.

ફકત તે તો મગજ છે, કે જે સારાં અને માઠાંનો ખ્યાલ ઉત્પન્ન કરે છે. તેજ દુઃખી કે સુખી, તવંગર કે ગરીબ બનાવે છે કારણકે કેટલાંકો જેઓ પાસે તેઓની મરજી આગળ મનમાનતી રેલંગેલ હોવા છતાં તેઓને મનથી હજી તે પુરતું ગણાતું નથી. પણ થોડાંમાંજ સંતોષી તવંગર અને હડાપણુવાળા થઈને રહે છે.

કારણકે હડાપણુ એ ખરેખર દોલત છે. સુખીઓ તેટલા માટે તેઓજ છે, કે જેઓ બાધા લઈને નશીબદેવીની આરાધના કરે છે કારણકે, દરેક માણસ પોતેજ પોતાની જીંદગી નશીબદાર બનાવી શકે છે.”

પ્રિય વાંચનાર! તું જોશે કે ત્યારે ખરી દોલત તો આ અને આજ છે. બાકી બાકી આશ્ચર્યના પરપોટાઓ તો પહેલાં તારી આંખને ઝળકાતથી આંજી નાખી, પાછળથી ભારે રંજ, હાડમારી અને પરતાવામાં નાખ્યા વગર રહેતા નથીજ.

આંક ચંત્રનું ગણિત.

લેખક-કેવિ લાલશંકરજી વિદ્યારામ પંડિત.

કચ્છ-કેરાળી મારો વિદ્વાન મોદમેદન લેખકગિત્ર સાક્ષર કરમચત્રી રહિગબાઈ નાનજીઆણી બી. એ. માહેજે, નવરંગ પત્રના ગયા જ્ઞાનેવારીના અંકમાં એક ધનામી સવાલ રજુ કરી મોળખડના વંત્રમાં ચાલીસનો સરવાળો મેળવી આણવા ચૂચના કરી છે. જે સંબંધે મારા પ્રસંગમાં આવેલા કેટલાક વાચકો ઘણા અજ્ઞાન હોવાનું મને જણાયું છે જેથી તે સંબંધે કાંઈક નાનો સરખો ખુલાસો પ્રગટ કરવો હું ઇષ્ટ ધાર છું.

દોહરો.

જે જત્રો જત્રીસ પર, બેકી આંક બનાવ,
અર્ધ કરીને એક નજી, ખાને બિજો લખાવ.
નવમે ને વળિ સોળમે, સાત આઠમે આણુ;
પદર દસને પ્રથમમાં આંક ઉતરતા જણુ.
પાતર ધર મંગે પછી, એ સાને છો હોય,
તણુ આઠ ને એક વળિ, ચાર પાંચ લખિ જોય.

ચાત્રીસાનું ઉદાહરણ:—

૯	૧૬	૨	૭
૬	૩	૧૩	૧૨
૧૫	૧૦	૮	૧
૪	૫	૧૧	૧૪

ઉપરના દોહરામાં લખ્યું છે કે જત્રીસ ઉપર ગમે તે બેકી આંકનો વંત્ર કરવો હોય તો ઉપર પ્રમાણે સોળ ખાનાં બીંમીને જેટલાનો વંત્ર કરવો હોય તેનું અર્ધ કરી એક બાદ કરવો, પછી તે આંક જીમ્મ ખાનામાં લખવો. જેમકે ચોતરીસો વંત્ર કરવા સાફ તેનું અર્ધ જે મત્તર તેમાંથી એક બાદ કરીને સોળ આખ્યા તે બીમ્મ અંકમાં લખ્યા છે. તેમજ અકેક અંકબાદ ૯-૧૬-૭-૮-૧૫-૧૦-૧ જેમ અંકક્રમે વખવા, પછી બાકી રહેલાં ખાનાંમાં ૨-૭-૬-૩-૮-૧-૪-૫ એ આંકડા અનુક્રમે પુરવા. એ રીતે બેકી આંકના ચત્રો જેટલા બનાવવા હોય તેટલા બને છે.

બીજો પ્રકાર:—

વળી બીજી રીતે બનાવવાની રીત એમ છે કે, તણુ તણુ ખાનાંની તણુ પંડિત અથવા પાંચ પાંચ ખાનાંની પાંચ પંડિત એ રીતે ગમે તે બેકી આંક જેટલા ખાનાંની તેટલી

પંક્તિનું કોષ્ટક ચીનરવું. પછી તેમાંની વચ્ચી ઉભી પંક્તિના પહેલા ખાનામાં એકડો લખવો, પછી તેના છેલ્લા ખાનાની જોડેની જમણી બાજુના ખાનામાં બગડો લખીને ત્યાંથી ઉપરની બાજુએ ખુણાખુણુ એટલે સેતરજીની બાજુના ઉંટની ચાલ પ્રમાણે યંત્રક્રમે ખાનામાં ત્રણ ચાર વગેરે આંકડા લખવા. પછી તે છેલ્લા આંકડા ખાનાવાળી આડી પંક્તિના ડાબીબાજુના પહેલા ખાનાથી ઉપરના ખાનામાં પછીનો આંક લખી ત્યાંથી ઉપરની બાજુએ ઉંટની ચાલ પ્રમાણે આંકડા લખવા. મથાળાની પંક્તિ સુધી લખતાં ન્યાંથી અડચણ આવે તે ખાનાથી નિચેના ખાનામાં પછીનો આંક લખીને વળી ઉંટની ચાલ પ્રમાણે ઉપરની બાજુએ મથાળાની પંક્તિ સુધી લખતાં જવું. વળી તે છેલ્લા આંકડા ઉભી પંક્તિના છેલ્લા ખાનાથી જમણી બાજુના પાસેના ખાનામાં આંક લખીને ઉંટની ચાલ પ્રમાણે લખતાં જવું. એજ રીતે બધાંય ખાનાં ભરાય ત્યાં સુધી લખીએ તો જે પંક્તિમાં એકડો લખ્યો હોય તેજ પંક્તિના છેલ્લા ખાનામાં છેલ્લો આંકડો આવે છે.

એકથી તે જોડી પંક્તિયો હોય ત્યાં સુધીના આંકનો સરવાળો કરીને તેમાંથી પંક્તિ સંખ્યામાંથી એક બાદ કરીને તેનું અર્ધ ચાલ તે સરવાળામાંથી બાદ કરતાં જોડવા રહે તેને પંક્તિની સંખ્યાએ ગુણવાથી આંક આવે તેટલાનો તે યંત્ર થશે. જમકે પાંચ પંક્તિનો યંત્ર હોય, તો એકથી તે પાંચ સુધીના આંકનો સરવાળો લેતાં $1+2+3+4+5=15$ પંદર સરવાળો આવશે તેમાંથી એક બાદ પંક્તિ સંખ્યાનું અર્ધ ન્યાલો તો તે રહે તેને પાંચે ગુણવાથી પાંસેડો આવ્યા માટે પાંસેડો યંત્ર થશે. વળી દરેક ખાનાના આંકમાં એક એક વધારીએ તો સિ-તેસી યંત્ર થશે. એવીજ રીતે દરેક યંત્રમાં જોડવા વધારીએ તે પ્રમાણે વધતા આંકનો યંત્ર ચાલ છે એ વાત નિચેનાં યોડાં ઉદાહરણોથી સમજાશે.

ત્રણ ખાનાનું ઉદાહરણ:—

પદ્મે યંત્ર.

૮	૧	૧
૩	૫	૭
૪	૯	૨

પાંચ ખાનાનું ઉદાહરણ:

પાંસેડો યંત્ર.

૧૭	૨૪	૧	૮	૧૫
૨૩	૫	૭	૧૪	૧૬
૪	૬	૧૩	૨૦	૨૨
૧૦	૧૨	૧૯	૨૧	૩
૧૧	૧૮	૨૫	૨	૯

સાત ખાનાનું ઉદાહરણ—

એકસો પચાતેરો યંત્ર.

૩૦	૩૯	૪૮	૫૭	૬૬	૭૫	૮૪
૩૮	૪૭	૫૬	૬૫	૭૪	૮૩	૯૨
૪૬	૫૫	૬૪	૭૩	૮૨	૯૧	૧૦૦
૫	૧૪	૨૩	૩૨	૪૧	૫૦	૫૯
૧૩	૨૨	૩૧	૪૦	૪૯	૫૮	૬૭
૨૧	૩૦	૩૯	૪૮	૫૭	૬૬	૭૫
૨૨	૩૧	૪૦	૪૯	૫૮	૬૭	૭૬

નાવ ખાનાનું ઉદાહરણ—

ત્રણસો અઘનીતરો યંત્ર.

૪૭	૫૮	૬૯	૮૦	૯૧	૧૦૨	૧૧૩	૧૨૪	૧૩૫
૫૭	૬૮	૭૯	૮૦	૯૧	૧૦૨	૧૧૩	૧૨૪	૧૩૫
૬૭	૭૮	૮૯	૯૦	૧૦૧	૧૧૨	૧૨૩	૧૩૪	૧૪૫
૭૭	૮૮	૯૯	૧૦૦	૧૦૧	૧૧૨	૧૨૩	૧૩૪	૧૪૫
૮	૧૭	૨૮	૩૦	૪૧	૫૨	૬૩	૭૪	૮૫
૧૬	૨૭	૩૮	૪૦	૫૧	૬૨	૭૩	૮૪	૯૫
૨૬	૩૮	૪૯	૫૦	૬૧	૭૨	૮૩	૯૪	૧૦૫
૩૬	૪૮	૫૯	૬૦	૭૧	૮૨	૯૩	૧૦૪	૧૧૫
૪૭	૫૮	૬૯	૭૦	૮૧	૯૨	૧૦૩	૧૧૪	૧૨૫

ઉપર પ્રમાણે પદનિસર દરકોઈ ઉલોખી પ્રથમ નિહાઈ શીલુન નાનકડાણી સાહેબનો પ્રતિ-
ઉત્તર કરી ધનામ મેળવી શકશે એમ મારી દે માન્યતા છે.

નકલી નેપોલ્યનની તા(મ)દારી.

સખનાર—માણેકશાહ દીનશાહ મીસ્ત્રી.

I have been more and more convinced, the more I think of it, that, in general, pride and ambition are at the bottom of all great mistakes. All the other passions do occasional good; but wherever pride and ambition are to be observed, everything goes wrong, and what it might really be desired to do, quietly and innocently, it is mortally dangerous to do proudly.

(John Ruskin.)

ફાની આ અવનિતા મનિગાલ ઉપર મગર રહીને ખુદ તથા ખદ્દ તરફ બેદરકારી જતાવતી તથા વધુ લોભ લાનચને વધુ થવું તે ખુદ પોતાને હાથે અપેતી નામોશી અને નાશાકી કારવા જરાયર છે. ન જમશેદ રદયો, ન કુચ્છાક રહયો, ન જામે જમશેદ રહી. ચત્ત્રજી કે અખતની રોશની અને દોખતની મોટાખેને માથે કોઈએ કિસમની પાવદારીના કે કિચિત્ રીતના નિભાવનો સેતારો કુદરતના કરે મુકરર કરેલોજ નથી. જાગ મધેનાં દુલ્લ માત્ર થોડો વખત શોભા અને સુગંધ આપી તેના ધણીની નજરથી નાણુદી પામે છે. તેજ પ્રમાણે આ જુડી જોહાનના ૧૮૨ અને ૧૮૨૨ તેના માલેકનું મસતક જુજ સમય ગુમરાહી બરેનું રાખી અચલુચ અણુદીક યથ જાય છે. નધળી મોટાઇ, સધળી ચતુરાઇ, સધળી તવાનાઈ, અને સધળી દાનાઈની સર્વેથી સરમ સામેતી એકલા ઇશ્વરમાંજ છે એવું સમજીને નગનતાઇ અને ખાકસાગી મિત્રાય બીજી કાંઈથી ચિન્તો દરદાયો કરવો કે વિચાર બાંધવો વસ્તવીક નથી, અહકારી આદમી કદીની સનોય પકડી બેસી રહેતો નથી. પોતાની વધતી જતી લાજમાને પોખત જતા આંધે તે અહંરાન પરેશાન થઈ પુર્ણ પાયમાલીએ પહોંચે છે. મધાનેના સંજ્ઞામાં મગફુર કપનકશ, જોન રસ્કીન કહે છે કે, જ્યાં અદેશો કરતાં મારી મગફુર ખાનરી થતી જાય છે કે પ્રત્યેક બંધર ભુલોનાં ટકે મર્વ' અને લોભનો વામ છે. બીજા દરેક જુરમાથી કદાપી ફાયદો યાગ. સેકિન ગર્વ અને લોભે જ્યાં દેખાવ દીધો ત્યાં બંધી ગાજતમા બરજાની નિપજે છે. જે ક્તવ્ય ચાંતતા અને નિષકપટ્ટણે અદા કરવાની અનુગ્રહ અગત હોયતે મર્ડે ગુમાનીના અગે ગોયા છત્રેણુ અવગિત થઈ પડી પાર ઉતરતું નથી. આલમ ઉપર મરજોરી બરી નરદરી કરવાને પોનેજ એકના સરતવવા છે, અથવા અવનિમાં જે છે તે એકનું અપોનુંજ છે, એવા તુમાખ અને લોભના પાપ પ્રતાપે ઇસવી સને ૧૯૧૪ ના ગોગપ્ત માગમાં જંગી યુરોપી ચુદ્ધ જાગ્યું હતું. યુરોપની થપ્પી પ્રજાએને, ઘણા ચોદાઓના અને ઘણાં રાજ્યોને અભિમાની લોભી લક્ષણે આગળ અનેકવાર આંધળાં જતાજ્યાં હતા, અને તે આંધળાંપણાંએ કય કંઈ સજનનો ઉપરાંત સકમર્થદ છરાઓની હસ્તી નિસ્તીમા

મેજની હતી. તે માટેજા એક ધરતિ ધુળવનાર ધસિમ નેપોલ્યન જોનાપાટની ખખર આપજો આત્માર આગમય એક ઠેકણે લીધેલી હોવાથી પાછો વિજન પાટનો કરીશું નહિ.

છેલ્લાં વત્સમ નરહાર નગમો નેપોલ્યનનાં કામોનુંજ, અનુસરણ કરતો, માછ નર્મન ક્યસર વિલહેમ પોતાને જણાવતો હતો, અને તે પોતાને ધીજા નેપોલ્યન દાખલ ઓળખાવતો હતો. આથી દિંદના આગલા વાપસરાય લોઈ કહ્યું તેને મશ્કરીમાં “નકલી નેપોલ્યન” (Pinchbeck Napoleon) ની ઉપમાં આપી હતી. પોતાને માથે મદમ ઉચ્ચ હોય તેમ આજ ત્રીસ વરસ થયાં તે યુરોપને ધાકમાં રાખતો આવ્યો હતો. જે મદાન નેપોલ્યનની તે નકલ કર્યાં નિકલ્યો હતો તેનાં પદને પણ તે નાલાયક છે. નેપોલ્યનનાં જેથી કળા કે શુરવીરપણું તે અરથે દિસે પશુ ધસવતો નથી. રણસેનમાં તમાસો જીવો તે જતો મગર મામસો વિરહ રૂપ લેનાર પોજારાં ચાપતો. હાથમાં શમશીર લઇને મેદાને જગમાં નેપોલ્યનની માફક તે હરગેજ લડવા ગયો ન હતો. નેપોલ્યનની માફક તે હરગેજ લડવા ગયો ન હતો, નેપોલ્યન પોતાનાં લશ્કરની મોખરે રહીને ષટા ફેરવતો હતો; પણ ક્યસર તો રણસંગ્રામથી સંકેદો કદમ દુર રહીને માનનું તપાસતો હતો. ક્રિસ્ટાફને ખાતર જણાવ્યું જોઈએ કે, તકોખરી અને તુષણા, આ બેજ અખખરઓમાં તે નિશક નેપોલ્યનની સરોખાર હતો. લોખથી હાથ ઉઠાવવા નેપોલ્યનને જેમ તેના પ્રધાને પિનચે. હતો તેમ જર્મનના ક્યસરને તેના ડાહ્યા વછરો અને દેશદિનકારીક સપૂનોથી સત્તાદ આપારી હતી કે, કીરતારે તેને જે નવાજેશ—હેલપન નહીં છે તે ગતીમત ગણીને વધુ યુગલો છતવની. હોશથી ખાજ આપવું. તોએ ક્યસરના વિપિત બુદ્ધિએ સત્તાદ સત્તાદ મોરગેજ મુકી. નેપોલ્યનની માફક ક્યસરે મસ્તક ફેરવ્યું. નેપોલ્યને યુરોપને ઘડીખર નચાવ્યું હતું ખરૂં! પણ ક્યસર તેમ કરી શક્યો નહીં. અમેરિકામાં તેની નીતિની નાદારી (Moral Bankruptcy) પ્રસિદ્ધિ પામી, અને આ વીસમી સદીના નેપોલ્યન યથ પડવાની તેની હમાઈ આશાખર ધુળતાં પેકાં ફરી વર્યાં. અમેરિકાને મુકાં સામ્રાજ્યો (Allies) તરફથી વાહોમ ઝિપલાવેલું જોઈ જર્મન ક્યસર ગમકયાં, અને પોતાની વર્ષોની ખાજ મુદલ્લિયાએ ગાદીમાં મેજવેલી નિરખતાં તેની છાંતીનો પારીવા જોર અંદર પેસતાં ગયાં. હાથ આવેલો ફેંચ દુરમનતો દેશ તેને તરછોડી દેવા પડ્યો એટલુંજ નહિ પણ, પોતાનાં રાજપાટ વટીક પડતાં મુકીને તે પરાયા મુલકમાં તારી ગયો. વિશ્વદની આગમય નર્મની ગદાન હતું, આગાદ હતું, પંસે પુર હતું, હુનર ઉદ્યોગમાં ચર્યાતું હતું, પ્રમંદિય ઉત્તતીનાં શોખરે હતું, શુદ્ધિ જળમાં બેશક અએસર હતું, કળા દૈશકથમાં પુરવિણુ હતું, ખંત હમગમાં આગા હતું, ટકાક માલતી ઉતપત્તીમાં દરીફ વગરતું હતું. સાપતદિશિક નિયમ મુજબ દુનિયાનાં દરેક ખંદર અને આસમાં તેના વેપારે, અલલાવતુન પગ પેસારો કર્યો હતો. એથી એક સંધર સહેનચાલતને મારફાડ ને પુરુષલતા ચુનાદ શાં કાન્તિ? મહોજલાલીના આ સધળાં સાધન હવાલામાં હોવા છતાં તેના તુંદ તાજપતીએ અનેક અદ્ય બુકતીઓ રચી. તે એક તરફથી સૈન્યમાં વધારો કરતો ગયો, એવા લોખથી કે ફાન્સને તાએ કરી લેવું. ખીજ બાજુથી તે પોતાનું દરિઆઇ બજા અખંડ ખનાવતો રહ્યો, એવો ગવંધા કે આજ સદી યાં ઈજ્જડ જે સર્વોપરીપણું બેખરે છે તે તેના ક્યમનમાંથી જિનવી લેવું! મગર સમગ્ર સપ્ટિ ઉપર પોતાની સત્તા જમાવવાનાં ને પાસકાનું પચાવી પાંડવાનાં સ્વપના

એનાર કસરેવજ ક્યસરનું મોટું નૈતિક નામોશી સંગાય મખ્ત શિકસ્તે સીધી નાખ્યું. નેપો-
લ્યન કેદ પકડાઈ મેંટ હેચિનાના ટાપુમાં દક થયો હતો પણ ક્યમરે પોતાના દેશને ગાલ
મુશીબતમાં મુશી હોયેંડમાં નાદમી છુટવાની નામરદી દેખાડી છે. આ જાને ઝાંસલી અને
નકલી નેપોલ્યનની પરંદગીથી લોકોએ સાફ જોઈ લીધું કે, પૃથ્વીમાં કોઈ અછત નથી.
એને માથે મવાશેર હોયજ હોય ! જળ તેજ હક (Might is Right) ની રાજનીતિ
છત્તદાર ફાવી શકે નહિ. નામ તેનો નાશ છેજ ! અમોજ લડવઝયા, અમોજ જેહાંગીર.
અમોજ જહાં પહેવવાન, અમોજ આવમખીર, અમોજ સર્વેથી શ્રેષ્ઠ એ નેપોલ્યન ભેગા
ક્યમરની મગરૂરી હતી. મગરૂરી સાથે જીમ્ઓનું હોઈયાં કરવાનો લોખ તેજોમા દાઈબી
કિમમે કમતર હતો નહિ જે એકત્ર મયોગને આમારી છે તેજોની મર્યામ સત્યાનાશી !

જાણ માજ જાણવે, મગરૂરી જમમાં મહા ધુરી;
પ્રથમ લોખીને પુર છકાવે, અતે ધામ વેરી.
અમીરને તે ફકીર જનાવે, આશ આપે પહેલી,
જોન જોતામાં તે મિત્ર મિત્ર, તમાસા દાખવે ખેલી.

“દિલમાં દયા કાં ના મળે?”

હરિગીત.

(૧)

પુત્રી પ્યારી જે હતી, અતિ પ્રાણથી બહાલી ખરે;
દુખ દે હવે દુશ્મન ગણી, દિલમાં દયા કાં ના મળે ?
નથી ભુત કે પીયાશણી, નથી ડાકણી તે તો ખરે;
કહો વાંક લેણે શા કર્યા, દિલમાં દયા કાં ના મળે ?

(૨)

અતિ દુઃખ તમ દેખી કરી, તજે અન્ન પાણી તે ખરે;
રંગ રૂપ તો આલ્યા ગયા, દિલમાં દયા કાં ના મળે ?
તો પણ દુઃખ માહી વધારા, કુર દેશીઓ કરે;
ચોધાર અશ્રુઓ ઘડી, જાળા બિચારી જહુ રહે.

(૩)

અગર વિષ તે ખાઈ મરે, કોઈ કૃપમાં તો જઈ પડે;
કરી દુઃખી પુત્રીઓ અરે, દિલમાં દયા કાં ના મળે ?
જોઈ મૂર્ખતા દેશ તણી, છુટે કપારી અંગ અરે;
કેમ દુઃખના આરા હવે, કહો આવશે દેશી ખરે.

“હૃદય પુષ્પ.”

Extortion as a Fine Art.

By-P. K. Nair.

There are few spots, in the vicinity of Bombay, more charming and more beautiful, than Juvem, which is a small island, situated about a mile and a half from Vile Parle, a minor station on the B. R. and C. I. R. Tinged with palm trees, with limpid waves breaking on yellow sands, a blue grey sky overhead, reflected by water, that is still more blue, Juvem, in the words of a well known English Tourist, is a veritable Emerald Island in a Sapphire Sea. Here lives a great Soul, to pay homage to whom, a stream of men and women, rich and poor, of all castes and creeds, could be seen flowing, from morn till night, towards the humble hermitage. Borne of respectable parentage, and lending, as he did, for a time, the life of a Gratiasta, of wealth and influence, the Sage of Juvem, unlike those professional Yogies, clad in Kushaya and daubed with sacred ash, is a Vegi of that rare type, one may meet with, at times, on the banks, either of the Ganges or the Brahmaputra. In this great Vegi is to be found a combination, a well developed combination, of the culture and civilisation of the East and the West. Many are they that go to Juvem simply to get a glimpse of this great Soul, many are they to whom Juvem lends a charm because of its trea-

sury of fine arts. Many are they, who resort to the Sage of Juvem for the purpose of getting themselves initiated into the mysteries of Indian Philosophy and Indian Spiritualism. Many are the suffering humanity that seeks help and relief at the hands of this great Soul. From day to day this great Soul is exclusively engaged in ministering to the welfare and happiness, temporal and spiritual, of many a wander-Soul, from Calcutta to Karachi and from Cape Comorin to the Himalayas.

Not far off from the corner, where the New Charni Road meets the Grant Road, on a fine morning, there emerged two middle aged men. One was fair in complexion, while the other, a bit brown. Both of them were clean shaven. One was almost tiptop, Anglicised but the other was, to all appearance, an Indian of the Bhadrak type, generally seen in the fashionable circles of Calcutta. One had a Siberian cap, but for which, he could have, easily, passed for an Englishman. The Indian was bare headed, and was clad in Choga and Chappan. They appeared to be close friends. They spoke often in whispers. Evidently they were on an important mission, and were eager to catch a particular train. Hailing a passing Victoria the man in Choga and Chap-

gan said "Garut Road Station; Jaldi." The Persian hurried himself to the Booking Office and took two Second Class Tickets. The Tickets were for Vile Parle. Few were the words exchanged during the time they were in the train. The Bengali Babu, who was reading a political book, remarked that it was the Government of a country, and not the people, that has to suffer much on account of war. The Persian replied "no; every war terminates with an addition of taxes, and consequently, with an addition of revenue; and in any event of wars the power and interest of Government are increased. War, therefore, from its productiveness, becomes a principal part of the system of Government. The tall talk about the formation of a League of Nations for the prevention of wars in future is nothing short of a political jugglery, inasmuch as, no sane Government would ever venture to abolish deliberately the most lucrative of its branches."

At Lower Parel, a Marathi lady, dressed in a spotlessly white silk sari and a sky blue shawl, entered the compartment. She was short in stature and delicate in build. In one hand she had a Dorothy Bag, made of black silk trimmed with white stitching and small white silk roses, while in the other she had a Parisian Parasol of the latest type. Around her snow white neck she had a pearl necklace of no mean workmanship, and her tapering fingers were adorned with a few English made rings, set with precious gems. Everything about her indicated that she was one

of the proud products of Western Culture and Civilisation, specimens of which could be seen rarely at Chowpatty and invariably at Apolo Bunder and Colaba Reclamation. She had a very lively pair of eyes and the use, to which they were put, would have been the despair of a Miss Terry or a Miss Subasi. From the moment she entered the compartment she began to exert her will over the fair Persian. Her side glances, her intelligent look, and above all, her captivating manners, were not only such as to infuse hypnosis into the Persian, but also to make him a helpless subject of her. Accidentally the lady dropped her handkerchief down, and the Persian, who had, by this time, reached the melting point, took advantage of the situation and made use of it to its fullest extent. After a very courteous "thank you very much" which was duly responded to in the usual "don't mention" they, the Persian and the Marathi lady, got into a very pleasant conversation. To cut a long story short, by the time the train had reached Vile Parle they had become almost inseparable friends.

Getting down from the train, Muktabai, for that was the name of the lady, said that she was also going to Juven and together they walked the distance to the Hermitage discussing politics philosophy, and what not. Passing along a Village Temple, on the veranda of which, a woman, in rags, was nursing her husband, bent down with age, and suffering from an acute form of Diarrhea, Muktabai remarked

"how mysterious are the ties of love." Addressing the Bengali Babu she said, "look at that pretty Brahmini and look at her husband; who is old enough to be her grand father, and yet how devoted she is to him! is it not that Divine Love that makes this young woman make sacrifice of her body and soul at the altar of this old man."

"The Babu at once contradicted her and said, "Love is physical and to attribute a Divine origin to it is all hysteria."

"Muktabai—I pity you and your poor conception of love. Love that tender, inexplicable feeling, which is the germinal essence of the human spirit, is the rudimental element of the human soul. It is, therefore, a Divine gift, a blessing, which the Creator did not withdraw from his erring children, when they were driven from a paradise of innocence and loveliness into a world of desolation and strife. He left it as an invisible cord by which to draw the human heart ever upward, to a brighter home—the heavenly Eden. Love is the very essence of Divine law, the source of inspiration, even the foundation of life itself. It is spontaneous, generous, infinite. To its presence we are indebted for all that is good, true, and beautiful in Art and Nature. It endows humanity with countless virtues, and throws a mystic veil over our many faults. It is this Divine feeling, this immutable law, which controls the destiny of the race. From its influence Empires have fallen, Scepters have been lost. Literature owes to love its choicest gems. The Poet's lay is sweeter when Cupid

tunes the lyre. The Artists brush is true when guided by Love. Greece was the cradle of letters and art. Her daughters were queens of beauty, fitted to inspire the Love of her noblest sons."

The Babu said, "It is all well to deliver a studied sermon on Love but the fact remains that the so-called Love, in spite of its alleged Divine origin, has done the worst towards the destruction of happiness in this world. Even His Satanic Majesty has not been able to accomplish as much as this Divine Love has done in depriving the world of its happiness. In the name of this Divine Love poor men get themselves married to the so-called Divine creatures, women, in the hope and trust that they could together establish Heaven on Earth. But alas! the very day after the marriage they find, that instead of a beautiful Heaven, they have established a veritable Hell. I wish you had read that master piece, from the pen of Tolstoy, entitled "Kreutzer Sonata," and you would not have had such perverted conception of Love and its Divine origin. Muktabai—"I am after all a weak woman and I have not that gift to make you change your views on such a sublime subject as Divine Love. Perhaps the following lines from Longfellow may inspire you with better ideas about love,—"

Love is the root of creation; God's
essence;
worlds without number
Lie in his bosom like children; he
made them
for his purpose only.

Only to love and to be loved again
 he breathed
 forth his spirit
 Into the slumbering dust and upri-
 ght standing it
 laid its
 Hand on its heart and felt it was
 warm with a
 flame out of heaven

Hardly had Muktabai finished recit-
 ing the last line they were at the Her-
 mitage. Near the tiny bridge that sepa-
 rated the Hermitage from the garden
 where a number of visitors had already
 gathered together there was a pretty
 huge bell hanging on the bough of a
 Pipal tree. The Babu went and rang
 the bell. A Sadhu came out of the Her-
 mitage. The Babu handed over his card
 to him. The card was printed in letters
 golden. It ran as follows -

Promothanah Mukerjee

Journalist

Formerly of the Govt of India C I D

Though there were a number of
 very rich and influential men waiting
 for a chance to see the Sage though
 there were present eminent sons of
 Bombay city itself such as the great
 Borajee Barnister the reputed Khaja
 High Court Judge the patriotic Gove-
 rdhandas swadeshi preacher and vade-
 shi merchant and a host of others the
 first man to be introduced to the Sage
 was, strangely enough, the Bengali Ba-
 bu. What was the particular business on
 which the Babu wanted to see the Sa-
 ge has even to this day remained a
 mystery. The Babu some one said had
 come down from Delhi to Bombay to

find out with the help of the sage the
 exact whereabouts of the mysterious
 muslim fanatic parading as the Ir-
 vate Secretary to a High Government
 Official. The Babu some one else said
 was a dismissed public servant and
 was anxious to know whether his appeal
 would be favourably considered by the
 Supreme Government. There was yet
 a third party that asserted that the
 Babu was an advanced Nationalist and
 was all anxious about the future of In-
 dia so anxious as to know something
 immediately about the finality of the
 Reform Scheme. For over three
 hours the Babu was engaged with the
 Sage during which the fair Persian
 and Muktabai developed between them-
 selves a love and attachment based on
 mutual admiration. Wandering about
 the beautifully well laid garden they
 plucked some rare creepers and made
 presents of them to each other. For a
 while they wandered together on the
 beach singing some of the most
 melodious tunes Persian and Marathi.
 Next they were following the meander-
 ing course of the little brook running
 close by the Hermitage, and then they
 were drinking together in a leafy cup
 the water which sparkled like crystal.
 Afterwards they went to the Museum
 a treasury of Fine Arts which the Sage
 had collected during his wanderings
 through Tibet and other places both
 in and out of India. Among the pictu-
 res in the museum that attracted Muk-
 tabai as also the Persian was the pic-
 ture of an Indian Beauty of the Mogul
 period. She was by birth a Hindu and

by marriage a Mogul She had a profusion of long black hair, so long as could reach the ankles of her feet on seeing the picture, the Persian said I wish I could infuse life into that picture How very much I admire that long black hair The crowning glory of a woman is indeed her crown of hair. Muktabu said my sister had such a long and lovely hair Her husband who is a Theosophist of the inner circle and dead to all sense of beauty, could not admire it He accordingly got her hair cropped after the Besantine fashion Poor sister She looks so very ugly now I was very much advised to follow the Besantine fashion but I refused to do so you know I love long black hair In fact my hair is much more lovely than what you have been admiring in the picture Saying this she made an exhibition of her hair holding it as she did on one of her arms "Nature" she said 'has given my hair all that she can It is lovely black It is long and soft And above all, it has a smell which is the smell of a fresh blown Lily of the valley' The Persian smelt the hair in an unguarded moment He also kissed Muktabu's hair Seeing that the Bibi was returning the Persian and the lady hurried to meet him He said that the Sage, for reasons unknown would see none else that day Disappointed at this announcement the three together left Javem for Vile Parle Reaching the Grant Road Station the Bibi and the Persian hired a Victoria and taking Muktabu with them they drove towards the railway Hotel where the Persian and the Babu

had arranged to stay for the night. Taking leave of Muktabu and directing the Coachman to drive her up to her place of residence the Bibi and the Persian entered the New Charni Road. Hardly had they walked a few yards they heard a woman crying 'help' 'help' The voice was familiar to them. They therefore hastened to the place where the voice came from. To their utter surprise the woman who was crying for help was no other than Muktabu They found Muktabu surrounded by a dozen dirty looking Hindus They were arguing with her like Street Arabs One of them said I am an ex-constable and I know the law better than any one else In my native place which is near Udipi I am a Rythu myself Muktabu practically my ward She has confessed to me that she had acted against social order and discipline I therefore order that she be taken to the Police Station and be locked up there' The man who spoke next was the dismissed Peon of the cattle Pound, near the French Bridge He asserted that Muktabu had committed one of the most serious crimes against Society and that she should no longer be permitted to live in the Chawl where, respectable Hindus like himself were living The third man who took a prominent part in the trial of Muktabu was thin and tall and had an apple dried face He is a salesman for all kinds of putrified vegetables and fruits He is generally known by his nickname which is 'Cholera Pill' He said unless Muktabu undergoes Prayachitta she should at once be tur-

પહેલું નામ બેવામાં આવતું. તેવણની જગીનો ખીસ્થાર હતી, તેવણની એસ્તેતોનો સુમાર હતો નહિ. ટુંકમાં જો પૈસાની વાત આવતી તો શું જાત કે પરજાત, શું નાના કે મોટાં સંઘલા તેવણનોજ આશરો લેતાં, અને ઘ્યાને ખાતર નહિ પણ લોકોના માનીતો થવા ખાતર, તે તેઓને ઘણીક મદદ કરતો. લોક તેવણ આસપાસ ભેળું મલતું. સમજામાં ખપની ઘણીક મોટે ઘેરની માતાઓ તેવણ તરફ જોઈ મીઠાશથી હસ્તી સોસાયટીની બધી કુંવારી મુંદરીઓ, તેવણ પરથી બધી ઓઢઈ પકરંઈ જતી હતી. તેવણનો એક બોલ, તેવણના સરકલોમાં કાયદા સમાન લેખાતો. બસ, જો સર જેહાંગીર મોદી, કંઈની નવી પેહેલ કહાડતા તો તેમ કરવા લોક તેવણ પાછલ તણાઈ તુટતું. ટુંકમાં આય મગરૂર કરોડપતિ શેઠ્યાને પોતાને નહિ. પણ તેના પૈસા અને માલને લોક ગોયા પુજતું હતું.

આહા! પૈસો એવીજ ચીજ છે પછી તે મણસ ગમે તેવો હોય પણ બ્યાં તેની પાસ પૈસાજ હોય તો કોઈ તે માણસને પોતાને પીછાચુવાની દરકાર કરતું નથી.

સર જેહાંગીરની મરણ ખોરશેદનેજ પોતાની મોહોરદાર કરવાની હતી એવું. એકથી અનેક મોહુડેથી બોલાતુ સમજ એડીની છાસા તેવણને બેવા બસ્તી ઉશ્કેરાઈ

લોકોએ આવવા માંડ્યું હતું અને થોડા વખતમાં તો તે મોટો હોલ એરિસ્ટોક્રેટીક ઠંઠથી ભરઈ ગયો.

એડીની નજર કંઈ એકઠો વખત તે બુઝલી છાકરીની શોધમાં તે મોટા હોલની ચોપાસ ફરતો વહી.

ખુદલા પીક કલરના ક્રીમતી પેરીશયન હોજર્વાની સાડીમાં, પમરતાં પુલોથી લચી રહેલા ગધબેસતા તેવાંજ મુંદર પ્લાઉઝમાં, તે ખરેજ શોભી રહી હતી. બરફ જેવા સફેદ ખુદલા ચુલાખી હાથોખર ફીત એકેલી ઝલઝલની હીરાની ખેસ્લેટ ગોરી ગોરી ભરેલી ગરડનપરની મોટાં મોટાં મોતીની માળા, તેણીના હાથો અને ચેહરાને કંઈને અજબ જેબ આપતા હતાં. દરેક જણને હસી હમીને ઢોકાંનાં ટેકદાર લેહકાથી આવકાર દેતી તેણી તે હોલમાં દાખલ થઈ ત્યારે દરેકની નજર વખાણના ઉભરાથી તેણી પર ટીકાયતી હતી.

તેણીની નજર એક પુણામાં ઉભેલા એડી પર પડનાંજ, હસને ચેહેરે તે ખ્યારા બુવાનને તેણીએ એક 'ખાઉ' કીધું.

હજુર તો તે જવાન, તુરતના બેયલા દેખાવથી ફારેગ થાય તેટલાં તેની નજર દરવાજાપર દાખલ થતા એક શખ્સ પર પડી.

લોકોનો વાત કરવાનો અને હુવાનો ધીમો ગણગણાત બંધ પડ્યો અને દરેક નજર તે નવા આવનાર પર આતુરતાથી ટીકાઈ.

તે નવા આવનાર સર જેહાંગીર ગરબોરજ મોદી હતા. લગાર ઈંગણા અને સાધારણ કદના; છતી છતી ચળકતી આંખો સાથે કે જેમાં હુચ્છઈ, અને સત્તાનો

પ્રકાશ ખુલ્લો પ્રકાશતો હતો. બેનાં સાથે અનનમો પેદા થાય તેવા સાધારણ સામલા એકેશ પર મગરૂરી અને મોટુંનો છાપ ખુલ્લો જણાતો હતો. અપ-ટુ-ડેટ કટના કીમતી ઇવર્નીંગ-સુટમાં ચક્ર ચક્ર થતા મોટા હીરાના કોલર બનન અને તાર્ધીનમાં ગેશક તેવણ કંઠેશર્ણધ તો સાગના હતાજ.

આય પારસી બેરોનેટને બેતાંજ એડીએ પોતાનો હેઠ બેરથી કગડ્યો.

“શું એ મર જેહાંગીર મોદીજ હોગે કે?” તે મનથી બગડ્યો “તેમજ હોશે, કારણ નહિ તો બધા એને, એટલોં નગી નગીને સલામ કરેજ શાંના? દેખાવમાં તો, છટ! જગકખી પસંદ પડે તેવો નથી. એની છતી છતી ચળકતી આંખજ એની નહિ બેવા ગમે તેવી છે!” અને જોરશેદનો વિચાર થતાજ તેનાં મુખમાંથી એક નિસાસો નીકળી પડ્યો.

“એડી, મર જેહાંગીર, આવી ચુકાવ હું તુને તેવણ માથ જોળણાન કરાવા માંગુચું, કમ જોન” ત્યારે તે દુગાથ શેક સાથે તે ખુણામાંથી અનનમો અને અનનમીની લાગણી સાથે ચાલતો થયો.

“તમુને મુંગઈ ગમેચ કે? ઘણીજ ગરમી પડેચ નહિ?” માહેબ શેકહેન્ડની પહેલી કીયા પુરી થતા તે શેક્યાએ એડીને આ મુશ્કાનો મવાલ કર્યો એવાજ વગર અર્થના બે ચાર મવાલ પછી તે જેવો દારી દુગાથ તરફ કર્યો કે એડીએ ત્યાંથી ચાલતી પકડી. નેની વિચીત્ર રીતભાત તે મુદ્દા જવાનને પસંદ આવી નહિ અને આ પહેલીજ મુવાકાતમાં તેને તેવણ પર જગશે ઘિઘાર પેદા થયો.

“એ કોણ છે?” એડીને જતાં બેઠ તેવણે દારીને પુછ્યું.

એડી વિપેની સઘલી વિગતથી વાકેફ થતાં તેવણે નાખુશીતું ડોકુ ધુણાવ્યું.

“છોકરો ઘણોજ મગરૂર જણાયચ.” તેવણે મન આપ્યું, પણ દારીને ગલે તેવણનું બોલવું ઉતરી શક્યું નહિ.

“એ તો જરા એ પોયાની ખુણમુત્તીથી અદેખો બન્યોચ, ખીજુ કંઈજ નહિ” તેવણે વિચાર્યું “હું માહુરી જોરશેદને ખાતર ઇચ્છુચ કે આય જેહાંગીર જરા દેખાવમાં સાચે હોતે! પણ વરી એના જેવો મોટો માણસ દેખાવ વિના, શુ છતી નથી શકતો!”

ત્યાર પછીની આખી માંડજ તે જવાન બેરોનેટે એડીનાં ઘણાંજ અનનમો વચ્ચે જોરશેદની જક પનીમાં પુરી કીધી અને ગરીબ બાપડો તે ત્યારે હોલમાં એકથી ઘણી ખીજુ ખુણમુત્તીઓ વચ્ચે ઘણાખી અનનમો છતાં મપડઈ ગયો.

દરેક છોકરી, આય દાદાલાઈ દુગાશનાં હેડસમ સેક્રેટરી પર કુરગાન હતી.

કઈ સેક્રેટો બળત એડીની નજર, જોરશેદ અને સર જેહાંગીર તરફ મરજી ઉપરાંત જેથઈ ને દરેક નજરે તેની જવાન ઉમેદવતી છાતીમાં અદેખાઈનાં ચમતા તુટલાજ રહ્યા.

પણ ત્યારે શું ખોરશેદ પોતે તેવણ સાથે વાત કરવા રાજી હતી? જરાક બી નહિ.

તેની સુધ્યાની વાત સમજતા તેણીનું પાકી આવતું હતું. ઘડીક ઘડીકમાં તેણીનાં શુભાળી ગાંઠો મીઝાઝથી લાલ લાલ થઈ જતા હતાં. જેમ તેમ તેણી પોતાના ગુસ્સાપર કાળુ રાખી શકતી હતી.

“ખોરશેદ,” ત્યારે તેણી ઠાકેલી તે મોટા હોલનાં એક ખુણામાનાં સોફાપર બેસી, પંખો ખાતી હતી ત્યારે દીનગઢ પુછ તેણી પાસે ‘આવીને ગોઠવાયા’ “ખોરશેદ, તું સર જેહાંગીર સાથે આજે એટલી બધી રૂક કાંય થઈ? મેં જરાબર તપાસ્યું તું કે તાહુરા કંઈ બોલવાથી એને ઘણેજ ગુસ્સો લાગેાચ.”

“શું એ ગુસ્સે થયો? તેની મને શું પરવાહ? બી હોરીડ મેન!” તેણીનું નાકનું ટીચકું મીઝાઝથી ચલી ગયું.

“ધીરે, ખોરશેદગાતુ ધીરે! હયાં એકથી એક એવી સુંદર છોકરીઓ છે, કે જેમ આજે સર જેહાંગીર તાહુરી સાથે વર્તયાચ તેમ જો તેવણ તેઓ સાથે વર્તે તો તે લોકો પોતાની પાસેનું જે કંઈ હોય તે આપી દેવા તૈયાર થાય. સમજી!”

“ત્યારે શું કામ તેવણ તે લોક આગલજ નથી જતા?” તેણીએ ઠંડે કલજે જવાબ ક્યો અને દીનગઢનું વધુ પાકવ્યું “મને એવન સુદલ ગમતા નથી.”

દીનગઢ ગજદરને ખોરશેદ સાથે કેમ કામલેવું તે જરાબર માલમ હતું. કંઈબી લાંબી ટુ કી કરતાં કામ ગમડશેની ખાત્રી હોવાથી તેવણે હવે નરમ પડી જતાં માયાથી વાત ચલાવી.

“અલબત્ત દીકરા, તું તાહુરે ગમે તે ધાર, જો તું તેવણની દરકાર નહિ રાખતી હોય તો બીજાં એને તો છેજ. મેં આજે જરાબર જોયું કે પેલી ખુબસુરત રતાં કામા પરબી એવણની ખાત્રી મીઝી નજર છે.”

“આઈ વીશ હર જોય?” સાંત જવાબ મેલ્યો અને ત્યારે દીનગઢ એક નીસાસો નાખી ચુપ બેઠાં.

“તમે માહરી સાથે ગુસ્સે ના થતાં, આન્ડી ડીયર” તે છોકરી હવે કંઈક નરમ પડી જતાં કુછળને પતાવા લાગી. “એવન રતન કામા કે કોઈબી સાથે પરણે તેની મને શું દરકાર? પુછીજી, તમે માનો, આજે એવનનું મોઢું માહરી સાથે વાત કરતાં એટલું તો વાઈનથી પમર પમર થતું તું કે માહરો જીવ ગધો ફરી આવેા. તમે નહિ ધારતાં કુછળ. કે એ દમ બાંધીને ધીચેછી!”

તેવણ દારૂના જળરા શોખીન હતા તે દીનગઢ જરાબર જાણતાં હતાં, છતાં તેણીને ટેકો આપવાનું તેવણે દરૂસ્ત વિચાર્યું નહિ.

ઘોડી મીનીટ તેઓ બંધે ચુપ બેઠા.

“આન્ડી” તેણીએ થોડીક મીનીટની ચુપડીદી પછી પાછું બોલવા માંડ્યું “જરા પેલા ખુણામાં જો જણ તાત કરેચ તેઓપર નજર કરે! ને કમપેર થેમ!”

સર જેહાંગીર અને એડી, જાંધે એક ખુણામાં ઉભા રહી વાત કરતા હતા આહા ! એક જ્યારે ઉઘો, કઠાવર ને અમીરી દેખાવનો જવાન હતો ત્યારે ખીલે તેથી ઉઘતો ફીંગણો, પટલોં, કંઈક ઘાટડી દેખાવ-સાથેનો નજર પડતો હતો.

“હવે કોણ એ ગેમાંથી ઉમરાવ જેવો દીમેય ?” તેણી પોતાની નજર ત્યાંજ ફેરવતાં ગોઠી ‘તમે હમેશાં ઉઘાં ખાનદાન અને તેનાં લોહી વિષે વાત કરોચ ત્યારે જરા આય જો જણને જોવ તો ખરાં ? એ એટલો મોટો શેકયો ને ખાનદાની માણુમ છે ત્યારે દેખાવમાં એટલો કદરૂપો કાય લાગેય ? કાય નહિ એના ખાનદાન પ્રમાણે એ પ્રમાણીક, ખાહાદુર, સાચો ને દેખાવલો લાગતો ? કાંચ એની પાસે ઉભેલો છોકરો, એક ગરીબનો છોકરો, તેથીજ ઉત્તરો દેખાવમાં, રીતલાતમાં, હુંશ ચારીમાં, દરેક દરેકમાં એક પ્રીન્સ જેવો લાગેય !”

ખરજ તેણીના ગોલવામાં સચ્ચઈ તો દીનખાઈને લાગી. છતાં તેણે બેદરકારીનું ડાલ ઘાલી ખોરશેદને તુચ્છકારી કાઢી.

“તું તો નાદાન છે, ખોરશેદ માહરૂ શું જાયચ; કાલ ઉઢીને એ પેલી રતન કામાને આંકર કરશે ને પછીજ તું જ્યારે ઘણ મોડું થશે ત્યારે પસ્તાશે.”

પણ તેવણ હુરુર વધારે ગોલવા જાય, તે પહેલાં તો સર જેહાંગીરજ તેઓ નજદીક આવ્યા અને ખોરશેદની ખાનુમા ખાલી પડેલી ખુરશીપર ધપ કરતા કે બેસી ગયા તેવણના તસ તમ થતા ડોળા અને કંઈક વિચાર રીતલાતથી દીનખાઈનાં પેટમાં ફાલ પડી.

“ખરેખર ! એવને આજે જરાક બસ્તી લીધોછ ખતી ગોઠી તે કંઈ ખોટું નહિ” તેવણે મનથી વમાર્યું.

હવે કંઈ તેવણ સુધધી વીનાં ખોરશેદને અણુગમતું બોલે અને વાત વધી પડે તેની ફીકરે તેવણ ધુજતાં ચુપ બેગીજ રહ્યાં. પણ એ તો દેખઈતુજ હહું કે તે શેકયો ખોરશેદ તરફનું એક કલાકપરજ થયલું અપમાન ભુલી ગયો હતો.

“આજે માહરી સાથે તમે કંઈ ગુસ્સામાંજ છેવ ?” તેવણે હવે ખોરશેદ તરફ ફરતા ધીમેથી પુછ્યું “ખરેખર ખાનુ ખોરશેદ, આજે તમે માહરી તરફ જરાક ખી ‘કાઈન્ડ’ નથી”

હવે કંઈ ગુસ્સામાંજ જવાળ દેવઈ જ્યેની ફીકરે ખોરશેદ પોતાનો હોઠ બેરથી કરડયો.

“ઓ ખોરશેદ ખાનુ !” તેવણે તેણીને બેમહલાજ દીકતાં ચલાવ્યું “આજે તમે એટલાં તો મુદર લાગોચ ! બે એકજ વખત, તમે, માહરી તરફ બેઈને હસો !”

“હું કંઈ ગાવી આપેલી મીનની ડાલી નથી !” તેણીએ ઠરમાથી જવાળ કયો, જ્યારે તે મનારૂર કાલી લમર તારા જેવી ચળકતી આંખો તુચ્છકારથી તેનાં મોઢાં પર ઉચકઈ અને એકજ પણ તેવણ આ કાલી નજરની અસર તેણે ધુજતા ખુરસી પર અદેલઈ પડયા.

“જેહાંગીર, તમે માહરી ખોરશેદને ઘણીજ છાપડે ચઢાવેલ હું!” હવે દીનખાઈ તેવણની મદદે જતાં વચ્ચે પુરાયાં.

પણ નહિ! તે ફાંતામાજ છોકરી ગીજીજ પળે ધરર કરતી કે ઉઠી ઉઠી થઈ અને એક દેખાર બાઉ કરી ત્યાથી ચાલતી પકડી.

દીનખાઈ ફરજેત જેવાં તદન ફીકાં થઈ ગયા.

“માફ કરજો જેહાંગીર, પણ માહરી ખોરશેદની મક્કદ તમને જરાકગી:—”

“અરે નહીંરે દીનખાઈ માય!” તેવણ રમુજનું હસતાં વચ્ચે પડ્યાં અને તે ખડુંજ હતું, ખોરશેદનો મીઝાજ અને ઠરસો તેવણને બહુજ પચદ હતો પણ એક દિવસ તેણીને પોતાની બનાવી તેનો સ્વાદ ચખાડવાનો વિચાર તો તેવણને બેવડો સુખી કરતો હતો. “કંઈ નહિ રે! હું ઘણોજ ભોલો છેવું. દીનખાઈ મને ખોરશેદ ખાતુનાં બોલવાનો જરાકગી ગુસ્સો નથી પણ માહરા બોલવાથી રળે એવણ ગુસ્સે થયાં હોય!”

“નહીરે જરાકગી નહિ, માહરી ખોરશેદનો ગુસ્સો તો બે મીનીતનોજ, પછી કંઈ નહિ.” દીનખાઈએ બચાવ કીધો.

“દીનખાઈ, તમારી ભંત્રીજ, દિવસે દિવસ વધતીજ સુંદર બનતી જાયચ. હું નહિ ધારતો કે આપણી કોમમા એના જેવી બીજી કોઈ સુંદર છોકરી હોય!” તેવણ ખરે મને બોલ્યા.

આહા! હા! દીનખાઈનાં જીવપરથી જાણે એક મોટો જેવો પરથર ઉંચકઈ ગીયો. રતાં કામા પર તો ત્યારે અમથીજ તેવણ ધગ્ગડી કરતા હતાના વિચારે તેવણનો જીવ ખુશ થયો. અતે ત્યારે તે તેવણનાંજ ભંત્રીની ફીકરીને પરણશે! ફક્ત બે તે ફાંતામાજ છોકરી સમજી જાય તો બધું સેહેલ હતું!

ત્યાર પછી તેઓએ ઘણા ખરો બધો વળત ત્યાંજ વાત કરવામાં ગુબર્યો. જે અરસામાં સર જેહાંગીરે ખોરશેદને પોતા તરફ ખેંચવાની ઘણીખી કોશેશ કીધી પણ ફાકકત! તે સાંઢાજે તેણીનો મીઝાજ ખુબ જરખેલાઈ હતો. એડીનેબી તેણીએ આંખીને ભેથો નહિ.

સઘલાં પરાણાઓ વિઠાય થયાં હતાં. દાદી, દીનખાઈને જરાબી વગેસગે થયાં હતાં બ્યારે ખોરશેદ, વરડાપર એક ખુદસી ખેચી નજદીકનાં ઠાંભલાને અઢેલી, ગેલેરીના કટેરાપર પોતાનું શનકદાર માથું નમાવી-દઈ, સુંદર સફેદ કમાનદાર હાથો બહાર ખુલતા રાખી મેળી બંધ ફીધેલી આંખો સાથે, તેણી અધકચરી ઉંઘમાં ઉંઘતી ત્યાં બેઠી હતી.

એડી, આંખી પાંચ મીનીટ, આ આંખને ઠંડક આપનારો દેખાવ ભેઈ ઓરડાના ઉંખર-ઉપરજ ચીટકી ઉભો. હવે તેને વધુ વળત એમ ઉભુ રહેવું ફીક લાગ્યું નહિ ત્યારે તે એક ધીમે ખખખ મારી થોડાં પગલાં તેણી નજદીક ઉભો.

એક પલ વધુ, અને તેણી સન્તત્વ થઈ ખુરશીપરથી ઉઠી ઉભા થઈ, બાજુએ યાત્રીઓનાં આવાસોં કારણ મોંઘટી હોય તે દીકરો અન્નયત્રીમાં તેની તરફ જોવા લાગી.

“હું તમને ગુડ-નાઈટ કહીને આજે, બાતુ ખોરશે” તેણે માનથી નમતાં; શું જોઈતું તે સુઝ નહિ પડવાથી ઉપલે વાક્ય જોડી દીધો.

“એમ કે ! ગુડ-નાઈટ !” અને તેણીએ પોતાનો મળમતી કમાનદાર હાથ તેના હાથમાં મુક્યો.

પણ એકી તો બાજુ તે જગે ચીટકીજ ઉભો. આખી સાહાંજ તેણી તેની તરફ શા માટે મીઝાઝમાં રહી હશે, તેના ખ્યાલથી તે બાપડો હમણાં બંદુલ નાખુશ હતો.

તેણીએ તેની તરફ અન્નયત્રીમાં જોયું.

“તમે આજે તેને જોયોની, અરદેશર !” તેણીએ પુછ્યું “હું” સર જેહાંગીરને માટે જોઈએ, તે તમે સમજતાજ હોશો. પણ તેને માટે તમે શુંખી ધારતા હોવો તે બાજુવાની મને સુઝલ પડવાહ નથી.”

“પણ, હું કેહુંય કે તમને છે !” તેણે હિમતથી કહ્યું, આખી સાહાંજ તે ગાલેતોતર છેકરીના વીચીત્ર ફાતા જોતાં તે એટલો કંટાળી ગયો હતો કે તે હવે પોતાનાં સ્વભાવ પર સુઝલ કાણુ ગળી શક્યો નહિ. “અને હું આશા રાખું, કે તમે તેની સાથ નહિજ પડશો.”

“હી ! હી ! હી ! હી !” તેણી એક મધુર હસ્યું હસી “મને લેડી જેહાંગીર બરજેરજ થવા મગેય. અરદેશર, આવા સરસ ને દીમતી ઝવેરાતો સાથે એક મળ લખ દોલતને કોણ ઠોકરે મારે !” તેણી આ જોડી કંકડન તેવું પાકવતી હતી, કારણ આખી સાહાંજ શું તેને મુંઢર રતાં કામા અને ખીલ છેકરીઓ સાથ નહિ પસાર દીધી હતી ?

“તમે કદીની તેવણુ સાથ મુળી થઈ શકશોજ નહિ.” તેણે વલતે ઉત્તર દીધો.

“તમે કેમ જાણ્યું ? આવો પૈસા અને પદવીવાલો માણસ કોણને જતો સુકવા ગમે ?”

“જ્યારે તમારી પોતાની પાંચ પૈસા ને ખુણમુરતી છે; જ્યારે તમે હમણાંજ આટલાં ગધાં લાઠ અને મુખમા દિવસ જુલગેય તો વધતાંનો લોભ શા સાડું રાખવો જોઈએ ?”

“મને વધતું જોઈએય, મને લેડી થવા મગેય ને ચાલો હવે ગુડ-નાઈટ, અરદેશર, હું આજે ઘણીજ થાકી ગઈ” અને પછી તે જગો તુરત છોડી ગઈ.

ઓ ! મથકેરીમાં જોલાયલુંખી ઘંધી વળત ખડું પડેય, તેની ખગર જો બાંતુ ખોરશેદને હતે તો તેણી હમણાં જ જોડી હતી તે કદીની જોલતે નહિ !

પ્રકરણ ૧૧ મું.

હીરાનો હાર.

“નહિ, નહિ, એમ જાનેજ નહિ. શુ આવી સુંદર છોકરીને તેઓ આવા એળવગામના સાથે પરણાવશે ?” એડી કાંગાનું બેડું આપ - એકનાં એક વિચારમાં ઘસી ઘસી રહ્યું હતું.

તેણીના વિચિત્ર રીતભાત, તે જવાનને જાહુજ શુંચવાવતી હતી. ઘડીકમાં તેણી પૈસાને તુચ્છકારતી હતી તો બીજીજ પથ્રે તેજ પૈસા તેણીને વહાલો લાગતો હતો. જેમ જેમ તે તેણીને જારીકંઈથી તપાસતો તેમ, તેમ તેણી તેને વધુ શુંચવાવતી હતી.

જેમ જેમ તે મોટાંઓમાં લેણાતો ગયો તેમ, તેમ, પૈસા અને સત્તા, આપ દુન્યામાં ચાહે તેવું સુખ આપેછતી તેની ખાત્રી થતી ગઈ. હવેજ તે દુન્યાને તેનાં ખરા જાહાર અને આકારમાં પીછાનવા લાગ્યો. પોતા માટે ધારી રાખેલું તે ચળકતું લવિષ્ય, ધીરે ધીરે, અંખુ થવા લાગ્યું; કારણ, તેણે જોયું કે ગમે તેવી હુશંચારીની પૈસાના જ્વેર વિના કીમત વિનાની હતી.

ઘણીક વખત, જોરશેઠને ખાતર તે ઇચ્છતો કે તે સર જેહાંગીર માફક એક મગલખ દોલતનો ઘણી હતે ? ગરીબ આપડો તે ! જોરશેઠની મોહીનીથી તે તંમામ અબાંઈ ગયો હતો. ઘણીની કોરોશ છતાં, દીલના સાંધે સાંધામાં પેસી ચુકેલું તેણી માટેની લાગણીનું ઊંર ખેંચી કહાડવાનો તેનો ફાંફો વ્યર્થ ગયો.

દીનજામના તેડાને માન આપી તે આજે ચહુવારે તેઓ સાથે એક જાણીતા અવેરી હોલતન એન્ડ સ્ટોકસની દુકાને જવા તૈયાર થયા.

તે તેઓ સાથે જાહાર પડ્યો.

મનગમતી કીમતી ચીજો ખરીદવા પગ પહેડીનાં વડા લાગ્યા ત્યાં આઘ્યા, અને તેવણે ઘણાક કીમતી હીરા મોતીના દાગીનાઓ ઘણી ઘણી સીફારસો ગાઈ તેઓને બતાવ્યા.

પણ તે દાગીનાઓ દીનજામની નજરમાં સુદલ આઘ્યા નહીં.

“આપ હીરાઓ કંઈ મજેના પાણીદાર નહિ મલે !” દીનજામએ નાખુશીનું ડાકયું ધુણાવી દાગીનાઓનો બોધ એક કેશપર મુકી દીધો,

તે વડો લાગ્યો કંઈ મગફરીનું હત્યો.

“એમતો માહુરી પાસે એક એવો કીમતી ને અંબેદાર હીરાનો નેકલેસ છે, જાનું” તેવણે ગંભીર ટાચું કરી, તે ચીજથી આપ માલદાર ઘસેડોને છક કરવાની મકસદે કહ્યું. “પણ તેની કીમતખી કંઈ જેવી તેવી નથી હું ! પણ.”

“ત્યારે તો જરૂર જતલાઓ, મીઠું હોલતન,” દીનજીએ વચ્ચે પડ્યાં.
“તમને તે જાતાવવામાં વાંધો, શું છે? હમને પસંદ પડશે તો હમે કદાચ
ખરીદ્યે જી.”

ફરી પાછો તે લાગ્યો મગફરીનું હસી પડ્યો.

“તે અત્યારે અંગાઉનો ખરીદનું ચુક્યોય, જાનુ!” તેવો વડછં લેતાં જવાળ.
કર્યો. “તે માંહેલા હીરા—એક રાણી જી તેવો હીરાનો નેકલેસ પેહેરવાને નસીબવંત
થઈ હશે નહિ.”

“તમે શું તે હમને નહિ જતાવો, મીઠું હોલતન?” હવે જોરશેદથી નહિ
થોભાતાં વચ્ચે પડી.

કદાચ, તે મધુર છોકરીની અજાકતી અરજ કરતી આંખો સામે તે ટૂંકી શક્યો
નહિ હોય કે—જે જી હોય તે—પણ, તે જોરશેદની અરજથી તુરતજ ત્યાંથી
દોડ્યો અને એક સુંદર મળમળી કેસ સાથે તે પાછો ફર્યો.

“તમને એ નેકલેસ મેં દેખાડ્યોય એમ કહેતેજી જણાવતાં ના, જાનુઓ!”
તેણે આંધતાં સાથે માંગી લીધું અને પણ તે કેસની આવી ફાટી તેઓની આંખો
સામે, એક ઘણાજ કીમતી મોટા મોટા હીરાઓથી અજાજ થતો નેકલેસ તેઓની
આંખો સામે ધર્યો.

ખરેજ તે એક રાણીને જી ખુશી કરે તેવો અલેહદાર હીરાઓનો નેકલેસ હતો.
એટલી વધીક તેનો આજ ભેઈ અજળ થયો. તે હીરાઓ આવશની માફક અજાજતા
અને રંગ બદલેતા હતા, એવા કે તડગનાં ઉભસમાં તો ઘડીભર આંખથી ધાંકી
દેવી પડે.

“એ શું ત્યારે કદાચ ખરીદ્યોય કે?” દીનજીએ પુછ્યું.

મીઠું હોલતન ફરી એકવાર હસ્યો.

“હા, એ ખરીદઈ ચુક્યોય.” તેવો જવાબ કર્યો. “હમનાં એ સર જેહાંગીર
મોહીનો માસ કહેવાય જાનુ!” ત્યારે તે નેકલેસ દેખાડીને તેઓપર તેણે વિશ્વાસ
ચુક્યો તો નામ કેહેવામાં તેને વાંધો લાગો નહીં!

જ્યાં તે જાણીતું નામ સાંભળતાં તેઓ ચક્રીત થઈ ગયાં.

“શું સર જેહાંગીર એ નેકલેસ ખરીદ્યોય?” જોરશેદે પાછું પુછ્યું.

જાસ, તે પછી તેણીનું સઘળું ધટ ધ્યાન તે સુંદર નેકલેસમાં જ ભરાયું. ઘેર
જૂતાં આજો વખત ગાડીમાં જી જાસ તેની તેજ વાત.

“અવેશનાં તમે ઘણાજ ચોખ્ખીન છેજો, જાનુ જોરશેદ.” એટલે કંઈક સુધમાં
હસ્તાં ટકોર ધીધી.

તેણી ખડખડાટ એક મીઠું હસ્યું હસી પડી.

જોરશેઠ બે પળ વિચારમાં પડી. દીનબાઈ પુછના જોડો તેણીને ખરા લાગ્યા. એ બાધું તુચ્છકારી કાઢવાની હિમત તેણીમાં હતીજ નહિ.

“એ તો બાધું હતું બાધુંજ પણ એવણુ પોતે એવાં, બીલીક લાગે તેવા છે કે મને એવણની બેરી થવાનો ખ્યાલજ હલતાવી મારેય.”

“છટા! એ તો તાહરા ધખારો છે!” તેવણે તેણીનાં જોડવાનો તુચ્છકાર કીધો. “તું બાધુંજ માંગે, તે કેમ બને? દાહી થા દીકરા, સર-જેહાંગીર એક દોહત મંદ શેકયા છે ને તાહરા જેવી એક છોકરી ગરીબીને દષ્ટ તે બગી શકેજ નહિ. ત્યારે શું કરવા તું એવો સરસ ચાન્સ જતો મુકેય?”

“પણ મને તોળા, એવણને જોતાંજ એટલો કમકમાત લાગેય, બે કલાકમાંજ એવણ માંડવું ભેળું એટલું ચેરવી નાખેચકડે એની સાથે હું માહરી આખી ‘લાઈફ’ કેવી રીતે ચુનર?” જોરશેઠ પોતાનાં ખલાં હીલવતાં જોડી.

હવે આય છોકરીને કેમ સમજાવવી તેનાં ખ્યાલમાં દીનબાઈ ચુપ બેઠાં. “ઓ કુર્બાન, હું કેવું ઇચ્છું કે એવન જરાકબી દેખાવમાં આપરા પપાના સેક્રેટરી અરદેસર કાંગા જેવા હોતે!”

દીનબાઈએ પોતાની બાંખ્યો અભયળીમાં જોરશેઠ ગમ તાંકી.

“સારાં માણસો હંમેશાં ગરીબજ હોયય.” તેણીએ વિચારમાં જોડવા માંડ્યું.

“ખરૂં કેહુંજ પુછું, કે અરદેસર કાંગા, સર-જેહાંગીર હોતે તો વધુને એટલા કાલાવાલા કરવા દેતે નહિ.”

દીનબાઈનાં પેટમાં જખરી ફાલ પડી. રજો કંઈ વાત વધી હોય? રજો તે છોકરીનાં વિચારો ગદસાઈ ગયા હોય? તેવણે ધારી ધારીને જોરશેઠનાં ચેહરામાં જોયું અને તેણીની પુઠ્ઠી આંખ્યોના પ્રકાશ જોતાજ તેવણની ખાત્રી થઈ કે તે લોભી છોકરી કહીબી તે ગરીબ માણસને કણુજ કરે નહિ. તેણીની ચુપકીદીનો લામ લઈ ફરી બાધું તેવણે સમજાવવા માંડ્યું.

“ઉંદર બીલાડાંની રમત રમતાં, એવાં જોડા નખરાં કરતાં, તું તેને સદાનો જોડી જરસે તે ખુબ ધ્યાન રાખજે અને પછી મોડું થતાં તું ગમે તેટલાંબી ફોફાં મારજે તો કંઈ વલવાતું નથી. ને તું જાટલી હંદ વિનાની ખુબસુરત છતાં, તુને દત્તરતે ઠેકાણે પરણવું પડશે. તું હમણાં હમણાં ઘણુંજ ફેરવાઈ ગઈય.”

અરધી અસર તો થઈ ચુકી હતી. વિચારમાં તેણીનું ચેનકદાર માથું ખલાંપર જુમી પડ્યું. શું ત્યારે આય ‘હોરીદ મેનને’ તેણીને પરણવુંજ પડશે?

તેણી પર જરાક જેટલીબી અસર થયલી જોઈ હવે તેવણે તેણીને વિચારમાં જોખલી છોડવાનું ડહાપણ લરયું વિચારી તે ઓરડો છોડી ગયાં.

તેવણનાં છેલ્લા જોડાયાલા જોડો પર ફરી અને ફરી ગોર કરતી તેણી બેસીજ રહી. ફેરવઈ ગઈ હતી તે કેમ? તેણી સજજડ ચાંકી. રજો તેણીની છાતીમાં તે જવાન માટે ઉભરી નીકલેલી લાગણી તેવણ પીછાની શક્ત્યાં હોય? ખરૂંજ હતું કે જોકે વખત, તેણીને સર જેહાંગીર, જરા રતી ગમતો હતો ખરો! પણ હવે? તેણી ખરાં જખરથી તેને ચિકકારતાં શીખી હતી. શા માટે? એડી.

કાંગાને! ખ્યાલ થનાંજ તેણીનો ગોરો શુભાળી મુખડો લાલ લાલ બની જઈ હૈયું
જોરથી ધડકવા લાગ્યું.

તે કેવો સુંદર હતો? તેની સાથે કલાકના કલાકો વેર વાન કરતાં તેણી
જરાકળી ઠાકતી હતી નહિ તેનો હૈંડેમમ મુખડો, તેનાં કાલા કરચલીવાલા બાલને
તેણી વખણાતી હતી. તેની ભૂરી મોટી આંખોએ જોતાં તેણીના દીલમાં એક જાતની
ખુશનુમાં લાગણી ફરી વલતી હતી.

ઓ! શું કામ તે ગરીબ હતો? એક ઉઠાં નીસાસા સાથે દુખ ગં બે આંસુઓ
તેણીની સુંદર કાલી આંખોમાંથી સરી પડ્યાં!

(સાંધણ છે)

હિન્દુસ્તાનના પ્રાચિન હુન્નરો.

(લલીત છંદ)

અરર દેશિઓ!	મુખતો ગયાં,	દલદરે સદા,	આળસુ થયાં,	
હુન્નર ઉદ્યમો,	બાંધતો પડ્યા,	નજર ન ખતાં.	નોકરો જડ્યાં.	૧
અવર દેશમાં,	હુન્નરો ગયાં,	હિંદ જનો અતિ,	દીનતો થયાં,	૨
નંદિ મુલ્ય અરે!	દેશિને શુદ્ધિ,	સરસ ખોઈ છે,	સાન કે શુદ્ધિ.	૨
નહિ જરા અરે!	ક્યદો થશે,	કળકળા સદા,	નાશ પામશે,	
પરમ શાન્તિથી,	કામ ના કર્યું,	અનીતિએ ઘણું,	વિત્તને હર્યું.	૩
શ્રમ લઈ તમે,	હામને ધરો,	નિજજનો ગણી,	દુખડાં હરો,	
ગરીબ દેશને,	ધ્યાનમાં ધરો,	હુન્નર શીખીને,	દેશમાં ભરો.	૪
અન્ય દીયો તુમે,	અન્ય દેશને	કદિ ન વાપરે,	અન્ય ચીજને,	
મદદ દેશને,	તો ઘણી દીયે,	સરસ મુખનો,	લાલ તો લીયે.	૫
જરમની બુઝો,	આગણે વધ્યું	તરત અન્યને,	શીખવી દીધું,	
ધન નિધાનમાં,	ખોટ આવશે,	અન્યજનો અરે!	કામ સાધશે.	૬
સુધ રહ્યા તમે,	શું હજી સુધી,	અરર! આમ રે!	શી મુલ્ય શુદ્ધિ,	
ઈશ કૃપા કરો,	અમ ઉપરે,	વિનંતિ આ મુણી,	ધાર અંતરે.	૭
દુઃખ નિવારીને,	મુખ આપજે,	સકળ ચિત્તમાં,	શાંતિ સ્થાપને,	
જય ઈશ્વરો સહુ,	હિન્દ ભૂમિને,	ધ્વનિ કરો તુમે,	નિજ ઉમિંનો.	૮

(રા. એમ. એમ.)

ગ્રંથાવલોકન.

પ્રભાતનો તપસ્વી.

લેખક-કવિ મોટાસાલ.

મને “પ્રભાતનો તપસ્વી” એ નામના નાનકડા પણ ગંભીર વિચાર-વેદશબ્દ વાંચકને દેરી જતા, પુસ્તકની આ માસિકના તંત્રી તરફથી આવમોકનાથે પ્રાપ્તિ થઇ છે. કાચા પુસ્તકો રક્ષાપત્રો ફક્ત એકથીયે પૃષ્ઠમાં ઉપરરૂપકે જોઈ જનારને તેમાંનો અપૂર્વ મર્મ સમજાવે તેમ નથી પણ આ પુસ્તકને હાથ ધરનારે પ્રથમ બ્લોકવર્સના નવા ઉપાધ્યાય મિ. ન્દાનાસાલ દૃઢ કવિતા ‘વસન્તોત્સર’ “છન્દુકુમાર” “કેટલાંક કાવ્યો” વગેરે જન સમાજની આંતરેની બળાતકારે દાખી દેઇ વગવડથી લાયકેરીઓમાં ઘુસાડી દીધેલાં પુસ્તકોને વાંચી જવાં જોઈએ. શ્રેષ્ઠી કાવ્યમાં જાડો અમ લેવો. પરે તેમાં એ પુસ્તકો નથી. લખાણ છપાઇને બધાકથી એની વિચિત્રતા આપને અણુદીઠ મદદ કરી ઉઠે તેમ છે. પેઝનાં પેઝ ઉપકાવ્યાજ કરો છતાં તેમાંથી વિચારના બદલાણની બીક ભાગ્યેજ ઉપજશે. મુદ્દત ઉચ્ચારો અને આનંદ-મિત્ર-જોડણીઓ સિવાય ગ્રંથગોસ્તનું સર્વાંગ તેમાં સંક્રમ્યાયતુ છે. વચ્ચે વચ્ચે વીરા ને તેની બેઠનની ધાટ ઉપર, અને એક એક જોગીને તેની જોગણન ધાટ ઉપર જઇને બેસાડી દાધામાં આખી ગોઠનાની પ્રતિનિધિ ઉપજાવેલી છે. ચાર ચાર ચાળણીને ખારખાર મુધરે છંદુકુમારો દયાક મુરખો ચખાડ્યો છે, એ કાષ્ઠપણ કાવ્યશાસ્ત્રનો સારો આભારી સ્વીકારશે નહિ કે પોણ થયું છે. આ સઘળા કુકડે કુક સરખા કળાપિટોણા ઉચ્ચારો કરી ઉગની પ્રવલને બમમાં પાડનારો અટકાવવાની ને સચેટ પહેલ થઇ હોય તો તે મને આ નાનકડી ચેપડીમાં જોવાય છે. મિ. ન્દાનાસાલની હમેજ મિ. મોટાસાલે તેમને પ્રબોધેલા શબ્દોમાંથી આ વિષેના વિચારો દિગ્દર્શન કરાવીએ તો તે અરથાને નથી. નગ્નવસ્થા પણ કોઇક વખત જોય જોનારને ‘બંદીમર આશ્વર્થચકિત કે મોહમુગ્ધ’ જનાવી દે છે તેમ કુદરતનાં શુદ્ધ બોળામાં બેસનાર આ કાવ્ય કુકડાના શબ્દોચ્ચારે કાન્ત અને રણજીત રંજીત થયેલા, પણ તે શાશ્વિકમોહ ઉગ્યો તેપોજ આયમેશો, પછી લેખનો લુકો કરી ‘છન્દુકુમાર ઉભરાવ્યું, બાંગનાં ઘેન ચઢાવી જવાને બર્ષત મરમડાવ્યું, કરા ઝંકિતું વસન્તોત્સવ વરસાવ્યું ને કેટલાંક કાવ્યનું કેલણીયું ગાડું ગરજાવ્યું. અમર આશાની ઉપસક પ્રેમ બલિધ્યાનાં સારાં ખાનાંની વાદ્ય જોની બેસી રવી ત્યાં વીરવાકને ઉકાળે પાછું ફરીને કુકડે કુકજ. સંભળાવ્યું. સૌરાષ્ટ્રનો સાધુ ને ગુજરાતનો તપસ્વી પાછા એમ સ્વરોવની બરતીના જુવાળ બની ફણફણવાને છિન્નચિન્ન થયા એવાજ કીનારાએ અથડાયા. ગુજરાત ન જોયેલી, સાહિત્યમાં ન નોંધાયેલી, પડિતોએ ન પ્રીતેલી ને સસિકતામાં ન રહેલી આ તરી કાવ્યકલ્પનાએ વિચિત્ર શબ્દ બળને પત્રીને ગુજરાતી ભાષાના અમેશા બંડારમાં જવાળામુખી સળગાવ્યો. કાચા પાછળ આંધળા ને કાંધપતિ પાછળ કાંઈદેખાં ઉઠે તેમ આ કુકડે કુકિયા પ્રવાહમાં સમજ્યા-અણુસમજ્યા કંઈકંઈ પ્રસંગ. કાવ્યરસીક ને જ્ઞાનગંભીર પડિતોએ એ મંદોનગત ધોંધાઇને શાસ્ત્રી વાદ્યો અને પવં પ્રત્યપિ અપવાગચં ના બોધનાર વિનયથી દાખી દેવાના અનેક પ્રયત્નો કર્યા, પણ અમારી

ગુજરાતનાં એવાં અભાગ્ય કે એ મહાકવિ દલપતરામ ડાહ્યાબાઈના પુત્રનાં દુરાચલી મહાવ્રત તોડ્યાં તુટ્યાં નહિ. દુર્યોધને દુર કરી સદ્-લોભે શાર્કોગરામ અનાવી પૂજતી પ્રજાએ નિરાશાનું મૌનવ્રત ધારણ કર્યું તેમ તેમ દુરાચલે દોઢી દડમગ્ગલો ખેડ્યા માંડી, ગુજરાતના સાદિત્ય બગીચામાં કાંટા વેયાં. કાવ્યકદગી ભરી કુલજાઓને ઊંઘી વાળી. અને આશાપંખીઓને કોડડી મુઠ્ઠી ગુજરાતની વિચાર વાટિકાને ઉદ્વસ્ત કરી. રામ અને કૃષ્ણ જેવા અવનારી પુરુષોએ પણ લોકવચન સત્કારેણુ તે લોકવચનને કુકડે કુક્રિયા શબ્દ ધટાના નવપંથીએ ઠોકરે ચડાવ્યું. તિત્તર મોરની ચામે ચાલવા જતાં પોતાની ચાલ ભુલી ગેશે તેમ આ કુકડે કુક્રિયા કવિએ મેધ-દૂતનું બાધાન્તર કરવા જતા પોતાના કળામેધને વિખેરી નાંખ્યા. સારા જગતનું કાવ્યસાહિત્ય સાક્ષી પુરેછે કે પદ્યવિહોણ શુદ્ધકાવ્ય હોય શકે નહિ, કવિશ્વર દલપતરામ બાઈએ તો પદ્ય હોય છતાંપણ પ્રાસ ન હોય તો તેને અગભગ કચેલ છે તે વાત આ નીચેનો તેઓશ્રીનો રચેશો છંદ સાક્ષી પુરે છે:—

સૂચકચંદ.

બાધાકાવ્યે બણીને ઈ-ઉ-ર લઘુતણ, દીર્ઘ દીર્ઘે લઘૂતા,
સયોગાદી રહે તે પરચકિ યડકે, તોજ પામે ગુરૂતા;
જોડેસા ચામ જુદા પણું કહિ વરણો, મિત્ર જોડયા ન મથે.
પામતે પ્રાસ લાવે નહિતર કવિતા, અંગમંગા જણાય;

(અલંકારદર્શ પૃ. ૧)

આટલા માટેજ આશ્ચર્ય થાય છે કે આજ મેટા કાવ્યના વિસ્તર્યું ક્ષેત્રમાં ખેતરવર્સની શી જરૂર છે? શું ગુજરાતીમાંથી કવિતાના તોજ ઉતરી ગયાં છે. અમર કવિતાનાં રસિક કુબલ દલવાઈ રાયા છે; કે યોગ્ય દેહ વગર કવિતાનો અમેશો આત્મા રખડી ગયો છે; કે આમ આ કુકડે, કુક્રિયા કાવ્ય નાયકો ખડકોમાં ચંચુ ભરી, માટીમાં મણીની શોધ ચલાવી આકાંક્ષાપુષ્પને તોડ્યા તત્કાલી રહ્યા છે. ઉદયના ઉદાસી કાળે ઉદય, કળાના ઉદાસી કાળે કળા, ને કવિતાના ઉદાસી કાળે કવિતા નથી. કાવ્યકળાને નમ્યા ક્રિયાય કવિથી કવિતાનો દેહ સંયોગનો નથી. આસ, વાશ્મિકી, કાળિદાસ, ભવજૂતિ, શેક્ષપીયર, નિશ્કન, શેલી, ક્રીટ્સ, ફિરદોસી કે સાદી એમાંનો કયો પ્રાચીન કવિએ એ માર્ગ ઉજાડી ગયો છે? તે અવશ્ય જોવું ધટે છે. ગુજરાતના કાલે સવારે ઉગી આથમેલા પ્રેમાનંદ-દયારામ ને શામળ એવાજ નિયમપદ વાણી બંડારથી અમરારમ કીર્તિ મુઠ્ઠી ગયા છે. તે નિયમના ભૂતથી કે જંદગી દિશામર્ગદાથી વગર રૂઈ કેવિ રસ ભરચંકે છોળ્યો છત્રકાવિ ગયા છે તે તરફ આંખમિંચામણું કરી આત્માને દેહના યોગ જેવા કળા અને કવિત્યના સંબંધને ભુલવો જોઈતો નથી. આ આ આખા નાનકડા ગ્રંથનું તારતમ્ય છે. ને ને યોગ્ય દ્રષ્ટિએ લખાયેલું જોઈ અધૂર આનંદ થાય છે. મિ. ન્દાનાલાલભાઈને આ પ્રસંગે હુ પણ ચિનંતીપૂર્વક કહેવાને સુદ્ધો નથી કે આપના પ્રાનઃસ્મરણીય પિતાજીના વિચારોનો અભ્યાસ કરી તે તરફ આપને દોરણું ધટે છે. આપે તેમને દેવપદ્ધતી સંબોધેલા છે તો તેમનો શાપ આપના તરફ ન ઉતરે તેની સંપૂર્ણ કાળજી સખતી ધટે છે, આપને કદાચ યાદ ન હોય તો આ ધન્ય પ્રમંગે એ શાપનું આપું કાવ્ય પણ આપને સ્મરણીય બને ને ખાતર હું રંકે સાદિત્ય પ્રેમી તોંધી બતાવી મારી સમાવેશનાની સમાપ્તિ કરું છું. કવિશ્વર દલપતરામ બાઈએ અલંકારદર્શના છન્દમાં ૪૫૪માં લખ્યું છે કે:—

ઉપજાતી છંદ.

પાસંતના પ્રાસ પિનાનિ મીડી, કલામી દેશી કવિતા ન દીડી;
શું પાવે તારા પંતથી સડ્યા છે? પાસંતના પ્રાસ ખરી પડ્યા છે.
જો પ્રમાણે ભવિષ્યનો પ્રસંગ ન આવે, તે એ દેવવાણી ન પીટે તે ખાતરની આ મારી
વારંવારની નમ્ર વાચના છે—જે સીકારશે તો હું મને પોતાને અહોભાગ્ય સમજીશ,
ચિમનલાલજી ભાઈશાંકરજી પડિત.

વહેમ—ઓ બેરહેમ!

લખનાર—દારા પુરચોદજી ર. હાંકટર.

પ્રગટ કરનાર—આર. ફરામજી (દીલ્લેઆરામના તંત્રી.)

આપણા આનંદકાલના ઉભરાના પારસી લેખકો માહે અમ્મણ લેખકો કરતાં ક્યારા
કુદા અને રડાનીના આંસુઓ નુછાવે એવા ઘણા છે. લાયકોની કદર કરી તેઓને ધટતું ઉત્તેજન
આપી બહાર પાડવાની આપણા અધિપતિઓની આર્થન કરજ છે. અને દીલ્લેઆરામ માહવારીના
લાયકીવાદા માલિકે આ મીં હારાં હાંકટરને ઉત્તેજન આપીને તેના લાયક કામની લાયક કદર
કરી છે એમ કહેવામાં હું અતીરવેલતી કરતો નથી. એ જીવાનની લેખણમાં સારી એન છે,
અને વળી ગુર્જર બાશા ઉપરનો તેનો કામુ અને અભ્યાસ ધણુ, તેની આ વારતાં વાંચતા
પ્રત્યક્ષ 'માલમ' પડે છે કે, 'સારો છે. આ ન્હાની ફેંચ સંસારની વાર્તા તેના ખોટાની જોરા-
વરીમાં અને લખાણની શીડીમાં ઘણી મજબૂતી હોવાથી થોડાક કલાકનું મનપસંદ વાચન આ
નહોતું પુસ્તક પુરું પાડે છે. રૂ. છા નું નજીકું લવાજમ ભરી આવતું એક મુંદર પુસ્તક બેટ
અને બાર માસ ચાલુ દીલ્લેઆરામ મેળવવા માટે તેના આદેશ મિશક બાગ્યશાળી છે; તેમજ
તેના માલિકનો એ પ્રવાસ ઉત્તેજનને કાળીલ છે.

જરથોસ્તી ભાઈબંધ મંડળીનો વારણીક રિપોર્ટ.

જરથોસ્તીઓમા ભાઈબંધી નાજવન અને પ્રસારવાની મદદથી ઉમાં યજ્ઞેલાં આ મંડ-
ળનાં જોઈન્ટ ઓનરરી સેક્રેટરીઝ મીં મીસ્ત્રી અને મીં બલસારા તરફથી એ મંડળનાં કારો-
બાર, હીરામ્ય કીતામ હત્યાદી દેખાડતો એક રિપોર્ટ મળ્યો છે, જેની પોંલ્ય ઉપકાર સાથે
સ્વીકારવામાં આવે છે. એ રિપોર્ટમાં એ મંડળની નાણા સંબંધી સ્થિતી, નવા પેટ્રોનો, લાઇફ
મેમ્બરો, અને સંધારણ સભાસદોનાં નામો, એ મંડળ તરફથી યજ્ઞેલાં શાદનામાંના વાંચણ,
વાચેન વિગેરેની વિગતો સમાવી દેવામાં આવી છે. એ મંડળીમાં પેટ્રોનો અને લાઇફ
મેમ્બરો ઉપરાંત ૭૨૩ સંધારણ સભાસદો છે અને મને આશ્ચર્ય છે કે એ ભાઈબંધી
જાળનારી શુભ નેમથી ઉભી યજ્ઞેલી મંડળીને જરથોસ્તી ભાઈઓ અને બેલોના હજુ વધુ
ઉત્તેજનથી ટેકા આપશે.

Straightforward.

અમૃતમિંદુ

મખતમાં સખત માયાનો દુખાવો માત્ર 'એકજ' મીનીટમાં દુર થઈ જાય છે માત્ર પેટની ઉપર ચોળવાથી પણ પેટમાંનો દુઃખાવો મટી જાય છે. પવન છુટવા માંડે છે. અને બાદી-બદલુમી દુર થાય છે. દાંત અને દાઢતું કળતર એકજ મીનીટમાં શાંત પડી જાય છે. વીંછીના ડાંબ ઉપર તો તેનો ચમત્કાર અલોકીકજ છે. ઉંચાંમાં ઉંચી જાતનાં કોઈ પણ પેનક્રીલર કરતાં અમૃતમિંદુ ઘણી ઉંચી જાતની દવા છે. વિલાયતી દવાની દરેક દુકાન ઉપર તે વેચાય છે. હાલમાં તેની ઘટાડેલી ડીમત માત્ર રૂ. ૧૫ છે. પોષ્ટજ માફ.

સીરનામું:—“અમૃતમિંદુ” ઑડીસ-નયાદ.

કોણ કહેછ કે ટુંકા વાળ લાંબા થતા નથી? કોણ કહેછ કે ખરી ગયલા બાલ ખાળ આવતા નથી? કોણ કહેછ કે ખરલચકા વાલો નરમ રેશમ જેવા થતા નથી?

એ બધું બોલવું સદંતર હુંબગ છે.

મધરાસ હેર ઑઈલ.

એ બધાં વાંધાઓનો ખોટા પુરવાર કરે છે. એ વિખ્યાત તેલ બાલને રેશમ જેવા નરમ, સુવાળા ને ચઢકતા કરે છે. તેનો કાળાસ ટકાવી રાખે છે, માયાને હડક આપે છે. મગજને આરામ તેમજ શક્તિ બક્ષે છે. શીશી એકના આના બાર

સોલ એજન્ટ:—સોહરાબજી ડી. પટેલ.

પ્રોપ્રીટર એન્ડ પેટન્ટ મેડીસીન, મરચન્ટ,

પારસી બજાર, કોટ, મુંબઈ.

જળધર અને સતી વૃંદા.

(ત્રીજી ટી નાટક.)

અંક બીજો.

પ્રવેશ ૧ લો.

—(૦)—

સ્થળ—રણસાસ

પાત્ર:—વૃંદા, સખીઓ, સેવિકાઓ ને પાછળથી છડીદાર સાડીત જળધર વગેરે વગેરે.

વૃંદા—સખીઓ:—

ગરબો.

જો સખીરી ॥ આવે મારો હંસરાજ લોક,
લટકે રમીને દેહી લાલને રિઝાવિએ.—જો સખીરી.

સાખી.

ઉઠે સરોવર તટપરે, અંબુજ એ વિકસેળ;
મન મુકવણ અર્પવા, જુગતે રાખી મુકેલ.

હંસણીની ચાલ ચાલી ચંચળ ચળાવિયે;
પિંજરે પુરીતે હૃદય રેનેહમાં રમાડિયે.—જો સખીરી.

છડીદાર:—(નિપથમાથી) પીરંદીર જળધર મદારાજનો જય થાઓ.....

વૃંદા:—(સકોચાતી સખીઓ પ્રતિ) બેનો વખત જનું ત્રિયો. સૌ સૌને કેશણે જાઓ; છડી દરનો અપાર સંભળાવો, મદારાજ શ્રી પદારતા જણાય છે.

સખીઓ:—(સચિત્ર પ્રવાણ કરતી) વારે જા આ ચાલ્યાં.

જાળધર:—(મ્હાન મુખે પ્રવેગી) પ્રિયે ! !

વૃંદા:—(કર જોડી સ્વાગત કરી) પ્રભુ ! (નજીક આવી) આજે કેમ ઉઘરા જણાવ છે ?

જાળધર:—(ધિમે સ્વરે) વિયોગ થવાનો છે તેથી.

વૃંદા:—(ગામરી ખતી) નાથ આ શું બોલો છો? વિયોગ કેવો?

જાળધર:—જેવા જેવો. મુઠ્ઠે ચઢવાનું છે; દેવેથી લઢવાનું છે.

વૃંદા:—(ભયભીત) મારા સોભાગરા! આ શું બોલો છો? હું તો જરૂર સમજી શકતી નથી.

જાળધર:—મારા પિતાના ચોર મારવા છે; શત્રુ સંહારવા છે. આજર મેળવતી છે; નીતક ત મેળવતી છે.

વૃંદા:—(આંખો ચમચગાયત્રી) કંઈ મીઠકત? ક્યારે ચોરી થય?

જાળધર:—એને તો ઘણી મુદત થય.

વૃંદા:—ત્યારે આપે આજે ક્યાંથી જણ્યું?

જાળધર:—રાત્રુદેવે આવી મને સમાચાર કહ્યા.

વૃંદા:—શું રાત્રુએ આવી તમને સમાચાર કહ્યા? એ ચોરાને આપ ઓળખો છો ખરાં?

જાળધર:—(નિશ્ચયાત્મક શબ્દે) કેમ નહીં? હું ઓળખું છું; તું ઓળખે છે ને આખી દુનિયા ઓળખે છે. જેઓ ખોટા આડખર રાખી દુનિયાને છેતરનારા છે; પવિત્રતાનો ડોળ બનાવી જગતમાં છરી રાખનારા છે.

વૃંદા:—(અચ્ચો પામતી) સ્વામી! ચોરા તે ચોર ક્યા છે?

જાળધર:—(મદ્દોષિત) અરે પેયો રિજલું, મારી જૈન લક્ષ્મીજનો પત્ની, જેને આખી દુનિયા પરમેશ્વર કહી પૂજે છે. આજ્યો કપટી સંકર, જેને આખી દુનિયા બોળાને નામે ઓળખે છે. પેયો આજ દાખનો કંદ્ર, દુનિયા જેને જીવનપ્રાણો સમજે છે અને જીવનકુ આરસ જેવો પેયો સમજણ વગરનો સુરજ મારા પિતાનાં મારા ચોર છે.

વૃંદા:—ત્યારે શું આપ તેમની સાથે યુદ્ધમાં ઉતરશો?

જાળધર:—હા. હું અને મારી મદદ જાને.

વૃંદા:—પ્રાણેશ; આ શું બોલો છો? એઓ દેવ અને આપણે મનુષ્ય એમની સાથે લાણીએ ન વઢાય, તો યુદ્ધમાં કેમ ઉતરાય?

શાયન રર મું.

મહારા મેતી દાણા!! હા. સુભાગી શાણા

નવ જાઓ વિકટ રણમાં

સુર જનમાં.....ડરો મનમાં.....અણજાણ્યા—મહારાં

વિપ્લુ સાથે વેર કરીને,

પાણુ કોણ વળ્યું ફરીને;

નવ જાગે, અઢળાણી, ગમરાણી, દુષ્ણી મારો.

બડાયા મારા માનો, મમન મુઠ્ઠી લો, રમિકવર રાણા—મહારાં

જાળધર:—(ગળે વળગતો) પ્રિયા આ શું બોલો છો? કંઈક સ્ત્રીઓ પતિના શોધપ્રવાહમાં એવો ઉમેરો કરે છે કે જેથી તેને અજ્ઞાન તોર ઉમરાછ આવે છે. સંધ્યામાં જતાં તેને એવું પ્રેમાશ્રુત પાચે છે કે તેનો કદી નાશન થતો નથી. હૃદયમાં એવો ઉત્સાહ રહે છે કે તેવો ઉત્સાહ રણ્યધારમાં વાંછવો પંચુ પ્રેમી શકતાં નથી. ભાગ્યે જ તમે તો એથી ઉમટું મારા ઉજળતા ઉમરામાં કંઈ પાણી નાંખી મને ના દિ મતવાન કરવાનો પ્રયોગ રજો છે.

વૃદ્ધા:—હાથ નહિ નહિ, મારા ઉપર આવો આશ્રેય ન મુકો. તમે ચંદ્ર છો તો હું તમારી ચંદ્રની છું, તમે વૃદ્ધ છો તો હું તમારી છાયા છું, તમે જળ છો તો હું તમારી કુમુદી છું; ને તમે મારા પ્રાણુ છો તો હું તમારી કાયા છું. પણ શોભો સમજો છો, પ્રણુ દુશ્મન તો શી દશા યાચ?

જાળધર:—પ્રિયા! તમારું પતિવ્રત જળવાય, નો મારો વાંકો વાળ ન યાય.

વૃદ્ધા:—(તેજસ પ્રકૃતિઓ) શું સાચું? એમ હોય નો આરંભો. મદાર તરફની ચિંત્યા રાખશો નહીં.

જાળધર:—આ તમે અંતઃકરણથી કહો છો?

વૃદ્ધા:—મારા ગાયના મુગટ એ શું બોલ્યા? એક વખત નહીં પણ સાખ વાર, ધરતી ને અંકારા બેમાં યાય, સૂર્યનો ઉદય પશિમમાં યાય ને નેવનાં નીર મેળે જાય તોપણ મોઢે પતિવ્રત નહિ ચુકાય.

જાળધર:—(આનંદો) તો તો રંગ રહે. વેર લેવાય ને વિજય મેળવાય.

વૃદ્ધા:—જય જાય તોએ મોઢે મન નહિ ડમાય.

જાળધર:—સુંદરી પંચુ શંકા યાય છે કે સ્ત્રી જાતિનો બરોસો કેમ યાય? વખત છે ને રણ્યધારે રજાવે તો.

વૃદ્ધા:—શિવજી રણ્યધાર આ શું બોલો છો? સાળીતી આપું તો તો સાચું માનશે કેની? (કામી પામેથી પુષ્પ ગાળા લેઇ) બો આ કુટુંબમાળા, મારા જ્ઞાન પ્રમાણથી સદા ચિકિત્સેલીન રહેશે. કરગાયતો જાણુને કે કંઈ વિવન છે.

જાળધર:—(હર્ષિત) શાદમાય, આનો સત્કાર સાદી.

વૃદ્ધા:—જાણી વધારે શું હોઈ શકે?

જાળધર-વૃદ્ધા:—ગાયન રૂઝ મું.

શાળીતીજાનો શાણી સજુણી, સંભાળી સંભારી રજો તમ સાથ,

શીવજી રાણી નકત કરે નહીં, કેમ બહુ નહીં કુપાયે નાથ.—શીવ

પતિ જ્ઞે સાર, શીવજી શુંગાર,

હાંડી બવરણે સુખધાર;

બેસા પતી વળજે તમે પાછા, સંભારી રજુજી તતકાજ,

સુખજે જાઓ.....રહે સુશીલાર—શીવ

(સુદપ્રવાણ.)

પ્રવેશ ૨ જો.

૨થજી—માર્ગ.

પાત્ર—ઈંદ્ર, દેવો, અને પાછળથી સૈનિકો સહીત જળધર વગેરે.

ઈંદ્ર—(બામ હાથે મહાયજ દેવ વૃદ્ધને આશ્વાસન દેતા) દેવગણો ડરતા નહીં, જળધરને જોઈ પાછો પગ ભરતા નહીં, બહુ તેજસ્વીનો બહુ વહેવો નાશ થાય છે. પૂરવે આના જોવાનું અમુર હિરણ્યકંશપૂ પેલ થયો હતો, ત્યારે વૃસિંહ ભગવાને તેનો નાશ કર્યો હતો. જળીના બળતુ મોત્યન કરવા કમળયોચનાને વિચારતુ પડ્યું હતું. તેમ આ અમુરનો પણ સહાર કરવાને ઘનસામગ્રીએ પાટ ધડ્યોજ હશે.

દેવ ૧ લો—શકદેવ શુકદેવ !! શું અમને તેનાથી ડરતા સમજે છે? નોંતના એમ. ભણતાજ નહીં, વેરીના બળને વખાણતાજ નહીં. મારવામા મોટાઈ છે, પણ મોં છુપાવત્તમા છોટાઈ છે. છતિશું તો જશ લખશું; અને મરીશું તો મ્વર્ગમાં મ્થપાઈશું અમને તો જન્મે તરફથી વામ છે, (અન્ય સદાચરો પ્રતિ) કેમ મુરગણો સાચી વાત છે કેની?

સરવે દેવો—મત્ય છે મત્ય છે મય છે.

ઈંદ્ર—(મતુષ્ટ મ્હેરે) હાશ જ. હવે મને હિમ્મત આવી. જાણે હમણાંજ હું જય પામી ચુક્યો. આથી ત્યારે જે કામની તમને જ્ઞાતમા છે તે પુર્ણ કરવા આપણે યુદ્ધમ્થજે જમ્થજે.

સર્વે દેવો—(સર્વે પ્રયાણ કરતા) ઇંદ્ર મહારાજનો.....જયથાઓ.

જળધર—(પાછળથી પ્રવેશી) ઉફઃ જોઉં છું હવે જોર. (પોતાના લશ્કર પ્રતિ) રણીરો હવે તમારો વખત છે, વિજળીરૂપી ભાના ચગકાપી શત્રુદળ મંહાર કરનાનો સમય છે. તમારાં તિત્ર જાણો આસાઝ માસની હેવી પ્રમાણે વરમાવો વાદળમાથી વિજળી પડી પર્વતને જગ કાઢી નાખે છે તેમ તમારાં ખંજરોથી શત્રુદળનાં કાળજનં ચીરી નાંખો. માયાનો ધર્મ મુકી દો, ને કાયાનો ધર્મ ભુલી જવો. આ દેહને વાયુના ગોળા મમાન ગણી જળ દાખવવામાં પાત્રી પાત્રી ન કરો. આજે આપણે એવું પરદૃઢ જનારવાનું છે કે જે વાતનય દ્રષ્ટિનાકર સુધી ન ભુંભાય.

સરવેરો—(સત્ર સર્વિ નમન કરતા) માબત્યું ને મિશકાયું. (પ્રયાણ કરતા) જળધર મહારાજનો.....જય..... થાઓ. (જય છે.)

(આપણું.)

ELECTRIC POCKET LAMPS.

વીજળીના દીવા.

- (૧) એક નાનાં ગોળાવાળું પણ રાખી શકાય છે.
- (૨) અગ્નિની બીલકુલ ધારતી નથી.
- (૩) તેજ દીવેટ કે દીવાસળીની જરૂર પડતીજ નથી.
- (૪) ફક્ત આંખ નીચે ખસેડતાં જ રોશની થાય છે.
- (૫) રાત્રીને વખત ઓશીકા તળે રાખી જરૂર પ્રસંગે કામમાં લેવાથી સાંજથી સવાર સુધી બીજા દીવા અળતા રાખવાનો નફાનો ખર્ચ અટકે છે.
- (૬) ખાસ કરીને ડીસ્ક્રીટ દરતા ઓશીસરે, જનાણુ તેજજ સુસાદર લોકો વાસ્તે ઘણાજ ઉપયોગી છે. કીમત રૂ. ૨૫, ૩, ૩૫, ૪, ૫, ૬, ૭ અને ૮ સ્પેર બેટરી રૂ. ૧) ખાટોજ ૬ બાના.

(ચિત્રવાળું પ્રાક્ષ સીટી) મફત.

મળવાનું
કેઢાણું.

સો. ગોવિંદ એન્ડ કો. (ડી. એ.) અમદાવાદ
C. GOVIND & Co. (N. R.)
Ahmedabad.

સંજાણુ યંગ લેડીઝ મ્યુઝીક ક્લસ.

(સ્થાપના ૧૯૦૫.)

મી. સંજાણુની માલિકી અને જાની શીક્ષણ હેઠલ આજેના “યંગ લેડીઝ મ્યુઝીક ક્લસ” આજ ૧૪ વર્સો ઘણાં એકલે અવાજે વખણાયલો છે. જ્યાં કોટ ઉપરાંત દુરના બાગોમાંથી પણ સંખ્યાબંધ બાલુઓ લાભ લે છે. એ વર્ગમાં દારમોલીવમ, દીક્ષણા, વાયોલીન વગેરે વાજીતો પર વગાડતાં અને ગાતાં માલેક પોતે દરેક જણુપર છુટું ધ્યાન આપી વણી ખત અને કોલેજથી શીખવે છે.

આ વર્ગમાં સેંકડો બાલુઓ શીખી ગયાં છે અને તેઓમાંનાં કેટલાંક તો મ્યુઝીક દીવરે બન્યાં છે. ને બીનામ. માત્ર આ વર્ગમાં સંગીતનું કેવા પ્રકારનું શીક્ષણ આપાય છે. તેનો એક અચુક પુરાવો રજૂ કરે છે, વણી ઘેરે પણ આવીને ખાનગી શીક્ષણ આપવાની ખાસ ગોઠવણુ રાખી છે. તેજજ બાહ્યગણના વિદ્યાર્થીઓ માટે પોસ્ટલ ટ્યુશનનો પણ ખાસ બંદોબસ્ત રાખવામાં આવ્યો છે.

વણી શીક્ષણની શી પણ દરેકને અનુકૂલ યથ પડે એવી છે. વધુ વીગત માટે મત્રો યા લખો.

દીનશાહ એ. સંજાણુ.

યંગ લેડીઝ મ્યુઝીક ક્લસ.

જમાર ગેટ જીટ, કોટ, મુંગઈ.

PLEASE REMEMBER!

સાતમણક, મુનાપાક,
ડીપાક વીગેરે ખાવા
મનુ તો એકાદ તમને
શેજી પશુ ખવા તે
તમા જ્વાદ રહે એવું
નાવવાને ઉમદા સા-
ન સમજો ને. આરો
પાંચી ખરીદો ?

પાંચ દાયકા થયા પ્રજાની પુણ્ય પસં-
દગી અને વિશ્વાસ વચ્ચે પ્રમોટોકાર
ચાલતું લોકમાન્ય ખાતુ.

જાણે મુકી મેવો.
દરેક જાતનું કરીઆણું
અને મસાલો ભજવે
ઠેકાણે ખરીદવા દોડી
જવા આગમ્ય અમને
યાદ કરવે તમને
દાવદાનોજ તે યાદ
પુરતાર થશે.

શા. ટોકરશી નથુનો કું.

ચાલ, કોરી, ખાંડ,
ઉસુ કેશર વીગેરે સીજ
અમારે ત્યાં કીકાયને
મળશે.
ખહાર ગામનો માલ
ધણીજ સંભાળકી વી.
પી. થો માંડવામાં
આવે છે.

નં. ૫૫, ભુભામસીદની સામે
મુંબઈ.

ચાર જાતનો મગજ,
કનેની અછર અને
કેરખાસીના અમારી
સ્પેશીયાલાદી છે !

ગ્રહસ્થોના ફેરીસો સીવડાવવાનું
માનીતું મથક.

ઉત્તમ કટ, પરફેક્ટ ક્રીટીકલ સીવન કામ, અને બદન
શોભી રહે એવું હાઇક્લાસ ક્રીટીકલ અમારે ત્યાં થાય છે.

ડી. બેરામજી

Diplomaedwestend cut
એમ. આઇ. બે.
લંડન.

લગનનાં સાહ્યાઓ અને શર્ટસો અમારી સ્પેશીયાલીટી છે.
એકવાર ત્રાયલ આપી જુઓ.
૭૨, મેડાઇ સ્ટ્રીટ, કોટ, મુંબઈ.

WHY LOOK
"OLD?"

Peruvian Hair Dye

RESTORES
"GREY HAIR"

To be had from the Army and Navy,
Messrs. Phillips Thomas and Tug-
ton, London and India by all chem-
ists and from all Indian Chemist
and Druggists.

SOLE AGENTS
HORMUSJI DOSABHOY & Co
BOMBAY NO. 4 TEL. NO. 511

અત્તરેનાં ઝરો

રોબીનીયા

હેર ગોઠિલ

ખજારૂં તેલોં વાપરી ક'ટાળી
ગરબેલા નીરાશીઓ માટે
માત્ર અસારો રોબીનીયા
ઓઘલેનો નમુનો મોપરી
જેવાની બેલોંમણુ કરવામાં
આવે છે. જેમાત્ર અધી
આનાની ધીકીટ મોઢલવાથી
દોઢટમોઢેલવામાં આવશે.

કી. જા. ૧૩. ૧.

મોહિતી એજંસી

જુમા મસજીદ, મુંબઈ.

તમારૂં માનીતું સે.

(૨૭૨૪૬.)

જેના માત્ર થોડાં દીપાં

૨. રૂમાલપર

ચંબેલીના પુલોની અમરબો

દેલ્લાદ દીવસ મુખી આપે છે.

કી. ૩. ૨૨-૧૧-૧૧

મોહિતી એજંસી

જુમા મસજીદ, મુંબઈ.

આ "મયરૂં" માસિક ખજારૂંટ સીટ, દેહ, મુંબઈ. ગઈ આવેલાં નિવરણ પ્રીતીંગ
પ્રેસમાં તેના માલિક અને અધીપતી મીડ અમરદશર ખરોદદર દેલાઈ એ
છાપ્યું છે અને નાયાન પ્રમા કર્યું છે.

જીવરંગી

પુસ્તક ૫ મું.

મ. ૧૯૨૦.

અંક ૬ મો.

ડચુક એન્ડ સન્સ.

સોડાવાટર બનાવનારાઓ.

મલેક,

જમશેદજી ભીખાજી પંચકી.

નં. ૩૧-૩૩, શ્રીદીપ હોટલ લેન,

ગેપોલો સીટ,

કોટ મુંબઈ.

ડોંગરેનું બાલામૃત.

મધુર હોવાથી
છાકરાંઓ ખુશીથી પીએ છે.
અને આ પીવાથી
છાકરાંઓની તાકાદ વધી
તેઓ રૂઝવુઝ થાય છે.
શીશીની કી. ૧૨ આના. ૮. ખ. ૧ આના.
કે. ટી. ડોંગરેની કં૦,
ગીરગામ-મુંબઈ.

એક અમુલ્ય લાભ.

નવરંગની ચોથાં સાલની કંપ્લીટ ફાઈલ.

નવરંગના નવાં ધરાકચયણ સંગીત વાંચનના મેકેડો ગ્રોટીન સત્કારનો મારે આ એક
વિશાસ તક છે. હાલમાં આપની અને મોટા કિલ્લાદથી વચોતી Miss H. K. J. ની વાલી
પહેલે પ્રકરણથી વાંચવાની મેલ્ટ મળશે.

૫મી સાથે સાથે અવિપતીની કક્ષમથી લખાવતી અને અનિ લોકપ્રિય થઈ પડેલી પારસી
સંસારની વાની તુમાળી તોફેગી પણ પ્રારબ્ધી અંત તુક્કી અંદર આવતી છે. આ વારના
વાંચવી એ એક મોટી ફીન જુમાળ્યા જરાગર છે.

ગીતુ દગદગેગલા વાંચન દુશી વાની અને કવિનાંઓ, નિજમો, મવાદો કવ્યાદિને બરચક
પ્રમાણમાં મેળુદ છે.

કીંમત રૂ. ત્રણ.

નોંધ—આ ફાઇલ સાથે બેટની ચોપડી મળશે તવી.

ખાનુઓને ખરનું.

મેશીશ, ઇનસરસન, રીખન્સ, ત્રીમીક્સ, ભરત કામના ઉંચા નમુનાઓ,
સાડીની કેસો કોચેસ કેનવાસ, ઇત્યાદી અમારી દુકાને એક કેસો
મારી બેઈ બજોલ. ખધુ એ-વન છે.

આદમજી નુરભાઈની કું.

૩૪૬, ઉતવાલા બિલ્ડીંગ, ગ્રાંટ રોડ, મુંબઈ.

ભરત કામ માટે રેજીસ્ટર્ડ

નં. ૧૦૩૯

રેશમ સર્વોત્તમ છે.

રેશમોના રાખ

ગુલેનુર

ફેશનેબલ ખાનુઓ કાજે ફંકડું પ્રદર્શન.

ફાઈન આર્ટ નીડબર્ક ડીપાર્ટમેન્ટ

અલ્લખેલી મુંબઈ નગરીની તમામ કોમની ફેશનેબલ ખાનુઓ અને
ભારતની અનેક રાણીઓમાં બેહદ પંકાયલું ખાતું.

ઝીક કસખ, રેશમ, સીકન્સ, બલ્ડી તથા આરીના કામમાં ખીનાહરીફ છે.

અમારા ખાતામાંથી ભરાયલા સાડીઓ, અને પૃથાકોત્તર ઉમદા કામ, તેની

મનપુર્ય કરનારી બોરીજનલ ડીઝાઇનો એક ખાસ સ્પેશીયાલીટી છે.

બીજાઓ અમારી ડીઝાઇનોની તકલ કરવાની કોશ્તની કોચેસ કરે

છે એજ હુમારા ઉત્તમ કામની સાબેલી છે. અમારા ભાવો અમારી

નાદરકારીગીરી તરફ જોતાં કીકાયત છે. અમારા ખાતામાં થયલું

ભરત કામ નીચલાં કેશણા સીવાય બીજાં ફેશની

દુકાને મલગે નહીં.

ધનખાઈ ફરદુનજી બનાજી,

નાં. પં. આસનમોટ રોડ, ખાલાલા હીલ, મુંબઈ.

ટેલિફોન નં. ૪૩૧૪.

510 વામન

အိုပါမာရုံ

❧ આયોડાઈઝડ ❧

सार्सपेरिल

આ સારસાપરિલા આજ સાંઘવથી પ્રખ્યાત છે અને લાખો દરદી
આમ્ને એના ઉપયોગ કરી થતાના નીશા દુર કરી છે.

पासेथी भणशे अमदावाह
 धांय़ीनी येण.

શોશી એ મનુષ્ય જીવન છે.
 તે બગાયતું હોય તો અને
 રોગ ઉત્પન્ન થાય છે માટે તે
 સુધારવા દરેક માણુમને કાળજી લેવી
 જોઈએ, તેને માટે આ સાસાંપરિવાર
 વીના બીજી એક પણ દવા લેવાની જરૂર નથી.
 વળી આ દવા પીવાથી ઉપદ્રવ એટલે ગરમી અને
 તેના વડે થતાંરોગો-તેમજ લકવા, સંધીવા, આમીષ
 કાળા ડાઘા પડવા, આંગતુ સુજી આવવું, ગરીરમાં બળતરા
 થવી, શરીર ઉપર દેવી સરખા ફોંક્લા થઈ આવવા વીગેરે
 વીકારો ઉપર આ દવા અકસીર થઈ ચુકી છે
 શીશી ૧ નો રૂ. ૧૫ આરશીશી પીવાથી સાચો મુલુ આવે છે પો. જુદું.
 આર શીશી એકદમ મંગાવનારને ખર્ચ સહિત રૂ. ૪-૧૩-૦ પડશે.

સરત જી૦૮-મા૦ પ્રલિદાસ પાનાયદ
સરદયા ૬૦-પ્રેસનપેટ લાગળ

डॉ. गौतमराव केशव ओ'डसन, ढाकुरद्वार-मुंजई.

નવરંગ.

વાંચવાલાયક વાર્તાઓ ને વિષયોથી ભરપુર માસિક.

માલેક અને અધિપતિ—મીંડ અરદેશર ખરશેદજી દેશાઈ.

ઓફિસ—૨૩૭, બબરગેટ સ્ટ્રીટ, કોટ, મુંબઈ.

વાર્ષિક લવાજમ હિન્દુસ્તાનમાં રૂ. ૩૫ છુટક નકલ આના ૮.

” ” પ્રદેશમાં રૂ. ૪

પાંચમાં સાલના ગ્રાહકોને મીંડ બ. ન. કામરાજીજી એક પુસ્તક લેટ.

પુસ્તક ૫ મું.

મે, ૧૯૨૦

અંક ૬ મો.

અનુક્રમણિકા.

મહિરાની મોહકાણી (આયુ વારતા)

અધિપતિ.

મહાત્મા કે મહાત્મા ? (કવિતા)

કવિ ભાદ્રશંકર વિ. પંડિત.

નગ્યાં ત્યારથી સહનર (કુંડી વારતા)

ગામરેની જોરી.

વ્યંહાર નહિ પણ સ્નેહ

શ્રીયુત નસિનીકાન્ત.

કંઈક ગાણવાળો

સમન.

બીડી ગ્રાઈના અવગુણો (કવિતા)

રાં એમ. એમ.

મગરની

દીલગન.

અહમ્મનની આગમચેતી

મા. દી. મીસ્ત્રી.

શું માણુમ ખુદ યક શકે ?

J. M. Homusji.

પેમા પર પ્યાર (આયુ વારતા)

મીસ મુના ઇરાની.

મોઘલાયક કાવ્યમાળા

ક. ર. નાનજીઆણી

મેનેરી મજૂનો

દીલગન.

છતાળી મવાલ જવાબ

ક. ર. નાનજીઆણી.

એમં ખાનારાના હીમાયતીએને અરખા

દી. દા દોરડી.

ગજધર અને સતી / દા

કવિ ભાદ્રશંકર વિ. પંડિત.

બલસારા ટ્યુશન ક્લસો.

આખા દિવસનાં વર્ગો.

ચાલુ વખણાય છે. જેમાં સ્કુલ છોડી છોકરાં-છોકરીઓ તેમજ ગુજરાતી શરૂઆતથી શીખનાં નાનાં બાળકોને દાખલ કરીને અંગ્રેજી, ગુજરાતી, હીસાબ તેમજ ધર્મ જ્ઞાન વગેરે ખામ નરૂરી બાબતોનું ટુંક મુદતમાં માર્ગ અને ખંતીયું શીક્ષણ આપવામાં આવે છે. વખત (સ્ટા. ટા.) ૧૦૫ થી ૪૫૫ નો છે. તેમજ શી દરેકને પાલવે તેવીજ નહે તમારાં બાળકોને તાકીદે લાભ આપજો કેમકે પાછળથી શી વધુ થશે.

વહેવાર અંગ્રેજી ક્લસો.

જેઓ થોડું-ઘણું અંગ્રેજી શીખી કાઢ ને કાઈ દારણથી સ્કુલ છોડી નોકરી ધંધામાં પડ્યા હોય તેઓનેજ દરરોજ દિવસે અથવા મત્રે મહેલાઈથી વહેવાર અંગ્રેજી લખતાં વાંચતાં અને બોલતાં કામેય શીક્ષકો ધણીજ ઉલટથી શીખવે છે. ઘણાઓ લાભ લઈ ગયા છે અને બીજાઓ વખણુ સાથે લેતા રહ્યા છે, વળી--

મેટ્રીક ક્લસ.

મી. બલસારાની મજબુત દેખરેખ હેઠલ ચાલે છે જેમાં અનુભવી કામેલ પારસી શીક્ષકો દરરોજ બધી બાબતો ધણીજ ખતથી શીખવે છે. દરેક છોકરા-છોકરી "ફાર્મ" મેળવી મેટ્રીકમાં પહેલીજ કોશેરો પાસ યઇ આવે એવો જશ મેળવવાની ધારણાથી આ વર્ગો સલાવવામાં આવે છે. પૈસા કમાવાની મતલબ રાખી નથી, દરેક વરમે એકેક કરતાં બિચા પરાણુમાં આવે છે એજ એની ખરી ખુખી દેખાડી આપે છે માટે તમે તાકીદે લાભ લેજો.

વેપારી બાબતો.

જેવી કે છુક કીખીંગ, શોર્ટહેન્ડ અને રાઈપિ રાઈટીંગના ક્લસો મરીમ તેમજ તવંગરોને આસીરવાદ સમાન છે. ચંચળ ખતીલા શીક્ષકો ધણીજ મહેલી રીત જરા ખી કંટાળા વગર ટુંક વખતમાં શીખવે છે છતાં શી ધણીજ નહીં છે. બાનુઓ માટે ખારા જુદી ગોથમજા રાખી છે.

બાનુઓ માટે.

સ્કુલ નહી જતાં બાનુઓ તથા છોકરાઓને સહેલી રીતે જરા ખી કંટાળા વગર વહેવાર અંગ્રેજી લખતાં, વાંચનાં અને બોલતાં અનુભવી ચંચળ શીક્ષકો શીખવે છે, દરેક બાનુઓ વખણુ કરે છે, તમે ખી જરૂર લાભ લેજો.

વળી સ્કુલ જતાં બાનુઓ તથા છોકરાઓ અને છોકરીઓને કે. ખ. થી મેટ્રીક સુધીની કોઈખી બાબતો ગ્રેડ્યુએટ, અંદર ગ્રેડ્યુએટ, અનુભવી સરદ શીક્ષકો પુરતી કાળજીથી શીખવે છે.

મ્યુઝીક ક્લસો.

ખાસ બાનુઓ, છોકરાઓ અને ધંધાદારીઓ માટે મ્યુઝીક ક્લસો જુદા જુદા અનુભવી શીક્ષકો ચલાવે છે જેમાં નહીરી શીમાં જરાખી માયાકુટ વગર સહેલી રીતે હારમોનીયમ અને વાયોલીન પર ગાતાં વગાડનાં શીખાડવામાં આવે છે.

મેનખણી આપવામાં આવે છે કે બાનુઓ તથા છોકરીઓને છોકરાઓની સાથે એકજ રૂમમાં ગમે બેસાડતા નથી 'પણ દરેક બાળકોને પુરતો વીચાર કરીને ખાસ મદલાન માટે મોટા મોટા ખરચના ભોગે જુદા જુદા રૂમો રાખેલા છે. જે એક વખતે આવીને જોઈ જવાથી ખાતી થશે. આલાક છોકરાઓને ઉત્તેજન તરીકે દર વરસ દનામાં આપવામાં આવે છે. વધુ માટે નીચલે રેકાણેથી મળેા યા લખો:-

- (૧) જુનાં આનશખેદરાંમની શાહનમાં મી. ચીયમરનાં અંગવામાં ૧૨૨, ધોખીનલાવે } સ્થાપ્યો
(૨) માખેકાટ શેટની વાડીની પાસે, ૫૮, મનખાવા સ્ટ્રીટ. કોટ. } ૧૯૦૫

નવરંગ.

પુસ્તક ૫ મું.

એ, ૧૯૦૦.

અંક ૯ મો.

મદિરાની મોહકાણ!

(યુરોપિયન સંસારની એક મોટી વાર્તા.)

૧૪.

“હુઈઝ, તું શું કામ મને મતાપે છે ને તું પોતે પણ દુઃખી થાએ છે?” ગયા અંકમાં વર્ણવેલા ખનાવોની સત્રી પત્રીની મહુવારે વિકટરે પોતાની લલી લારજને નિનંતીથી અમ્મ કર્યો.

“ઓહ! વિકટરે વાહલા, તું માહસં ગત કરવુંની લાગણીઓ તેના ખરાં રૂપમાં પારખી શકતો નથી તેથી એમ જોલે ને. શું તું જોકે ઘડી ભર ખી એમ માને છે કે તને પચવવાના એળવા ઇંગદાથી મે એ કર્યું છે?” તે રૂપસુંદર મોહ-રદારે પોતાની અમ્મઓમાંથી ખરી પડતા અમ્મઓનો પ્રવાહ અટકાવી હસ્તાનો ડાળ કગતાં કહ્યું. “પણ હું પુત્રું છું—હું બીહુ છું—લવિષ્યનો ખ્યાલ હું કપારી મનેત કરી રહી છું, કેમકે તાહરો જીવલેણ સુદર્ષ અંહી પાછો પેધા પડ્યા પાચે. હું માહરે માટે તો સહેજ પણ બીહીલી કે હુજતી નથી. વિકટર, મને માહરી સહજ ખી તુંભા નથી તે ખાતરીથી માનજે. હું ગમે તેવાં સંકટો અને દુઃખો સહેવવા તૈયાર અને શક્તિવાન છું, પણ જ્યારે મને આપણું પ્રાણપ્રિય બચ્ચાઓનો ખ્યાલ થાએ છે કે જે નિદોષો આપણી એખલી ઉમેદ ને આ અવનિતો આનંદ છે—ઓહ, વિકટર, ત્યારે આ દુષ્ટાતમાં સાથની તાહરી મિત્રાચારી નિરખી હું તન ખદનથી ચચરી જાઉં છું.”

“એ બચ્ચાં સહી છે, હુઈઝ,” વિકટરે પોતાની દુઃખી પરણેતરને શાંતી આપતાં કર્યું, “હું કહું છું કે એ બચ્ચાં સહી છે સત્ય હકીકત એ છે કે, અને કયુલ કરતાં મને અતી શરમીદગી ઉપજે છે કે, ગઈ શરે મેં જરા જાસ્તી શરાબ પીધો હતો, અને તેની મોહકાણ—”

“તેની મોહકાણુમાં, મોહરા પ્રાણેશ્વર,” હુઈઝ વચમાં પડી, “તેની મોહકાણુમાં તમે મિત્રતાને નિર્મીતે કોઈ બી ચીજનો ભોગ આપવા આતુર થઈ ગયા હતા. અફસોસ ! મિત્રતા એક જોટટો સીકકો છે, કે જેથી મનુષ્ય પોતાનાં લાઘવધને છેતરવાની તજવીજ કરે છે. અને છાકટપણું તે સ્ત્રીક્ષ્ણની જોટી ધાતુ જેઈ શકવા જેટલી શક્તિ ધરાવતું નથી.”

“ખરૂં છે, હુઈઝ, તારૂં ફહેલું અક્ષરશ ખરૂં છે,” વિકટરે પોતાની ભક્તી ભારજનાં ઉપદેશનું વાસ્તવિકપણું સ્વીકારતાં કહ્યું, “હું એ માણસની મિત્રતા આહુ નહિ રાખવાનું તને વચન આપું છું.”

તે ભક્તી, ભોક્તી, નિર્દોષ પરણેતર પોતાનાં પતિનો તે રૂઠો નિશ્ચય સાંભળતાં અતી હુર્ષીત ગતી તેની જોદમાં ભરાઈ અને પ્યારથી તેની સાથે લાઠ કરવા લાગી. તે મધુરીનું અથાગ હેત નિહાળી વિકટર, પોતાની ગઈ રાત્રીની તેણી સાથની કઠોર વર્તણૂકનું સ્મરણ થઈ આવતા અતી ઝંખવાણો પડ્યો. ખચ્ચીતજ, તે અનમુલ હીરાની કઠર તે પરીપુર્ણ કરી શકતો ન હતો. તેણે મોટી માયાથી તેના મનોહર મુખડામાં ભોંધું, અને તેણીને પ્યાર ભયાં વિશેષનોથી નવાળું, પોતાની પ્રતીક્ષાને ભવિષ્યામાં જરૂરજ વળગી રહેવાનું ફરી એક વાર ખાત્રીથી કહ્યું.

“વાહલી હુઈઝ, હું કોઈ દી પણ તુને યા ખચ્ચાઓને હુઃખી ન કરશ. ટીખસને થોડાં નાણાંની મદદ કરવામાં મે મોટી મુખાંધ કરી છે; પણ ભવિષ્યમાં એ અંહી આવશે તો હું પોતે તુચ્છકાર સમેત તેને અત્રેથી હાંકી કાઢશ.”

આ ખાત્રીથી તે પ્યારથેત્રી પરણેતરની મનની તમામ શંકાઓ અલોપ થઈ ગઈ; અને તેજ વખતે એક નોકરે આવી ખબર આપી કે ગાડી તૈયાર હતી, એટલે ગીંગ્સ ટેરીવિસ્ટને ત્યાં તેની જોટીનાં લગ્નની ખુશાલીમાં કરવામાં આવેલા નારતા ઉપર હાજર થવાને તે ઘણીધણીઆણી વિદાય થયાં.

તે એક નાહની ‘એક્ક્સટ પાર્ટી’ હતી. થોડાંક અંગત સ્નેહીઓ અને મિત્રોને નિમંત્રણ કરવામાં આવ્યું હતું. જે કે પહરોણાંઓ ગણત્રીનાં હતાં, છતાં પીરસવામાં આવેલો નારતો ઉમદા હતો. એપ્રસજેજ ગીંગ્સ ટેરીવિસ્ટનાં કવિ દામાદ સાથે ઓળખ પાડવાનું આપણી કથાનાં મુખ્ય પાત્ર વિકટર મેગવિલને માન મળ્યું. લાલ જાલો, લીલી આંખો અને લંડા મોટા હોઠો ધરાવતો એ ગીંગ્સ ચીઝલવસર્ટ કોઈ પણ પ્રકારે દેખાવલો તો નજ હોતો, પણ તેની ગાંઠમાં છાંડો હોવાથી મીસ જોટસીને તે ગમી ગયો હતો. પૈસો, સખાવત મુઆફેક, દુરુણો ઢાંડી દે છે એ તો એક સીદ બીના છે, અને તેનું પ્રત્યક્ષ ઉદાહરણ અત્રે નજરે આવતું હતું. તે તો વળી એક કવિ બી હતો અને વાત વાતમાં ધુલધમ્માસા જેવી મુક્યાણી કવિતા પોતાનાં સહેલાં ભેજમાંથી ઉપખાવી કાઢી જોડી જઈ પોતાનાં સાંભળનારાંઓને અવાચી ઉપર અવાચી ખવાડતો હતો. નારતા દરમીઆંન પણ તેણે પહરોણાંઓને પોતાની મુક્યાણી કવિતાઓથી છકક કરી ‘એલવાનાં ઇશદાથી’ અટકું એવું તો ધડપુછડાં ને અર્થ વગરનું જે મોહમાં આવ્યું તે જોડી માર્યું કે તે સમજીને બધાં

છકક તો ન થયાં, પણ તેઓમાંનાં કેટલાંકેને પોતાનાં હાથમાંના છરી યા કાંટો તેનાં મસ્તકમાં છુટો મારવાનું ઘણું મન થઈ ચૂક્યું. ફકટ મીઠો ટેરીવિસ્ટજ તેની એ બધી મોઢે ફીક આવે એવી કવિતાઓથી સંજ્ઞા થઈ ગયા અને એ પોતાનાં કવિ જમાઈ ઉપરથી ગદા આખખા ને આખખા ઓઢાઈ પંથરાઈ ગયા. તેવણે મનથી તો તે એક નવો શેક્સપીયર, એક બીજો મીલતન કે નહિ જણાવેલો જાયરનજ તે હતો; અને એમ તેવણે તેની મલામતી લેવડવડાં પોતાનાં પહરોણાઓને કહી પડુ સભાગામ્યુ. 'હીપ હીપ હુરરે'નાં અવાજો વચ્ચે, સલામતી ઉપાડી લેવામાં આવી અને હીપ હીપ હુરરેનાં ભેગા અવાજ સાંથ એક જગલી ગોધો બસડે તેમ મીઠો ટેરીવિસ્ટ એકાએક બરાડી ઉઠ્યા. મીસીસ બેગીન્સે આજે પોતાની ન્હાની શેઠાણીની માજવારીની ખુશાલીમાં સહવારથી તેણીની સલામતીઓ પર સલામતીઓ લીધી હતી અને એ ઉપરાસાપૂરી સલામતીઓની બરાડે તે જરા લેહરમાંજ હતી. ત્રી પહરોણાંઓ સાડ ચાહતું ગરમ પાણી એક કીટલીમાં લઈતે આવતી હતી તે વેળા ગાલીઆ ઉપર સુતેલી બીલાડી ઉપર તેણીનો પગ પડ્યો અને પરી-ણામગાં તે ઉછળી અને તેણીનાં હાથમાંથી તે ઉછળતા પાણીની કીટલી સડી પડી અને મીઠો ટેરીવિસ્ટનાં પગ ઉપર જઈ ઉઠી વળી. અદરનાં ઉછળતાં પાણીથી મીઠો ટેરીવિસ્ટનો પગ બકાઈ ગયો, અને તેથી તેવણે એમ જગલી જનાવરની કાની દુઃખથી બરાડી ઉઠ્યા. થોડીકવાર ગોઘ્યાઈ થઈ રહ્યું; પણ તે આપણા પુર્વ પરિચિત મીઠો ગોદસે વચમાં પડી શાંત થઈ અને મીસીસ બેગીન્સને માફી મંગી.

“આજનાં મુખી બેડાંની સલામતી એક બીજી મસ્તકા આપણે નોંધ કર્યો,” મીઠો ટેરીવિસ્ટે દબચાતુ દુઃખ સમી જતાં કહ્યું અને યદ્રી પોતાનાં પહરોણાઓમાના એક કે બેને મહિરાનુ ટીપુ પણ પોતાને હોઠે અડાડ્યું ન હતું તેને સંજ્ઞાનીને કહ્યું, “પણ મીઠો થોર્નટન, તમે તો જરા પણ દારૂ લેતાંજ નથી.”

“મને એ મ.ટે માફ કરશો,” તે બોલ્યો, “પણ ખાત્રી રાખજો કે એ ‘પર-ણાં’ને બેડાને તમે જેટલુંજ સુખ હું શરામ લીધા વિનાં પણ ધંધું છું. ખરી વાત એ છે કે દારૂ હું કદી પીતો નથી.”

“શું ?” વિકટર મેજવિલે અચરનીથી પ્રશ્ન કર્યો, “તમે ગુણકારક વાઈન કેઈ લીવસ લેતા નથી ?”

“અચ્ચીતજ,” ધીમે પ્રતિઉત્તર મળ્યો, “અને તેનું કારણ માત્ર એટલુંજ છે કે તે તમે ધારી લીધેલ તેમ ગુણકારક કે ક્રાયકારક સહજ બી નથી.”

“કલ્પાપી ત્યારે તમે જલ્લદ પ્રવાહી પીતા હશો,” મીઠો ટેરીવિસ્ટે કહ્યું.

“નહિ, કેઈ પણ પ્રકારનો દારૂ હું પીતો નથી,” મીઠો થોર્નટને ખુશાસો કર્યો.

“ત્યારે તમારી પ્રકૃતી કદાપી એવી હશે કે જેથી તમે બોનો અમુક્ય લાલ પ્રાપ્ત કરી શકતા ન હશો” વિકટરે તર્ક કરી.

“તેવું કંઈ પણ નથી. તેથી ઉલટુંજ આહરી પ્રકૃતી ઘણી સારી છે,” મીઠો થોર્નટને જવાબ આપ્યો, “અને એ સારી પ્રકૃતી નિભાવી રાખવાનાં મુખ હેતુસર હું શરાબની સગત સાંધતો નથી.”

“હું નહિ સમજી શકું એવા કેઈ ખ્યાલથી હરીને તમે તે આનંદથી દુર રહો છો,” મેળવિલે પોતાનું ગલાસ ખાલી કરતાં કહ્યું.

“એમાં આનંદ જેવું છેજ શું? તમે એમ કહો છો કે ઘડી ભરનાં આનંદ ખાતર અતિ અવશ્યની શરીરની સપુર્ણ આરોગ્યતાનો ભગ કરવો? એથી તો ખહેતર એજ છે કે પણ ભરનાં મોહને ખાતર ન લલચાઈ એનાથી દુર રહી અમુલ્ય આરોગ્યતા નીભાવી રાખવી. તમેજ કહેશો, શું પસંદ કરવા ભગ છે— શરીરની સુખાકારી કે થોડાક સમયનો વ્યસની આનંદ?”

“હું એમ માનતોજ નથી કે વાઈન ચાં બીબ્લ પ્રકારનો કોઈ મદિરા થોડા પ્રમાણમાં પાન કરવે મનુષ્યનાં શરીરને હાની પહોંચાડે છે,” મેળવિલે પોતાનો વિચાર વ્યક્ત કર્યો.

“જમે તેટલો શરાબનો નશ્વો કરો પણ શરીરને હાની નિશંસ્ય કરે છે.” મીં. થોર્નટને ભાર નાખીને કહ્યું. “અને તેનો આલુ ઉપયોગ પછી જમે તેવા અલ્પ પ્રમાણમાં પણ શારીરીક શક્તિનો નાશ કરે છે.”

“પણ વાઈન અને બીર તો પુષ્ટીકારક છે,” વિક્ટરે દલીલ કરી.

“એ તો આપણો ખોટો ધખારો છે,” મીં. થોર્નટને રહીઓ આપ્યો, “ખોરાક એકલોજ માત્ર શરીરને પુષ્ટી આપી શકે છે. શગમ નેશ ઉત્તપન્ન કરે છે; અને નેશ ને પુષ્ટી તમામ જીવન ચીજો છે. પેહલુ શરીરને નિર્ગળ કરે છે, ન્યાયે બીલું તાકાત બાંધે છે.”

“છતાં પણ ખેતરમાં સખ્ત વહીવટ કરતો મનુર ખીરનું પાન કર્યા વિના કામ કરી શકતો નથી,” વિક્ટરે હલ્લ દલીલ ઉમેરી.

“તે પણ તેઓનો એક ધખારો છે. કામ કરવાની શક્તિ માત્ર સારા ખોરાકથી પ્રાપ્ત થાય છે. સારા પુષ્ટીકારક ખોરાકમાં શક્તિ આણવાનાં જે શુભો છે તેમાંનાં કોઈ પણ શરાબમાં હોતા નથી. એક પેનીન પાંઉ જેટલું શરીરને ફાયદો કરે છે તેટલું એક ગ્લેન બીર કરી શકતું નથી. અને જો તેમજ છે તો આપણે તેનું પાન શા માટે કરવું જોઈએ? જો તમે બીમાર પડો છો તો ડાકટર તેનાથી દુર રહેવાની તમને ચેતવણી આપે છે. સળગ શું? સળગ એજ કે ને તમારા શરીરની ગતીને નેશ આપી નાહક ઉશકેરે છે અને તેથી ડાકટરની દવા કાર્યસાધક અસર દરદીની પ્રકૃતિ ઉપર નિપજાવી શકિત નથી.”

“એક શોખ તરીકે—આનંદ તરીકે—?” મેળવિલે પૂછ્યું.

“જે શોખ શારીરીક, માનસીક અને સંસારીક હુખોના મુળ જેવો હોય છે તે શોખ આપણે કોઈ પણ ભોગે ત્યાગી દેવો જોઈએ. મધ્યમ પ્રકારનું મદિરાપાન ખાના ખરાબીનાં દોહર ઉપર ચઢવાનાં પ્રથમ પગથ્યાં સમાન છે. તે એક ભયંકાર કાલ્પ છે. બેશક, તમામ છાકરા બનવાની ઉમીદથી આપણે તેમ કરતા નથી, પણ એ

દુષ્ટ વ્યસન ધીમે ધીમે પોતાની બળવાન અસર આપણાં ઉપર નિપજાવ્યા વીના રહેતું નથી, અને તેથી સૌથી સલામત ને સારો માર્ગ એજ છે કે તેથી દુર રહેવું.”

“તેથી ઉદ્ધું શરાબનાં મધ્યમ ઉપયોગની હા હીનાયન, કહું છું.” વિકટરે બજાબાઈથી કહ્યું.

“માહરા મિત્ર, મધ્યમ ઉપયોગ કરવા કરતાં તમામ ઉપયોગ ન કરવો એ વધુ સારું છે.” મીંઝો યોન્ટને સમજાવ્યું, “જો એવો મનુષ્ય મનશક્તિ ને બુદ્ધી ધરાવવાવાળો આદમી પણ આપણા એમાં ખતાજ ખાએ છે. દુષ્ટ દેવો ધીમે ધીમે વધે છે. એક પેની ચોરતાં ચોરતાં પાઉંડ ચોરવાની લાલચ સ્વભાવિક થાએ છે. એક ગલાસ પીતાં પીતાં સેવટે છાકટપણાંને પુખ્તી જવામાં આવે છે.”

“પરંતુ છાકટપણું શું એવો એક ભયકાર દુર્ગુણ છે, કે જેથી તેને વશ ન થવા દારૂને તમામ અડકવુંજ નહિ એટલો સખખત ઉપાય યોજવાની જરૂર છે?” મેળવિલે બાણવા માંગ્યું.

“એનાં પરીણામોની બચકરતાની” ગોયા કોઈ સીમાજ નથી. તેનાં ઉઠાહરણો અનેક છે. કેટલાંક ખુદશાં છે તેમજ કેટલાંક ગુહ્ય છે.” મીંઝો યોન્ટને ઉત્તર આપ્યો. “પણ ખાત્રીથી માનજો કે અવનિમાં થતાં તમામ ગુનાહો, દુઃખ દરદો, ગરીબાઈ આદી ગજબો પંચોતેર ટકા એ દુષ્ટ વ્યસનને આભારી છે.”

“પણ તમામ મીનાહારપણું એક ઘણાજ સખખત ઇલાજ છે,” મેળવિલે ઉત્તર કહ્યું.

“સખખત દરદોને સખખત ઇલાજનીજ જરૂર છે.” તુરાજ જવાગં મળ્યો. “સંસાર મંડળ, ગુનાહો, ગરીબાઈ અને દરદોનું એક સખખત દ્રષ્ટાંત છે અને તેથી તેનાં નિવારણ સારૂ સખખત ઇલાજ લેવાની આવશ્યકતા પ્રત્યક્ષ છે.”

“ત્યારે એ તમારાં મતનો પ્રચાર થવો જોઈએ છે,” વિકટરે વિવાદમાં અને હારી ખાઈ કાંઈક કરાક્ષથી કહ્યું.

“એશક, મને વિશ્વાસ છે કે એક દીવ્ય એવો આવશે કે તે દીવસે માહરાં એ મતનો માત્ર પ્રચાર તો શું પણ સેહકડો મનુષ્યો તેનો હારો ખુશીથી સ્વિકાર કરશે,” જવાબમાં મીંઝો યોન્ટને કહ્યું. “૧૮૩૦ નાં સાલનો આ આખેરી માસ છે ને હું ભવિષ્ય ભાખવાની હીંમત કરૂં છું કે ખીલાં વિગ વરમની અદર લાખો મનુષ્યો માહરાં મતનો લાલ લઈ તેમાંથી અસુલ્ય ને અલસ્ય આશીરવાદ મેલવવા જેટલાં ભાગ્યશાળી થશે. એ તો દીસ્તુંજ છે કે એ દુષ્ટ બની સંસાર મંડળ હવે વધુવાર પોતામાં ફાવવા દશે નહિ કામદાર વર્ગ કે જે મોટે ભાગે એનો ભોગ થઈ અસહ્ય સંકટો મેહવે છે તેઓજ પેહલવાં પોતાની હાલતનો ખ્યાલ થવું સળગત થશે ને પોતાની મુક્તિ માટે સતત પ્રયત્ન કરશે.”

“તમે કાંઈ બધુજ માની લઇને જાઓ છા,” મેળવિલે ચેપ્ટા કર્યા

“તમારા બોલવાનું તાતપર્ય ત્યારે એજ લાગે છે કે માહુરા વિચારો મેં તમો ઉપર ઘણા કરી કેમવવાની તજવીજ કર્યાથી તમે ગુસ્સે થયા છો. એ બનવાકાળ છે કે જે ઘડીએ તમે મદિરાપાનમાં મસ્ત થએલા છો તે ઘડીએજ માહુર મત દરશાવવાની સરકશી કરી નેએલી હોવાથી તમે સ્વભાવિક નારાજ થએલા છો.”

“ના, મને એમાં મોજ પણ મળી છે ને કાંઈક શીખવાનું પણ થયું છે,” વિકટરે કહ્યું. “જો તમે માહુરે મકાને કોઈ વેળા પધારી મને માન આપશો તો હું ખુશી થઈશ આપણે એ વિવાહ તે વેળા વિસ્તારથી કરીશું.”

“તમરાં માયાશુ આમંત્રણનો હું સાભાર સ્વીકાર કરું છું.” મીં થોર્નટને કહ્યું. અને તેનો તે ઉત્તર સમજી લુઇઝ મનસે હલ વિનાની ખુશી થઈ તે મધુરીનાં મનમાં તે વિવાદથી પોતાનાં પતિ સંજમી કોઈ નવિન ખ્યાલ ઉદભવ્યો હતો. તેણીએ વિચાર્યું કે તેની છાકટપણની મુરી ટેવને લીધે તેણીને સૈથી જ્યાદા ખમવું પડતું હતું અને તેથી મીં થોર્નટનનાં અમુક ઉપદેશ અનુસાર વર્તીને જો વિકટર મેગવિલ મદિરાનો મોહ તમામ ત્યાગી દે તો તે તેને, તેણીને અને તેણીના અચ્ચાંએને માટે મોટા આશીરવાદ સમાન હતું.

નામતો ત્યારે કેડે તુરત પુરો થયો અને તે ધણીધણીઆળી રમ્મ લઈને પોતાને મકાને જવા ઉઠયાં. ગાડીમાં આખો વખત વિકટર વિચારોમાં અકચુર રહ્યો અને તે શું વિચારે કરતો હતો એમ લુઇઝે પૂછતાં તે જોડ્યો કે “મીં થોર્નટનનાં બોલવા ઉપર તે ગૌર કરતો હતો” અને તે જવાબ સમજી લુઇઝ મલકાઈ, કારણ તે કીંમતી ઉપદેશની ગસર તેનાં ધણીની ઉપર ત્યારે થતી હતી.

૧૫.

મીં થોર્નટન સાથે મીં ટેરીવિસ્કને ત્યાંનાં નાસ્તા ઉપર થએલી વાત વિકટરનાં મનમાં ઢોળાયાજ કરી તેનાં મનમાં તેથી કાંઈ અવનવા ખ્યાલો ઉત્પન્ન થયા; અને લુઇઝે આશા જાંખી કે તે નવી મિત્રાચારી તેને દાડનાં ખુરા લખથી સદાને માટે છુટો કરવા જેવું શુભ ફળ લાવશે. તેથી તેણીએ પોતાના પતિનાં મનમાં ઉલસાતા તે વિચારોનાં જુસ્સાઓને રોકવાનું વાજબી ધાર્યું નહિ. તે મુગી બેઠી. ઘર પ્રગતાંજ વિકટર પોતાના સ્ટડી રૂમમાં લશયો અને એજ વાત ઉપર ઉડાણથી ખ્યાલ કરતો એક ઇંડીચિરમાં પડ્યો, કેટલોક વખત સુધી તે એમ વિચારઅંત બેસી રહ્યો. પણ તેટલાં, તેનાં એક નોકરે આવી તેનાં હાથમાં એક ચીઠ્ઠી મૂકી. તે એક બેઇન્ટ સ્ટોક કંપનીના એજેન્ટીનું સરકયુલર હતું, જેમાં તે કંપનીની આજે મગનારી અસાધારણ સલામાં તેને હાજર થવાનું આગ્રહપૂર્વક લખવામાં આવ્યું હતું. પોતાના વિચારોમાળી સુકત થવા વિકટરે તે આમંત્રણ ખુશાળીથી સ્વીકાર્યું અને તે ત્યાં ગયો.

ફરોવેલે ટાઇમે તે બ્લેક ફાયર ક્રીડજ ક્રીટમાં આવેલી ક્રીટીશ એન્ડ ફેરન એક્વીટેબલ લ્યુસીફર—મેચ બેઇન્ટ સ્ટોક કંપનીની રજીસ્ટર્ડ એક્ઝીસમાં ગઈ સાંધે. તે એક્ઝીસનો રૂમ ચીકાર લરાઈ ગયો હતો. ચિત્રવિચિત્ર પ્રકારના મરદાનો

એક નાહનો જમેલો ત્યાં ભેગો થયો હતો. દોષ એકદમ લેટેસ્ટ ગ્રાઇલના વસ્ત્રોમાં સળગ હતો તો વળી કોઈ લાગ્યેજ પુરેપાઘરાં ઠીકઠીક કપડાં પેહરી આવ્યો હતો. તે ચોરડાના એક લાગમાં એક નાહતું ડાયસ હતું, જે ઉપર એક ટેગલ મેલેલી હતી ને તેની પછવાડે તે કંપનીનો મેનેજિંગ ડાયરેક્ટર ઉભો હતો.

સલાતુ કામ શુરૂ થયું અને તે ટેગલની પાછળ ઉભેલા માણસ ઘાડા ને લગાર ખોખરા અવાજે બોલવા માંડ્યું.

“ગૃહસ્થો, આપણી કંપનીનાં બધારણના ખરડાની છઠ્ઠી કલમ અનુસાર મેં આજની સભા તમો સનમુખ કંપનીનો હીસાબ રજુ કરવા બોલાવી છે, કે જે કંપની તમારા પૈસા અને માહુરાં બુદ્ધીબળ ને આતુર્યથી હસ્તીમાં આવી છે.”

“હું સવાંલ ઉઠાઉં છું, મીં બળવ,” અત્રે એક શેર હોલડરે ઉભા થઈ વાંધો કાઢ્યો, “કે કંપનીની સ્થાપના પછીના છ મહિનાનાં અરસા દરમિયાન તમારાથી અસાધારણ સભા બોલાવી શકાય નહિ.”

“મેનેજિંગ ડાયરેક્ટરને જો લાગે કે એવી એક સભા બોલાવવી કંપનીનાં લાભને સાફ ખાસ જરૂરનું છે તો તેને તે ઘટનામાં એવી સભા બોલાવવાનો દરેક હક છે,” મીં બળલે બોલાવ્યો કર્યો, “હું એમ માનું છું કે એક અસાધારણ સભાની સતત જરૂર પડી છે ને તેથીજ તમો માહેગોને આજે મેં અત્રે નોતરીયા છે. છ મહિનાની લાંબી મુદત સુધી આટલી મોટી જકમતો વહીવત માહુરા હસ્તમાં મેળવ્યામાં આવ્યો છે તે માટે હું લાયક નથી-હું એમ કહું તો ખી ચાલે કે તેથી મને ચેન પડતું નથી. ગૃહસ્થો, તમારી કંપનીના કારોબારથી તમને ઝાઝો વાર અધારામાં રાખવા માટે માહુરું નાનુક અતઃકરણ કબુલ કરતું નથી ગૃહસ્થો, હું એટલો બધો નરમ હૃદયનો માણસ છું કે તે માટે મને સમા કરશો.”

“કેવો પ્રમાણિક ને મુધો ગૃહસ્થ છે,” એક શેરહોલ્ડર બીજાનાં કાનમાં બળડતો સમજાવ્યો.

“અરે! તેની તો મને સરકયુલર મળ્યું ત્યારેજ ખાત્રી હતી મને અખડ વિશ્વાસ છે, તો ખી માહુરી હાથની ઘરતી માથું ઝીકતીતી કે કાંઈ ખી દાળમાં કાળું છે,” પેલા બીજાએ પોતાનાં વિચારો દરશાવ્યા.

“એ બૈરાંઓનાં ઘેલા ગાડાં ધખાસાની તો તું વાતજ ના કરતો, દોસ્ત,” પેલા પહેલા બોલનારાએ કહ્યું.

“આપણી હયુમીફર મેચીસોની ફ-ટેહ, ગૃહસ્થો,” તે ડાયરેક્ટરે પોતાનાં બોલવાની અમર મન માનતી થતી જોઈ ચાલું રાખ્યું, “આપણી હયુમીફર મેચીસોની ફ-ટેહ મહારી અસલ ધારણા કરતાં ખી એક હજાર ગણી વધી જવા પામી છે.”

તેના આ શબ્દોને શ્રોતાજનોએ તાલીઓનાં ગગડાતો, હુરરેનાં પોકારો બ્રેવો. હીયરહીયરનાં ઉત્તેજક શબ્દોથી વધાવી લીધા. અને શ્રોતાજનોના એ પોતા પ્રત્યેનાં સહવાવથી તે જાણે શરમીદો બન્યો હોય તેમ તે ડાયરેક્ટરે પોતાનો ચેહરો પોતાનાં ફમાલમાં છુપાવ્યો.

“હા, ગૃહસ્થો.” તેણે ખુમરાણ સમી જનાં પોતાનું જોડવું બરી રાખ્યું; “મને કહેવાને ખુશાળી બેગી મગરૂરી ઉપજે છે કે તમારી પ્રીતીય એન્ડ ફ્રેન્ડ એકથી ટેન્ડલ ડ્યુસીફર મેચીસ કંપની માહરી ઉમીદ કરતાં મોટી ફતેહ પાંચી છે.”

“તે અત્યારથીજ વ્યાજ આપવા માંગે છે. હું ધાડું છું.” એક શેર હોલડર બળડયો.

“મનેબી એમજ લાગે છે,” બીબલે તેને ટેકા આપ્યો.

“જોઈએમાં જોઈ પંદર ટકા હશે.” ત્રીબલે સુચવ્યું.

“સીલવરસ, તાહરા બધા શેર હું દશ ટકા પ્રીમયમે લેવા રાજી છેઉ,” એક બહા ગૃહસ્થે પોતા પત્ન બેઠેલા એક પાટલા આસામીને આંકર કરી.

“નહિ, ઠેકેય, બીન્કસ.” તરત જરાજ મળ્યો.

“પણ ગૃહસ્થો, મે તમને માત્ર એટલુંજ કહેવા જોલાવ્યા નથી.” જરાવાર થોભીને મીંબળે ગાડુ બળડાવ્યું, “ગહારી નેમ એ બહેર કરવા કરતાં પણ વધારે અગત્યની છે. ગૃહસ્થો, તમને અત્રે હાજર રહેલા નેધને હું બહુ ખુશી છેઉ.” માહરી દીલગીરી એટલી છે કે તમેજે બધાજ શેરો ખરીદ્યા નથી. પણ દુર દેશાવરનાં શેરોમાં તે એઆયા છે, અને તેથી જે મોટો નફો આપેલા થશે તેના લાભ તે પરદેશીઓ ખાઈશે. હું તમારાજ વચ્ચે તે નફો વેહવવા બસતી ખુશી થતે. પણ હવે એ દીલગીરી ફુલુક છે.”

“હું ખુંખું છું કે મેં ચોડાક બસતી શેર ખરીદ્યા હોતે,” પેલા બહાએ બગાવેા કર્યો.

“માહરી ધારણા બીબે એજ છે.” મીંબળે સીલવરસે બી તેવુંજ મત દરશાવ્યું.

“આપણી કંપનીને કારોગાર હું કેમી કુશળતાથી ચલાઉ છું તે વિષે એક બે જોલ, આજની સભા મેં રા હેતુસર જોલાવી છે તે જણાવ્યા અગાઉ, જોલવાની રજા લઈશ,” મીંબળે કહ્યું. “શેર હોલડરસોના લાભને વારને અને કંપનીનાં હિતને ખાતર મેં માહરૂ બનતું સર્વ કર્યું છે. મેચીઓને બહેરાત આપવા સાફ મેં બતબતની બુકતીએ અજમાવી છે અને મને કહેવાને જરા બી વાંધો કે હર નથી કે તે બધી અચૂક ફતેહમંદ નિવડી છે. દાખલા તરીકે મેં એક ચોપાન્યુ લખી છપાવી પ્રમીસ કર્યું હતું કે જેમાં એક હરીફ ડ્યુસીફર મેચ કંપની સામે ધજોા તીજજો હુમલો કરવામાં આવ્યો હતો. તે કંપની આપણી કંપનીને લાય- બતની ફરીઆદ નોંધાવી ઈનસાફની દેવડીએ ઘસડી ગઈ. સુકરદમો ચાલ્યો. છાપે છાપે તે છપાયો અને આપની કંપનીને ખુબ તરેહથી બહેરાત મળી. જો કે તે સુકરદમાંમાં આપણે, હારી ગયા અને કોઈ દોઢ હજાર પાઉન્ડની રૂમેલસ આપની પાસે હરીફ કંપનીને અપાવી. વળી એજ માહરી ફતેહની માનીતી માન્યતા સુજગતવાડી મેં માહરૂ આપું ઘર રંગાવ્યું. રીપેર કરાવ્યું, અને મોંઘા મુદ્દયનાં ફરનીચરથી સૌથી છેલ્લી ધળ મુજબ ફરીથી આરાસ્તા કર્યું, કે જેથી ઘરાકોનું જેઆણુ થાય. તેજોને વધારે લવચાવવા ને તેમ કરી બસતી સીઆમાં ઉતારવા મે

તેઓને છાંટાપાણીથી બી રીઝવ્યા. તેઓને આ પગમાં આવતો એ ઠાડ છુટક છુટક ખરીદી કંપનીને ખર્ચમાં ઉતારવા બદલ એ સામનો દ્વાર ટકાનો ડીસકાઉંટે ખરીદ્યો. વળી, ગૃહસ્થો, હું દુર રહેતો હોવાથી—એક રીચમંડ—માહરે ઘરથી અને જલદી આવજાવ કરવા સાડ મેં એક લખપાંગાંધ ગાડી અને ઘોડો પણ ખરીદીયો છે. તે ઉપરાંત માહરી હાજરીમાં નિયમીત રહેવા સાડ આજે ટેબલ ઉપર મુકેલું છે તે કીમતી કેનોમીટર મેં ખરીદ્યું છે.

ગૃહસ્થો, મેં ને કહ્યું છે તે ઉપરથી તમારું સ્પષ્ટ નેઈ થકયો કે તમારા વિદ્યાસને હું દરેક રીતે લાયક નિવડ્યો છું. જો મોટી નામીનગીરીનો વિદ્યાસ્થી તમે મને નવાજ્યો હતો તેને પ્રમાણીક પછે વળગી રહેવાને મેં માહરો દરેક ગાંતો પ્રયત્ન કર્યો છે. ગૃહસ્થો, મેં ખરીદેલી બધી ચીજો કંપનીનાં ચોપડામાં રીતસર નોંધાયેલી છે અને તે કોઈને બી નેવા માટે ખુલ્લી છે. મેં કરકસર કરવાની મજબુત કેશોશ કરી છે અને તેનું પ્રત્યક્ષ દિદાહરણ મહીરાનું સાતું છે. ચેવીસનો ઉઠાવ જલદી કરવા સાડ મેં ખાસ લાયબલ કયું હતું. ધંધાની આખાદીની એ એક શુભ આવી છે. હું આશીસ્માં બદલી વખત ફાજલ પાડી શકું એવા દુર અદેશ વિચારથી મેં ગાડી ઘોડો ખરીદ્યો છે અને એ બધી બારીક ચીજો ઉપર મોટું લક્ષ આપ્યાથી પરીણામ શું આવ્યું છે? ધંધાની ફતોહની એ બધી બારીકીઓ ધ્યાનમાં હોવાથી અંતમ શો આગ્યો છે? શું હું પાછું કહી સમજાઉં કે આપણી શ્રીદીશ જોન્ડ કોરેન એકવીટેબલ મેચીસ કંપનીએ અમાધારણ ફતોહ મેળવી છે. ગૃહસ્થો એ ખડ છે, અક્ષરશ ખડ છે, પણ તેમ કરતાં તેની થાપણ તમામ થઈ ગઈ છે. પણ મહિનાની સુદતમાં એક લાખ પાઉન્ડ ચટલી થઈ ગયા છે અને ચેવીસ બતાવવા માટે એક મોટું જંગલ ખરીદવા વાસ્તે નવી થાપણની જરૂર ઉભી થઈ છે.”

તે સમજી શેર હોલ્ડરસો પત્યર થઈ ગયા. વિજળીનો એક જળરદસ્ત બટકો હોગ્યો હોય તેમ તેઓ સ્તબ્ધ બની ગયા. ગીં બળલ તેઓનો તે હરબુદાળ અવતાર બેતો મુઠમાં હસ્તો પોતાનાં ઇગલાનાં બટન સાથ રમતો નીચી નજરે ચુપ ઉભો.

“બીન્કસ, હું માહરા શેર વેચવા તૈયાર છું,” પેલા ગીં સીલવર્સે આંકર કરી.

“સીલવર્સ, હવે મને તેની જરૂર નથી,” ગીં બીન્કસે રહી પકવા જેવે ચેહરે જવાબ કર્યો.

“એક લાખ પાઉન્ડ!” એક ત્રીજો શેર હોલ્ડર પ્રેકારી ઉઠ્યો.

“બધા સફાચત,” ગોયો બખાલ્યો.

“પરંતુ પાઉન્ડની દામીલ હારી!” પાંચમાંએ પરીચારો કર્યો.

“ને વકીલ સોલીસીટરોનો ખર્ચ બુદો.” કોઈ છઠ્ઠાએ ઇવ કાઢ્યો.

“પણ એ ગાડી ઘોડો લઈ મુજો તે શું આપણે ખર્ચે?” સત્તામાંએ ઘાટો તાણ્યો.

“ને દારૂળી?” આઠમાંએ ઉમેર્યું.

“ને ફરનીયર પણ?” નવમાંએ વધારો કર્યો.

“જાધા મળીને તમને કેટલા પૈસા મળ્યા?” મીઠા બીન્કસે સવાલ કર્યો.

“કેટલા એટલે?” મીઠા બબલે બેફીકરાઈથી હસીને દહ્યું, “જરાબર એક લાખ પાઉન્ડ.”

“અને કેટલા વધ્યાછ?”

“એક લાખ મીડા,” મીઠા બબલે હસીને પોતાના હાથો મસલતાં રમુજી બનવાની કોશિશ કરતાં દહ્યું.

“એક લાખ પાઉન્ડ ત્રણ મહિનાની ટુંક મુદતમાં ખલાસ!” સીલવર્સ પૂકાર્યો.

“તમે ભૂલ કરો છો, સાહેબ. બે મહિના તો લાંબા હતા. આજે ૧૮૩૦ ના સાલની ૩૦ મી સપ્ટેમ્બર છે એટલે કંપની બુલાઈ અને ઓગસ્ટ એ બંને માસમાં હસ્તીમાં હતી, કે જે બંને માસનાં દીવસો ૩૧ છે.”

“હા! તેથી શું થયું?” સીલવર્સનો મીઠાજ ગયો.

“પણ હવે કરવું શું?” કેટલાક શેર હોલ્ડર્સોએ બહુવા માંધું:

“કરવાનું ઘણું જ સેફ્ટ્યું છે,” મીઠા બબલે કહ્યું. “મને ફક્ત નવી થાપણ જોઈશે, બાકી બધું તૈયાર છે. જંગલ ખરીદવામાં કાંઈ વાંધો આવે એમ નથી. બોલો, ગૃહસ્થો, નવી થાપણ કેટલા લાખ પાઉન્ડની કરીશું?”

“ઓ, તુને અંહી ઉલો રહીને નવી થાપણ માટે બોલવાનું તો સેફ્ટ્યું છે,” મીઠા સીલવર્સે ગુસ્સે થઈ કહ્યું. “હું કાંઈ એ બાબતમાં બસ્તી પડવા માંગતો નથી. હું એ કામથી હાથ ઉઠાઉં છું,” અને એમ કહી મીઠા સીલવર્સ તે રૂમ ગુરસાભેર છોડી ગયો.

“ત્યારે તે ઘટનામાં હું સલા જરૂરનાસ્ત થયોલી ધારૂં છું. ચાલો, ગૃહસ્થો, ટટા” અને એમ કહી મીઠા બબલ તે રૂમ અતી ગપાટામાં રડી ઉઠેલા શેર હોલ્ડર્સનાં કોલાહોલ વચ્ચે છોડી ગયો અને બાહર ઉભેલી ગાડીમાં બેસી પોતાનાં હોટેલે હંકારી ગયો, કે ત્યાં તેણે એક નાહની ડીનર પાર્ટી નોત્રી હતી. તેનાં થોડાક ફ્રેન્ડનેલ મિત્રો તેની સાથે બાહુ લેનાર હતા, જેમાંનો એક આપણો મેળવિલ હતો, કે જેને ખ્રીષ્ટીય એન્ડ ફ્રેન્ડ એક્ટીવિટીઝ એસોસિયેશન કંપની લીમીટેડમાં પોતાનાં થોડાક સો પાઉન્ડ ગયા હતા તેની લલ પરવાહ હતી.

વિકટર તે બાહુ ઉપર તેજ સહવારે મીઠા થોર્નટન તરફથી મળેલો લેલો ઉપદેશ સાવ વિસરી ગયો. ઘરે બહુ મોડેથી લટપટપટ પાછો ફર્યો અને જોય છે તો મીઠા યાદગર ટીબલસ તેની રાહ જોતો ત્યાં તેનાં સ્ટડીરૂમમાં બેઠો હતો.

૧૬.

“માહરા વાહલા મેળવિલ, તું કેમ છે?” ટીળત્સે તેને ભેંઈ ખુરસી ઉપરથી ઉભો થતાં આવકાર લીધો.

“મીં ટીળત્સ,” મેળવિલ પોતાની પરભૂતરને તે માણસ સંબંધી આપેલું વચન યાદ કરી બોલ્યો, “તમે—”

“શું, તું તાહરા પુરાણા મિત્રને એવોજ આવકાર આપે છે કે?” ટીળત્સે કહ્યું. “હું તો આપણા વચ્ચે તાણમતવાળા જેવું સમજતો કે માનતોજ નથી. હું અહીં બે કલાક થગાં જોડી છેલ્લે ને વખત સહવાહવા મેં વાઈન મંગવી લીધો છે,” તેણે ટેબલ ઉપર પડેલી વાઈનની બાટલી તરફ આંગળી કરી કહ્યું, “હું ધારૂં છું કે મને એ બતની છુટ લેવાનો હક છે.”

“વેલ. તું શું માંગે છે?” આપણા નાયક જરા ગુસ્સો ઠમી કરી પૂછ્યું.

“નહિ, તું છેડા ના. મને આવકાર આપ, નહિ તો હું તુરત ચાલી જવશ. લે આ નોશ કરી મને તેની ખાત્રી આપ,” એમ કહેતા ટીળત્સે બે ગલાસો લઈને અને એક પોતાને હાથે ઉંચકીને વિકટરનાં હાથમાં મૂક્યું. વિકટરે એક ક્ષણ તે ગલાસ ગમ ભેયું. પછી તે તેનાં હાથમાંથી લઈ ગટગટાવી ગયો. ખીણજ પળે તેણે પોતાનો હાથ તેને આવકાર આપવા લાંગો કર્યો અને તેને મિત્રતાનાં અનેક મીઠા શબ્દોથી સંબોધ્યો.

“જે” ગઇ રાત્રે એક મોટા મેળાવડામાં તાહરે માટે ભળભળ વખાણ થતી સાંભળી.”

“ખરચીતજ?”

“તેઓ ત્યાં સધળા એક મત હતા કે તું આજના જમાનાનો સર્વથી શ્રેષ્ઠ શયકાર છે.”

“હું તે માટે મગરૂર તો નથીજ,” વિકટરે કહ્યું.

એક મીનીટ થોભીને, ટાઈટ્સે ચલાવ્યું. “વિકટર, મહી-મહી તને પૈસા સંબંધી માહરે કંદાળો આપવો ન ભેંઈએ, પણ આ એક આટલી ખીણ કૃપા કર. આ હુંડીની ખાછળ તાહરૂં નામ લખ. બસ એટલુજ. નહિ તો માહરો સર્વથા નાશ થઈ જાશે એમ છે.”

એમ કહેતાં ટીળત્સે પોતાના ખીસામાંથી એક હુંડીનું કાગળ કાઢી તેની નજર આગળ ધકેલ્યું. વિકટરે ભેયું કે તે એક હુંડીનું કાગળનું હતું, પણ કેટલી રકમનું તે ભરેલું હતું તે તે ભેંઈ શક્યો નહિ. ખરૂં કહીએ તો હાડની નીચાને લીધે તે તે રકમ બાંચી શક્યો નહિ, તેણે ટીળત્સને તે વિષે પ્રશ્ન કર્યો.

“અરે, ફક્ત દોઢસો પાઉન્ડ છે,” ટીળત્સે અડપથી કહ્યું. “તું એ પર તાહરી સહી કર, કે તાહરા બેન્કરસો ભરશે. બસ એટલુંજ.”

મેળવિલ ને કે સુદ્ધીમાં ન હતા છતાં એક પણ ખંચાયો. ટીખતે ધીમેથી જો ગલાસ પાછા ભર્યા. વિકટર નજીકનું એક ઉપાડી ગટાની ગયો અને ત્યાર કેડે ટીખતે આગળ ધરેલી કલમ પોતાના કરોમાં પકડી.

તેજ વખતે તે રૂમનું બાજુ ધીમેથી ખુલ્લું અને લુઈઝ ચાંદર આવી. તેણીનો ચેહરો ચાદર મીસાળ ફીકકા હતો, આંસુઓ તેણીનાં ફીકકા ગાલો ઉપર સડી પડેલાં હતાં અને તેણીનાં હોઝો લાગની અને કરચી ધુજતા હતા, તેણીનાં હાથો કરગરતી થપે ભેડેલા હતા; તા... સામતો દેખાવ એટલો તો કરુણાન્નક હતો કે કોઈ બી દીલમાં કયા ઉત્પન્ન થયા વિના રહેજ નહિ.

મેળવિલ રૂમમાં કોણ અવ્યું હતું તે જોવા ફર્યો અને પોતાની પરણેતરને બેઠો ચોક્યો.

“માહરી વાહલી લુઈઝ, હું હમણા કોઈંગ રૂમમાં આઉ છું,” તેણે બડપમાં કહ્યું. “આય ગુરુથ સાથ જરા મને જામ છે.”

“મેં ધાયું હતું તેમજ છે.” તબી દુ ગથી ગણડી અને થોડીક પણ વધુ શું જોલણું યા કરવું તેનો વિચાર કરતી ગમગીન જેવી થાંબ થઈ ઉભી.

એ દરમીઆન ટીખતે ઇંગ્રીએર ઉપર બેઠેન જેવો બેસી રહ્યો. મેળવિલનો દાડ તેની ધણીઆણીની આર્થીતી હાજરીની થોડોક ઉતરી ગયો.

લુઈઝની નજર ટેબલ ઉપર પડેના ને હુડીનાં કાગળનાં ઉપર પડી. તેણી પેહલે ગલાસમાં જે બળડી નીતે પોતાના ધણીનાં છાકટ અવતારને માટે હતું, પણ હવે પેલાં કાગળ ઉપર નજર પડતા ત બરતી હડગાડી ગઈ. હુડગાની એક કારમી ચીસ તેનાં મુખમાથી બાહ્ય નિડગા અને બીજાજ પળે તેણી પોતાનાં પતિનાં પગ આગળ રડતી કરગરતી મુથણ મંડીએ પડી.

“ઓ, વિકટર, વિકટર, તું તાહરા બચાનો નાશ ના કર.” પોતાનાં બચાનાં લડાં માટે તે હેતવંતી માદર તરફની કન્વામા આવેલી હૃદયધાર્વક અરજ તે મદિ-રાથી મગજ મુમાવી બેઠેલા જવાન ઉપર તમામ ફાકટ ગઈ. તેણે તેણીને ફેરતો ન કરવાનું માંગી લીધું.

“ઓ, વિકટર,” તેણી કચકાંઓ વચ્ચેથી ભાગ્યેજ સમજી શકાયે એવા કરુણાન્નક અવાજે બોલી, “હું તને થપકો દેતી નથી. તાહરા શબ્દો માહરાં છગરમાં તીરની માફક વાગે છે. હું તને તાહરા બચાંઓ માટે વિનવું છે-કરગરું છું અને તે માટે તું માહરી સાથ રોપે ભરાય એ જોડું છે. તે માહરું છગર લોહીથી બજ-રતું ક્યું છે, કે જે સદા માટે તને વાહલું હતું, છે અને રહેશે અરે, તું માહરા પ્યારને એમ શકીલો ને સ્વાર્થી બની નાતુચકાગ શુ તું મને ચાહતો નથી, જોલ?”

તે મધુરી મોહસ્થારનાં શબ્દો બરા હતા. છાકટપણાંએ વિકટરની તેની ભાયાં તરફની પ્રેમાળ લાગણીમાં ખલલ ફરી હતી.

મેળવિલની ઉપર તે અરજ થયું ફાકટ ગઈ. તેણે પોતાની બાપડી તરફ કોધથી બેઠું. તેણીએ પોતાનાં બચા ને નામે પુનઃ તેને વીનવ્યો. પણ વ્યર્થ. તેણીનીસોસ

થઈને તેનાં પગ આગળ તુટી પડી અને ત્યારે તે દારૂડીયા ભરથારે તેને પોતાનાં પગથી હડમેલી દુર કરી.

હુધ્ધ પોતાની સર્વ શક્તિ હીમ્મતથી એકઠી કરી ઉઠી, કારણ તેણીને યાદ થઈ આવી કે તે ચોરડામાં એક ત્રીજું જણ બેઠું હતું અને તેણીએ કદાચ તે પરાયાની હાનરીમાં પોતાના અંતરનાં ઉભગઓ બહાર કરવામાં ખોટું કશું હતું. તેણી ઉઠી. નાસીપાંસીની એક દયાનંદક નજર પોતાના ભરતાર ઉપર નાખી અને 'પછી' તે રૂમમાંથી બહાર ધસી ગઈ.

મેળવિલને જગત કદશુ લાગ્યું અને પત્ની તે પોતાની બાયડીનાં કહેવા સુજળ ચાલતો હતો એમ રજે ટીંગત્સ ધારે એમ વિચારી તે કાગળ ઉપર તેણે પોતાની સહી કરી આપી. તે ઠગારા મિત્રને ખાતર તેણે પોતાની સર્વ નરમ અને પ્યાર ભરેલી લાગણીઓનો લોભ આપ્યો, કે ત્યારે તે સકળશુભમંપુર્ણ મોહરદાર કે જે પોતા આથ તેને સાફ એક ખતનો લાવી હતી અને પોતાનાં પાક દીક્તાં સાચ્યા ઉભગઓનો બીજો અમુલ્ય ખતનો તેની મેવામાં-તેનાં ચરણમાં ધરતી હતી તે બીજા રૂમમાં હુખનાં ગોચા દરીઆવ રહતી હતી !

ટીંગત્સે પોતાનું કામ થઈ ગયેલું ભેઈ તુરતજ ખરતી લીધી અને વિકટર ત્યાંજ એક પુરસી ઉપર હમણાંજ બનેલા બતાવ ઉપર વિચાર કરતો બેઠો. સેહ-કડો વિચારે તેનાં મગજમાં વાયુ વેગે આની ગયા, પણ તે બધામાં એકજ ખ્યાલ તેને કમકમાવતો અને શરમાવતો હતો, અને તે એ હતો કે તે ઘણો ઘાટકી અને પાપી થયો હતો. તેને પોતાની પરણેતર કે જે તેને અથાગ પ્યારથી આહુતી હતી તેને ઘણો મોટો ગેરઈનમાફ કર્યો હતો તે પોતાની વર્તણૂક માટે જો કે અર્ધ સુધી વિનાની અવધામાં તે તે વેળા હોવા છતાં શરમીદો બન્યો. તે અર્ધી ઉંઘરેલી હાલતમાં પડેલો હતો તેટલા તેની કાચની અછાતથી ટેબલ ઉપરની એક મીનગત્તી ઉઘી વળી ગઈ અને ત્યા પડેલા કાગળોનાં ઢગ વચ્ચે જઈ પડી. જરા વારમાં તે કાગળો સળગી ઉડ્યાં. વિકટરને-તેનું જ્ઞાન ન હતું. તે તે વિચારગ્રસ્ત બેસી રહ્યો અને તે કાગળોપરથી ટેબલ અને નજદીકની કબાટને બોલબોલતાંમાં અગ્નીદૈત્યે પોતાના સપાટામાં લીધી ધુમાડાના જબરદસ્ત મોટેમોટાં ઘોડા મમથમાં ત્યાં ફેલાઈ રહ્યાં અને ત્યારેજ વિકટર ચગડી ઉઠ્યો. તે શું બન્યું હતું તે પ્રથમ કશુંજ સમજ કે કદપી શક્યો નહિ તેણે પોતાની આંખો ચોળી અને ધુમાડાનાં વાદળમાં ઘેરાએલો ભેઈ 'આગ આગ' કરી શુભ પાડતો તે તે રૂમની બહાર ધસ્યો. તે પેહલેનાં પોતાનાં બાપડી છોકરાના રૂમ તરફ ધસી ગયો. હુધ્ધ રહતી પોતાનાં બચ્ચાંઓ નજદીક બેઠી હતી

“લુપ્તજ, ઘરમાં આગ લાગી છે. તું બચ્યાંઓને બચાવ.” વિકટર રૂમમાં દોડી જઈ પુકાર્યો. અને પાછો બપોર આવી માણસોને જગાડવા દોડ્યો. એ અરસામાં તે આગે મોટું રૂપ લઈ લીધું હતું. વિકટરે નોકરીને જગાડ્યા અને ત્યાં મસ ગડગડ ઘોઘાટ મચી રહ્યો. તે (વિકટર) પાછો પોતાની પરણેતરનાં રૂમમાં દોડ્યો. તે બાપડી ગલરાતથી અકડી મઈ હતી. તેને તમામ સુદ્ધબુદ્ધ વિનાની બેઈ તેણીને ઉત્તેજન લેવા, અને બચ્યાંઓને બચાવવાનો પ્રયત્ન કરતા વિકટરે આત્મી કરી. પણ તે સુદ્ધીમાં હોય તો જગાજ દીવે કે ? તે તો પાથર થઈ મઈ હતી. એટલે વિકટર ગલરાતમાં પડ્યો. ને પોતાની બાયડી નજદીક જઈ એક હાથે તેણીને, ઉપાડી, બીજે હાથે બંને બચ્યાંઓને ઉપાડવાનો યત્ન કરવા ગયો. પણ તેમ ક્ષત્રી શકાયું નહિ એટલે તે મદદ માગવા પાછો આલમાં દોડ્યો. તે બાત્તુ ધુમાડો હદ વિનાનો થઈ રહ્યો હતો. કોઈ નજરે આવે એમ ન હતું એટલે બેચાર વાર તેને મદદ માટે બુમા પાડી પણ કંઈ જવાજ ન મળતાં નિરાશ થઈ તે પાછો રૂમમાં દોડ્યો. અને પોતાની બાયડી અને એક બચ્યાંને ઉપાડી બની શકતી ઝડપથી તે બાહાર ધસ્યો. આલ ધુમાડાનાં મોટેમોટાથી ભરાએલી હોનાથી બડી મુશકેલીની વતાથી તે દાદર નજદીક પેહુચ્યો અને યાહોમ નીચે હાથમાં બંને બાજ સાથે તેણે નખાવી દીધું. તે બે દાદરા કેવી રીતે ઉતરી ગયો તે પોતે પણ સમજી શક્યો નહિ. તેણે પોતાની બાયડી અને બચ્યાંને રસ્તા ઉપર મૂક્યાં અને પોતાનાં બીજા બચ્યાંને બચાવવા પાછો ઘરમાં ધસ્યો. પણ પેહલ્લે મજાએ આવતાંજ તે અટકી ગયો. ધુમાડો અને બકારો એટલો તો હદ વિનાનો હતો કે તે આગળ વધી શક્યો નહિ. તે રતમથ જેવો ત્યાં થોભ્યો.

તેજ પળ ‘પપા, પપા’ કરતો, હુબની ચીસ તેની છોકરીનાં મુખમાંથી બાહાર પડેલી તેને સમજી અને તંબી ઉશકેરાઈ જીવ ઉપર આવી તે ઉપર જવાનો વિચાર કરવા લાગ્યો. પણ તે તેમ કરે તે આગઉ એક જબરદસ્ત કડાકા સાથે તે દાદર નીચે આવ્યો અને વિકટરની પોતાનાં બચ્યાંને બચાવવાની સપળી આશા ભ્રષ્ટ થઈ. તે હવે પોતાનો શુંગળાતો જીવ બચાવવા પોતાનાં બચ્યાંને બચાવવાનો બીજો કોઈ ઇલાજ ન રહેવાથી દીવાનાની ત્યાગી નીચે દોડ્યો. લુપ્તજ કે જે હવે સુદ્ધીમાં આવી હતી તે તેને ભેટવા તેની સાંમે ધસી.

“માહરી દીકરી, માહરી દીકરી ક્યાં છે, વિકટર ?” તેણી પૂકારી.

“ઓહ, ખુદા ! ઓહ ગજબ !” મેળવિતે કપાળ કુટ્યું. “હું માહરીજ દીકરીનો ખુની છુ !”

(સોધણ છે.)

ખાટલીવાળાની અસલ કપીનાઇન ટેબ્લેટ ૧ એન; દરેક ખાટલીમાં ત્રગ ૧૦૦.
 ખાટલીવાળાની અમલ કપીનાઇન ટેબ્લેટ ૨ એન, દરેક ખાટલીમાં ત્રગ ૧૦૦.
 ખાટલીવાળાનું એન્ડ્યુરીક્સર મેયેરીઆ નાન, ધનપ્રલુએનના વગેરે માટે દવા.
 ખાટલીવાળાની ટૅનીક પાન્સ શીક્ષા માણુઓ અને ગમ્મતંતુની નમવાઇ માટે ગોળી
 ખાટલીવાળાનો તુથ પાઉડર, દાંતના રક્ષણનું મળન
 ખાટલીવાળાનો રોગમમ એન્ટિમેન્ટ, દાર, ધોળી ધવિ વગેરે માટે મલમ.
 સવાળા દવા વેચનારાઓ ખાસેથી મળશે અથવા લખો.

ડા. એચ. એલ ખાટલીવાળા સન્સ એન્ટ કું. લીમીટેડ.
 નં. ૮૭ વરલી મુંબઈ નં. ૧૮.

તારતું સરનામું ડાકટર ખાટલીવાળા દાદર.

Dr. H. L. Batliwalla Sons & Co., Ltd.

No 87, WORLI, 18 BOMBAY.

Telegraphic Address "DOCTOR BATLIWALLA, DADAR."

ગ્રાંટરોડ વેરથી તમારે મારકીટ વેર ઘડેલા ખાતા
 જવાની કંઈજ જરૂર નથી.

જામ, જેલી, ખાંડકીટ, સારડીન, એકો, ચૅકલેટ, ઇ. વેલતી
 ખોરાકી; સેન્ટ, લવન્ડર, કોલોનવાટર, સાબુ, તેલ, હેરઓઇલ,
 જાતજાતના મેકરેના; જાપાનીઝ અને આઇનીઝ કટલરી, તથા બેટ
 સોગાટને લાયકની હુમા ચીઝો; પેન્ટ મેડસીનો, અને પરફ્યુમરી,
 મારકીટ ભાવે અમો વેચે છીએ.

પીરોજશા નરવાનજીની કું.

શેઠના ચૅલ, ગ્રાંટરોડ, મુંબઈ.

ખાલેક:—પરિશા શાપુરજી બેસાનીયા.

જે. ખરશેદજીની કું.

(આ કંપની વીરા વરમનાં છુનાં અગ્રુલવીની જાતી કેખરેખ હેઠલ ચાલે છે.)

હમારે ત્યાંથી તથાસારીની કર્તી, ધી, ખાડ, મેસો, દરેકો મસાનો ચાહે, કોશી, ચુખડ,

સોયા, અગર, બચ્ચાના રમકડાં, નવાં વરસનાં ત્યા જઈદે મોર્ડી, બેટ

આપવા લાયક ચીજો, ત્યા દરેક જાતનો વિનાયતી માપ, પેન્ટ

દવાઓ, વિગેરે. કીફાવત જાવે મયશે.

તાખ્યા બીલ્ડીંગ, રેલ્વે હોટલની સાંમે, ચનીરોડ જંકશન મુંબઈ.

હંમેશ પુરતો સતોશ

નેહતો હોય તો જરૂર પડવે આજ ૪૦ વરસો ઉપરની પ્રખ્યાતી પામેલી,
સસતી, અચુક, વનસ્પતીની ફટકે

ડો. બે. મોતીવાલાનીજ

દવાઓ.

વાપડવી. એ સર્વે આગરૂદાર દવા વેચનારને 'ત્યાંથી મળી શકશે જો નહિ મળે તો નીચલે ઠેકાણેથી વી. પી થી મંગાવી શનશે પણ પેકીંગ ફી. ટપાલ, ખર્ચ વિગેરે ના પૈસા દવાની કીમત ઉપરાંત વધુ પડશે. એ ક્વાઓનુ લીસ્ટ તથા તેને મળેલી હઝારો સર્ટીફિકેટો તથા તે માટેના આગેવાન વર્તમાન પત્રોના ઉંચા મતો મધેના થોડાક જે હેન્ડબીલોમાં છાપ્યાં છે તે એક આનાની ટીકીટ મોકલનાર ઉપર રવાના કરવામાં આવશે. હેઠળ આપેલી દવાઓની વીનત વાંચી કોઈ બીજી દવા નેહતી હોય તો તુરત ખુલાશો પુછવાની મહેરબાની કરવી.

૧. "ગરીબનો સાથી" નામનો ધા—જખમો માટેનો થડો શુભુકારક મલમ—કીમત દબી ૧૫ ના રૂ. ૦૧

૨. તાવની ભુકી તથા ગોળીઓ—દરેક પ્રકારની તાવ માટે—કીં ભુકીની દબી ૧૫ ના રૂ. ૦૧ તથા ગોળીની શીશી ૧૫ ના રૂ. ૦૧ અને સ્તલ ૧૫ ના રૂ. ૧૦

૩. તોનીક ચોફ લાઈફ—તાવ યા કોઈ પણ બીમારી ગવા પછી લાગતી નાટવાણી, ઠાક, નખખાઈ માટે—એથી શરીરનું લોહી મુધરે છે. ભુખ વધે છે. ખાધેલું જરૂર થાય છે. કીં. શીશી ૧૫ ના રૂ. ૧૧ તથા રૂ. ૨.

૪. ગીડી પીણાળની દવા—એ દરદથી પીડાતાઓ માટે આશીરવાદ સમાન છે. કીં શીશી ૧૫ ના રૂ. ૧૧ તથા રૂ. ૨.

૫. લેપ—રસ, ગાંઠ, લચક, સોજો, ગાઉટ, સંધીવા, રૂમેટીઝમ, ચાલુ પેટનો દુખારો નેસોની કળટર, વિગેરે માટે કીં. દબી ૧૫ ના રૂ. ૦૧

૬. પલમોનીક પાઉડર—જુની ખાંસી, દમ, હાફલુ, બહી માટે—કીં દબી ૧૫ ના રૂ. ૦૧

૭. રીંગવર્મ પાઉડર—ચામડીના દરદો માટે કીં શીશી ૧૫ રૂ. ૦૧

૮. હરસની ભુકી તથા મલમ—અંદરના કે બાહરના, નવા યા જુના, લોહીઆર કે મસાવાલા હરસ સદા માટે હર કદે છે. કીં ભુકીના રૂ. ૦૧ તથા મલમના રૂ. ૦૧

એકલા બેનાવનાર—

ડો. બે. મોતીવાલા

મેરલેન્ડ રોડ, લાયબલા કલ્લળની પામે,
મુંબઈ,

મહાત્મા કે મવાલી ?

કબાલી.

૧

સ્વરાજ્યે દાખવી શ્રદ્ધા, કરી સત્શાસ્ત્રની નિધા;
 બનાવે ભારતિય વંધ્યા, મહાત્મા કે મવાલી એ ?
 પ્રથમ નિજ શિષ્યને મરવે, મરદ મેદાતના ઠરવે ;
 પછી ખુલ્લે ધરી રખરવે, મહાત્મા કે મવાલી એ ?
 બુનાં બુજ્યાદ દૈ સમરણો, કુટિલ કરી દેશના કણિ;
 મએ ઉચ્છેદવા વર્તો, મહાત્મા કે મવાલી એ ?
 વંધ્યા ને શિક્ષણે પોતે, ઝઘ્યા આ જગતની ન્યોતે;
 બીજામાં તે ડરે રજોતે, મહાત્મા કે મવાલી એ ?
 અશટે વર્ણ એકકારે, કર્યામાં કીર્તિ ઊર ધારે;
 ગટર પર ગોધલાં ચારે, મહાત્મા કે મવાલી એ ?
 પ્રભાનૃપ કેરિ યારીમાં, જિ કે વિષ લેઈ ઝારીમાં;
 ઉગાડે ઘાસ ક્યારીમાં, મહાત્મા કે મવાલી એ ?
 મજે ને સાધુને સમ્મતું, કરી કાયમનું તે ખસ્તું;
 તમાચે જોં કરે હસ્ત, મહાત્મા કે મવાલી એ ?
 અહિંદુ આત્મને ચાળે, મઢીમાં અત્યજો પાળે;
 પ્રભના ઉર પરબળે, મહાત્મા કે મવાલી એ ?
 અકરમી કઈક અકકલના, બળપા કાઢતા બળના;
 છયોકે તે કહે છળના, મહાત્મા કે મવાલી એ ?
 બરે ઐહિક અલિલાયો, ન પરલૌકિક કઈ પાસો;
 મને મોટાઈ તન પાસો, મહાત્મા કે મવાલી એ ?
 પરાયાને પ્રીતે પેજે, સહ્યામાં લાલ સૌ લેજે;
 દ્વિજોને દુશ્મનો દેજે, મહાત્મા કે મવાલી એ ?
 ભર્યા ઉર ભાઈશંકરના, નર્યા નથી શંસયો ધરના,
 અમો અલિલાયિ ઉત્તરના, મહાત્મા કે મવાલી એ ?

કવિ. ભાઈશંકરજી વિવારામ પંડિત.

- ૧ ઉત્તમ સ્મરણ શક્તિ.
- ૨ શ્રેષ્ઠ શરીર સંપત્તિ.
- ૩ દીર્ઘ જીવિત સુખ.
- ૪ અખુટ ઉત્સાહ વૃત્તિ.

ચાર અલભ્ય લાભ

અને

એક અત્યુત્તમ સાધન.

આંતકનિગ્રહ ગોળીઓ.

જો તમે વિધ્યાની પ્રાપ્તિ માટે ઉત્તમ સ્મરણ શક્તિ ચાહતા હો, જો તમે ઉદ્યોગમાં આગળ વધવાને શ્રેષ્ઠ શરીર સંપત્તિને ઇચ્છતા હો, જો તમે ધર્મ વગેરેના સાધન માટે દીર્ઘ જીવિત સુખની આકાંક્ષા રાખતા હો, અને જો તમે દુનિયામાં પંદ્રાવા માટે અખુટ ઉત્સાહ વૃત્તિ મેળવવા ધારતા હો તો આંતકનિગ્રહ ગોળીઓનું સેવન કરો.

આંતકનિગ્રહ ગોળીઓના સેવનથી દરેક જાતની નળખાઈ દુર થાય છે. રૂધિર તથા વીર્યની અશુદ્ધિ અને ખામી મટે છે. માયાનો તથા છાતીનો દુખાવો, ટેડની અને પગની કળતર, થોડી મહેનતે પણ લાગી જતો થાક, સ્ત્રીઓના ગર્ભાશયના દોષ, સ્ત્રીઓની દુર બેસવાની દેહપણ જાતની ફરિયાદ તથા દસ્તની અટકાયત અને પાચન શક્તિની અવ્યવસ્થા એ સઘળું આંતકનિગ્રહ ગોળીઓના ઉપયોગથી અન્યથા રીતે દુર થાય છે.

કિંમત-ગોળી ૩૨ ની ૭ળી ૧ નો રૂપિયો ૧ એક.

સામટી ચાર રૂપિયાની ખરીદનારને એક ૭ળી લેટ એટલે કુલ પાંચ ૭ળી આપવામાં આવે છે. લેટ વીગેરેની વધારે વિગત જાણવા માટે પ્રાઈસ લસ્ટ મંગાવો.

પ્રાંચ એડીસ.
કાવળાદેવી રોડ, મુંબઈ.

વૈદ્યશાસ્ત્રી મણિશંકર ગોવિંદજી.

આંતકનિગ્રહ ઔષધાલય.
જામનગર-કાઠિયાવાડ.

“મગ્યાં ત્યારથી સહવાર.”

લખનાર:—“ગામરેની ગોરી.”

પ્રકરણ ૧ હું.

તે દીરાઝ દાવર મદરાસનો બહીલો અને બાહોશ તખીબ પોતાની મોટરમાં અજબ ખ્યાલોમાં લીન થયેલો શોકાતુર બેઠેલો હતો. તે જે ક્ષીસમે દોડતી મોટરે જતો હતો તેમાં, તેના જેવા એક આગેવાન તખીબ માટે તાત્તુળ કે અજબ કર નાઈ કાંઈજ નહીં હતું. તે એમતો અનેકવાર મરતા બીમારોને બચાવવાને ખુદ કુદરત સાથે લડત ચલાવતો જીવ તાખનો દોડ્યો ને ગયો હતો. મગર આજે મામલો ચોરસ હતો. આજની તેની દોડાદોડમાં કાંઈ આખર થતા ધનશાન જોયું કશુંજ નહીં હતું. આજે તો તે ખુદને માટે લડત, ને તેની વહી એક સ્ત્રી સાથે લડવા ને છેવટનો પોતાનો હીસાળ ચુકતે કરવા એમ કમર કસી ધર્યો જતો હતો. તે વરસ ચાર થયાં એક સ્ત્રીનો આહવાર ને વખાણનાર થયો હતો, કે જે એક પરણેલી ચોરસ હતી. અને ઘણાકો કહેતાં અને સાચુજ કહેતાં હતાં કે શુંદાં રોમર, અગર પરણેલી સ્ત્રી નહીં હતે. તો કે દાહાડેની દાવર લોડની શેડાણી થઈપ્રી ચુકી હતે. અને હતુંખી તેમજ. તે ખુણસુરત સ્ત્રીના વખાણ ને આહવારોમાં, દીરાઝ દાવર સૌથી પહેલે દરજ્જેનો એક વખાણનારો પુરવાર થઈ ચુકેલો હતો. મગર તેના હેતુમાં કશુંજ પાપી કે શુંનાહ ભયું હતું નહીં. એક પરણેલી સ્ત્રી તરફની હુંદ વનાની લાગણીમાં જો પાપ કે મુર્ખાઈ લેખી શકાય તો અલગત તેટલું કેરવા જેટલો તે આસામી મુર્ખો બન્યો હતો ખરો અને હવે આરએક વરસની લંગાણ એ મોહબતગીરી પછીજ, તેને ખડું શું તે શોધી કાઢ્યું હતું. ઉટાકામડની દીલ-જીત ટેકડીથી ત્રણ માસના લાંબા ચેન્જ પછી આજેજ સહવારનો તે પાછો ફરેલો હતો અને એ ત્રણ માસના ટુંક અરસામાં ખરા ખ્યાર અને આ પુલુલ મોહ-બતગીરી વચ્ચેનો તફાવત તખાસતાં શીખ્યો હતો. તે આલીસ દીવાલી, બેઈ ચુકેલો આસામી હતો કે જેને સત્તર વરસના એક બલકતા સીતારાએ ખ્યારની સાચી રોશનીથી અજાનતાંની ઉંઘમાંથી બેઠાર કરી બચાવી લીધો. અને ત્યારે હવે તે બધું કહી દેવા એક સાચ્યા અહસ્થ તરીકેજ તે હયાં આલી ચલાવીને આવ્યો હતો— મગર તે કામ સિદ્ધ નહીં હતું. શુભબાગના આરાસતા દીવાનખાનામાં તેની મનોહર

શેઠાણી નજદીક જેવારે તે ગયો ત્યારે તે ગાહુર મરંદ ફર ને ધારનીથી ધુનતો હતો.

તે જાતુ વરસ પાંત્રીસની ભરતીમા આવી ચુકેલી એક સ્ત્રી હતી મગર તેણી ખુણસુરતીમા એક વીસ વરસની અંગલાનેળી જાતુ જેસાડે તેવી સુંદર ને સકોમલ હતી.

“હું તુંને-તમોને કાંઈ ખાસ કહેવા આવ્યોય, શુભ રોમર, તમે તેથી અજાણ તો નથી થતાંની,” તેણે તેણીને ખુણસુરત હાથ શેકહેન્ડમાં લીધા પગી ધુર કરતાં કહ્યું.

તેણી જવાબમાં એક દીલજીત હસવું હતી.

“હું તમારી મારા તરફની અતી અંદાજભરેલી રીતભાતથી જરા અજાણ થાઉંય, ડાકટર, બાકી ખીલ તો કસાથીજ નહીં” તેણીએ મીઠાસથી જવાબ ક્યો.

“ત્યારે મારે તુને હવે પ્રમાણીકપણે બધુ કહીજ દેવું જોઈએ, તેજ વાજખી છે,” તે બોલ્યો. “જે સાંભલ શુભાં મે પરણવાનો વિચાર કીધોય, હું અદરાઈ ચુક્યોય ને તેજ તુને કહી દેવા હું અત્યારે હયા આવ્યો છું.”

તેણીએ વખાણવા લાયક શાંતીથી તે સાંભલ્યું.

તે શુભાખી ચેહેરા ઉપર તે સાંભલતાં તાનુબ કે જરાખી ફેરફાર થયો નહી. તેણીની માહાત કરનારી આખોમાં દુખ કે અન્યયખીનો એકખી અશ નજરે પડ્યો નહી. જે કાંઈ હોય તો તે મજખુતીથી ખીસાયલા પરવાલા હોઠોમાજ હોઈ શકે. તે મોટા દુઃખનો ઝટકો તેણીએ તારીફ લાયક મગરૂરીથી પોતાના જીગરના ઉડાંનમા સમાવી દીધો કે જે તે બોલો તખીજ જોઈ શક્યો નહી. તે તો અજાણજ થયો, અન્યયખીમા જાણે ગરકજ ગીએ. તેને તો કાંઈ જુદીજ વક્તી રાખેલી-શુરસો, ફરી-આદ કકલાટના આંખુઓનીજ તેને તો ઉગીદ કીધેલી ને ત્યારે આવી માહાભારત ખીનાતું એમ સેહેલમા સેવટ આવી જતું જોઈ. તે ખુશાલીનો માર્યો જાણે સાતમે આસમાને ચઢી ગયો. ને તેના અવેશમા વગર દયાએ પોતે કરેલા તે ઉડા જખમતું ઉડાન અફસોસ કે જોઈ કે તપાસી શક્યો નહી.

“તેણીતું-આઈ મીન તેવણતું નામ શું ફીરજ.” મને ‘તેવણને લગતું બધું’ કહો.” તેણીએ તે પછી જરા થોળીને તદન શાંતીથી પુછ્યું અને ત્યારે તેને તે કોઈ જવાબ અગલાને લગતું જે કહેવા જોઈ હતું તે તેને કહ્યું કે જ્યારે તે સાંભલતાં તે ખીચારીના જીગરમાં અસહ્ય દુખના ચમટા તુટતા હતા. “ફક્ત સત્તર વરસની” તેણીએ મોટા અફસોસથી પાછું ને પાછું યાદ કયું. તે જીંદગીની વસંત તેણી માટે હવે સદાની વડી ગઈ હતી. તેણી પોતાની ને તે કોઈ નથી આવનારની જીંદગીમા સત્તર વરસનો જાંવો તકાવત હતો કે જે સત્તર વરસ પોતાની અનુપમ સુંદરતા સાથે તે અભાગણીએ તો ખીનજીયોગી ને ખુલ્લજ કાઢાડયાં હતાં ને તે યાદ કરતાં તેણે અતકરણ લોહીના આંખુએ રડતું

હતું. તે સાંજ તેણીએ ખરીજ કંગાલ્યતંમા ખસાર કરી. મગર તે એક મગરૂર સ્ત્રી હતી. તેણીએ કદીખી કોઇને પોતાની એ મોટી નાઉમેદીની વાત બહુવા દીધીજ નહીં અને જ્યારે શ્રીરાજ દાવરના લગનને લગતી વાત તેને કાને આવી. ત્યારે બહુ તે એક સાધારનજ ખીના હોય, ને તેને મનગમતીજ હોય તેમ તેમા લાગ દેતી થઈ ગઇ.

મકરણ ર જી.

લગન પછી શ્રીરાજ દાવર છ માસ સુધી મદરાસ પાછો ફર્યો નહી તે વાસતે સેા કોઈ ઘણા તાલુખ કરતાં હતાં કે જ્યારે શુભા રોમરની તો તુલોતવીલ તંકરાર એજ હતી કે જ્યારે ડાકટર દાવર જેવી કહેતો હતો તેવીજ તેની જવાન પરણેતર સુદર ને લાયક હતી તો કાંય નહી તે હચુર સુધી તેણીને પેતાના મીત્રોની વચ્ચે લાવતો ને રાખતો હતો. જનવા જોગ હતું ત્યારે તો કે તેણીમા તેઓ વચ્ચે આવવા ને રહેવા નેટલી લાયકાત હતીજ નહી. અને તેથીજ તે દુરઅદેશ મદ દાનાઇ વાપરીને તેણીને પોતાના ખાસ સરકશી એમ દુર ને દુર રાખતો ને રહેતો હતો.

મગજ એક સહવારે ખગર મક્રી કે દાવર લાડજમા પાર્ટોની કાંઈ અસાધારણ ધમાલ ચાલી રહેલી હતી. ઓ, ત્યારે તો તે લોક આવી પુગ્યાં હતાં કે જ્યોની કાગને ડોલે શહુ જોતી, શુભ રોમર છ છ માસ સુધી પોતાની ધીરજને. કબાવીને. જોકેલી હતી. તેઓ આવ્યાં નહી ને આવ્યાંને તરતજ એમ પાર્ટીને મેલાવડાની ધધુખર ચલાવતાં આવ્યાં તે તેણીને અલગતજ ઘણુ અજળ. કરનાઈ થઈ પડ્યું હતું. શું ત્યારે તે કોઇ નરી આવનાર એ સુધરેલી સોસાયટીને જવાણ કરતીજ પુરવાર થનાર હતી ? તે જાસતીજ કઠોરાથી તે સાંજે તૈયાર થઈ. તે દાવર લાડજમા હાલમા જ્યારે દાખલ થઈ ત્યારે ઘણીક આંખો વળાણુમાં તેણીના લાણી ઉંચકાયલી હતી. મગર તેણીની પોતાની નજર તો શ્રીરાજ દાવરની જવાન પરણેતરનેજ જોવાની આરજુમાં ટીંગાઈ રહી હતી. તે તળીખનાં દમામદાર આકારને એ દરમ્યાન તેણીએ પોતાની તરફ આવતો જોયો. કે જેની બોરહુમા એક સ્ત્રીને આકાર હતો— અને તેણીએ શું જોયું ? એક ઉંચી પતલી, સરોવર સમ સ્ત્રીની ને ખરેખર વસંતની સહવાર. જેવીજ ખીલતી ને ખુશાલ ચેહેરાની વરસ સત્તર એકની છેડા તે તળીખની ખાલુમાં મરોડદાર કીચમે ચાલી આવતી હતી. વળાણુ ને અવનયનીમા તેણીની આંખો લાંબુ બાલો કડી ગઈ. તેણીએ કદીખી માહાજાનુ દાવરને આટલી ખુણસુરત જોવાની વંછી નહી રાખેલી. તે છેડીએ શુભ રોમરની આંખોમાં જ્યારે પેહેલીવાર જોયું ત્યારે એક પણ તે અગલાએ ચાહ્યું કે તે તેણીને કદીખી ધીકારેજ નહી. તે ખરેખરીજ કેવી એક ખ્યાર કરવા લાયકજ પુતલી હતી અને ત્યારે જો તેવીજ હતી તો કાંય તેણીની હતીક થઈને આવી હતી. તે તદનજ નાઉમેદ થઈ ગઈ.

તેણીએ તો તે જવાન કાકટર હજી પોતાની પરણેનરથી કટાણી તેણીનાજ પ્યારની તલખ કરતો આવવાની દરેકે દરેક ગણતરી કરી મુકેલી હતી. મગર હવે તે ફેકટ હતું. પેલી મીઠી માહાત કરની, પોતાને આહવાને મનાવતી, માહાતાબની દીવણત આંખોની અસર કીચા દીવથી દુર થઈ શકે? ને ત્યારે હવે તે દુર કરી તેણીને આવંદ પાછો પોતાની આગલી દોસ્તીની તલખ કે આર્જુ કરતો તેણીના પાસ આવે એ માનવું ને ધારવું કેવલ અકલથી દુર હતું.

વળી તેણીની ધારણા મુજબ તે જવાન પરણેતર કાંઈ જેવી તેવી કે અન-સમજુણી નહીજ હતી. પોતાનો ભાગ તે પાર્ટીમાં તેણીએ એવી તો અચ્છી કીસમે ખતમ્યો હતો કે તે સાંજનો મેલાવડો ખરેખર એક ફેતેહ હોવાનુંજ સર્વે કોઈ પુકારતાં ને ઠહેતાં હતા કે જે વળી શુભ રોમર માટે જ્યાદાજ જળાવનાર હતું.

માહાળાનુ દાવર હવે બીજા હાથ ઉપર તેણીને બેતાંજ તેને આહતી થઈ ગઈ હતી. તેણીની રાણી જેની રોગદાર અદા ને ખુશ્ચુરત ચેહરાએ તે નીર્દોશ નારને દેખાઈતી વશ કરી લીધી હતી ને તે મીસીસ રોમર ત્યારે, કેવી ખુશ્ચુરત હતી હતી એમ તે રાતે કોઈ સેકડો વખત તેણી પોતાના પતી પાસ બોલી ચુકી હતી. ફીરોજ દાવરને અદખત એ જરાગી જમ્યુજ નહી. તેને તે જવાન જૈરીની પાસ શુભ તરફનીજ એમ અચખુચ ફીદાગીરીથી બાણે ફકર થઈ આવી; મગર અફસોસ મોટો એજ હતો કે તેમ છતાં તે તેણીને વાસને વારી કે કાંઈ કહી શકતો નહી હતો. તે તેણીને કહીજ શુ શકે? તે કેમ, તે ફરેસતાઈ ખસલતની પ્રીયાને કાંઈખા બેરાવર કે મોનેજર સળખ વીના તેની એક વારની આહલી સ્ત્રીની દોસ્તીથી અલગ રહેવાનું કહી ને મનાવી શકે? તે પ્રમાણીક હેતુઓનો સાચો માણસ છતાં એ વાત તેને કદી તે નાની ભેરી આગલ કહી નહી હતી. એટલી એ વાતમા તે થોડોક હીચકારો થયો હતો. અને એ તેની આગલી દોસ્તીની કાહાણીથી તેને તે જવાન આનું ને તદ્દનજ, જીન વાકેફ રાખી હતી. એ કડવી નહી ગમતી સમ્યાઈથી તેમના સહથી મુખી જીવનમા શીઝા સડો લગાડવાના ખ્યાલથીજ ગોચા તે ધુજતા ને બીહતો ફરતાં હતા; અને ત્યારે એ રીતે, પ્રેમની પાંખ ઉપર સ્વાર થઈને તે પચ્છેલી જીહગીના પેહેલા છ મહીના કયાં ને કેમ પસાર થયા તે તે જાનને એક મેકનાજ પ્યારમા શુતાયલાં વાડવાંઓ બાણવા પામ્યાજ નહી. મગર સંપુર્ણ સુખ સદાકાલ રહેતુજ નથી. એક સહવારે એકએક ફીરોજના એક જઈદ મારી કે જેઓ ત્યાંજ કેથે રહેતા હતાં તેઓ અન્યાનક ને એકએક ત્યાં આવી લાગ્યા ને બાણે તેમની આમદમાંજ, તે બે વાડલાંઓ વાસતે કોઈ મોટી આફત લેતાં આવ્યાં. તેઓ આજ ઘણે દીવને દાવર લાડખલાં પોતાના જોશીઓને પોતાને ઘેરનું આમંત્રણ કાવા બંને આવ્યાં હતાં. ફીરોજ તે વખતે ઘરમા હતો નહી અને માહાળાનુ તથા તેણીની એક જવાન નણંદ મીલ્લા કે જે તેઓ સાથજ રહેતી હતી. તે બે એકલાંજ હતાં. તેઓએ આવતાંને સાથજ પોતાના હમેશના લોલા ને લલા સ્વલાન મુજબ તે જાનને નણંદ ભાણીને પોતાને ઘેર આવવાનું ને પાંચ દહાડા તેમના બોલોમા કહીએ તો તેમની ગરીબડી ઝુપડીમા ગુનરવાનું તેડું કરી ઘીધું.

“મારાથી તો હાલ પંદર દીવસ કેથેન જવાનું નહીં જાન્યો મારી માથ, પણ સીલ્લા આવશે.” માહાજાનુએ તે હેતવર્થા તેડાને તેવાંજ હેન ને વાહાલથી જવાળ કરતાં કહ્યું.

“હું સીલ્લાને શું કરું,” તે લોલા લાંટાક માગીએ દેખાઈતા શુસ્સાથી કહ્યું. “એ તો શું પણ તારા વર થતોળી દીકરી જો આવીને મારે ઘેર રહે તો લાડે, પણ તારા વીના મૈજ નકામું. ત્યાં વહુજ નહીં ત્યાં સૌને શું કરું. એવી એક લાખ દીકરીળી એકઠી કરીને તું મારે જાણે મોકલી આપે કેની માહુતાળ તોળી એક સગકતી મોહવાસન વહુની ગરજ મરે નહીં. સમજ કે માથ” ને તેવણે હેતવતી ને જરેખરીજ, સગકતી ને શોભાઈતી વહુને ત્યાંજ ખસા મનથી જોવારણા લીધાં.

તે જાનને જવાન જાનુએ તે સગવળતાં જરાંજ દીલથી હસી.

“પણ વાડ તારા નહીંજ અવાયાના કારણમાળી કાંઈ કહેશે કે નહીં છોકરી” તેવણે પાછું જાણદ ધર્મને પુછ્યું “તું કાંય નહીં આવે ને કાંય મને એમ નાત્રીપાસ કરે?”

“કારણ કે મિસીસ રોમર આવતે અઠવાડીએ એક ઘણીજ લપકાલરેલી પાર્ટી આપનાના છે જેમા મેં દરેક રીતે તેમને મદદ કરવાનું. મોમીસ આપી દીધેલું છે.” તેણીએ કહ્યું.

તે સાંભલતાં ને જૈફ માતુ જરાજ ચોંક્યાં “એ બેરીની સાથ તું આટલી જાંધી હલ સુધીની દોસ્તી રાજેથ તે રાડું નથી, માહુતાળ.” તેવણે કહ્યું “તારા વર, હું તો તાજાંજ કંઈ કે એ જાધું ચાલવાજ કેમ દીએથ?”

“કારણ કે તેવણે લાખમા મઢી આવે તેવા એક સાચ્યા ને મારાં ઉમરાવ ધાણી છે.” તે જવાન પચ્છેતરે તે વાહાલા પતીની ગેરહાજરીમાં હેતથી તેનો પ્રયાવ કરતાં કહ્યું “પણ વાડું મામીજ.” તેણીએ દેખાઈતી રમુજ પામતાં જરાં ચોળીને ઉમેર્યું. “મને કહોની કે ગુલ રોગર સાથ હું સહી ધર્મ જાંધ તેમા એટલું તે શું વાંધા લારેલું ને નહીં પસંદ કરવા જોગ છે.”

“વાંધા લારેલું તો એજ કે તું જાણેથ તેમ જો વંત્રીને તારા વર સાથ પેહેલાં એટલું તો રાડું હતું ને એકમેક વાસ્તેની એ લોકની અરસપરસની લાગણી એટલી તો ઘાડી હતી, કે લોકેલોક જોલતાં ને નહીં ઘટતુંજ જાધું કહેતાં હતાં. તો ત્યાર પછી હવે તું તેની સાથ આટલી જાંધી દોસ્તી રાજે તે દીકરી મને તો જરા ઘથને ગમતું નથી.”

તે સખત ચોંકી. એક વીજલીનો ઝટકો જો તે પથે તેણીના ઉપર પડ્યો હતો તો જો ફેરફાર તેણીમા નહીં થતે તેયો ફેરફાર તે ડઘાયલી ને અજાળ આશ્ચર્યથી ઘયલી છોકરીમાં તે પથે થઈ ગયો. તે તેજસ્વી ચહેરામા જાણે જુડીનો પ્રકાશ કે તંદરાસ્તીનો શુશાલ રતાસ હતોજ નહીં-તે જો શું સાંભલતી હતી? ત્યારે શું

શ્રીરાજ તેણીએ માન્યો ને ધાર્યો હતો તેવો એક ખરેખરો સાચો ગ્રહસ્થ નહીજ હતો ? એક પણ આગમચ, જે મગરૂરીથી તેણીએ તેને માટે માનેહું ને કહેલું હતું. તે શું ત્યારે તદ્દન જોટુજ હતું ? અને તેને શું ત્યારે તે જીવાન લોલીને કમીજ હતી ? એ તે બધું તેણી તે વાહાલા વાસ્તે કેમ માની શકે ? મગર નહી માનવાને ત્યારે તેણીને હવે કારણથી શું હતું ? લલાં માણેક મામીએ પોતાની લોલાઈમાં જે જોડ્યાં હતાં તે જોટું તો હોઈ શકેજ નહી ને તેવણજ નહી પણ આખી બલકત ગોચા તેણીના ખાવંદની એ કાહાણીથી જાણીતાં હોવાનું વટીક જે તેવણે કહ્યું હતું તો તેમા પછી હવે નહી જાનવા કે માનવા જેવું રહ્યુંજ શું હતું ? તેણીના પતીની એક પરણેલી જોરત જોમાં પ્યારની એ કથાથી ત્યારે ફક્ત તેજ, તેણીની હકદાર પરણેતરજ ગાફેલ ને અજાણ હતી ? એ શું એક સીત-મનીજ વાત નહી હતી ? તે બેહદ દુઃખ પામી. વધુ કશુંજ કહેવાની તેણીએ તે વખતે મુખાઈ કરી નહી. એજ બહેતર થયું. તે પત્રી માણેક મામી રાત સુધી રહ્યાં પણ તે વીશે તેઓ વચ્ચે કશુંજ જોલાયું નહી. કે જ્યારે તેણીની વૃત્તીનો ફેરફાર ખુલ્લો દીસી આવતો હતો.

તે રાતે તેણીએ એકલાં પડતાંજ પોતાના પતીને સૌથી પેહેલો સવાલ એજ કર્યો.

“શ્રીરાજ, મારા શ્રીરાજ મને કહો.” તેણીએ લગભગ રડી દેતાં કહ્યું “મને કહો કે મારા આગમચ કદીની તમે કોઈ સ્ત્રીને ચાહી હતી ?” તેનો ખુણસુરત ચહેરો એ સાંભલતાં તમામ પ્રીકકો જાની ગયો, મગર બીજી પહે તેને તેણીને મોટા વાહાલથી પોતાની જોડમાં જોંચી-“મારું આખું જીવન તારામાજ છે, વાહાલી તારામાજ ફક્ત—મારી પ્રિયામા, મારી નાહલી પરણેતરમા.”

“હું તે પુછતીજ નથી” તેણીએ હવે તોરથી પોતાનું સોહામનું માથું ફેર-ડાવીને કહ્યું. “હું તો જોટલુજ પુછવા ને જાણવા માંગુચ કે મારા આગમચ તમે કદીની કોઈ સાથ પ્યાર કીધો છે કે ?”

તે સુપ થઈ ગયો તે કાંઈજ જોડ્યો નહી. તેને શું જોલવું તે કાંઈ સુજ જાણે પડ્યુંજ નહી- ને તેથી તેને જરા એક ઉડાવવાનાજ હેતુથી કહ્યું.

“માહાતાજ, મારી મીઠી, તારે જેવી વાહીઆત વાતોમા કદીની લાગ લેવો જોઈએ નહી. તુ વાહાલીને એ જરાની શોભતુંજ નથી. મારી નાહલી જૈરી શીવાય બીજા કોઈનીબી જગ્યા મારા જગરમાં હોઈ કે થઈજ કેમ શકે ?” અને એમ કહેતાં તેણીના નરમ મખમલી હાથો ઉપર તેને હેતની હબરો કીસીઓ લીધી. મગર તેણીની આંખોમા કોઈ જુદીજ લાગણી પ્રજલતી હતી. તે હમેશના જેવી આજે હેતવતી હતીજ નહી.

“તમે પ્યારબી કીધો હોય તો તેમા કોઈ નવાઈ નથી, શ્રીરાજ.” તેણીએ દેખ-છં. કડવાસધી હવે કહ્યું “મારી ને તમારી ઉમ્મર વચ્ચેનો તફાવત તપાસતાં તમારા પ્યારની શરૂઆત મારી હસ્તીનીબી આગમચની માદે હીસાએ થવી જોઈએ.”

તે માહ દુખ પામ્યો તે સાંભલતાં તે છોડીએ આજ સુધી એ તકાવત લીધી કહી જતાંયો હતો નહીં. આજે તેણીને મોહકે તે સાંભલતાં તે ખરાં મને લગીર થયો ને શરમાયો.

“માહાતાળ, હું તારો સામ્યો દોસ્ત છું” તેણી તેમ જતાં ચાલી હેતથી કહ્યું. “હું ભાવીપ્રમાણી કહી કોઈને તારા સીવાય ચાલી શકું નહીં. તેની ખાતરી આપુ તને?”

“મને તેની ખાતરી ભેઈતીજ નથી, ફીરોજ” તેણીએ માટા તુચ્છકારથી કહ્યું. “ભાવીપને કોઈ ભેઈ વધ્યું નથી. મને મને તેનો ભંડોળો નથી. હું તો ફક્ત ગંધ મુજરનીજ યાદમાં માનવાવાલી છું ને તેજ મને તો બલુવાળી એમ.”

“એ માહ ખાજે વળતે વરસોની બધા પટેલી ધોરના જેવી લંચાનક હોય છે. તે ખોદી કાઢવાથી ઇન્શાનને કુખ થતું નથી, એમા જરૂરથી કાઢાવણ છેજ નહીં. પણ ચાલ આપરે એ વાત ઉપર હવે સેવટનોજ પદકો એ ચીસું ને હતાં તેનાજ હેતવતાં ધણી ધણીઆણીની થઈ ગયું. બાપ છે તને એ કબુલ” અને એમ કહેતાં તેને વંદી તેણીને ખરાં હેતથી. પંતાની યાદમાં જેવી કે જ્યારે તેણીની કંઠાઈથી તે તાણુખ થયો. તેણી તે જુઆગલી હેતવતી ધણીઆણી હવે હતીજ નહીં. અને ત્યારે તે બીચારાએ મને એજ સંતોસ માણી લીધો, કે થોડા દહાડા પછી એ ગંધું તેને લગતું તે જવાન પરણેતર જ્યારે ભુલી જશે ત્યારે આગલોજ એમનો ઇરાદો તે જાનને વચ્ચે પાછો વેહેતો થઈ જશે. મગર અંકસોસ કે તે દર દહાડે તેનાથી જાણે વધારે ને વધારેજ અલગ થતી આવી. તેણીનું જીવન તમામ દુટ્ટી ગંધું હતું. જેને મટામાં સીથી સાચો મરદ તેણીએ માન્યો હતો તે તેવો હતોજ નહીં એમ તેણીએ ઘણું મોડું જાણ્યું હતું. તે પોતાના જીવનને લગતી એક ચીજ તેણીથી હુખાવતો હતો કે જે જીવન ઉપર તેણીનાં સર્વોત્તમ હક હતો અને ત્યારે પરીણામમાં થયું એમ કે તે રફને રફને પતીના ખ્યારથી અલગ થતી બીજા-બીજીનાં સોઠ વધુ ને વધુ શોધવા લાગી. ઇનચાકને ખાતર અતરે કહેવાની જરૂર છે કે તેણી ધારતી હતી તેવો કાંઈ તેણીનો ભરવાર પાંપી કે કંગારો નહીં હતો. મગર પેલી કળરના ઉડાના જેવી કમકમાવંતરી તેની જીવનની કયા હતી એમ તે શું નહીં જાણ્યો હતો? અલગત એ તે બીચારાએ વાતમાં માત્ર દાખલારૂપે કહ્યું હતું કે જેને તે નાદાન અજલાના અતરે ઉપર એક સાણત છાપ પાડ્યો હતો. અને તેની કયા જુલમ ને નહીં ચીસરાય તેવોજ. તેણીએ માન્યું કે તે ખાલીકે એમ તે જાલી ને લોલીને કંગી, પોતાના લગતા કોઈ પાપી એકરારથી અજાણી નાખીને એમ તેણીને જીવતીજ મારી નાખી હતી.

ઉગડ ટાપુ ઉપર હું એકવી ભરકની હોઈ તેવું મને લાગુ ને એક ખરા દીવ્યોજ દોસ્તની આત્મીયા મેં નમારી સોડ આંધી. અલખત હું તમોને ચાહતાં શીખી તે હું ના પાડતી નથી, ને એ ખ્યાર ખરાખીની આપણુ ધનનેને હોમાવી દીએ તે આમમચાઈનશાહુ આપણને ત્યાંથી હવે કસવું વાજળી ને રવા છે. મને હવે લુલી જાએ, દાનશાહ ને મારાં કાગલ હું તમોને એક મહત્ત્વ તરીકે અરજ કરું છાસવાલો કરું, કે મને પાછા આપી દેજો ?

તે ઘણા વાહલથી તેણીના પગ પાંસ બેસીને તેણીને પટાવવા લાગ્યો. તેણીના બે મુદ્દે હાથો પોતાના હાથમાં લઈ તે તેણીને એ તેની માગણીથી ખાજ આવવાનું હજીની મનાવતોજ બેઠો હતો કે બ્યારે એવામાં તેઓ તરફ આવી આવતા બે આકારને તેઓએ જોયાજ નહી. ફીરોજ દાવર બ્યારે તેઓની રૂમરૂમાં ઉભો ત્યારે તેઓ એમ એકમેકના હાથમાં હાથ મેલવી બેઠેલાં હતાં કે બ્યારે તે તળીખની ખાનુમાં કપટના એક રૂનેહલયાં હસવા સાથ શુભ રોમર પણ ઉભેલી હતી. દીનશા દલાલે હવે માણીજ દાનાઈસરી સમયસુચકતા વાપરી લીધી. તેને જોયું કે હવે ખરેખર તે જવાન પરણેતરની હોરમત તેના હાથમાં હતી. તેને તેથી હરખાઈ જવાનો કે હીચકારો થવાનો જરાખી દેખાવ કીધો નહી તેણીના બે સંદેહ હાથે, તેને બાણે કાંઈ બન્યુંજ નહી હોય તેમ પોતાના એક હાથમાં પકડી લઈ પોતાનો ખીજે હાથ તે તળીખ તરફ લાગો કર્યો. “ફીરોજ દાવર, તેમ કરતા તેને હસવાની કોરેશ કરીને કહ્યું. “તમારાં બેનના હાથની માગણી તમો આવ્યા તે આગમચ હું આય લલાં ખાતુ પાસ કરતો હતો. ને તેમા ફેતેહ મજવાથીજ આય બખતાવર હાથોને હેખાનથીજ ચુંમતો બેઠો હતો હશે નહી તમારેજ લગતી હાવમા વાતખી કરતાં હતાં ને વાટખી બેતાં હતાં. હવે ફકત એ મારી માનીતી? ઉગીદ છે. મને નાસીપાસ થવાનું થશેજ નહી.” ને તેને એ જાણે ને ખરજ કહેતો હોય તેવા જુરસાથી તે ભંડો તળીખનો હાથ લીધો. તે રાકટર તદ્દન સતોશ પામેલો દેખાયો. બે કાંઈ પહેલી હરોલમા શક કે વચવલા જેવું તેને લાગુંખી હોય તો તે હવે તદ્દનજ નાણુદ થઈ ગયલાં જણાતા હતાં—તેને તેથી તેની પોતાની એ બેનને લગતી લાગણીમા ફીલોજાનથી બાહાલી આપી. કે બ્યારે ખીજ હાથ ઉપર શુભ રોમર તો આ હાથ આપેલી ખાજ એમ ખીગડી જવાથી તદ્દનજ નાઉમીદ ને નાસીપાસ થયલી ત્યાંથી એક બોલખી બોલ્યા વગર ખીક મગ્નીને ચાલીજ ગઈ.

તે પછી તાગતોખ ત્યાંથી જતાં તે ચાચી લાગણીના જવાને સીલલાને મઢી. તેણીના હાથની માગણીની કરી લીધી, અલખત તેમ કરતાં તેને પોતાના જીવનેજ પુછવું પડતું હતું મગર તે સીવાય હવે છુટકોજ ક્યાં હતો.

૧વી જીએ દીને સૌથી પહેલું તેને એ રુઝું કે પેલાં માહતાબ જોમાં કાગ-
સેલું બંદગીની તેણીને કોઈ પહેલી તકે પાછાં આપી દેવાના નેક ને પાક હેતુથી
ખાંહાર દાલીને તૈયાર રાખ્યું. એવામા એતેફક તેને કોઈ તેડવા આવ્યું ને કાંઈ

નહી છુટાય તેવા અગતનાજ કામસર હોવાથી તેને તે પછી તુરતજ તેની સાથ જતું રહેવાનું થયું. એટલે પેલાં કાગલોનું ખંડલ તેની સ્ત્રીમાજ પડી રહ્યું. મગર ઘેરે આવતાં તેને સૌથી પેહેલી તેજ કાગલોની વાદ થઈ ને ત્યારે તેની શોધમા તે સૌથી પેહેલો સ્ત્રીમાજ દોડી ગયો. તે કાગલો ત્યાં હતાં નહીં. તે ધણોજ અચળ થયો, ગભરાયો. ને—એ ઉપરથી તે કાગલોની શોધમાં આધુ ઘર તરફે ઉપર કરી નાખ્યું, મગર તે કાગલોનો કચોજ પતો લાગો નહીં. એ દરમ્યાન હવે એક ચાકરે આવી તેને ખંચર દીધી કે, તે સંહવારે તેની ગેરહાજરીમા એક બાઈ તેને મત્રવા આવી ગયાં હતાં કે જેઓ તેવંણની રાહ ભેટાં, તેવંણની સ્ત્રી કમમાજ બેસવાનું પસંદ દીધુ હતું. તે હોમ ફરમાસ થઈ ગયો. મગર તાત્પણ તે ઓરત કોણ હતી?

ખીત હાથ ઉપર હવે કાંઈ ખીજેજ ગનાવ જનતો હતો. દીનશાહ દલાલ, ત્યારે પેલાં કાગલોના ખંડલ વારતે એમ પેતાનું ઘર તારાજ કરતો હતો ત્યારે શુભ રામર દાવર લોડજના માલિક સાથ કાંઈ અસાધારણ શુદ્ધતગુમા ડાકાયલી હતી. ત્યારે તે ત્યાં ગઈ, ત્યારે તેણીના સારા ભાગ્યે તે તખીજ પેતાના મકાનમાં એકલોજ હતો ને તેથી તે પાધરીજ તેના ઓરતમાં ગઈ હતી. “હું આજે ઘણી તાકીદે તમને મલવા આવી છું શ્રીરાજ” તેણીએ જતાં સાથ ઘણીજ ઉશકેરણી વચ્ચે કહ્યું કે ત્યારે ફતેહને ગદાજ તેણીની આગેમાં મજલતો હતો. “આય લેવો” હીયાં તેણીએ પેલાજ કમમાજને કાગલોનું ખંડલ તેને પાસ કરતા કહ્યું. “આય કાગલો તમારી જીવાન પરજોતરના હકીમા રખાયલાં છે.”

તે ઘણો અચરત થયો ને તેના જીજીજીરત ચેહેરા ઉપરની તમામ દોડી ઉડી ગઈ. “હું—હું નહી સમજી શકતો છું” તેને અચકાતાં અચકાતાં કહ્યું.

“એમાં નહી સમજવાનું છેજ શુ, શ્રીરાજ” તેણીએ માહ ફરવાસેથી કહ્યું “આ કાગલોમાં તમારી પેરીએ તમારા પેલા દેસત દીનશાહ દલાલ ભેગો પોતાનો ખ્યાર દરશાવેલા છે. ને તેજ તમેને વચાવા વારતે હું હીયાં વેર આલી ચલાવીને લાવી છું,” ને એમ કહેતાં તેણી ધીકકાર ને તુચ્છકારનું કેડવું હસવું ખરાં મનથી હતી. તે જલ્દા તખીજનાં છગરમા જલ્લે ત્યાજા અલગતો થયો હતો. મગર તેને દાનાઈથી તે પેલી કપટખાજ ઓરતને નહીજ જતાવવાનો કસદ દીધો. તેણે જોયું કે તે ઓરત તેમ થવાથી પોતાના દીનામાં સંપુર્ણ ફાળી જતી હતી. એ ઉપરથી તેને તે ખંડલ દેખાઈતી બેપરવાઈથી ગાજી દેડી દીધું—“શુભ રામર” તેને તેમ કરતાં મોટાં હાંખી પુછ્યું “મારી ગરીબ પરજોતરને આટલી હદ મુધી ધીકકારવાનો તને શુ સજબ મંડ્યો?”

“તમારી તરફની મારી ઉડી ને બપેદાની લાગણીનેજ ખાતર મને એમ કરવાની હાંખી ફરજ પડી છે” તેણીએ હવે દેખાઈતા ઢોંગથી કહ્યું.

“સાથે પ્યાર થું થું કરેય તે તુને જોવોય શુલ.” ને એમ કહેતાં તેને પોતાના ધુમ્મતા હાથોએ જોરમાં ઘંટ વગાડ્યો. બીજી પાંચ મીનીટમા તો દીનશાહ દલાલને જોલાવાને તેની ઝડકી કાર રવાનાંથી થઈ ગઈ હતી.

અને તે આવ્યો. તે કે જે હવે બધું પકડાઈ આવેલું. જાણીને અકસર હીચકારોજળ બની ગયો હતો. મગર તેની મોટી ખુશાલી ને અજાયબી વચ્ચે શીરોજ દાવરે તેને આવતાં સાથ પુરમી આપી, ને પેલાં કાગલોનું ખંડલ રજુ કીધું. “દોસ્ત દીનશાહ આય તારે લગતાં ચોડાક કાગલો આય બાતુ મેહેરખાનીની રાહે મારે સ્વાધીન લાવ્યાં છે.” તેણે કહ્યું “મગર મને એ રાખવાનો કે વાંચવાનો જરાબી હક નહીં હોવાથી મેં પાછા એ તુને હસ્તક કરવા ખાસ એમ દોડતી મોટરે તેડાવોય તે વાસ્તે હું ઘણો દલગીર છું.”

તેના અમીલ ને ખરાજ ઉમરાવ દીલનો આય અથુક પુરાવો જોતાં તે માણસ એક પલ તેને ચોડાક ઠગવા વાસ્તે ખરા દીલના જોસથી પરતાવા લાગો.

“મારા સલા ને દીલજાન દોસ્ત,” તેને એ ઉપરથી ઘણા મોટા હેશાન સાથ તેનો હાથ લેતાં કહ્યું. “એ કાગલો અલમત, મારા ઘરમાંથી ચોરાયલાં મારાંજ કાગલો છે મગર મારે કહેવું જોઈએ કે તેના ઉપર તમારો દરેકે દરેક હક છે.”

“ત્યારે તો મેહેરખાની થઈ, જાઈ” તેણે ફીકકું હસતાં કહ્યું અને બીજી પલે પેલી હુમ્મી ચોરતની હક બાહારની નાઉમેદી વચ્ચે તેણે તે કાગલોના ચેકેટમાં એક બચતી કાંડી મુકી દીધી.

“તમારું કામ હવે ખતમ થયું છે, બાતુ” તેને તે કાગલો હવે બકી રહેતાં શુલ તરફ ફરીને મોટા ધીકકારથી કહ્યું. “મારા ને મારી નાહલી બેરી વચ્ચેના બલવાન પ્યારને મારી નાખવા વાસ્તે તમે કશુંજ કરવાનું બાકી રાખ્યું નથી. મગર જવો, આજ પછી મારી સીડીએબો ચહુડવાની તમે કોશીશ કરતા ના આ નિલાકાત આપણી છે-લીજ જલુજો હું મારી પરજોતરને જેવા ને તેવાજ હેતથી ચાહું છું. એ મારા છેલ્લા શબ્દો તરીકે તમારા પાપી શુગરમાં હંમેશને વાસ્તે ફેતરી રાખજો”—અને ત્યારે હવે વધુ કાંઈ કહીને તે તેણીને જાસ્તી અપમાન કરે તે આગમ્ય તે નાઉમેદ ને નાસીપાસ ચયદી ત્યાથી ચાલીજ ગઈ. ને તેની પાછલ દીનશાહ દલાલ પશુ ગયો.

બીજી પલે માહુબાતું ત્યાં દાખલ થઈ. પેલાં બહેલા કાગલનો ઢગલો જોઈને તે ઘણીજ અચરત થયલી દેખાઈ.

“આ કાગલો તમારા હતા, શીરોજ.” તેણીએ મોટી જુનાસાથી પુછ્યું.

“હા,” તેને મોટી શાતીમાં જવાબ થયો

“કાંઈ ચોરતનો કે?” તેણીએ પાછું પુછ્યું.

“હા, એક ચોરતના.” તેણે પાછો જવાબ દીધો.

“કાંઈ સ્ત્રી કે જેને તમે ઘણાજ વાહલથી આહતા હતા એમજ કેની” તેણીએ વધતા જોઈ ગુસ્સાથી કહ્યું.

“હા,” જવાબ મળ્યો. “એરતનાં કે જેને મેં ખ્યારની ખરીજ પરસતારીથી આહી હતી.” ને તે પછી તેણે તે જવાન પરજોતરને ખરાજ વાહલ ને હેતથી પોતાની મજબુત બાથમાં લીધી. ને તેનો સુદર જુવાન ચેહેરો પોતાના જળતા હાથોમાં પકડી તેની મીઠી આંખોમાં જોયું. તે સમજી ગઈ—તે જુ સત્યાનાસી થઈ હતી. તે તેણી ગુરતજ ખાંખી ગઈ ને તેણીએ કાંઈ જોલવા આટે પોતાના સુદર હોઠો ઉઘાડયા પણ તેણે તેણીને કંઈ જોલવા દીધીજ નહી. તેણે તેણીના ધુજતા હોઠો ઉપર હેતનું ચુબન કરી તે દુખી ચાહેને ત્યાંજ દાંટી દેવાની સુગી અરજ કરી. તેણીએ તે પછી શુંજ પર પડી માફી માંગવા ઘણી માંગ્યું મગર સાચ્યા ને હાતમ દીલના તે અસીલ ભરથારે તેમણી કરવા દીધુંજ નહી. પોતાની મજબુત ગોદમાં પકડી તેને તેણીના કાનમાં ખરાજ વાહલથી કહ્યું. “બાપ્તિસ્મા સહવાર મારી મીઠી પરજોતર આપણે હવે પછી એક નવીજ જીવગી શરૂ કરશું.”

મુંબઈની જાણીતી ડેરી

પેરીશીયન ડેરી કું.

વગર બેલનું ચોખ્ખું દુધ, માખણ, સ્વચ્છ ઘી.

શ્રેષ્ઠ કીમ, મેળવવાનું તમામ ભરશાપત્ર

એકલું મઠક છે. એકવાર ત્રાયલ લેશો?

ટેમરીકલેન, કોટ, મુંબઈ.

અમૃતબિન્દુ

અમૃતમા સખન માથાનો દુખાવો માત્ર એકજ મીનીટમાં દુર થઈ જાય છે માત્ર પેટની ઉપર ચાળવાથી પણ પેટમાનો દુ.ખાવો મટી જાય છે પવન છુટવા મોડે છે અને બાદી-બદકુદ્દમી દુર થાય છે દાંત અને દાહનુ કળતર એજ મીનીટમાં શાંત પડી જાય છે વીંછીના ડબ્બા ઉપર તો તેનો અમૃતકાગ અલોપીકૃત છે. ઉચ્ચામાં ઉચ્ચી જાતના કોષ્ટ પણ પેનકીલર કરતા અમૃતબિન્દુ ધૂણી ઉચ્ચી જાતની દવા છે વિલાયતી દવાની દરેક દુકાન ઉપર તે વેચાય છે હાલમાં તેની ઘટાડેલી કીમત માત્ર રૂ. ૧૫૦ છે. પોષ્ટ્ર માફ.

સીરનાથુ:—“ અમૃતબિન્દુ ” ઔદીસ—નયાદ.

કોણ કહેછ કે દુકા વાળ લાગ્યા થતા નથી? કોણ કહેછ કે ખરી ગંધલા બાવ પાછા આવતા નથી? કોણ કહેછ કે ખન્નલચડા વાલો નરમ દેશમ જેવા થતા નથી?

એ બધુ બેલું સદતઃ હમણ છે.

મધરાસ હર ઓઈલ.

એ બધા વાંધાઓનો બોટા પુરવાર કરે છે એ વિખ્યાત તેલ બાવને દેશમ જેવા નરમ, મુવાળા ને ચલકતા કરે છે. તેનો કાળામ ટદાવી રાખે છે, માથાને હડક આપે છે. મગજને આગમ તેમજ ચક્તિ બહે છે શીશી એકના આના બાર

સોલ એજન્ટ:—સોહરાબજી ડી. પટેલ.

પ્રોવીઝન એન્ડ ચેટન્ટ મેડીસીન મરચન્ટ,

પારસી બજાર, કોટ, મુંબઈ.

વ્યવહાર નહિ પણ સ્નેહ.

ઉત્તર.

લેખક—ગ્રીયુત નસિનીકાન્ત.

ઉમરુ એટલું દુધ નથી હોતું. પીળું એટલું સોનું નથી હોતું. કણને પ્રિય લાગે તે બધું હિતકર નથી હોતું. અને નેજરે ભેગેલું તે બધું ખરૂં નથી હોતું. તો પછી કાને સાંભળેલું પણ સત્ય શી રીતે હોઈ શકે? જીભથી દાંત વેગળા એટલા વેગળા; હાથેલીતાં પાંચે આંગળા સરખાં નથી હોતાં. તેમ સંસારીઓ બધાં સ્નેહી નથી હોતાં. વિચારપત્ત કોઠાએ કહ્યું છે કે—મત વંચાર બાત પડી શકતી નથી. આંખ પર મદકાવેલાં ચસમાના રંગ જેવી જગતની સવ વસ્તુઓ દેખાય છે. વસ્તુઓ એક રંગની નથી હોતી. દરેક વસ્તુ ભિન્ન ભિન્ન રંગે રંગાએલી છે. વેલી પર પીસતાં બધા કુલમાં સમાન નથી હોતી. જ્યાં તરુઓ ફલ નથી ધરતાં, બધી અનુજાતા તે સુખ નથી. તેમજ બધી આનંદતાઓ મિધ્યાંત ન કરી શકાય. મહારા સ્નેહીને ત્યાં ચમેલા ભોજન પ્રસંગમાં હું નિર્ગત્રાણ ન દેતો. એ તત્ત્વ હતું—પરંતુ, તે ઉપરથી મહે રજી કરેલો સિધ્ધાંત વ્યકિત પરત્વે ક બૂલ ભયો દતો. એટલે સમાજ સમક્ષ 'સ્નેહ કે વ્યવહાર' એ શિર્ષક નીચે દોરેલો રકેચ પ્રશ્ન રૂપે પ્રકટ થતાં આ લેખથી તેનો યથાચકિત ઉત્તર આપી તે સ્નેહી પ્રતિ ધર્મ દાર્દ કરી શક્યો જુ.

સંસારીનો સ્નેહ સંધ્યાએ વિખનાતાં વાદળ જેવો દ્વિધ્રુક છે. વ્યવહારીક લોકોનાં જ્ઞાને અધ્યામાં બહુ બાંજે અસ્થિર હોય છે. એ સિધ્ધાંત સ્નેહ ધર્મનો છે. સ્નેહજીવિમાં વિહરતાં સ્વર્ગીય જનોએ ધાર્મિક દ્રષ્ટિએ ધરેલો છે. પરંતુ ને સ્નેહી માટે એ 'શિયરી' મહે દોરી છે. તે આ પ્રસંગે કૈંક બૂલ ભરી જણાઇ છે. સિધ્ધાંત સનાતન સત્ય છે. મદને નિમંત્રણ નહીં હતું એ પણ સત્ય છે. તેટલોજ અને નિમંત્રણ નહીં આપવું એ ધર્મ હતો. એ ધર્મ વ્યવહાર ધર્મ છે કે સ્નેહ ધર્મ એ સંસારીઓ સ્વમજી શકે તેટલું સ્નેહી હૃદય નજ સ્વમજી શકે.

એક વિદ્યાર્થી પોતાના અભ્યાસ પર અટ્ટેરાજ મતન ગ્રમ લેતાં છતાં 'થે' નોપાસ. Fail થાય, તો પછી તેણે પોતાને મદકાવી આપવા Promotion માગવા આશા રાખવી અને મત કરવો એ સુદર નથી. તેમજ મહારા સ્નેહીને ત્યાં ભોજનનાં નિમંત્રણમાં હું નિષ્ફલ થયો, તો પછી મદારે જમવા આશા ધરવી. એ નોપાસ થયેલા વિદ્યાર્થી જેટલુંજ દુઃખ ભયું જણાયું. એટલે મદારાં ગિત્ર પત્નીએ વળતે રોજ મદને ઘેર જોલાવી એક રકાળીમા તારતો જોઠવી મદારા પાસે મુકી. મહે અરવીકાર કર્યો. મદારા સ્નેહી હૃદયને તેઓએ જેમ તરછોડ્યું તેમ મદારા અસ્વીકારથી તેમના હૃદયને પણ જણાયું. મહે તે બદલેને તરછોડ્યાં નથી. તરછોડી શકું નહીં. પરંતુ અધિકાર રહિત ભોજનનો સ્વીકાર કરવો એ મદારા માટે છદ ન હતું. તેમના હાથ પાછો ફેલવાનો—કોઈ દુર્ભાગ્યે મદને આ પ્રયત્ન પ્રસંગ હતો. તેમાં 'થે' સત્યન હતું.

મહારા ગુપ્તનાએલા હૃદયનું એ સહૃદય ખેંચે એક મિનિટમાં પ્રસન્નાં હસતાં સમાધાન કરી આપ્યું. હું પાપમાંથી બચ્યો એ બાણનાં મ્હને બહુ આનંદ થયો. હૃદયની ઊંડી ગાંઠ આમ સહજજ ઉકેલાઈ, મહારા સિદ્ધાંત પ્રસંગને અનુસરતો નહીં હતો એ મ્હને પ્રત્યક્ષ જણાયું.

હવે વાત એમ હતી કે મહારાં મિત્ર પત્નીનાં સૌમંત પ્રસંગનું એ ભોજન હતું. તેમાં બાઇ જેવા નિકટનાં સ્વજનને નિમંત્રી શકાય નહીં એ ધાર્મિક દ્રષ્ટિએ સત્ય હતું. એ ખેંચે મ્હને અધિકારમાંથી પ્રકાશમા આપ્યો તેવું થયું; 'પાપમાં પડનાં જેસલને ભગવતી તોળવે ભગિની ભાવે બચાવ્યો; તેમ સીમંતના ભોજન સ્વીકારમાં પાપ હતું, ને એ પાપમાંથી એ ખેંચે તાર્યો; ખરેખર! હું તેનાં આ પવિત્ર બન્ધુકાર્ય માટે મ્હને નહિ નિમંત્રવામાં વ્યવહાર નહીં પણ સ્નેહ હતો એ સ્વીકારું છું. એક પ્રતિષ્ઠિત સજ્જન બન્ધુ ખેંચના આ પ્રસંગનું ભોજન કદી સ્વીકારે નહીં, આથીજ મ્હને નિમંત્રવામાં નહીં આવેલો આ તેઓનો વ્યવહાર નહીં પરંતુ સ્નેહ હતો, એ સ્નેહ સર્વદા અભિનંદનીય હતો!

વ્યવહાર ધર્મમાં આ પ્રકારનાં ગૂંચવાડા ધણી વખત બને છે. વ્યવહારિક સોકોને એમાં કાંઈ વિશેષતા જણાતી નથી. પરંતુ, સ્નેહી હૃદયો આ વ્યવહારિક વર્તનમાં ભૂલ કરી દે છે. અને દીવાળીની હોળી થઈ જાય છે. સ્નેહી હૃદયને આપા પ્રસંગથી અસંગ રહેવામાંજ કલ્યાણ છે. વ્યવહારિક સ્નેહીઓએ સામાજિક દ્રષ્ટિએ નહીં પરંતુ, શ્રદ્ધાપૂર્વક જેટલી ન્યૂનતા દેખાઈ આવે તેટલા પૂરતો ભાગ આપવો કે આતિથ્ય કરવું. એ આતિથ્ય સ્નેહ પૂર્વક નથી થતું એજ વ્યવહારિક સોકોની અસભ્યતા વ્યવહારિક સોકોના આતિથ્ય માનાપમાનની જરૂર સ્નેહી હૃદય નથી જોતા. ત્યોયે પોતાના સ્નેહી યજ્ઞમાન ધર્મથી ભ્રષ્ટ થાય એ યજ્ઞમાન કરતાં આતિથ્યને વિશેષ દુઃખરૂપ છે. સ્નેહ ધર્મમા અર્પણ ભાવના તાગને પૂજાય છે. સ્વાર્થ અને સંબંધ સંસારીઓ માટે છે. હર્ષ અને શોક એ મનુષ્ય જીવનની નખખાઈ છે. પતિ અને પત્ની એ ભોગ વિલાસના વિશેષણ છે. ભોજન અને દાનમાં સંસારીઓ કીર્તિ માને છે. એટલે મોટાઓના આતિથ્ય થાય છે અને લક્ષ્મીવત્નોને અભિનંદન અપાય છે. શુણ્ય અને ગાનથી પ્રેમાવસ્થાનાં માપ નથી થતાં. શીળ અને ચાર્દાચ માટે સ્ત્રીઓ નથી પૂજતી. દેવ અને પિતૃકાર્ય માટે વંશવૃદ્ધિ નથી થતી, પરમાર્થ માટે. પૈસો નથી મેળવતો, શોક કલ્યાણ માટે અધિકાર નથી અપાતા, અને ધર્મ ખાતર સ્નેહ નથી જોડાતો. એટલેજ સ્નેહમાં વ્યવહાર છપેલો રહે છે. આ વ્યવહારિક સ્નેહથી આત્મ કલ્યાણ નથી સંધાતું. જીવનનાં મન્ત્રો નથી સ્મરણતા અને માનવ દેહની સફળતા નથી. પ્રભુ! નિષ્કામ શુદ્ધ સ્નેહની પુનઃ પ્રતિષ્ઠા કરો! અસ્તુ.

સુક્રોની સુધી જનની શ્રદ્ધિથી શ્રદ્ધ લક્ષ્મીના;
પ્રસન્ન વાને શ્રદ્ધસ્ત્રીના, શ્રદ્ધાંગણીયાં દીપાવી દો!
અહોનિશ અરુણસિન્ધુ બેળી, સસિન્ધુ જલ સ્નેહની ધારા;
હૃદય નિષ્કામ સ્નેહીના, અનુદિશથી હવાવી દો!
પ્રભો! જેવું હતું તેવું ફરી ભારત બનાવી દો!

કંઈક જાણવાનો.

લખનાર:—સંનન.

સાથી પહેલ વહેલી ટેલેફોન ૩૦૦/૫૨૫ પર ગેલીલીઓ નામના ચખ્ખે
ખાવી હતી.

વોલ્ટર સ્કોટને વિષે એવું બોલાયું હતું કે “બેવકુશ તે છે અને બેવકુશ તે
હેશે.”

ટેવીઝ વીલક્રી, પ્રખ્યાત ચીતારો, અને એડમ ક્લાર્ક, વેસલીયન મીનીસ્ટર,
કુલમાં જાણીતા બેવકુશ હતા; અને આઈઝેક ન્યુટન જ્યારે તે કુલમાં હતો
ત્યારે હંમેશાં ક્લાસમાં લગભગ છેલ્લો રહેતો હતો.

રશીયાના ચોક્કસ જાગોમાંના રહેવાસીઓનો જોરાક (Sunflowers) મુરજ પુલ છે.

આખી દુન્યામાં સાથી લાંબી કનાલ તે સુએઝની કનાલ છે, જેની લંબાઈ
૮૭ માઈલની છે. કીટ કનાલ તેનાથી બીજે નંબરે આવે છે, જેની લંબાઈ ૬૧
માઈલની છે. છેલ્લી અને ત્રીજી કનાલ તે પનામા કનાલ છે, જેની લંબાઈ
૪૦ માઈલ છે.

પહેલવહેલી સ્ટીમ ત્રાવી નીકોલસ બેસક કગનોટે ૧૭૬૯ નાં સાલમાં ચોથી
કાઢી હતી. તેની ઝડપ કલાકના અડી માઈલની હતી.

સાથી ઉડામાં ઉડા સરોવર તે ‘લેક બાઇકલ’ છે, જે સાઈબીરીયામાં આવેલો
છે. તેની ઉંડાઈ આશરે ૪૫૦૦ ફીટ છે.

એવું કહેવામાં આવે છે કે, એક જાલુનમાં બેઠેલો, માણસ જમીનપરથી ચાર
માઈલની ઉંચાઈએથી એક કુતરાનું લસણ ખુદ્દી રીતે સાંભળી શકે છે.

બાંજુના ઝાડો ત્રીસ વરસ સુધી ઉગતાં નથી.

એવું કહેવાય છે કે બુધાઓ કરતાં બુચીઓમાં વધારે ચૈતન્ય હોય છે.

એક ગોઠળગાય ૧૪૭ દીવસમાં એક માઈલ સાધારણ ઝડપે કાપી શકે છે.

સસલાંઓ ઉઘાડી આંખો સાથે ઉઘાય છે.

ઉટો પાંચ વરસની ઉંમરે કામ કરવાને લાયક થાય છે, જો કે તેઓ હંમેશા ૪૦ વરસ સુધી જીવે છે, તોપણ તેઓનું જીવન ૨૫ વરસની ઉંમર પછી કમતી થતું જાય છે.

સીયામના હોહોને એડીની સંખ્યાને માટે અણુગમે છે. જ્યારે તેઓ ઘેરા બાધે છે ત્યારે સરખી સંખ્યાના, બારી બારણા રાખે છે.

પહેલવહેલું પોસ્ટેજ સ્ટેમ્પ ગ્રેટબ્રીટનમાં ૧૮૪૭ માં પાકવામાં આવ્યું હતું તે રંગે કાળું હતું.

સ્વીટઝર્લેન્ડના કેટલાએક ગામડાઓમાં ત્યાંની છાડીઓ કામ કરતી વખતે મરદાનો પોશાક પહેડે છે.

સાઈબીરીયામાં વર પોતાની બેરી માટે જવાબદાર છે, એટલુંજ નહીં પણ પોતાની કુમારી બહેનો માટેની જવાબદાર છે.

એક પુરુશના બાલ એક સ્ત્રીના બાલ કરતાં પાંચ વરસ જલદીથી સફેદ થવા માટે છે.

કોરીયામાં એક વરને માટે એવી મરુકાઈ છે કે જો તે પોતાની બેરીને રક્તામાં સામેથી આવતા જોય છે તો તે બાંહે તેની પીછાબુતો નહીં હોય તેમ રસ્તેથી ચાલી જાય છે.

લંડનનું સાથી નાનું દેવળ ગીરગંજ ગેટ મધ્યે છે, જેની લંબાઈ ૫૭ ફીટ અને પહોલાઈ ૩૭ ફીટ કરતાં ઓછી છે. તે દેવળ તે શહેરમાંની લગભગ સાથી બુની ઇમારત તરીકે બાંધીતું છે.

એક ઇરાકની છલ બે ફીટ જેટલી લાંબી હોય છે.

લગભગ સાત કરોડ જંગલી જનવરોને તેઓના બાળને માટે દર વરસે મારી નાખવામાં આવે છે.

હન્યામાં સૌથી વાંકી ચુકી નદી તે જોરદન નદી છે.

વજનમાં સૌથી હલકામાં હલકું લાકડું તે 'ખાલસા' નામનું લાકડું છે. એક બુચ તે આપ લાકડાં કરતાં વજનમાં પણ ઘણું ભારે હોય છે.

આખી દુન્યામાં સૌથી મોંઘી કીમતનું જરૂરિયાતથી મહાયકું ટાઇમપીસ પોપના હવાલામાં છે. તેની કીમત લગભગ ૬૦ હજાર પૌંડની એક્સટવામાં આવે છે.

જાપાનીસ ઓળો પ્રશનો ઉપયોગ કર્યા વગર પોતાના ખાલો ઓળો છે.

ચુનાઈટ ષ્ટેટસમાં ૧૦ થી તે ૧૬ વરસ સુધીના ૨૦ લાખ કરતા વધુ ઓકરાઓ મળુરી કરે છે.

સઘળા જાનવરો આગળ ચાલવાને માટે પોતાના પાછલા પગોનો ઉપયોગ કરે છે.

કાયમની શક્તી મેળવી લુંદગી પર્યંત સુખ ભોગવવા માટે.

રાજરસ મહારાજ વડલાવ ટોનીક પીલસ.

આ અજબ દવા નપુંસક જોવા અનેલા પ્રશ્નોને ખરું પ્રત્ય આપવામાં સફળી પહેલો નંબર પ્રસાદે છે.

નાશ ખમેલી પીદશક્તિને સજીવ કરી મગજને બળવાન બનાવવાને પીગલી રૂપે કામ કરે છે. શરીરની દીધી પહેલી નસોને તાકાત આપી વૃદ્ધને જુવાન હોલતમાં લાવી શીકા પડી ગયેલા ચહેરાને કાંતાવાન બનાવી શરીર મસ્ત જેવું બનાવે છે. શક્તિની દવાઓના દરેક ઉપાયો અજમાવી નીરાશ થયા હો તો ફક્ત એકજ વખત અજમાયશ રકવાયી ખાવી કરો.

ફીં નં. ૧ ના જોલા-૪૦ ના. ૩. ૧૦)

ખંધેજની જોખી.

(Night pills) જોખી દુષ સાથે મળવાની છે. ફક્ત અરધા કલાકમાં અમલારે બતાવે છે. રોઝાવત માટે ઉતમ દવા છે. નેપ્રેનું ખંધે સુખ ભોગવવું હોય તો એક વખત ખાવી કરો.

ફીં નં. ૧ ના. ૩. ૧. નં. ૨ ના આંખા. ૮.

દીધી પહેલી નસો માટે નેમજ, કાયમનાં નપુંસકપણા માટે અમારી તીલાઓનો ઉપયોગ કરવો. તે માટે તમારી દરજ્જા સાથે એક આનાની-ટીકીટ ખીડી ખુલાસા મંગાવો. દરેક ખચકાટદાર ખાનગી સંખવામાં આવે છે.

ડાઉન્સલેરા, (કે)

ફેકલેન્ડ રોડ-મુંબઈ, નં. ૪.

ખીડી ખાઈનાં અવગુણો.

રાગ ધન્યાશ્રી.

ખીડી તજો નિરધાર બહાલા બન્ધુ ખીડી તજો નિરધાર.
 અસખ્ય દુઃખો સદેવ આપે, લેશ ન સુખ દેનાર. બહાલા બન્ધુ-૧.
 સદ્ગુણો સદા નાશ કરે છે, નાશ કરે સુવિચાર. બહાલા બન્ધુ-૨.
 ક્ષય રોગને પ્રગટ કરવા, સાધન તે નિરધાર. બહાલા બન્ધુ-૩.
 સર્વ રોગો આવી ભરાયો, ખીડા કરે છે અપાર. બહાલા બન્ધુ-૪.
 'થાને ખીડી સ્વર્ગની સીડી' સૂત્ર કથું અગિકાર. બહાલા બન્ધુ-૫.
 નકકી સમજો દુખની સીડી, ઉઘાડે નર્કના દ્વાર. બહાલા બન્ધુ-૬.
 કેમ ફોગટનું વિત્ત ગુમાવો,? મુણો શિખામણ સાર. બહાલા બન્ધુ-૭.
 ખીડી ઘઈ ખરે તું જગ બેડી, સપડાવ્યા કંઈ નરનાર. બહાલા બન્ધુ-૮.
 બધન તારૂં છે દુઃખીયારૂં, જગાડે આ અવતાર. બહાલા બન્ધુ-૯.
 અગણિત દોષો સમજીને તેમાં, કદિ ન રાખો પ્યાર. બહાલા બન્ધુ-૧૦.
 સેવક કે'ં છે સદા ખીડીએ, કર્યા બે હાલ અપાર. બહાલા બન્ધુ-૧૧.

(રા. એમ. એમ.)

મગરૂરી.

મગરૂરી માણુમતુ તોડે છે માન,
 મગરૂરી માણુસનો જકડે છે જાન;
 મગરૂરી તોડે છે આદમની હામ,
 મગરૂરી દાટે છે માણુસનાં કામ;
 મગરૂરી ચીંતામા નાખે “દિલબાન”
 એ જાલિમની મરતાંન કરીશ પિછાંન !

અવસાનની આગમચેતી.

દેશાધિ તહેમુરજી, અર્થ કિચનર, લોડ' (સિલ્વલન) કાર્ડીનલ
લુલસી, અને મી. મનસુખ.

અખનાર—માણેકશાહ દીનશાહ મીઝી.

Too curious man! why dost thou seek to know
Events which—good or ill—foreknown are woe?
Foreknowledge only is enjoyed by Heaven,
And for his peace of mind, to man forbidden.

(John Dryden.)

મણીતા જનનચુલન ઇંગ્લેન્ડ રાજ-કવિ (Poet-laureate) જોન ડ્રાઇડનને પસંદ નથી કે, ભવિષ્યમાં બનનાર બનાવો જાણવાની જનસમાજ છતાં ધરાવે! આપણા બાળમાં રંગ શુ રૂપ, લેનાર છે, સર્જત કેવો દર્શો બદલનાર છે, અને કુદરતનું અકર ક્યાં કરનાર છે, તેની એકલી ખચર પુછાને છે; અને આપણા બધાં અર્થેજ આપણે રૂડી યા પુરી માહિતી મળતી નથી એવો તેનો મત છે. તેની તકસારમાં ઉતરવાનું બીજા યોગ્ય અવસર માટે તદ્દુબ રાખી, માણેકની મહેરથી મળીને ખરી સિદ્ધ થયેલી અવસાનની આગમચેતી અને આચકારા કરીશું.

સાતમે હાંહાડે દાદરજીની દરબારમાં.

નવસારીના મોઢા દેશાધિ, કુડબના સ્થાપક, શેઠ તહેમુરજી રસ્તમજી. દેશાધિને ૬૬ થવાને ૧૬૨ વર્ષ થયાં છે. તેવજી નવસારી કસબા તથા પારચોલ પ્રગણાના મોધરી (દેશાધિ) દતા. પારસીઓની આ ધમની રેકડી નવસારીમાં આવકવાડી અમલ શરૂ કરવાનું મોડું માન મહુમને ઘટે છે. તેવજી મેધોર ગામથી પોતાને વતન જઈ ત્યાં બહેરતશીન થયા દતા. મરનારના નામિયા દિકરા દેશાધિ પુરશેદજી જેવજી નવસારીમાં આતશબહેરામ સાહેબ-ખર્ચા કરેલાં જણાવવામાં આવે છે તેવજી તે સમયની પ્રચલિત પારસી-ગુજરાતી શપલીમાં લખે છે કે મેધોરમાં મહુમને પોતાની પુનાહથી મોદેલ સુખે પડ્યું. તેથી સેવકને ખોશાવીને ઓક્ત લખ બેસીને ઘણો દેલાસો ને દેલખરી કરી જે તમારી મહેનતથી ને દાનાહથી હું સરવે વાતે નર્ચીત ને બેરીફર થાઓ-છેડ....એ રીતે ઘણી ઘણી શીખામણો દઈ મોઢા ને અમો

તમારા પરોણા દહાડા ડાહ્યા છે. હું દહાડા યદ્ય તમારી પામેથી દાદારની દરગાહમાં જવાના. ત્યારે અમે દસગીર ચાલ્યા, ત્યારે પોતાનાં 'સોગન દી'રા ને અમને નેજા વેળા તાકીદ કરી ને ડાહી લાવે ને નોસારી લઈ જાવે." મહુમ્મી ગચ્ચી જોગી, નાદિ નિવડી! નવસારી રવાના થાવા બાદ બરાબર સાતમે દહાડે નેવણ સ્વર્ગે મિમાર્ષી. આ આગાહીની સાહદત ચોકસાઈ કાળે શેઠ ખુરશેદજીએ પોતાના ખેરીઓના લખેલા અફવાલમાં નોંધી રાખી છે.

પાણીમાં બુઝાયલી 'જીવગીની' જોત.

ધંધેડના લગ્ન ખાનાંના વજીર અને હિંદના મજી મેનાધિપતિ અર્લ કિચનર નામ-દાર ઝારની મુલાકાતે રશીઆ જતા દતાં તેજામાં તેવણની ગતવાર "હેપરીઅર" ટોરપીડો ચવાથી તે ઝોકનિઝના ટાપુમાં તા. ૫ મી જુન ૧૯૧૬ને દીને ફુળી ગઇ અને તે સાચ અર્લ કિચનર પણ મહાસાગરની માલીઓના ખોરાક થઈ પડ્યા. યુરોપના જાણીતા જોતીશ (Astrologer) ચીરોએ કિચનરના હાથની રેખાએનું એક ચિત્ર યોડુંક પર "રૂટ-ડ" માસિકમાં આપ્યું હતું. આ જોતીશ જણાવે છે કે સને ૧૮૯૪નાં સાલમાં કિચનરને ખીજ વખત મેં જોયા ત્યારે તેવણ બોલ્યા કે મેં આગળ નેલ્યું ને સપળું કહ્યું તે બોલે બોલ દરસ્ત છે. કિચનર મુમાલીસ વર્ષની વયના હતા ને પ્રથમે યોગએ એવી આગાહી કીધી હતી કે, કિચનરના ચોસેઠમાં વર્ષે (સને ૧૯૧૪માં) નેરજી! માથે સંજીની જગ્યાએ જોખમભરી અને ભારે ચિંતા ઉપજાવનારી જવાબદારી આપી પડશે, જવાબમાં કિચનરે હમીને કહ્યું કે, "આ જોરગો પાર ઉતરવાને વીસ લાંબા વર્ષ છે, નેટમાં તમે ગમે તેવા ગપાજટ જોળા ગળાવી શકો." આગાહી આખરે સાચી સિદ્ધ થઇ. સને ૧૯૧૪માં યુરોપી મુદ્દ સળગ્યું, અને કિચનરને તેમાં સડોવાવું પડ્યું! વધુ વાત નિચે મુજબ યદ્ય ડાહી

અર્લ કિચનર—માફ મરણ કેવા પ્રકારનું છે તેનાં કંઈ ચિન્હો-છે કે ?

મી. ચીરો—હા! તમારા ગ્રહો જોતાં સને ૧૯૧૬માં તમારાં હાસટમાં વર્ષે તમારે માથે બરેસપતીની દશા બેમશે તેથી તમારું મોત પાણીમાં નિપજશે. વાહું કરીને સમુદ્રનાં તોફાનમાં તમે મરણ પામશો. કદાપી કાંઈ દુસ્મનના હાથે દરીઆમાં કેદ પકડાઇને પાછા જીવતા ફરશો નહિ.

અર્લ કિચનર—ત્યારે તો પહેલાંજ મોતે મરવાનું વધુ પમદ કરીગ. મારે કહેવું જોઈએ કે આ ઘડાકાથી મારા ઉપર મોટી અસર થઇ છે. મને પોતાને પણ એવોજ ખતરો છે કે પાણી મારો આપદે ભોગ લેશે. તેથીજ હું તરવાનો હુન્નર શીખ્યો છું.

ઉપર જોયું તેમ પાણીમાં ફુળી મરવાની ચીરોની અનિષ્ણવાણી દિનશાએ ખરીજ પડી! આપણ કિચનરના ઘખારાએ આખરે વહેવાઈ રૂપ લીધું!!

અજાલના એજગેળી સદેશા.

ચીરો સાચની મુલાકાત ખતમ દતાં કિચનરે ટિક્કા કર્યો કે, "મરણ પામેલાં માણસો સદેશા મોકલી શકે એ સિધાંત (Theory) તમે માનતા હોવાથી મારી કૃષ્ણ જલમાં થાય ત્યારે મારાથી જો કાંઈ પેગમ ખુમારી શકશે તો તમેને ખબર આપીશ કે તમારો પરતારો વાજખી કયો છે." આ મુજબનો સદેશો મરતી ઘડીએ કિચનરે કેવી રીતે પોતાને પહોંચાડ્યો

તે વિશે ચીરો જણાવે છે કે, "સોમવાર તા. ૫ મી જુનને દીને રાતે લોભંગ આઠ કલાકે (હાંપરી) ચરતે હોનારત નડવાના વખતે) હું મારા બે મિત્રો સાથે મારા મહાનના મોટા મ્યુઝિક રૂમમાં બેસી વિગ્રહ બાળે વાતો કરતો હતો તેમાંમાં ઓરડાના ઉતર છેડા તરફ કોઈ મિત્ર નોરથી જમીન ઉપર પડવાના અવાજથી અમે ચોંક્યાં. તે જગ્યા જહને જોતાં એકનું જનાવેલું એક સિદ્ધ દિવાળ ઉપરથી પુડી પડી તેના બે ટુકડા થયા હતા. આ સિદ્ધ ઉપર ઘણાંડનાં રાજમિન્ડા Arman ચિતરાવામાં આવ્યાં હતાં. ઇંગ્લંડ અને આયરલેન્ડના ચિન્દો વચ્ચેથી તે બાંગી ગયલું. જોતાં મારા મિત્રોને એ કહ્યું કે, 'આ પળે ઇંગ્લંડને કોઈ ગંભીર ફટકો પડ્યો' -હો. મને લાગે છે કે ઇંગ્લંડના કાફલા ઉપર આફત આવી છે. જ્યાં આયરલેન્ડને ધણે ભાગે લાગતું વલગતું છે." અગેને તે વેળા થોડો ખ્યાલ હતો કે ઇંગ્લંડના નાગિઓ સપહેસાવાર અને એક નામોદિત આડરીયમેન પોતાનાં મોતની સામે જોતો મનવારના ટુટક Dook ઉપર ઉભો હતો. થોડી મીનીટ પછી અમારાં ધડિવાળમાં આઠની ટકોરી પડી." મરીય જિયારા દીએસોફિસ્ટ બેરાદેગે! બાવામોધી, મેડમ બેરેટરકી, અને કુટુંબી લાલસીંગ જેવા મહાત્માઓ સાથે ગેખી સદેશા ચલાવવાની તેઓની અદ્ભુત શક્તિની કદર કિમત કોઈ કરતું નથી !!

મુકરર થયલી મહેતલે ખેલ ખતમ.

મેસર્સ ફેસલસ બપોરે ઉપાવેલા એક કિમતી મંચમાં મહંગ લોર્ડ લિટલટન સંબંધી એક કહાણી પેસ કરવામાં આવી છે. સને ૧૭૭૯ ના નવેમ્બર માસની શુદ્ધઆતમાં તે પોતાનાં ફેટલાક ગોજલાં મિત્રો સાથે લંડનથી "પીટ પલેસ" નામનાં એક મચકે મોજ ઉડોવના ઉતરી પડ્યો હતો. તા. ૪ થી નવેમ્બરે પોતાના દોરતો સાથે પાના રમી રાતે બાર વાગે બિઝાણાં ઉપર તે જઈ સુતો. ઓરડામાં કોઈ પક્ષીના જેવો અવાજ તુરતમાંજ આવવાથી તે જગાડીને પથંગપર બેઠો. ત્યાં આગળ અંધારું હોવા છતાં સદેહ પોશાકવણી એક અજાણને પોતાની આગળ આવતાં તેણે જોઈ. ત્રીજે દિવસે તેજ વખતે તે આ જોહાનમાંથી કુચ કરી જશે, એવું તેણીના મોહડયી સાંભળી તદન બેળાખરેા જતી ગયેા. ત્રીજ રાત પડી. તેના રરીકા ધારા પ્રેમણે હસેા ખુશીથી ખાતા ખેલવા લાગા, પથુ તેણે તેમાં રસ લીધો નહિ. તેની ઉતારી દુર કરવી તેઓ માટે અશક્ય હતી. અગ્યાર કલાકે રમીને ઉઠતાં તેઓએ તેને સુખાકારી બરી અને ફિકર ચિંતાથી મોકલી રાત ઇચ્છી. બેારને ટકોરે તે સુવા ગયો, અને પોતાના તોફરને જુલાળ લાવવા ફર્યાવું. નોકર તુરત પાછો ફરતાં જોય છે તો, તેને શેક પક્ષમ્બર ચટોપાટ પડેલો હતો. તેને કુશિયાર કરવાની ગમે એટલી કોશિય કરવામાં આવી તોએ તે માર્ગે લાગેલો જણાયો. સમજ પડતી નથી ને, આ ઉમરાવને મુજરો ધારવો, કે મૃત્યુ માટેની તેને ટાંકણાંસરની ચેતવણી ખેલવી લેખવી !

આંઠના થોડાંજે હૈયાતીની આખેરી.

ઇંગ્લંડનાં રાજા આંઠમા હેનરીના એક વારના અતી મોનીતા સાથી અને મરદખી પેશાકો કોર્ડાઈનલ બુલસીને આગાહી મઘ હતી કે સવારે બરાબર આંઠ કલાકે તેનો અંજમ આવશે. ફક્ત મુકરર દિવસના રાજધેમાં તેને હાથ મળી. તેણે ધારેલા દિને આંઠના ટકોરા પડેલો ખાતરી સાથે તેની મરણ પથારીએ તેને જણાવવામાં આવેલો હતો, તેણે તે મૌન્ય

નહિ. બહુદ બનીને બોલવા લાગ્યો કે, “આંક વાગે હાલગીરી થવીને” નેમએ !” બહુએ સમજાવવા બાદ વિચારવતં અદાએ તે સુપ રહ્યો. બીજી સહવારે ધડીવાગમાં આંક ચોક્કતાંજ મનની ખરેખરી રાહત સાથે સદાની સુખી નિંદમાં તે સુતો. આ પ્રમાણે એકજ દલાડાનો ફેર પડ્યો. સુખનાં શિખર ઉપરથી ગઈરી ગુમાનીનાં અંગે ખુવહાનીની ખાલીમાં ગમડેલા ઓશી-આળી દાઢતના આ અબાગ્યાને પરમકૃપાળુ પરમેશ્વરે પોતાની પનાહમાં લીધો. તેની દુદ્દશાના મહાચુર શેકસપિઅરની કલમે લખાવલા નિચલા સખન વાંચતાં આપણું હૃદયું ભરાઈ આવે છે

So went to bed, where eagerly his sickness,
Pursued him still; and three nights after this,
About the hour of eight (which he himself
Foretold should be his last,) full of repentance,
Continual meditations, tears and sorrows,
He gave his honors to the world again
His blessed part to Heaven, and slept in peace.

સઘળા તુમાખ અને સર્વે સત્તાને તોડીને તેના કેવા દુકડા કુદરતનો કરે, કરે છે તેનો અંદાજ મુજબ આંકડાં હોય રાખી દિડના અપટ અહેવાલો આ ઉપરથી કરી શકશે.

સપાટાહાર પર આવેલી ખસારત.

સુપ્રધિ શાએર, કાબેલ કલમકશ, છટાદાર વકતા, અને ફાલિં સાહીત્યના અધગ ઉસનાદ મીંમ મનચેરજી કાવસજી મનસુખ તાં ૧૯ મી નેન્યુઆરી ૧૯૦૨ ને દિને મોડી રાતે કાંધએ માંદગી વગર ફાની અવની આ અચન્યુચ તરછોડી ગયા હતા. ખોરદાદ સાસતો (અરો બર-થોસત સાહેબના જન્મ દિવસના) બખ્તાવર રોજે જન્મી, અમરદાદ અમેશાસખંદના પવિત્ર જન્મના દિવસે પચોતેર વર્ષની પાકટ વયે આ ચટપટપો પારસી સ્વર્ગનિવાસી થયો. ઉપલીજ રાતે ચર્નારિડ સ્ટેશન સાંમે આવેલી પુરાણી “આપાગાગ કલખ”માં તેવણુ ખાણું લઈ આવ્યા હતા. ખાણાંની ગેજ પર વાત પરથી વાત નિકલતાં તેવણે પોતાના સદાના રમુજ તોરમાં પોતાના ગાપ્યાએને બમારતરખ જોણીયું કે, “બાઈ! અમોગં મોત આવે તેળી આસાન ને સુખી! મને શાની બીહક હોય? ફરેશતાઓ ઉતરી આવીને મને નો ઉઠવી જશે!” રાતે ત્રણેકને ગુમારે સ્ટેન્ડ તળીપત ખગડવાર્થા પોતાના હાથે તેનો ઉપાય કરવા બાદ “ઈઝીએર” ઉપરથી તેવણુ ઉઠીને પલંગપર જઈ સઘને માટે પોદી ગયા. તેવણના બેટા ડાક્ટર કાવસજી લખે છે કે, “કાંધએ જન્મ્યું નહિ કે આ ખાગે પ્રાણુ ક્યારે ઉઝો? આ જળકતી છંદગી ક્યારે આખર બની? કરીબી હિલચાલ, કરીબી તાણતોડ, દયાબી અવાજની એટલી તો સંપુર્ણ ગેરહાજરી હતી કે, આ એક ઉધ, કે બેહોશી, કે મોત, શું હોય તે ગમજવાનેળી, મધળાંઓ કેટલો વાર માંદેલ બની રહ્યાં! પણ હે કિસમત! અંતે તે બેહોશી નહિ પણ મોનની ખામોશીજ સાબેત થઈ. મિત્ર-ગંડળ આગળ પહેલી રાતે યાદ કીધેવા ફરેશતાઓ પાછળી રાતમાં તો પોતાનું કામ બાબતી સુકમા!” કેવું આસાન અવસાન? એવાં મોહક મનખાવતાં મોતે મરવા “માણેક” નહિ કાં માગે?

શું માણસ ખુદા થઈ શકે ?

અનુવાદ — Mr. J. M. Hornsji.

"The universal end of all created things is that there may be an eternal union of the creator with the created universe. Now this is not possible without beings in whom His Divine can be present as if in Itself, thus in which it can dwell and remain. These, in order that they may be His dwelling place and abode, must receive His love and wisdom, as it were, by their own power, and so, as it were, by their own power raise themselves to the created and unite themselves with Him, without such mutual effort no union is possible. Such beings are men, who are able to raise themselves to and unite with Him as if by their own power. Through this union the Lord is present in everything He has created, for all creation is ultimately for the sake of man. This is why the uses of all creation ascend through degrees from ultimate things to man, and through man to God, the creator from whom they originate."

Emanuel Swedenborg

જો આત્મા પ્રગટિકરણને માટે તનકકાઓ આગળ અને આગળ પમાર કરેજી નોય છે તે તેનો રીતપી છે? તનકકા કરો?—વાને આત્માનું પ્રગટિકરણ ક્યાં આગળ પુરું થાય છે? આ સવાલ ધણાં જનનાં મનમાં ઉભો થશે, પણ એનો જવાબ તદ્દન સ્વેચ્છ છે. સુશી તર્કશાસ્ત્ર તેમજ બીજા પૂર્વ તેમજ પશ્ચિમ તરફના ધર્મોમાં જણાવ્યા પ્રમાણે તેમજ વિદ્વાનોનાં અધ્યાય પરિશ્રમી મંશેષધન પછી આપણુ એકજ હેતુ પર આવી શક્યે છીએ કે:—

“આત્મા ઇશ્વરી પદ પામે છે!”

વાને આપણે જો તુજ આત્મા છે તે પરમ વાને મોટા આત્મા સાથે મળી જાય છે, વાને બીજાં જોશિમાં કહીએ તો “આપણુ ‘ખુદા’ થઈએ છીએ!” અદ્યતન આ મોલકું પહેવી નજરે ધણેજ બીજા સામે છે—કહેલી કે તે ઇશ્વરાપવાદ જેવું થઈ પડે છે—છતાં પણ આપણાં અત્માના આત્મગુણનું બારીકબીજી નિરીક્ષણ કરતાં અને ઇશ્વરરચના ઉપર પુષ્કળ ગૌર

કરતાં ધીમે ધીમે સ્પષ્ટ થાય છે કે “માણસ ખુદ યદ્ શકે છે” એમ બોલવું જોઈતું પહેલી નજરે મર્ખાઈથી ભરેલું લાગે છે અને દેવનિંદા જેવું લાગે છે તે પાછળથી ઘણું શક્ય અને સહેલું લાગે છે. બેશક જેઓ બીજાનું અજ્ઞાન હોય છે તેઓ આ મુત્રમાં મનાયથો ગૂંચાથો અંદન કરી શકતા નથી, પણ જેઓ ધર્મજ્ઞાન અને ધર્મવર વાદનાં તત્ત્વજ્ઞાનોમાં આગળ વધેલા હોય છે તેઓ એના માગ્નો સ્વજ સમર્થ શકે છે. જ્યાં સુધી આદમી “હું, ટેક, હું ટેક” યાને ગર્વાભિમાનનાં મદમાં મરી રહે છે ત્યાં સુધી તેને પોતાની આ જાંઘીની સફરની નેમ કુચ્છમી ખજાર હોતી નથી, પણ જ્યારે માનવિ પોતાનાં “હું” નો ટેક તજ દે છે અને તે સર્વશક્તિવાન “તું” ની ભક્તિમાં નિરંતર તદ્દકાર થઈ જાય છે ત્યારે પ્રથમનાં “હું ટેક” ને બદલે તેનાથી કુદતીમ “તું એક ! તું એક !” બોલાઈ જાય છે; અને જો એકવાર આદમી ખુદ પરિસ્તીનો ત્યાગ કરી ખુદ પરસ્તીમાં તદ્દિન થયો તો તેણે આત્માનાં પ્રગટિકરણનો પહેલો તળકડો પસાર કીધેલો ગણાય, તેથીજ કહેવામાં આવે છે કે;

આશ્રમે તેરે મુઝકો દિલ ક્યા ક્યા સિતમ દિખા દિયા ?
અપશો ખુશી વ ઝીંદગી સારા જેહાં જલ દિયા,
મૈતસે આગે મર ચુકા નેકી બદીસે ક્યા ગરજ ?
હસ્તીકે લેકે તા આદમ જામે બકા પિલા દિયા !
ધુંડું ફિરં મયે રખકો અપને ફિરસે એતરફ,
આપીમે આપ મિલ ગયા પરદા જો મયે હા દિયા !
મેરે સુખનકે સમજો તુમ ઉરમે નહીં હય ગલત,
આપી ખુદા હુવા એ દમ જબકે ખુદી મિટા દિયા !

આ દુનિયામાં આપણી જાંઘી ખુદને શોધી કાઢવાને માટેજ છે, નહીં કે વૈભવ વિલાસ અને અપશોઆરામના અહોનિશ મગ્યા રહેવું ! ઇર્મ-યુગલ સ્વિંડનબર્ગ, સ્વિંપતમાન ઝરતોરત, કંપીરજ, તુ સી ! સ, ઇત્યાદિ પથમજ્જરો અને રતોના દાખલા ઉપરથી જણાય છે કે મુત્રને મળવાનો—ખુદ સાથે ઐક્યતામાં આવવાનો—ઉત્તમ માર્ગ જોશો તો ખરાં અંતઃકરણની ભક્તિજ છે. ભક્તિદ્વારાજ ઉક્ત વિદ્વાન મદાત્માઓ ધર્મવર સાથે મળી ગયા હતા. અલખત “Work is worship” કહેવત કંઈ ખોટી નથી, પણ શું ગમે એટલી રોકાણવળો માણસ ભક્તિને માટે એક કલાક ફાજલ નહીં પાડી શકે ! ના, એમ નથીજ; ઉલટું, મે ફેરલાએક બોદણી રોકાણવળા રાખસોને જોવા છે જેઓ મંજવર પ્રવૃત્તિઓ છતાં ધર્મવર, પ્રાર્થનાને માટે વખત બચાવી શકે છે, જ્યારે એવાસી પાઠાઓજ ગમે એટલો વખત નકમો બરજાદ જવા દે છે પણ તેનો બંદગી માર્ગે ઉત્તમ ઉપયોગ નથી કરી શકતા ! એવાં કમઅદેશ પુરૂષ સ્ત્રીઓ આ પૃથ્વિ ઉપર બોળ રખજ છે, અને એવા આગસુ દરામબોરોને આગલા ઈજ્જત્યત, ઇશીની અને શ્રીક કાયદાઓ મુજબ સખ્ત શિક્ષા કરવામાં આવતી હતી. યાવર કહે છે તેમ

શપ્તતાન દઝાર મરતજો બેહતર જે ખીનેમાઝ,
કુ મેનદદ પીશે આદમ વ ઇન પીશે હુક ન કર્દ !

યાને એક ખીનોમાઝ શખ્સ કરતા ખુદ શયતાન પોતે હજાર ગંજો સગમ કહી શકાય કારણ શયતાને તો યમા આદમની આગળ મર નમાયુ,* પણ ખીનોમાઝ શખ્સે તો ખુદાની યાદ વિસારી દીધી

ત્યારે આપણુ જોઈ શક્યે છીએ કે માણસ ખુદ થઈ શકે છે, અને માણસના આત્માની રચના અને વૃદ્ધિ પ્રત્યે દ્રષ્ટિ કરતા અને તે પરમાત્મા તરફ જોતા આપણી ગદગદ જણાઈ આવે છે કે એમ યવુ જો કે અતિ ગિન્ટ કોર્ષ છે હતા તે અશક્ય તો નથીજ, કારણ એક ઇજેન વિદ્વાન કહે છે તેમ “In essence the life of God and the life of man are identically the Same, and so are one” પારસીઓમા કોઈ મુઝર પામે છે ત્યારે આપણે મ્હીએ છીએ કે દ્વાણા ચીના હમ્ક થયા એ ‘હમ્ક થયા’ એટલે શુ ? ‘હમ્ક’નો અર્થ ફારસીમા “ખુદા” થાય છે ત્યારે સાધારણ રીતે “હમ્ક થયા” એટલે “ખુદા થયા” — “ખુદાની માથે એક થઇ ગયા” એમજ થઈ શકે છે, એવીજ રીતે હિંદુઓમા પણ કોઈ કૈલાસવાસી થાય છે ત્યારે “રામ થઇ ગયા” એમજ કહેવાય છે. દવે “રામ થયા દિવા હમ્ક થયા” એટલે ખરેખર “ખુદાની માથે મલી ગયા” કે કેમ તે એક દીગર સનાય છે, કારણ કરણીના મપદ પ્રમાણે કંઈ સંબંધજ મરણ પછી એ ઉચ પદને પોમતા નથી જેઓએ મુકુતોથી જગમા પોતાના જશનો ડકો વગાડ્યો છે તેઓજ ઈશ્વરીપદ પામે છે, પણ જેઓ મહાપાતકો કરે છે તેઓ તો પોતાના ઉચ રચાનેથી પાઠા નીચે ગળાડી પડે છે ખુદાનો હન્સાદ અચુર છે, છતાં એટલુ તો ખર કે આત્માને પ્રગટિ-કરણને મૈથી ચલતે દરજ્જે લઈ જવાની આત્મીમા શક્તિ બક્ષરામા આવી છે, અને જેઓ એ ચુખ્ત શક્તિને ખીવવે છે તેઓ નિમદેહ અતગત્મનો પરમામા મેળવી દઈ શકે છેજ.

વહાલી ખીની ખાલી જ દુમ,
તાહેર અઝ ડેરવને મની ઓ તુઝ,
ઇત જ કે તુઈ દુધ તુમાપદ,
આન જ દમે જુઝ યજી નશાપદ।

યાને—“તું પેની દુનયામા માઝ અદ્વૈતપણુંજ જોશે, જેમા દ્વિત્યમનો જરા અશ પણ ન હોય, અને જ્યાં “હું” પણાં જેવુ કે “તું” પણાં જેવુ કંઈ પણ નથી આ અરબિ કે જ્યાં તું હસતી ધરાવે છે ત્યાં તને બેપણુ (યાને તું) અને ખુદા, જુદા છે એવું) માત્રમ પડશે, પણ મિનોજ દુનિયામા તો અદ્વૈતવદ સિવાય કંઈ પણ જણાશે નહિ

* એવુ કહેવાય છે કે શયતાન પોતે પ્રથમ “અઝાઝીન”નામનો ફરેશનો હતો, જેને ખુદાવદતાનાએ નાતશમાથી ઉત્પન્ન કરીવો હતો. તેણે ૬૦૦,૦૦૦ વર્ષો સુધી તે પરવરિ બાકિત કરવાથી તેને મુખ્ય ફરેશનો (આપણે જેને “અમશાસપર” કહીએ છીએ તે) યનાતાગા આજ્યો ખુદાએ આદમને ઉત્પન્ન કરના પછી અઝાઝીને હુમ્મ કરીવો કે એને નમા કર. અઝાઝીને કદયુ “અગ્નિમાથી પેદા થયેલો માદીમાથી બનેલાની કેમ બદગી કરે?” અથી ખુદાએ તેને બદેશતમાથી હાજી કાઢ્યો, અને ત્યારથી અઝાઝીસ ફરેશનો “શયતાન”ને નામે ઓળખાય છે।

આપણે જાણીએ 'કીએ કે એકાદ પાણીનો કત્રો તેમજ પાણીનો મોટો ભંડાર મહાસાગર એ બંનેમાં પાણીજ છે—પાણી મિવાય બીજું કંઈજ નથી—યાને જોઈ બંને જગ્યામાં (Quantity) સરખાં નથી પણ બંનેનું તત્વ (Quality) તો એકજ છે, અને તેમ હોવાને લીધેજ પાણીનું ટીપું સમુદ્રમાં મળી જાય છે તો પણ માણસ પડતું નથી. હવે તમે પાણીનું બગેરું એક વાસણ લો અને તેમાં તેજનો મત્ર એકજ કત્રો નાખો તો તે પાણી ઉપર તર્યા કરતો દેખાશે પણ તેમાં બળી જશે નહીં, કારણ જો કે બંને પ્રવાહી છે ખરાં છતાં પણ તેઓનાં તત્વો ભિન્ન ભિન્ન છે. મેં આગળ કહ્યું તેમ માણસોના આત્મા અને પરમાત્મા જો કે દેખાવમાં જુદા લાગે છે છતાં તેઓનું તત્વ સામાન્ય છે, અને એ સારવર્ત્તિક તત્વ માણસોમાંજ નહીં પણ કુદરતની સઘળી ચીજોમાં વ્યાપી રહેલું છે, તે ઉપરથી આપણા પાક અવસ્તાના યજ્ઞસ્તેના ૧૨ મા હા માં કહેવામાં આવે છે કે:

“યા વરનાઓ આપો, યા વરનાઓ ઉર્વરાઓ, યા વરના ગાઉશ હુધાઓ, યા વરના અહુરો મઝદાઓ. યે ગામ દયા યે તરેમ અવળનેમ, યા વરનો અસ ઝરથુત્રો, યા વરનો કવા વિશ્તાત્પો, યા વરનો કૃષ્ણોસ્ત્રા જામાઝ્મા, યા વરનો કરમીત્ સઓષ્ણત્તામ્ હધ્યા—વેરેઝામ અપઓનામ્ તા વેરેદાયા હએપાયા.” યાને “જે તરીકાનાં પાણી ઓરવરો, અને સારી પેદા કીધેથી જન્મીને છે, જે તરીકાનો અહુરમઝદ છે, જેણે ગોરકદો અને—અથો માણસો પેદા કીધાં, જે તરીકાના અથો ઝરતોત્ કએ ગુરતાર્ષ, કૃષ્ણોસ્ત્ર અને જામારપ હતા. તથા અથો રાસત કામ કરનારા, અને દુન્યાને કાયદો આપનારા માણસોમાંનો કાષ્ઠિય શમ્ષ જે તરીકાનો હતો, તેજ તરીકાનો અને તેજ એતેકાદનો હુ પણ છું!” ભક્ત તુમચી પણ કહે છે કે એવી રીતે મોહત નિવારી શક્ય છે.

રામનાગ શમશેર પકડકે, કૃષ્ણ કટારા ખાધ લિયા,
દયા ધર્મકી દાલ બનાવે, જમકા દારા છત લિયા!

એવી રીતે આપણુ જોઈ શક્યે છીએ કે તત્વ સમાન હોવાને લીધે ખુદાની સાથે એકબનામાં આવવાની માણસમાં શક્તિ ગણવામાં આવેલી છે, અને જે કાંઈ તેની શક્તિને ખીલવે છે તે આપદેહ બવસાગર તરી જાય છે અને પોતાની ઔદિક જીંદગીનું સાથક કરે છે દૈત્વ ધર્મશાસ્ત્ર એજ જાહેર કરે છે. જો કે માત્ર શબ્દોમાં ફેર પડે છે. આત્માને પરમાત્મામાં મળી જવાને જુદા ધર્મમાં “નિર્વાણ” કહેવામાં આવે છે, હિંદુ ધર્મમાં “મોક્ષ” કહે છે. મુસ્લીઓ તેને “પરલ” અર્થાત્ જોડાણ કહે છે. અવસ્તામાં “ખુદાની દોસ્તી પામ્યો.” કહેવાય છે, અને મુસલમાનોમાં “હુમેશગી” કહેવાય છે, કારણ ત્યાર પછી આત્મા પાછો આવતો નથી.

ખુદાકી ખાત ખુદા જાને—એ તો બંદા કયા જાને?
અજળ હવા હય કે ઓ દમ—ગયા મો શીર ના શીરા!

અત્યંત વીલાસ, અતી મેજશોખ અને અવટીત વર્તણુકથી
શુભાવેલા પુરુષાતન માટે અકસીર ઇલાજ !

નપુસક ત્વારી તેલ.

આ તેન મરીના શુષ્ક ભાગની શીથીલ ધરેલી નસોને લગાડવાથી ગમે તે કારણથી,
ગમે તેટલા વખતથી શુભાવેલા પુરુષાતનને નવીન જાતની હલ્તન કરાખા અકસીર તીવ્રચુ
છે. સાધારણ શીથીલતા તો પહેલેજ દિવસે દુર થાય છે, એકસીર દીવમના પુગ સેનથી
હઠીમગ નર્ચીત થય્ય છે.

કીંમત રૂ. ૫)

મદાના પીલ્સ,

આ જોળીયો વીર્ય-સ્રાવ, રત્ન-સ્રાવ, દાવ પગનો દાદ, કમગ્નો દુખાવો, માદ્યક્રિતલુ
મીપણુ વિગેરે દરદાને નાશુદ કરીને પાચનશક્તિ વધારી નસેનમમાં નવુ બળ આપી સસાર
શુખ ભોગવવા પ્રબળ બનાવે છે.

કીંમત રૂ. ૩)

દલાલ એજન્સી, કાલખાદેવી રોડ-મુંબઈ નં. ૨.

ધ્યાન રાખજો આ તમારા લાભ માટે છે !

કારણ કે

આ વખતમાં
બજારમાં ભાવના
હેકાના તથા પણુઅમે
એકજ કીકાયત
ભાવ રાખેલો છે માટે
જો તમને દરેક ચીજ
જેવીકે દરેક કંપનીની
પેટન્ટ મેડસીન,

પ્રોવીઝન, પરચુમંસ
વીગેરે વીગેરે જોઈતી
લેય તો નીચલા
હેકાણે આવી ખાત્રી
કરો.

બહારગામના ઓ
રડરપર પુરતુ ધ્યાન
આપવામાં આવશે.

વખતની કસોટી

માંથી પસાર થએલી, હજારો ઉંચા મટો મેળવનારી, તખીઓ, હુકીઓ અને વૈદ્યોએ વટીક તારીફ દીટેલી, ગાળક કે ઘરડાં, નખળા કે જખરાં, તથા મરઠાં યા હુમેલવાલી જોસ્તને માટે એક સરખી ફાયદાકારક અને ખાત્રીભરી, અનેક ખુરાં, કર્કણ દરદો માટેની વનસપતીની ડાં બેં મોતીવાલાની ચમત્કારીક શુભવાલી દવાઓની કીમતનું લીસ્ટ અત્રે છાપ્યું છે.

ખાંસીની ગોળીઓ:—ખાંસી, ખહી, દમ, હાંફણ, માટે—કીં ૩. ૦ા, ૦ા, ૦ા તથા રતલ ૫ ના ૩. ૬.

પલમોનીક પાઉડર:—ઉપલી ગોળીઓ સાથે ખાવા માટે—દળી ૫ ના, કીં ૩. ૦ા.

જીભાખનો પાક:—ગમે તેવી સખત કખજાત નખખાઈ કર્યા વીના દુર કરે છે, કીં ૩. ૦ા.

તાવની ભુકી:—દરેક જાતની તાવ માટે, ૩. ૦ા.

તાવની ગોળી:—દરેક જાતની તાવ માટે, ૩. ૦ા. તથા રતલ ૫ ના ૩. ૧૦.

તાવ ગળા પગી લાગતી યાક: નાતવાણી નખ-જાઈ માટેની દવાની શીશી ૫ ની, કીં ૧ તથા ૩. ૨.

ટોનીક ઓઁ લાઈફ:—આ દવાથી શરીરનું ખીગરેનું લોહી શુધરે છે. ભુખ વધે છે.

ખાધેનું જરે છે. લોહીમાં વધારો થાય છે. ફાક, નાટવાણી નખજાઈ દુર થાય છે. કીં શીશી ૫ ના ૩. ૧ તથા ૩. ૨.

દાંતનું મજન:—(રાજના યપગ્રાસ માટે ફક્ત) દાંત મજબુત કરી સફેદ બનાવે છે. મોદાનો ગંધ દુર કરે છે. કીં ૩. ૦ તથા ૦ા.

તથા રતલ ૫ ના ૩. ૪.

દાંતનું મજન:—ફક્ત દુઃખતા દાંત તથા દાદ, તથા રતલ ૫ ના ૩. ૪.

ઉંચાનો સર્પીફીકેટોમાંથી ફક્ટ ઓફ અત્રે છાપી છે.

૧ ડાં સર બાળચંદર ફૂપ્પુ, કે.ટી., જે. પી., એલ. એમ., તે વડોદરાના ખાસ તખીજ તથા વડોદરા રાજ્યના સરવેથી વડા દાદર, લખે છે, “મોતીવાલાની ખાંસીની ગોળીઓ ગુચકારી તથા ફાયદાવાળી છે. શરદી તથા સખન શરદીની ખાંસીના ઘણાએક દરદીઓ ઉપર એ ગોળીઓ મેં અતી ઘણી ફતેદમંદી સાથે વાપરી છે. એ ગોળીઓથી ખહીના પલ્લુ એક દરદીની ખાંસી નરમ પડી ગઈ અને તેની ખીગ્રારી મઠી ગઈ એવું મેં જોયું છે.”

માટે. દાંત દાદને દુખારો તેથા લોહી પરનું જલુ નરમ પાડે છે, કીં ૦ા તથા ૩. ૦ા. તથા રતલ ૫ ના ૩. ૬.

દાયરીઆ, કોલેરા, સંગ્રણી માટેની દવાની શીશી ૫ ના ૩. ૦ા તથા ૩. ૦ા.

દરાજ, કીં ખુજલી, વિગેરે ચામડીના દર્દો માટેની ભુકી, શીશી ૫ ના, કીં ૩. ૦ા.

દરેક જાતના જખમો માટેનો મલમ, કી. ૩. ૦ા.

નખજી પાચન શક્તીથી ખીગતાઓ માટેની હજમીતની ગોળીઓ, કીં ૩. ૦ા.

તથા રતલ ૫ ના ૩. ૮.

હરસની ભુકી:—ખાહેરના કે અંદરના, લોહી-આર કે મસાવાલા, નવા કે જુના, હરસ દુરત સહ માટે નરમ પાડે છે, કીં ૩. ૦ા.

હરસનો મલમ:—ઉપલી ભુકી સાથે વાપડવા માટે દળી ૫ ના, કીં ૩. ૦ા.

હરસમાંથી પડતાં લોહી બંધ કરવાની દવા: શીશી ૫ ના, કીં ૩. ૦ા, ૧ ને ૩. ૨.

મીડી ખીશાખની દવા:—યોરોક વખત વાપ-યાથી દરદીને ફાયદો જણાય છે. કીં ૩. ૧ ને ૩. ૨.

લેપ:—રસ, ગોંઁ, લયક, રમેતીઝમ, ગાકટ, સોન્ને, વિગેરે માટે, દળી ૫ ના, કી. ૩. ૦ા.

એકલા બનાવનાર:—ડાં બેં મોતીવાલા.

મોરલેન્ડ રોડ, લાયબ્રારી કલેજ પાસે—મુંબઈ.

પૈસા પર પ્યાર.

(પારસી સંસારની એક મોટી વારતા.)

લખનાર—મીસ મુના કાવમશાહ ઈરાની

પ્રકરણ ૧૨ મું.

જે હરીફ ખુશમુરતીઓ

આખો વખત, ખુશમુરત જોરશેદ દુળાશનો વિચાર કરી તે પોતાની અદરા-
યદી મેહરને કેવો ગેરઈનસાફ કરતો હતો, તેની એડી કાંગાને ખબર હતી નહિ.
અલગત, જ્યારે તેને પોતાનું બહાલુ ઘેર યાદ આવતું ત્યારે તેને મેહરની યાદ
આવતી હતી ખરી—પણ તે કદાચ નહીં!

જરાફ દુન્યામાં બાહાર પડી, સારૂ જેવું કમાતો થઈ, તે મેહરને પરણવાને
વિચાર રાખતો હતો. મેહર સિવાય બીજી કોઈનેથી પોતાની મોહોરદાર બનાવવાનો
તેને એક ઘડીની વિચાર આવ્યો હતો નહિ. કેમ આવે? સુરશેદ દુળાશ તરફ તે
દિવસે દિવસ, જરૂરી જેવોતો હોવા છતાં તે દાદાભાઈ દુળાશ જેવા માલિતોઝાર
શેઠયાની સુંદર દીકરી, તેની મોહોરદાર બને એ વિચારજ હુસ્વા સરીખો હતો—છતાં
ઓ! છતાં તે ખુશમુરત એહેરા તેની આંખ આગલ સદા ખડોજ રહેતો હતો.

તે જાણતો હતો કે જોરશેદ, સર જેહાંગીરને ખરાં જીગરથી ધિષ્ટારતી હતી,
છતાં તેના પૈસા ને પદવી તરફ તો તેણી જેવાયદીજ રહેતી હતી, અને તે
ખરૂંજ હતું.

એક ગમથી એડી તરફની પ્યારભરી લાગણી તેણીનું જીગર કોતરી ખાતી
હતી તો બીજી તરફથી પૈસા અને માનખાન તેણીના સામે આવી ઉભાં રહેતાં હતાં
ત્યારે તેણી શું કબુલ કરે? પ્યાર કે પૈસા?

દાદાભાઈ દુળાશ પોતે હવે જોરશેદ માટે અધીરા થઈ રહ્યા હતા, એવા કે
તેણીને જે બોલ શીખામણનાં કહી, નહિ માને તો પોતાની સત્તા અલાવવા વટીક
તેવણુ તૈયાર થયા.

“જોશોદ, કંઈ તુને જેહાંગીર સાથે વધેરાયું છે !”

એક દિવસ તક મલતાં તેવણે વાત છેડી. “હવે એ કંઈ ઝાઝો આવતો જતો નથી ! તેનું કારણ શું ?”

“તે હું શું જાણું, પપા !” તેણીએ બેદરકાર જવાબ કર્યો. “હમો એ વચ્ચે લાગણીજ શું છે જે વધેરાય !”

“તુને એમ જાણતાં સમજી હું ઘણાજ દુઃખીર છેઉં.” તેવણે ગંભીર થઈ જોડ્યા.

તેણીને થુપ ખેંટીને જોઈ તેવણે પાછું જોડવા માંડ્યું “મોઠે વેહેલે એ તાહરના હાથની માગણી તો જરૂરજ કરશે. ખતી દીકરા, ફક્કત તાહરી તરફનાં એન્કરેજમેન્ટનીજ ખોટી છે. ત્યારે હું તુમે પુછુંય ખતી, કે તુ એવું સરસ પ્રાઇઝ મેલવવા ખુશી છે કે સુખી બની જતું મેલશે ! યાદ રાખ, દીકરી કે એના જેવો વર મેલવવાનું બધાંનાજ નગીબમાં નથી હોતું. તારો શું જવાબ છે, ખતી ?”

“એ એક એવો સવાલ તમે મને પુછોય, પપા, કે તેનો જવાબ હું સેહે-લઈથી આપી શકું તેમ નથી.”

“તે હું બરાબર સમજીય.” તેવણે ચલાવ્યું “પણ, તુને તેનો નીવેડો જલ-દીજ લાવવો પડશે, કારણ તુજ કંઈ એટલી ખુબસુરત એખતી નથી. તાહરા જેવી મુંદરતા ખીજ ઘણાઓ ધરાવેય. ને તેઓ બધાં લેડી જેહાંગીરે થવા એકે પગે તૈયાર છે ને તુ જાણેય જોશોદ દીકરા, કે માહરી ઘણી મરજી છે કે તું એને પૂરણું.”

“પણ પપા !” તેણી કંઈક દુઃખથી જોડી “માહરે શું કામ એટલું જલદી પરણવું જોઈએ ? હું તમારા ઘેરમાં ઘણીજ સુખી છેઉં. માહરે ! છુટાપણું અને જીવાણી ગને ઘોડો વધુ વખત સુખથી ભોગવવા દેવો.”

“સર જેહાંગીરને પરણીનેખી તુ એથી સરસ સુખ લેશે,” તેવણે ઝટ જવાબ કર્યો, “લાંબો વિચાર કરશે દીકરા તો માહરી મરજી પ્રમાણે ચાલવામાંજ તુને ડકાપણું દેખાશે. તું જાણેયની કે તાહરી પર તો મેં મોટી મોટી ઉમેદ બાવેલી છે, ને તે સર જેહાંગીરને માહરે જમઈ બનાવતાંજ પુરી પડશે હું કંઈ તાહરી નાતાબેદારી લઈ ચલાવવાનોજ નથી.” અને તેવણે એટલું કહી હસ્તાભેર ત્યાંથી ચાલી ગયા.

દુઃખતુ એક દયકું તેણીના હોઠ બાહાર નીકલી પડ્યું “ઓ જોદાય ! એ લોક માહરી મરજી વિરૂધ્ધ, તેની સાથ મને પરણાવ્યા વગર રહેવાનાજ નથી. તેમાં પપા ! બાહા ! —”

*

*

*

તે એક ઘણીજ ઝાંડ ગારડન—પાર્ટી હતી અને પેદરશોડ પરનો કામા હોલ આને તેનાં બરાબાહારમાં દીપી રહ્યો હતો. દિવસો અગાડથી ઘેરે ઘેર તે પાર્ટીમાં

જવાની તયારીઓ ચાલી રહી હતી. બધા મોટા, વગવાલાંજ કુટુંબોને ધંજનો હતાં અને તેથી તે એકથી અગેલી એકેકથી સરસ ચોરીસ્તોકેટીક કંઠ આજે કંઈ ચોરસ બાંકાર આપતી હતી.

સુંદર અલંકારો અવેસાતો, નાત. નવતનો રંગીન સીલક, ને સેરીનમાં સજ થયેલી લપકાદાર, ખુબસુરત સુંદરીઓ, મગજને તર કરી નાખનારાં, ખતકે ખતકે મુકાયલાં ભાત ભાતનાં પુલો, એ સઘલો સામતો દેખાવ નોતારને ચક્રીત કરતો હતો.

દુબાશ ફેમીલી સાથે ચોડીને ખાસ ધંજન હતું જ્યારે સર જેહાંગીર માટે તો આ બધા પૈસાનાં કાંકરા અને ધધુખર થતી હતી.

કામાવાલાઓની મકસદ, પોતાની એક પુરી દીકરી રતાંને આરે કુકાણે કર પાડવાની હતી. રતાંને ને સર જેહાંગીર પરણે તો પેલો સોસાયટીનો રટાર ખોરશેદ દુબાશની કેવી પડતી થાયનાં વિચારે રતાંનાં માંચ બાનાંને ઘણીજ ખુશાલી લાગતી હતી.

પરિચય આજે કોણ મેમાં-ખુબસુરતીમાં ચહકતું હતું. ખોરશેદ દુબાશ કે રતાં કોમાં ?

ને. એકજ પત નોતારતી, એક વખાણુ ભરી નજર પેલી ખુબ આંખોવાલી રતાં કોમાં તરફ ફરી, આહા! નો ઉદગાર મોઢાંમાંથી કઢાવતી હતી, તો બીજાજ પલે તેજ નજર પેલી કાળી ચમકતી આંખોવાલી પકડી ખોરશેદ દુબાશ તરફ ફરતાં તે નોતારનાં જીગરને વાહા! વાહા! પોકરાવતી હતી!

પહેલી જ્યારે રતાં કામા, ખુબ આંખો અને ઘેરા મુન્નેરી જાલ અને ઠંડી રીતભાત સાથની ઠંડી ખુબસુરતી હતી, જ્યારે બીજી ખુરશેદ દુબાશ. કાલી લમ્મર, તારા જેવી ચળકતી આંખો ને ભજાવદાર બાલો ને વિચિત્ર રીતભાત સાથની જીગર બાળી નાંખનારી સુંદરતા હતી. હવે ત્યારે એ મેમાં કોણ ચહતું હતું ?

લોકો જળરાં હેસત રહેયાં! થોડીક પણ એ મેમાં સર જેહાંગીરને કોણ જીતશેનાં સવાલોની જળરી કચાકચી ચાલી રહી.

ખુદા, ખુબ કલરની તમામ તાસની જનારસી ચકચકીત કીમતી સાડી ને તેને મેચ થતાંજ તેવા સુંદર જ્વાહરમાં તેણીનો લાંબો તંદેસ્ત બાંધો, આજે કંઈ અજબજબ દમામદાર દીસતો હતો. શોર્ટ સ્ટીલના પોણા ઉંઘાડા હાથોમાં હીરાંની એસ્કેટ ને હાથની ખાણુપર ફીટ બેઠેલા તેવાજ હીરાના બાણુ બાંધ સાથે ગોરી ગોરી ગરકન પર ફીટ બેઠેલી મોટાં મોટાં મોતીની માખા તેણીની ખુબસુરતીમાં વધારો કરતી હતી. આજે તેણીનાં કાળા લમ્મર બાલો કંઈ બીજાજ ઉંચી સ્ટાઇલ પર બંધાયેલા હતા અને આ સાથનો દેખાવ નોતા ખોરશેદ દુબાશ એક સાધારણ ઠોકરી કરતાં આકાશી દુર વધારે લાગતી હતી.

હમેશની સાંઢી રતાં કામાળી આજે કીમતી દેસ અને હીરાં મોતીના સજમાં ફરતા ફરતાંઓનું ધ્યાન ખેંચતી હતી. આંજનો મેલાવડો આજે એ હરીફ ખુબસુરતીઓથી સર્વત્ર ધ્યાન ખેંચી રહ્યો હતો.

સર જે હાંગીર પોતે કે જેને માટે તો આય સઘલી ધરફડીઓ ચાલી રહી હતી, તે પોતેની ઘડીલર આય બે હરીફ સુંદરીઓને ટીકતો ઉભો. તેવણની વખાણુલરી નજર; ઘડીકમાં રતાં કામા તરફ તો ઘડીકમાં ખોરશેદ દુળાશતરફ ફરતી રહેતી હતી.

અને ત્યારે તે બેમાંથી કોણને પસંદ કરશે? પણ લોકોની ઇતેભરી વચ્ચે તે આખરે રતાં કામા તરફ ફર્યો ને વાતમાં શુંટાયો.

દીનબઈ ગઈદરે ઘણાજ ગુસ્સાથી પોતાનો હાક કરડ્યો.

“બેની ખોરશેદ! પેલા બે જણ કેવાં હંસી હસીને વાત કરેય. તું કેટલી મુખ્ છોકરી છે. બે પેલી રતાં હવે તાહરી તરફ કેવી ફતેહ લરી નજરે ભેયય. અરે! દરેક જણ તુને ટીકેય!”

પણ દીનબઈ કંઈમી વધુ બોલે તેટલાં તો દુર એક ખુણામાં ઉભો રહી આય સઘલુ તપાસ્તો એડી કાંગા ત્યાં તેઓ નજદીક આની ઉભો.

“ખાતુ ખોરશેદ, દરેક જણ તમારો મધુર અવાજ સમજવા ઇતેભર બની રહ્યું!”

અને તેટલાં તો તેણીને બધી ગમથી ગાવાની ઓફરો ધવા માંડી.

તેણી એક પલ વિચારમાં થોભી અને પછી એડી તરફ ફરી.

“અરેસર? આય ‘સોંગ’ તમે માહરી માથ ગાઈ શકશો! પક્ષીજ, જલદી બોલો. ઓ થે કયું!” અને બીજાજ પળે તો તેઓ તાલીઓનાં ભારે ગગડાત, ને દીનબઈનાં ભારે કચવાત વચ્ચે ખ્યાના નજદીક ગયાં.

બે પલ વધુ, અને કામા હોલ; તેઓના મીઠા નેડીદાર સોંગોગ વોઈસથી ધમધમી રહ્યો.

આહાહા! તેઓ એક બેવા બેગજ પીકચર રત્નુ કરતાં હતાં! તેણીનાં નાનુક શેપદાર ગોરાં ગોરાં આંગલાંઓ ખ્યાનાની કી પર ચપક ચપક ઉડી ઉડી જતાં હતાં, અને તે હરસાળાજ મધુર છોકરીની નજદીક ઉભેલો પેલા સર્વતું ધ્યાન ખેંચી રહેલો દમામદાર હેંડસમ સેક્ટરીનો અવાજ સમજનારને કંઈ અજબજ મધુર લાગતો હતો.

ફરી, તાલીઓના ભારે ગગડાત વચ્ચે તેઓએ તે સોંગ પુરું કરીધું.

અદેખઈથી જળી જતાં જગરે આય સઘલુ સર જે હાંગીરે રતાં કામા સાથ વાત કરતાં નેઈ લીધું હતું.

“ઓ શું સરસ એનો અવાજ છે? શું સરસ એની ડ્રેસ છે! બસ, એજ હરસાળાજ છોકરીને માહરી બૈરી બનાવું તોજ ખરો. બાહા! હું આખું યુરોપ ને અમેરીકા ખુંડી વચોવ્ય. પણ, એ છોકરીનાં જેવી ખેંચાણુ શકતી મેં કોઈની ખુગસુરતીમાં નેઈજ નથી.” તેવણ મનથી બગડયા, ત્યારે પામે બેઠેલી રતાં કામા શું બી બોલી જતી હતી તેનો એક શબ્દબી તેવણ સમજ શક્યા નહિ.

સર જે હાંગીરનું ખાસ પાકવાજ જોરશેદે એક સાથે ગાયું હતું. આટલી મોટી ઠકમાં તે તેણીને તરછેડી શું સ્તાં દામાં આગલ નહિ ગીયો હતો? કેવાં બગી જતાં જુગરે, તે ખારી નજરે તેણીની હીલચાલ તપાસતો હતો તે અતુર જોરશેદે એકજ નજરમાં જોઈ લીધું.

ખરણ ૧૩ મું.

શું કહ્યું? ખ્યાર—કે પૈસો.

જે બજુની ધુરકા ધુરકી વચ્ચે એડીને લાગ થયો. તે સાંહાંને ઘણો ખરો થયો. વખત જોરશેદે એડીનીજ ખાનુમા રહી. આજના જેવા મીઠાસથી તેણી કદીથી તેની સાથે વર્તી હતી નહિ. સર જે હાંગીરે તેણીને મનાવી લેવાના ઘણાંની ફાંફાં માથાં પણ, તે ફાયાખાજ છોકરી આગલ તેનું કંઈજ વચ્ચું નહિ.

જોરશેદે હવે એડીની ખાનુમાંથી ખસી ખરજોર દાવર આગલ જઈ ઉભી.

“ખરજોર જરા માહરી સાથે બીજી ખાનુએ ચાલ, મને કંઈ તાહરી સાથે વાત કરવીચ.”

અને તે ખુશીથી તેણીની સાથે ચાલ્યો.

“તુને શું કહેલું, જોરશેદ?” તેણે હવે ઉભો રહેતાં પુછ્યું.

“કંઈ નહિરે ખરજોર!” તેણી રચુજનું હસ્તાં બોલી “એ તો પેલા સર જે હાંગીરને માહરી તરફ અવિતા જોઈને હું તાહરી સાથે હાંચા છટકી આવીચ. મેં હરાવ પ્રીધાય કે આજે એને માહરી સાથે વાત કરવાનો એકબી આન્સ આપવો નહિ. થેત ઠઝ જોલ.”

“તુને જરા સંભાલીને ચાલવું જોઈએ, જોરશેદ, ને” પણ તે જોરશેદની આંખમાંથી નીકળી પડતા શુસ્સાના અગાર જોઈ, વધુ બોલતાં અટકી પડ્યો.

“વરી તમે તમારું મુક્યાનું લાપન ચલાવા માંડ્યું કે?” તેણીએ તેને ઠકરાંવી મેડ્યો.

“તું શુસ્સે ના થા. હું તાહરો સાચો ફેન્ડ છું, જોરશેદ તું બધેય કે એક વખત મેં તાહરો.”

“નેવર માઈન્ડ” તેણીએ હાથની એક અછાતથી તેને મુગો રાખ્યો. “પણ ખરજોર, તમે આજ એક વાતમાં અને હર્મના મદદ કરો. સર જે હાંગીર સાથે મને આજે મુલક વાત કરવી નથી.”

“તું જેની ફરમાવશે તે બનવયા હું સહ્ય થવશ.” તેણે ઝત જવાબ કર્યો. પણ તાહરે ખાતર, મને એક ચેતવની તું ને આપવા દે. માર્કન્ડ, તું જે કરેય તે બે વાર વિચાર કરીને કર. પેલો હેંડસમ સેક્રટરી—”

તે આગલ બોલતો ચુપ થઇ ગયો. કારણ તેણી બાબુમાંથી બે દગલાં હડી ગઇ અને ગુસ્સાથી આંખો ચમકાવતી, બે હાથ કમરે દઇ, તેની સામે ટગર ટગર બતી ઊભી.

“એટલે તમે શું કેહેવા માંગોય ? તેનું નામ માહરી વાંતમાં લાગવાની મકસદ શું ?”

એક પલ, ગળ્લેર દાવરની ડોક શરમથી નીચી નમી પડી. “જોરશેદ, માહરી મકસદ, તું ને બુરૂં બોલવાની નથી. ફકકત, હું એમ કેહેવા માંગુય કે તું તેની સાથે સંભાલથી વર્ત. લોકોનાં મોઢામાં ગીનસતું નવું બોટું ના આપ.”

“માહરે માટે લોક શું બોલેય ?” તેણીએ નેણ જમાવી પુછ્યું.

“વેલ થોડાક અછડતા શબ્દો મે સમજ્યાય ખરા. હું તાહરાં લલાં માટેજ ફહુંય. જોરશેદ, બે હું તે બોલો રીપીટ કરતો હોયું તો તું માહરી સાથે ગુસ્સે ના થતી. પણ-લે આલ તાહરો ગુસ્સો મને નહિ પરવરસે !” ને તે જવા કર્યો.

પણ તેણીએ તેને બલાંપર હાથ મુકી જતો અટકાવ્યો. “મને દહે, બરજોર, લોક માહરે માટે શું ધારેય ?” તેણીએ હવે નરમ પડતાં અરજ કીધી.

“તાહરાજ પપાનાં એક પગારદાર નોકરને ખાતર તેં સર જેહંગીર જેવા દોલતવાંત શેડયાને જતો મુક્યો એમ તેઓએ પહેલાં તો ધાર્યું પણ પછી તેઓનાં વિચારો બદલાયા અને તેથી હવે ખાતરી માનેય કે તે શેડયાનું દીવ, રતાં કામાને બેયાં પડી તારી પરથી ઉડી ગયુંય. શું એ ખરૂં છે, જોરશેદ ?”

“મને એ એક લાખ વખતની ખરૂં હોય તેની મુદલ ખરવાડ નથી. અ.ા. વીશ હર બેય !”

બરજોર દાવરને, જોરશેદ માટે મોટું માન હતું અને લોક તેણી માટે રજો બોટું ધારે તેથીજ તેણે જે સાંભળ્યું હતું તે તેણીને કહી દીધું.

“તુંજ કંઈ એખલી રતાં કામાને મુખ ઇચ્છતી નથી.” તેણે વિચારમાં ઉત્તેલી જોરશેદનું ધ્યાન ખેંચ્યું. “બેની, રતાંની આસપાસ બધા કેવા તેણીની ખુશામન કરતા ફરી વલ્યાય.”

હસુરતો તેણી બરજોરને કંઈની જવાબ આપે તે પેહલ્લા રતાં કામાનાં માય, આવાંમાય કામા તેણી આગલ આવી ઉભા. તેવણના ચહેરાપર લીકરીની ફત્તેલ માટે ખુશાલીનો રતાશ ફરી વલ્યો હતો.

“જોરશેદ, બરજોર આને તું ઘણીજ મુંદર લાગેય ને મેં તો બધાંને મોંઢથી હમણા મગન્યું કે તું ઘણીજ લીકરી ને અનગમી દેખાયય ! વોટ એ ફેગલ ?” તેવણ ચીળાં થયાં.

જવાબમાં તેણી ખુશ મીઝાઝ હસી પડી.

“જોની, આજે બધા વખત સર જે હાંગીર માહરી રતા આગલથી ખીસ્યાજ નથી. માહરી રતા નસીબવારી ખરી હું!” અને તેવણુ - જોરશેદનું પાકવવા તેણીનું મોહો જોઈ હસ્યાં.

“ખચ્ચીત તમારી રતાં ઘણીજ સુંદર છે, ને એને સર જે હાંગીર પેતાની મોહિરદાર ખનાવે તેમાં કંઈજ શક નથી.” તેણીએ શાંત જવાબ ક્યો. નાખુશીનું એકેખી ચીન્હ તેણીનાં મુખ પર નહિ દેખી આલાંભાય કામાને મનમાં ઘણું જ ખસ્યાનું લાગવાથી હવે તેવણું ત્યાંથી કંઈ બાહારનું કહાડી આવતી પકડી. જોરશેદે એખલી પડતાં પેતાની આસપાસ નજર ફેરવી. ખીલતા સૌંદર્ય ને ઉગતાં સ્વરૂપ સાથની તેણીની સુંદરતા પર એટલા જણ મનમાં બળતાં હતાં કે આજની તેણી તરફની સર જે હાંગીરની બેદરકારી માટે તેઓ મનમાં ઘણાંજ ખુશી થયાં. દરેક અદેખા ચેહરાઓ પર તેણી સાથે નજર એક થતાં, તુચ્છકારનું એક સરખું હસતું પંઠરાયકું જોઈ, તેઓનાં ચોછા અને છાલકા મગજ પર તેણીને રમુજ તેમજ વિચ્છાર છુટો.

થોડીજ પલ તેણી વીચારમાં ત્યાં એખકી ઉમી હતી તેટલાં સારે થા માટે નસીબે, રતા કામાજ ત્યાં આવી લાગી.

“આજે તું ઘણીજ ડલ જણાયજ હું, જોરશેદ!” તેણીની મોટી ખુશ આંખો ફેટેહથી ચકચકતી હતી. “કહાય, તુને આજની પાર્ટીમાં મંગલ નહિ આવતી હોયે!”

“હી! હી! હી! હી!” જોરશેદ એક ખુશાલ હસતું હસી પડી. “તેથી તદનજ ઉલટું. આજના જેવી મંગલ અને કોઈખી બીજી પાર્ટીઓમાં પડી હોય તેજુ મને યાદ નથી.”

ગરીબ બાપડી રતાં કામા વકરીથી ઉલતા આવ ખુશાલ જવાબથી ફજોત પડી ગઈ.

“એમ કે!” તેણીએ ફજોત જેવું હસતાં જવાબ કીધો. “હું તો બાણું કે—” પણ સર જે હાંગીરને અચખુચ તેઓ સામે આવી ઉભેલા જોઈ તેણી બોલતી સુપ થઈ ગઈ.

“વેલ, જોરશેદ બાનું, આજે કંઈ તમે માહરાથી દુરનાં દુરજ નાહાસોય! શું છે?” તેણું આવતાં સાથે હરનફાર થયલી રતાં કામાની કાંઈખી નોટીસ કર્યા વિના જોરશેદ સાથે વાત ચલાવી.

“ઓ! વડી એ વિચાર ક્યારથી તમારા મનમાં આવ્યો?” હવે ફેટેહની નજર નાખવાની જોરશેદની વારી આવી ને ગરીબ બાપડી રતાં બંસતી ફીકકી પડી.

“વેલ, એ વાત જવા દેજો, પપ્પા-જોરશેદ બાનું, તમે જરા માહરી સાથે કોનઝર વેટરીમાં આવશે! મને તમારી સાથે કંઈ વાત કરવીય.” તેવણું ઈતિબરીથી જોરશેદ પાસે મોંઘી લીધું.

હવે પેલી બહુ આંખો તદન ઝાંખી પડી.

“ઓ યસ ! આલોની ! માહરોળી છું હયાં ઘણોજ ગભરાઈ આયોય.” અને ખીજીજ પળે તો તેઓ લોકોની લારી અબ્બયળી વચ્ચે તે મોટો હોલ કોસ કરી કનઝરવેટરીમાં દાખલ થયાં.

તે સુંદર કનઝરવેટરી લાઈટથી ઝલઝલી રહી હતી, કલર્ડ લેમખસ લીલાં પાંડાંઓ અને પુલો વચ્ચે ચંકચક થતા હતાં. છવને રાહાતે બક્ષતો બેંડનો ધીમે મધુર સરોદ અને પુવારામાંથી પરતાં પાણીની સેરોનાં ઝનઝન છતા અવાજ સિવાય ત્યાં સઘણું શાંત હતું !

“ખુરચીપર બેસો, જોરશેદ ખાનુ !” તેણે દાખલ થતાં સાથે કહ્યું.

તેણીએ ત્યાં બેસવાને ના પાડી. જરાક આગલ આવી, ત્યાંના નાદોનાં ઉઘાડા દરવાજાને અઢેલીને ઉભા. ત્યાંની લાઈટમાં તેણીનાં કીમતી હીરાઓ ઝલઝલ થતા હતા.

“ખાનુ જોરશેદ,” તેણે હવે ધીમે પતામને સાહાદે ચલાવ્યું. “આપણી બંધે વચ્ચેની કંઈખી અનગમતી લાગણીઓને બાબુ-મુકી, હું ઇચ્છું કે તમે માહરોળી થઈ શકો.”

તેની માગણી હંગમડા વિનાની કદંગી હતી. તેવણુ સખત હૈયાના, કરકા અને લેજા ફાતેલ હતા ખરા, પણ, તેવણુનો ખ્યાર તેવણુનાં ચેહેરાપર હાલ પ્રગટી રહ્યો હતો.

“હું તુને માહરોળી સઘલાં હેતથી આહુય. મેં તુને પહેલી જોઈ ત્યારથીજ હું તુને આહાતો આયોય. હું તાહરી પાછલ, તાહરી પુલ કરતો, તાહરા ઓળા માફક ફરોચી પણ તે—તે તો મને એક માયાલુ શબ્દખી કોઈ વખત કહ્યો નથી. બી માઈ વાઈક, જોરશેદ.”

નમાવેલી ડોકે તેણી ચુપજ ઉભી. હવે શું જવાબ આપવો ? “તું માહરી ધણીયાણી થવા કબુલ થા, જોરશેદ, હું તુને સુખીજ કરશ. તાહરી એકળી ઉમેદ પુરી પાડવાની હું બાકી રાખશ નહિ. તાહરા પગ પાસ મારા સાચા ખ્યાર સાથે, માહરી તમામ દોલત મુકુય.”

જોરશેદનું છગર ઉપરા આપરી લાગણીથી ધડક ધડક થવા લાગ્યું. શું કબુલ કરે ? એક મળલખ દોલત, ને પદવી સાથે અનગમતા ધણી સાથની ખ્યાર વિનાની છંદગી કે એક અનગમતા ધણી સાથનો મુખી પણ ગરીબ સંસાર ? જોરશેદને ગરીબીની જગરી બીહીક હતી ! એક ગરીબ માણસને પરણીને નાના ઘેરમાં રહેવાનું, ગાંધી ઘોડા ને મોટર વગર પળે ધસડાતા ફરવા જવાનું, અને મન ગમતા કપડા ચપડાં અને ઝર ઝવેરાત વિના, છવ બારયા કરવાનો. છત એવી રીતનું છવેલુંજ શું બપનું ? ત્યારે તો સર બેંહાંગીરનેજ પરણવામાં મુખ હતું. તેણીની આંખો સાંમે, એડી કંગાનો પ્રુમમુરત ચેહેરા ખડો થયો, ને તેણી હનુ-રંગી કંઈખી જવાબ આપ્યા વિના ચુપજ રહી.

“જોરશેઠ, તાહરી બધાં દેવી અદેખાઈ કરશે!” તેવણે તેણીને માણ કરગરી પતાવા માંડયું “જેની ઘણા જણા હમનાથીજ તાહરાં સારાં નસીબ પર બરેચ! જોલની, જોરશેઠ! તું માહરી થયો!”

હા કહી હમેશતું છુટાપણ આપી દેવાનો તેણીનો છવ વાડ્યો નહિ, અને ના કહી આવો સરસ આનસ જતો સુકવા તેણીનું છગર કબુલ કરી શકયું નહિ. દુખનો એક નિસાસો તેનાં મુખમાંથી નીકળી પડ્યો.

“જોરશેઠ, માહરી પર દયા કરની! કહેની કે તું માહરી થશે!”

પોતાનાં બે સદેહ હાથોમાં તેણીએ પોતાનું માંડું છુપાવી દીધું. શું કબુલ કરે? ખ્યાર કે પૈસા?

“મને—મને સમજ પડતી નથી કે શું જવાબ દેવો.” તેણી અચકાતાં જોટલોજ જવાબ છઈ શકી.

“હા કહે! જોરશેઠ!” તેણે માયાથી કહયું.

“નહિ, તેમ હું કહી શકતી નથી” તેણી બખડી.

“શું તું મને ના પાડેચ? શું ખરેખર તું મને તાહરી આગલથી દુટલો છગરે મોકલી દેચ?” તેવણે ઉચે દને પુછયું.

“નહિ નહિ, તેમ નહિ” તેણીએ પોતાનાં બંધે હાથો હવે મોઢાંપરથી ખસેડી મેઢ્યા અને તેવણે જોયું કે તે ગુલાબી મુખડો મોત જેવો ફીકકો હતો.

“મે તુને અચળુચ સવાલ પુછી ગણતરી મુદીચ, જોરશેઠ” તેવણે એક છુટકારાનો દમ ખેંચતા તેણીને ધીરજ આપી, “કંઈ નહિ તું હમનાં મને જો જવાબ આપી શકતી નથી તો હું થોડા દિવસ ધીરજ પકડશ. જોરશેઠ, તાહરી જરનાં લગનપર, તાહરા પપાએ મને પોતાને ત્યાં રહેવા આવવાનું આસંધનન દીધુંચ, હું તે વખતે તારો સેત્રડનો જવાબ મેલવવા જરૂર હાજર થવશ, તાહરી મરણ છે?”

તેણીએ હાનું ઝાકયું ધુણાવ્યું અને સર જેહાંગીરે ધાયું કે કતોહ તેનીજ હતી.

(સાંધણ છે.)

બોધદાયક કાવ્યમાળા.

બહુ ટકારખ (ભુજગી ચાલ.)

કરમ કયા કહે રખકે અહસાનો^૧ શાન
(ફારસી) કે તાહત નદારદ^૨ કલમદૂ જખાન^૩

હરિગીત ચાલ (બહુરે રજજ.)

અલ્લાહ અલના પાદ કર દરદમ કરમ
ઈસ નામકે તુફકુલ^૪ સે ખરમે સદા તુજપર કરમ

દોહરા

અદભૂત લીલા ઈશની, કોથી નહીં કળાય,
નામાન્તિ વિદ્જ્જનો, તે પણ ગોયા ખાય
કરણી તેવી પાર ઉતરણી, સુખદ નિયમ એ જાણુ,
પરને પીડા ને કરે, પામે પીડા બાણુ
સુખ સપાદન શોધમા, ભટકો કયમ ચોપાસ,
મન રિયર હોએ સુખ મળે, એમા સુખની આસ.
કરકી મારી ગેદન્યુ^૬, જૂમી લાગી ઉત્પાત,
સત્ત પુરપકી સો બિપત^૭ ઝિનહી^૮ મે મટળત
વિકટ આ સમાર છે, વાકી વસમી વાટ,
પથી પગના નેઈ ભર, વણુસે નહીં કો ઘાટ
અહોનિશ આનદમા, ધરે નહીં મન રોપ,
ફરજે ખજવે હોસયી, સદા યસે સતોપ
બોલ એસો બોલીએ ના, બોલીએ તો ડોનીએ ના,
બોલ એસો બોલીએ, ને બોનીએ સો કીજીએ.
કદતા હય કરતા નહીં મહકા^૯ ખડા લખાડ,
મ કાના લે જાયમા, સાધચા—કે દરગાર
એ જૂમને દાખા કરવા પડે દલાર,
માચાને નહીં ગાય છે, ખેડો તેનો પાર,
હુકમ યો હાકેમ તસો કરો તમે સરતાજ,
એ રીતે મરતો કદી, મફજ યશે નિજ દાજ.

કરમઅલી રહીમસાઈ નાનજ્યાણી ખી એ

૧ ખુદાના ઉપકારો તથા તેનો દરજે, ૨ મે હુમત્રાગી ખનમમા શક્તિ નથી, ૩ પ્રતાપ,
૪ દગો, ૫ આકૃત, ૬ શણુ

સોનેરી સપ્નનો.

(૧)

માણસ અને મૃગ !

ખદ ન્યારે ઘડીનો નાખેછ પાયો,
સાધુનો એવેછ તે સુદર સાહયો;
મૃગ ન્યારે જંગલમાં કહેછ ખુશાલ,
નથી ભોતું પગ તજે આધરીની જાલ !

(૨)

ખારડું ધન.

જલજો તે હસમત ને દોલત ને જર,
જે જાણુનાં જલથી નહિં મળ્યું અગર;
ખારડી મિશસમાંથી મેળવેલું ધન,
ન ખુદને કે વશજને થાય તે પાત્રન.

(૩)

કિસ્મતનાં લેખ.

ખોર કર કે ગ્રીત કર, પણ કિસ્મતનાં લેખ,
મારેછ તારાં તકદીરની તખ્તીપર મેખ;
લખાયલા લેખ કદી ટળતા નથી,
ન સુઝાયલા લાભ કદી મળતા નથી.

(૪)

સુખ—દુઃખ.

સુખ પાછળ દુઃખનો છે લયો દયાવ,
સુખ-દુઃખનાં મહાલેખ આ સંસારી નાવ;
શુ ગરીબ કે ગની, શું ફકીર કે શાહ,
લોખવે છે સુખ-દુઃખની એકસરખી રાહ.

(૫)

ચાર ચીજને તારી કર.

મારે તો હિમ્મતથી મનને તું માર,
છતે તો છતી લે કુદરતનો ચાર;

બોલે તો મધુર કંઈ સુણન તું બોલ,
તોલે તો નેકી તુજ જીવરમા તોલ.

(૬)

આવેછ ત્યાર માનવીનો દહાડો નખલો,
ધુધિ તેની વળદેછ બોટો લંબલો,
ધુરાઈમાં તે દેખે છે હરદમ લલાઈ.
ને આખેરસ બંધેછ તે દુખમાં દટાઈ.

(૭)

હરગેજ ન કરીશ તું હેંકારી ભાઈ
ન કોઈની એ થયે—ન કોઈની એ ધાઈ
હેંકારના કરનારા ગયાછ ઉડસાઈ,
હેંકારથી કં કોની મુંઝે મુંઝાઈ.

“ દિલ્લેનું ”

ઈનામી સવાલ જવાબ.

પર્યા ૨. | આપડા ગોપરાનો કમ.
અટોનિથ આનંદ... અરપ દરજન અરપો કમ
દરજો બજારે હોસથી, સાવરૂગના આહુકો માટે તમે સવાલ.
બોલ એસો બોલીએ ના, બોલીએ તો ૪૦ ને બદલે ૪૧ ગોઠવો નીચેને
બોલ એસો બોલીએ, બે બોલીએ સો કીટ કરવો શરત અને ઈનામ
કહતા હમ કરતા નહીં મહમ ખડા લખા આપનાર.
મૂ ગયા લે ભયગા, સાધઆ—કે દરમાર (કલ્યા)
એક જૂદને ટાકવા, કરવા પડે હબરમક પુખ્તક)
માયાને નહીં ગાય છે, બેરો તેનો પાર, તેજન દાખવ ૧ પુખ્તક
હુકમ થયો હાકેમ તણો, કરો તમે સરતાજ
એ રીને મરતો કહી, સફળ થશે નિજ કાજ.

કરમઅલી રહીમસાઈ નાનશ્યાણી બી. એ.

૧ પુછના ઉપકારો તથા તેનો દરજો, ૨ એ હમવાળી કવમમાં ૩ એક આનાની ટિકિ
૪ દરો, ૫ આરત, ૬ હાજી

ભેળ ખાનારાના હીમાયતીઓને અરપણુ.

લખનાર:—દીનશાહ દાદાભાઈ દારડી.

સદી માસ ને ઇંડા ખાવાની લક્ષ્મણ કરનારાઓ એવું જણાવે છે કે શરીરને યોગીયું તો લેણુ પોંખાશે. એ તપશ્ચર તેઓ ખીન વલ્લુદ ધરાવે છે. શરીરને લેખ સંધિ એવો સંબંધ નથી કે શરીર ગળાયું તો લેણુ ગળાવણુ લેઈએ તે શરીર પુર્ણ પામ્યું તો લેણુ પોંખાવું ન લેઈએ. એવું હોત તો ઘોડા, હાથી સીંહ, વંદ, વાઘ, રીંછ મગરમંછ જેવા જનાવરોના લેખ પુખ્ત થયલાં હોવા લેઈએ. કારણકે તેઓ મહંસત શરીર ધરાવે છે પણ તેમ થતું નથી, તેઓના ગમે તેવા જોર છતાં મરકટયુ મીઠુસ પોતાના મનોભાગથી તેઓ ઉપર સાહેળી લોગવે છે. જંગલી જોર હીકમત આગળ લાઇલાજ થઈ પડે છે. મન શકતીનું બળ અતીશય જોરાવર છે એવું પુરાવાર થાય છે. હમારા એક મીત્રને હસવામાં કેટલાકે એમ કહેતા કે અરધુ ઇંડુ, સહવારને અરધુ ઇંડુ રાત્રે ખાઈને પોલીટીકલ એકાનોમીનો નીચમ પાળી ખતાવે છે. પણ ત્યારે તે સ્વપ્ના સરીખી ખીનવલ્લુદ વાતમાં સમ્યાઈનો જરાએ અંશ ન હોતો, ત્યારે બીજી બાજુ ફક્ત અરધુ ઇંડુ ખાનાર અને તેથી ફક્ત મોજની ચીજ તરીકે એક અકબાડીએ ઉત્તણી કરનાર એક મહા પુરુશ મળી આવ્યો છે, જેણે તે નિયમ પાળી પુરવાર કરી આપ્યું છે, કે એવી પુરુષી બીજે શરીરમાં દાખલ થવાથી રંગમાં તેના મેળ ભરાઈ જોડીને સર્વને ઉંડા વિચાર આવતા આવતા ંમકા અટકાવે છે; અને તેથી જેઓને લેખ સંધિ રાત દીન કામ હોય તેઓએ સંદિ સુતરો જોરાક લેવાનો છે. યાદ રાખવું કે જેઓએ મનોભાગ જાળવી રાખીને દુનીયામાં ખુબી કમ ચાલુ રાખવામાં મદદ આપવાની છે, તેઓએ બ્રહ્મચારી વૃત્તને પાળવાનું છે. જેઓ બ્રહ્મચારી વૃત્ત પાળે છે તેઓને તોનીકરના દીયોરાને પારકે આધારે જંવું પડતું નથી; તેમજ તેઓની શરીર સંબંધી સ્થિતી કુદરતી કારણે ગમે જોટલી નંગળી પડી જવા છતાં તેઓનું મનોભાગ તેજજ રહે છે. પણ જેઓએ ખુબીનું ખુબ દીધું હોય છે, જેઓએ અંતકરણના અવાજને ને તોડી પાડ્યા છે, જેઓએ નૈયતો ગળાડી છે, જેઓએ કુદરત સામે બીજી કસુરા દીધી છે તેઓની ઇચ્છા શકતી તેઓનું મનોભાગ ખુબી વગેરે તુટી વંચ છે, તેથી ઇચ્છા શકતી નોંચ મામીને જે રીતનો હુમલો આવે છે તે સામે તકી શકાતું નથી, તેથી માણસ ફસવાઈ બંધ છે; ને હુનતો ફીલુને વળગીને તરફવાર ફાંફા મારે છે. ત્યારે આ મહાન પુરુશ તે હાલે કેણું જામદાર છે. કે જેનાં મુળારક નામની યાદજ લેખ ખાઉઓને ચીમકી લગાડનારી થઈ પડે છે? તે મુળારક જાણેનો ને ચઢતા સેતારાનો નામવર આદમી તે હાલનો આપણો વડે પ્રધાન મીન લોઈક બોલે છે, જેણે બાળેનું વણું નીચે મુજબ છે:—

Secret of Premier's Genius

It would seem that not only the simplicity of the life but the meagreness of food may have some responsibility for the brain power of the man who is out to win the war, *Half an egg - as a weekly luxury* in the country where eggs should be plentiful, sounds frugal, but this abstinence superfluous food which clogs the system speaks for itself where the health and power of Mr Lloyd George are concerned - The Popular Science Siftings.

ઉપલા પરથી માલુમ પડે છે કે સત સંગનુ અમૃત વપ્રી કાંઈ ઓર મનહ પમાડે છે. તે દીવ પરનો ભાર ઓછો કરી નાખે છે; હવસી વૃત્તિઓનો નાશ કરે છે. જની લોગની વળાણને ખીજવી આપે છે અને જીવને આનંદી, મોજ ચખાડે છે, સઘળી દવાઓમાં નન સંગની દવા કાંઈ નવમુ રતન થઈ પડે છે ! એ ઇલાજ જ્યાં ફેક્ટનો મળતો હોય તો જરૂર અજમાવી જોવો. હુલેદર માથાના ને લેગના દુખાવા ને કળતર નાશી જઈને કાંઈ ઓરજ ઉલટ પેલા કરીને મનોબળ વટીક ખીલવશે.

અગ્નિની ધાસ્તી વગરના ગજવામાં રાખવાના

વીજળીના દીવા.

- (૧) એક નાના ગજવામાં પણ રાખી શકાય છે.
- (૨) અગ્નિની ખીલકુવ ધાસ્તી નથી.
- (૩) તેલ દીવેટ કે દીવાસળીની જરૂર પડતી નથી.
- (૪) ફક્ત ચાપ નીચે ખસેડવાનું રોશની સાથ છે.
- (૫) રાત્રિને વખત ઓશીકા તમે રાખી જરૂર પ્રસંગે કામમાં લેવાથી સાંજથી સવાર સુધી ખીજ દીવા ખળતા રાખવાનો નકામા ખર્ચ આટલે છે.
- (૬) ખાન કરીને ડીલીક્ટ કરતા ઓશીસરો, જાતણુ તેમજ મુરબકર કોકો વાસ્તે ઘણાજ ઉપયોગી છે. કીમત રૂ. ૨૫, ૩, ૩૫, ૪, ૫, ૬. પોસ્ટેજ ૮ આના. સ્પેર બેટરી કીંડ રૂ. ૧ પોસ્ટેજ ૩ આન

ટી. જી. શાહજ ઈલેક્ટ્રીક સ્ટોર્સ,

અમેરીકન ગુસળ સીનિમાની સામે,

સેન્ટ હુસ્ટ દાડ-મુંબઈ નં ૪

ખાંચ ઓફીસ-અમદાવાદ

માલમપાક, સુવાપાક
ગિપાક વીગેરે ખાવ
મંતુ તો બેશક તમને
રોગ! પણ ભલા તે
તમા સ્વાદ રહે એવું
નાવવાને ઉમદા સા-
ન સંગતો ને સારો
પાંચો ખરીદશે ?

PLEASE REMEMBER!

પાંચ દાયકા થયા પ્રલંબની પુણ્ય પસ-
દગી અને વિશ્વાસ વચ્ચે ધમધોકાર
ચાલતું લોકમાન્ય ખાતું.

સોજળ સુકકા મેવા,
દરેક જાતનું કરીઅણ
અને મસાલો બસતે
ઢોકણે ખરીદવા દોડી
વળ્યા આગમ્ય અંમને
યાદ કરજો તમર
ફાયદાનોજ તે યા
પ્રવાર થશે.

શા. ટાકરશી નથુની કું.

આહ, કાશી ખાડ,
ઉંચું કેશર વીગેરે ચીજ
અમારે ત્યાં કીધાયતે
મળશે.
ખદાર ગોમનો માંસ
ધણીજ સંભાળશી વી.
ખી. થો માફલવામાં
આને-છે.

નં. ૫૫, જુમાખસીદની સાંમે
મુંબઈ.

ચાર જાતનો મગજ,
કરત અંજર અને
કેરબાસીના અમારી
સ્પેશીયાલાટી છે!

ગ્રહસ્થાના ફેસીસો સીવડાવવાનું
માનીતું સથક.

ઉત્તમ કટ, પરફેક્ટ ફીટ, શ્રેષ્ઠ સીવન કામ, અને બદન
શોભી રહે એવું હાઇક્લાસ ફીટીંગ અમારે ત્યાં થાય છે.

ડી. બેરામજી

Diplomaed westend cutter,
એમ. આઇ. બી. ટી.
લંડન.

લગનના સાહયાઓ અને શર્ટસો અમારી સ્પેશીયાલીટી છે.
એકવાર ત્રાયલ આપી જુઓ.
હર, ચંડોઝ સ્ટ્રીટ, કોટ, મુંબઈ.

સર્વે દેવોઃ—(નમન કરતા) તો તો શુભ જ્ઞપ અને આનંદ થાય.

વિષ્ણુઃ—નિશ્ચિંત રહો. એનો નિવેડો હું હમણાં જ લાવું છું. (નિપથ તરફ જોઈ) ખગેશી! જ લક્ષ્મણને અહીં લઈ આવ.

ગરુડઃ—(પ્રત્યક્ષ આવી) જેવી આજ્ઞા. (જ્ઞપ છે.)

વિષ્ણુઃ—(દેવો પ્રતિ) દેવો, હવે થોડો વખત સંકટ વેડવાનું છે. જન્મજોષમાંથી જન્મદુતો આવી પહોંચે એટલીજ ખોટી છે. આપણું નામ લીધું છે ત્યારથીજ એણે મોન માગી લીધું છે. સર્વે પોતપોતાને સ્થળે પધારો.

દેવોઃ—(નમન કરતા) જેવી શ્રીમુખની આજ્ઞા (જ્ઞપ છે)

વિષ્ણુઃ—(સ્વગત) હમણાં લક્ષ્મણ આવશે, એટલે આપણને પેલું ફાવશે. એમને વચનથી ખાધું લઉં; મારું કાર્ય સાધી લઉં. (નિપથ તરફ આંગળી કરી.) જોહોઃ આવતાં દેખાયાં પણ ખરાં. (દાવડી ઢાળે બેસી જ્ઞપ છે.)

લક્ષ્મણઃ—(પ્રવેશ કરી નમ્રતાપૂર્વક નમન કરતાં) પ્રાણવલ્લભ! અચાનક કેમ એકાએક આપની આ દામીને બોલાવવી પડી? (વિષ્ણુને ફરી બેઠે અભોધે ઢોંગે જોઈ) રસિયા, રસિયા, શા મારું આ અબોલા! શામળા મારા સમ છે શરમાઓ નહીં.

વિષ્ણુઃ—સપુણી; સમ શું કરવા દ્યો છો. વાન તો વિત્ત વગરની છે (અચ્ચકાતી ઢાળે) જાઓ નહીંજ કહું.

લક્ષ્મણઃ—(વધારે વિચારગ્રસ્ત થતાં) અરેરે અચાનક શું? એવું તે શું છે કહી દો. મારો જીવ ન દુઝાઓ.

વિષ્ણુઃ—(ઉડા વિચારમાં બોલતા હોય તેમ) મારાથી નહીં કહેવાય.

લક્ષ્મણઃ—પણ મારાથી માંમળ્યા વગર કેવું રહેવાય? વાતપછા વાત કરે નહીં તો વિપરીત થશે.

વિષ્ણુઃ—એમજ. કદપા મગર નહીંજ આવે.

લક્ષ્મણઃ—ના ના નહિજ આવે.

વિષ્ણુઃ—(નમણું હાથ આગળ ધંધાવતા) તો આપો વચન કે હું કહું તે કામ તમે કરશો.

લક્ષ્મણઃ—નાથ એ શું બોલ્યા? આપના પગવામાં પગપુ ભરનારીની, આપની ખાતર પ્રાણ આપનારીની એવ અપતિજ કે? (વચન આપતાં) બધે દ્યો વચન આજ્ઞા ઉઠાવવા તૈયાર છું.

વિષ્ણુઃ—(સ્વગત) જમ એટલીજ વાર છે. (પ્રકાશ) દેવી એ તો એમ છે કે હાલમાં આ અસુ-રૃદ્ધ વિશેષ જળમાં છે, માટે તમે તમારા જળધર ખાઈ પાસે જઈ તેના મૃત્યુનું નિમિત્ત પુઝી લાવો. તો આ પણ ધણું ઉપયોગ લાગે.

લક્ષ્મણઃ—(મહાભયગ્રસ્ત રહેરે) ઓહઃ કુટિલ કણો આ હું-શું સાંભળું છું. પ્રાણ તું આવાં કણ વચન માંમળતાં પહેલાં દેહ પિંજરમાંથી ઉડી કેમ ન ગયો? દુર્ભાગીરેહ તું પંચત્વ કેમ પામની નથી. મહોદર બાઈનું મોત હાથે હાથ (પૃથ્વી ઉપર પડાય છે.)

વિષ્ણુ:—(આંખ મિચકારા કરતાં) પ્રિયા ઓચિંતું શું થયું કે પડી ગયાં (પવન નોખતા) સાંત થાઓ, સાંત થાઓ.

લક્ષ્મણ:—(સાંચવેત 'યદ્ય વિષ્ણુ' પ્રતિ) પ્રાણુ! આટલા માટે આવકું, પ્રભુ, કપટ, મારા પિતાને તેમનાં રત્નો હરી લેષ પાપમાત્ર તો કરી નોખ્યા, ને છેવટે આંખી રહેલો આ એક મહિયરના દીપકને પણ હોળવવા ધારો છો? મારે માથે કલંક ચઢવ-રાખી વગોવરાવવા ધારો છો? મારે તે મારા બાંધનો પક્ષ પકડવો ન્નેષ્યે કે પારકાનો?

વિષ્ણુ:—વાદરે વાહ લક્ષ્મણ. ત્યારે હું તો સમ ખાવાનોજ સ્વામિ કે? ખરી પ્રીતિ નો મહિયરની, સ્વામિ વિના સમન્વય; પણ ભાઈ વિના કદા જન્મારો જન્ય? આ તો મારા પગલામાં પ્રગટું બરનારાં કહેવાઓ કે એક પગલું આમળ આવનારાં કહેવાઓ?

લક્ષ્મણ:—(આક્રંદ કરતાં) હદ યદ્ય હરણ હદ યદ્ય. આ તમારી અલ્પ આંદિયો મારાથી કેવી રીતે ઉકેલાય?

વિષ્ણુ:—ન ઉકેલાય માટે શું તોડાય? આ તો તમારી પરિક્ષા આવી છે પરિક્ષા. સંકટની પળે તમે કેવાં સરીગત થાઓ તેનો આ પ્રત્યક્ષ પરચો. આહ: હવે મને સમન્વય કે સ્ત્રીઓના કુખમાંથી અમૃત ઉભરાય છે, પણ હૃદયમાં તો ભેર છલકાય છે, આવી સ્ત્રીઓથી સ્નેહ શા કામનો? આવા સ્વાધના ક્રીડ્યાં બધી સંસારમાં અદ્વિતીયા ક્રીડાઓની જેમ જીવન નિર્ગમીએ તે કરતાં તો યોગી યદ્ય જરૂર્યે તે સારા, નારાયણ, નારાયણ.

નારદજી:—(હંભર વાતા) નારાયણ નારાયણ નારાયણ.

વિષ્ણુ:—(નગન કરતા) પધારો મહર્ષિનારદ પધારો. આપ આ પળે કીક આપી પહોંચ્યા. માફ મન આ આસાર સંસારમાંથી તદન ઉડી ગયું છે, માટે મને સન્નસ્ત દિક્ષાનો ઉપદેશ આપો કે આ દુસ્તર સંસાર તરાય એકિક ઉપાધી કપાય.

નારદજી:—(લક્ષ્મણ તરફ ફરી) હું તમારાં જન્મેનો સંવાદ સમજ ગયો છું. તમે જોડી હક લ્યો છો. સામર્ય એ સુવર્ણ અને પીચ્છર તો પીતલ. અખંડ દેવાતન પતોતા પતિથી નહિ કે બાછની બલાછથી. સમજ નાઓ તો સાક નંદિતો પરિણામે યુર આપશે (વિષ્ણુ તરફ આંખ મારતાં) નારાયણ નારાયણ નારાયણ.

લક્ષ્મણ:—(નારદજી પ્રતિવંદન કરતી) શું કરું મંદારાજ?

નારદજી:—(જરા દ્રાવ્યકરતા) વાહ લક્ષ્મણ વાહ, શું કરવું તે પાણુ મારે કહેવું પાશે કે? પુરુષ હક ક્યાં નથી જાણતાં? એમની હા એ હા ને ના એ ના એટલે પત્યું...

લક્ષ્મણ:—(અંતઃકરણપ્રતિ ચોચતાં સ્વભાવ) નારદજી કહે છે તે 'અર' છે, આજ હાથથી જશે તો યુર થશે (પ્રકારા વિષ્ણુ પ્રતિ) પ્રભુ ક્ષમા કરો. હું મારો પત્નિ ધર્મ બુકી છું. તમારા શ્રેયમાંજ મારે એમ ધારું છું; ચોપેલી સેવા કિયકાંડું છું.

વિષ્ણુ:—(આંખ મારતાં અટકાવ્ય ફરી) લક્ષ્મણ ઠાંઠર ખાઈ ઠકાણે. આગ્યા ખરાં (લક્ષ્મણ પ્રતિ વળી) તો વિદ્યવ નેકામો છે. તોફાંદે જરૂર સિધા સમાચાર શોધી લાવો; દેવ-રક્ષણમાં આત્મનિષ્ઠા દર્શાવો.

લક્ષ્મણ:—(ગડડ ઉપર વિરાજત યતાં નમન ફરી) આનાકિતોએ આગ્યા ઉદ્યતાં પાતાના અંતઃકરણની પુરજાનો પરિભ્રમ કરવો જોઈએ (પાણુ હસી નિઃશ્વાસ નાંખતાં વિદાય છે.)

નારહણ — (વિષ્ણુ પ્રતિ) પ્રભુ હવે નિશ્ચિતે સ્વયંમંદને મિધાવે. એનો વાધો ત્રીજા ત્રાહિત વગર ન લાગે. (મસ્કરી કરતા) સમગ્ર સામગ્રી આ.....

વિષ્ણુ — (હસતા) એમજ છે. (નમન કરતાં વિદાય થાય છે)

નારહણ — આ હા હા હા હા, કપટમા દેવું-દૈવત જણાય છે? એનાથીજ દુનિયાં છૂટાય છે

ગાયન રૂપ મું.

ફર્યું જગ ફરે સ્વચ્છદે આનંદે ભુગી મોહ જાળમા,
ફરજાળમાં, હેરી જાળમાં, જુદા જુદાનીયા બાળમાં.—ફર્યું
અમળ સમળ નર, ફરે છે કપટની કળમાં,
દેવમાં દૈત્યમાં, પિંડમાં પ્રેતમાં જોગી જતીની જાળમાં—ફર્યું

—:૦:—

પ્રવેશ ૬ ઠો.

—:૦:—

સ્થળ ભુખરું ધર.

પાત્ર — ચંચળ, ભુખરું, બે બાહારના વટેમાર્ગે બ્રાહ્મણો વગેરે.

ચંચળ:— (આંગળીઓના કડાકા ફેડતી) આ મારા ધરવાળાનું તે કાંઈ માણસમા લેખું થાય, એનો દુનિયાનું પાપ ગણાય. બ્યારથી દરબારમા બોલવે ચાલવે દુશીયાર ગણાય છે, ત્યારથી તો જાડુજ અભિમાનમા તણાય છે. જ્યાં ત્યાં લપનછપન લગાવી ધુની ખાય છે, પણ જાણુના નથી કે આખરે એણી ચાય છે. (ખુશી થતી) હાથ સાડે ચડ્યું કે જાળધરજો જુદામાં જોડ્યા. નહોતર સાડે સાડે ખાનાનું ને ફક્કડ ચઢે ફરવાનું માગત, (કુખો બે હાથે તોડતી) ને આ મારી કુખોમાં લાલ લાગત.

ભુખરું:— (પ્રવેશી સ્વગત) અહાહાહા. આ તામુત તો અદિજ ઉંચું જણાય છે ને શું? (માથું હલાવી નિશ્વાસ નાખતો) હરી હરી હરી. બ્યારથી આ ઝોડ વળગ્યું છે ત્યારથી તો જંદા નરમ થેસ ચઢ ગયા છે. ખડ છે બાપુ ખડ છે ધરડાંગી કેહેવન ખોટી નહીં, બ્યારે દુનિયાલગીના ડફણા વાગે, કે ગાયાની મદિયા મળે ત્યારેજ પુરવ પાંસરો થાય પામરો, જુઓને આ પ્રત્યક્ષજ દાખલો. કંઈક કુંવારા કોવીભર્યા હેંદાય છે ત્યારે આ (મુઝો આંખળો) મુઝ પુઝના મદે આગીનને પામળીએ પામળીએ ગણાય છે. (ધરમા ડોકું ધાની) કેમરે.....મારા ચતુરનયની ચંચળ ! ચીતડાના ચોર? મનડાના મોર.. ...

ચંચળ — (ખાઉ કરડું મોથી) શું છે તે? જુદામાં ગયા હના ને પાછા અહીં ક્યાંથી આવ્યા ?

ભુખરું:— (હાથ જોડતો) બાપુ આરને બોલવ આસ્તે. ધીગી ચઢને સાંભળતો ખરી. (નાકનો અવાજ કરતો) મે તો આમ એક નમકારને અવાજે નાસે નવ્યાણું દેવોને નમાડ્યા. જ્યાં ને ત્યાં જાળધર મહારાજનો જય ગાજ રહ્યો છે. એ જવા પ્રતાપ કેંતા ? જાણે છે ? આ તારા દીવોજન દીવજરના (પરણે હાથ સિંહ તાંજી મારતો) હા દોડન.....

ચંચળ — (જાળધરે હાથ બેચી લેઈ) શું થયું ? જાણે એ ગપ્પે ગપ્પ.

ભુખરૂં:—(મુચ્છ આંખળે) શિક્ષે છે ત્યારે પાછળ શું ચામ છે તે જોતે. સે ચાલ હાલમાં
તો મારા મોંમાં પાણી છુટે છે પાણી.

ચંચળ:—(સાંભળ્યું ના સાંભળ્યું કરી) તારા ફુંદ અને પ્રપંચની તો અવધિ.

ગાયન રડ મું.

પિટયા તું તો, ફુંદ પ્રપંચી ને ગુમાની;

ભોળી હું તો, મારો બરમાણી; સોભાણી;

સરવર જળ બહુ સાફ છે. પણ ખરેખર ખાફ છે.

હુંટયા પછી રોખમ શાની—

પિટયા.

વાદયા બહાલપ વરનારી, કળથી કામણ કરનારી;

છાનો.....અણ અણ મુઠ.....છાનો.

મર મરખા!! મર છાનો!! છાનો ર' હેલાણી—પિટયા.

ભુખરૂં:—અસ યઈ હવે (પગે લાગતો) બસ. બાપલા મારું તો કાંઈ ઉકાળ.

ચંચળ:—હજી શું ઉકાળવાનું બાકી રહી મધુનું ને?

ભુખરૂં:—(હસતો) અરે એરતો. જસ મીઠું મીઠું ખાવાનું મન થયું છે મન.

ચંચળ:—(મરડામાં) મીઠું ખાવાનું?

ભુખરૂં:—હા.

ચંચળ:—શિક્ષે જુલામ લેવો દરો કેમ?

ભુખરૂં:—(સ્વગત) આ પણ બરાબર મારા માયાની છે તો. (પ્રકાશ) ના ના બિશ્વાન ખાવાનું
મન થયું છે.

ચંચળ:—(ધુરધીને) અહીંજ ઠાંભી મુક્યું છે ના, તે જગતો જાણે. (છણકો કરતો ચાલી
જાય છે.)

ભુખરૂં:—(વિલા મોંથી) હું ક્યાં કહું છું? (સ્વગત) આ મારી સામું આંખ નાંડીને જુઓ
છે, ત્યાંતો મારા હૈયામાં ઉથલપાથલ યઈ છે. અહાહા, બહાર તો બંધા પાંડે, મનકે
ચડે ભાંડે; ને ધરમાં તો ખાસડા ખાંડે. ક્યાં મારા ભોગ, લાગ્યા એ કે (કરમ
કુટતો) આ રાખણીને શોધી લાગ્યો. ચાલ ભણ ચાલ આજતો કાંઈક કર્યું જ.
પડશે, તે વિના એ રાંડ ચાને તેમ નથી. (વિચારી) શું કરે? હાલ વાટે જતાં જે
પ્રાદણેને પંરોણા બનાવીને પકડી લાવું એટલે તેની મેહમાં નગીરી ચશે ત્યાં ભેગી
આપણી પણ તૈયારજ. (ઓડીપસ સામું જોતો) શું કરીએ દોસ્ત મેંગાથી એક
જાણું કાંઈ નરમ ગરમ થયા વગર ચાલે છે? (જાય છે.)

જે પ્રાદણો:—(નિઃસ્વાસ નાખતા) અરે દીવસ આંધળી વરયા આંખો પણ કેમ પાંરણાં
કરાવનાર, હરીના લાલ મઝાઈ નહીં. ક્યાંથી મળે? સવારમાં ડાહ કંજુસનું
મોં નેવાયજ કની કે આ, આ.....ખેળો દી.....થે બો.....(સામા
દીસતા ભુખરૂં) બાઈ તારા કો ભોગ લાગ્યા કે અમને મેટ્યો.

ભુખરૂં:—(હંમાં માથું મારતો જ્યન થઈ) હાઈ મહારાજ મમ માથું. માફ કરજો આપણ.
શીઠ જાઓ છો. પારણાં કરાવનાર કોઈ નથી મળ્યું? મારા સગ નથી મળ્યું?
સાચું કહો છો?

બે બ્રાહ્મણો:—(મને હાથ મુકતા) આ જગમગ રાજ તમારા ગણના સગ. આજ તો
સા.....વ લાગ્યા.

ભુખરૂં:—ગમરાઓ નહીં, ગમરાઓ નહીં. ચાલો ચાલો હું તમારી ભુખરો ભભકાટ જાયું.
પણ હાં.....જે જે હું જે કહું તે હા હે હાજ કર્યા જાશે. કંઈ જોણતાજ નહીં.

બે બ્રાહ્મણો:—બન્ને બાહ બને.

ભુખરૂં:—તો આવો મારી પાછળ (બ્રાહ્મણોને પાછળ લેઈ પારણા પાસે જઈ) સાંભળ્યું કે?
ધરવાળાં જો ધરવાળાં?

ચંચળ:—(હાથકાં) શું.....છે.....?

ભુખરૂં:—(ઉતાવળે શબ્દ) શું છે શું? ખદાર આવો, ખદાર આવો. (કાનમાં) જુઓ આ
બે પરાણા આવ્યા છે.

ચંચળ:—એ તમારા શું સગા થાય?

ભુખરૂં:—જાણતા નથી? કુટુંબી કહેવાય. ઘેરે દહાડે આવ્યા છે માટે મેદમનગીરી કરવી પડશે.

ચંચળ:—(સ્વગત) બજેર ધાન ખમણશે. માટે લાવ પહેલેથીજ પાણીયું, પકકાવી દઈ.
(ભુખરૂં તરફ ફરી) કીક ત્યારે જાઓ તમે બજેરમાંથી શાકભાજી લઈ આવો. હું
રસાઈ કરવા માહું છું.

ભુખરૂં:—(હરખાતો) હં બરાબર. પેચમાં આપી કે પાંસરી દોર થઈ. (પોતાનો ખભો
ચાખડતો) શાહખાજ જાણ્યા ભુખરૂં તે પછી કીકલાગ સાધ્યો. (ભવ છે)

ચંચળ:—(નેપથ્યમાંથી સાંમેશુ લેઈ ડસકાં ખાતી બ્રાહ્મણો સામે) હાંપરે મુરા મેદમાનને
મારનારક શા હાથ યશે તારા?

બ્રાહ્મણો:—(ભવનીત દેખાવે) બાઈ આં શું બોલો છો? સાંમેશુ તે શું કરવા મારે.
(ચંચળને વિશેષ ડસકાં ખાતા જોઈ) મારા સગ સાચુ કહો?—કેમ બાહ
જોણતાં નથી; રોહો શું કામ?

ચંચળ:—(માથે હાથ આફાળતી) કંઈ જાણે કહું રે આપ.

બ્રાહ્મણો:—(વધારે ગમરાતા) શું છે તે તો જરા સમજાવો.

ચંચળ:—(ડસકાં ખાતી) તમને અહીં શું કહીને બોલાવ્યા છે;

બ્રાહ્મણો:—માનતાના બ્રાહ્મણ જમાડવાના કહીને.

ચંચળ:—હં.....ત્યારે તો હમણું આવશે, બંસા.....અર માનતા વાળશે.

બ્રાહ્મણો:—કેમ વાર;

ચંચળ:—માથું શું કહું, ધરના ધણીની કટેવ કહેતાં મને શરમ આવે છે. પણ તમે બ્રાહ્મ
છો એટલે મેદમાનો ખાધ નહીં. તમારાં જેવાં કંઈક બોળાને બાળે છે કે સમજાવી
લાવે છે. (સાંમેશુ જતાંવળી) બેયું આ સાંમેશુ તમારા માટે છે; ધરમાં થાકી
ઝપાટે છે (ડસકાંખાતી) બાહ નમારા જોમ કંઈ વળા; એને ક્યાં સામા મળ્ય
એમ જાણી મને આવડે જાય છે.

બ્રાહ્મણી:—હે (ગમરાતા) શું ખરું કહો છો?

ચંચળ:—તો શું હજી પણ જુહુજ નાજો છો? આવે એટલીજ વાર છે; જુઓ ને આ સાંજુલું તો તૈયાર છે.

બ્રાહ્મણી:—(સામસામા) અથા લાગે છે તો એતુલું નહીં તો આમ રસ્તે જતાં શું કામ લાવે? એક બીજામાં સર પટ્ટર સમજાવે. હવે શું કરીએ કે છવતા થેર પાછા કરીએ? આ બાઈ સાથે કાંઈ દાવ મેચ રચીએ તો મરતા બચીએ; (પગે લાગતા) બાઈ બાઈ કહેને હવે ત્યારે અમે શું કરીએ, કે અદોધી ઉગરીએ.

ચંચળ:—આ સાંખેલાને માર ખાતો નહીં; ને જરા હલકા થતા નહીં.

બ્રાહ્મણી:—(પગે લાગતા) માડી કોઈ રીતે બચાવો.

ચંચળ:—તો મંજો. (ધર પછળની બારી ખતવતી) રહે પાછલે બારણે થઈને પસાર થાઓ.

બ્રાહ્મણી:—(નીચી જતા) બાઈ તમારું ભરું થાઓ.

ભુખરૂ:—(પ્રવેશતો શાકની ઝોળી સાથે) હાસ્ત બાજે તો બજારની વાત ના કરો પાંપડી પાંચ આને શેર, દીકરાના જશુ આના. દુધી બટાટાના દશદશ દોહોડીય, ને વેગણ વટાણાના વાત ના કરો વાત. પ્રસ્તાવિયાઓનીતો મરદનજ કાપતી નેમએ મરદન (સારે ખુણે જોતો) અંદી પરાણા એસાડીને ગયો હતો તે ક્યાં ગયા? સાલસા રજુચકર તો નથી થયા? (ધમ્માં ડાહી થતી) સાંભળ્યું કે બચી... પરાણા ક્યાં ગયા?

ચંચળ:—(કમકતી) સાંભળ્યું હવે સાંભળ્યું. તમારા પરાણા તો રીસાઈ ગયા.

ભુખરૂ:—અમસ્તી જુહુ બોલે છે.

ચંચળ:—(ગળે હાથ મુતી) તમારા સમ.

ભુખરૂ:—(આંખો ચમાવતો) શા માટે?

ચંચળ:—શું કહું? નજીવી વાત છે. એમને આ સાંખેલું નેમલું; હવે કહો આપણથી અપામ? મુઠા હરમલું ટીચ્ચી નમ ને ઉપરથી સાંખેલું પણ લેઈ નમ. આ તે કેવો અન્યાય? કહો કંઈ યાવ?

ભુખરૂ:—ઓ તારીની. આતો વાવે લાગ, ને ઉઝે અકાકા જેવું થયું. લાવ આટલાગોજ જતા હશે. સમજતી લાવી પાસર પાડું. કેણી ગમ ગીયા? કેટલી વાર થઈ?

ચંચળ:—પાછલે બારણે થઈને હમણાં જુઓ થોડેજ જતા હશે.

ભુખરૂ:—(હાથમાં સાંખેલું લેઈ સામ તરફનો ભાગ ખતાવતો) આટલા માટે મેહમાનને માડું લગોડ્યું. મુંરળી આતો તે શી બોલી વિચાત હતી કે પરાણાને પૈટમાં તેલ કકડાવ્યું. લે ચાલ્યું સંધી સિધી તૈયાર થઈ રહે. મેહમાનને પાછા વળાવી લાવું. (નમ છે)

ચંચળ:—(આંગળીઓના કાકા મોહતી) નહીં વરને વળાવું સંગાથે.....

(અપહૃત)

ELECTRIC POCKET LAMPS.

વીજળીના દીવા.

- (૧) એક નાના ગળવામાં પણ રાખી શકાય છે.
- (૨) અગ્નિની બીલકુલ ધારતી નથી.
- (૩) તેલ દીવેટ કે દીવાસળીની જરૂર પડતીજ નથી.
- (૪) ફક્ત ચાપ નીચે ખસેડતાંજ રેશની થાય છે.
- (૫) રાત્રીને વખત ઓશી કા તળે રાખી જરૂર પ્રસંગે કામમાં લેવાથી સાંજથી સવાર શુધી બીજા દીવા બળતા સમવાનો નકામો ખર્ચ અટકે છે.
- (૬) ખાસ કરીને કીચીકટ ફરતા ઓશીસરો, જાગણુ તેમજ મુખાફર લોકો વાતે ઘણાજ ઉપયોગી છે. કીમત રૂ. ૨૫, ૩, ૩૫, ૪, ૫, ૬, ૭ અને ૮ એર બેટરી રૂ. ૧) પોસ્ટેજ ૬ આના.

(ચિત્રવાળું પ્રાથમ લીસ્ટ) મળવાલુ
મફત.

સાંઝ ગોવિંદ એન્ડ કો (ડી. એ.) અમદાવાદ
C. GOVIND & Co. (N, R)
Ahmedabad.

લેટ ગવરમેન્ટ ડોક્ટરે વીરીયલ તપાસીને તેના ગુણો માટે સરટીફિકેટ આપેલ છે.

હંડી રતુમા વાપરવાથી વીરીયલ-ધાતુક્ષિણતાનાં તમામ દર્દો નાબુદ કરી અશક્ત ફરે કરે છે. આવાં દર્દો દૂર કરવા માટે વીરીયલના જેની બીજી બરોસાદાર દવા એકે નથી. ધાતુક્ષિણતાના દર્દોથી માણસ નબળુ પડી જાય છે ને ધસાતું જાય છે અને તેથી આંખે અધારા આવવા, સાંધાનો દુખાવો, મગજની નબળાઈ, સુખાન લાગવી, કબજાત, ધાતુ શ્વાં, (સ્વપ્નામા) વીગેરે દર્દો ચલાથી જીવન બધમા આવી પડે છે. વીરીયલના સેવનથી ગમે તેવા અશક્ત મનુષ્ય સુખમય હંદગી ગાળી શકે છે.

મંખ્યાબધ માણસોએ વાપરીને અકમીર મરટીફિકેટ આપેલા છે.

મોટી ખાટલી રૂ. ૫) નાની રૂ. ૨) બે.

ચાપ એજન્ટમ—વી. નાનાલાલની કુંઠ કેમીસ્ટ અને પેરફ્યુમર, સુબઈ ર.

WHY LOOK
"OLD?"

Peruvian Hair Dye

RESTORES
"GREY HAIR"

To be had from the Army and Navy,
Kemps, Phillips Thomson and Tay-
lor, Leach and Woburn, Treacher,
and also from all known Chemist
& Druggists. **SOLE AGENTS,**
HORMUSH DOSABHOY & Co.
BOMBAY NO. 4. TEL. NO. 511

અત્યંતો ઝરો
રોળીનીયા
હર ઓઘલો

ખભરૂ તેલો વાપરી ક'ટાળી
ગયેલા નીરાશીએ માટે
માત્ર અભાગ રોળીનીયા
ઓઘલનો મનુનો વાપરી
લેવાની ભલામણ કરવામા
આવે છે. જેમાત્ર અધો
આનાની ટીકીટ મોકલવાથી
ફાકટ મોકલવામા આવશે

ક્રી. ખા. ૧૩૧

મોહિની એજંસી

લુમા મનુદ, મુબઈ.

તમારું માનીતું સેંટ.

ઓ ટો
મો
હી
ની

(૧૯૨૬.)

જેના માત્ર થોડાં ટીપાં
કમાલપર

અબેલીના કુલોની ખુશો
કેટલાક દીવસ મુધી આપે છે.

ક્રી. ૩. ૨-૦૧૧-૦૧

મોહિની, એજંસી

લુમા મનુદ મુબઈ છે.
ક્રી. ૩.

આ "નવરત્ન" મિલિત ખાતરવેટ સીંચી જો, મુબઈ મધ આવેલા મુબઈ ૨.
પ્રેમ"ના તેના માલેક અને અધીપની મીઠા અવેશન ખનગે
જાણ્યું છે અને નારીજ યગર મુ છે.

ਗੁਰਮਤਿ

ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ੪. ੩੮.

੧੯੨੦.

ਅੰਕ-੧੦ ਮੀ.

੩੩੬ ਅੰਕ ੨੨-੨੩

ਗੁਰਮਤਿ ਗੁਰਮਤਿ

ਗੁਰਮਤਿ ਗੁਰਮਤਿ ਪੰਥੀ

੨੨-੨੩, ੨੨-੨੩, ੨੨-੨੩

ਗੁਰਮਤਿ

੨੨-੨੩.

ડોંગરેનું બાલામૃત.

મધુર હોવાથી
હાકગએ ખુશીથી પીએ છે
અને આ પીનાથી
હાકગંઓની તાકાદ વધી
તેઓ રુદ્રપુષ્પ થાય છે.

છાત્રીની ૧૧ ૧૨ આના ૮ ૫ ૬ આના

કે.ટી. ડોંગરેની કં૦,

ગીરગામ-મુબઈ

એક અમુલ્ય લાભ.

નવરંગની ચોથાં સાલની કંઈલીટ ફાઈલ.

નવરંગના નવા ધનક થયના મગીન ત્રાવતા એકો મોખીન મજાતા થાટે આ કે
ઉત્તમ ત છે જાનના માનની ગો મોળા ઉમદી નચાતી ૩૫૫ II K ૧, ની ૪
પરને પ્રમુદી સાચાની મો ૮ મળશે

૪૫૫ માથો માથ આપવીની પ્રમુદી નચાતી અને અંતિ મોખીય થા પડેનો પા
મસારી નના મુમાળી મેરેમી પશુ પા નથી અત તુરીપ અદ્ય આપવી કે આ ના
વાચી મો મેરેમી દ્રીવ યુમા શા મસાર ૩

૧૧૫૫ મોરેમના સાચત ફરી માર્ગ અને મરિનાઓ વિમધો, મસારો પ્રમાણુ અ
મા મા મો ૩

કૌમલ ૩. ત્રાણ.

નોંધ — આ પ્રમુદ માથ મો ૧૧ મે પરી મળશે નવી

બાનુઓને ખરતું.

લેરીશ, ધનસરસન, રીખનસ, ત્રીમીસ, ભરત કામતા ઉંચા નમુનાઓ,
સાડીની કોરો કેએસ કેનવાસ, ઘંટ્યાદી અમારી દુકાને એક ફેરો
મારી જોઈ જશોજી. ખધુ એ-વન છે.

આદમજી નુરબાઈની કું.

૩૪૬, ઉતવાલા બિલ્ડીંગ, ગ્રાંટ રોડ, મુંબઈ.

ભરત કામ માટે રેલ્વેસ્ટડ.

રેશમોનો રામ

નાં. ૧૦૩૯

રેશમ સર્વોત્તમ છે.

ગુલેનુર

ફેશનેબલ બાનુઓ કાજે ફાંકડું પ્રદરશન.

ફાઇન આર્ટ નીડળવર્ક ડીપાર્ટમેન્ટ

અલગેલી મુંબઈ નગરીની તમામ કોમની ફેશનેબલ બાનુઓ અને
ભારતની અનેક રાજીઓમાં જોડું પકાયલું બાતું.

ઝીંડે કરાખ, રેશમ, સીકવન્સ, જાડી તથા આરીના કામમાં ખીનહરીફ છે.
અમારો ખાતામાંથી ભરાયલા સાડીઓ, અને જણાઉંઓ ઉમદા કામ, તેની
મનપુશ કરનારી જોરીજનલ ડીઝાઇનો એક ખાસ રપેશીયાલીટી છે.
ખીજવો અમારી ડીઝાઇનોની નકલ કરવાની ફાકતની કોરોશ કરે
છે એજ હુમારાં ઉત્તમ કામની સામેલી છે. અમારા લાવો અમારી
નાદરકારીગીરી તરફ જોતાં કીકાયત છે. અમારા ખાતામાં થયલું
ભરત કામ નીચલાં કેકાણા સીવાય ખીજવો ફાઇની
દુકાને મલગે નહીં.

ધનખાઈ કરદુનજી બનાજી,

નાં. પં. આલનામોર રોડ, અભાલા હીલ, મુંબઈ.

વરમા એન્ડ કુંઠ

પરચુમર્સ

ના બનાવેલ એટો ડીસેઝ, કોકોનટ, નેસગીન, રેડરોઝ વાહીટરોઝ, એરીમ્મા હેર એમ્પ્લો એજ્જા કોપરેલ તેલ અને ઉમદા મુગ ધી વસાણામાંથી બનાવેલાં છે.

વાહીટ એમ્પ્લો બીલકુલ વાપરવામાં આવતું નથી, ખાલને વધારી નરમ મુંબાળા કાળા ચળકતા બનાવે છે. વધારે પ્રશસા કરવા જરૂર નથી કારણ

તેની પ્યોરીટી ઉપર મોહિત થઈ હબરો ફી, પુરૂષો અને

વિદ્યાર્થીઓ પોતાના ખાલ ઉપરના હેર એમ્પ્લોની સહા-

યતાથી અપ દુ ટેટની ફેગનમાં શણગારે છે.

દરેક સ્ટોર અને રેસ્ટોરાંમાં વેચાય છે.

કીંમત દર ખાટલી દીક રૂ. ૧ પોસ્ટેજ શુદ્ધ.

સોલ એજન્ટ

ટી. એચ. ઠક્કર, સેન્ટ સાયુના વેપારી.

નાં ૭ ડીસેઝા, સીટ, ચકલા કોસ લેન, મુંબઈ નાં ૩.

અમારે ત્યાં દરેક વતનાં લંડન અને પેરીયના એન્ડ, સાયુ, ટોઈલિટ પાવડરોનો

એટો જથ્થો હમણાંજ આવી પુગો છે. જ્યાંજ વેપારીઓએ પોતાના લાભને

ખાતર એક વખત ગ્રાઈસ લીટ મંગાવવા ખાસ અરજ કરવામાં આવે છે.

નવરંગ.

વાંચવાલાયક વાર્તાઓ ને વિષયોથી ભરપૂર માસિક.

માસિક અને અધિપતિ—મીં અરુદ્ધાર ખરેશ્વર દેસાઈ.

ઓફિસ—૨૩૭, બલરગેટ સ્ટ્રીટ, કોટ, મુંબઈ.

વાર્ષિક લવાજમ દિ-દુરતાનમાં રૂ. ૩૫ છુટક નકલ આના ૮.

પ્રદેશમાં રૂ. ૪

પૌંચમાં સાલના ગ્રાહકોને મીં અ. ન. કાખરાજીનું ચોક પુસ્તક ભેટ.

પુસ્તક ૫ રૂ.

જુન, ૧૯૨૦.

અંક ૧૦ મો.

અનુક્રમણિકા.

મદિરાની મોહકાણી (ચાલુ વારતા)

ઉર્જી (કુટી વારતા)

સચ્ચિદાનંદ (કવિતા)

શુ માણસ ખુદા ચર્ચ શકે ?

મોહતની બેશીકરી

સ.સાર-શિક્ષણ-માળા.

પૈસા પર પ્યાર (ચાલુ વારતા)

સત્ય વિશે (કવિતા)

બળધર અને સતી વૃદ્ધા

ચર્યાપત્ર

અધિપતિ.

રાં ચાગેશ.

લવાનીશંકર ન. કવિ.

J. M. Homarji.

દીલખુશ.

દા. એ. તારાપોરવાલા.

મીસ સુના ધરાની.

ધનચુખલાલ.

કવિ ભાઈશંકર વિ. પંડિત.

ચીમનલાલભાઈ ભા. પંડિત.

બાટલીવાળાનો અસલ કવીનાઇન ટેબલેટ ૧ અને દરેક બાટલીમાં નંબર ૧૦૦.

બાટલીવાળાની અસલ કવીનાઇન ટેબલેટ ૨ અને દરેક બાટલીમાં નંબર ૧૦૦.

બાટલીવાળાનું એન્ટ્યુમીક્ષયર મેકેરીયા તાવ, ઇનફ્લુએન્ઝા વગેરે માટે દવા.

બાટલીવાળાની ટૅનીક પાવ્ડર શીક્ર માણુએ અને મજબૂતનું નબલાઇ માટે ગોળી
બાટલીવાળાનો તુલ પાઉડર, દાંતના રક્ષણનું મજબૂત.

બાટલીવાળાનો રૂગવમ ઑઇન્ટમેન્ટ, દાદર, ઘોળી ઇતિ વગેરે માટે મજબૂત.

સઘળા દવા વેચનારાઓ પાસેથી મળશે અથવા લખો.

ડા. એચ. એલ બાટલીવાળા સન્સ એન્ડ કું. લીમીટેડ.

નં. ૮૬ વરલી મુંબઈ નં. ૧૮.

તારતુ સરનામું ડાકટર બાટલીવાળા દાદર.

Dr. H. L. Batliwalla Sons & Co., Ltd.

No 87, WORLI, 18 BOMBAY.

Telegraphic Address: "DOCTOR BATLIWALLA, DADAR."

ગ્રાંટરોડ વેરથી તમારે મારકીટ વેર ધકેલા ખાતા

જવાની કંઈજ જરૂર નથી.

જામ, જેલી, ખીખીટ, સારડીન, કોકો, ચોકલેટ, ધ. વેલ્લી
ખોરાકી; સેન્ટ, લવન્ટર, કોલોનવાંટર, સાબુ, તેલ, હેરચોઈલે,
તંત્રતના મેકરોના; જોપાનીઝ અને ચાઈનીઝ કટલરી, તથા બેટ
ગોગાટને લાયકની હમા ચીઝો; પેટન્ટ મેડસીનો, અને પરફ્યુમરી,
મારકીટ લાવે અમો વેચ્યે છીએ.

પીરોજશા નશવાનજીની કું

શેઠના ચૉલ, ગ્રાંટરોડ, મુંબઈ.

માલેક:—પરિશા શાપુરજી ભેસાનીયા.

જે. ખરશેદજીની કું

(આ કંપની વીસ વરસનાં બુનાં અનુભવીની જાતી દખરેખ હેઠલ ચાલે છે.)

હમારે ત્યાંથી તમસારીની કસ્તી, ધી. ખાંડ, મેવો, દરેકો મસાલો ચાલે, કાપી, મુખડ,

લોખાંન, અગર, ખચ્ચાંના રમકડાં, નવાં વરસનાં તથા ખર્દે કાઢો, બેટ

આપવા લાયક ચીજો; તથા દરેક જાનને વિશાવતી માલ, પેટન્ટ

દવાઓ, વિગેરે કીશવન ખાવે મલશે.

તાપ્પા બીલ્ડીંગ, રેલ્વે હોટલની સાંમે, ચર્નારાડ જંકશન મુંબઈ.

નવરંગ.

પુસ્તક ૫ મું.

જુન, ૧૯૨૦.

અંક ૧૦ મો.

મહિરાની મોહકાણ!

(યુરોપીયન સંસારની એક મોટી વાર્તા.)

૧૭

“ઓ, ખુદા! ઓ, ગજબ! હું જ માહરં ગર્યાનો ખુની છું,” તે હૃદયલેદક શબ્દોનો નાશ પોતાને ઘણે પડતાં જ ગભરાએલી લુધ્ડનાં શામાંચ ખડાં થઈ ગયાં.

“માહરં ગર્યુ! માહરં ગર્યુ!” તે હીનલાગી માં હુઃખથી ફાટી નાંખી દેતી પુકારી.

તેણી પોતાનાં પતિને વધુ કાંઈ પૂછી શકી નહિ. તેણીએ તેની સુખસુદ્રમાંથી વાંચી લીધું—તેનાં હાવભાવો ઉપરથી લાણી લીધું—તેનાં શબ્દો પરથી સમજી લીધું કે તેણીનું વાહકુ ગર્યુ કેવી દુર્દશાએ પોંદર્યું હતું.

અરે, તે ગરીબ નિર્દોષ બાળકે અગ્ની દેવની કુર બાથમાં કેવું લલેમ હુઃખ અને વેદના સેહવી હશે? ઓ, તે વિચારજ તે બાળક ઉપર અથાગ હેતથી મરી શીટતી માવીતર માટે તેણીને ઈલાની જનાવી એકવા સમર્થ હતો. તેણીએ તે દારણ બ્યાલધી કમકંગીને પોતાનાં બેટાને છાતી સરસો જોરામાં ચાંપ્યો.

આગ અપાટમાં વધીને અજબા ઘેરમાં ફેલાઈ ગઈ. જુઝખાતાંની દરેક ભવતોડ મદક અને મેહેનત છતાં તે આખું ઘર ગળીને ભંડમ થઈ ગયું. આજુબાજુનાં મકાનોને ઘણી મુશીબતથી ગયાની લેવામાં આવ્યાં. મેળવિતનું તમામ મોંઘા મુલ્યનું ફરનીયર નાશ પામ્યું. તેનું મોડુંક જહવેરાત માત્ર જેમતેમ ગચી શક્યું. કીંતુ તે અમુલ્ય જહવેરાત કે જે ગચાવેલાં જહવેરાત ચાંને ફોટી ઘણું બસ્તી કીંમતી હતું—ફોટી ઘણું તેઓને વ્હાડું હતું—તે તેઓનું વાહકુ—જુળકુ—તેઓનાં નાનાં ઘેરનો બાતલો પોપટ તેઓની સદાને માટે. એક ગજબનાક મોતનો લોગ થઈ

વિષુટો થઈ ગયો. તે મીઠી છોકરી કે જે પોતાની ચેહરેનમુન માદર જેવો મનમોહક મુખડો અને બહુ હસ્તી આંખો ધરાવતી હતી તે તેઓનાં માતૃપીતાને વિલાપ કરતાં છોડી એક ઘણાં બલેગ મોતે મરણ પામી.

આગનાં સપાટાથી પાંચમાસ થઈ ગયલાં તે કુટુંબની મુશીબતો અને વિપત્તીઓનું યથેચ્છ વર્ણન કરવાની આવશ્યકતા નથી. વિકટર તુરત 'વેળા પોતાની મોહરદાર અને બેટાને લઈ એક નજદીકનાં હોટેલમાં જઈ ઉતર્યો અને હવે શો માર્ગ લેવો તેનો અતી ચીતાંચસ્ત બની અદેશો કરવા લાગ્યો.

તેનો નાશ થઈ ગયો હતો; અને તેનો નાશ સર્વથા થઈ જાય, જે તે તુરતાતુરત ઘણી કરકસર અને તમામ સાદી, સાધારણ હાંદગીએ રહેવાનું નં પસંદ કરે તો. તેણે તેથી પોતાની પરણેતરને સમજાવ્યું કે તેઓને હવે શહેર છોડી થોડે દુર આશા ભાડાવાળાં કોઈ મથકે જઈ રહેવું બેઠશે.

પોતાની પ્યારી બેટીના ઘણી કુર ક્રીસમે બળીને લગ્ન થવાથી લુઈઝનું જીવન ભાંગી ગયું હતું; પણ તો બી તેણીને તુરત યાદ આવ્યું કે પોતાનાં બેટા અને પતિ તરફની પવિત્ર દરજ્જા તેણીને અઘાપી યાજ્ઞવતીની હતી. તેથી તેણીએ પોતાનાં ધણીનાં કહેવા ઉપર લક્ષ દીધું. તેનું કેહવું સમજી લઈ તેણીએ મુચબું કે સૌથી સરસ ને મુગમ રસ્તો એ હતો કે તેઓ પાછાં, ફ્રાન્સ જાય, કે જ્યાં તેઓ પોતાની બળી ગયેલી મીસકત અને શુભાવેલી ગ્રીય પુત્રીની યાદ વધારે સારી રીતે વિસારી શકશે. વિકટરે એ મુચના સાંભે વાંધો લીધો. તેણે કહ્યું કે ઇંગ્લાંડમાંજ રહેવું તેનાં સાહિત્યના ધંધાને લીધે વધુ જરૂરનું હતું; અને અતે સમજુતી ઉપર આવી લંડનની યાજ્ઞવતી એક પ્રરંગણામાં તેઓએ એકાદ નાહનું કોટેજ લેવાનું નક્કી કર્યું. લુઈઝે આ વેળા પોતાનાં પતિ પાસ ટીબલ્સની મિત્રતા ન રાખવાનું પુનઃ વચન માંગ્યું અને તે તેણે તુરત ગંભીરપણે આપી તે દુઃખી પરણેતરનાં દુઃખી દીલનું ઘણી દુઃ મગાધાન કર્યું.

મોરોપોલીસ (લંડન)ની નજદીક તેઓ એક નાહનું કોટેજ ભાડે લઈ રહ્યાં અને થોડાં અઘવાડીયાંઓ સુધી વિકટર એસાયટીનાં સંબંધથી અને પોતે જે મોજીલી હાંદગી ચુનારી હતી તેનાં લુલ્ક ઉડાંચવાથી ગહરેજ રહ્યો. પોતાની બેટીનાં મરણનું આકકતું કારણ તે ખુદ પોતે હતો તે ખ્યાલથી તે ઘણો દુભાતો હતો અને 'પપા પપા'ની તેણે આંબળેલી મદદની દયાજનક ચીસ તેનાં કણીમાં હજીએ ગણગણતી હતી.

પણ વખતનાં વેહવા સાથે મેગવિલ પોતાનાં તવાં મશાનની નજદીકનાં એક પીયામાં જતો આવતો થયો. તે કે જે સાહિત્ય મંડળનો એક જાજકતો સીતારો થોડુંક પેહલવાં હતો તે હવે એક પીયામાંનો ગાદાન માણસ બન્યો. ત્યાં તેને ઘણાં દોષ્ટો એવા મળ્યા કે જેઓ તેની તરફ ઘણાં માન અને અંદાજથી વર્તતા હતા, કેમજે તે તેઓને છુટથી દાડ પાતો હતો; અને હવે તેને એવું લાગ્યું કે પોતાનો વખત પસાર કરવાનો અને પોતાની મુશીબતો ભુલી જવાનો ઘણો મજાહનો રસ્તો

જડ્યો હતો. હુઈઝ તેને મહિરા પાંચથી વારવાની બહુ વેચણ કરતી હતી. તેણી વિનવતી, કસગરતી અને આનુજીઓ ઉપર આનુજીઓ કરતી હતી, પણ તે કમ ગખતીનો વેચાયલો સમજતોજ ન હતો. પોતાનાં ઘરનાં સંસારી સ્વર્ગીય સુખનાં સહવાસ કરતાં પીયાંનાં છાકટા મિત્રોનાં સહવાસમાં તે મોજ માનતો હતો; અને તેમ કરી બરાખીની ખાહીમાં તે એકેક મગથીયું બસતીજ ગળડ્યો જતો હતો.

એક સાંહજે તે પોતાનાં મીત્રો સાથે મહિરાપાન કરતો પીયાંમાં બેઠો હતો તેટલાં એક જને જરાક મહિરાપાનનાં વધતા માહમાં બાંગ મારી કે ઇંગલાન્ડ દુન્યાનાં છુટાપણાનો દેશ છે અને તે દેશની સલામતી એમ કેહતાં તે પોતાનાં હાથમાંનું દાડેલું કોપડું પોતાનાં ગટર જેવાં ગળામાં હોમાવી ગયો. આ વાત ત્યાં સ્ત્રી હેટમાં સજ્જ થએલાં એક આસામીને ગળે ઉતરી નહિ અને તેથી તે બોલ્યો, “ત્યારે ખરી વાતથી તમે અંજલ છો. આપણે બધા ગુલામો જેવા છીએ. વસ્ત ઇંડીયાના હુબસીઓ બેટલું છુટાપણું લોગવે છે તેથી બસતી કે ઓછું આપણે લોગવતા નથી.”

“હિ! એ આય ખરી શું મરે છે?” પેલા સલામતી લેવાડનારે અંશ્વર્યચકિત થઈ પુછ્યું. “આપણને શું નથી મળતું? આપણે એક શીર્ડીગ ને દોઢ શીર્ડીગમાં તમામ લટરપટર ઘઈએ તેટલો દાડ મેળવે છીએ તે શું છુટાપણું નથી?”

“અને ખીજી સહવારે પાંચ શીર્ડીગનો દંડ થાય છે તેને તમે છુટાપણું કહો છો કે?” સ્ત્રી હેટવાળાએ એટા કર્યા.

“એ માહડ ન માનતા હોવ તો આ સાહેબને પુછો,” પેલા પહેલાએ વિકટર તરફ આંગળી કરી કહ્યું.

“માહડ મત પુછો છો!” વિકટર બોલ્યો, “હું કહું છું કે ઇંગલાન્ડ છુટાપણાનો દેશ છે.”

તે વધુ કાંઈ બોલી શક્યો નહિ, કેમકે તેનું બોલવું સમજી બીજાઓ તાળીઓ પાડવા અને હુંરરા કરવા મંડી ગયા અને પોતાનાં હાથમાંનાં ગલાસો યુગ્મસીમાં આવી જઈ ધપોધપ ટેળવ સાથે ચક્રાકીજીબી મૂક્યાં.

“હા,” મેળવિલ પોતાની જગ્યાએથી ઉડતાં એક પીયાંમાંનાં વકતા માફક બોલ્યો. “હું ધાડે છું અને તમને હું મુબારકબાદી આપું છું કે તમે દુન્યાનાં છુટાપણાનો દેશના રહીશો છે. અને, શહસ્થો, ન્યાવ સર્વને માટે સરખો છે, અને સ્વતંત્રતા નિર્ભય છે. અને અંગ્રેજી છુટાપણાનાં પાયા મેગના આરાળી ગરકટથી કોઈને પણ તપાસ વગર કેદ કરવામાં આવતો નથી.”

તેનાં આ વચનોને પાછું સીવણ ગર્જનાઓથી વધાવી લેવામાં આવ્યું. આ વખતે એ છુપી પોલીસના અમલદારો તે દીવાનખાનામાં દાખલ થયા.

“મીઠ મેળવિલ અહી છે?” તેઓમાંના એકે પ્રશ્ન કર્યો.

“તે માહડ નામ છે,” મેળવિલે કહ્યું. “કેમ?”

અમલદારો પાસ ઘણું કરગરીને માંગી લીધું. અને તે ભલા માણસોનાં ફરજ દેખે તે વાત કબુલ રાખવાથી તે હાઉસને બહિસત મેળવેલાં કોર્ટેજમાં ગયું.

લુઈએ તે ખર્ચ સમજી ઉપજેલી નિવૃત્તિ ને ગમતું વિગતવાર દોસ્તાન કરી અમે પાંચનારાઓનાં મનને દુભાવશું નહિ. તેણી પોતાનાં વસ્ત્રો વળગી પડી અને કહેવા લાગી કે તે તેનાંથી છુટી પડનાર ન હતી. તે તેની સાથે જેલ ભરા વટીક ભોગવવા પણ તૈયાર ને તૈયાર હતી.

“પણ ફરજ કેટલું છે ?” એકાએક કાંઈ વિચાર સ્ફુરી આવતાં તેણીએ પ્રશ્ન કર્યો.

“અરે, પેલા કમળખત દીગત્સનું ખીલ છે. ફક્ત દોઢસો પાઉન્ડ છે !” મેળવેલે જવાબ કર્યો.

“દોઢસો પાઉન્ડ !” આશાનું ફીરણ મનોહર લુઈએની મુખમુદ્રા ઉપર અંગૂઠી મૂકી, “તે તને મળશે. માફમાં મરનાર માયનાં હાથેસતો વેચી નાખીને હું તેટલી રકમ ઉપજાવી શકશો.”

તેઓ તે વાતચીત ફેન્ચ ભાષામાં કરતાં હોવાથી તે શેરીફનાં અમલદારો તે સમજી શકતા ન હતા.

વિક્ટરે પોતાને પકડના આવનાર અમલદાર ભણી ફરીને કહ્યું, “જો તમે એક કલાક થોભી જશો તો જોઈતા દોઢસો પાઉન્ડ હું મેળવી આપું તેમ છે. અજાની રાત કેદખાનામાં હું ગુબારવા માંગતો નથી.”

તે અમલદારોમાંનો એક તે સમજી કહ્યું હત્યો.

“દોઢસો પાઉન્ડ ! તે વળી કોણ કમળખતે કહ્યું ? છુટી તો દોઢ હજાર પાઉન્ડની છે અને વળી ખરચ જુદો,” મીં નીલમે કહ્યું, “કેમ ખરી વાતની, મીં હાલરરમોલ ?”

“જોહ, યસ” એ મીં હાલરરમોલે ટેકો આપ્યો.

લુઈ તે સમજી બેમુઘ્ધ જેવી પુરતી ઉપર તુટી પડી. આંશુઓનો ધોધ તેણીની અંધુઓમાંથી ધસી આવ્યો અને તેની અંતરંગી લાગણીઓને તેથી કાંઈ ખલાસી મળી. તેણી પોતાનાં પતિ સાથે જવા બચ્છ થઈ અને પોતાનાં ન્હાનાં બેટાને લઈ તે તેઓ સાથે નિકળી.

એક ગાડીમાં બેસી તે સદખાઓ તે પરગણનાં ‘લોક હાઉસ’ (ચોક્કી) માં બંધ મોકલ્યા. ત્યાં તે ધણીધણીઓને એક રાત તોડી પાડવા માટે એક રૂમ આગવામાં આવ્યો અને તેનાં બેરી છોકરાંને તેની સાથે રાખવા દેવા માટે બે મીનીની ફી તે આપણ પાસ એકાવવામાં આવી. તે દુઃખી જોડું પોતાનાં બેટા સાથે તે એકાંત રૂમમાં એકલું પડ્યું. તેઓ એકમેકને દુઃખથી દુભાવવા જાગે, નાસીપાસીથી ભેટાં બેઠાં. તેઓનાં જાગરમાં વ્યાપી રહેલા ગમ. દુઃખ અને કલ્પાસનો ખ્યાલ કલ્પી શકાય એમ છે, પણ તે અને વિસ્તારી શકાય એમ નથી.

આખી રાત તેઓએ પોતાની ખુરસીઓમાં જ બેસી રહી લગભગ જાગૃત સ્થિતિમાં જ ગુબ્બરી. નિદ્રા દેવીએ પણ તેઓ સાથે તેઓનાં તે પડતા વખતમાં દુશ્મનાવટ ધારણ કરી હતી.

“બંદીખાનામાં. હું, માહુરી બાયડી ને બચ્ચું બંદીખાનામાં.” બસ એટલા જ શબ્દો દુઃખથી ફાટ ફાટ થતી છાતીએ મેળવિલ મનથી બડબડતો હતો.

અતે સહવાર થઈ. કલાકો પસાર થઈ ગયા, પણ શું કરવું તે વિકટરને સુંઘ્યું નહિ. આંકને ટકોરે એક ગંદી જે-તી દાસીપુત્રીએ તેઓ માટે નાસ્તો આપ્યો. પણ તે બંનેએ જરા ચર્ચેરીયો પણ નહિ એકલા તે ન્હાનાં છોકરાએ તેને પેટ પુરતો ઈનસાફ આપ્યો અને પોતાની મમા ડીયરને હસીને સલામ કર્યો કે ચપાએ નવું ઘર લીધું હતું કે કેમ અને તે ઘર કાંઈ તેને ગમતું ન હતું. અફસોસ! તેં નિર્દોષ બાળકને ક્યાં ખબર હતી કે એક નાતરસ કાયદાની મોહકાણે તેઓ હાલ એક બંદીખાનામાં હતાં?

ત્યાર પછી જરા વારમાં તે રૂમનું દાર ખુલ્લું અને મીંઠ ટાઈટલ ટીમ્સ બહુજ લપકાદાર વસ્ત્રમાં સજ્જ થએલો અંદર આવ્યો..

“વાહ, અતે સમયયો કે?” તે બોલ્યો.

“કમીના કુત્રા, હું તાહરે લીધે આ બસમાં ફરેલો છું,” મેળવિલે ગુસ્સાથી આંખો ચમકાવતાં તે કગારા મિત્ર ગમ ભેળ કહ્યું.

“માહુરાથી-તે કેમ?” ટાઈટલે અભયખીનું રોળ ધાસી પુછ્યું. “પેલું ખીલ તેં એનડોર્સ કર્યું છે તેથી. હં ખરૂંની?”

“અફસોસ ને ઘડીએ આપણે મિત્રો થયા તે ઘડીને માહુરે લાખ લાખ શ્રાપ દેવા કોઈએ,” મેળવિલે કહ્યું. “બદમાશ, તેં મને કયો છે. મને તેં તે રકમ મુઠ્ઠી કહી હતી. હુરયા, તેં માહુરા વિશ્વાસનો ભંગ કીધો હતો.”

“ધીરો પડ-શાંત થા, મેળવિલ,” ટાઈટલે કહ્યું- “તાહરો ગુસ્સો હું તને માફ કરું છું. કાર્થેજનાં પડત ખંડીયેરોમાં જ્યારે મારીઅસ બેઠો હતો ત્યારે તેને પણ કચવાત લાગો હતો, તેમ, વિકટર મેળવિલ, તને પણ આ કારાગૃહમાં બેસવાથી ખોટું તો લાગતું જ હશે. પણ આખર કંઈને તાહરો વાંક છે. તાહરે હુંડી ભરવી ભેળતી હતી.”

“પણ તેની કીમત મને મળેલી છે ન ક્યારે?” મેળવિલે અનુનથી કહ્યું.

“જો, એ વાત વિષે તો હું તમામ વિસરી જ ગયો,” ટાઈટલે ધીમેથી કહ્યું. “પણ હું તને તાહુરા બચાવતું કાંઈ કહેવા આવ્યો છું. માહુરું નામ હુંડી ઉપર લખેલું છે અને તે જો ન ભરાય તો ખોટું થશે. વાસ્તે હું કહું છું તેમ કર.”

“શું કરે?” હુઈઝ અત્રે વચમાં પડી, “કહો સાહેબ, માહુરા ધણીનો છુટકો ધાય એવું કોઈ કહે. જો તમે એમ કરશો તો હું ભુતકાળનું બધું વિસરી જશ; તમને અગાધ મિત્ર, અમારું લગ્ન ઇચ્છનાર, અમારા અન્નદાતા માનશ.”

“ખામોશ લુપ્ત” મેળવિલે પોત્રોથી: “એ હુમ્મો શું મને છોડવતો? તો? એ બદમાસની ઠગાઈનો તો હું જોઈ ચકલો છેઉં. અને કીધે તો હું આક્રતમાં આવ્યો છું. મને સહજ બી આશા નથી.”

“આલ આવ, આ બીલનાં હાંર પાઉંડ ભર અને તું છુટો છે,” ટાઈટસે કહ્યું “હજાર પાઉંડ. માહર તમામ સર્વસ્વ તો નાંચ માર્યું છે.” મેળવિલે ધીકારથી તેની ગમ જોઈ કહ્યું.

“આલ વાર સાતસો પચાસ પાઉંડ આપ હું માંડવાળ કરશ.”

“નહી તે માહરી શું જાશમાં નથી,” વીક્ટરે વધારે ઉશકેરાઈ કહ્યું.

“તો આલ પાનસો પાઉંડ આપ કે આ બાંખતનો છેડો આવી” જાય ને આંપણે આજે સાંજે પાએઆ હોટેલમાં સાથે ખાણુ લઈશું અને ગમ ગુજરી ભુલી જઈ પાછા મિત્ર બનશું.”

“જે હું એક લક્ષાપતી બી હોતે તોપણ હું એક જોડી શીલીંગબી નહિ ભરતે,” મેળવિલે શુસ્સામાં ટેબલ થોડી કહ્યું. “માહરો નાશ માહરી કુટેવોથી ને તાહરાથી થયો છે. તે મને જુઠો લમાળ્યો છે, ઠગ્યો છે, લુટ્યો છે, અને હવે હું તને માહરે રસે તવંગર થવા દેનાર નથી. હું જેલમાં જવા ખુશી, ત્યાર તેમજ રાજી છેલું.”

“ત્યારે તાહરી એવી ધારણાં છે!” ટીબ્સ જોલ્યો.

“હા કશાથી એ માહરો નિશ્ચય કરનાર નથી. અને હવે તું તાહર કાંઈ કર. તાહરે કંગાળ સુખ ટેખાડવા ફરી અંહી આવતો ના, નહિ તો હું કાંઈ ને કાંઈ કરી ખેસશ. માહરા શુસ્સા ઉપર હવે માહરો કાણુ નથી જા.”

“કીક છે,” ટીબ્સે વિક્ટરના ઉશકેરાતથી જરા તડખાઈને કહ્યું. “પણ માહરી ખાત્રી છે કે તું જેલ બત્રાથી અતે કટાળશે, સુડ બાય માહરા મિત્ર, જે છુટવાનો તાહરો વીચાર થાય તો માહરા ઉપર લખજે. કેપ્ટન ટીબ્સ, સ્ટીવન્સ હોટેલ, બોન્ડ સ્ટ્રીટ એ નામે ને શીરનામે. અને હું તને મદદ થવા તરત આવશ. પણ હું જે માહરા નામની આગળ કેપ્ટન જોડ લખવાનું ભુલતો ના—તે આજેકાલ માહરી પદ્ધતી છે.” અને એટલું જોડી ટીબ્સ તે રૂમમાંથી ધીમેથી બહાર પડ્યો.

લુપ્ત તેની પછવાડે જવા અને તેને પોતાનાં ધણીનાં છુટકારા માટે સમજાવવા માંગતી હતી, પણ મેળવિલે તેણીની ઈચ્છા ઠળી જઈને તેણીને અટકાવી. “માહરી તરફથી એક ઘાત બી ખાલતી નાં, લુપ્ત, હું તને હુકમ કરું છું, તને માહરા કસમ છે. એ બદમાસ પાંસ દવાની ચાચના કરવા કરતાં હું માંગનારાઓની જેલમાં સગડી મૃત્યુને શરણે જવા તૈયાર છેઉં.”

૧૯.

ટીબ્સનાં ગયા પછી વિક્ટરને ફ્લીટ સ્ટ્રીટની દેવાદારોની જેલમાં ખસેડવામાં આવ્યો. અને હવે લુપ્તથી ત્યાં જવાય અને રહેવાય એમ નહિ હોવાથી તેણી

પોતાનાં કોટેજમાં ગઇ. તેણીનો વીચાર તે કાઢી નાખી પોતાનું જીવન સચ રચીશું અને ઝડપેસત વેચી નાખી વિકટરનું લેણું અને તેટલું ભરવાનો હતો.

વિકટરને ફ્લેટ સ્ટ્રીટના કારાગૃહમાં લઈ જવામાં આવ્યો અને ત્યાં તે થોડાક વાર ચીંતાગ્રસ્ત પડી રહ્યો. પછી ત્યાંનાં ખીજા કેલીઓના સહવાસમાં તે આવ્યો અને તે ઓળખ પીછાણ વધતાં સરખે ભાગે મદિરાનું સુહરત થયું. કેમગખત તે તે સહેતાન્યત્ર પ્રવાહીએ તેનું સાવ નખખોદ વાળ્યું હતું. છતાં તે તેને જીની માફક વળગી રહ્યો. “પડી દેવ તે તો ટળે કેમ ટાળી” કવિનું એ કંઠણ તેનાં ગાગમાં અક્ષરશ ખડું નિવડ્યું. કુન્યાંથી, સસારથી અને જુદા જાતનીથી ઉંઘડી જવા છતાં તે મદિરાની મોહીનીને વશ હજી રહ્યો.

તેનાં કેદખાનાનાં બેડીદારો સાથ તેને પુનઃ મદિરાનું પાન કર્યું અને ત્યાર ક્રેડે તેઓ જુગાર રમ્યા. જુગાર જેવી રમતથી ખીજકુલ અપરીચીત હોવાથી વિકટર પોતાનાં ખીસામાંનાં થોડાક પાઉન્ડો ગુમાવી બેઠો. ખરેખર તો તેની લોખાઈનો લાલ કંઈ તેના હુઆ બેડીદારોએ તેને આગ્રાની હુડી લીધો હતો. પણ તે જોવા ને સમજવાને તેની આંખ કે શુધી કયાં હતી? તે સર્વશક્તિ અને બુદ્ધિ તો મદિરાનાં દુષ્ટ દૈત્યને શરણે હોવાથી તે તે બેઠ, બળી કે પારખી શક્યો નહિ.

“હું આવતી કાલે માહરી મીઠી મોડરદાર સાથ તમને ઓળખાણ કરાવશ.” તે જાળાની જાહરમાં છેકજ ઓતરી ગયો. “તે ઘણી ખુબસુરત ને મજાહની છે. તે તમને આવકાર દેવા ખુશી યશે અને તમો જધાઓને માહરી સાથ જાણું દેવા તે હાજર હશે ત્યારે હું અવારનવાર તેડશ. મને તમારા જેવા બોલકના રમકડાંઓની દેખતી પસંદ છે. કુચરા, ધુજતા ને લીડ માણસો મને ગમતા નથી.”

‘અફસોસ! એ રીતે તે અભાગ્યો જવાન કે જે પોતાની સંસારી સ્થિતિ ને તેને મજેલી કેળવણી મુજબ તો ઉચ્ચ સોસાયટીનો એક આબદાર હોવો નીવડ્યો બેઠતો હતો તે દેવાદારોની જેલમાં સળડતા કેલીઓનો હુમશરીક અને મિત્ર બન્યો. અને મોંઘમાં જે આવ્યું તે વગર વિચારને અડવાતડવા બકવા લાગ્યો. દારૂ મનની ભઠ્ઠી મનોવૃત્તિઓ, સારી લાગણીઓ અને ઉચ્ચ વિચારોને નીચી પંકતીએ ઉતારી પાડે છે. તે માણસાઈ જવાસને પિછારવાલોગ હુદે નીચે પાડે છે અને તે પોતાનાં લોગનાં મોંઘમાંથી એવા અપરાધો જોલાવે છે કે જે અપરાધો પોતાનાં ત્રીનાહારપણામાં જોલતાં તે વાતને છે, બંદે ધુને છે.

ખીજ સહવારે વિકટર ઉઠ્યો ત્યારે તેનું માથું ધુમનું હતું, તેનાં આંગમાં તાવ હતી અને તેની આંખો લોહી જેવી રક્ત વર્ણની હતી. અર્ધ રાત્રીનો તેણે ઉડતાં સાથ વિચાર કર્યો. તે રાત્રે તેણે શું શું કર્યું હતું તેની યાદ યતાં તે પોતાનાં મન સાથ અનહદ ખીજવાયો અને પોતાને બદ દુવા દેવા અને શ્રાપો આપવા લાગ્યો. તે તિરાશા, નાસ્તીપાસ્તી અને નાગોશીથી રડી પડ્યો. હુણ્ણ સાથ આવશે અને ત્યારે તે પોતાનું મુખ તેને કેમ જતાળશે એ ખ્યાલે તે ખરે મને કંઈયે અને એક નહાનાં ‘બાબક પેરે કાયો.

[સાંધણ છે.]

ઉર્વશી.

(પાટલીપુત્રની વિખ્યાત નર્તકી)

લખનાર:—શ. ચોજેશ.

(૧)

મા તે સગયની વાત છે કે જ્યારે ભગવાન યુધ્ધને નિર્વાણ પામ્યે વર્ષો વીતી ગયા હતા પરંતુ તેમણે ઉપદેશેલો ધર્મ તેની ઉત્તમવલ સ્થિતિમાં નહોતો પાટલીપુત્ર આ સમયે જો કે વૈધ ધર્મનું કેન્દ્રસ્થાન હતું પરંતુ ધર્મોચાર કરતાં વ્યસિયાર, દુરાચાર અને અત્યાચાર ત્યાં વધારે નજરે પડતો હતો. એ દેવાંશી મહારામાના ધર્મકેન્દ્રમાં અયશઆરામ એટલા દરજ્જે ઘર ઠરી બેઠા હતા કે વળી એવા બીજા સમયે અવતારની લોકોના ઉદ્ધારાર્થે અત્યંત આવશ્યકતા સ્પષ્ટ જણાતી હતી. સીદાર્થ યુધ્ધે મહા પ્રયાસે સંગીન પાયાપર બાંધેલી મજબુત ધમરૂપી ધર્માસ્ત આજે વ્યસિયાર, દુરાચાર અને અત્યાચારરૂપી સડાથી જર્જરીભૂત થઈ જમીનદોસ્ત થવાની અણી ઉપર હતી. સર્વત્ર વ્યસિયારરૂપી અધકાર છવાઈ રહ્યો હતો અને એ અધકારને નષ્ટ કરનાર શંકરાચાર્યરૂપી ભારકરનો હજી ઉદય થયો ન હતો. આવી દુર્દશામાં પાટલી પુત્ર સડોવાઈ ગયું હતું. લોકો અયશઆરા મગા લીન શર્ષ ધર્મધ્યાન તજી બેઠા હતા અને સર્વત્ર વ્યસિયારાદી દુર્યુહો એટલા બધા દ્રષ્ટિગોચર થતા હતા કે પાંખી પાટલીપુત્રનો ભાર હવે વધારે સમય ધરતી માતા કીલચે કે કેમ, એ શંકાસ્પદ હતું.

પાટલીપુત્રમાં એવી અસંખ્ય વ્યક્તિઓ હતી કે જેને લીધે નગરના લુભાનો આડે મારો દોરાતા પરંતુ એક વ્યક્તિ તો આ બાળતમાં હૃદ્ય બાળગી ગઈ હતી. તે વ્યક્તિએ આબાલવૃદ્ધને પાગલ બનાવી દીધા હતા. તે વ્યક્તિ હોઈ નહી પણ આપણી આ નાની વાર્તાની નામીકા પાટલીપુત્રની વિખ્યાત નર્તકી ઉર્વશી હતી. તેણે પોતાના મોહક સૌંદર્ય અને આકર્ષક નૃત્યથી પાટલીપુત્રના નગરજનોનાં દીલ હરી લીધા હતા અને ક્રમશઃ તેમની દ્રષ્ટિ વ્યસિયારપુર્ણ બનાવી દીધી હતી. ખરેખર તેનું સૌંદર્ય મોહક છતાં ભયંકર અને આકર્ષક છતાં આપત્તિકારક હતું.

ઉર્વશી એટલી તો ચુંદર હતી કે કાળચંકનો ધસારો પણ વર્ષોના વહેવા સાથે તેના અહેસા ઉપર દેખાતો નહોતો. દિવસે દિવસે તેને ત્યાં નવા નવા આશકો આવતા

અને તે પોતાના નાથ સાથે પોતાના આશકોને પણ નચાવતી, તે આત્મ પ્રસંશાની બહુ લુપ્તી અને આ તેનો સ્વભાવ પારખી હબરો નગરજનો તેના મુકત કંઠે વખાણ કરતા અને ઉર્વશી મલકાતી. તેના અસંખ્ય ચારોમાં એક આશક તેને અત્યંત જીવંતી રહ્યો હતો તે પાટલીપુત્રના એક શાહુકારનો યુવાન પુત્ર હતો, જેનું નામ લોકનાથ હતું. લોકનાથ વારંવાર ઉર્વશીને કહેતો કે તે બધાની મઠી તેની એકલાની ક્યારે થવાની હતી પરંતુ ઉર્વશી તેને ઉડાવ્યા કરતી હતી; હીન પરદીન લોકનાથ ઉર્વશીમાં અત્યંત લુપ્ત થઈ ગયો અને તેને મેળવવા તેની ઉત્કંઠા વધવા લાગી. બીચારો ભગવાન બુદ્ધનો ઉપદેશ વિસરી એક નાચીજ વેશ્યાની પછવાડે લાગતો હતો હતો પરંતુ તેને થોડોજ ખ્યાલ હતો કે ઉર્વશી કદાપિ તેની થનાર નથી. આ પ્રમાણે ઉર્વશી લોકોના મન પોતાના નાચથી આકર્ષતી અને દરરોજ સજ્જન નેમે લોકનાથ તેની પાસે પ્રેમલિક્ષા કર્યા કરતો. આમ પાંચેક વર્ષ વીતી ગયા.

(૨)

પાટલીપુત્ર એ સમયે વિષયલુપ્ત હતું એટલે એનો અર્થ એવો નથી થતો કે આખું નગર એવું હતું પરંતુ મોટો ભાગ એવો હતો. નગરના વૃદ્ધ પ્રેમ અને શ્રીદમ્બક પુરુષો, લોકોને, એક વેશ્યા પછાડી પાગલ થઈ ગયેલાં ભેંઈ ખિન્ન થતા અને તે પાગલપણ અટકાવવા જાનતો પ્રયાસ કરતા. આવા વૃદ્ધ શ્રીદમ્બકે ઉપરાંત એક યુવાન પણ વિરકત દૃઢ્યનો હતો તે હજી ઉર્વશીના કૌંસમાં આબેયો ન હતો. તેને સંસાર અસાર ભાસતો અને ધર્મધ્યાન ઉપર અત્યંત આસ્થા હતી. બૌદ્ધ ધર્મ પડી ભાંગતો ભેંઈ તે ખિન્ન થતો અને બૌદ્ધ ભિક્ષુઓને પણ દુરાચારી, થયેલા ભેંઈ તેને કમકમાટી છુટતી. તેને ધર્મનું સંપૂર્ણ જ્ઞાન સંપાદન કરવાનો ધણો ઇશ્વરો હતો પણ એકે સુત્ર ભિક્ષુ તેની દ્રષ્ટિએ ચઢતો ન હતો. આ વિરકત યુવાનનું નામ પ્રબુધ્ધ.

પ્રબુધ્ધ એક ધનવાન નાગરિકનો પુત્ર હતો. તેના માતાપિતા સ્વર્ગવાસી થયા હતા. તેનું લગ્ન થયેલું ન હોતું. નાનપણથીજ તેનામાં વિરકિત ઉદ્ભવવા પામી હતી. તે સાદું ને સરળ જીવન ગુજારતો અને તેના મિત્રોના સમજાવવા છતાં તે પેલવલીન થતો નહિ. તે કોઈ સદ્ગુણી શોધમાં સતત પ્રયાસ કરતો હતો. પાટલીપુત્રમાં જોકે બૌદ્ધ ધર્મનું પ્રભાવ હતું છતાં આસપાસના પ્રદેશમાંથી પ્રાણ્યુ ધર્મ તદ્દન નષ્ટ થયો ન હતો. આવા પ્રાણ્યુધર્મ પાળનારા ઋષીમાંના એક ઋષીનો અચાનક પ્રબુધ્ધનો ભેટો થઈ ગયો. ઋષી પ્રત્યે પ્રબુધ્ધને માન હતું કારણકે બન્ને ધર્મના ઉપદેશકો વચ્ચે ગિન્નતા તે કદ્યતો નહિ. ધર્મોપદેશકો માત્ર (પછી ભલે તે ગમે તે ધર્મના હોય) પુત્ય છે એમ તે માનતો તેણે ઋષીને નમસ્કાર કર્યા થોડી ઘણી ધર્મચર્ચા થઈ અને ઋષીનું ઉડુ ધાર્મિક જ્ઞાન ભેંઈ પ્રબુધ્ધ છકક થઈ ગયો અને વધારે આકર્ષ્ય તો તે ત્યારે પામ્યો કે ત્યારે ઋષીએ કહ્યું કે ભગવાન બુદ્ધને તે પણ માનતા હતા. આવો સમજાવ ભેંઈ પ્રબુધ્ધે ઋષીના શિષ્ય થવા

ઈચ્છા દર્શાવી. ઋષીએ તેને સમજાવ્યો કે જો તે પ્રાદ્યુષ્ય ધર્મના ઋષીના ચેલો થશે તો બૌદ્ધ નગરજનો તેને તિસ્કારશે અને કનકશે. પરંતુ આ બધાની પરવા ન કરતાં તેણે ઋષીના ચેલા થવાની પોતાની ઇચ્છા પરિતૃપ્ત કરવાની જ હક પકડી.

ઋષીએ તેની આવી પ્રબળ ઉત્કંઠા જોઈ તેને તેના ચેલો બનાવવો એવી સરતે હા પાડી કે તેણે દરરોજ રાત્રે ઉપદેશ લેવા પોતાની પશુકુટીએ આવવું અને જ્યારે તે યોગ્ય પ્રમાણમાં જ્ઞાન પ્રાપ્ત કરે ત્યારે તેને શિષ્ય બનાવવો. પ્રબુદ્ધ ઘણી રાહબુશાથી આ સરત કબુલ કરી અને તે દિવસથી તે અતિદિન શુરની પશુકુટીએ જ્ઞાન લેવા નિયમસર જતો.

નિત્ય નિયમાનુસાર તે એક રાત્રે શુર પશુકુટીએ જવા તૈયાર થયો કે એક તેના મિત્ર તેને ત્યાં આવ્યો. તેના આ મિત્રનું નામ નિરંજન, નિરંજને તેને પૂછ્યું કે તે ક્યાં જતો હતો. પ્રબુદ્ધે અતિ હર્ષપૂર્વક પોતે શુર ક્યાંની વાત કહી બતાવી. નિરંજન કંઈ વિરક્ત નહોતો પરંતુ તે તો સંસારમાં લુબ્ધ થઈ ગયેલો એક પામર હવ હતો. તેને પ્રબુદ્ધની વર્તણૂક ગમી નહિ અને વિધર્મીને શુર બનાવવા માટે તેને ઉપાલમ્ભ આપ્યો. પ્રબુદ્ધે યોગ્ય રીતે પોતાનો બચાવ કર્યો પણ નિરંજનને તે ગળે ઉતર્યો નહિ. અતે ઘણા વાદવિવાદ થયા પછી નિરંજને કહ્યું.

“મિત્ર! જો તારા શુરમાં સામર્થ્ય હોય અને તારા ધર્મમાં પવિત્રતા હોય તો હું કહું તેમ કર!”

“બોલે ભાઈ બોલે! શું કહું?”

“પ્રબુદ્ધ! તું જાણે છે કે આપણા નગરની વિખ્યાત નર્તકી કોણ છે?”

“હા! ઉર્વશી!”

“તે તેનું લાવણ્ય નિહાળ્યું છે?”

“ના.”

“બસ! થયું ત્યારે, જ્યાં સુધી તેં એનું સૌંદર્ય નિહાળ્યું નથી ત્યાં સુધી તારા હૃદયમાં વિરક્તિ છે પણ એક વખત જો તું તેને જો તો તારી વિરક્તિ ક્યાંય ચાલી જશે.”

“શું એ દેવાંગના છે?”

“અરે દેવાંગનાનું સૌંદર્ય પણ તેના સૌંદર્યની તોલે ન આવે. વળી હું પ્રબુદ્ધ! તારા ધર્મની કસોટી પણ થશે માટે આજે રાત્રે તેનું નૃત્ય જોવા તું ચાલ-મનને દ્રઢ રાખજે અને તારાથી જાને તેટલી તારા ધર્મની તું સહાય મેળવજે તે આર્કર્ષક નર્તકીની જાળમાંથી કોઈપણ છટકવા પામ્યું નથી માટે જો તું સહી સલામત પાછો આવે તો હું તને ખરે વિરક્ત કહું.”

નિરંજનના આવા ઉત્તેજક વચનો સાંભળી પ્રબુદ્ધને એક વારે ઉર્વશી જોવાનું મન થયું અને કસોટીમાંથી સહીસલામત પાછા આવવાની પણ હિમ્મત લીધી. તેણે શુર સ્મરણ કર્યું અને જોતી ઉઠાવી.

“મિત્ર નિરંજન ! જરૂર કાલે રાત્રે હું તેનું નૃત્ય જોવા આવીશ.”

“શાબાશ ! હીક, કાલે રાત્રે હું તને જોલાવવા આવીશ” કહી નિરંજન પોતાના મિત્રથી છુટો પડ્યો અને પ્રબુધ્ધ ગુરૂની પથ્થુ કુટીએ ઉપદેશ ગ્રહણ કરવા આવ્યો. તે રાત્રે ગુરૂએ તેને “આત્માની અમરતા” અને “દેહની નાશવંતતા” ઉપર સારો ઉપદેશ આપ્યો. જે આખી રાત તેના મગજમાં રમી રહ્યો અને તેનું હૃદય દબેતર થયું.

ખીલ રાત્રે થોડા સમયે નિરંજન પ્રબુધ્ધને ઘેર આવી પહોંચ્યો, અને ઘટીત પોશાક પહેરી બને મિત્રો નર્તકીને ઘેર નૃત્ય જોવા આયા. અહાહા ! શુ લોકોની ઠઠ ! ગરીબ તેમજ તવંગર, જુવાન તેમજ જુદા, સંસારી તેમજ બિશુઓ વિગેરેથી નર્તકીનો નૃત્ય દરબાર ભરાઈ રહ્યો હતો. પ્રબુધ્ધ તેમજ નિરંજનને આગળ જગ્યા કરી આપવામાં આવી અને થોડીક વાર વાટ જોયા પછી પાટલી પુત્રની લાવણ્યમયી વિખ્યાત નર્તકીનું આકર્ષક નૃત્ય શરૂ થયું. નૃત્ય ચાલુ હતું ત્યારે પ્રબુધ્ધે આસપાસ નજર ફેંકી તો લોકો એટલા બધા લુબ્ધ અને મોહાધ થઈ ગયા હતા કે-તેઓને દેહનું ભાન નહોતું. પ્રબુધ્ધને કંઈપણ અસર થઈ નહિ. અલબત્ત ! તેણે તેની નૃત્ય પદ્ધતા વખાણી પણ તેથી તે કાંઈ અંધ થયો ન હતો. હજી સપૂર્ણ કસોટી થઈ નથી એમ ધારી નિરંજને બધા લોકોના આદ્યાં ગયા પછી પ્રબુધ્ધને ઉર્વશી પાસે લઈ જવા ધાર્યું. તદનુસાર તેણે, પોતાના સેવક દ્વારા નર્તકીને કહેવરાવ્યું અને પરવાનગી મળવાથી બંને મિત્રો ત્યારે અંદર આવ્યા ત્યારે ઉર્વશીએ તેઓને જોસવા કહ્યું અને પળવારમાં તો પાછી આવશે એમ જણાવ્યું. પ્રબુધ્ધે મકાનનો શણગાર અને રાચરચીકું જોયું અને સંસારી જીવોની મૂખાંધ માટે તેને દયા આવી. આ બધું શા માટે ? દાના માટે ? હાડમાંસ અને ચર્મના શરીર માટે આટલી બધી તકલીફ ? આ પ્રમાણે માયાપુર્ણ જગતની નાશવંતતા વિષે પ્રબુધ્ધ વિચાર કરતો હતો તો ખીલ બાજુએ નિરંજનની દ્રષ્ટિએ સર્વ મુહૂંજ દેખાતું હતું. એકેક વસ્તુ જોઈ તેના મોંમાંથી પ્રસંશના શબ્દો ઉચ્ચારાઈ જતા. ઝોરડાની મધ્યમા વારિયત્ર (પુવારો) હતું, જેમાંથી જળ નૃત્ય કરી રહ્યું હતું અને ચોદિશ ઠંડક અને ગુલાબની સુવાસ પ્રસરાવતું હતું. જસક બાજુએ એક નાનો ચારસનો રતંભ હતો, જેના ઉપર રફટિકની બનાવેલી એક અતુપમ કામદેવની મુતિ હતી. આ જોઈ નિરંજન તદન ભાન ભુલી ગયો અને ખરેખર મુતિ હતી પણ તેવીજ. ઉર્વશીને આ કામદેવની મુતિનો બહુ શોખ હતો અને ચોવિસે કલાક તેનું જ તે ચિંતન કરતી. તે તેના ઇશ્વર અને તેજ તેના સર્વસ્વ હતો.

પળવારમાં આવવોનું કહી ઉર્વશી જેવી ખીલ ઝોરડામાં ગઈ કે સામેથી લોકનાથ આવતો જણાયો, ઉર્વશીને લોકનાથ ઉપર ઘણો કંટાળો આવ્યો હતો પરંતુ લોકનાથ પથ નક્કર થઈ તેની પછવાડેજ લાગ્યો હતો. બંનેની નજર એક થઈ લોકનાથ જોડ્યો.

“ધારી ! કહે કહે, હવે તું મારી ક્યારે ઘરે ?”

“લોકનાથ ! હમણાં મને એકાંતની જરૂર છે કાલે મલ્લને ! આને મહેરબાની કરે. હું તમારી સાથે વાત કરી શકતી નથી.

“શું તું એકલીજ છે, સાચું કહે છે ?”

“હા હું એકલી છું અને તમને હમણાં ચાંચી જવા કહું છું” આટલું બોલી ઉર્વશી પોતાના અતિથીનું આતિથ્ય કરવા ઉપડી અને લોકનાથને વહેમ પડ્યો કે તે એકલી નહોતી તો પણ તે અપચુપ બહાર નીકળી ગયો અને બહાર ગોકાષેઠા કોણ ઘરમાંથી નીકલે છે તે નિહાળવા નિશ્ચય કર્યો.

શ્રીલક્ષ્મીમાં ગર્ક થયેલો પ્રજુધ્ધ અને હનીયાની નવાઇથી અંતરેલો નિરંજન ત્યાં ગોકા હતા ત્યાં ઉર્વશી લોકનાથથી છુટી પડ્યા પછી આવી પહોંચી અને ગોત્રી.

“લલે પંથાયા, પ્રજુધ્ધ શેક !”

અને જણાવવાની જરૂર છે કે નિરંજન તો અગાઉ ઘણી વેળા ઉર્વશીને ત્યાં આવી ગયો હતો પણ પ્રજુધ્ધનું આ પ્રથમ આગમન હતું. ઉર્વશી જુદા જુદા અને નવા નવા પુરૂષોની બહુ શોખીન હોવાથી નવા પુરૂષને બહુ માન આપતી, આ પ્રમાણે મામલો ભેદ નિરંજન ઉઠ્યો અને ઉર્વશીને કહ્યું.

“જેને ઉર્વશી ! આને તારે મારા વિશ્વામીત્રને તપથી રચુત કરવાનો છે. તારા સૌંદર્યની કસોટી થવાની છે માટે કોઈ પણ રીતે પાછી પડતી નહિ. હું ત્યારે જ લાઇશ. નમસ્કાર, પ્રજુધ્ધ ! કસોટીમાં પાછો ન પડતો.” આમ કહી નિરંજન સ્વયં જવા ઉપડ્યો. તે મકાનની બહાર આવ્યો અને લોકનાથે તેને ભેગો. હજી એકાંત પુરૂષ અંદર હોયો ભેદ એમ બહાર પડેલી એ પાલખીયોમાંની એક બાકી રહેલી પાલખી ભેદ તેણે ધાવું. હવે અંદરથી જે કોઈ નીકળે તેનો આને વધ કરી સદાને માટે ઉર્વશીને પોતાની કરવાનો તેણે મનમાં નિશ્ચય ગાંધ્યો આથી તે અંદર રહેલા પુરૂષના બહાર આવવાની વાટ ભેતો ત્યાંજ ઉભો.

નિરંજન ગયા પછી ઉર્વશી અને પ્રજુધ્ધ એકલા પડ્યા. ઉર્વશીના મનમાં પોતાની નિરંતર કસોટીથી થયેલો ગુમાન હતું કે ગમે તેવાને તે મોહાંધ કરવા સમર્થ હતી પરંતુ પ્રજુધ્ધને તેણે હજી આજખે નહોતો. પ્રજુધ્ધે ગુરૂ સ્મરણ કયું અને હૃદય દ્રઢ બનાવી ગૌરિના પ્રહારો સહન કરવા સામર્થ્ય આપવા ધૈર્યની મૌન-સિક પ્રાથના તેણે કરી.

ઉર્વશી જેવી અનુપમ સૌંદર્યવતી સ્ત્રી અને વળી એકાન્ત આવી સ્થિતિમાં મૂકાયેલો ગમે તે સંસારી પુરૂષ પતિત થાય એમાં શી નવાઈ ? આ પ્રમાણે એ બહુગરળી સ્ત્રીએ પાટલીપુત્રના ઘણા બરા યુવાનોને પતિત કર્યા હતા. પ્રજુધ્ધની આને કસોટી થનારી હતી પણ ખીન્ન યુવાનો જેવો નિરંજન હૃદયનો તે નહોતો. ઉર્વશીએ પોતાના નજારા શરૂ કર્યા અને ચિત્ર ચિત્ર હાવભાવ કરી પ્રજુધ્ધનું મન રગાવવા વ્યર્થ પ્રયત્નો આદર્યા. પ્રજુધ્ધે ભંગવાન બુદ્ધ જેવી અખંડ શાન્તિ ધારી અને તેને દેહની નાશવંતતા અને જગત આશુ પ્રપંચ છે વિગેરે ઉપદેશો સમજાવવા માંડ્યા. વર્ષોના વર્ષો સુધી એકજ કુવામાં રહેલો દેડકો સરસા બહાર નીકળતાં કરે છે અથવા તો નીકળી શકતો નથી તદ્દનુસાર વ્યભિચારની ગતિમાં સળહતી

ઉર્વશી સરસા તે ગર્તા ત્યજી યત્રી નહિ એટલુંજ નહિ પરંતુ પ્રયુધ્ધને તેમાં પાડવા તે વધારે ને વધારે ઉત્સાહથી પ્રયત્નો કરવા લાગી. છેવટે પ્રયુધ્ધથી ન જોવાઈ શકાવાથી પોતાની આંખોમાં ગંધ કરી અને ચાલવા લાગ્યો. આટલું આટલું કરવા છતાં તે અદૃશ થઈ એ તેના ગર્વ ઉપર સખ્ત આઘાત હતો પરંતુ વગી બીજી વખત દાવપેથ અન્નમાર્ગી શું એમ ધારી તેણે પોતાની બાજુ સમેટી લીધી અને પ્રયુધ્ધને બીજી વખત આવવા કહી રબ આપી.

પ્રયુધ્ધને એ પાપપુણ્ય મકાનમાં જ્યાં ત્યાં અગ્નિ દેખાતો હતો અને તેનું આખું શરીર તપી રહ્યું હતું. શરીરને પ્રભવતો અગ્નિ ન ખમાવાથી તે સત્વર બહાર જવા નીકળ્યો. તે દરવાજા સમીપ પહોંચ્યો અને દરવાજા દરવાજા ઉઘાડ્યો અને જોયો તે બહાર નીકળે છે કે એક ખંજરનો પ્રહાર તેના ગેમાં ઉપર પડ્યો. તરતજ તે સાવધ થયો અને દરવાજાની તરવાર જેથી બીજી પળે તે ખંજરના પ્રહાર કરનારનું મસ્તક ઉડાવી દીધું. શોરબકોર ધવાથી ઉર્વશી પણ બહાર આવી પહોંચી અને જુએ છે તો લોકનાથનો વધ થયો હતો. તે પાપિણીને દયા ન હોતી. તેને કંઈ ન થયું અને બળડી.

“સારું થયું તે મરી ગયો તે. હવે મને કનકગત ઓગી.” આપા નીરહયતાપુર્ણ સંતોષના શબ્દો ઉચ્ચારી, પ્રયુધ્ધને ધા વાગ્યો હતો કે કેમ તે પુછ્યા વગર તેને પુનઃ આવવાનું કહી અંદર ચાલી ગઈ.

પ્રયુધ્ધને ધા વાગવાથી અત્યંત વેદના થતી હતી એટલે તરતજ તે પાલખીમાં બેઠો અને લોહાંઓને પોતાને ઘેર જાલખી ન લઈ જતાં ગુરૂપર્ણકુટીએજ લઈ જવાનું ફરમાવ્યું. લોહાંઓએ હકારવાચક રીતે માથું ધુણાવ્યું અને આસ્તેથી પાલખી ઉતરી, ચહેર બહાર જંગલમાં આવેલી ગુરૂપર્ણકુટીનો માર્ગ પકડ્યો.

(૩)

પ્રભાતનો સમય હતો. પાટલીપુત્રની બહાર દુર અરણ્યમાં એક પર્ણકુટીમાં બિમારની સારવાર કરતાં બે ચાર બ્રાહ્મણો દેખાતા હતા. ગુરૂજી નિશ્ચિંત ચહેરે બિમારની બગવાની વાટ જોતા હતા. પ્રયુધ્ધને ધા વાગ્યા પ્રછી આજ ચાર દિવસે રૂઝ આવી હતી અને ગુરૂજી હવે નિશ્ચિંત થયા હતા. થોડી વારમાં પ્રયુધ્ધે આંખો ઉઘાડી અને ગુરૂજીનું પ્રસન્ન વદન નિહાળતાં વેંતજ બન્ને હાથો જોડ્યા. ગુરૂજી મધુર સ્વરે પુછ્યું.

“જેટા! કેમ છે હવે વેદના ?”

“આપની કૃપાથી હવે વેદના બીલકુલ નથી.”

“પુત્ર ? કંઈરની કૃપાથી તું બે દિવસમાં તદન સારો થઈ જયો.”

વાંચકને અમે જણાવવું જોઈએ કે પ્રયુધ્ધ કેમ ધવાયો એ ગુરૂજીને ખબર નહોતી અને જ્યાં સુધી તે જોતવાને સક્ષમ ન થાય ત્યાં સુધી ગુરૂજીએ તે વાત છોડવાનું પણ મોકદ રાખ્યું હતું. આજે પ્રયુધ્ધની તબીયત સારી થયેલી જોઈ

ગુરુએ તે વાત જાણી. પ્રભુએ ગાંધી હુકીકત સવિસ્તર કહી અને સાથે સાથે જણાવ્યું કે તે મનુષ્યધાતી થયો માટે તેને ખંડુ પશ્ચાતાળાં ધતો હતો. તે ગોડ્યો.

“પ્રભુ ! આપની કૃપાથી હું ઉર્વશીની મોઢાં જાંઘમાંથી છટકવા તો શક્તિમાન થયો. પરંતુ પ્રભુ ! મેં મનુષ્ય હતા તો પાપ માથે બેઠો છું. પિતા ! પિતા ! મને આશ્રિત આપો.” આટલું બોલી પ્રભુ ધડી પડ્યો.

ગુરુએ તેને શાન્ત થવા કહ્યું અને ગીતાજનો નીચડો શ્લોક સમજાવ્યો :-

य एनं बोधि हन्तारं, यश्चैनं मन्यते हतम् ।

उभौतौ न विजानीतौ नायं हन्ति न हन्यते.

આમ છતાં પણ તેના હૃદયની શાન્તિ અર્થે ગુરુએ તેને પ્રાશ્નશ્રિત કરાવવાનું વચન આપ્યું. ગુરુએ તે કસોટીમાંથી વિનયી થઈ બહાર પડ્યો હતો. માટે તેની શીખ્ય તરીકેની પાતતા બહાર દરી અને પ્રભુધ તદ્દન સાજો થઈ ગયો ત્યારે તેને સન્યાસ આપ્યો અને ગુરુએ તેને મનુષ્ય હતા તો પાપ થોવા હિમાલયમાં તપ આદરવા જવા કહ્યું. સન્યાસ લીધા પછી પ્રભુએ પોતાની સર્વ મીલકત ગરીબ ગુરુઓમાં વહેંચી દીધી અને ‘અકાલકે’ જગાવતો તે દિવ્ય હિમાલય તરફ ઉપડી ગયો.

(૪)

લોકનાથ મૃત્યુ પામ્યાથી ઉર્વશી નિઃશ્ચિત્ત તો થઈ પણ પ્રભુ પાછો બીલકુલ ન દેખાવાથી તેનું હૃદય વ્યાકુળ થવા લાગ્યું. તે ગમે તેમ દરી પ્રભુધને પતિત કરવા સ્હાતી હતી અને એકદા પ્રભુધના જુજયુગલમાં બંધાવા ઇચ્છતી હતી. દિન ઉપર દિન વીતતા ગાંધ્યા પણ પ્રભુધ બીલકુલ આવ્યો નહિ. આ પ્રમાણે લાંબો સમય વીત્યાથી ઉર્વશીની વ્યાકુળતા વધી અને પોતાના હૃદયને નિરંજનને બોલાવવા મોકલ્યો. દુત નિરંજનને ત્યાં જઈ પહોંચ્યો અને ઉર્વશીનો હુકમ કહી સંભળાવ્યો. નિરંજન તરતજ તૈયાર થયો અને ચોક્કસ વખતમાં ઉર્વશી સમક્ષ બેઠો થયો. તરતજ ઉર્વશી બોલી.

“હું નિરંજન ! તારા મિત્ર કયાં છે ? મને પ્રભુધ સાથે એક વખત લેટો કરાવ ! મારે એની પ્રતિજ્ઞા લાગવી છે.”

નિરંજન ! બોલ્યો, “ઉર્વશી ! એ તો ગયો, ફારનો આવો થઈ આવ્યો ગયો. તે તો અત્યારે ઈશ્વરચિંતનમાં હિમાલય જઈ બેઠો છે. તેના બંદલામાં મારોજ સ્વીધર કરે તો શો વાંધો છે ?”

નિરંજનના ઉદ્ગાર શ્રવણે ઉર્વશીને ન ગમ્યા અને અત્યંત તિરસ્કાર સાથે હવે પ્રભુધ તેના કંપાઓમાંથી તદ્દન સદી ગયો જોઈએ એક કરતી તેણે નિરંજનને રજા આપી અને પોતે અંતરનો અગ્નિ જુગાવવા બાહ્યોપચાર તરીકે કુવારામાં પડી.

વર્ષો વીતી ગયા અને લોકનાથ તેમજ પ્રબુધ્ધ જાનેને ઉર્વશી ભુલી ગઈ અને નવા નવા યુવાનોના પાસમાં તે અચર કરવા લાગી તે હવે બ્રાહ્મણ નહોતી અને અગાઉની માફક બલિયારમાં જ સુખ માની તે ઘણાઓને પતિન કરવા લાગી. હજી પણ તેનું મૌન્ય કમી થયું નહોતું. શુદ્ધિના ચંદ્રની પેઠે તેનું મૌન્ય વધે જતું હતું. લોકો પણ તેની પછવાડે એવાજ માંડા થઈ રહ્યા હતા અને બધી ઘટના પુર્વવત્ જ આદ્યે જતી હતી.

(૫)

*

*

ઉપર પ્રમાણે યુવાનોને બગડતા બેઠું નગરના વૃદ્ધ પ્રજો બહુ ગિનન થતા અને અતે થાકી સમગ્ર નગરના વૃદ્ધોએ એક મોટી સભા ભરી અને તેમાં આ સ્થિતિ અટકાવવા શો ઉપાય યોજવો એ વિચારવામાં આવ્યું. રાજ પણ સાંભળે એમ નહોતું કારણકે રાજ પોતેજ વિપયાંધ હતો. લોકોનું શ્રેય કરવું એ રાજનું કર્તવ્ય તે જુદી ગયો હતો. ધર્મ બિશુઓ પણ કંઈ કરી શકે એવી સ્થિતિમાં નહોતા તેઓમાંના ઘણાખરા તો વ્યભિચારી હતા જ્યારે એ ચાર સદ્વર્તનશાળી બિશુઓનું મોટી સંખ્યા પાસે કંઈ આવે તેમ નહોતું. આવી વસ્તુ સ્થિતિ હોવાથી સર્વે વૃદ્ધ નાગરિકો મોટા મુંઝવાડામાં પડ્યા. ઘણી ઘણી યોજનાઓ ઘડવામાં આવી અને અતે બધી રહ કરવામાં આવી. આ મહા સભામાં દેસલો કંઈ ન થયો અને મોં માથે હાથ મુકી ઘર તરફ ચાલવાની તૈયારીમાં હતા એટલામાં એક વૃદ્ધ ઉભો થયો ને સિંહનાદે બોલી ઉઠ્યો.

“ભાઈઓ ! આપણે બહુજીએ છીએ કે આપણે માથે આ એક મોટી આફત છે અને એ આફતમાંથી બચાવનાર લગવાન બુદ્ધ સીનાય કોઈ નથી છતાં પણ આપણે પ્રયત્ન તો કરવો બેઠાએ. ભાઈઓ ! હું આજથી ગામે, ગામ રખડવાની પ્રતિજ્ઞા લઉં છું અને જ્યારે કોઈ મહાત્મા મને મળી આવશે કે જે આ વેશ્યાને સુધારી શકે ત્યારે તે મહાત્માને અહીં લાવીનેજ પાછો આ નગરમાં પગ મુકીશ. કહાવ્યું હું મારા આ પ્રયત્નમાં મર્યું પામું તો વળી આપણમાંથી બીજા એકે આવી પ્રતિજ્ઞા લેવી અને આ પ્રમાણે જરૂર આપણે આ વિપત્તિમાંથી છુટીશું. તદુપરાંત આ પાપિણી વેશ્યાને પણ ઉદ્ધાર કરી શકીશું. ભાઈઓ ! હું તો આજેજ પર્યત્ન કરવા ઉપડીશ પરંતુ તમે આજસુ બેસી રહેતા નહિ. તમે પણ યથાશક્તિ પ્રયત્ન કરજો. લગવાન બુદ્ધ આપણે પ્રયાગ જરૂર સફળ કરશે.”

મોટા અવાજે બોલવાથી તે વૃદ્ધ થાકી ગયો હતો એટલે થોડીક વિશ્રાંતિ લેવા તે નીચે બેસી ગયો. સભા વીસરજન થઈ અને સર્વ કાઈ પૈલાં પ્રતિજ્ઞા લેનાર વૃદ્ધ સાંચું બેઠું રહ્યા. બધાના ગયા પછી તે વૃદ્ધ પણ ચાલતો થયો. ગામેગામ તીર્થેતીર્થ, નગરેનગર તથા વનેવન ભટકવા તે વૃદ્ધ કમર કસીને ઉપડ્યો.

(૬)

સન્યાસી પ્રભુધે હિમાલય ગર્ભ ત્રણ વેરસં તપશ્વર્યા કરી અને વેદવેદાન્તનું સંપુર્ણ જ્ઞાન મેળવ્યું. આ પછી લોકોપકારાર્થે તેણે તીર્થોમાં ફરી ઉપદેશ કરવાનું યોગ્ય ધાર્યું. તે હિમાલયમાંથી ફરતો, ફરતો હરદ્વાર આવ્યો; ત્યાં થોડાક વખત ઉપદેશ કર્યો અને આગળ ચાલ્યો. આ પ્રમાણે ઘણા તીર્થોમાં ફરવાથી તેને ઘણા શિષ્યો થયા, જે બંધાને લઈ તે ગામેગામ ઉપદેશ કરતો ફરતો. ઘણે સ્થળે ફરી આવ્યા. પછી તેણે કાશીમાં ગંડકી તીરે પોતાનો આશ્રમ બાંધ્યો અને ત્યાં લાંબા સમય ગુજારવાનો તેણે બીચાર કર્યો. પ્રભુધે ખરેખર સન્યાસી થયો હતો. ધાર્મિક જ્ઞાન પ્રભુ તેનું સંભીન હતું—અને તેની વાકપટુતાને લીધે તે ઘણા શીષ્યો કરી શક્યો હતો. આ પ્રમાણે તે નિત્ય લોકોને ઉપદેશ કરતો અને ધર્મધ્યાન કરતો પોતાના બનારસવાળા આશ્રમમાં સમય ગાળતો હતો.

અંધારી રાત હતી. ચોતરફથી સુસવાંટાલયો પવન વાતો હતો, જેથી બ્રહ્મા પહોંનો ભયંકર ખખડાટ થયા કરતો હતો. આવે સમયે પ્રભુધે પોતાની પર્ણકુટીમાં શિષ્યો સાથે ધર્મશાસ્ત્રો વાંચી રહ્યો હતો એટલામાં એકીસો કોઈ દુઃખી મનુષ્યનો આર્ત દ્વર સંભળાયો. સર્વે વાંચતાં અટકી ગયા અને પ્રભુધે દીપક લઈ પર્ણકુટીની આજુબાજુ ફાળી એ દુઃખી મનુષ્ય હતો તે જોવા લાગ્યો. પર્ણકુટીથી થોડાક વારને છોટે એક વૃદ્ધ ધરજતો તડફડતો પડેલો પ્રભુધને દેખાયો. તરતજ તે ત્યાં દોડી ગયો અને જરા માથું ઉચ્ચું કરી જોતાં ખગર પડી કે તે પાટલી પુત્રનો વૃદ્ધ શ્રીક્રમુક હતો. વાંચક! આજ આપણે પ્રતિજ્ઞા લેનાર વૃદ્ધ!

તે વૃદ્ધ મનુષ્યે પ્રશ્નરતથી જળ માંગ્યું. તરતજ જળ આણવામાં આવ્યું, જે પીધા પછી તે વૃદ્ધમાં કંઈક યોલવાની શક્તિ આવી, પરંતુ પ્રભુધે જોયું કે તે હજી ક્ષુધિત હતો આથી તેણે તેને કેટલાક ફળો ખાવડાવ્યા અને આ પ્રમાણે તાલે માલે કર્યા પછીજ તેણે વૃદ્ધની વાત સાંભળવા માંડી.

પેલા વૃદ્ધે ઉર્વશીના જીવનની તથા યુવાનોના અસહવર્તનની વાતો કરી તથા પેલી મોટી સલા અને પોતાની પ્રતિજ્ઞા વિગેરે વિગત કહી સંભળાવ્યા પછી તે વૃદ્ધ બોલ્યો:—

“સન્યાસી મહારાજ! તમે મોટા ઋષિ છો. તમે તો આત્માનો ઉદ્ધાર કરી લીધો છે માટે અમારા નગરને આ ગ્રાસમાંથી મુક્ત કરવા આવો. આથી બે લાલ છે. એક તો આખું નગર પાપ મુક્ત થશે અને બીજું, પાપિણી ઉર્વશીને ઉદ્ધારવા અને અમને પાપ મુક્ત કરવા આવશો?”

તે વૃદ્ધની આવી વિનંતિ સાંભળી પ્રભુધને પોતાનો પુર્વ ઇતિહાસ સાંભળી આવ્યો અને હવે તેના દીલમાં પણ ચથું કે જો તે પેલી વેશ્યાને ધર્મ માર્ગે ચઢાવે તો ઘણું પુણ્ય થાય તથા પોતાની પ્રીતિ પણ વધે. જિંઝારો ગરીબ સન્યાસી! મોટા મોટા ધર્મશાસ્ત્રોના પાનાં ઉઘાડ્યા છતાં આખરે છક્કડ આવી. મનમાં હું પદ

આપું અને પ્રીતિનો ભુખ્યો તે છેવટે ગયો ખરો! જોઈએ વાંચક! શું આવે છે પરિણામ તેની અહંતાતું!

તેણે ઉપર પ્રમાણે વિચાર કરીને વૃધની વિનતી સ્વીકારી અને બહુજ થોડા સમયમાં પાટલીપુત્રમાં જવાની તૈયારી કરવા કહ્યું. કરાવેલે સમયે તેઓ જાને ઉપડયા. માર્ગમાં પેલો વૃધ શીલસુકે ચતુષ્ પાખ્યો કારણકે તે હવે અત્યંત વૃધ થઈ ગયો હતો અને પોતાની પ્રતિજ્ઞાનુસાર એક મહાત્મા ઉર્વશીનો તથા નગરનો ઉધાર કરવા જાય છે એટલે તેણે સતોષ પાત્રી દેહ છોડ્યો. ત્યાંજ પ્રખુધે તેના દેહને ઢાહ દીધો અને સ્નાનાદિ કર્મ કરી નગર તરફ ચાલ્યો.

યોગ્ય સમયે પ્રખુધ પાટલીપુત્ર જઈ પહોંચ્યો અને સીધો પોતાના જુના મિત્ર નિરંજનને ત્યાં ગયો. નિરંજન આ સમયે સ્નાન કરતો હતો. પ્રખુધ તેની વાટ જોયા વગર તે જ્યાં હતો ત્યાં જઈ પહોંચ્યો. નિરંજન એક સન્યાસીને પોતાના સ્નાનાગારમાં જોઈ આશ્ચર્ય પામ્યો. લાંબો સમય નિરંજનને જોયા પછી તેણે મનુષ્યને જોળખ્યો. તે તરતજ ઉભો થયો અને પોતાના જુના મિત્રને લેટ્યો, નિરંજનને તેને પાછો આવવાનું કારણ પૂછ્યું અને પ્રખુધે સર્વ વિગત કહી સંભળાવી.

નિરંજનને કહ્યું, “શું ત્યારે તારે પુનઃ ઉર્વશીને ત્યાં જવાનું છે?”

“હા! મારે જરૂર જવું છે.”

“પરંતુ ત્યાં આવો ભગવો વેશ નહિ ચાલે માટે તારે જરીયાન વસ્ત્રો ધાલવાં પડશે.”

“એકાદ વખત ધાલવા પડશે તો એમ પણ કરવા તૈયાર છું પણ મારે ઉર્વશીને ઉધારવી છે.”

નિરંજને પ્રખુધનો આગ્રહ જોયો અને તેને પણ મનમાં એમ લાગ્યું કે જરૂર આ વખતે પ્રખુધ કુલટા ઉર્વશીના ત્રાસમાંથી આવે નગરને મુક્ત કરશે. સ્નાન કરીયા આટોખ્યા પછી નિરંજને પ્રખુધને ઉત્તમ વસ્ત્રો, ઉર્વશીને ત્યાં જવા પહેરાવ્યા. અત્રે વાંચકોએ ધ્યાન રાખવાનું છે કે પ્રખુધે પોતાના સન્યાસીના કપડાં કહાડી નાખ્યા ન હોતા. પરંતુ તે કપડાં એમજ રાખી ઉપર જરીયાન વસ્ત્રો પરિધાન કર્યા હતા, તે તરતજ ઉર્વશીને ત્યાં એકલો જઈ પહોંચ્યો. ઉર્વશી વાર્ધિચંત્ર પામે બેઠી બેઠી જળક્રિડા કરતી હતી તેવામાં પ્રખુધે આંદર આવ્યો. નતંડી હજી પોતાની ક્રિડામાં લીન હતી એટલે પ્રખુધ આવ્યો તેની તેની તેને ખબર રહી નહિ. આથી પ્રખુધે જુમ મારી, “ઉર્વશી! ઉર્વશી!”

અચાનક પોતાના નામની હાંક-સાંભળી તે રાક્ષણી ઉઠી અને કોઈ અજાણ્યા માણસને આવેલો જોઈ તે કોણ હતો તે જોવા તેની નજર ગઈ. સમીપ પહોંચ્યા પછી ધારીને જોતાં પ્રખુધને તેણે જોળખ્યો અને બોલી ઉઠી,

“હું જાણતી હતી કે તું પાછો આવશેજ.”

“હા. હું પાછો આવ્યો છું પણ કોઈ ભુલાવે હતુથી.”

“અરે, શું તને ધર્મમાં ચેન ન પડયું? આખરે તને માડું સૌંદર્ય મારી તરફ ખેંચી લાવ્યું ખરું.”

“ના ના, ઝો પામર સ્ત્રી! એમ ના પુલાતી. સૌંદર્ય સૌંદર્ય શું કરે છે? એક દિવસ આ પાકતું અનેહું પુતળું ખાકમાં મળી જશે. આ હાડમાંસ અને રક્તતંત્ર પાના માળાને તું સૌંદર્ય કહે છે?”

“વાહરે મહારાજ! શું તમારી કીકસુકી! તેમાંજ તમે અહીં પુનઃ પધાર્યા છો.”

“ઝો કુમારે વિચરતી વેશ્યા! તને આ પતિતાવસ્થામાંથી ઈશ્વરને માર્ગે ચઢાવવા હું આપ્યો છું.”

“અહાહાહા! મારે ઈશ્વરને માર્ગે નથી ચઢવું અને મારે તારો ઉપદેશ નથી સાંભળવો. હું તો તારા પ્રેમની ખ્યાલી છું.” આટલું બોલી ઉર્વશી પ્રભુધના કંઠે વળગી પડી અને ચારે તરફથી પ્રભુધના અંગ સાથે પોતાતું અંગ ઘસવા લાગી તથા તેનો કામ સતેજ કરવા બંને તેટલા ઉપાયો યોજવા લાગી.

ખરેખર! પ્રભુધ તો બુધ્ધજ હતો. શું તેની શાન્તી? શું તેનું નીર્વિકારીપણું? શું તેનો સંયમ? વાંચક આટલી હદ સુધીના સંયમ મહાત્માઓમાંજ દ્રષ્ટિગોચર થાય છે.

પ્રભુધને કંઈ પણ અસર થઈ નહિ અને આવા જોડા ચાળા તેને ન ગમેવાથી ઉર્વશીને તરછોડી બાળપૂર ધડેલી અને ઉપદેશવા લાગ્યો.

“ઝો નીચે નારી! વૃથા જીવન શા માટે ગાળે છે? કામ કામ શું કરે છે? એ તો નર્કનું દ્વાર છે. ક્રોકટ જીંદગી ગાળવા કરતાં ઈશ્વરમય જીવન ગાળતી થા. ખાલી પાપના પોટલાં શા માટે બાંધે છે? માની ના ઝો માનિની! અને મારી સાથે સંન્યાસિની થઈ ઈશ્વરચિંતન કરવા ચાલી નીકળ.”

તે મગરૂષ વેશ્યા ઉપર ઉપલા શબ્દોની કંઈ પણ અસર થઈ નહિ અને પોતાનો શરસો કાળી ન ચાકવાથી તે બોલી ઉઠી, “હે સાધુજી! માડું ઘર કંઈ ઉપદેશ કરવાનું સ્થળ નથી. હું જીવન વૃથા ગાળું છું તેમાં તને શું? માડું જીવન માડું છે પણ ભલે તે ખરાબ હોય કે સારું તું અહીંથી ચાલતો થા નહિ તો નોકર દ્વારા ધક્કા મારી કાઢી મુકાવવો પડશે ના, નીકળ અહીંથી.” આ પ્રમાણે તેનો તિરસ્કાર કરી ઉર્વશી બીજા ઓરડામાં ચાલી ગઈ.

પોતાનો પ્રયાસ અફળ થયેલો જોઈ પ્રભુધને થોડી ઘણી નિરાશા ઉત્પન્ન થઈ અને નીચે મોંએ તે વેશ્યાનાં ઘરમાંથી બહાર નીકળ્યો. માર્ગમાંજ નિરંજન મળ્યો અને બંને વચ્ચે જે બન્યું હતું તે વિષે વાતચિત થઈ. પ્રભુધને નિરાશ થયેલો જોઈ નિરંજન બોલ્યો.

“મિત્ર! નિરાશ શા માટે થાય છે? એક દાવ સીધો ન પડ્યો તો બીજો અન્ન-માવ, આજે રાત્રે ‘વસતોત્સવ’ છે. ત્યાં ઉર્વશી નૃત્ય કરવા આવવાની છે. ત્યાં તું પણ આવજે અને વળી પ્રયત્ન કરજે, જરૂર તું જાણશે.”

નિરંજનનો ઉપલા શબ્દો સાંભળી સંન્યાસીને હિંમત આવી અને રાત પડવાની આતુરતા પૂર્વક રાહ લેવા લાગ્યો. ‘ઉત્સવ’નો સમય થતાંજ નિરંજન તથા પ્રબુધ્ધ ગાન્ને ત્યાં જવા ઉપડ્યાં. ત્યાં પહોંચ્યા પછી પ્રબુધ્ધ એક ણાનુ ઉભો રહ્યો અને નિરંજન ઉત્સવમાં ભાગ લેવા ટોળામાં ભળી ગયો. શું ત્યાંની ઠંડ ? હાલરો લોકો રંગ એ રંગી વસ્તો પહેરી ત્યાં આવેલા હતા, હજી નૃત્ય આરંભયું નહોતું એમ ઉદભવતા શોરણકોરથી સમજાતું હતું. એકાએક શાન્તિ પથરાઈ રહી અને પ્રબુધ્ધ ઉચ્ચ મોં કરી નુએ છે તો ઉર્વશીએ નૃત્ય કરવા માડ્યું હતું. તેનું નૃત્ય થઈ રહ્યા પછી શોજનની તૈયારી થવા લાગી. હવે લાગ છે એમ ધારી ઉર્વશી જ્યાં બેઠી હતી ત્યાં પ્રબુધ્ધ જઈને બેઠો અને તેની સાથે વાર્તાલાપ કરવા લાગ્યો. તેને તે સમજાવવા લાગ્યો અને ગમે તેમ પણ ઉર્વશી આજે તેનું ણધું સાંભળતી હતી. થોડી તેનાં ઉપર અસર થતી ભેઈ પ્રબુધ્ધનો ઉત્સાહ વધ્યો. તે જોડ્યો:—

“ઉર્વશી આ દુનિયા માત્ર પરપોટો છે. પળવારમા પુટી જશે. મનુષ્યદેહ મળવો દુર્લભ છે માટે ધૈર્યસભય જીવન ગાળ. જો ઉર્વશી, સામે નજર કર. આ તારી દુનીયા કે ? જોયો એ પ્રમાદ ?”

ઉર્વશીએ જોયું તો એક મનુષ્ય યુગ મદિરા પી પ્રમત્ત થયો હતો. તે તદ્દન ભાન ભૂલી ગયો હતો. કપડાનું પણ ભાન નહોતું અને અશક્તિલ શબ્દો ઉચ્ચારતો હતો. આજ પ્રથમ વેળાજ ઉર્વશી આવો દેખાવ ભેઈ ધુજી ઉઠી. હજી આટલું જોયું પૂરું નહોતું થયું ત્યાં વળી પ્રબુધ્ધ જોડ્યો, “અહા ઉર્વશી ! વળી આડીં જો. જો આ ધુધ્યા ! આજ તારી દુનીયા કે ?”

ઉર્વશીએ જોયું તો એક માણસનું ધ્યાન નહોતું તે દરમ્યાન ખીલત માણસે તેના ખીસામાંથી રૂપીઆ ચોરી લીધા. તે કંપી ઉઠી. વળી સાધુ જોડ્યો, “જો જો ! આ અદેખાઈ ! આજ તારૂં જગત કે ?”

એક મનુષ્ય એક સ્ત્રી સાથે પ્રેમ કરતો હતો ત્યાં તેની ખરી સ્ત્રી આવી વચમાં પડી અને પોતાનો ધણી ખીલ સાથે પ્રેમ કરે એ ન દેખાવાથી પેલી સ્ત્રી સાથે લડવા લાગી. ઉર્વશી આ આંખો ફાડી ભેઈ રહી.

“ઉર્વશી ! ઉર્વશી ! ! આ તારી દુનિયાનું આધરાપણું જો,” વળી સંન્યાસીનો સ્વર સંભળાયો.

ણાનુપર નજર દેંકતાં એક લેડો મનુષ્ય ખાવામાંજ મરાણુલ હતો. ણા ખા કરતો હતો. ખીનું તેને કંઈ ભાનજ નહોતું.

“આ તારી મોર્તમતની દુનીયાથી કંટાળી પેલો શખ્સ શું કરે છે તે જો ? ઉર્વશી જો જો,” પ્રબુધ્ધ જોડ્યો.

ઉર્વશીએ દ્રષ્ટિ ફેંકી તો એક કંટાળેલો મનુષ્ય હાથમાં ખંજર રાખી આત્મ-હંત્યા કરવા તૈયાર થઈ રહ્યો છે. પળવારમાં તો ખંજર ઉપડ્યું અને તેના હૃદયમાં

લોકાઈ ગયું. તે શબ થઈ હતી પડ્યો. આ જોઈ વેશ્યાના અંગમાં ભારે કમકમાટી છુટી અને વધારે ન દેખાવાથી તેણે આંખો મીંચી દીધી અને જોલી ઉઠી.

“પ્રભુધે ! હું આવી હતીયા છે ? પ્રમાદ, ધંધો, અદેખાઈ, આધરાપણ, આત્મહત્યા આદિથી ભરેલી આ હતીયામાં હું અધાપિ સુખ મानी ખેડી હતી. આજ મારી આંખો ઉઘડી, પ્રભુ ! પ્રભુ ! ! હું કેવી પાપિણી છું.” આટલું જોલી તે રહી પડી.

આખી જીંદગીમાં પ્રથમ વેળાજ તેના મોંમાંથી પ્રભુનું નામ ઉચ્ચારાયું હતું અને પ્રથમ વેળાજ તેણે પશ્ચાતાપ કર્યો હતો.

તરતજ તે ઉભી થઈ અને પ્રભુધ જ્યાં કહે ત્યાં જવા તત્પર થઈ. સન્યાસીના આંતરિક હર્ષ અને સતોષની સીમા ન હોતી. આજર તેને વિજય મળ્યો ખરો ! તે ઉભો થયો અને જાનને ઉત્સવમાંથી બહાર નીકળી ગયા અને સીધા ઉર્વશીને ચેર ગયા. ત્યાં જઈ ઉર્વશીએ પોતાના નોકરોને જોલાવ્યા અને ફરમાવ્યું, “આ સન્યાસી કહે એ પ્રમાણે મારી મીલકતની વ્યવસ્થા કરો.” ફરમાવન પ્રભુધે જરી-આન વસો ઉતારી નાખ્યા હતા અને અત્યારે તે ભગવા વસ્ત્રોમાં સજ્જ હતો.

પાંધા નોકરો હાજર થઈ ગયા અને પ્રભુધે આજ્ઞાસુચક સ્વરમાં જોલાવા માંડ્યું. “રોકડ નાણું બધું ગરીબ ગુરુખામાં વહેંચી આપો તથા આ રાથરચીકું અને કીમતી વસ્ત્રો લસમીજીવત કરી નાખો.”

સત્તર તેની આજ્ઞાસુચક ઘરનાં યોગાનમાં એક ચિંતા ખડકવામાં આવી અને કીમતી વસ્ત્રો તેમાં હોમવામાં આવ્યા. ફરમાવન ગરીબગુરુખાઓમાં ધન પણ વહેંચવા લાગ્યું. જોતજોતામાં વાત આખા નગરમાં ફેલાઈ અને હબ્બેરો લોકો ઉર્વશીના મકાન પાસે એકઠા થયા. એક વિપર્મી સન્યાસી ઉર્વશીને પોતાના ધર્મમાં લઈ નચાડી લઈ જાય છે એ જાણી લોકો ઉરકેરાયા અને ઉર્વશીના ગ્રમમાં લાંબદાયેલા અને ખુવાર થયેલા જીવાનો તો રાત્રાતીતા થઈ ગયા. બધા, શસ્ત્રો બહાર કાઢી તે સન્યાસીના પ્રાણ-લેવા તત્પર થયા. લોકોને ઉરકેરાયેલા જોઈ નિરંજન તરતજ પ્રભુધ પાસે આવી પહોંચ્યો અને તેનું રક્ષણ કરવા લાગ્યો. વિધર્મી મિત્રનું રક્ષણ કરતાં નિરંજન હંજાયો. એક જીવાનનું શસ્ત્ર તેના ઉપર ચાલ્યું અને તે પ્રભુધના હાથમાં ઢળી પડ્યો. નિરંજનનું ખુન થયેલું જોઈ બધા ગભરાયા અને ચોરાક વળત શાન્ત પડ્યા. મિત્રે પોતાના માટે પ્રાણ જોયા એ જોઈ સન્યાસીની આંખમાં અળ-જેલ્યાં આવ્યાં. વળી લોકો ઉરકેરાયા, આથી પ્રભુધને ઉર્વશી મકાનમાં ઘુસી ગયા અને ફરવાળે બંધ કર્યો ફરમાવન વૃદ્ધ મંત્રુઓ આવી ક્ષિવાનોને સમજાવી પાંછા લઈ ગયા અને નિરંજનના શબની ઉત્તર કીયા કરવા ફરમાવ્યું.

સર્વત્ર શાન્તિ પ્રસરી રહી કોટલે સન્યાસી અને સન્યાસિની બહાર નીકળ્યાં. હવે ઉર્વશીએ મૂલ્યવાન વસ્ત્રાભુષણ પહેર્યા નહોતા. સાદા સફેદ વસ્ત્રો પહેર્યા હતા. જાનને અસ્વસ્થ તરફ નગર બહાર આવ્યા. કોઈ વળત તેણે ભૂમિ ઉપર પગ મૂકેલો.

નહિ એવી પાટલી પુત્રની પ્રખ્યાત નર્તકી આજે ઠોકર ખાતી એક સન્યાસી સાથે ચાલતી હતી. આ પ્રમાણે જન્મે પગે ચાલતાં ચાલતાં કાશી જઈ પહોંચ્યાં ત્યાં પહોંચ્યા પછી ઉર્વશીને ગંગાઘાટ પર વસતી સાધ્વીઓ સાથે રાજવામાં આવી.

સાધ્વીયો સાથે હંમેશ ધર્મધ્યાન કરવું અને જપ તપ આચરવું વિગેરે કાર્યોમાં જ્યારે ઉર્વશી રત રહેતી ત્યારે તો સમય પસાર થઈ જતો. પણ રાત્રે જ્યારે તે એકલી પડતી ત્યારે તેને પોતાનો જુનો વૈભવ યાદ આવતો અને તે છોડવા માટે તે ઘણી વખત કોચવાતી પરંતુ શનૈઃ શનૈઃ તેને પોતાના પાપ માટે અત્યંત પશ્ચાતાપ થવા લાગ્યો. વળી જ્યારે જ્યારે પ્રજુધ્ધ તેને મળવા આવતો ત્યારે ‘વસંતો-ત્સવ’માં બતાવેલી ‘દુન્યા’ તેને યાદ આવતી અને પોતાના કુટુંબીની ક્ષમા મલશે કે નહિ એવી શંકા ઉઠાવતી. દિવસે દિવસે તેનો પશ્ચાતાપ એટલો વધવા લાગ્યો કે તે આખી રાત રડીને કાઢતી અને પ્રજુને કાકલુદી કરતી “હિ જગન્નિયતા! આ તારી પાપી પુત્રીને બચાવી લેજે! મારા પાપ સામું ન ભેતો. મને માફ કર પ્રજુ હું અંદાસિની છું.”

ઉપર પ્રમાણે ઉર્વશી નિત્ય આર્તસ્વરે ઇશ્વરની પ્રાર્થના કરતી અને રૂદન કરતી. દિનપ્રતિદિન તેનું ધાર્મિક જ્ઞાન પણ વધવા લાગ્યું અને સમાધિ પ્રાણાયામ વિગેરે તે શીખી. વેદાની રહસ્ય તેણે જાણ્યું. આ પ્રમાણે ઇશ્વર ચિંતનમાં તે કલાકોના કલાક લીન થઈ રહેતી. સમાધિ ચડાવતી તો કલાકોના કલાક એમજ પડી રહેતી.

એકદા ઉર્વશી સમાધિ ચડાવવાની તૈયારીમાં હતી ત્યાં પ્રજુધ્ધ તેને મળવા આવ્યો. તે બેઠો કે તરતજ તે જોલવા લાગી.

“પ્રજુધ્ધ! તમે મને તારી, મને ઉધારી. હું હવે જઈશ.”

“ક્યાં? મને એકલો મૂકી ક્યાં જઈશ?”

“હા, જો જો! પ્રજુ મને જોલાવે છે. મને તેણે મારા પાપની માફી આપી છે અને મને તેની પાસે હવે જોલાવે છે.” આ સાંભળી પ્રજુધ્ધે એક ઉંટો નિશ્વાસ નાંખ્યો અને જોલ્યો, “હાય! હું કેવો મુર્ખ! જો ઉર્વશી! ખરેખર તું દેવી છે. તું તો તારી ગઈ. અને હું મૂર્ખ અહંતામાં તણાયો એટલે પાછળ રહી ગયો. અત્યાર સુધી હું એમ સમજતો કે મેં તને ઉધારી અને અખિલ પાટલીપુત્રને મેંજ તારા ત્રાસમાંથી મુક્ત કર્યું! જો ઉર્વશી! એકલી ના જા. મને પણ સાથે લઈ જા. પ્રજુને મારા માટે એવી અરજ કર!” આટલું જોલી તે ઉર્વશી સામે જુએ છે તો તે સાધવીના દેહમાંનો આત્મા પરમાત્મામાં વિલીન થઈ ગયો હતો. પ્રજુધ્ધે તે જોયું, એક ઉંટો નિશ્વાસ મૂક્યો, અને જોલી ઉઠ્યો. “અહંતા! અહંતા! તેં માફેં સર્વસ્વ બગાડ્યું.”

સચ્ચિદાનંદ.

(ગરબો.)

અતી આનંદની ઘડી આજનીરે લોલ,	૧.
નિમળ શાંતિ દૃઢ્યમાં વિરાજતીરે લોલ.	
અવિદ્યાનો સુરજ ગયો આથમીરે લોલ,	૨.
કુબુદ્ધિનો અમલ ઘઈ ગયો કમીરે લોલ.	
શીત શાંતિના સુખનો ઉચ્ચો શશિરે લોલ,	૩.
ખેલ ખોટો હતો તે ગયો છુટીરે લોલ.	
વિભુજની લગ્ની ઉરમાં વસીરે લોલ,	૪.
હરિ લજ્યે હવે તો હસી હસીરે લોલ.	
આજ આનંદનો શશિ ઉગીઓરે લોલ;	૫.
પરિપૂરણ ગનોરથ પુગીઓરે લોલ.	
પીધો પ્યાલો અમે આજ પ્રેમનોરે લોલ;	૬.
ખરો મારગ લીધો અમે શ્રેમનોરે લોલ.	
મડી મુકી દીધી પરતંતરારે લોલ;	૭.
સાચી મળી મને સ્વતંત્રતારે લોલ.	
શોક મટીને આજ ધયો રાજ્યોરે લોલ;	૮.
ળીક મુકીને તખતે નિરાજ્યોરે લોલ.	
સચ્ચિદાનંદ દેખું સંહુ સ્થાનમાંરે લોલ;	૯.
તપસ્વિની પેઠે સંહુ તાનમાંરે લોલ.	
શાંતિ! શાંતિ! જગતમાં સોહાયછેરે લોલ;	૧૦.
બ્રહ્મરૂપે "લવાની" લગાયછેરે લોલ.	

(લવાનીશંકર નરસિંહરામ કવિ.)

હમેશ પુરતો સંતોશ

જોઈતો હોય તો જરૂર પડવે આજ ૪૦ વરસો ઉપરની પ્રખ્યાતી પામેલી,
સસતી, અચૂક, વનસ્પતીની ફકટ

ડો. બે. મોતીવાલાનીજ

દવાઓ

વાપડવી. એ સર્વે આગરૂદાર દવા વેચનારને ત્યાંથી મળી શકશે જો નહિ મળે તો નીચલે ઠેકાણેથી વી. પી. થી મંગાવી શકાશે પણ પેકીંગ ફી. ટપાલ ખર્ચ વિગેરે ના પૈસા દવાની કિંમત ઉપરાંત વધુ પડશે. એ દવાઓનું લીસ્ટ તથા તેને મળેલી હઝારો સર્ટીફિકેટ તથા તે માટેના આગેવાન વર્તમાન પત્રોના ઉંચા મતો મધેના થોડાક જે હેન્ડબીલોમાં છાપ્યાં છે તે એક આંતરની ટીકીટ મોકલનાર ઉપર રવાના કરવામાં આવશે. હેઠળ આપેલી દવાઓની વીગત વાંચી કોઈ બીજી દવા જોઈતી હોય તો તુરત ખુલાશો પુછાવાની મહેરબાની કરવી.

૧. "ગરીબનો આશી" નામનો ઘા—જળમાં માટેનો થંડો શુદ્ધકરક મલમ-કોમ્પોન્ડ દર્દી ૫ ના રૂ. ૦૫

૨. તાવની લુકી તથા ગોળીઓ-દરેક પ્રકારની તાવ માટે-કોઈ લુકીની દબી ૫ ના રૂ. ૦૫૫ તથા ગોળીની શીશી ૫ ના રૂ. ૦૫ અને રતલ ૫ ના રૂ. ૧૦

૩. તોનીક એફ લાઈફ-તાવ યા કોઈ પણ બીમારી ગયા પછી લાગતી નાટવાણી, ઠાંક, નખખાઈ માટે-એથી શરીરનું લોહી સુધરે છે. લુખ વધે છે. ખાધેલું જરૂર પડે ત્યાં છે. કી. શીશી ૫ ના રૂ. ૧૫ તથા રૂ. ૨૦

૪. મોડી પીશાબની દવા-એ દરદથી પીડાતાઓ માટે આશીર્વાદ સમાન છે. કી. શીશી ૫ ના રૂ. ૧૫ તથા રૂ. ૨૦

૫. લેપ-રસ, ગાંઠ, લચક, સોજો, ગાઉટ, સંધીવા, રૂમેટીઝમ, ચાલુ પેટનો દુખારો નેસોની કળટર, વિગેરે માટે કી. દબી ૫ ના રૂ. ૦૫૫

૬. પલમોનીક પાઉડર-જુની ગાંસી, દમ, હાંફવું, ખડી રાત્રે-કી દબી ૫ ના રૂ. ૦૫૫

૭. રીંગવર્મ પાઉડર-આમડીના દરદો માટે કી શીશી ૫ રૂ. ૦૫

૮. હરસની લુકી તથા મલમ-અંદરના કે બાહરના, નવા યા જુના, તોલીયાર કે મસાવાલા હરસ સહ માટે હર કરે છે. કી લુકીના રૂ. ૦૫૫ તથા મલમના રૂ. ૦૫

એકલા બેનાવનાર-

ડો. બે. મોતીવાલા

મોરવેન્ડ રોડ, લાયબલા કલ્લણની પાસે,

મુંબઈ,

શું માણસ ખુદા થઈ શકે ?

લખનાર—Mr. J. M. Hormusji

"Religion, sociology, and politics have the same goal-Moksha, or the realization of the Divinity of man. Moksha is the attainment of the highest state of Being." Mrs Annie Besant.

દરે જુદાં જુદાં ધર્મશાસ્ત્રો એ માટે શું કહે છે તે જોઈ લઈએ. હિંદુ શાસ્ત્રમાં તો આત્માનાં પ્રગટિકરણની ક્ષણેતો ડેર ડેર જોવામાં આવે છે. આત્મા પ્રત્યક્ષ અંશ છે—આત્મા પ્રત્યક્ષ છે—એમ હિંદુઓનાં "પંચીકરણ" માં એક વાત કહેવામાં આવી છે તે અત્રે ઉતારી લેવા જઈ છે. એક ભરવાડ બકરાં ચરાવતો હતો તેને એકવાર સિંહનાં બે બચ્ચાં મળ્યાં, તેમાંથી એકને ઘેર લાવી પાળ્યું. "તે મોટું થતું ગધું અને બકરાંઓ સાથેજ બેઠેહથાત ફરવા હરવા લાગ્યું. તે ખાંપ ખીએ, સુવે બેસે સૌ બકરાં સાથેજ. એવી રીતે આ સિંહના બચ્ચાં રાત દિવસ બકરાંનો સમાગમ ચલાવી તે પોતાને માટે પણ એગળ ધારવા શાયું કે: "હું પણ બકરાં છું." અને તેને ભરવાડ પણ 'બકરો' કહીનેજ જોવાને. કોઈ દિવસ તે સિંહ છે એમ કહેજ નહી. આથી ક્રુદ્ધિ તે બચ્ચાંની ગાન્યતા દ્વં ધર્મ કે હું બકરો છું. પછી વનમાં એક દિવસે બકરાંનાં ટોળાં સાથે તે સિંહ ઉભો હતો તેવામાં પર્વતમાંથી એક ખીજો સિંહ નીકળ્યો, પેલા સિંહને બકરા વચ્ચે ઉભેલો જોઈ તે અગમ્ય થયો અને એક મોટી ગર્જના કરી. આથી બકરાં સર્વે નાસી જવા લાગ્યાં જેઓ સાથ પેલા સિંહ પણ નાહત્વા લાગ્યા. આથી પર્વતના સિંહે તેને ખુબ પાડી પૂછ્યું: 'હે બાઈ! ઉભો રહે. મારે તને એક વાત કહેવી છે,' ત્યારે પેલા બકરાં-સિંહ ઉભો રહ્યો. આ પછી પેલા સિંહે પૂછ્યું: 'કેમ બાઈ તું બકરાંનાં ટોળાંમાં કાં રહે છે?' ત્યારે પેલાએ જવાબ દીધો: 'હું શા માટે ન રહું? હું જોતે પણ બકરોજ છું.' એવી રીતનાં એ ગાનને માટે "પંચદશી" માં કહેવામાં આવે છે કે:—

વાસ્તિ વ્રક્ષોતિ ચેદ્વેદ પરોક્ષજ્ઞાનમેવ તત્.

અહં વ્રક્ષોતિ. ચેદ્વદ સાક્ષાત્કારઃ સ ડચ્ચતે.॥

અર્થાત્, "એ જ્ઞાન બે પ્રકારનું હોય છે: એક પરોક્ષ અને બીજું અપરોક્ષ. પરબ્રહ્મ સત્યરૂપ છે એ રીતે બ્રહ્મને આત્માથી જુદા જાણવો તે જ્ઞાનને પરોક્ષજ્ઞાન કહે છે; અને તે નિર્ધિક્ષ્ય બ્રહ્મ હું છું, એમ અનુભવથી અભેદરૂપ જે જાણે છે તેનું નામ સાક્ષાત્કાર જ્ઞાન અપરોક્ષજ્ઞાન છે." જ્યારે પેલા બકરાં-સિંહનું જોવાનું પેલા સિંહે સાંભળ્યું ત્યારે તે કોઈ

કરી બોલ્યો કે: 'નહી, તું બદલે નહી પણ સિંદર છે।' આથી પેલાએ કહ્યું: 'તું પોને બધે સિંદર હો પણ હું કંઈ સિંદર નથી, માટે 'હું સિંદર છું.' એમ જુહું બોલી ગને પંચવ નહી!' એવું વિપરિત બોલતું સાંભળી પર્વતનાં સિંદરનાં મનમાં વિચાર થયો કે આ ને દિવસથી જાણ્યો છે ત્યારથીજ તેને બદલેનો મંગ થયો છે, અને ભરવાડ પણ તેને બદલેજ કહે છે તેથી એ પોતાને બદલેજ ધારે છે. આવા એના મિત્રા અધ્યાસને મારે ઉપદેશ કરી તોડવો જોઈએ. એમ ધારી તેણે પેલા સિંદરને કહ્યું: 'હે ભાઈ! તું વિચાર કરીને જોતો ખરો કે ને બદરો તો સર્વ ન્હાનાં છે ને તુ તો મોટો છે માટે તું બદરો કેમ કહેવાય?' ત્યારે પેલા આજ્ઞાન સિંદરે કહ્યું: 'હું મોટો બદરો છું।' આ સાંભળી પેલા પર્વતના સિંદરે તેને 'પોતાના, અન્યનો સિંદર તેમજ બદરોના અવ્યવે સાથે સરખાવી જોવા કહ્યું. આથી પેલા બદરો સિંદરને કંઈક વિશ્વાસ આવ્યો તોપણ તેણે કહ્યું કે મારું મન લગ્ન માનતું નથી. આ ઉપરથી પેલા પદાડમાંના સિંદરે પેલા ધનુષ્ય સિંદરને એક સમીપનાં તળાવ આગળ લઈ ગયો, અને તેને કિનારે ઉભો રાખી પાણીમાં પોતાનું મોઢું જોવા કહ્યું. આ ઉપરથી પેલાની ખાતરી થઈ કે તે પોને પણ બદરો નહી પણ સિંદર હતો પણ બદરો સાથે ફરવાથી તેઓનાં વિચારાચાર અલગ કર્યો હતા. આથી તેને પોતાનાં આગળનાં કૃત્યો માટે પશ્ચાત્તાપ થયો અને ફરીથી બદરો સાથે નહી સંગતિ કરવાનો તેણે ત્યાંજ સંકલ્પ કર્યો. આ કથા ઉપરથી સાર એજ લેવાનો છે કે આ આત્મા જો કે હરિનું એક કિરણ છે છતાં પણ આ દેહાદિક જગતનાં ક્ષણભંજર છળ પ્રપંચોમાં નિમગ્ન નિગમ્ન રહેવાથી પોતાનું પોતાવટ ભૂલી ગયો છે અને આસપાસની નાશવંત વસ્તુઓનું નિરિશય ફરવાથી તે પેલો પણ એવીજ વ્યતિમાં છે કે તે સમગ્રી નાશવંત વસ્તુઓની મુલાકાત તેનો પણ અંતે વિનાશન છે! એ માટે શાસ્ત્રનું કરમાન છે કે!

અહં મવાન્ન ચાન્વસ્ત્વં ત્વમેવાહં વચ્ચક્ષ મો ॥

ન જી પરંતિ કવચશ્ચિદ્રં જાતુ મનામપિ: ॥

છપને ઈશ્વર સાથે પોતાનું એકત્વજ્ઞાન હતા પણ સાર ઈશ્વરે તેને એવો બોધ કર્યો છે કે: "હે છપ! હું છું તે તું છે: માગથી તું જુદો નથી: તું છે તેજ હું છું, એમ માટે તમા તારું એકપણું વિચારી જો. જે જ્ઞાનવાન મુરખો છે, તે આપણ બેમાં કોઈ સમયે કિચિત્ માત્ર પણ ભેદ દેખતા નથી, એટલે છપ અને ઈશ્વરને એકરૂપ જાણે છે." વળી એથી પણ આગળ વધી "સિદ્ધાંત મુક્તાવલી"માં તો એમ વધીક કહેવામાં આવ્યું છે કે જે કોઈ મહા પુરુષને ક્ષણમાત્ર પણ "હું બ્રહ્મરૂપ આત્મા છું!" એમ લાગેલ તે જોવા પોને પૃથ્વીમાં પૃથ્વીમાન થાય છે.

સ્નાતં તેન સમસ્તર્થોર્વસલિહે દત્તાપિ

સર્વાવિનિર્વજ્ઞાનાં ચ કૃતં સહેસ્તમ્લિહા દેવાચ સંપૂજિતા: ।

સંસારાચ્ચ સમુદ્રતા: સ્વાપિતરસ્ત્રે લોક્યપૂજ્યોન્વસૌ

દસ્ય બ્રહ્મવિચારણે ક્ષણમપિ સ્થંધં મન: પ્રાપ્તયાત્: ॥

જ્ઞાતવિચાર (અર્થાત્ આત્મા બ્રહ્મરૂપ છે એવો વિચાર) ને વિશે ને પુરુષનું મન ક્ષણમાત્ર પોણે રિચરત ને પ્રાપ્ત થાય છે તો તે પુરુષે મંગાદિ, સર્વ નિર્ધનના જળને વિશે જ્ઞાતા કયું એમ

નળવુ, અને સમગ્ર પૃથ્વિનું જ્ઞાન ક્યું ત્યાં દક્ષરો થતો કર્યો અને જેટલા દેવતાઓ છે તે સર્વની પૂજા કરી તથા પોતાના સર્વ પિતૃનો સંસારથી ઉત્થાર કર્યો અર્થાત્ સારી ગતિને પ્રાપ્ત કરી એમ માનવું અને એવો વિચાર કરનાર પોતે ત્રિલોકીમાં પૂજ્ય થાય છે. હવે થીમરમંદીરગીતામાંથી એ વિગતો એક શ્લોક આપી દિલ્હીસ્થાને સમાપ્ત કરીશું, જે કે: આવા શ્લોકો તો અગણિત છે. જગત્ત ગીતાના હમાં અધ્યાયના ૩૪માં શ્લોકમાં કહે છે કે:

મન્મતામયમદ્ભક્તોમદ્યાજીર્ણાનમસ્કુર ॥

માનવેષ્યસિયુક્તૈર્મમાત્માનંમત્પરાવળઃ ॥

અર્થાત્ (ધર્મર કહે છે કે:) મારે વિશે ચિત્ત રાખઃ મારી બકિતમાં તદાકાર થઈ જા, મારે માટે ભોગ આપ, અને નમસ્કાર કર, એમ કરવાથી તું યુગમાં 'આવીશ', હું કે જે તારું, સદામિતું-તારું છેવટ-તારો અંત છું! એવી રીતે દિલ્હીસ્થાનમાં પુસ્તકો ઉઘાટવાથી એવાં શિક્ષાનો કામ કામ દ્રષ્ટિપાત થશે. ઇસ્લામ પણ કંઈ આવા દક્ષરોથી ખાલી નથી: તેમાં પણ એવાં અને એને મળતાં વિચારો પુષ્કળ છે. લંબાણ થવાના બપોથી માન એક દક્ષરો આપણે ટાંકીશું: કોરાને શરીફના ૨૨ માં પ્રકરણમાં એવીજ મતલબતું કહેવામાં આવ્યું છે કે: "પુત્ર પોતાના પંચમંથરને ફિરસ્તાઓ તેમજ માણસોમાંથી સુંદી કાઢે છે*, કારણ ખુદ પોતે જુએ છે તેમજ સાંભળે છે. તેઓની આગળ શું થઈ ગયું હતું તેમજ હવે પછી શું થવાનું છે તે તે જાણે છે, અને સઘળી ચીજો આખરે તેનામાં આવીને મળશે!" વળી મઝહબની ઝરતોસ્તી જેવો કદીમમાં કદીમ ધર્મપણ એવાં સિધ્ધાંતો અને એવા દક્ષરોથી ખાલી નથીજ.

* ઇસ્લામનાં આ સિધ્ધાંત (યાને "પુત્ર પંચમંથરને પોતેજ સુંદી કાઢે છે") ઉપરથી એક તકરારી સવાલ ઉભો થાય છે કે: શું કાંઈપણ માણસ પોતાના આત્માનો ઉદ્ધાર કરીને પોતાને પંચમંથરમાં ખપાવી શકે કે? હવે જુદાં જુદાં ધર્મશાસ્ત્રો ઉઘાટવામાં તેા ઇસ્લામનાં આ મોખતેબર સિધ્ધાંતને ટેકાજ મળે છે. પાક ઝરતોસ્તી મઝહબમાં ખુદશે 'ખુદશુ' કહેવામાં આવે છે કે: "અએમ્ મોહ મદા વિસ્તો," વિગેરે, યાને "તે રાખ્સ કે જે એકલાએ મોરી શીખામણો તેમજ મારાં ફર્માનો સાંભળ્યાં છે, અને જે મને આ દુનિયામાં જણાવતો છે તે વિષતગાન ઝરતોસ્ત છે!" આ ઉપરથી સ્વજ સિદ્ધ થાય છે કે ઝરતોસ્ત ખુદાનો પસંદ કીધેલો હતો—તેણે કંઈ આત્માને પ્રગટિકરણને છેવટને તખકે લાવી પોતેજ પંચમંથર થવાનો કંઈ કાવો નહી કીધો હતો, જે આરોપ કદાચ હુશાજ. ખીન મનસુર જેવા સુરીઓ પર મૂકી શકાય, આ બે ધર્મોમાંજ નહિ પણ દિલ્હીસ્થાનમાં પણ એમ સાક્ષાત્ દર્શાવવામાં આવ્યું છે કે સુરજ, મતુ, ઇસ્લામ, આદિ ઋષિમુનિઓ અને તપેધરીઓ શ્રી કૃષ્ણ ભગવાન હતા પસંદ કીધેલા અને બકત-મિતોજ હતા. જગત્ત ગીતાના ચોથા અધ્યાયમાં કહેતું છે કે:

ઈમેં વિવસ્વતે યોગે પ્રોક્ત વાનહમ વ્યયમ્ ।

વિવસ્વાન્મનં વેપ્રાહમનુ રિત્વાફધે મ્ત્રીત્ ॥ ૧ ॥

સર્વાયમ યાતે ઉવયોગે પ્રોક્તઃ પુરાતનઃ ।

મક્તો હસિને સઘાચે તિર હસ્યલેત દુત્તમમ્ ॥ ૩ ॥

યજ્ઞસ્તેના ૩૬ મા હા ના ૪ થા ક્કરામાં ગાવામાં આવે છે કે:

વોહુ દ્વા મનંધદા, વોહુ દ્વા અધા,
વંધદુયાઓ દ્વા ચિસ્તોપશ્ચ પ્યઓદનાધરયા,
વયે ખીશ્યા, પધરિ જસામધદે!

“અથ હેરમઝદ! બલાં મને કરી, બધી અશોષએ કરી, તથા બલાં દહાપણનાં કામો તથા સુખનોએ કરી, તને હુમેા પહોંન્ચે છીએ!” એવીજ મતસજ્જના વિચારો વોહુક્ષત્ર ગાયા (યજ્ઞસ્તે હા ૫૧, ક. ૩) માં પણ જોવામાં આવે છે, ત્યાં પણ ગાઇને બજવામાં આવે છે કે:

ભગવદ્ ગીતાના ૪ થા અધ્યાયના ૧ લા તેમજ ત્રીજા સ્લોકમાં કહેવામાં આવ્યું છે કે: “(શ્રી કૃષ્ણ કહે છે:) મેં આ અવિનાશી યોગ પૂર્વે સુરજ (મનુનો પિતા) નિવસત્ જને અવસ્તાના વિવંધદત્ કહેતાં શાહ જમશેદના પેદર સાથે સરખાવવામાં આવે છે જે ઉપરથીજ મનુ તેજ જમશેદ હોતો એમ ધારવામાં આવે છે) ને કહ્યો; તે સુરજે મનુને કહ્યો, મનુએ ઇક્વાકુ (મનુનો છોકરો) તેને કહ્યો.....(હિ અર્ચુન!) તું મારો ભક્ત અને મિત્ર છે. માટે તેજ પૂરાતન યોગ આજ મેં તને કહ્યો એ ઉત્તમ રહસ્ય છે.” મતસજ્જ એટલીજ કે પયગમ્બરોને ખુદા પોતેજ મોકલે છે. પશ્ચિમ તરફના ધર્મો પણ એવુંજ કહે છે. બ્રાહ્મણમાં પણ એજ મતસજ્જનું કહે છે કે:

“And lo! a voice from heaven, saying, This is my beloved son, in whom I am well pleased.”—Matthew, Chapter III, 17.

એ ઉપરથી પણ એવુંજ સ્પષ્ટ થાય છે કે પયગમ્બરો થયાનું કંઈ માણસના પોતાનાજ હાથમાં નથી, પણ તે પ્યારે હકીકતસાજ તેઓને “ખુદાની પસંદગી પામેલા” (God's chosen ones) દરેક ધર્મશાસ્ત્રમાં જણાવવામાં આવે છે. ત્યારે પ્રશ્ન એ ઉત્પન્ન થાય છે કે મોજે-જાએનું શું? જે આપણે ઉપરું સિંધાંત કબુલ રાખ્યે તો આપણુ સ્વજન જોઈ શક્યે છીએ કે મોજેનાઓ ‘પણુ કશ્વર પોતેજ કરે છે, પણ કેવી રીતે? પયગમ્બરોને હથ્થાર (instrumentality) તરીકે વાપરીનેજ પયગમ્બરો મોજેનાઓ અને ચમત્કારો કરે છે તે કંઈ તેઓ પોતાની મામૂલી ક્રિયા દુન્યવિ અને તુચ્છ (અણખત માણસ કરતાં ચઢતી ખરી, પણ ખુદા કરતાં તો તુચ્છજ) શક્તિવાટે નથીજ કરતા: તેઓને એક જોખી શક્તિ હરહંમેશ મદદ કરે છે, અને તે ઉપરથી આપણુ મહેજ જોઈ શક્યે કે આક્રમમાં ન ઉતરી શકે તેવા ચમત્કારો કરવાની મનુસ્મમાં શક્તિ નથીજ, પછી તેણે પોતાના આત્માની ગમે એટલી વૃદ્ધિ કાં ન કીધી હોવા પણ ખી. ત્રાઈન નામનો વિદ્વાન લેખક તો કહે છે કે:

“All the sacred literature of the world is teeming with examples of what we call miracles. They are not confined to any particular times or places. There is no age of miracles in distinction from any other period that may be an age of miracles. Whatever has been done in the world's history can be done again through the operation of the same laws and forces. These miracles were performed not by these who were more than men, but by these

આવે. જેહવા. હેમનન.

થોઈ વે બ્યૉનદનદુશ સારને.

અહૂરા. અયા, હિઝયા.

ઉમ્માઈશ-વધેહુશ મનપદેહા.

યાને—“ઓ અધુરમજદા જેઓ પોતાનાં ક્રમોળી, અશોધથી, જાણથી, તથા નેક મનસ્વીથી કાંઈકી બદલીથી તને સરદાર ગણે છે તેઓ પોતાની તે કીર્તિને લીધે આખેર તારી સાથે મળી જાય છે!” ઓ “મળી જયુ” “દાર્તીને પહોંચયુ” ઇત્યાદિ વાક્યો આત્માને ઉદ્ધારન દર્શાવે છે. હરેક ધર્મો-શું પૂર્વના કે શું પશ્ચિમના—એક મોતેખર સિદ્ધાંત યોગી યાદને ધીખાડે છે. અત્યાર સુધી આપણે પોતાંત ધર્મોના તપાસ્યા છે, હવે આપણે પાશ્ચાત્ય ધર્મો પ્રત્યે દૃષ્ટિ કરી જેમએ કે તેઓ એ બાબે શું કહે છે; આપણલામાં તો એટલું વરીક કહેવામાં આવ્યું છે કે: “God created man in his own image” યાને આત્મા તો શું પણ આપણું ખાડી શરીર પણ હશ્વરનાં શરીરનાજ ચમત્કારનું છે! એવી રીતે ખુદાએ માણસની જનાવત દરેક રીતે પોતાના જેવીજ કાંઈ હોય તો પછી માણસનો આત્મા આગળ વધતો વધતો હશ્વરીપદ પામે એમાં કિમિત પણ આશ્ચર્ય નથી.

“I and myf ather are one.

“Believe me that I am in the Father, and the Father in me.”

New Testament, St. John, X 30, & XIV 11.

who through the recognition of their oneness with God became God-men, so that the higher forces and powers worked through them.

“For what, let us ask, is a miracle? Is it something super-
natural? Supernatural only in the sense of being above the natural,
or rather, above that which is natural to men in his ordinary
state.....”

“In Tune with the Infinite.”

આપણ આ વિદ્વાનનાં ધણાંએક સિદ્ધાંતો સાથે મળતા થઇ શક્યે, પણ આપણે એટલું તો કપુલ કરવુંજ એમએ કે માણસનાં પોતામાં—પછી તે અજ્ઞાનમાં ગમે એટલો આગળ વધેલો હોય કે નહીંથી હોય તોપણ—એવી કોઈપણ શક્તિ અક્ષવામાં આવી નથી. જેવી હશ્વરની સાદ્યતા વિના તે પોતેજ મોજેજઓ કરી શકે. હવે ઝરતોસ્તે અગ્નિને હાથમાં રાખ્યો તે શું ખુદાની આ મદદ વગર બની શકે? આપણે આત્મ જ્ઞાનમાં ગમે એટલા આગળ વધે તેથી કંઈ શરીર ઉપર અસર થતી નથી. હવે મોજેજનો અક્ષરસઃ અર્થ ધણી ખરી બાબમાં “અજ્ઞાનથી” થાય છે, એવી અજ્ઞાનથી કે જે આપણને “આજેજ” કરી શકે. હાલ જગત વિજ્ઞાન અને વિદ્યામાં આગળ વધેલી છે અને તેથી એવાં ચમત્કારો થાય છે કે જે આપણને આજેજ કરે છે. તેથી શું એમ હરે છે કે આ બધી શોધોળી મોજેજઓ કહેવાય? અજ્ઞાત મી. ગ્રાઈન કહે છે તેમ જેઓએ પોતાના આત્માનો ઘોડો ધણોળી ઉદ્ધાર કર્યો છે તેઓ કેટલીક વાર એવાં કાર્યો કરે છે કે જે સાધારણ માણસની સમજ શક્તિની બહાર

પયગમ્બર જીસસ ક્રીસ્ટ સાહેબનાં ઉપનાં ક્રોડેણ ઉપરથી પણ એમજ સ્પષ્ટ થાય છે કે: “પુત્ર યતુ” એ માણુમના પોતાનાજ હાથમાંછે. પણ એટલુ યાદ રાખવું કે “પુત્ર” કંઈ મોટે મોટેથી નથીજ થઈ શકતું. તે અત્યોત્તમ પદ્ધિ મેળવવા માટે પુણ્ય શ્રમ, ખેતરો પડે છે તેમજ નિષ્કલંક પવિત્રતા રાખવી પડે છે. જન્મમાં બધાં પણ જોશો ત્યાં ત્રણ પ્રકાર નહરે પડશે: ઉત્પત્તિ, ત્રિયતિ, અને લય, અથવા તો કનિષ્ઠ, મધ્યમ, અને ઉત્તમ, સ્થિતિ. એ કંઈજ નહીં. પણ પ્રગટિકરણનાં ત્રણ સ્થાન છે જે વૃદ્ધિવાન આત્માએ એળંગવાં પડે છે, અને એ ત્રણે તત્ત્વઓ પસાર કર્યા પછીજ તમે પ્રભુની સાથે ઐક્યતામાં આવી શકો છો. “યુલ્લસને રાજ” નામની ફારસી કેતાબના લખનાર કહે છે કે મુઝા પૈગમ્બરની આગળ આત્મી ઝાઝ પણ જોવાનું હતું કે “હુ પુત્ર છું!” મી. ત્રાન્ન પોતાની મુદ્રિત ગ્રંથોમાં એક જગ્યાએ કહે છે કે: “The great central fact in human life is the coming into a conscious, vital realization of our oneness with the Infinite Life, and the opening of ourselves fully to this divine inflow.” ગૌતમબુદ્ધ કહે છે કે: “મન સર્વમાં રસ છે: તમે જે ચવા ધારો તે ચંપ શકો!” ક્રિસ્તુ અંધેનેસ્પસેનું કહેવું છે કે: “હામંદ માણુસમાં પુત્ર યવાની શક્તિ છે!” શ્રીક્રિષ્ણ પદ્માદિત્યનું કહેણ આ છે-કે: “જે મન પુનઃ જોવાની ઇચ્છા રાખે છે તેણે પોતેજ પ્રથમ ઇશ્વર થવું જરૂરી છે!” ઇશ્વરમકન કવિ દયારામ કહે છે તેમ:

હોં નિસંધોમ દય નિયે, ક્યોં સંગમ મોં આપ;
વિસ્મૃતિ રહિ તમ જુગમ, યુધં વયં મિલાપ!

જાવાર્ય કે. દયાનિધી! હું તો અંધકારનો ભંડાર એવી જે નીચા કહેતાં સત્તીરૂપ છું તે તમો તો તેજનો ભંડાર ધોય જે દિવસ તે રૂપ, જો: ત્યારે તમારો ને મારો અંધ તે કેમ સંભવે? તે હોયજ નહીં—જેમ રાતને દિવસ એકલા ન જાને તે રીતે, પણ તે જને જાણતો એક ઉપાય છે કે સત્તીરૂપ જે હું, ને મારા દોષરૂપ જે અંધકાર તે તમે વિસ્મૃતિ કહેતાં બૂટી જાઓ, ને ચરતરૂપ જે તમે તે તમારી રસિગ જે કિરણ તે રૂપ જે ઇશ્વરતા તેને પણ વિમરો, એટલે ના મળો; ત્યારે યુધં કહેતાં જે તમે ને વયં કહેતાં જે હું તે જાને ગિલાય સંભવે! શાવર શમ્સ તમેજી કહેજ છે કે:

એ તદ્દળીર અપ મુગલમાનાં!—કે મન ખુદરા નમી દાનમં?
ન તરસા જો ચલુલીયમ—ન ગયરમ, ન મુસલમાનમ!
ન શરફીયમ, ન ગદળીયમ, ન જોદરીયમ, ન જરીયમ,
ન અઝ મુલકે દરારીયમ—ન અઝળાકે ખુરામાનમ!

(super-natural) હોય છે અને તેથી ચમત્કાર કહેવાય છે, પણ ત્યારે મરમેરીકમ, દીપ નાદીકમ, દેવીયથી, વગેરેનેથી મોજાનું નામ આપી મદાય કે? એવી રીતે આપણુ સ્વન જોઈ શક્યે છીએ કે પયગમ્બર થવું માનવિનાં હાથમા તો નથીજ: પયગમ્બરો આત્મ જ્ઞાનમાં આગળ વધેલા પણ સાધારણ માણુમેજ છે એમ કહેવું અર્થમ હેમાકન છે, કારણ તે દાદારતા દુકમ વગર માણુમ કંઈ એકદમ પયગમ્બર થઈ શકતો નથીજ.

ન અઝ ખાદમ, ન અઝ ખાદમ ને અઝ અપાંગ, ન અઝ આતેસ,
 ન અઝ આદમ, ન અઝ દબા—ન અઝ ફિરદોસે રીઝવાનમ,
 મકાનમ લા મકા બાશદ—નિશાનમ એ નિશા બાશદ,
 ન તન બાસદ, ન તન બાશદ—ન બાશદ ઈક, મનાનમ,
 હોવલ અવલ, હોવલ આખીર—હોવલ અહિર, હોવલ આતિન,
 બબુલ ચાલુ વ ચા મનુદ—દીગર ચીઝી નમી દાનમ,
 ફકરા સુ અદર કદમ—દો આવમ રા યકી દીલમ,
 યકી-ખીનમ, યકી બુદ્ધિમ—યકી ખાનમ, યકી દાનમ।

આ નાદેર મુઝમ્મી સાયરની ખુદ સાય મળી જવા પછીની દાવત શાયરે પોતેજ દર્જાવી છે, યાને તે દાવત જ્યારે પ્રાપ્ત થાય છે ત્યારે ન્યાત મતલો તદ્દવત રહેતો નથી. એવી રીતે આપણુ બોધ શક્ય છે એ કે મનુષ્યમાં “ખુદ યવાની” સંકિત છેજ છે! એક ઉરદુ શાયર મુઝમ્મી કહે છે તેમ—

તુને કે હરદેસે—આપી જુદા હવા!
 નીચેના તુકતા ઉપર હોતે—આપી ખુદા હવા।।

મુંબઈની જાણીતી ડેરી પેરીશીયન ડેરી ફાં.

વગર ભેલતું ચોખ્ખું દુધ, માખણ, સ્વચ્છ ઘી,
 શ્રેષ્ઠ ક્રીમ, મેળવવાતું તમામ ભરણાપાન
 એકલું મઠક છે. એકવાર ત્રાયલ લેશોજ?

ટેમરીક લેન, કોટ, મુંબઈ.

વખતની કસોટી

માંથી પસાર થએલી, હુઝારો ઉંચા મટો મેળવનારી, તખીજો, હકીમો અને વૈદ્યોએ વટીક તારીફ કીટલી, બાળક કે ઘરડાં, નળખા કે જમરાં, તથા મરદ યા હમેલવાલી ચોરતને માટે એક સરખી ફાયદાકારક અને ખાત્રીભરી, અનેક ભુરાં, કલણ દરદો માટેની વનસપત્તીની ડોં બેં મોતીવાલાની ચમત્કારીક શુભોવાલી દવાઓની કીમતનું લીસ્ટ અત્રે છાપ્યું છે.

ખાંસીની ગોળીઓ:—ખાંસી, ખહી, દમ, હાંફણ, માટે—કીં ૩. ૦, ૦ા, ૦ા તથા રતલ ૫ ના ૩. ૬.

પલમોનીક પાઉડર:—ઉપશી ગોળીઓ સાથે ખાવા માટે—દળી ૫ ના, કીં ૩. ૦ા.

જીભાખનો પાક:—ગમે તેવી સખત કખખાત નખખાઇ કયો વીના દુર કરે છે, કીં ૩. ૦ા.

તાવની જીડી:—દરેક જતની તાવ માટે, ૩. ૦ા.

તાવની ગોળી:—દરેક જતની તાવ માટે, ૩. ૦ા. તથા રતલ ૫ ના ૩. ૧૦.

તાવ ગયા પછી લાગતી યાક, નાતવાણી નખખાઇ માટેની દવાની શીશી ૫ ની, કીં ૧ તથા ૩. ૨.

ટોનીક ઓફ લાર્બંડ:—આ દવાથી શરીરનું ખીગેકું, લોહી શુધરે છે. જીખ વધે છે.

આધેલું વરે છે. લોહીમાં વધારો થાય છે. નાટવાણી નખખાઇ દુર થાય છે. કીં ૧ તથા ૩. ૨.

દાંતનું મંજન:—(રોગના વપગસ માટે ફક્ત) દાંત મજબૂત કરી સફેદ બનાવે છે. મોદાંનો ગંધ દુર કરે છે. કીં ૩. ૦ તથા ૦ા.

તથા રતલ ૫ ના ૩. ૪.

દાંતનું મંજન:—ફક્ત દુઃખતા દાંત તથા દાઢ, હુઝારો સર્વોદ્દેશીમાંથી ફક્ત એકજ અત્રે છાપી છે.

૧ ડોં સર બાળચંદર કૃપ્યુ, કે.ટી., ને. પી., એલ. એમ., તે વડોદરાના ખાસ તખીજ તથા વડોદરા રાજ્યના સરવેથી વગ ઘટ્ટર, લંબે છે, “મોતીવાલાની ખાત્રીની ગોળીઓ શુભકારી તથા ફાયદાવાળી છે. દરદી તથા સખત ચરદીની ખાંસીના ધણુએક દરદીઓ ઉપર એ ગોળીઓ મેં અતી ઘણી ફનેદમદી આવે વાપરી છે. એ ગોળીઓથી ખહીના ધણુ એક દરદીની ખાંસી નરમ પડી ગઈ અને તેની પીગણરી મરી ગઈ એવું મેં જોયું છે.”

એકલા બનાવનાર:—ડોં બેં મોતીવાલા.

મોરદે-૩ દોડ, લાચળલા કલણ પાસે—મુંબઈ.

માટે. દાંત દાઢો દુખારો તથા લોહી પરનું જતું નરમ પડે છે, કીં ૦ા તથા ૩. ૦ા. તથા રતલ ૫ ના ૩. ૬.

દાયરીયા, કોલેરા, લંબણી માટેની દવાની શીશી ૫ ના ૩. ૦ા તથા ૩. ૦ા.

દરાજ, કીડ ખુજલી, વિગેરે ચામડીના દર્દો માટેની જીડી, શીશી ૫ ના, કીં ૩. ૦ા.

દરેક જતના જખમો માટેનો મલમ, કીં ૩. ૦ા.

નખખી પાચન શક્તીથી પીગાતાઓ માટેની હજમીતની ગોળીઓ, કીં ૩. ૦ા.

તથા રતલ ૫ ના ૩. ૮.

હરસની જીડી:—ખાહેરના કે અંદરના, લોહી-આર કે મસાવાલા, નમા કે જીના, હરસ હરત સદા માટે નરમ પડે છે, કીં ૩. ૦ા.

હરસનો મલમ:—ઉપશી જીડી સાથે વાપડવા માટે દળી ૫ ના, કીં ૩. ૦ા.

હરસમાંથી પડતાં લોહી અંધકરવાની દવા: શીશી ૫ ના, કીં ૩. ૦ા, ૧ ને ૩. ૨.

મીકી પીશાખની દવા:—ચોડક વખત વાપ-યાથી દરદીને ફાયદો જણાય છે. કીં ૩. ૧ ને ૩. ૨.

લેપ:—રસ, ગાંક, લયક, રમેતીકમ, ગાઉડ, ચોન્ને, વિગેરે માટે, દળી ૫ ના, કી. ૩. ૦ા.

“મોહતની બેફીકરી.”

લખનાર:—“દીક્ષામુશ્લ.”

No smile is like the smile of death,
When all good musings past;
Rise, wafted with the parted breath,
The sweetest through the last.

“Keble.”

વાંચનાર, મોહત એ શું છે? તે કંઈજ નહીં પણ આપણા આત્માનો એક માત્ર દેવદાર (Transmission of soul) છે. જીવંતીનો અંત અને શાંત અને બીજા જીવનની શરૂઆત છે, અને તેવી રીતે અનેક જન્મ લઈને કસોટી ઉપર કસાઈને છેવટે મીનોઈ જોડાનમાં આગળ વધીને તે મહાનામી ગાપના ચરણે પુગાય છે. વાંચનાર, આપણને મોડે યા વેલેલે તો હયાંથી જવાનું છે, અને તે કંઈ ઘડીએ તે ચોક્કસ નથી તો પુન્યની ગાંસડી હમનાથીજ ખાંધીને તે મહાનામી સુસાદરી માટે તૈયારી રાખવી.

“હવસસે હમકો જાના હય—એ રાહ.

ઇપરસે હમકો જાતા હય—હવાઈ એ દીકાણા હય

હય સફર એ રેલકી—તુમ બાંધ રખો ઇસ્ખાબ,

રીટી ખંજી બે કુચ્છકી—પચતાવો ન આપ;

સુસાદરીકા ચેહ ખાના હય—હવાઈ ચેહ દીકાણા હય.

મોહતની નજીક આવતા અને આ દુનીયા સાથે પોતાનો છેલ્લો હિસાબ નકસી કરવાની અણી ઉપર આવેલા માણસ માટે આ જન્મજન્મમાંથી નીકળી જઈ હમેશગીની શાંતીનો વારંવાર ખ્યાલ કરવો અને તેના માટે તૈયારી રાખવી તેના જેવું કાંઈપણ અર્થ બીજું કાંઈજ નથી, માટે આજનું પુન્યનું કામ કાલ ઉપર ન રાખવું કારણ કાલની ખંજર કોઈનેળી નથીજ—

કવિ દલપતરામ કંઠી ગયા છે તેમ:—

“કાલ કર્યાનું આજ કરી લે, કોને દીકો કાલ રે,

પગલાં હેઠે મોહત પડ્યું છે—ચેટી ચેટી ચાલ રે, નથી રહેવાનું.”

ઠીક કરીને આ કામ રે—નથી રહેવાનું.”

મોહત માટે વિલાપ કરવો તેમ તે માટે શ્રીકર રાખવી પણ ખોટી છે. લેટન કહે છે કે તમારાં હુખોતું રૂદન બંદગી રૂપે તમારા જાની મીત્ર મુદ્દાતાલાના કાનમાં કહી સંભલાવો, હેખતી ન જાવ અને બંદગીમાં ચીત રાખો કે જેથી તમને કુદ-રતીજ દીલાસો અને સહત મળશે.

કરડીસ મોહતને મોહસ્તાની સાથે સરખાવે છે અને કહે છે કે જે માણસ લલી છંદગી ગુજરીને ખુલ્લાં અને ખાલેસ દીલથી મોહતને ભેટે છે તેને માટે મોહત એક આશીર્વાદ સમાન થઈ પડે છે, કે જે માટે કદી પણ વિલાપ ન કરવા જુકસ કહી ગયો છે કારણ તેમ કરવાથી આપણા બહાલાંને મીનોઈમાં આગળ વધવામાં હરકત થાય છે અને તે સરનારતું રૂક દીલગીર થાય છે. મોહત, એ છંદગીતું તાજ છે, કે જે જો ન હોત તો ગરીબ માણસ ગરીબીમાંજ અટવાયા કરતે અને તેને છંદગી ઝેર સમાન થઈ પડતે, તેમ આ છંદગીની કદર કોઈથી કરીજ ન શકતે. જાતી માફક તે ખુબાઈ જતાં મીનોઈમાં આપણી મુસાફરી શરૂ થાય છે. મોહત એ માણસના જીવનની પરીક્ષા છે અને તેથી માણસના સારાં નરસાં કામની ખુબી જણાઈ આવે છે. તે મહાનામી બાપના ખારણે જે સુરખરૂઈ ભરેલા ચેહરા સાથે જવા માંગતો હોય તો તે માણસ તેનાથી ડરીને પોતાની છંદગી ખરાબ રીતે ગુજરતો નથી. મોહતની ધાર્સ્તી સમજી માણસો રાખતાં નથી પણ સદા તે માટે બેફીકર અને તૈયારજ રહે છે. એવાં માણસો હમેશાં પોતાની કરણી સારીજ રાખે છે કે જેથી જ્યારે મોહત આવે ત્યારે તેઓ ખુશીથી તે સાહેબની મરજીને ધરણ થઈ શકે. વાંચનાર, તમો પણ મોહતને ખુશીથી ભેટવા આહતાંજ હોવ તો તે આગળ તમારા પાપી વિચાર, વચન, કામને મરવા દો જે મોહતથી ખીલે છે તે પાપી હોઈ પોતાની નમલાઈ પુરવાર કરી આપે છે. આ અવનીમાં આપણે નીતિ અને ભલાઈથી કામ કરીએ તે માટે મોહત જરૂરતું છે. આ દુનીઆ એક મહાસાગર છે, કે જે તરી જવા માટે નીતિ અને ભલાઈની જરૂર છે જેથીજ આપણે મોહતને ખુલ્લાં દીલથી ભેટીશું. મોઠે યા વેહલે આપણા મોહત પછી આપણે ભવાઈનોજ પમરાત અત્રે ફેલાવી આપણું નામ અમર મુકી જઈશું. આપણી કાયાનો કષ્ટજ ભરૂસો નથી માટે અહોનીશ તે સાહેબતું જટલું સમરણ થાય એટલું કરી ભઈ નીતિમાન છંદગી ગુજરવી.

“સખસે રામ ભજન કરલેના—એક દીન જાનારે ભાઈ

કાના પેહનો રૂપાં પેહનો—પેહનો પીતલ કાંસા

રૂપીએ ગજકા રેશમ પેહનો—નહી હવનકી આશા—એક દીન જાનારે.”

જેમ કાદવની મટકી પુટી જતાં વાર લાગવાની નથી તેમ આ ખાકી દેહ પડતાં વાર લાગવાની નથી. જેથી મોઠે યા વેહલે એ કાયાનો ભરૂસોજ નથી

“રૂપે મન શું રાચોરે—કાયાનો રંગ કાચોરે—ભગવાનને ભજો.

હાડ, માસ ને રૂપીર ભરેલું—મધ્યું આમઠે અંગ,

ગણ દેહનો ગર્વ નકામો—કાયાનો રંગ પતંગ;

એ ભરૂસો નહી સાચોરે—કાયાનો રંગ કાચોરે—ભગવાનને ભજો.”

આપણા અતી વ્હાલાંઓને આ જગતમાં છેલ્લી સલામ કરતી વેલાએ તેઓ આપણાથી માત્ર થોડાંક વરસ આગળજ તે મીનોઈ સુખની મજા મેલવવાં નાચાં છે અને હવે પછી આપણે તેઓને જઈ મલવાનું જ છે એ ખ્યાલજ આપણા અંગાથ દુઃખથી વીધાયલા હૃદય માટે કંઈક દીવાસાફ પથ પડે છે. બાઇન કહે છે કે ખુદા પોતાના માનીતાઓને જ જલદી મોલાવી લે છે. ઇંગ્લેન્ડમાં પણ કહેવત છે કે "Good men die first" માટે આપણે જીવન મોહત ઉપર નાહક વિલાપ ન કરવો. પણ તેને માટે મીનોઈની શાંતી ઇચ્છવી. જોકે આવા વખતમાં આપણી સાદી સમજ પણ ફાવતી નથી અને આપણે દુઃખથી વીધાઈને છેક જ નાસણર બની જઈએ છીએ તેનું સુખ્ય કારણ આપણા સ્વાર્થ ઉપરાંત તે વ્હાલાંઓ પ્રત્યેના આપણા પવિત્ર પ્રેમ છે. મોહતની બાબત હંમેશાં વગર સ્વાદની અને વગર અગત્યની લેખવામાં આવે છે એ જીવભય છે. જેઓ મોહતને નજીક ધારે છે તેઓ સઉથી સરસ શાંત હૃદયી ગુનરે છે. મોહતનો દસ્ત જોકે જીવમી છતાં ગમે એવા વેરલાવ અને દુશમનાઈથી જીવ પડેલાં કુટુંબોને સુલેહ કરાવે છે. વળી મોહત, તે જોહાનને ડરામણા દેખાવામાં જીવ કરતું નથી પણ તેથી હંમેશગીના સુખ માટેની ઝલકતી આશા પાર પડી શકે છે. કમનસીબ અને લોભી કાઝીનલ મોક્ષ મોહતની ફીકર કરતાં મરતાં વિલાપ કરવા લાગ્યો જે:- "શું મારે મરવું જોઈએ? એક પાદશાહત ખરીદવાના જેટલી મારી સઘળી દોહત પણ મને બચાવી ન શકશે? અફસોસ! કે એવું કેઈ લાંચખોડ મોહત હુસ્તી ભોગવતું નથી." કારણ તેને મોહત માટે કંઈ તૈયારી રાખી ન હતી. મોહતની આગમ્ય ને પોતાની નેકી બદીનો હીસાબ તૈયાર કરે છે તેજ ખરો સુખી છે અને અંતની ઘડીએ તેના સ્વપ્ના હંમેશગીનાજ ખ્યાલોથી ભરપૂર હોય છે.

હાલ વીસલો એક દાખલો આપી ગયો છે કે એક કાયદાના અભ્યાસી જીવાને એક પ્રોફેસર આગળ આવીને ખુશ બળર આપી કે:-

"મારા મા બાપે મને કાયદાનો અભ્યાસ કરવાની રજા આપી છે."

પ્રોફેસર:- "થીક બેટા, ત્યારે તું શું કરવા ધારે છે?"

જીવાન:- "હું હીઝી મેલવી ગુંચવાડા ભર્યા કેસો ઉકેલાવી નામ કાઢીશ"

પ્રોફેસર:- "પછી, બેટા?"

જીવાન:- "હું પરણીને સુખી થઈશ"

પ્રોફેસર:- "તે કયાં સુધી વાડું?"

જીવાન:- "મારાં મોહત સુધી."

પ્રોફેસર:- "મોહત પછી?"

જીવાન:- "વળી કંઈ નહીં."

પ્રોફેસર:—ત્યારે આ ખાડી માયામાંજ વીંટલાઈને તું તારું જીવન પુર કરશે તો ખુદાઈ યાદ વિના ત્યાં તારું જીવન થશે તે બલે છે?”

આ ચાનકથી તેને ગભરામ મુડી દીધો અને કાઈરતનો ચેલો થઈને અશોભને પર્માર્થો જીવગી ગુબરવા લાગ્યો.

નેપોલીયન ૧ લો કહી ગયો છે કે:—“મરણમાં લય જેવું કંઈજ નથી અને મોહત એક મોટો (Mediator) વચ્ચે પડનાર છે. ખુદાની નજીક જવા માટે મોહતનો કેહવાતો લયથીત રસ્તો પેહલાં પસાર કરવો જોઈએ. દર્યાના તુફાની મોલ પસાર કર્યા પછીજ તે ખુશ લેહકીથી ભરપુર અંદર (મેહસ્ત) માં દાખલ થવાય છે. મોહત આપણે માટે હમેશગીના દરવાજા ખુલ્લા કરે છે. આહ! તે આણીક મુખ, જે આપણે અશોભ ભરી જીવગી ગુબરી બધે લલાઈનોજ પમરાત દેલાવી જઈશું તો, આપણે માટે તૈયારજ છે અને આ ચલકતી આશાઓથી ખરેખર મોહ-તની ધાન્તી મીકયાજ કરે છે. તે આકાશી પીતાના ચરણે પુગવા માટે જે આખી જીવગી મુખી મેદરકાર રહીને તૈયારી કરતો નથી તે પાછળથી પસ્તાય છે, જેથી આપણે જલાં કામો કરી મોહત માટે સદા તૈયાર રહેવું જોઈએ કે જેથી તે આવે ત્યારે જેરીકર શરણ થઈ શકાય. એક દીલમુદ્દ કહી ગયો છે કે જરો હજીપણવાલો તેજ કેહવાય કે જે મોહતનો વિચારજ ન કરતાં સદા તે માટે તૈયારજ રહે છે.

બળી, ઉપનીવદ પ્રમાણે મોહતના જેવો બીજો કોઈ શીક્ષક આપણને મલનાર નથી, કારણ મોહતનો વિચાર જેવો નીતિમાન ધરો આખી શકે તેવો કોઈ બીજો શીક્ષક આખી શકનાર નથી. જેથી તમે એવાંજ કામો કરો કે જેથી તમારા જન્મ વેલાએ સર્વ હુમ્માં હતાં તેમ તમે મરી જવ ત્યારે સર્વ રહે અને તમે હુમ્માં રૂરતમ સોરાબના દાસ્તાનમાં પણ સોરાબના મોહત ઉપરથી પ્રીરદોશી જોજ શીખવે છે કે મોહત એક એવો ભરમ છે કે જેને આપણ પીછાલી શકતા નથી જેથી ખુદા પરજ વિશ્વાસ રાખવો. તમારાં બહાલાંના અકાળ મરણથી દુઃખી ન થતાં તે બહાલાંઓ પ્રત્યેની તમારી નીયમીત ફરજ બજાવવામાં મન રોકો અને દીલગીરી નાખુદ કરી તેને હમેશગીનું મુખ અને શાંતી ધરો કે જેથી તેનું રૂહ મીનોઇમાં ખુશ થશે. મહાત્મા ગાંતમ ખુધ્ધની આગળ એક બામડી પોતાના મરણ પામેલા બેટા માટે દવા લેવા આવી જેને તે મહા પુરવે જે ઘરમાં એક પણ મરણ ન થયું હોય તે ઘરમાંથી રાઈના દાણ લાવવા ફરમાવ્યું તેણી બધે ફરી પણ એક પણ ઘર મોહતથી ખાલી તો જણાયુંજ નહી જેથી તેણી પાછી આવી કે ખુધ્ધે તેમની આ દુનીઆની નાખાયઘરીની સમજ આખી કે મોહત કોઈને મુકતું નથી. જલા જલા આલી ગયા તો આપણા શા ભાર? વીગેરે જેથી તેણી પ્રીરજ પામી ગઈ. મરણ જેનાએ શાંત મન, સખુરી અને હીમ તની ખાસ જરૂર છે કે જેથી આપણા કુટુંબને પણ તેથી આપણે ધીરજ આખી શકીએ છીએ.

પ્રુટાઈ કહે છે મરનારની યાદ શોકને બદલે માન અને કીયાઓથી બળવવી. કપીર કહે છે કે જો તું ચમત્તુ હોય તો ચેતી લે કે સહુ કામ કાલપર ન સખતાં આજેજ તે કરી લે કારણ આજ અને કાલની વચ્ચે મોહત ઉભેલું છે. વળી સર્વેને મરતાં ફીકર લાગે છે પણ મને તો એમ થાય છે કે ક્યારે મોહત આવે કે પરમાત્માને મહું. જેથી આપણેથી સદકામથી મોહત માટે તૈયારી રાખીએ કે કપીરજી માફક ખુશાથી તે દાદારની દરજેહ સુરખરૂઈ લરેલા ચહેરાએ બધ શકીએ.

આપણા અવસ્તામાં મોહતને ખુશાલી તરીકે બહાર કહ્યું છે. અંશે ખુર્રો અને સાલોકોને મન મોહત મીઠું. મધુર અને આશીર્વાદયુ છે અને તે વધુ ચગ કતું ભુવન ખતાવે છે. મીનોઈમાંથી મળેલા સંદેશાઓ તરફ ધ્યાન યુગાડતા મરણ પામેલાઓ આ ફાની કરતાં મીનોઈ દુન્યામાં હજાર દરજે સુખી રહે છે તે એટલે સુખી કે જોકે તેઓ ત્યાંથી પોતાના બહાવાઓ તરફ પોતાની મીઠી અને માયાળુ નજર ચાલુ રાખે છે છતાં એકંદર રીતે તો તેઓ આ ફાની દુન્યા તરફ, જેમ જેમ તેઓતું મીનોઈમાં આગળ વધવું થાય છે તેમ તેમાં દીન ઉગે બેદરકાર બને છે. અને એવાં મીનોઈ સુખનો વિચાર કરતાં તે એવું તો અનુપમ લાગે છે કે આપણે છવતાં જલે આ ઘડીએ મરવા તૈયારજ થઈ જઈએ.

મારી એલખાણના એક કુટુંબની એક ફીરસ્તાઈ ખદ્દતની બેરી ભુવાન વચે મરણ પામી જે પોતાની દરેક ખાનગી વાત પોતાની બહાલી બેનને કેહતી હતી; તે તેણીનાં સ્વપ્નામાં આવીને કહી ગઈ કે "ત્યારે તમે મારે માટે શોક કરતાં હતાં અને ત્યારે મારું શગ જમીન ઉપર હતું ત્યારે ફીરસ્તાઓ મને ઉચેફી લઈ ગયા અને અત્રે હું પુરતી સુખી અને ખુશી છું." જે ઉજ્જશી જણાશે કે બહાંઓ જેઓ આ અવનીમાં લલાઈનાજ ખમરાત ફેલાવી નીચ છે તેઓ માટે તો ગમે તે ઉમરે મોહત આર્થી વાંદાયું જ છે. મરણ એ ખુદા પાસે પુગવાનો દીન છે કે જેથી બીજે કયો દીન સુખી હોઈ શકે? આપણા મરણ બાદ આપણને તો બગલમાં કરણીની કીતાબ દખાવી તે દાદારે પાકની દરગાહમાં હીસાબ આપવા રબુ થવાનું છે અને ખાકી ખદતના બોલથી સહાનું દુર થવાનું છે અને તે અંશોનુરમાં આપણું નુર આમેજ કરવાનું છે. તો બહાલાં વાંચનાર, તમોળી લાલીજ કરણી કરી આ અવનીમાં અમર નામ સુકીને તે દાદારે પાકની દરગાહમાં સુરખરૂઈ લરેલા ચહેરા સાથે જવા માટે આજથીજ તૈયારી કરો કે જેથી આજે પરતાવું ન પડે અને હુમશો તમારાં બહાલાંઓના આત્માને મીનોઈમાં શાંતી પચ્છે.

સંસાર—શિક્ષણ—માળા.

ગજલ—પિલુ.

(રાહ) “ખુદા કરે ન કોઈને ખુરો પતી મળે.”

હઝાર નશુકે ઓ ખુદાય ! તાહરાં કરૂં,
ખાઈ રજાખ તાહરૂંજ પેટ આ ભરૂં, ૧.
આપેછ મને નિત્ય રોજ ન્યામતો ભલી;
ન હોય ન્યામતો ખરે ભુખે ખુરી મરૂં. ૨.
નિશદિન હતો, નિત છે અને તું નિત્ય રહેયો,
નિત રોજ કરૂં સાહેબા હું રમણ તાહરૂં ! ૩.
મજ ફર્જ તાલું કરૂં કરૂં કેમ હું અદા ?
ખુદ હુંજ તાહરો—નથીજ કાંઈ માહરૂં ! ૪.
ન ન્યામતો હતો ખુદાય તાહરી કરી—
જન કુલ થતે વિકૃત વાઘ જંગલી વરૂં. ૫.
“દિલ્લન” તણો એક તુંજ પાલનાર છે;
તાહરાંજ ચરણ ઉપર શીથ આ ધરૂં. ૬.

(દોહરો.)

અન-જલનો દેનાર તું, અહુરમજદ દાદાર !

મુજ ગરદનપર તાહરા, અપાર છે ઉપકાર.

(દા. એ. તારાપોરવાળા.)

પૈસા પર પ્યાર.

(પારસી સંસારની એક મોટી વારતા.)

લખનાર—મીસ મુના કાવસશાહ ઇરાની.

મકરણ ૧૪ મું.

માઠા સમાચાર.

દુબાસ દોડન પરોણાઓની ગડબડથી આજે દિવસો થયાં ગાલ વાછ રહ્યો હતો. આવતી કાલે ધામધુમથી જરનાં લગન બરબર દાવર સાથે થનાર હતાં. દરેક ચેહેરાપર ખુશાલી અને સંતોષનો છાપ ખુલ્લો જણાતો હતો, જ્યારે કંકકત જોરશેર, બધો વખત વિચારમાં દીલગીર જેવી ક્યો કરતી હતી. જેની દિવસ જતા હતા તેમાં સર જેહાંગીર જરજ તેણીના હાથની માંગણી કરશેના ધડકે ધુબરાલયા ખ્યાલમાં તે ખાપડીનો છવ. ઉગયો સુકયો જતો હતો. તેને શું જવાબ આપવાના અચોક્કસ ઠસાવ વચ્ચે તેણી બધો વખત જોણલી, જોણલી દીલગીરજ ક્યો કરતી હતી.

આખો દિવસ ઉધી મુંડીએ શેઠના કાગલજનાં કાગળોનાં જવાબ વાલી એડી હમનાં પોતાના જોરકામાં એક રાત્રીજર પર આંખે હાથ દઈ કંઈ ઉડા વિચારમાં બેઠેલો નજરે પડતો હતો.

કેણુ બહુ તે કેટલો એક વખત એમ બેસી રહ્યો હોતે, પણ તેટલાં એક તાર સાથે તેનો નોકર તેનાં જોરકાને અલગો દરવાજે ઉઘાડી તેની સામે આવી ઉભો.

“સાહેબ, આય તમારે નામનો તાર છે. તમને બહુ મોટો પોહોંચાડવાને માટે દીલગીર છેવું.”

“પણ એ ક્યારે આવ્યો ?”

“સહવારે નવ વાગે સાહેબ. મેં એક જીલ છોકરાને તે તમને પોહોંચાડવા આવ્યો હતો પણ, તેણે, તમે કેટલી નહિ મલવાથી તમારી લાખિરીમાંની રેક

પર મુક્યો ને હમના જ્યારે હું લાઈબ્રેરીમાં કંઈ કામે ગયો ત્યારે એ તાર, તમારી ડસ્કપર ઉઘેડ્યા વિના જેમને તેમ પડેલો જોઈ લઈ આવ્યો.”

તેણે ઝટ તે તાર ખોડ્યો અને તે વાંચતાંજ તેનો ચહેરો ફીકફો પડ્યો. તે મેહર તરફથી હતો.

“જલદી આવો, કાકાજી ઘણા ધારતી લારી હાલતમાં છે, વળત ખોડતા ના” તેમાં લખાયલું હતું.

તે ધાગળનો પટલો તાવ તેના હાથમાંથી સરી પડ્યો. અને તે નીસોસ જેવો ખુરમીપર અટકલઈ પડ્યો તે નોકર ચેઠની આવી હાલત જોઈ ગમરાઈ ગયો.

“શું કંઈ માઠા સમાચાર છે કે સાહેબ?” તેણે પુછાના હિમત કીધી.

“હા, માહરા બાવા ઘણાજ ચીક છે. મને એકદમ ઉપડી જવુંજ જોઈયો. આજ એક ધાગળ હું ચેઠને માટે લખી બહુંચ તે તું તેવણ બાહારથી આવે ત્યારે તુરત આપજે” અને તેણે દાદાભાઈ પર તે શા માટે એકાએક દુગાથ લોડજ છોડી જતો હતો તે ટુકમાં લખી તે ચીકી નોકરને આપી. એક કલાકમાં તો તે, ત્યાંથી રાતની નેન પડડવા દોડ્યો.

હવેજ તેને પોતાની હાલતનું પુરે પુરું લાન આવ્યું. ખોરશેઠ તે મીઠી છોકરી ની સંગતમાં, શેહર, ઘેર. બાપ અને પોતાની અંદરાયલી મોહોરદાર વરીકને તમામ જુની ગયો હતો. તે હવે બીજીને પોતાનું દીલ આપી પાછો ફરતો હતો તે વિચારે ખરે મને કમકમયો.

પોતાનાં જયગીનાં બહાલાં ઘેરને જોતાજ તેનાં જીવમાં એક જાતની ખુશાની ની લાગણી ફરી વલી રજો તે બહાવા બાપનાં જીવને કંઈ હાની પુગી હોય. રજો તેને આવતાં ઘણું મોડુ થયુ હોય તે વિચારે તેનું જીવર ઠડુંગાર થઈ ગયું અને તે ઝડપથી બાગના દરવાજામાં દાખલ થયો.

“ઓ પરવરદેગાર! તુ અતે આવ્યો ખરો એડી” એક નરમ હાથ તેનાં ખલાં પર આવી પડ્યો અને તે મીઠા જાણીતા અવાજથી, તે ચમકી ઉભો રહી ગયો.

“પપા કેમ છે? મેહેરાં જલદી કહે?” તેણીનો નાનો હાથ પોતાના ખલાં પરથી નાખુશીથી છટકાવી મેઝનાં તેણે બારે ઈતેન્નરી વચ્ચે સવાલ કીધો.

અત્યયગીથી, જે દગર્જો તેણી પાછલ હતી એક ઠંડીનું જીવું લખવણું તેણીનાં આખાં આંગમથી પસાર થઈ ગયું. છતાં તેની એકજ પળમા પાછી સાવધ થઈ

“દમના ગેટર છે.” તેણીજો ખોળારે સાડાદે જવાબ કર્યો. “ઓ એડી, જ્યારે પેકું દરદ ઉભરી આવ્યું ત્યારે હું સમજ કે એવણ મરેચ ને કાકાજીજે તુને ત્યારે મલવા માંગ્યું તેવો મે તારી પર તાર મુક્યો. રોહટર કહેચ કે એવણ શાંનીથી પુરવા ઉઘસે તો જીવશે. હું ધાર્ય કે જ્યાંયુધી તુને એવણ જોશે નહિ ત્યાં સુધી જોગણ ઉઘશે નહિ. કાલના ખસ એવણ તાહરીજ ટગર કરેહ.”

તેની છાતીમા હુઝનો એક ચમટો તુટો.

“તાર મને જરા જલદી મર્યો હોતે” તેણે અતવત કીધી. અને મોઢરની બેઠકારીથી તાર તેને કેવી રીતે મોઢા મરવા પામ્યો તે બધું એકરને તેને કહી સંભલાવ્યું.

“હું જાણતીતીજ કે તું આવ્યા વગર રહેશે નહિ. એવણ હમનાં તો સારી કાની છે એડી. પણ તું જેરા ચોડા દિવસ ચાલશે તો એવણની હાલત જલદીથી સુધરશે.”

તે હવે ત્યાંથી ચાલી જવા કરતો હતો. પણ વળી પાછો તેને મેઢેરે ચાલાવ્યો.

“તું કેટલો બદલ્ય ગીયોય, એડી! તું જાણે અગાઉનો એડી છેજ નહિ.”

“વખત આપને સહને બદલેય, મેઢરા” તેણે શું બોલતું તે સમજ નહિ પડવાથી ઉઠ્યું. પણ તે અગર છોકરીએ તેની વધુ નજીક જઈ તેના ખભાંપર બધે હાથો. મુઢી તેની આંખોમાં સીધું ભેળું.

“એડી,” તેણી નરમાસથી બેઠી “તું જાણેય કે તે મને જુઠુંએ એક કીસખી નથી લીધી. તે માહરી ખજારખી નથી પુછી તો પુછી પણ, તે મને એટલુંખી નહી કહ્યું. કે તું મને જોધને ખુશી થયોય ને હું તાહરી પ્રામીટક વાઘક તુંને પાછી મલવાની તજરમાં કલાકે કલાક ને મીનીટે મીનીટ ગણુંય.”

તે ગલરઈ ગયો. આ પાધરી અખીલ સામે તે જખવાનો થઈ ગયો; ને તે ખરયાનો જેવો એ દગલા આગલ વધ્યો ને વાંકો વહી તેણીના બરફ જેવાં કપાલપર એક કીસ લીધી.

“એડી, તાહરી કીસ ઠંડી છે. બજ તાહરી રીતભાતજ માહરી તરફ ઠંડી છે.” તેણી એક ગમગીન હસ્યાં સાથ બેઠી.

“હું એટલો તો ગલરઈ ગીયોય જાહી કે જાણે મને માહરે ચોતાવુંખી લાગ નથી રહેયું. પપાની ધાસ્તીલરી હાલતની ખજાર વાંચતાંજ, હું દીવાનો જેવો થઈ ગીયો. મને પેહેલે પપાને મરવા. દે ને પછી આપરે નીરાંતે વાત કરયું.”

“પણ એડી, જાસ તું મને એટલુંજ કહે કે તું મને જોધને ખુશી છે. બોલની તું ખુશી છની!”

“અલબત. હું તુને જોધને ખુશી છેવું મેઢરાં” તેણે તાનીતોડીને ખુશાલ દેખાવાની કોરશીશ કીધી.

“આહા! એડી!” તે ગરીબ છોકરીના મુખમાંથી એક નીસાસો નીકલી પડ્યો. “તોખી તાહરી આંખો માહરી તરફ જોતાં ઠંડી માલમ પડેય તાહરા હાથો માહરાને લાગતાંજ ઠંડા ગાર બજાયય. બોલની, એડી તુને શું છે?”

“તું તો ગાંડી છે ગાંડી! ચાલ હવે મને જવા. દે. હું પપાને મઢી આવું પછી આપરે નિરાંતે વાત કરયું.”

તે ગીયો અને તેણી તેના જના આકારને 'ગમગીન' લેતી હતી.

“ઓ! ખુદા! એના દીલમાં માહરા સિવાય બીજી કોઈનેબી ના જગ્યા લેવા દેતો?” ગરીબ તે છોકરીનાં મોઢાંમાંથી દુઃખનું દયકું નીકળી પડ્યું.”

પ્રકરણ ૧૫ મું.

તુરેલું જાગર.

રામાશામ કાંગાનો સફેદ પુણી જેવો શીકડો ચેહેરો અને ખોડા પડેલી આંખોએ ભેઈ એડી ગલરઈ ગયો.

એડીનો મારીતો અવાજ સમજી તેવણ અર્ધ બેફામીમાંથી સાવધ થયા. અને તેવણે પોતાની ઝાંખી પડી ગયલી આંખોએ એડીનાં ચેહેરાપર ઠેરવી. ઘણે મહિને તે બહાલા દીકરાનો ખુણસુરત ચેહેરો ભેટાં તેવણની આંખોમાં ખુશાલી પ્રકાશી નીકળી.

“તું આયો કે એડી!” તેવણ જહેમતથી બોલી શક્યા “ચાલ, હવેજ હું જલદી સારો થવસ. તું મને જલદીથી છોડી તો નહિ જશેની!”

એડીના હિમત આપનારા સખુનથી તેવણને ઘણે વખતે શાંતી મલેલી લાગી અને ત્યારે તેવણ તેનો સોલાઈતો હાથ પોતાનાં હાથમાં લઈ ઘણે વખતે શાંત ઉઘમાં પડયા.

જરાકબી હાલ્યા ચાલ્યા વિનાં તે તેવણની બાજુમા વિચારમાં બેસીજ રહ્યો. મેહેરની ઘણીબી સમજવત છતા તે આરામ લેવા ત્યાંથી ઉઠ્યો નહિ. કલાકો પાછલ કલાકો એવીજ હાલતમાં તે શાંત ઉઘમાં પોઢેલા બીમારને ટીકતો વિચારમાં બેસીજ રહ્યો.

કલાકો પછી ત્યારે તે બીમારે આંખોએ બોલી પોતાનાં અચ્ચાંને પોતાની નજદીક બેઠેલો ભેયો ત્યારે તે આંખોમાં ઉપકારભરી લાગણી પ્રકાશી નીકળી.

“તું હજુર આરામ લેવા નથી ગીયો એડી!” તેવણે બારી કાળજીથી પુછ્યું. “તું જો જલદી નહિ આયો છોતે એડી, તો હું હમણાં કદાચ જીવતો હતો નહિ. તું હવે મહારી આગલથી જલદી પાછો તો નહિ જશેની!”

“નહિ પપા, તમે તદ્દન સારા થયો ત્યારેજ હું હયાંથી જવંશ. ત્યાં લગી નહિ.”

તેણે સધારો આખો ખગ પવુ અરે! મીઠી ખોરશેદને ભેયા વિના તેના જીવને કેવી રીતે દસર થયેના વિચારે તે દીલગીર થયો. વળી મેહેરની કપકો આપતી કાંટીલ આંખોએ સારો તે કેમ ટક્યો? તે હવે ઘણાજ ઠાકી ગયલો દોષથી આરામ લેવા જવા તે ઓરડો છોડી ગયો.

આખા દિવસની ઠાકે તેનું દીલ અને હૃદયને બાલકે લખ્યો. બાલના વિચારોએ તેનું મગજ સુસ્ત થઈ ગયું હતું. તે થોડીક પલ આરામ લેવા પોતાના નાનકડાં દ્રોઈંગ રૂમમાં જઈ ત્યાંના એક સોફાપર અલેવાયો. પણ થોડીજ પલમાં તે તેની ઠાકેલી આંખો વીચઈ ગઈ અને તે ભર ઉંઘમાં પડ્યો.

ભાગ્યે પાંચેક મીનીટ તે એજલો પડ્યો હતો કે મેડર ત્યાં કાંઈ કામે આવી લાગી અને તે બહાર જવાનને ઉંઘતો બેઈ કઈ સંતોષના હસવા સાથ તેણી તેની નજીક જઈ ટીકવા લાગી.

તે ચેહેરા તમામ બદલાઈ ગયો હતો અને તેમાં કઈ અજબ ફેરફાર થતો તેણીએ જોયો.

હમેશાના જેવો, બલકે વધારે તે સોહામનો તો લાગતો હતોજ પણ, અગાઉનો તેનો ખુશાલ, બેદરકાર ચેહેરા ને ગસ્તીથી ચળકતી આંખોમાં ગંભીરાર્થ અને ગમીએ જગ્યા લીધી હતી. તેણી તેની બાજુમાં શુંકણ મંડયે પડી, તેને પ્યારભરી નજરે ટીકવા લાગી.

“એડી !—મહારા બહાર, તું મહારી તરફ જરાક ઠંડો છે ખરો.” તેણી એક નિસાસો નાખી. મનમાં પટપટી “પણ કદાચ તું ટંધ બીજી રીતે અગવડમાં હોયો ! કે જેથી તું આટલો બધો ફેરવઈ ગીયોગ. બાકી, તું મને બુઠો નીવડી દ્યો કે તે હું કદી, કદીખી માનું નહિ.” અને હયાં તેણીએ પોતાનું માથું ગમીથી તેની બાજુમાં નમાવ્યું અને વિચારમાં પડી.

એકાએક તેણી અંમકી અને ટટાર થઈ તે ઉંઘનારના આકાર ઉપર વાંકી વળીઃ ધ્યાન દઈ અમજવા લાગી, કારણ, તે ઉંઘમાં કઈ બળકતો સંભાળ્યો.

તે દેખાવ એક બેવા બેગજ પીકચર રજુ કરતો હતો. મખમલી સોફાપર લાંબો છર થઈ બેઠામ જેવો ઉંઘમાં પડેલો તે જવાન, અને તે ઉંઘતા જવાન ઉપર વાંકો વળેલો તે નાની છોકરીનો ચળકતી પ્યારભરી આંખો સાથનો તેને ટીકતો આકાર. આહા ! એ સામતો ચીતાર બેનારને એક સુંદર પીકચર રજુ કરાવે એવો હતો.

“જો ખોરશેદ મારી ડાહીંગ, એકજ બોલ. ફક્ત એકજ બોલ” તે ઉંઘનાર ઉલ્લાશપૂર્વક પાછો ને પાછો બળડ્યો.

તણે પીનળીનો એક મજબૂત આંચકો લાગો હોય તેમ તેણી તેની બાજુમાંથી અંમકી પાછળ ફરી ગઈ.

“ખોરશેદ, મારી ડાહીંગ, એકજ બોલ.” તેણે તેજ શબ્દો પાછો બોલવા માંડ્યા.

મેડર એક પલમાં સઘળું ચેતી ગઈ. અરે ! ત્યારે અંતે તો તેણી ઠગાઈ હતી. તેને સંસ્થા ને વફાદાર ધારવામાં તેણી કાંઈ ખાઈ ગઈ હતી. ગરીબ છોકરી ! દુઃખના દયકાં તેણીની શુગલાતી છાતીમાંથી બહાર પડ્યા. અબજપણે, ઉંઘમાં તેના મુખમાંથી બહાર પડેલાં શબ્દોથી તેણીનું આશ્ચર્ય છગર તુટી ગયું.

હવે શું રસ્તો લેવાના વિચારે તેણી થોડીક મીનીટ તેની બાંસુમાં જમીન પર ખેંચી જ રહી. શું તેને તેની આવી આલ માટે કપકો આપવો? એકને વરવાતું વચન આપી ખીંતને તે પંજા દીક્ક આપવું તે શું શુનાહ નહિ હતો? પણ—તેણી ભક્તી, દયા અને સખાવતની જ સુતી હતી અને ખરો પ્યાર એવો જ હોય છે.

જેમ એક માતા પોતાના બચ્ચાને પગવારે તેમ, તેણીએ પોતાનો નાનુક નરમ હાથ તેના પોહોળાં કપાલ પર પ્યારથી ફેરવ્યો અને ખોરશેદનો જ સ્વપ્નેા જોતો હોવાથી તે ઉંઘતા જવાને, તે તેણીનો જ સમજી હાથમાં પકડી પોતાને હાથે દાખ્યો.

“ખોરશેદ, મહારી બહાલી” તે સુદર નાનુક હાથ હજુરખી પોતાના હાથમાં મજબુત પકડી જ રહ્યો.

ન તો તેણીનો પોતાનો હાથ ગુસ્સાથી છટકાવી મેલ્યો કે ન તો તેણીએ તેને ધીકકાર્યો આ હગર કચડી નાખનારું ભારી દુઃખ દોષ્ટિની નહિ જાણવા દઈ, તે જવાનને તેનાં વચનથી મુક્ત કરવાનો તેણે મનથી મજબુત કરાવ કીધો.

હવે તેણી તેની જાલુમાથી ધીમેથી ઉડી ઉભી થઈ અને તેને માટે આડે તથા ખોરાક તૈયાર કરવા તે ખોરડામાંથી જાહાર પડી.

થોડીક પલમાં તેને મ.ટે જોઈતી તૈયારીઓ કરી, તે જવાનનાં ઉઠવાની શહા જોતી તેણી જારી આગલ આવી ઉભી.

પા એક કલક તે જાપડી, જેમ વિચારનાં વમલમાં ઉભી હશે કે તેણે એક મોટી આલસ ખાઈ પોતાની આંખો ખોલી.

“મેહેરા! તેં મને ઉઠાડ્યો કાચ નહિ? મને એટલો બધો વખત સુવા કાંચ દીધો?” તેણે તેણીના કીકકા ચેહેરા પર નજર નાખ્યા વિનાં પુછ્યું.

“પુરતા ઉઘ્યા તે સાડું જ થયું. તમે તદન કાકી ચલતા હતા” તેણીએ જેમ તેમ અવાજ ફેરવી જવાબ કર્યો.

તેણીનો ધીમે, ખોખરા અવાજ સમજી તેણે તેણીનાં ચેહરામાં જોયું તો તે તદન કીકકો માલમ પડ્યો.

“શું છે, મેહેરા? તાહરો ચેહેરા, ને અવાજ, એટલો બધો બદલ્યો કેમ ગયો?” તેણે કાલજથી પુછ્યું.

તેણી હસી. પણ તે હવે તદન કીકકું ને ગમગીન હતું.

“હું તાહરી જ માફક ખીલકુલ કાકી ગઈ, એડી” તેણીએ ઉઠાવ્યું.

પાછી ત્યાં પાંચેક મીનીટ ચુપકીદી પથરઈ રહી.

“તું ઉંઘમાં આજે કેટલો બગડતો તો એડી?” તેણીએ તે ચુપકીદી તોડતાં ધીમેથી ચલાવ્યું “હું” ધાડ્ય કે તાહરી નવી લાઈફ ઘણી જ માફક અવેચ. ખરૂં કેની! પણ પછી તાહરી નવી વાર્તાનું શું થયું?”

તે ગભરાયો, રજે તેનેથી કંઈ ઉઘમાં ખોરશેદતું નામ દંડ ઘોડાલો થયો હોય ? રજેને તેનો લેદ, તેનો શુનાહ, મેહરે પકંડી પાડ્યો હોય. પણ નહિ વાતની વક્ષણ ફેરાયતી જોઈ તે પાછો શાંત થયો.

તે દેવી રીતે યુગ્મના દુગ્ધાશ લોહમાં પોતાનો વખત પસાર કરતો હતો તે બધું તેને મેહરને સમજાયું; અંગાઉનીજ માફક તેઓ પોત પોતાની માનીતી વચ્ચે પડે પર તૈયાર બનાવેલી ચાક પીતાં હતાં હમેશનીજ માફક, હમણાની તે ભટ્ટી છોકરી કાંણજીથી તેની મેનીજ કરતી હતી.

“મમ્મ હુગનાં આપરો અંગાઉનો વખત કયો યાદ આવેય ?” તેણે કંઈક ગમગીનીથી તે આગલી યાદ તાણ કીધી.

અંગાઉનો વખત તે વખતે તો તેણી તેનાં પ્યારમાં પુરતી મુગી હતી. અને આજે તેનો લેદ જાણ્યા પછી તેણીની જવાન છાતીમાં શુંની દુઃખ થતું હતું તે તેને ક્યાંથીજ ખબર હોય ?

“હારી દુગ્ધાશની વરી છોકરી યુગ્મસુરત છે કે ?” તેણીએ તેને સુપ બેઠેલો જોઈ ખરી વાત જાણવાની ભકસદથી શરૂ કીધું.

“હું નહિ ઘણી યુગ્મસુરત તો નહિજ કહેવાય, તેમજ બદસુરતથી નહિજ, પણ જરૂર, ઘણીજ તોરવતી, મગર ને હાહી છોકરી છે”.

“હું ને પેલી નાહ્લી છોકરી ! તે તો કેહેજે ઘણીજ યુગ્મસુરતમાં ગણાયય ખરું કે ?” એક બારીક નજર તેની પર ફેંકતા મેહરે સવાલ કીધો.

બહાલી ખોરશેદતું નામ સમજતાં એડીના મેહરાપર કંઈ અજબ જેવી લાગણી પ્રગટી નીકળી. અને તે ચતુર છોકરી તુરત ચેતી ગઈ કે તેણીનાં પ્યારની હરીફ કોઈજ નહિ પણ લક્ષપતિ દુગ્ધાશ શેડની નાની ને લારકી છોકરી ખોરશેદ હતી જેણીની સુંદરતા દરેક મોંઠે વખણાતી હતી.

“જોનારને ચકીત કરી નાંખે એવી તેણીની સુંદરતા છે” તેણે જોમ તેમ પોતાના મનપર કાણુ રાખી દુકમાંજ પંચન્યુ.

“મીસીસ જાંટલીવાલાને તો તું જોલજેયની ! એડી ! હું ! તેજ. તેવણુ ગીયે અઠવાડયે. આપરે ત્યાં કાકાજી બીમાર સમજીને મલવા આવેલાં, તેવણુને કેહેજે દુગ્ધાશ ફેમીલી સાથે ઘણુંજ સારું છે. તેવણુ કેહેતાંતાં કે દાંદાલઈ દુગ્ધાશની નાની દીકરી ખોરશેદની યુગ્મસુરતીની જોડી મલવી મુશકેલ છે. ને કેહેજે એના હાથનાં ઘણા મોઢે મોઢે ઘેરનાં ઉમેદવારો છે પણ એ કોઈને મચક આપતીજ નથી” ખોરશેદ માટે કંઈ વધુ સાંભલવાની ઉલ્લસથી તેણીએ વાત આગલ ચલાવી.

“તે ખરુંજ છે,” તેણે ધડકતાં જીગરે જવાબ ક્યો “જો જોને જોયય તે જોને વખાણ્યા ને આહ્યા વગર દેહેતુંજ નથી. ખરેજ મેહરાં, એ પ્યાર કરવા લાયકજ એક પુટલી છે.” તે છેલ્લો વાક્ય ધ્યાનમાં અને ધ્યાનમાં બોલ્યો ખરો પણ તેણે લાન થતાંજ તેને પોતાનો હોઠ મજબુત કર્યો.

મોટે ઘરના જવાનો ઓઠઈ પંદરઈ જતા હતા, તે શું તેણીના આ ગરીબ કમીન મોટે વરસો વેર થોભશે ?

હમણાં મુઘીમાં કય કઈ વળત, તેણીએ એ સવાલ પોતાનાં દીલને કર્યો પણ, મન માનતો જવાળ તેણીનું અંતઃકરણ દઈ શક્યું નહિ.

“મને તેની મુદ્દલ ધાસ્તી નથી.” તે જાત્રીભર્યા નેશધી જવાળ કરતો “હું” એને છતશ ને ગમે તેવાળી ભોજે એને માહરીજ બનાવશ. જે છોકરીને હું માહરા છવ કરતાંની આલે ગણુંગ, તેણીને અને મને મોત સિવાય કોઈની છુટાં પાડી શકશે નહિ. ઓહો! હું માહરાં બેહેસ્તન માયછના સોગંદથી કહેવુંય કે એજ છોકરીને હું માહરી બનાવું તોજ ખરો ને નહિ તો મને તેવી કેશેશ કરતાં મરવું પડશે!”

ધીરે! અરદેઅર હાંગા ધીરે! મોટી મોટી દક્કાંસ તો સહેલઈથી મારી શકાય ખરા, પણ તે, પેલી છોકરીનું કેમ! તેણીની મરજી વિરુદ્ધ કઈ તમારાથી પરજીવાનુ છે!

આટલાં બધા નેશધી તેને બોલતાં સમજી મેહેરાં બીડી ગઈ. કેવા સાચ્યા નેરાવર પ્યારથી તે પેલી મગરૂર છોકરીને ચઢાતો હતો. આનુ સેવટ શું આવશે ? શું ખોરશેદ દુગાશખી તેને એવાજ સાચ્યા પ્યારથી ચાઢાતી હતી ? શું તેણી પોતાના બાપને ઘરની સઘળી જાહોજલાલી પડતી મુઠી આપ ગરીબ નાના ટોટેજમાં કદીની પોતાનો પગ મુકશે ? મેહેરે ચકધી પોતાનું ડોકથું વિચારમાંજ નક્કરમાં ધુણવ્યું.

(સાંધણ છે.)

સત્ય વિષે.

છપ્પા.

સત્યે શનુ હોય, વળી કડવાસ ભરેલું;

સત્યજ મોંઘુ હોય, અસત્યતા ભરેલું;

અસત્યે મીઠાશ, મિત્રો બહુ આવે;

સસ્તુ સભ્ય અસત્ય, સત્યને લલચાવે;

દુરમન અસંખ્ય સત્યના, ભીરુ સત્યના ગણાય છે;

“ધનસુખ” સત્ય પ્રભાવથી, રીતે પાછા લાય છે—૧

સત્ય સદાય અભય, અત્ય શ્રી હરિની શક્તિ;

સત્ય તેજ પરમેશ, અગત્ય ગયતાની—વ્યક્તિ;

સત્યમાં કડવાશ; સત્ય જાતે નહિ કડવું;

અસત્ય પીટે સત્ય, પણ કઈ શુભ ન જરવું;

અનહદ પ્રપંચ અસત્યમાં, જીવન યમાચલ છે;

સત્યે આત્મા વન્છ છે, “ધનસુખ” નિત્ય ક્ષોભ છે—૨.

લુક હીયર પ્લીઝ !

આજે દેખાવના પદ્ધતિ છે. તમારા દેખાવમાં પગની શોભા સહીત જરૂરી છે; અને પગ દીધી રહે એવાં કાકડાં અથ-ટુ-ડેટ સ્ટાઇલનાં બુટ યા શુઝની એક જોડી તે કામ બજાવશે. પણ એવાં મનપતીજ બુટ યા શુઝ ખરીદવાં ક્યાં જશે ?

ધી બાએ ગુડ લુક બુટ એન્ડ
શુ માર્ટ,

દુકાન નં ૭, લાલસીંગ બીડીંગ,
લુધરચાલ ક્રાફ્ટ મારકીટ, મુંબઈ.

મનપસંદ ઇંગલીશ, અમેરીકન વિગેરે બુટ, શુઝ, સ્લીપર્સોનું એક મોટું સાંચકુસ્થાન અમારી દુકાને પ્રવ્યુ છે. જોઈ જઈ ખાત્રી કરો.

માલેક:-હુડીમલાઈ દાઉદજી એન્ડ સન્સ.

ટેલીગ્રામ એડ્રેસ "Boot Bombay."

આખા હિંદુસ્તાનમાં વખણાયેલો

વાળ કાળા કરવાનો

પક્કા કલપ.

આ કલપ સુછોનો તથા દાઢીના સફેદ વાળને લંગાડતો, તે પાંચજ મિનીટમાં સુંદર કાળા થઈ જાય છે. વાળનાં શોષીતોએ ચાદ રાખવું કે, એની બરાબર આજ કોઈપણ કલપ નથી. આ કલપ વાપરવામાં સહેલો છે, સોડમમાં ગમતો છે, શુભમાં અકસીર છે, રંગમાં પાકો છે અને કિંમતમાં સસ્તો છે. કિંમત રૂા. ૧-૪-૦. રૂપાલ ગર્વ બુક.

બાહરગામ માટે એજન્ટો લોઈએ હીએ,

મેસર્સ નવરત્ન એન્ડ સન્,
૧૯૯, કાલ્યાદેવો રોડ-મુંબઈ (૨)

- ૧ ઉત્તમ સ્મરણ શક્તિ.
- ૨ શ્રેષ્ઠ શરીર સંપત્તિ.
- ૩ દીર્ઘાં હવિત મુખ.
- ૪ અપ્સુટ ઉત્સાહ વૃત્તિ.

ચાર અલભ્ય લાભ

અને

એક અત્યુત્તમ સાધન.

આંતકનિઘ્રહ ગોળીઓ.

જો તમે વિધાની પ્રાપ્તિ માટે ઉત્તમ સ્મરણ શક્તિ ચાહતા હો, જો તમે ઉદ્યોગમાં આગળ વધવાને શ્રેષ્ઠ શરીર સંપત્તિને ઇચ્છતા હો, જો તમે ધર્મ વગેરેના સાધન માટે દીર્ઘાં હવિત મુખની આકાંક્ષા રાખતા હો, અને જો તમે દુનિયામાં પંકાવા માટે અપ્સુટ ઉત્સાહ વૃત્તિ મેળવવા ધારતા હો તો આંતકનિઘ્રહ ગોળીઓનું સેવન કરો.

આંતકનિઘ્રહ ગોળીઓના સેવનથી દરેક જાતની નળજાઈ દુર થાય છે. રૂધિર તથા વીર્યની અશુદ્ધિ અને ખામી મટે છે. માથાનો તથા છાતીનો દુખાવો, ટેડની અને પગની કળતર, ધોડી મહેનતે પણ લાગી જતો થાક, સ્ત્રીઓના ગર્ભાશયના દોષ, સ્ત્રીઓની દુર બેસવાની દેહધણ જાતની ફરિયાદ તથા દસ્તની અટકાયત અને પાચન શક્તિની અવ્યવસ્થા એ મધ્યમ આંતકનિઘ્રહ ગોળીઓના ઉપયોગથી અન્યથા રીતે દુર થાય છે.

કિંમત-ગોળી ૩૨ ની ૭ખી ૧ નો રૂપિયો ૧ એક.

સામટી ચાર રૂપિયાની ખરીદનારને એક ૭ખી ભેટ, એટલે કુલ પાંચ ૭ખી આપવામાં આવે છે. ભેટ વીગેરેની વધારે વિગત જાણવા માટે પ્રાઈસ લસ્ટ મંગાવો.

પ્રાંચ ઓફીસ.

કાવળાદેવી રોડ, મુળડ.

વૈદ્યશાસ્ત્રી મણિશંકર ગોવિંદજી.

આંતકનિઘ્રહ ઔષધાલય.

ભાનનગર-કાઠિયાવાડ.

પુરાણ પ્રસિદ્ધ.

જળધર અને સતી વૃંદા.

(ત્રીગંધી નાટક.)

પ્રવેશ ૭ મો.

સ્થળ: માર્ગ.

પાત્ર:—એ નારાતા હાંડતા દ્વાદશો ને પાછળથી જુખરૂં

ધ્રા૦ ૧ લો:—(જીભ પ્રતિ હાંડતો) બાઈ તિક થયું ને પેલી જાણએ ચેતાન્યા તે.

ધ્રા૦ ૨ જો:—હા બાઈ મારા ઉપર એક સપારો પડને તો હું નો ભોંય ભેગોજ થઈ જતો.

ધ્રા૦ ૧ લો:—અરેરે, મારો પણ છવ જતો.

ધ્રા૦ ૨ જો:—અરેરે મારો પ્રાણ છવ જતો.

જુખરૂં:—(સાંજી બતાવતો દોડતો) એ . . . એ...હતો રહો મદારાજ હિન્દુ રહો. દ્યો આ સંબિધુ. મારા સમ. મારી ધરવાલીના સમ. રીસાઈ ના જાઓ-એ-દ્યો-આ-

ધ્રા૦ ૧ લો:—જેદેવબંદ જો. રાંડનો જોતો નો આળ્યો. નાસરે ખાંપ.

ધ્રા૦ ૨ જો:—નારા ખાંપ.....રે.....(નાસાનસ કરે છે)

જુખરૂં:—(આખરે હાથ નહીં આવવાથી) હ-તારીની (કપાલે હાથ ઠોકતો) કરમ વગરના કરસીનીયા તે જાને તે શાં જવાં? કરમમાં લખ્યું ડોળીયું નો ધી કપાંથી પાયાં? કોણ જાણે રાંડે શી જુકતી જમાવી કે એ અમારા બેટા વણાણાન માખી ગયા. એક મરદ કરતાં જોરતની અકલ ચટ્ટી? નહિ ખસ હવે શીકે મોંદે છેરે કરવા કરતાં પરમાર્થજ ગુપ્તમાં પરવરવું હિતમ છે. (ત્રાંથી પરમાર્થો પુદ્ગલાન તરફ જાય છે.)

પ્રવેશ ૮ મો.

સ્થળ: લશ્કરી છાવણી.

પાત્ર:—જળધર સહીત લશ્કરી ટુકડી, છંપીતારો, અતુલ્યરો, ને પાછળથી ગરૂદ ગામી લલિમજી, વગેરે.

અતુલ્યર:—(દિગ્મારમાં પ્રવેશી) જળધરજ મદારાજનો જળ યાઓ (નમન કરી હિન્દો રહે છે.)

બાળધર:—(ઉઘ શપ્તે) બોલરે, શું કહેવા આવ્યો છે ?

અનુચર:—(મનમુખાવે) પ્રભુ ! જારણે આજના ભગીની પધાર્યા છે ને તે આપ શ્રીને ગળવા ચાહે છે.

બાળધર:—(આસન ઉપરથી ઉઠીને સકળિત) કોણ પુત્ર્ય ભગીની લક્ષ્મણ; બાળ
આનંદપુત્રક આવવારે (અનુચર જાય છે.)

લક્ષ્મણ:—(મદમદ કરે પ્રવેશી આવારણું લેતો) બધું ?

બાળધર:—(સામે જઈ સન્મુખે) પધારો બેન ! આજે મંદ્ર આ ગરીબ બધું ઉપર અયાનક દૃષ્ટા.

લક્ષ્મણ:—(પધારે સ્પષ્ટ મગધિત સ્વરે) વિરા.....

તેં પુદ્ધ કરવા આમર સજે, સાદમ કયું છે બ્યારથી,
મુજ ચિત્ત ચળવળનુ થયુ, સંતાપમાં છું ત્યારથી;
ત્રીપુડી ભુંડી ત્રણ દેવતી, ત્રેવડ ખિંચે તારી દરે,
એ કાળ દળ આગળ વિરા, તુ યા પ્રકારે ઉમરે.
મદિયર મદિં એક દીવડો, તુમને દોડે મનમાં દરે,
તુંજ વાળ વાંધે માંભગી, મુજ જીવને પાછળ દરે;

(ખમે વળગી નિ શ્વાસમધ્ય શપ્તે.)

રનો બાળા હો લક ગયા, શું પ્રાણીજ અધીક છે,

આ મુધ્ય કરણું હો તણ, વિરા શિખમણુ દીક છે.

બાળધર:—(બળેથી લક્ષ્મણના વાથ દુર કરી કુતો) ભગિની ભગિન આ શું બોલો છો ?

ભય શું કાગ પામો છો ? હું એ દુષ્ટોથી ક્યારે હરું નેમ છું ? તનારા પતિને તો
તમારી દયાની ખાતરજ જીવનો જવા નિધો છે. એ તણુ દેવતી ત્રીપુડી ? આવયાં હો
આવવા હો એ દેવત્રીપુડી સાથે આખું સુર જગાંદ દાં નથી ઉતરી આવવું ?

રે ત્યાં મુધી ભામી તમારાં સીંગટન મુજનાર છે,

એ ત્યાં મુધી કોમ મને, કમુએય શું કરનાર છે !

સમત્યાં ? (કંઈની પુષ્પમળા બતાવી) બુએ બેન આ પુષ્પમળા એ સામાજર
કુમુદિનીએ આપેલી છે, મજ્જડ સાદી રચાપેલી છે. ત્યારે તેનું સીંગટન તુરશે,
ત્યારે એ પુષ્પનું ચૈવન ખુટશે, ત્યારે તે ભરમણે, ત્યારેજ આ કુસુમો કરમાશે
ને ને પણ આ વાન કોમને કહેતાં નહિ. જનદેરમાં ચરચાય તો આથી મુધી
ખુલી જાય.

લક્ષ્મણ:—જરે વિરા એ શું બોલ્યા ? તનારી દિનચિંતક થઈ ખરાબીનાં દારો કેમ બોલી
શકું. તમારા નિશોના સુર મંડળના પદ્મમી વિચારો જાગી મારા પતિથી છુપી રીતે
નીકળો આવી છું માટે હવે મને રજૂ આપો, હું જલ્દીજન.

બાળધર:—મને એક લોહી ન તપે તો પડી પોનાનાં પરાધાનો અંતરજ કેમ એજબાય ?

બેન મારે દારે પટેલ વડેજ આવી ખાતી રાધે પાડાં વગે તે દીઠ નહિ. રે

આ રનદાર સ્વીકારી આજારી કરો.

લક્ષ્મણ:—ભીરા તમારે બધું થાએ (જાય છે.)

પ્રવેશ ૯મો.

—૦—

સ્થળ: જંગલ.

પાત્ર:—વિષ્ણુ, લક્ષ્મણ, ગુરુગીર, વગેરે.

લક્ષ્મણ:—(પ્રવેશતાં આક્રંદ સહીત) હાય વિપરીત દયા. બહેનના કાવતરુંથી ભાષતું મોત કે કેમ? કોઈ પરિણામ? આદા: જાળધર ભાઈ જાળધર, તારા મારા ઉપર કેવો પ્રેમ ને મારાં તારા પર કેવો પ્રપંચ? પતિએ પ્રુજાવ્યું છે એટલે એ તો એમના દાયપેયમાં જ દોડવાના, અને હું દિન અભાગિનીવીજ કારણરૂપ બનવાની. રે પિયરમાં પાંધર કરાવનારી મારા જેવી અભાગણી બીજ કોણ હશે? માત્રી જવાની મૃત્યુસૈયા પાંધરનારી મારા જેવી પાંધરણી પૃથ્વીમાતા કેમ મળી જતી નથી? કુટુંબમાંથી અભાગણી ધ્રુવશ, દુનિયાની દષ્ટિએ દુષ્ટ મનાઈશ, ને હવતાં જામપુરી જોઈશ, હાયરે હાય.....(મુર્છાંગત થાય છે.)

વિષ્ણુ:—(પ્રવેશી ગંભીરપણે) અદાદાદા લક્ષ્મણ ભાઈના પ્રેમમાં કેવાં મરકાય ચક્ર ગયાં છે! શું કરે બિચારી સ્ત્રીમતીનો રવજાત છે કે પિયેરીમાં ઉપર પણ પ્રેમ બતાવવો ને પ્રાણનીયાં સાંધે પણ ક્રોધ જોડવો, આવા પ્રસંગે આવી કોમતી દયામણી સ્ત્રીતિ જેમજે દેવને પણ દયા આવે. શું કરે? હું જાણું છું કે આવી કોમલાંગનાઓ પર આવા પ્રકારો દુઃસહ છે પણ હાથાર (વંધારે ગમગીન થઈ.) જો જુદિત શોધી કાઢી જુદમીઓનો સંકાર ન કરે નો મૈત્રવજાનું રક્ષણ કેવી રીતે થાય? (પવન દેખી લક્ષ્મણને જાણ કરતાં) પ્રિયા ક્યારે આવ્યાં? સમાચાર શા લાભ્યાં?

લક્ષ્મણ:—(નમન કરી સતત ચમકે) પ્રભુ હજારોમાં આવી, ગળપને કુંચી બતાવ્યાં.

વિષ્ણુ:—કેવી રીતે?

લક્ષ્મણ:—અણધારે જોડતી હજારી આખરના રાખે આ કલા કે:—

રે ત્યાં સુધી બાળી તમારાં, સીયજવત સંગમાર છે;

એ ત્યાં સુધી કેઈ મને, કશુંએય મું કરનાર છે?

વિષ્ણુ:—કશું એય મું કરનાર છે કે? જોડે છું. (ગરૂ પ્રતિ જોઈ) ગરૂગીર જાઓ લક્ષ્મણને સ્વસરને લેઈ જાઓ.

લક્ષ્મણ:—(જતાં જતાં ગદગદ કંઠે) મારાં નેવગંભિં! આ તમારી અર્ધંગના ને બંનેવાની કુખ લગવનારી ન કહેવરાવશે.

વિષ્ણુ:—(સમર્વ) ફિક્કર નહિ.

લક્ષ્મણ:— ગાયન રેડ મું.

મારાં પીરાની વાર, કરએ મરચાર;

કાંતિ મનની. સર્વે પિસાંડી-મારા;

આંખનાની આંખને, પાંખની પાંખને;

કુખ તણી ખાખને આપ પાળનાર-મારા.

વિષ્ણુ:—નિશ્ચિન્ન રહો, જાઓ. (લક્ષ્મીજીના ગર્ભ પછી સ્વમન) હવે ઉપાય હાથ લાગ્યો એ.
જેટલી વાર લગાડીશું તેટલું વિપરીત પરિણામ પેગરવું પડશે. માટે જે બને તે
સત્વર જીક. (નેત્ર મીંચી તાળી બજાવે છે.)

શંકર:—(પ્રવેશી આંધિન દૃષ્ટ) નમસ્તે પ્રેમી નારાયણ.

વિષ્ણુ:—(મગ્નને મુખ અતિથયે) નમસ્તે ચોગિરાજ. પંધાર્ધ;

શંકર:—કઈ સમાચાર.

વિષ્ણુ:—તૈયાર. જાગૃધરે તો કહ્યું કે ત્યાં સુધી બાળી તમારાં શીવજંત તુલનાર છે, જે
ત્યાં સુધી કોઈ મને કશુંએય શું કરનાર છે. કહો હવે કેમ કરવું.

શંકર:—(બધાં શાંત કરી) ઓહોહો એમાં શું કરવું છે શું? વૃદ્ધાનું તત હું મુંઝાવું
પછી કાંઈ છે.

વિષ્ણુ:—જે એમ થાય તો તો માર જાના બચીવે. પણ તમારાં જેવા, જોળાથી એ નદિ
જોળવાય; કોઈ પ્રપંચી પુરુષ જાય તો કંઈક કામ થાય. તમે બીજી ત્રેવડમાં રહો
તો એ કામ હું બજાવું.

શંકર:—નદિ તમારે જવાની જરૂર નથી. બામાઓને જોળવાની એમાં તે શું અંધે કામ છે?

વિષ્ણુ:—નો ભલે. મોટે ઉપાડે જાઓ છો ખરા પણ જેને પોતાં જંબવાઈને ન અવે.

શંકર:—(દારૂ કરી) ચરે પ્રભુ એ તે શું જોડ્યા? હું તે જંબવાઈ; કઈ વિચાર કે જોડો પાર.

વિષ્ણુ:—(સ્વમન) જોળાનાથ બહુતિ ચોળી બામાને જોળવા આશ્વા. (પ્રકાશ) તો ભલે.
શંકર આપ એ તરફ પધારો, હું જાગૃધર તરફ જાઉં. (જાંને પરસ્પર) નમસ્તે.
નમસ્તે. (જુદી જુદી દિશાએ વિદાય થાય છે.)

જાગૃધર:—(પ્રચંડ ગર્જનો) આશ્વાસ. હાથેહાથ જોળવાનો પ્રસંગજ આવનો નથી.
હુઆ દેવો દુરથીજ ત્રાસે છે; ત્યારે સુધ્ધ માટે શાને ઉત્સાસે છે?

નારદ:—(પ્રવેશી) નારાયણ. નારાયણ. નારાયણ. (જાગૃધર સામે જોઈ) શુરવીર મુખદરાજ,
જીક ચલું કે આપ આહીજ મળ્યા. હમણાં હું રૂઝગાંજ આવનો હતો. નારાયણ.
નારાયણ. નારાયણ.

જાગૃધર:—(આશ્ચર્ય ચક્રિત યદ સામે જોતો) ઉફ: અપ કાણુ છો?

નારદ:—મને ના જોળખ્યો. હું જાહાનો પુત્ર નારદ છું.

જાગૃધર:—જીક મને મળવા આવવાનું કારણ?

નારદ:—(એક આંખ મારતાં સ્વમન) જીક લાગ આંખો છે. (પ્રકાશ) આપના ધરના
મહા સમાચાર જણાવવા. નારાયણ. નારાયણ. નારાયણ.

જાગૃધર:—(ચિંતિતો) મારા ધરના વગી માણ સમાચાર કેવા?

નારદ:—તે તો આપ સાંમજશે ત્યારેજ જાણશે. નારાયણ. નારાયણ. નારાયણ.

જાગૃધર:—(આંગળીથી ચપટી વગડતે) નો જાહી કહો.

નારદ:—(સંગોક્તિ બાવ દર્શાવી) શું કહું? કહેતાં જન ઉપડી નથી. તમે અદિ સંગ્રામમાં
સિધાઓ છો; ને તમારે વેર સ્ત્રી વંદાને જગવા શંકર સિધાવ્ય. છે.

જાળધર — (શમ શમ કરતો) એહ શુ મારી છબીથીને છળાને ? મારો નાશ કરાને ?

નારદ — હાહ. એમણે આપનું રૂપ લીધું છે, ને કપટનું કામ કીધું છે. પણ એ મોળાના ભાર નથી, ને સતી સત સુકનાર નથી.

જાળધર — (મનમૂર્ચિ) સુની મને તમે આભારી ક્યો છે. કહો એને મોળા કોણ કહે ? હાથેહાથ મેળવતા હાથો ત્યારે પ્રપચની જાળ પાથરતા પડેાચો. કીક છે કેકાણે લાવું છું, જાળના યુગલુ છું.

નારદ — જો આપ બધો લેના ધારતા હો તો એક યુક્તિ બતાવું.

જાળધર — વાહ તો તો બહુજ ઉત્તમ બધો લેવાને તો બાવવાજ સુકે, શી યુક્તિ છે સચ કહો.

નારદ — જુઓ ત્યારે શકે જ્યારે આપને ઘેર જવાનું અવમ પગલુ બધું છે ત્યારે આપને તેને ઘેર જવામાં શી અડચણ છે, એ જાતનો જોગટો છે. પણ તરણી તો તેજનો અખાર છે, એ કાગળી કોકે મધાવવા મણીને હરી લાવો; છળથી છળી લાવો પણ જોજો આ વાતની કોઈને જાણ થાય નહિ. નહિ તો હું હવકા લોહીનો હથાણ બચકા મર્ગમાથી તમારી દયાની ખાતર આજો છું માટે જોજો દયાની માને ડાકણ ન ખાપ નારાયણ નારાયણ, નારાયણ.

જાળધર — અરે એ શું મોડવા ? જાણે શુ જાણે, મહારાજ મને કવો જાણો છો વાત ખીજે કાને ન જાય પછી કાઈ સુખે સિધાવો. (જય છે)

નારદ — (આનંદતા) વાહ કપટ વાહ ? ત્યારે જ્યાં નિનાશ છે, ત્યાંજ આનંદ અને ઉમંગ, નારાયણ. નારાયણ નારાયણ

ગાયન ૨૮ મું.

વાહ ! દોષટ કળ, આપે કપટ, મળ કાચે જગતમા

ધ્યાની ને ધર્મી, ચપકરમી... ઉમંગી

ખાગી રવિરમ, સુખદ, સુખરામી

હળી મળી સહુ ભેટે . . નેહ ધરીને નેહે

હટકે ના કો હટે ... મળેવ પણ દીસે ભગતમા—વાહ

(મરનાલ જનનતા જાય છે)

પ્રવેશ ૧૦ મો.

સ્થળ—પાર્વતી સદન.

પાત્રઃ—પાર્વતિ, વિજ્યા, ન્યા, ને પાછળથી કૃતિમશંકર (જાળધર) વગેરે.

પાર્વતિઃ—(મગ્ધ)

ગાયન રદ મું.

કોડીલા કપર્દિહરિ આવશે આ તરફ ક્યારે ?

દળી દુષ્ટ—રાક્ષસી દળ, કા'વશે એ કુશળ છે ક્યારે ?—ટેક.

કૃપાળુ કોષ્ટ જનો, કરમાતું જોઇને કંપતડ;

પ્રીતિ નૌકા તારશે, એ સ્નેહના આગર ક્યારે ?—કો.

સ્વરોહ્ય જોઇ સખી, જાણતી હુ તો કે તું 'શવન,

કીર્તિના કિરિટ જાની, કાપશે આ હ.ખ ક્યારે ?—કો.

ન્યા—(પવન દોળી આત્માસન આપતી) દેવિ શાંત થાઓ, શાંત થાઓ.

પાર્વતી—(સવેશપ આત્મોપગાં) હાસી જ્યાં કુટલા દીવમ થયા. જે ને જરા ધારી જાળધર સામે જુદા કરવા વળ્યા; ત્યાર પછી તેમના કંઈ પણ સમાચાર ન મળ્યા. હવે તો ધીરજ ધરાતી નથી, શાંતી થતી નથી.

ન્યા—માતૃશ્રી ! આમ કંઈપાંત, કરવાનું કારણ શું છે ? આપના અનરામર પવિત્ર અખંડ આરોગ્ય દેનથી છીનવી સકાય તેમ છે ?

પાર્વતિ—તે ખરૂં છે. પણ આપજીને યમાચાર આવી ન મળે ત્યાં હાગી તર્યા કેમ શુભાષ ? વિતર્કી કેમ સગાય;

જાળધર—(શીવનું—કૃતિમ સ્વરૂપ ધારણ કરી નેપથ્યગમ્યથી) સતી દાર ઉઘડો.

પાર્વતિ—(ચોંકતી) વિજ્યા વિજ્યા, તારૂં જે જોઈએ કોણ બોલ્યું એ ?

વિજ્યા—(હાજર થઈ હાથ જોડતી) માતૃશ્રી મને તો ત્રિપુરાદિના જેવોજ માદ મબળાયો.

પાર્વતિ—હોય નહિ હોય, જા તપાસ કર.

વિજ્યા—(નેપથ્ય તરફ દોડતી સહર્ષ પાંત્રી ફરતી) માતૃશ્રી પ્રભુએ મને સાચી ફાસી (હાથ લંબાવતી) લાવો. વધાગણી. મદ્રાક્ષીવ પોતેજ જુદામાં જવ મેળીને આપ્યા છે, ને માથે દુષ્ટ જાળધરનું ગરતક પણ લાવ્યા છે.

પાર્વતિ—(મદિરોપ આશ્ચર્ય ચક્રિત) આ તું શું કહે છે ? શું શંકરજી આવ્યા ? (હૃદય તરફ જતિ કરી, મને તો નથી લાગતું કે મારા મુગટમણી એ હોય. આવ આપને એક યુક્તિ રચીએ, જેથી જોઈ જણાઈ જશે. હો જ્યાં આ તું મારો પોતાનું પટ્ટેરી બેસ, અને એ પ્રવેશતી પ્રભુને લટકા કરી સોભાવ, જોઈએ શું થાય છે ?

ન્યા—(પાર્વતિ રૂપે સજ થઈ) વાઢ આ (પાર્વતિ મંત્રાણ છે.)

જાળધર—મતી હાર ઉંધાડો.

વિનયકા—(વાથે સાદે) એ.....આરી પ્રભુ. (જોવારણું લેઈ પ્રવેશાવતી) સારું થયું પ્રભુ આપ આ સમયે આવી પહોંચ્યા મારા માતૃશ્રી તો મુઝાઈ મરતાં હતાં. આપના દર્શન વગર એમના નેત્રો નિસ્તેજ થઈ ગયાં હતા. એમની વિચાર વીતળી દુઃખ વાદળમાં ડુબી ગઈ હતી.

જાળધર—(આનંદેનો) હા-હો-હા-એમ જાણીનેજ સુદમાંથી પરમાર્થે આ તરફ વળ્યો છું.
(નવા તરફ વળી) પ્રિયે.....

વિનયકા—(બેઠ સ્વીકારતી) આજે મારા જીવન. આપના વિના મારી તો ધણી માફી દેશા થઈ. વેરણ દીવસ વહી ગયા. પાપણી પગેએ તો મને પૂરણ પીડી. આજે જ્યારે આપને મેં નેમ્યા ત્યારે જીવને જરા ઠંડક વળી (બેઠવા હસત લખાવે છે.)

જાળધર—(બેઠતા સ્વગત) હાસ રાકર, તારો બદલો વળ્યો, સતીનો પ્રેમ મળ્યો (ખમા ઉપર ઉપર હાથ નાંખતો પ્રકાશ) પ્રિય, તમારું કહેવું સર્વ સાચું છે. સ્ત્રીનું જીવન સ્વામિ છે. પતી વગરની પ્રેમદાયી પાણીથી પણ મોઢી છે. સ્ત્રીઓ તો સંસાર સાગરનું નાવડું છે, પણ તેનો ખરો આધાર તો ધણી રૂપી કુંવર ઉપર ધરાયેલો છે. ચંદ્ર જોમ રાત્રીને રજો છે. સ્ત્રી તેમ આખીની મગે છે. શીષળનતિ સ્ત્રીઓ સંસારનો સાર છે, અપનજીવનો શમુબાર છે. (પુન બેઠવા જાય છે)

પાર્વતી—(ક્રિયામય જોઈ સ્વગત) અરે આ તો કેમ જરૂર કૃતિમ વેરા ધારીજ છે. (પ્રકાશ પ્રવેશી) બોલ કુદ તું કેણુ છે ? આયું કહે નહિ તો હમણું જાણીને ભરમ કરીશ (મકોધ) જો કુલાગાર વ્યભિચારી શુ તુ પ્રપંચ પાસમાં નાખી મને સત્ય સુકાવ-રાવના ધારે છે, જાણતો નથી કે પાપ પાતાળમાં પુરેયું પણ જોતે છે. અરે પ્રપંચ પતંગીયા તુ આ દીપક ઉપર પ્રેમ રાંખે છે પણ જાણતો નથી કે દીપક શરમ ક્યારે રાખે છે ? જાણતો નથી કે તેનું વ્હાલ જોડને વરે છે કે જાણીને ભરમ કરે છે ?

જાળધર—(સ્વગત ચોંટતો) અરર આ શું ? મારી બાથમાં છે તે કેણુ ? (એ કાલાં પછો હતી) ને આ પુર જોશમાં બનકતી નક્કર માળા કેણુ ? (વિચારી) જરાબર આજ પાર્વતી હમે લાવ હવે તો ખરીજ વાત બોલી દઈ તેને મારી મહતાથી લોભાવુ. (પ્રકાશ) ક્રોધરી કંઠાર વચનો ન કહે હું સંકર નથી પણ શોદ લોકને આજ ઉપર ચડાવનાર જાળધર જોધો છું, ને તમારી દયાની ખાતર અહીં આજો છું. વડામતી માફક-વધી મણેલી જાણવાળા, રાખેડીથી રંગાયવા અરણ્યમાં આયડનારા સ્મશાનને સેવનારા, અને કળકુલને ખાનારા વિરૂપ શંકર ક્યાં, અને ચંદ્રથી પણ ચાર ગણા તેજવાળા ચોવનારૂપી અમૃતથી ઉભરાતા શરીર વળા ને ડાલતી કળી જેવા દીલવાળાં તમે ક્યાં ? ક્યાં કળી ને ક્યાં કરમાયલું કુલ ? ક્યાં મણિ ને ક્યાં રસ્તાની કુળ ? ક્યાં કેતકી ને ક્યાં કાંરાની શુંભ ; રે ક્યાં પદ્મણી ને ક્યાં જોગદાનું મુળ ?

કાયમની શક્તી મેળવી હાંદગી પર્યંત મુખ ભોગવવા માટે.

રાજ્ય સંસ્કૃતિ મંત્રાલય વહાલવ ટોનીક પીલ્ડસ.

આ અગ્રણ્ય દવા નપુંસક જોરા બનેલા પુરુષોને ખર પુરુષત્વ આપવામાં સક્રીય પહેલો નંબર પૂરાવે છે.

સ્વપંનામાં તથા પેસાજમાં જતી ધાતુને અંટકાવી ધાતુને વધારી થઈ કરી વીર્ય વીકારના દરેક-દરદો સારા કરે છે. લોહીનો જલ્યો વધારી શરીરનાં દરેક અવયવોને શક્તી આપે છે. નારા પામેલી વાદશક્તીને સજીવન કરી મગજને ગળવાન બનાવવાને વીજલી રૂપે કામ કરે છે. માથાનો દુખાવો, મનની દીનગીરી, માંધાઓમાં થતી કળતર, આંખે ચકરી આવવી, જીખનું કમી શત્રુ, કમરનો દુખાવો વીગેરે દરદોને જલદીથી દરે કરે છે. શરીરની સુસ્ત પડેલી નસોને તાકાત આપી વૃદ્ધને જુવાની હાલતમાં લાવી શીડા પેડી ગયેલા અહેરાને કાંતીવાન બનાવી શરીર મરત જેવું બનાવે છે.

મનુષ્ય જીવન સુધારીને વધારનાર આ છેલ્લો અમૃતમય ઉપાય છે.

ફીંડો ગોળી ૪૦ નંબર પહેલાના ૩. ૧૦.

જીવન વગરની હાલતને નવું જીવન આપવા માટે વૈલવ.

આર્મીંગ તીલાઓનો ઉપયોગ કરો.

તેના ગુણો નાંચે વાંચો.

વાપરિને અગ્રણ્ય થશે.

વૈલવ આર્મીંગ તીલા નં ૧.

કમજોર પડેલી નસોના લીધે ફુનીઆનુ મુખ ભોગવવાને ખાતવ થયેલા પુરુષોને નસોમાં વીજળીની ગાફક પાવર પેદા કરી નવી હાંદગી આપે છે. હાંદગીનું નપુંસકપણું હટાડવા માટે ફુનીયામાં આ દવાની ભેડી નથી. ફીંડો. આંસ ૧. નાં ૩. ૨૫.

વૈલવ આર્મીંગ તીલા નં ૨.

દાથરસ અગર કેમ્પેશુ જાતની કુટેવોથી લેમજ અત્યંત વીલાસથી નજીક પડેલી નસોને પોતાની અસર હાલત પર લાવી નસોમાં નવું જીવન આપે છે. ફી. આંસ ૧ ના ૩. ૧૫)

વૈલવ આર્મીંગ તીલા નં ૩.

આ તીલાને ઉપયોગ કરવથી હાંદગી સુધી નસો કમજોર પડતી નથી. જુવાનીમાં નસોને ચારગણી તાકાત આપે છે અને વૃદ્ધાવસ્થામાં પણ જુવાનીની હાલતને ટકાવી રાખે છે. ફી. ૩. ૫)

દરેક પત્ર વ્યવહાર ખાતગી રાખવામાં આવે છે સઘળો વ્યવહાર નીચેનાં મંત્રાને કરવો.

ડો. વલેરા,

કેકેલેન્ડ રોડ, મુંબઈ નં. ૪

WHY LOOK
"OLD?"

Persian Hair Dye

RESTORES
"GREY HAIR"

To be had from the Army and Navy,
Genrs., Phillips Thomson and Tay-
lor, Leach and Webster, Traher,
and also from all known Chemist
& Druggists. **SOLE AGENTS.**
HORMUSH DONABHOY & Co.
BOMBAY NO. 4. TEL. NO. 871.

નવરંગી

પુસ્તક પ મુદ્ર

જુલાઈ, ૧૯૨૦.

અંક ૧૧ ગા.

ડચુક એન્ડ સન્સ.

સોડાવાટર બનાવનારાઓ.

માલેક,

જમશેદજી ભીખાજી પંચકી.

નં. ૩૧-૩૩, બ્રીટીશ હોટેલ લેન,

અગાલો-સીટ,

કોટ મુબઈ.

ડોંગરેનું બાલામૃત.

મધુર હોવાથી
છાકરાંઓ ખુશીથી પીએ છે.
અને આ પીવાથી
છાકરાંઓની તાકાત વધી
તેઓ રુદ્રગુણ થાય છે.

શાશ્વતી દી. ૧૨ આના. ૨. ખ. ૬ આના.

કે. ટી. ડોંગરેની કં.,
ગીરગામ-મું'મઈ.

એક અમુલ્ય લાભ.

નવરંગની ચોથાં સાલની કપ્લીટ ફાઈલ.

નવરંગના નવાં ઘણાં ધર્મજ્ઞાન સંગીન વાંચના સેક્રેડો શ્રેષ્ઠીન સચ્ચના મારે આ એક વિશિષ્ટ છે. દાંતમાં આવતી અને મોટા કમ્પોઝી વચાતી Miss H. K. J. ની એક પહેલે પ્રકરણની વાંચવાની મોજ મળશે.

પણ સૌથી મોટા આપણનીની કલ્પની લખાવણી અને એની લોકપ્રિય થઈ પડેલી પછી અસારની લાગી તુચાળી તેટલી પણ પ્રારબધી અને તુચીર અંદર આવેલી છે. આવા ન વાંચી એ એક મોટી દૂરિન યુગાના અસર છે.

શીશુ દુઃખદયકા વાંચન દુષ્ટી લાગી અને કવિતાઓ, નિબંધો, મંવારો કલ્પાદિનું બર પ્રભાવમાં મોટુ છે.

કીમત રૂ. ત્રણ.

નોંધ—આ કાલે સાથ બેટની મેલકી મળશે નવી.

ખાનુઓને બરતું.

લેશીશ, ઇતસરસન, રીબન્સ, ત્રીમીગ્સ, ભરત કામના ઉંચા નમુનાઓ,
સાડીની કોરો કોવેસ કેનવાસ, ઇત્યાદી અમારી દુકાને એક ફેરો
મારી જોઈ જશોજી! બધું એ-વન છે.

આદમજી નુરભાઈની કું.

૩૪૬, ઉતવાલા બિલ્ડીંગ, ગ્રાંટ રોડ, મુંબઈ.

ભરત કામ માટે રેલ્વે-૨૮

રેશમોનો રાગ

નાં. ૧૦૩૬

રેશમ સર્વોત્તમ છે.

ગુલેનુર

ફેશનેબલ ખાનુઓ કાજે ફાંકડું પ્રદરશન.

ફાઇન આર્ટ નીફવર્ક ડીપાર્ટમેન્ટ

અલેખેલી મુંબઈ નગરીની તમામ કામની ફેશનેબલ ખાનુઓ અને
ભરતની અનેક સહીઓમાં જોડાઈ પંકાયલું ખાતું.

ઝીક ફેશન, રેશમ, સીકવન્સ, બેલી તથા ચામીના કામમાં ખીનહરીફ છે.

અમારા ખાતામાંથી ભરાયલા સાડીઓ, અને જ્ઞાઉએનું ઉમદા કામ, તેની
મનખુશ કરનારી ચોરીજનલ ડીઝાઇનો એક ખાસ સ્પેશીયાલીટી છે.

ખીબઓ અમારી ડીઝાઇનોની નકલ કરવાની ફાકતની કોરોશ કરે
છે એજ હમારા ઉત્તમ કામની સાબેતી છે. અમારા ખાતે અમારી
નાદરકારીગીરી તરફ જોતાં કીકાયત છે. અમારા ખાતામાં થયલું

ભરત કામ નીચલા ઠેકાણા ખીવાય ખીબ ફાઇન
દુકાને મલગે નહીં.

ધનખાઈ ફરદુનજી બનાજી,

નાં. ૫, આલનામોટ રોડ, બંસાલા હીલ, મુંબઈ.

રેસીટ નાં. ૪૩૫૪

વરમા એન્ડ કું. ૦

પરચુમર્સ

ના જનાવેલ ચોટો ડીરેઝ કોકોનટ, જેમમીન, રેડરોઝ વાહીટરોઝ, ચેરીમળા
હેર એમલિયો ચોખ્ખા કોપરેલ તેલ અને ઉમદા મુગ ધી વસાણામાથી જનાવેલાં છે.
વાહીટ એમલિયો ખીલકુલ વાપરવામાં આવતું નથી, જાલને વધારી નરમ
સુવાળા કાળા ચળકતા બનાવે છે. વધારે પ્રશંસા કરવા જરૂર નથી કારણ
તેની ખોરીટી ઉપર મોહિત થઈ હબરો સ્ત્રી, પુરૂષો અને
વિદ્યાર્થીઓ પોતાના જાલ ઉપરના હેર એમલિયોની સહા-
યતાથી અથ ટુ ડેટની ફેશનમાં શણગારે છે.
દરેક સ્ટોર અને રેસ્ટોરાંમાં વેચાય છે.

કીંમત દર ખાટલી દીઠ રૂ. ૧ પોસ્ટેજ ભુલું.

સોલ એજન્ટ-

ટી. એચ. ઠક્કર. સેન્ટ સાબુના વેપારી.

નાં ૭ ડીસેઝા, સ્ટ્રીટ, ચકલા કોસ લેન, મુંબઈ નાં ૩.

અમારે ત્યાં દરેક વસ્તુનાં લગ્ન અને પેરીમના સેન્ટ, માણુ, ટોઇલેટ પાવડરોનો
મોટો જથ્થો હમણાંજ આવી પુજો છે. વધાળાં વેપારીઓએ પોતાના લાભને
ખાતર એક વખત ગ્રાઈસ લીસ્ટ મંગાવવા ખામ અરજ કરવામાં આવે છે.

નવરંગ.

વાંચવાલાયક વાર્તાઓ ને વિષયાથી ભરપૂર માસિક.

માલિક અને અધિપતિ—મીં અરદશર અરશેહલ દેશાઇ.

ઓફિસ—૨૩૭, બજારગેટ સ્ટ્રીટ, કોટ, મુંબઇ.

વૉશિંગ લંચાનમ હિન્દુસ્તાનમાં રૂ. ૩૫ છુટક નકલ આના ૮.

પ્રદેશમાં રૂ. ૪

પાંચમાં સાલના માંહકોને મીં બ. ન. કાબરાહલુ એક પુસ્તક ભેટ.

પુસ્તક ૫ મુ.

જુલાઈ, ૧૯૨૦.

અંક ૧૧ મો.

અનુક્રમણિકા.

મદિરાની ગોઠાણા (ચાહુ વારતા)

અધિપતી.

નર વાંચશેહ

અધિપતી.

ગોઠામા કે ગવાલીના લખનાર કેવા ?

રાં રાહ.

જેગી.

નલિનીકાન્ત.

પુદાની શોધમાં

J. M. Hormuji.

એક જ ભૂલ હંદીની પુલ (વારતા)

Queen Airis.

હવ પ્રત્યે બે બેલ (કવિતા)

મ. એમ. એમ.

ગીનની કોશીક કહેવતો

રમણલાલ શાહ.

પૈસા પર પ્યાર (ચાહુ વારતા)

ગીસ મુના ધરાની.

જાળધર અને સતી વદા

કવિ ભાઈશંકર વિ. પરીત.

તમે વાંચી કે ?

‘નવરંગ’ના અધિપતિની કલમથી લખાયેલી દીલપજીર વારતા

અખખાનો કીનો !

કીમત રૂ. ૧ પોસ્ટેજ ભુલુ.

બાટલીવાળાનો અસલ કપીનાઇન ટેબલેટ ૧ યુનિટ દરેક બાટલીમાં નંગ ૧૦૦.
 બાટલીવાળાનો અસલ કપીનાઇન ટેબલેટ ૨ યુનિટ દરેક બાટલીમાં નંગ ૧૦૦.
 બાટલીવાળાનું એચ્યુમીક્ષર મેલેરીયા તાવ, ઇનફ્યુએન્ઝા વગેરે માટે દવા.
 બાટલીવાળાની ટૉનિક પીલ્સ શીક્ષા માણસો અને મનતંત્રુની નબળાઇ માટે ગુણી.
 બાટલીવાળાનો પુષ્ટ પાકીડર, દાંતના રક્ષણનું મનન.
 બાટલીવાળાનો રીંગવમ ઑઇન્ટમેન્ટ, દાદર, ઘોળી ઇતિ વગેરે માટે મદદમ.

સઘળા દવા વેચનારાઓ પાસેથી મળશે અથવા લખો.

ડા. એચ. એલ બાટલીવાળા સન્સ એન્ડ કું. લીમીટેડ.

નં. ૮૭ વરંલી મુંબઈ નં. ૧૮.

તારતુ સરનામું ડાકટર બાટલીવાળા દાદર.

Dr. H. L. Batliwalla Sons & Co., Ltd.

No 87, WORLI, 18 BOMBAY.

Telegraphic Address: "DOCTOR BATLIWALLA, DADAR."

ગ્રાંટરોડ વેરથી તમારે મારકીટ વેર ધકેલા ખાતા

જવાની કંઈજ જરૂર નથી.

જામ, જેલી, ખીખટી, સારડીન, કોકો, ચોકલેટ, ઇ. વેલતી
 ખોરાકી; સેન્ટ, લવન્ટર, કોલોનવાટર, સાબુ, તેલ, હેરબ્રોથલે,
 જાતબતના મેકરેના; જેપાનીઝ અને આઈનીઝ કટલરી, તથા ભેટ
 સોગાટને લાયકની હમા ચીઝો; પેટન્ટ મેડસીનો, અને પરફ્યુમરી,
 મારકીટ ભાવે અમો વેચે છીએ.

પીરોજશા નશવાનજની કું

શેઠના ચાલ, ગ્રાંટરોડ, મુંબઈ.

માલેક:—પરિશા શાપુરજી મેસાનીયા.

જે. ખરશેદજીની કું

(આ કંપની ધીરા વરસનાં વૃત્તનાં અનુભવીની જાતી દખરેજા હેઠલ આવે છે.)

હમારે તંથી તવમારીની કપ્તી, ઘી, ખાંડ, મેવો, દરેવો મસાલો ચાહે, કોરી, મુખડ,

કોખાન, અખર, ખચ્ચાંતા રમકડાં, નવાં વરસનાં તથા બદલે કાર્ટો, ભેટ

આપના લાયક ચીજો; તથા દરેક જનનો વિચારપતી માલ, પેટન્ટ

દવાઓ, વિગેરે. કીધાપત બાવે મદદમે.

તાખ્યાખીઈઈંગ, મેદવે હાટલની સ્કેમે, ચનીશા જકશન મુંબઈ.

નવરંગ.

પુસ્તક ૫ મું.

જુલાઈ, ૧૯૨૦.

અંક ૧૧ મો.

મહિરાની મોહકાણ!

(યુરોપીયન સંસારની એક મોટી વાર્તા.)

૨૦.

આનંદ, વૈભવ અને યુગનાં સમયમાં એક સ્ત્રીનું મગજ કાંઈ અજબ પ્રકારની વીલક્ષણતા ધરાવે છે. તેણી કાંઈ વિચિત્ર ક્રાંતાઓને વશ રહે છે, કે જે ક્રાંતા તેણી પોતામાં શાથી આવેજ કરે છે તે કાંઈ કહી કે કલ્પી શકાતું નથી. તેવી પળોમાં તે જેનાં ઉપર સદેકે હોય છે તેને કાંઈ કાંઈ નહીં બાણ્યોદ્દેશી પદ્ધતિમાં મોજ માને છે અને ગમત મેળવે છે. અને તે કોઈક વાર તો આશ્ચર્યચકિત કરનારા તેમજ આનંદમય પણ હોય છે. તે દેખાડે છે કે સ્ત્રીનું મન, ચંચળ, અચાક અને ઈર્ષાથી ભરપૂર રહે છે. કીંતુ દુઃખની વેળાએ—મજા ઉપર જ્યારે વિપત્તિઓનો વરસાદ વરસે તો હોય છે અને તેનાં નાની દોસ્તો તેનો પડખો શુપ્તપ હોડી ગયેલા હોય છે ત્યારે જેમ એક મધમાખ કરે છે તેમ એક પુલ ઉપરથી બીજા પુલ ઉપર ઉડી તેનો મધુર રસ ચુસી લઈ તે સુકાઈ જવે તેને તરબોટી દઈ કોઈ બીજા બીજાનાં કુલની તરફ આકર્ષાઈ દોડે છે તેમ કરવા બદલ આફતોને સમય સ્ત્રીનું મન પોતાની સાધારણ ચંચળતા અને ગમત થાને વધારે શ્રેયસ્કર બળણ ધારણ કરે છે અને તેની ઉમદા મનોવૃત્તિઓ, દયા, લાગણી અને નમ્રતાનાં ઉમદા સદૃશ્યો તેનાં પુર જાહારમાં પ્રકટી રહે છે.

લુઈએ લાગી આવ્યું કે તેણીને હજી ઘણી ફરજે યાજ્ઞવવાની હતી અને તેથી હીંમત પકડી તે પોતાનાં બેટા સાથે કોટેજમાં પાછી ફરી અને તે બધું વેચી સાડી નાખી અને એકલું રોકડાં નાણું એકઠું કરી વિકટરનું દેવું બદલ કરવાનાં શુભ નિશ્ચય ઉપર આવી. તેણીએ તત્કાળ તેની વ્યવસ્થા કરી નાખી અને તે રાત તે કોટેજમાં તેનાં બેટા સાથે ઇવટની શુભરી બીજાણાં ઉપર નિદ્રાગ્રસ્ત થવાનાં ખ્યાલથી પડતી

વેળા તે દુઃખી યદિ તેણીને પુનઃ ધર્મ આવી અને અગ્રજોનો પ્રવાહ તેણીની મનોહર ચતુઓમાંથી નિકળ્યો. તે બાગડીએ પોતાનાં બેટાને જોશથી પોતાની ગોદમાં દાખ્યો. તેમાં તેણીનો માત્ર એકલો દિલ્લો હતો અને તેથી તેણી કાંઈક અંશે શાંત પણ થઈ. દોલત અને વૈભવ ગયો હતો તો શું થયું? તેનો પ્રીય પતિ અને તેણીનું વાહાલુ બાળક તો તેની પકડે હતું કેની? જો કે તે ગરીબ સુવાન પરણેલનું આશાવંત છગર ગરીબાર્થનાં ખુશ હખથી દાઝી ગયું હતું છતાં પોતાનાં પતિ અને બેટાનો પ્યાર તે દાઝયાંનાં ઘા ઉપર મલમપતા સમાન હતો. ફક્ત એક વિચારજ તેણી દુઃખ કે ધીરજ વગર કરી શકતી ન હતી અને તે પોતાની પ્રીય પુત્રીનાં આગમાં બળીને લાસ થવાનો હતો, કે જે દાઝણુ બનાવની સાથેજ તેઓની જ્ઞાનાપરાણીનું મંડાણ પુર વેગમાં શુરૂ થયું હતું.

બીજી મહુવારે તે અભાગણી અબળા સમ્પ્રતિથી ઉઠી અને પોતાની થોડીક જરૂર જોગી થીજે એકઠી કરવામાં ને બાધવામાં ગુંટાઈ. તે એકઠી કરવામાં આવેલી જણસોમાં તેની મરનાર માદરનાં થોડાંક નજીવાં ગહુવેરાતો હતાં, જે તેનાં પાળણુ-હાર કેપટન ડોવેલ્યરે તેણીને સપુર્વ કર્યા હતાં; ને તેણીએ વેચાઈ જતાં અટકાવ્યાં હતાં. તે કમનસીબ મહિલાએ છેક છેલ્લી ઘડી વેર ધીરજ ને શાંતી રાખી હતી, પણ હવે તે પોતાની લાગણીઓ ઉપર વધુ વાર કાશુ રાખી ન શકી અને તેણી રડી. આંસુઓનાં ધોધમાં તેણીને ઘણો સધ્યાંસે ને દીલાઓ મળ્યો, અને વ્યારે તેનો સરસામાન જે તેણીએ ગઈ સાજનો વેચી નાખ્યો હતો તે લેનાર ધણી આવ્યો. ત્યારે તેણીએ જરાક હસીને તેને આવકાર આપ્યો. તેણે બધું ગાડાંમાં ભરાવ્યું અને પછી હુઈએ નાણાં ધુકાવી આપી મલામ કરી ચાલતી પકડી. હુઈએ હવે તે વાહાલું ઘર દુઃખથી ચીરાઈ જતાં હૃદયે પોતાનું થોડુંક સચરચીલું લઈ છોડી જવા તૈયારી કરવા માડી, તેટલાં એક પોરટગેજ આવીને દરવાજા પર થોલી અને અંદરથી ટાઈટસ ટીબસ બાહાર આવ્યો.

હુઈનાં હૃદયમાં તેને જોતાંજ કાંઈ આશા ચુરૂ આવી અને તેણી તેથી તેને આવકાર દેવા સાંભી ધઈ.

“વેદ, મહારાં વાહલાં મેડમ,” તેણે અંદર આવી એક ત્રંક ઉપર ગોડવાતાં લગાર મગરૂર અવાજે કહ્યું, “ત્યારે તમારો મલ્ટી ફ્લીટ જેલમાંજ અંતે છે કે?”

“અફેમેમ,” હુઈએ ગમથી કહ્યું: “બીજો ઇલાજ શું છે?”

“પણ તેને મદદ કરનાર એક મિત્ર હતો, મેડમ,” ટીબસે કહ્યું, “એને સાલ્ય થયા એક મિત્ર હતો કે જે રેમન પાઈલીયસને વળગી રહ્યો હતો તેમ એની સાથે વર્તે. બીજા શબ્દમાં કહીએ તો છૂટ ને ચુનાની માફક.”

“મિત્ર? કોણ?” હુઈએ અત્યણીથી પ્રશ્ન કર્યો.

“હા, મિત્ર અને તે ગાહસમાં, ટાઈટસ ટીબસ, એમકવાસરમાં.” ટીબસે દાલી થોડી કહ્યું.

“જોહ, સાહેબ, ત્યારે તો હું તમને ફરીથી કરગરીને વિનવું છું કે તે ભય-
કર કારાગૃહમાંથી માહુરા નાથને છોડવો અને હું તમારી હાંદગી ભરતી ઋણી રહીશ.”

“હું એજ તો કરવા આહુ છું,” ટીબત્સે પોતાનાં ઘડીઆળનાં છેડા સાથે રમત
કરતાં નીચી નજરે ફેરવે, “પણ જો પાહાડ મહુમદ આગળ જઈ ન શકે તો મહુમદે
પાહાડ આગળ જવું જોઈએ.”

લુઇએ કથો ઉત્તર વાળ્યો નહિ, જે જોઈ ટીબત્સે સંમત થયો કે તેનાં જોલ-
વાનો ભાવાર્થ તેણી સમજી શકી ન હતી.

“સગજ પડતા શબ્દમાં કહું તો જો માંગનાર અને ન આવે તો તમારે
માંગનાર પાસે જવું જોઈએ.”

“પણ હું તો ધારતીંતી કે માહુરા પતિનાં કીસમતની દોરી તમારાજ કરમાં
છે,” લુઇએ જોડી.

“નહિ, યુગસુરત બાતુ,” ટીબત્સે લુઇએ તરફ જારી નજરે જોઈ ચલાવ્યું,
“મેં હુંડી એક ત્રીબળ ધણીને પાસ કરેલી છે ને તે તમારા પતિની હાલની
હાલતનું સુખ છે. તે કાંઈ ઘણા દુર કે પથરનાં હડાનો માણસ નથી અને તે જોશે
કે તમારા જેવાં પરીસુરત બાતું જો બાગતમાં લાલ ધરાયે છે તો—”

“જોહ, હવે મને તમે કાંઈ ધીરજ ને આશા આપી,” લુઇએ વચમાં પડી
કહ્યું, “કહો હું તે ગૃહસ્થને ક્યાં મળી શકશું? હું એકદમ તેને ત્યાં દોડી પોહ્યું.”

“જો ખરી વાત છે. પણ તે અત્રેથી થોડેક દુર રહે છે અને—”

“જો તે સોહકરો માહુરા દુર ની રહેતો હોય તો ખી શું મુઝાકો છે?” લુઇએ
જુસ્સાથી જોડી, “હું ગમે તે કરી તેને યોધધ અને મગશ, પછી તેમ કરવા માટે
મને ઉઘાટે પગે તીક્ષણ અણીજોવાળા ખીજાજોવાળાં જમીન ઉપરથી જવું
કાં ન પડે.”

“જો ખાચીતંજ ઘણું મજાકનું, લાગણીભર્યું અને હૃદયધોવક છે,” ટીબત્સે
કહ્યું, “પણ તેમ કરવાની અહુણા આવશ્યકતા નથી. પોસ્ટએજો આજનાં જમાનામાં
મુસાફરીનું અનુકૂળ સાધન છે.”

“પણ તેનું ગાડીભાડુ? તમે તો જાણો છો કે હમણાં એક ગીની પણ ખર-
ચવી માહુરે માટે લાભદાયક નથી.”

“અરે પણ તમારી પાસ ગાડીભાડુ માંગે છેજ કોણ?” ટીબત્સે ગેપરવાહીથી
કહ્યું, “મને ખી સાથે તો આવવું જ પડશે કેમકે ગાહરી ગેરહાજરીમા પેલો માંગનાર
કશું સાદું કરી શકે નહિ. એટલે આપણે સાથેજ જઈએ. મને ગાડીભાડુ
જોઈતું નથી.”

“જોહ, ત્યારે તો મોટી મેહેરબાની!” લુઇએ સુશાલીથી ઉછળતાં કહ્યું.

“આલો ત્યારે આપણે વળત જોહવા વગર નિકળી પડ્યે,” ટીબત્સે સુચન્યું
“આ સામાન હાંકમાં અંદીજ રહેવા દો ને શુચાને ફેંક ઉપર એક કેક આપી
જોસાય ને કહો કે આપણે આવ્યે ત્યાં વેર જોસી રહે.”

“નહિ,” લુધ્ઝ બોલી. “વિકટરને તો માહરી સાથે જ લેવશ. તે એખલો બેસશે નહિ.”

“જેવી તમારી મરજી,” ટીબ્સે કહ્યું અને પછી તે ઉઠ્યો. લુધ્ઝે કોટેજ અંદર સામાન હોવાથી બંધ કર્યું.

તેઓ તે જે ગાડીમાં આવ્યો હતો તેજ ગાડીમાં ગોઠવાયાં અને ગાડી ત્યાંથી હંકરાઈ ગઈ.

તે ગાડી ઘણી ઝડપમાં જતી હતી. મોહુલ્લાઓ પગી મોહુલ્લાઓ વટાવીને તે થાહેર બાહાર નિકળી. લુધ્ઝ વિચારોમાં ગરક થયેલી હોવાથી તે બાણી થકી નહિ. અતે તે ગાડી એક ઉત્તર એકાંત લાગમાં એક તેવીજ ઉત્તર ઝુંપડી આગળ આવી ઉભી.

ટીબ્સ અંદરથી ઉતર્યો અને લુધ્ઝને ઉતારી. ગાડી તેના કહેવાથી તુરત પાછી ફરી. લુધ્ઝ તે બીઆબાન જગા ને મકાન ભેઠ અતી વિરમય પાની. શું તે કોઈ માંગનાર આવી એકાંત જગ્યાએ રહેતો હતો? આત્મગાત્રુ વસ્તીનું નામ તહિ હતું.

ટીબ્સ તે એકાંત ઝુંપડીમા તેઓને લઈ ગયો અને પોતે ત્યાં મૂકેલી એક ખડીયા ખડખડ ખુરશી ઉપર ગોઠવાયો.

“આવો, બેસો.” તેણે લુધ્ઝને સંભાળીને કહ્યું.

જ્ઞાનો વિકટર તે એકાંત જગા ભેઠ ગભરાયો અને બીહીકથી પોતાની માને વળગી પડી રોવા લાગ્યો. લુધ્ઝને પણ શક પડ્યો અને તેણીએ જે વગર વિચાર્યું પગલુ ભર્યું હતું તે માટે તેણીને પશ્ચાત્તાપ થયો. ટીબ્સ તેની તરફ કાંઈ વિચિત્ર અને બેઅદબ રીતે ભેતો બેઠો હતો.

મીઠો ટીબ્સ ખુદાને ખાતર કહો કે આપણે ક્યાં છીએ?” લુધ્ઝે ગભરાતથી પૂછ્યું.

“ક્યાં જાયે?” ટીબ્સે હસીને ઉત્તર દીધો. “એક ઘણીજ મજાહની પુથતુમાં જગ્યામાં કે ત્યાં હું થોડા દીવસ મોજમાં પસાર કરવા માંશું છું.”

“અને મેળવિલનો પેલો માંગનાર?” લુધ્ઝે પુછ્યું.

“મેળવિલનો માંગનાર? શ-શ! શું તુ એમ ધારે છે, ડીયર, કે મેં તેને માટે આટલી બધી વેધ કરી? તે ગિચારો જલમાં સળકે છે તેને છોડાવવાની કાંઈ બીજી રીત નથી. તે બહો નાલાયક છે. તું વાહાલીનાં ખ્યાર માટે તોતહનજ. તે છાકો, ઉદાઉ, અનીતિવાન—”

‘ખામોશ સાહેબ.’ લુધ્ઝે તરારો કર્યો અને તે હીચકારો બે ઘડી તેથી દબાઈ ગયો. “માહરા પ્રાણેશ્વર માટે એવા અપશબ્દો વાવડવાની હીંમત કરતા ના.”

“માહરી વાહાલી,” ટીબ્સે ગુરૂ કર્યું. “હું—”

“ઓહ. હવે હું તમારી લુઆઈ, તમારી નિચતા કંઈ થઈ છું.” લુધ્ઝે, શીકડી મારતાં કહ્યું. “પણ તમારી હીચકારી કમાઈ ફાવનાર નથી. તે માટે તમને

યોગ્ય શીક્ષા થયેજ. હું કહું છું કે એકદમ મને જવા દો.” એમ કહેતાં તેણીએ ન્હાનાં વિકટરને પોતાનાં હાથમાં ઉપાડ્યો અને ઘાસનાં તરફ ગઈ. તુરંતજ ટીબેલ્સ ઉઠીને આડો થયો.

“ધીમે, માહરી મટુકલી, ધીમે. નરમ હૃદય તાંહરા જેવી હૃદી પુનઃસુરતીઓ કદી છતી શકતા નથી. અને સેવક ટાઈટ્સ ટીબેલ્સ, એસકવાયર કાંઈ પોન્ચી મટોડીનો માણસ નથી.”

“ખંદમાશ તું મને રોડી શકશે નહિ,” હુઈએ મોટેથી કહ્યું.

“ડીયર, તારા વિચારીને બોલ. તું વખૂતનાં વહેવા સાથ આપોઆપ ઠંડી થશે!”

“હું ખૂબ પાડશ, મદદ બોલાવશ. આંચે બુલમ હું સાંજનાર કે માફ કરનાર નથી.” હુઈએ દમથી કહ્યું. જો કે તેની છાતી તો ગભરાતથી ગોચા ઉઠી જતી હતી.

“તાંહરે જોઈએ એટલી પુમ પાડ. અંહી કોઈ તે સાંભલનાર નથી. કોઈ તને મદદ આપે તેમ નથી.” કંઠે જવાબ મળ્યો.

“મને એકદમ જતી મૂક, હુઆ” હુઈએ બાહાર જવાની ખેંચતાણ કરતાં કહ્યું.

“અરે માહરી મટુકલી, જો તે કાંઈ જાને?” અને એમ કહેતાં ટાઈટ્સે એક જાળકેને જાણું કરે તેમ હુઈએ પકડી પાછી પુરસી ઉપર બેસાડી. તેણી જાપડી લગલગ બેસુદ્ધ જેવી પુરસીમા ધણી પડી.

“મમા, રડો નાં,” ન્હાનો વિકટર પોતાની માવિતર ગમ બેઈ બોલ્યો. હુઈએ તેને પોતાની ગોદમાં દાખ્યો અને રડી પડી. ગોચા લોહીનાંજ આંસુઓ તે તે વેળા રડી. તેણીની ઉશકેરાત ને ગુસ્સાથી થાણુ બેશમાં ઉંચકાતી છાતી તેણીના ગમ કેવો અગાધ ને અસહ્ય હતો તેની સાહસ આપતી હતી.

૨૧.

હવે આપણે પાછા પેલા શરાણના સ્થળતી (કે લોગ ?) વિકટર મેજવિલની ખબર લઈશું. આપણે તેને છેલ્લો મહિરાપાનમાં ચક્રચુર અને ત્યારકેડે મહિરા જેવાજ પુરા ને બલ્લેમ લુગારની રમતમાં પોતાનાં જેઠાનાનાં બેડીયાઓ બેડે હુમશરીક જની પોતાનાં થોડાક પાઉન્ડને ગુમાવી ગેઠેલો અને તેની ખીજ સહવારે લગતાં તે કુજે પોતાનાં સંદાનાં સરેસ્તા મુજબ આણુહુદ પસ્તાતો અને પોતાનાં મનને અસંખ્ય શાપો દેતાં બેઈ આવ્યા છીએ.

સહવાર પસાર થઈ હતી. જખોર પડી અને જખોર પણ પુરી થઈ ગઈ અને વિકટરની અત્યંતની વચ્ચે હુઈએ આવીજ નહિ. પેહલેલે તેણે ધાર્યું કે ઘરનું ફરનીયર આદિ વેચતાં તે રોકાઈ ગઈ હશે, પણ કલાકો વહી જવા છતાં તે આવી નહીં. તેણે ફીકર ફરી કે તેણીને કદાપી અકસમાત નડ્યો હશે. તેના મનને એવો કોઈ ખતરો કે બાંતી ખીલકુલ ન થઈ કે તેણી તેના પુરા મિત્રનાં જસમું તેની હુઈએકાંથી ફરી હતી. તેની બેકારી વધી ગઈ. તેણે તારતો દીધો ન હતો. ખપોરે

તે પોતાનાં ગર્થ કાલનાં મિત્રોને જઈને મળ્યો. અને તેઓ ગ્રામ મદિરાપાનમાં પુનઃ અકચુર બની પોતાની સર્વ ચીંતા ભૂલી ગયો. સાંકુજ પણ પડી, પણ લુપ્તબની આમદ થઈ નહી. પરંતુ હવે તે પોતાનાં નવા મેળાતીઓ અને મદીરાનાં મોહમાં એટલો તો શુટાએટલો હતો કે લુપ્તબની ગેરહાજરીનો ખ્યાલ તેને સુદૃઢ થયો નહિ. તે પોતાનાં મિત્રો જોડે દાડ અને બીડીનું નખખોદ વાળતો ફરામને હાથે જોડો. તે રાત્રે તે બીછાણા ઉપર કેમ ગયો તે તે બીછા સહવારે કદબી કે કદી શક્યો નહી. બીજો દીવસે પણ લુપ્તબને ન આવેલી જોઈ વિકટર ખરે મને ગભરાયો. તેણે પોતાનાં કોટેજ ઉપર તેઓ વિષે પુછપરછ કરાવી તો ત્યાંથી લંવાળ આવ્યો કે તેઓ આવી ગયા હતાં. વિકટરને તે જાગર અલગચાળીથી આજોજ કરી મેળનારી નિવડી. એક બે પળ વિકટર અતિ શોકાચ્છેદ બની ગયો. પછી પોતાના મિત્રો સાથે લેખાઈ મદિરામાં નાહુલવાથી તે બે પળ અગાઉ વ્યાપી રહેલો શોક સાથે વિસરી ગયો. અને એવીજ રીતે તેનાં દીવસો લેલખાનામાં ગળડવા લાગ્યા. તે તમામ ઉભડી ગયો, દીવસે દીવસે લેવાતો લુટાતો ગયો અને પોતાનાં દાડડીયા, ઉંખડેલ અને નિતિબ્રુટ દોસ્તોની ભુરી શગતમાં પડી તે તેઓ જેવાજ દુશ્મનારી બન્યો.

દીવસો ગળડી ગયા, પણ લુપ્તબ તેને મળવા ન આવી અને ત્યારે તે તેને તથા ગર્થ હતી એ ખ્યાલો તે વધારે વિષડેલ ને કુછંદી થયો. તંબાકુ અને દાડ એજ તેનાં વિષુદ્ધ ન પડે એવા મેળાતીઓ બન્યા. જાણીતાજ, ગર્જ કહ્યું છે કે એક દેશનો નાશ કર્યો હોય તો તે દેશનાં વાનીઓને મદિરાપાનમાં તલ્લીન ચતા કરે અને તેઓનો નાશ સત્તર થયે અને એક આખ્યા દેશ માટે જે સ્ત્રીકાંત સત્ય પુરવાર થાય એમ છે તે જાપડા વિકટર જેવા એકલકોમલ માણસના જાગમાં તેનો નાશ ફરનાર નિરડે તો તેમાં અતીરણકતી કે અલગચાળી શી છે ?

દિવસો કેમ જતા ને કેટલા જતા તેની પણ હવે વિકટર દરકાર કરવા લાગ્યો નહિ. તે સહવારે ભારી દુઃખતે માંથે ઉડતો અને ગર્થ રાતે કરેલા કુકર્મો ને મદિરાપાનનાં મોટા આહારનો વિચાર કરતો ને તે માટે કાંઈ જગરતી પસ્તાતો કે ખીજવાતો ને જણાવે પડી પોતાનાં મિત્રો જોડે જઈ જુગાર આવી રમી વખત શુગરી પાછો મદિરાનાં અયતાન્યન મોહમાં મહાલતો ને રાત્રી થતાં અર્ધ સુદીમાં કે સુધ્ધી વિનાજ બીછાણે જતો. હવે શશમ તેની લાગણીઓ ઉશકેરી શકતો પણ ન હતો. તે તેમાં મસ્ત બની હેવાન મીસાલ બની જતો. તેની તમામ લાગણી—તે ભુરા લખમાંથી છુટવા કે સુધરવા માટેની આશાઓ—તેની ગેરહાજર પળેતર અને જાગક પ્રત્યેનો પ્રેમ—વર્તમાન કાળનો કોઈ વિચાર—ભૂતકાળનો સદ્ગતી ખ્યાલ, ખુશાલી, ખમી ભય, મૃત્યુ પામી ગયું હતું. તે એક ચંત્ર પેથે કામ કરતો હતો. નીચમસરે નિત્ય ઉડતો. પોતાનાં રૂમનાં એકાંતમાં સદવાર શુલ્કરી, બપોરનાં દોસ્તો ગ્રામ મળી દીવસ ગાળી વખતસર બીછાણે જતો. તે કોઈ માથ કાનું બોલતો કે ભેલાતો નહિ. કોઈ પુઠે તોજ ઉત્તર દેતો. કોઈ તરફ ઝાંખીને જોતો પણ નહિ. કુકર્મો તે કારામુકમાં તે એક અજમ પ્રકૃતિનો કેદી થઈ પડ્યો હતો.

પણ દીવસે દીવસે તેના શરીરમાં અજળ ફેરફાર થતો હતો. તેનો તંદરોસ્ત બાંધો ઝડપથી નબળાઈ જતો હતો. તેણે જે કુટેયો, ધારણ કરી હતી તે કુટેવોનાં હૃદયનાં પ્રચારથી તે નબળો પડતો જતો હતો. તેની આંખોમાં ખાડા પડ્યા હતા; હાથો ધુજળા થયા હતા, શરીરનાં દરેક અંગ્યવે ઢીલાં અને નબળાં થઈ ગયાં હતાં. એ તો પ્રત્યક્ષ હતું કે એક વેળાના ફેશનેશનલ વિકટર મેંજવિલને છાંટપણ પોતાનો શીશર બનાવી બેસી તેને મનુષ્યનાં ભુધી ગળનાં દોઝખનો લોગ બનવા તૈયાર હતું.

તેને કારાગૃહવાસી થયાંને એક વસ્ત્ર પિત્તી ગયું હતું. દંહડાઓ બઢકે ચંકવાડીયાંઓ થયાં તે પોતાની ગેરહાજર-બઢકે શુભ થયેલી પરણેતર કે બન્ધ્યાનો ખ્યાલ કરવાને પણ વિસરી ગયા હતા. તેની પ્રકૃતિ દિન પ્રતીદિન વધતી ખરાબ થતી હતી તે નબળો, કાહેલી ને તમામ મરેહાલ થઈ ગયા હતા. એક દીવસે તે ત્વરતી બીમાર થયો અને પોતાનું બીછાણું પણ છોડી ન શકે એમ એક તેને ઘણું દુઃખ થયું. તેને પાણીનો એક ગોટ પણ લાની આપે એવો એક પણ મિત્ર ત્યાં ન હતો અને ત્યારે તેને પોતાની પરણેતરની પાછી યાદ થઈ. તે અજળ થયો. તે કાંઈ એટલો સમય મુંઘી ગેરહાજર રહી હતી અને તેને એ ગેરહાજરી કેમ લઈ ચલાવી હતી? બઢકે તે ખમીજ કેમ શક્યો હતો? અને એ ખ્યાલના દુઃખમાં તે ખ્યાલ સાથે નોકાયેલી અનેક દુઃખી દેશીયતો તેનાં સગજમાં સ્પુરી આવી. તેણે લુઈએ મળવાની હવે ટગર કરી. તેને લાગ્યું કે માત્ર તેજ તેની સારવાર કરે કે દીવાલો દે એવું આ અવનિમાં હતું.

“ઓ લુઈએ, લુઈએ, તું ક્યાં છે?” તે નબળા સાદે તે ક્યાં હતો તે બુઢી બઈ પુછાયો. “તું” મને કાં છોડી ગઈ? મહાં બચ્યું ક્યાં છે? અરે તું શું મને આમ તરછોડી ગઈ?”

તે શબ્દો તેનાં હોઠમાંથી બાહ્યર પડ્યા કે તેજ વેળા એક અજળ સન્નિગથી કે નેવા સંભોગો આપણી છાંટગીમાં આપણે જ્યાર ત્યાર બનતા બેઈએ અને અનુભવે છીયે તેમજ વારતાઓમાં વાંચે છીયે તે કમનું બારણું લિધાયું અને લુઈએ અંદર ધસી આવી. તેણીની પાછળ એક ભુર્જેગ શુદ્ધ પોતાનાં હાથમાં વિકટરનાં ભુચાનાં હાથની પાંખડી પકડી તેને દોરવતો અંદર આવ્યો.

૨૨.

કુટેયો અને કુહાંદોલી ભજડલ થઈ ગયેલો મેંજવિલ પોતાની મોહરશાર અને બાળકને બેઈ એક બાળક જેવે રોયો. તેના ગમનો પુવારો પુટયો અને તેની આંખો દે ને આજ દીવસો બઢકે મહિનાંઓ થયાં આંખોનો વરસાવતી ન હતી તે હવે એકદમ આંખોનો દરીઆવ રેહવા લાગી. તેણે વારાફરતી પોતાની પ્રતી અને પુત્રને પોતાની છાતી સરસાં ભેશથી આંખ્યાં. તેની મંદ અને હડી થઈ ગયેલી નમ્ર લાગણીઓ હવે પાછી સંજવનને સંજેત થઈ. તેણે પોતાનું માથું

પોતે ગુલરેલી કુછંદી જીંઘીની ચાદોનું વાદળ પોતાનાં સીમાગમાંથી વિખેરી નાખવા દાખ્યું. નવી આશા તેનાં અંતરમાં પ્રકાશી નિકળી.

“ઝોહ, માહરી વાહલી, વાહલી, લુછંઝ” તેણીને એક હાથ મરજીત પકડી રાખી તેણે પૂછ્યું. “આ કંગાળ કારણમાં તેં મને કેટલો લાંબો વખત સુધી એમલો છોડ્યો? એ વખત કેમ અને કેટલો પસાર થયો તે હું બાજીતો નથી. પણ મને લાગે છે કે આપણે ઘણાં મહિનાઓ તક વિયોગ મેહુઓ છે.”

“અફસોમ.” લુછંઝ પોતાનાં ભરથારનાં હાલકવાલ અર્ધા મૃત્યુ સરણે જઈ ચુકેલા આકાર તરફ જોઈ ગમનાં આંસુઓ વરસાવતાં બોલી. “શું બાજી છે તે તું બાજીતો નથી મેં ઘણું પચ્યું છે—ઘણુંજ. પણ એ બધો વખત દરમીયાન મને માહરી સ્થિતિનું ભાન ન હતું, નહિ તો મને તાહરે મને ઘણુંજ લાગતે. માહરી ગેરહાજરી—”

“તાહરી ગેરહાજરી?” ગેજવિત્ર અચરત થતાં પોકાર્યો અને પોતાનાં માથાં ઉપર હાથ ફેરવ્યો. તે પાછો ગુચવાતો હતો. “ત્યારે શું એ ખરું છે? એ ખરો નથી? તું મને એ બધો વખત છોડી ગઈ? મને અને સખડતો, સીગતો છોડી આલી ગઈ? ઝોહ લુછંઝ! તાહરે માટે મેં એ કદી માન્યું ન હોતે! પણ હું બાજીતું કે મેં તાહરે ગંભીર ગુન્હો કર્યો છે. હું બાજીતું કે મેં તાહરી મોટી દોષતને દારવાટો કર્યો છે અને તાહરી સાથ ઘણી વાર કઠોર વર્તણૂક બીક ચલાવી છે. તાહરે મોટા ખ્યારનાં બદલામાં મેં જે દુષ્ટ વર્તણૂક તાહરી સાથ ભુતકાળમાં ચલાવી હતી તે હવે હું કદી શકું છું. ખરચીતજ મેં મહારી ખરાબ ચાલથી તને ઘણી રડાવી છે. તને માહરે વારતે ઘણાં હાથ સોસારા કરવા પડ્યા છે. હું એક ભુટો ભરથાર અને ખુરો બાગ નિવડ્યો છું ઉડાઉ, છાકટો, નીતિ શણ, દયાહીણ આદી દુર્ગુણોથી ભરેલો ને તે વારતે મને સખખત શીક્ષા થઈ છે. ઝોહ જોઈએ તે કરતાં ખી જાસ્તી રાખખત.”

તે કમખખત કંગાલ જવાન એટલું જોલતાં પોતાના બીજાણાં ઉપર પાછો ધગી પડ્યો અને પોતાનાં અંતરને કલશે આંસુઓ વાટે ઠાઠવા લાગ્યો. લુછંઝ તેનાં પાપોના એ એક સામતા એકસર દરમીયાન ખાગોશ ઉઠી. તેણી વચમાં બોલી કે તેને જોતો અટકાવી શકી નહીં. કેમકે તેની મરજીતોલ હાલત નિરખી તેણીની છાતી દુઃખ અને ગમઘી અતી ભરથ આવી હતી.

“હું તને ઠપકો આપતો નથી, ક્રીયેસ્ટ લુછંઝ,” વિન્ટરે થોડે વારે પાછું ચલાવ્યું. તે ધણી ધણીઆણીની વિપરીત દશા દેખી લુછંઝ, સાથ આવેલા ખુધા ગ્રન્થ અને ન્હાના વિક્ટરની આંખમાં પણ પાણી ભરથ આવ્યાં. “હું તને ઠપકો આપતો નથી. લુછંઝ, તેં મારે માટે ઘણું બોગ આપ્યો છે—બધો. માહરી સાથ તાહરું પ્રીયમત ને દોલત જોડી તું સુખની આશા રાખતીતી પરંતુ મેં તો તને માહરી સાથ આ દુન્યાનાં ખાડા ખજોચ્યવાળા દુઃખ રસ્તાઓમાં ઉંઘાડે પગે ઘમલાવાની ફરજ પાડી છે. પણ અરે! ત્યારે મારે આત્મા આ કષ્ટનજીવ અવની મહાને માટે

ત્યાગી જાય ત્યારે તાહરા ધણી કે જે કાંઈ તેં ઘણું ખમ્યું છે ને ભોગવ્યું છે તેની દેહ મટ્ટીમાં મળી જાય ત્યારે વહી જાયલાં વરસોની યાદ ગુસ્સા કે કથવાત સાથે કરતી ના, પણ તે તાહરી સરેસ્તાની મોટી ભલામણી વિસરી ને ભૂલી જાયે મને માફ કરજો-મને કે જેણે પોતાની છાંદગીનાં સર્વથી સરસ વરસોનો ભોગ પસીદ છાકટપણનાં દૈત્યને ચઢાવ્યો છે?"

"વીકટર, વિકટર." હુમ્મરે આલુચી માંગી લીધું. "હું તને શાંત થવાની આજ્ઞા કરું છું."

"શાંત?" તે કડવાસથી પોકાર્યો. "ઓહ! નહિ તે જનવાભેગ નથી, પણ આહ, મને કહે, હુમ્મર, મને કહે." તેણે એકાએકે કાંઈ યાદ થઈ આવતાં પૂછ્યું. "તું ને પેલું ચિત્ર યાદ છે? પેલું લયકર ચિત્ર કે જે મેં માહરા સારા વખતમાં ખરીડ્યું હતું અને તેને લાગુ પડતી એક કવિતા મેં ખાસ ભેડી હતી-કહી તે તું યાદ કરી શકી હશે-પેલી કવિતા કે જેનું વેચાણ ગદુ મોટું થયું હતું—"

"ઓ તે ચિત્રને શું કામ યાદ કરે છે?" હુમ્મરે ધુજતાં પૂછ્યું.

"શું તે બાળત લાયકર નથી" મેળવિલે પણ ધુજતાં પૂછ્યું. "'મનુષ્યનાં આત્મા માટે શયતાન તેની સાથે જોડે છે' વગેરે હુમ્મર." તે કંગાળ જવાબે કહ્યું. "હું પોતે પણ માહરા આત્મા માટે નાપાક શયતાન સાથે જોડ્યો છું."

"વિકટર, તું મને દીવાની જનાવી મેલશે—ફરીથી દીવાની." હુમ્મરે કહ્યું.

પોતાનાં ધણીનાં છેલ્લા શબ્દો સાંભળી હુમ્મરને કંડીતું લખડાં બરાબ આવ્યું.

"ફરીથી દીવાની?" વિકટરે તે શબ્દોનો પડઘો કર્યો. તેને લાગ્યું કે તે જોલોમાં કાંઈ ઉંઠો ભેદ હતો. "ફરીથી દીવાની? તું શું કહેવા માગે છે, હુમ્મર?"

"હું એમ કહેવા માંગું છું કે હું તમને છેલ્લી મળી ત્યારે પછી પાછી જાહા-ફવણે મળવાની ઉમેદ રાખતી હતી. ખુદા સાહેબ છે કે મેં તને તરછોટી દીધી નથી. પેલું એક હુમ્મરે જાદુમાં મને હાથથી એક એકાંત જગામાં ઘસડી ગયો અને ત્યાં પોતાનાં મનની ધુરી નિષ્ઠા તેણે મને જાહેર કરી, કે જેની સામે હું બળ-તારીથી થયો તે કાળીજી-માનસાર્થ ખાસ્યાતથી નીચો અને રાક્ષસથી ટૂરે જાદુમાં માહરી લાપર જાળાતાર ગુજરવા જતો હતો તેટલાં-તેટલાં—"

"તેટલાં," હું પેલાં બુલેર્ગ અકર્યે વચ્ચે પડી તે અધુરી ફેરીપતને આગળ લેવાની. "તેટલાં તે રસ્તેથી માહર પસાર થવાનું થયું. મેં હુમ્મરની મદદ માટેની ચીચારીઓ સમજી અને હું તે શુપકાનું જોરણ લાગી અંદર દાખલ થયો. મેં તમારી ધણીઆણીને નીતિકષ્ટ થતી તે યુદ્ધ જાદુકારનાં હાથમાંથી છોડાવી અને તે મુજબ ક્રીનો લેવાની ધમકી આપી, કે જેની મને સહન પણ પરવાહ ન હતી ત્યાંથી હાંચળાય થઈ ગયો. હું તેની પુઠે જઈ તેની ફરજીના સ્વાદ ચખાડતે, પણ હુમ્મરે બેચુધ થઈ ગઈ હતી એટલે માહરે તેની સંભાળ લેવાની હતી તેથી હું અટકી ગયો."

“અને તે બદમાશ શુ તેજ હતો કે જેણે મને લલચાવીને આજની અધો-
ગતીએ આણ્યો છે?” મેળવિલે ગુસ્સામાં બખાસ્યું.

“હા, તેજ.” હુંધજે કહ્યું. “તેજ કે જેણે પોતાની દુષ્ટ ફંદાની જાળ તમો
ઉપર નાંખી તમને ફસાવ્યા હતા, પણ હવે તે તમને લલચાવશે કે હેરાન
કરશે નહિ.”

“કારણ ? શું આપણી બદળખતીઓ ને ગમોતું મુળ કુદરતના હાથની વાજળી
શીલા પાંગી ચુક્યો છે?”

“હા,” હુંધજે ગંભીર નાટકે કહ્યું. “ગયા મંગલવારે ન્યુજેટનાં કારાગૃહનાં દ્વાર
ઉપર એક મનુષ્યને દેહાંત દંડની સજા કરવામાં આવી હતી. ખોટી સહીઓનાં
અપરાધ બદલ તેને ફાંસી દેવામાં આવ્યો હતો એમ છાપાદારા વાત બાહાર
આવી હતી.”

“અને તે માણસ કાણ હતો?” મેળવિલે તે કોણ હતો તે તે જાણતો હતો
છતાં પોતાની ખાતરી કરવા પુછ્યું.

“તે ટીબલ્સ હતો.” જવાબ મળ્યો.

“પ્રધાન હજારે શુક્ર કે તે પોતાની કરણીને ફેરે પુચ્ચો.” મેળવિલે પુછ્યો.
તેના ચેહરા ઉપર એક ભયંકર ખુશાલીનું ચીન્હ ફરી વળ્યું. “પણ કહે હવે હુંધજ,
અથવા તો તમે માયાળુ સાહેબ, તમે જેની હોલ તે-મને કહો કે ત્યાર પછી શું
થયું. તમે માહરી ધણીઆણીને તે ખુરાનાં ખસમાથી છોડવી તે માટે હું તમારો
યજ્ઞ આભાર માનું છું, પણ પછી શું થયું ? ત્યાર કેહે હુંધજ કાંઈ એટલો બધો
‘સમય સુધી ગેરહાજર રહી ?’ અને ટીબલ્સનો ફેજ બાણવાથી અને તે યાદગાર
દીવને ઉપર સાપરી બનેલા બનાવોથી ઉશકેરાયલો ખાપટો વિકટર
મુશ્કેલીથી ત્યાસ પેચતો પીછાણા ઉપર ધણી પડ્યો. હુંધજે ઠંઠા પાણીથી તેનું
ગરમ દેમાગ ભીંજવ્યું અને તે થોડેવારે શાંત થયો અને પુનઃ પોતાની ગૈરીને
જાચાવનાર ખુજેર્ગ અહમ્મ તરફ આતુરતાથી જોવા લાગ્યો.

“માહરી હકીકત ટુંકી અને ઝટ કહેવાંય ઓવી છે.” તે ખુજેર્ગ અહમ્મે
દયાળુ અને લાગણી ભર્યાં અવાજે જવાબ ક્યો. “ફાંસીને લાકડે ચઢેલા ચેલા
ખુરાનાં ફંદામાંથી હુંધજને છોડવ્યા પછી કેટલીક મદદ મેળવી હું તેણીને અને નહાના
વિકટરને માહરે ધરે લઇ ગયો કે જે ત્યાંથી થોડેજ દુર આવેલું હતું. ત્યાં તે
જાગી ત્યારે તમામ ડીલીરીયસ હતી. તેણીનાં મગજ ઉપર તેણીએ જે દુઃખ
સોમ્યું હતું અને ગમ મેડુવ્યો હતો તેની અમર થઈ હતી. પણ તેણીને
આંગળેની એક વિંટી ઉપર માહરી નજર પડી કે તુરતજ માહરાં ઉદયમાં કાંઈ
ઉદલ પાથલ થઈ. જે તેણીનાં ચહેરાનું ધણી મુક્તમ રીતે અવલોકન કર્યું અને મને
લાગ્યું કે તે જાણે તેજ ચેહરો હતો કે જે વસ્ત્રો અગાઉ જે બાપીકા વાહલથી
નિરખ્યો અને આદ્યો હતો. માહરી આજખી છાંદગી દરમીયાનનાં એ છેલ્લાં બાર

માસો મેં કેવાં શુભચાં છે તે કહેવાને માહરી પાસે પુરતા કે જોડતા થઈને નથી. એક ન વર્ણવી શકાય એવી આતુરતાથી હું જળી જતો હતો. આંશા, ડર અને ન જાણાએ એવી તીવ્ર ઇચ્છા વચ્ચે રખે માહરી ઉભીદો ખોટી હોય તે ખીડીકે હું રાત અને દીન વિચારથસ્ત રહેતો હતો. અને ખીજા હાથ ઉપર માહરી તે હાલતમાંથી મને છોડવી શકે એવું એકલું જણ તમામ સુદ્ધ વિનાનું લનારો બકારો કરતું ખીજાણે પડયું હતું.”

“એહ, ખુદા! હુમ્મઝ શુ એ તાહરાં મંજળ દુઃખનો મુળ હું જ કમખખત ત્યારે હતો?” વિકટરે એક ધર્યાં મીઝાવ રડી દેતાં કહ્યું. “ઓ તે માટે ચીંતા ના કર, માહરા ધણી. તે માટે તું પોતાને ઠપકો ન આપ. હું તને માફ કરું છું. ખુદા જાણે છે કે કેટલાં મોટાં દીકરી હું તને માફ કરું છું.” હુમ્મઝે ગદગદીત કરી વિકટર ઉપર વાંકી વળી કહ્યું. તેની આંખોમાંથી મણ અશ્રુઓનો પ્રવાહ વરસી રહ્યો હતો.

“એક વરસ સુધી તમારી ધણીઆણી પોતાનાં વિચારો એક ચીંતે એક સંરખા કરી રાંધી નહિ.” તે જુએગં ગ્રહસ્થે આગળ ચલાવ્યું. “ફકટ થોડા દીવસ અગાઉ તેણીની યાદદાસ્ત શક્તિ સજીવન થઈ અને તેણીનાં શુભરાહ થયેલાં મગજમાં ભૂતકાળનાં બનાવો પાછા સજીવન થયા. એ બધા અરસા દરમીયાન રંજ અને ગંજની જગા ખી ગણુના કયાં વિના મેં તેણીની દરેક સારવાર કરાવી હતી અને આંધંદા માહરી મેહનત, જર અને ઉમીદનો બદલો મળ્યો. એક વરસ પછી તેણીની કલ્પના શક્તિ પુનઃ સજીવન થઈ અને માહરી પણ બહી મુશકેલીથી ચોલેલી અચરતી તુરત ભાંગી. મને માલમ પડ્યું કે તે માહરી દીકરીની દીકરી હતી—માહરી. દીકરી, કે જેણીની નામોશી માટે મેં લોહીનાં આંસુઓ રેડ્યાં હતાં ને પાછળથી મેં તેને તેની તે જુલ માટે માફી બક્ષી હતી અને તેણીનાં બાળક સાથે જે લેડી ચુપકીટી આજે વરસો યયાં વિટલાયતી હતી તે હવે ખુટી ગઈ. વિકટર, પાક પરવરદીગારની એ એક અમુક્ય બહેસજ હતી કે તાહરી બાયડીને તેની સખખત મુંશીબતનાં વખતમાં તેને માહરા હવાવામાં સોંપી આપી, કે જે તેનો મમાવો નિકળ્યો અને તેણીને પોતાની દીકરીને ખાતર પોતાની દીકરી સુઆદેક્કર આહનાં શીખ્યે. ફ્રાન્સની મોટી સંખ્યકાંતીનાં કાળોકાળમાં મેં માહરી સ્વદેશ જુમીને રાજદારી સળબોસર ત્યાગી હતી અને છુટાપણનાં આ દેશનાં કીનાસનો આશરો શોધ્યો હતો. તે વખતનો હું અત્રેજ રહું છું અને અત્રેનાં એક એકાંત ગામડાંમાં આજે વરસો થયાં હું સાદી એકાંત જીંદગી બંસર કરતો હતો. તેટલાં દેવથોગે માહરી પુત્રીની પુત્રીનો લોટો થયો. ખુદા ખુદાએ પણ માહરા પરનાં મોટા ગંજબોનો બદલો આપ્યો. અને હવે તમે પછેલીજ વાર જાણશે કે તમારી ધણીઆણી ફ્રાન્સનો એક મોટા ઉમરાવ મારકવિસ ડ સેન્ટ જીવદેની પુત્રીની પુત્રી છે.” તે જુએગં ઉમરાવે તે કેરીયંત પુરી કરી ત્યારે વિકટર તેથી હૃદ વિનાનો આશ્ચર્યચકિત થયેલો ને ઉથકેચયેલો ખાણે ખીજાણામાં ઢળી પડ્યો અને તેણે જે ઉડવેક હમંજુ થોડા અરસાનાં દરમીયાનમાં કરી હતી તેથી અને

પોતાની બાપડી છોકરાંને મળવાનો ઉશકેરાટ અને તેણીના જન્મ વિશેની કાહાણી એ બધાંની અસર તેના પર થઈ. તે નબળો પડી ગયો. મોટા ઉશકેરાટ પછી હંમેશાં નળગાઈ પુર જોશ સાથે ગાલેજ આવે છે અને તેમ વિકટરની ઘટનામાં થયું. તેનાં ગાલો વધુ ડીકા મારવા લાગ્યા, તેની 'આંખોનાં' તેજ આંખ પડવા લાગ્યું તેણે ઈશારતથી ન્હાના વિકટરને 'પોતા' પાસે ધીકાણા ઉપર લાવવા લુઈએને કહ્યું. તે ન્હાતું, બુલકું રડી પડ્યું. શું કારણસર તે તે સમજી શક્યો નહિ. વિકટરે તેને પોતાનાં હાથોમાં લીધો અને તેનો ન્હાનો ચેહરો ડીકી-ઓથી ભરી મૂક્યો. આભારથી ભરપુર ચરમ તેણે ત્યારપછી પેલા મારકવીસ ઉપર ફેંટી અને ત્યારબાદ લુઈએને સળોધીને તે કાંઈ કહેવા ગયો. પણ તેનો અવાજ ખુટી ગયો અને તેણે નીરાશાથી ડોકું ધુણાવ્યું. લુઈએ વાંકી વળી તેનાં હોઠો ચુમ્યા; અને તે હેતની નીચાનીનો તેવોજ હેતથી પ્રતિઉત્તર તે કરી શક્યો નહિ. તેણી બાપડી તેને ખરાં જગરે માફ કરી જ્યારે તેનો પુરાવો પુરો પાડવા તેને વાહાલથી બધી લેતી હતી તે વેળાએજ તેનો આત્મા આ અવનીનો વાસો સદાને માટે છોડી પરલોકવાસી થયો !

દેણદારોની જોડમાં ! એક કંગાળ રૂમમાં ! દરીદ્રતા ને નિરંધનતાના અનેક કપ્પો વેઠી તે મૃત્યુને શરણે ગયો. દિવાસો માત્ર એટલોજ હતો કે તેનાં વાહલાંઓ તેની મરણ શય્યા સાચવવા તેની નજદીક હતા. અને તેઓને લવિષ્યમાં મોહુતાજમેદ કે રખડતા તે ન છોડી જતો હતો.

તે મૃત્ય પામ્યો. અને તે હેતવંતી મોહુરદાર, પેલો બુજેર્ગ ઉમરાવ અને નિર્દોષ નાદાન બાળક તે રૂમની સરદ ફરસખંદીઓ ઉપર ગુંથણ મંડીએ પડી ખરાં અંતઃકરણથી તેના આત્માને શાંતી ઈચ્છતાં પડ્યાં. અફસોસ ! છાટપણાંનાં રસ્તા ગાય જોડાયલાં ભયંકાર પરીણામોનાં તે એક ભયંકાર દર્શ્ય હતું; મદિરાની મોહકાણુ કેવી, ડેટલી અનહદ બલેમ રહે છે તેનું તે એક ધટો લેવા જોગ ઉદાહરણ હતું.

હવે વધુની કાંઈ જરૂર નથી. પણ અમારી કલમને લાંબે અંતરે વિશાંતી આપતાં અમો એટલુંજ ઈચ્છીશું કે મદિરાની મોહકાણુની આ ન્હાની વારતા મદિરાપાનમાં ખરતેણુદાર થતા ચોરાક કમળખતોને માટે એક આનકમય શીખામણ પુરી પાડશે અને મીતાહારપણાંને વળગી રહેતાઓને મદિરાપાનથી સદા અલગ રહેવાનો રૂઝો ધટો બેસાડશે તો અમો ગમદો આ અદ્ય પ્રયત્ન દીવીત દરતને સફળ થયેલો સમજીશું.

જીરા વાંચશોહ.

ધર્મધર્મ કરતા ખાર માસ પુરા થયા આજ્યા છે અને સુત્ર વાંચક વર્ગ, હજુર આવતાં સાંકેતું બંડેટ રચુ કરવાની આવસરક્રતા પુનઃ ઉપસ્થિત થઈ છે. એ ખાર માસો કેવા ગયા છે તેથી 'દાનેશરાંદ વાંચનારાંઓ અજ્ઞાન તો નથીજ, પણ છાપખાનાને કમતી ચણદહા મુશી-ખતોનો તેઓને પુરાં પ્રમાણમાં ખ્યાલ આવવો કેવળ કષ્ટ છે. મજુરોની હડતાળ તો આજ-કાલ સાધારણ થઈ ગઈ છે. વાતવાતમાં હડતાળો પડે છે અને વળી મજુરોને ચઢાવી આપ-તોરા મહેરમાઓ (?) પણ ઉરપુર છે. માણસો મોંઘવારીના બાહુ આગળ ધરી વધતો પમાર માંગે છે. તે કેટલેક અંશે વાળખી છે, પણ તેજ વેળા એ બુઢાવું-જોષતું નથી કે વધતો પમાર મેળવતાં થતાં તેઓની સત્ય દરજ કામ વધુ પ્રમાણમાં ઉતારી શેઠના ખર્ચના બોજમાં સાલ્ય થવાની છે. પરંતુ તેમ ક્યાં છે? તેઓ વધારે પમાર મેળવતા થયા છે, પણ કામ ઉતારવાની આગતમાં તો તેઓ લગાઈ અગાઉ હતા તેથી ઘણે દરજે પહોત પડ્યા છે. આ અનુભવ કંઈ આ દેશનોજ નથી કોઈ અખીલ વિશ્વનાં મજુર વર્ગનો છે, કે નેથી મોંઘવારી દરેક દીશામાં બહુ વેગથી ફાટી નિકળેલી જોવામાં આવે છે.

કામળ, સાલી, ટાઈપ આદી છાપાખાનાની દરેક વસ્તુઓ ભંચકર હદે મોંઘી થઈ છે. અને તેમાં મજુરોની હીરસો પણ કાંઈ રપેરો કમતી ઉતરતો ન હોવાથી વિદેશી છાપા અને અને ચોપાન્યાવાળાઓ પોતાનાં લવાજમમાં ખ્યાસથી સો ટકાનાં વધારા કર્યા છે અને તોંધી તેઓ ચીંતામુક છે. અને પશુ તેજ સ્થિતિ છે. 'કવસરે હાંદ' જેવાં ધરખમ જાહેર ખાખરોનાં સાંધત ધરાવનારાં સાંખાલિકે પોતાનાં લવાજમમાં વર્ષની અર્ધ માણે રૂપા ઓકનો વધારો માંગવાની જરૂર જોઈ છે. મીં. મશરેકે પોતાનું અડવાડીક પત્ર સુલખ મળહ હાથ તુરત માસીકમાં ફેરવી નોખ્યું છે. વિરમી સહીવાળા મીં શીવજીએ પોતાનાં માદવારીનાં લવાજમમાં ૩૩ ટકાનો વધારો કર્યો છે. 'સમાજ હંરન' નામના એક ખીજ હિન્દુ માસિકે પણ પોતાનાં લવાજમમાં ન હુકકે રૂપા એક વધારો છે. ખીજ કેટલાક સાંહેઓએ અકા કાદવાની મજાખુત દીકો કરવા માંડી છે અને એક અંધીપતિ સાહેબે તો પોતાનાં વાંચક વર્ગને તરી યા રાવ ઉપર આવી જઈ જથ્થાની દોષ છે કે તેઓ ચોપાનનાં માટે છે; ચોપાન્યુ તેઓ માટે નથી, માટે ને મળે છે તે ઉપર શુક કરી લઈ ચલાવતું. દરેક દીશામાં વ્યાપી રહેલા ભયંકાર હુકાળની આ મોહકાણ છે. તેની અંસરમાંથી અમે કાંઈ મોહળા રહી સક્યા નથી. તે સામે ટકવાનો ભગીરથ પ્રયત્ન અમેએ માસો તક આદર્યો છે અને નવરંગ સીતેર સફાતું વાંચણ હજીએ પુરું પાડ્યું રચું છે.

પુખ્ત વિચાર પછી લવાજમમાં કર્યો પણ વધારો ન કરવાનું અમેએ નક્કી કર્યું છે અને ખંતનાં સુધી હાલનાં જેટલાજ સફાતું ભરચક વાંચણ નવા સાલ દરમીયાન પણ રચુ.

કરવામાં આવશે. અમારા ગુણુવન વાયક વર્ગના ઉત્તર આશ્રિતો અમને અનુમતિ છે અને તેથીજ - પ્રેરાઈને અમોએ એ નીશ્ચય કર્યો છે.

‘મદિરાની મોહકાણુ’ની અમારી ઇંગ્લેન્ડ સંસારની વારતા આ અંકમાં ખતમ થાય છે. એ વારતાએ ઘણી મનમુત પ્રશંસા મેળવી છે એ બધીને અમને ધણો આનંદ થયો છે. ‘આપના જોગ’ જેટલીજ મોટી ઉત્તર અને ઉત્તરાર્ધથી એ વંચાઈ છે એમ અમને મળેલાં અનેક સીદ્ધાન્તમતો ઉપરથી સીદ્ધ થાય છે. અમો એ માટે તે માફન મી પીતાનાં આભારી છીએ. નવાં વરસનાં પ્રારંભથી એક બીજી નવી દીક્ષાની વારતા અમારી કલમથી ચાલુ થશે અને તે અંગ્રેજ સંમેગી રહેશે, કેમકે હાલમાં મીમ સુના ધરાનીની કલમથી એક પારખી સંસારી મનહર વારતા ચાલુ છે અને તે બીજું એક વરસ ચાલવાની વડકી છે. એ વારતા લોકાદરને પ્રાપ્ત થવાનું જાણુવાનો અમને સંતોષ છે.

‘ખુદાની શોધમાં’ અને ‘શુ’ માણસ ખુદા થઈ શકે?’ એ નામના આ સાતનાં નવરંગમાં રજુ થયેલા વિદ્વાનમય વિષયોએ વાંચનારાઓમાં એક ‘ગેનસેશન’ કરી મેળ્યું છે અને તેની સીદ્ધાન્તમય અમને ઘણું લખાઈ આવ્યું છે, એજ વિદ્વાન ભાઈ મીં ૦ જે ૦ એમ ૦ હોરમશયની કલમથી લખાયેલા એક બીજા મોટા નિર્ગંધ નવાં વરમથી ચાલુ કરવાની અગો વેપડમાં છીએ અને તે વિષેનો નક્કી ખુવામો આવતા અંકમાં કરવાની અમને ઉમીદ છે.

નવા બેટના પુસ્તક સંબંધી હાલ અગો જોડિયણ ચવાવી રકયા છીએ અને ને વિષે પણ આવતા અંકમાં મોટા ભાગે જાહેર કરવામાં આવશે.

ઉવડમાં એક અતી જરૂરી બાબત ઉપર ‘નવરંગ’ના મેહેરજાન અદાકોનું ‘ધ્યાન ખામ એવવાની અગો રજા લઈએ છીએ. જે બાલુ યા શુદ્ધરથોએ ‘નવરંગ’નાં ધરાક તરીકે આવના સાત દરમીયાન ચાલુ ન રહેવું હોય તેઓએ કૃપા કરી તે મનલગનો એક પોસ્ટકાર્ડ અમો ઉપર અવરથ લખી નાખવો, એમાં અચકાવા કે શરમાવાનું કંઈ નથી. પાછળથી બેટની ચોપડીનું વી પી. નામજુર કરવાથી અમો ગતીમને નાદક નુકસાન થાય છે અને વળી કડવાસા થયે છે, જે કોઈ બીરીતે પસંદ કરવા જોગ નથી. જે મેહેરજાનો તરફથી એવી લખાયેલો ન મળ્યો તે મર્ચ કરદાનોનાં મુખારક નામો આવવા વરસનાં અદાકોનાં કીરટમાં નોંધવામાં આવશે અને તેઓ ઉપર બેટની ચોપડી મામુજ મુનબ વી. પી. પી. થી મોકલી આપી આખ્યા વરસનું લેનામ મ વમુવ રી લેવામાં આવશે.

આંતમાં એકાદ બે અદાક મેળવી આવવાની અને નવરંગ ખુબજા વાંચવા ન વેંદવવાની એક મનમુત અપીલ સાથ અમો વિદમીશું.

પ્રુદાની શોધમા.

(ચર્ચા પત્ર.)

“નવરંગ” માસિકના ત્રીજા ભાગ—

સાહેબ,

આપના લેખકિય મંદાવારીનાં ગયા અકટોળરના અંકમાં મારા લેખ—“પ્રુદાની શોધમાં”— ઉપર દીકારપી એક ચંદ્રાપત્ર વિદ્વાન મી. માદને આપ્યું જે જોઈ બેનેહાયત ખુશીજીવ અને જોનો જવાબ આપવો એ જોવા આ કમનરીતની ફરજ છે. ખુશી એટલા માટે કે સાહિત્યને લગતાં લેખો ઉપર વિદ્વાતમયી તકરાર આપે તો તેથી આપણને ઘણું નવું જાણવાનું મળે છે, અને તેથી હું આ લેખ ઉપર કંઈક લખાણથી ખુશાસો કરીશ જે ઉવરનોજ જાણવો.

પહેલું તો એ કે મી. માદન મંભીર જામનો ઉપર વિવાદ કરતાં નીચ અને અધમ વિનોદ (Vulgar humour) ઉપર ઉતરી પડે તો તે તેજણની વિદ્વાતને લેશ માત્ર પણ શોધા આપનું નથી. હાખત્રા તરીકે: “મી. હો. ‘પ્રુદાની શોધમાં’ નીકળ્યા છે.” પણ એ બાઈએ આપો લેખ ધોંચી જોઈ લીધું હશે કે “મી. હો. ‘નવરંગ’” તો ‘પ્રુદાને શોધમાં’ નીકળ્યા હતા પણ જીર્જાનજીર્જ નીકળ્યા હતા—મી. હો. ને તો ‘પ્રુદા’ આપતા પાયા હતા! એવણ વધુ કહે છે કે “એ બાઈ.....ફીલને વળગી રહેતા નથી,” અને આ કહેવું કેમ દદન જોડું નથી. એના જવાબમાં હું એટલું જ કહીશ કે આ લેખ “નવરંગ” ના અધિપતિનાં હાથમાં કેવા વિચિત્ર સંજોગો વચ્ચે આવ્યો હોય તે એજોને યુગવાથી જાણશે, કારણ મને અમુક સંજોગોસર લેખ જોઈ અને તેમ દુઠોજ કરવો હોય એટલે કોઈવાર “એક” જાવદથી જીવંત પર કુદા મારવા” પડ્યા હોય તો તે જિવકુલ સંભવિતજ છે. એજો વધુમાં કહે છે કે:—“એ લેખકે.....એળી નાખ્યાં છે!” આ આરોપ મૂકવામાં બહોલા દીકાર કંઈક ગેરવાજબી છે; એજો જે જે લેખોને “નામીપાસ હદ તક” જે બેળી નાખેલા જણાવે છે, તે લેખો તો ખાસ મેં ખનતાં સુધી સમજ પડે તેવી રીતેજ લખેલા છે અને કોઈને નહીં ને મી. માદનેજ Confusion લાગે છે એજી મારી એક મુજબણ છે! હવે “શ્રીજસુરીમાં પ્રુદા કેવો છે?” તે જોઈએ,—પ્રથમ પશ્ચિમની અને પછી પૂર્વ તરફની.

પશ્ચિમના મુલકોમાં ‘પ્રુદા’ માટેનો એક શબ્દ “God” છે, જે ઓક બાપમાં “Agath” (સંલેખ “Gath”) છે જેનો અર્થ “બો” (Good) થાય છે. એનો ગોથીક શબ્દ “Goth” (જોને Good) છે. જર્મન ભાષામાં તે “Gott” તરીકે, અને સંક્ષેપ ભાષામાં “God” દિવા “Good” તરીકે મળે છે. એ ઉપરથી આપણ સહજ સમજ શક્ય છે એ

કે યુરોપની પુરાતન પ્રગ્નઓમાં “ખુદ ભલો છે” એવો વિચાર સર્વત્ર ફેલાયે હતો. હાલની યુરોપીય ફિલોસોફી પ્રમાણે “દ્વિત્વોદ્ધી” ની ખુદ પોતાની વિદ્યા (Philosophy) માં ખુદા વિષયે ઉપર વિવાદ કરતાં ચાર શબ્દો મૂખ્યમાધુર્ય પડે છે:

“Theism; Deism; Atheism; Agnosticism.”*

(૧) “Theism” (ગ્રીક theos=God.) યાને સામાન્ય ઇશ્વરવાદ. તે એમ કે “ખુદ પોતાની મેળેજ પેદા થયો છે, અને તેણેજ એકલાએ આ સૃષ્ટિને સૃષ્ટ છે અને તેની ઉપર હકુમત ચલાવે છે,” ઇત્યાદિ, અને જે કોઈ ‘આ મતમાં આદ્યા, રાખે છે તે “Theist” કહેવાય છે. ત્રિમૂર્તિના સિદ્ધાંત (Doctrine of Trinity) યાને ખ્રીસ્તી ધર્મનાં “Father, son, & the Holy Ghost” ને આ “Theism” નાં તત્ત્વજ્ઞાન-માંથી બાકેલ કરવામાં આવ્યાં છે.

એ વગેરે બીજાં ઇશ્વર માટેનાં અનેક સિદ્ધાંતો છે, જે હું નીચે જણાવું છું:—

Pantheism (ગ્રીક Pan=all, & theos=God) યાને જગદિશ્વર મત. આખું જગત્ એજ ઇશ્વર છે એવું માન.

Polytheism ગ્રીક Polys=many, and theos) યાને ઇશ્વર એક નહીં પણ અનેક છે એવું સિદ્ધાંત. Monotheism (ગ્રીક monos=alone) એક ઇશ્વરવાદ,

Anthropomorphism (ગ્રીક anthropos=man, & morpheus=God) એટલે ખુદાને મનુષ્યની માફકજ હાથ પગ ઇત્યાદિ મન, ઇત્યાદિ, ઇત્યાદિ.

૫મી પ્રાચીન ગ્રીસમાં પરસેસસસ (Paracelsus) નામે એક વિદ્વાને એક ધણુંજ વિચિત્ર સિદ્ધાંત દાટ્યું હતું. તેના વખતના ગ્રીક લોકો આ જગતને એક માંચુસના આકારની હોય એમ માનતા હતા. ચંદ્ર અને સૂર્ય તે બન્ને જગતફેળી મનુષ્યની જે આંખો જમીન તે બહુ તેનું શરીર, સદૃશવાયુ (Aether) તે તેનું હૃદયિયાતુર્ય, અને આકાશ ગેયત તેની પાંખો, હતું. આ ઉપરથી માંચુસ કે જે જગતનાજ બરાબર બાહ્ય આકાર જેવો, પણ જે કદમાં સરખાવનાં બેસક અતિચોટ નહોતો હતો તે “Microcosm” યાને “નહાની દુનિયા” કહેવાતો. બ્યારે જગત પોતે જે બહારથી માંચુસનો આકાર ધરાવતું હતું પણ જે વિસ્તારમાં અતિવધ મહોટું હતું તે “Macrocosm” યાને “મહોટી દુનિયા” કહેવાતો. આ વખતના પરથી એવું ધારવામાં આવતું કે માંચુસની તેમજ કુલ જગતની દાસચાક્રો અકેકને બરાબર મળી આવી હોવાથી, જે મનુષ્યની દાસચાક્ર ઉપર બારીક તરફ રાખવામાં આવે તો જગતની દાસચાક્ર તુર્ત માંચુસ પડી આવે, અને આજ સિદ્ધાંત ઉપરથી જ્યોતિષશાસ્ત્રની શરૂઆત થયેલી કહેવાય છે. આવી રીતની જે આ ફિલ્સુફી હોય તો લોકોમાં ખુદા વિષેનો વિચાર કોણ જાણે કેવો હતો આ અને એની ઉપરના ફતવામાં એક મળતાપણું માંચુસ પડેલ પદેવામાં જગતને માંચુસોઇ રૂપ આપવામાં આવ્યું છે બ્યારે બીજામાં (યાને anthropomorphismના વાળામાં) ખુદાને આપવામાં આવ્યું છે.

પીથાગોરાસ સૃષ્ટિને ગેલ્ક્સ આઠ ચક્રો (જે આઠ ગ્રહો છે તે)ની બનેલી ધારે છે. અને પહેલાં, ત્રીજાં, પાંચમાં અને આઠમાં ચક્રને દાષના એક દાષા (chord) રૂપી સંગોળો ને મનુષ્યનું નામ આપે છે. આ સિદ્ધાંત “Theory of Diapason” તરીકે જાણીતો છે.

(૨) Deism "લેડીન deus=God, જે ઉપરથી ફ્રેન્ચ Dieu નીકળ્યો.) એટલે કેવળ ઇશ્વરમત, યાને "ખુદા હસતી ધસતે છે અને તેજેન સમગ્ર બનાવ્યું છે, જે કે તે કંઈ જાગતું ઉપર નેગાદ રાખતો કે હકુમત કરતો નથી. ચર્ચ વસ્તુઓમાં ઇશ્વરે ચોક્કસ ન ફેરવી શકાય તેવા કુદરત કાયદાઓ (Immutable Laws of Nature) મુકેલા છે જે, જેમ એક ધડ્યાળ તેના બનાવનારની દેખરેખ વગરજ ચાલ્યા કરે છે તેમ, પોતાની મેળેજ (Passe) કાર્યો કરે છે. પ્રિયુર્તિ કે ધર્મ જેવું કંઈજ નથી." આ સિદ્ધાંતમાં જે માન્યતા રાખે છે તે 'Deist' કહેવાય છે.

(૩) "Atheism" (ગ્રીક a-not, & theos-God.) એવું છે કે, તે ખુદાની હસ્તીજ સ્વીકારતું નથી. "કોઈ પણ પદાર્થ (matter) કદી પણ નાશ પામતો નથી, યાને આ પૃથ્વી કુદરતી કાયદાઓથીજ ઉત્પન્ન થઈ છે." આ મત ધર્મીક વાર "Materialism" તરીકે ઓળખાય છે. સાધારણ રીતે નાસ્તિકપણું.

(૪) "Agnosticism" [ગ્રીક a=not, gnomi=સંસ્કૃત જ્ઞ=જાણના "જન્"=જાણવું to know] આ સિદ્ધાંત માનનારાઓના જે ફિરકા છે. એક ફિરકા જે યોધી સદીમાં થઈ ગયો તે એવું માનતો હતો કે: "ઈશ્વર સધળુંજ નહી જાણતો હતો!", બીજો ટાંઠો જે હકી સદીમાં થઈ ગયો તેવું કહેવું આ હતું કે: કાબરુટ કેઆમતના વખત (Day of Judgment) વિશે કંઈ પણ જાણતો ન હતો!" આ સિદ્ધાંતમાં માનનાર "Agnost" કહેવાય છે.

એવી રીતે આજની પશ્ચિમીય દિશાસોશીમાં ખુદાને માટે બિન્ન બિન્ન પ્રકારના રત્નાઓ આપવામાં આવ્યા છે જેની ઉપરથી સાર થું એવેયો તે અક્ષબને વાંચકની મુનસરી ઉપર છોડીશું, પરંતુ એટલું તો જુલવું નહીજ જોઇએ કે ખુદાને કોઇપણ દિનસુરીએ ખુશે તો નથીજ ચિતાયો.

તેરી ગત અપાર મોખે જરની ન જત, નિરંજન નિરાકાર!

સખ્તદ્રિષ, સખ્તસામર, અષ્ટ કુલ પર્જિત, મેર સેઓ સખ્તકાર.--તેરી.

તું નળ ચળ પવન તેજ, તું ધસતરી આસમાન, તુંજ ઉડવન સર્વ જોહાર,

તાનસેને પીમા મરપટમે દિયે. જાન બ્યાન અગમ નિગમ સકળ અપ્રંપાર!--તેરી.

હવે આપણે જોઇએ કે પૂર્વ તરફની દિલ્લુરીમાં ખુદાને કેવો વિતારવામાં આવ્યો છે.

"પ્રથમ ખુદ "ખુદા" એ શબ્દનો મૂળર્થ થું છે તે આપણે જોઇશું. ધણકા એમ ધારે છે કે ફાર્સી "ખુદા" તે "ખુદ" યાને પોને+આ--આગમન યાને આપણું, ઉપરથી નીકળ્યો છે યાને તેનો અર્થ "પોતાની મેળે આવેલો દિવાં પ્રેદ થયેલો" થાય છે. પણ પરં જોતાં તેમ નથી. ફાર્સી "ખુદ" શબ્દ પહેલથી "ખુતા", ઉપરથી નીકળ્યો છે જે અપસ્તાના "અએલ" (સરખાવે સંસ્કૃત "સ્વચ્છ") યાને "પોતાપણું" (Ego-ism) કિવાં "સ્વજીવન" (Self-Existence) ઉપરથી નીકળ્યો છે, પરંતુ અરબ શેહરીઆરહ બરઆ

અહીં "Ego-ism" "હુપદ" ને અર્થ મેં નથી વાપર્યો, પરંતુ લેડીન "Ego" યાને "self" તે ઉપરથી મેં એનો અર્થ અહીં પોતાપણું (self-ness) દીધો છે.

કહે છે કે અવસ્તા “ખ-ધાન” (યાને ધર્મી અર્થાત્ ભરપૂરના કાયદવાણું) એ ઉપરથી પહેલવી “ખુદાઈ” થયો, જે ઉપરથી ફારસી શબ્દ “ખુદાય” નીકળ્યો. ગમે તે હોય પણ એટલું તો ખરું કે ફારસી, પહેલવી અને અવસ્તામાં “ખુદા”ને પોતાની મેળેજ પેદા થયેલો જણાવ્યો છે. દરે પૌર્વાત્ય તત્ત્વજ્ઞાનમાં ઈશ્વર કોણ અને કેવો છે. મનુષ્યનો જીવાત્મા શું અને કેવો છે, જીવાત્માનો પરમાત્મા સાથે કેવો સંબંધ છે તે આપણે જોઈએ.

(૧) જ્ઞાન, આનંદ અને ચેતન્ય (spirituality) સ્વરૂપ બ્રહ્મ (આદિ કારણ) છે, તે ગુણુ રહિત, આકાર રહિત, હોદ્દાને પુરૂષ વિશેષ (Personal) નથી, એવું શંકરાચાર્યનું તેમજ કેટલેક અંશે ગૌતમમુનિનું અદ્વૈત મત છે,

(૨) આ સકલ જગત ખાદી (Material) તેમજ નાખાદી કિંવા આત્મિક (spiritual) તેમજ બ્રહ્મ એટલે પરમેશ્વર છે. આપણે જે દૈશિક સુખો ભોગવ્યે છીએ તે પરમેશ્વરજ ભોગવે છે. આપણુ, જગત અને પરમાત્મા કંઈ જુદા નથી એવું શ્રી વલ્લભાચાર્યનું તેમજ પુષ્પિમાર્ગનું શિક્ષાન છે. એની સાથે સરખાવો “Pantheism.”

(૩) પરમેશ્વર એક પુરૂષ વિશેષ (Person), સચ્ચુ, જગત્કર્તા, અને મુક્તિદાતા છે, મનુષ્યનો આત્મા પણ સચ્ચુ છે, અને તે જ મુક્તિ પામે છે તો બધી રીતે ઈશ્વરતુલ્ય થાય છે; ફક્ત એકજ બાબતમાં જોડો હોય છે, તે એ કે માન જગત ઉત્પન્ન કરવાની શક્તિ તેમાં હોતી નથી એવું રામાનુજનું વિશિષ્ટાદ્વૈત મત છે.

(૪) પરમેશ્વર એક પુરૂષ વિશેષ, જગત્કર્તા, જગત ચલાવનાર, અને આપણી મેવાને યોગ્ય છે, આપણો આત્મા કદાપિ પણ તેની બરાબર થનાર નથી, પણ આપણા આત્માનો અધિકાર એજ છે કે સર્વદા વિશ્વેશ્વરની સેવા કરવી. એવું માધ્વાચાર્યનું દ્વૈતમત છે. એની સાથે સરખાવો “Monotheism” (કંઈ અરો.)

(૫) જરથોસ્તી ધર્મ અને હિંદુધર્મમાં જે એકજ ઈશ્વરને ભજવાનું દરમાન્યું છે તેને “અદુરમઝ્દ” યાને ‘બળવાન જ્ઞાની’ એ ખાસ નામ આપ્યું છે.† તે અનાદિ, અનંત,

* અવસ્તા “ખ”=સ્વિ=પોતે, અને “ધા” એટલે પેદા કરવું તે ઉપરથી “ધા-ત” એટલે “પેદા થયેલો” આ ઉપરથી “પોતાની મેળે પેદા થયેલો” (self-created) એવોખી અર્થ થઈ શકે. શહેરીઆરજીએ “ધાત”=દાઃ “દાદ”=કામદો એવો અર્થ ક્યો છે.

† જરથોસ્તી ધર્મ પ્રમાણે ઈશ્વર (“અદુરમઝ્દ”) સર્વોપરિ છે; તેનો કોઈ દરીદ્ર કે નેડો નથી, છતાં પણ આપણાં ધર્મ શાસ્ત્રોનો અભ્યાસ કરનાં કેટલાએક પાશ્ચાત્ય ઔદ્યોગીઓએ “અદુરમઝ્દ” અને “આદરેમન” ને ઉત્પન્ન કરવાની તેમજ નાશ કરવાની શક્તિઓમાં બેરોગ્યતા જણાવ્યા છે, પણ તે ગેરવાજબી છે. એઓ કહેવા માગે છે કે ૧૮ મી સદીમાં થઈ ગયેલા ઈર્મન વિદ્વાન જ્યોર્જ વિલ્હેલ્મ ફિશરેક હીગેલનાં માર્ક્સનિક પ્રતિજ્ઞાના કાયદા (Hegelianism, or the Law of Universal Panism) પ્રમાણેજ “અદુરમઝ્દ” અને “આદરેમન” એકની સામે થનારી શક્તિઓ છે, પણ ખરું જોતાં તેમ નથી. “આદરેમન” કંઈ અવેખરી-શક્તિ નથી; તે માત્ર એક બાબતચક્ર વિચાર (abstract conception) છે. “આદરેમન” ગાદેનો અપરના શબ્દ “અઝોરેમન”

સર્વથી મહેટો, સર્વથી બમો, સર્વ શ્રેષ્ઠ. સૈનો પેયદ કરનાર, સર્વથી સર્વદર્શી, સર્વસમર્થ, સર્વબાહ્ય, સર્વનિર્ગત, સર્વપાત્રક, સત્તત્ત્વ-પ્રાપ્તી, ઈત્યાદિ સદ્ગુણોમાં સર્વથી શિરોમણી છે. તે બધામાંથી ભિન્ન પણ બધામાં જો કે તિરોબૂત છતાં હાજર છે. પદાર્થો અને ગુણોએ તેને યસ્ત્યો નથી, પણ તેણે પદાર્થો વગેરેને ઉત્પન્ન કર્યા છે. સર્વ કારણોની પછવાડે એકલું શ્રદ્ધા તેજ છે. તે જગત્કુ ઉપાદાન (material cause) નથી, પણ નિમિત્ત (efficient cause) છે. તેને જગત્કુ રૂપે કે કાલ પણ રૂપે આનિર્ભાવ નથી પણ અર્થક તિરોબાવજ છે. આકર્ષિતેત્વ પ્રસંગે કિંવા નીસ્તીમાંથી કાલ ચીજ દસ્તીમાં આવવી એ માનુષિક જ્ઞાનને બિન અનુસરતું છે, તેથી કંઈ નહીં હોય તેમાંથી કંઈજ નહીં બને (ex nihilo nihil fit) એવું જો કંઈક માણસોનું સિધ્ધાંત છે તે જો કે બીજી જાગતોમાં લાગુ પડે તોપણ તે કિર્તારની શક્તિને લાગુ પડતું નથી. તે નિસ્તીમાંથી દસ્તી અને દસ્તીમાંથી નીસ્તી કરી શકવા સામર્થ્યવાન છે. દુક્રમાં જરૂરોરતી ધર્મે શીખવેલું ઇશ્વરનું સ્વરૂપ નહીં નાર્થિક (atheistic), નહીં માનુષિક રૂપી (Personal), નહીં દેહાત્મવાદિક (material) નહીં જગત્કુત્તરવાદિક (Pan-theistic), કે નહીં પ્રતિમાપૂજક (idolatrous) છે, પણ તે અતિપથ નિર્મલ, સર્વોત્તમ, અતિ પવિત્ર, અને પ્રુષ્ઠજ તેજસ્વી છે. તેનો આકાર કાંઈને ખબર નથી, તેની શક્તિ અને હજી તેનાં કામો ઉપરથી અનુભવ છે.

(૬) હવે ઇરાન અને અર્જસ્તાન તરફની મોહમેદન ફિલ્સુફી ખુદા કિંવા અલ્લાહનો આવો ચિતાર આપે છે કે—

“અનસલાહ તઆફા વાહુદુન અહુદુન લયસ કમીસ્લેલી શયઉન.....
લાયુસાફા બે જવહરીન વસા છસ્મીન વસા સુરતીન વસા ચારઝીન વસા ખતીન
વસા સત્તાહીન વસા સીકંલીન વસા ખીફકતીન વસા લયનીન વસ કંચનીન વસા
હસ્કતીન વસા સફુનીન વસા ઝમાનીન વસા મકાનીન.”

મતલબ કે: “અસ્લાહોતગમ્લા એક અને એકતા છે, અને તેના જેવી કાંઈ ચીજ નથી કે તેને કહી શકાય કે તે દલાલુ જેવો છે.....આપણે તેને કહી શકતા નથી કે તે જવેર

છે. જેનો શબ્દસઃ અર્થ “દુષ મન” (evil mind) છે, અને આપણાં મનમાં પેવશ થતા ખુરા વિચારો તેજ “આહરેમન” છે. આહરેમન કંઈ “અહુરમઝદ” નો હરીફ નથી, પણ ખરેખરી રીતે જોતાં “અઝોમિન્યુશ” અને “રૂષેન્તોમૈન્યુશ” એક જીવતા વિરોધિઓ છે. અહુરમઝદ પોતે “રૂષેન્તોમૈન્યુશ” (લલી પેદાવશ) તેમજ “અઝોમિન્યુશ” (ખુરી પેદાવશ) ને પેદા કરનાર છે. આ બંને એક જીવને તેમજ સકળ સૃષ્ટિને શગતોળપણમાં સંપન્નાર શક્તિઓ (counterbalancing forces) છે, અને એઓને આપણી “યસ્નં હપંગ દાહતી”માં માદ કરવામાં આવે છે કે: “પાયુચા દ્યોરેસ્તારા યઝ્મમદે, યાને તે બંને રક્ષણ કરનારા તેમજ ઘાટ ધડનારાને દેવો વેળાપરે છીએ.” હવે આખાં અર્જસ્તાનાં ધર્મશાસ્ત્રમાં એક પણ જગાએ આહરેમનને વળાણવામાં નથી આવ્યો, તો અંહી બંનેને વળાણવામાં આવે છે તે ઉપરથી તદજ સિદ્ધ થાય છે કે “આહરેમન” જેવી “અહુરમઝદ”ની સામે થતી કાંઈ ખરેખરી દસ્તી નથી, પણ અહુરમઝદ પોતેજ “બલી પેદાવશ” તેમજ “ખુરી પેદાવશ”ને જગતના નિમાય માટે ઉત્પન્ન કર્યા છે.

છે, તેમજ ન તેને અગ છે અને ન મુરન છે, અને ન તેને અર્જ (પાને લંબાઈ, પહોલાઈ, ઉંડાણ. ૪૦) છે, અને તેને ખત (પાને મીડું) છે અને ન તેને મીક્ષ છે, તેમજ ન તે બારે છે, ન તે દ્વય છે, અને ન તેનો રંગ છે; તેમજ આપણુ નથી કહી શકતા કે તે સ્પીર છે, અને નથી તેને માટે કંઈ ક્રમાતો કે નથી તેને માટે કાંઈપણ મધ્યમ માવૃમ પડ્યું.” ઇત્યાદી, “અમૃતસાદુ” એટલે “માન આપના સાધક.” એવી રીતે પૂર્વ પદ્ધિગતી ક્રિસ્તોશીઓમાં ‘ખુદ’ને કેવો વિનાશવાળો આવ્યો છે તે સુત્ર વાચકદંડ સ્વલ્પ જોઈ શકશે. શેખ સાદી, સાદુલ “એસ્તાન”માં કહી ગયા છે કે:

ન ગર્દનકસાનસા બેગીરદ બ દ્વિર,
 ન જોઝર આપસાનસા બેરાનદ બ જોર;
 અગર બા પેદર જંગ વુધપદ કસી,
 પેદર બીચુમાન ખરમ ગીરદ બારી;
 વગર બર રસીકાન ન આશદ શરીક,
 બ ફરંગ જયુરીકદ અંત વય રસીક;
 વગર તકે ખેદમાન કુતદ લસકરો,
 શવદ સાહે લસકર કસ અંત વય બરી;
 વ લેકીન ખુલાવદે બાબા બો પસ્ત,
 બ અસીઆન દરે રેહકે બરકસ ન બસ્ત!
 અગરે જાંબીન મુકરજે આમે ઉસ્ત,
 એ દુશ્મન બધીન ખામે યગ્મા એ દુસ્ત!
 મેઢ્યા કુને ગાંઝીએ માશે ખર,
 વગર ચદ બીક્તો પાવદો ખૂર!
 બ અમ્રલ વુજદ અમ્ર અદમ નકલ જસ્ત,
 કે દાનદ વુજ ઉ કર્દન અંત નીસ્ત, દસ્ત!
 કસાની કે જીન સાદુ બરગરતે અન્દ,
 બેરકતન્દો બેરયાર સરગરતે અન્દ!

આ ઉપરથી આપણુ જોઈ શક્યે છીએ કે ખુદની ઉપર આસ્થા રાખવાથી અને તે જે સુખદુઃખ આપણી ઉમર પાડે તે સુખસુખ મદન કરવ મોઝ આપણી મુગ્ધાઈ અને જવાનશરી મુશાબી છે. આપણા વચવાળો જેવી રીતે ઇશ્વરે માટેના નિયતો રાખના આવેલા હોય આપણું ખર્ચસાત્તમા જેવી રીતે “ઇશ્વરને વિનાશવાળો આવ્યો દેવ—તેરીજ રીતે પરમશુભ પરમેશ્વરની આગળ નર નવાવનું એમાજ આપણી ખરી શોભા છે. આગળના જમાનાની નાશિતપણા તરફ દેરવની લગવળે, નરક અપણે લેવ માત્ર પશુ ધ્યા! આપણુંજ સા માટે જોઈએ? જેઓ આગળના કટવાના સુધારા(?) ઉપર મુસ્તદીમ છે—જેઓ તેને સાનમે આસ્થાને ચાલે છે—તે તેઓને પેતાને ક્ષાપીત ખગર દેવ? આગળની વિદ્યા—પણી તે વેદક વિદ્યા હો, વિજ્ઞાન હો કે મહાપણુ વાનની વિદ્યા હો—તે મહાશય, જામીન પદ દબેલી છે એમ દેવ કહી શકશે? એકાદ માખે દેવ. અગર સુધી સાધારણ રીતે વેદક વિદ્યામાં એમ મનકમા આવતું હતું કે જાંતુએ (જુગામ)ની દુઃખ દેવે ઉત્પત્ત આપ છે,—પરંતુ આમની સતીની

અમેરીકાના એક અનુભવી અને વિદ્વાન ડૉક્ટર—નામે આર. મેચ. ઓલ્સેન્ડર, એમ. ડી.—એ એવી શોધ કરી છે કે દુઃખદર્દીને લીધે જંતુઓ ઉત્પન્ન થાય છે—નહી કે જંતુઓથી દુઃખદર્દી થાય છે! આ મહાભારત શોધથી અર્ચાચીન વૈદક વિદ્યાનાં એક સર્વથી મોએતેયર વિદ્યાનનો ચૂરેચૂરો થઈ ગયો છે (Pulverized!) ત્યારે આપણે આજનાં વૈદક જ્ઞાનની પૂરાતન જાનની માથે કેમ સરખામણી કરી શકે? આગળ ચાલો. મનુષ્ય જાતની ઉત્પત્તિની તવારીખ (anthropology) કે જેની ઉપર નાસ્તિક વિદ્વાનો મૂખ્ય મહાર બાધે છે તે પોતે ક્યાં માથું મુઘ્ઘા ઉપર રચાવેલી છે? ચાર્લ્સ ડાર્વિને પોતાની “Origin of species” માં પૂરવાર કરવાનો પ્રયત્ન કર્યો છે કે માથુસે વાંસાઓ ઉપરથી ઉતરેલા છે, આ વિદ્વાનનું આ સિદ્ધાંત “Darwinism” ને નામે સુપ્રસિદ્ધ છે, પરંતુ આજ મુસ્તકીમ ફતવાનું ખંડન કરનાર એની વિરુદ્ધ “Antidarwinism” નામનો નવો પક્ષ ઉભો થયો છે, અને તેનો સાહસિક ચેલંજો ડાર્વિનને પોતાનોજ દોરે છે! હવે આપણે આવી ઉદ્ઘાસકદી પુરકાપુરકથી શુ માનવું અને શું ન માનવું? આ જને વિદ્યાઓ (વૈદક અને મનુષ્યની તવારીખ સંબંધી) કે જે “નવી શોધી કઢાયલી” કહેવાય છે તેમાંજ આવી ગંભીર ગઠલતો માલુમ પડે છે એરમુન નહી પણ બીજી હરેક વિદ્યામાં એવું છે. અને ઇન્દુલ્જિયા, ખેગાદિ માટે તો જેટલું આણું બોલે તેટલું શોભા બરેલુંજ છે!!

સદ્ધિદ રૂપ સનાતન ઇશ્વર-કર્તા સર્વનો એક,
રચાવર જગમ જાતિ રચી છે—ધન એ પ્રભુનો વિવેક!
જોની અદ્ભૂત ચતુરાઈ રે-શકે કોણ એને ગાઈ? સદ૦
અચરજ મોટું-ગાળની આંખે-રોળા આઠ દુસાર,
સક્રમદર્શક યંત્ર એકને-કોણએ કર્યો નિર્ધાર!!
બંધુશતી આંખમાં અપવા રે-૨૫૦૦૦ પરમાણુ રે! સદ૦

* * * *

નાસ્તિક મતના છવ નદારા-કંઠે, સૌ રહેજે થાય!
અદ્ભૂત રચના ઇશ્વર કેરી-તે નવ બાણે જરાએ!
અધમ અપરાધી પ્રાણી રે-પ્રભુની શુભિત ન જાણી રે! સદ૦
માનુષ દેહ સર્વથી મ્હોટો-તે માંડી રચના અપાર,
કર્તા વિના એ કેમ હોય રહેજે-તે નથી જોતા ગમારે!
મૂર્ખ પ્રભુને નવ માને રે-ચાલે અવળા આજાને રે!! સદ૦
સ્થાવર જગમ જેણે રચ્યું છે-તે સમર્થ કર્તાર,
“હોટમ” તેજ-ભાવે બજતાં-મનના મટશે વિકાર;
પાપ સહુ પર લે જશે-રે-સદા સુખ તેને થાશે રે! સદ૦

પણ અત્યંતથી એ છે કે હું ગાદી સાહદતમાં કવિઓ, સંતો, ઋષિ મુનિઓ, પદ્યગંબરો આદિના ફકરા ટાંકે છું તે ગી૦ માદમને બાવલું નથી અને તેઓ “એકાદ કવિનો ફકરો” આવી શબ્દો લખી ગયા પોતાને તેમજ બીજા નાસ્તિકોને આ સર્વોત્તમ મહા પુરુષો કરતાં પણ અધિક સમજે છે!! હવે આવા વાલીઆદ ધખારાઓ માટે આપણે રીડીએ

ને એઓની સામે જાય છે તે સંવિરચનાનો ઇતિહાસ (Palaeontology) તેમજ મનુષ્ય જાતિની અભિવ્યક્તિ પુરાતન તત્ત્વશાસ્ત્ર (anthropology)માં દર્શાવતી યાદી વાંચી બરેલાં ખાંચાઓ છે, જેઓ પોતેજ પોતાના પક્ષીઓ (Partizans)ની દલીલોને ઘણીકવાર તોડે છે, અને તે જાણે છે કે ઉપર ઉગાદરણો આપી ગયો છું. એવી રીતે એક વિદ્યા, કે જે સંદોષપણથી ઉરુર છે, તેમજ જેનાં વિનાશકારકપણાં વિષે કુજો અમાડની પૈર્વાળ્ય તેમજ પશ્ચિમી ધર્મશાસ્ત્રોમાં ચેતવણીનાં સ્પર્શિતમાં ટુંકવામાં આવ્યાં છે, તે વિદ્યા કિવા ને શાસ્ત્ર ઉપર સાદી અક્ષર એતેજાર કે એતેકાદ તે ક્યાંથીજ રાખી રહે? ઉક્ત પાંખડી મતનો એક ઉપાધ્યે એક કાવ્યમાં "Poor God! poor God!!" કહી જમદીશ્વરની કૃત દક્ષ કરે છે તેમાં ખરેખર "દયા"ને પાત્ર આ બેડકણું જોડનાર છે. આ સકળ જ્ઞાન ઉપર રાજ્ય ચલાવનાર પરમપુત્ર પરવરદિગાર છે તે કોઈપણ સુત્રચાંચક ઘણીજ સહેલાઈથી જોઈ શકશે. અરે પણ દુર ક્યાં જાઓ છો? વિશ્વ વિખ્યાત વિદ્યાની સર આંતરીર લોજ તેમજ Review of Reviews'નો મરહુમ અધિપતિ વિદ્યમ દી. સ્ટેડ (જે "ઇસ્ટર્નીક"ની હોનારતમાં ટુપી સ્વર્ગવાસી થયો હતો) એ જાને વિદ્વાનો પ્રથમ હાલહતા નાસ્તિક હતા, પણ પુખ્ત અભ્યાસ ઉપરથી અને એ પોતાની બુદ્ધિ જોઈ પશ્ચાતાપ કર્યો હતો, અને ખુદાની મહેરથી સર આંતરિર લોજ હજી પણ હયાત છે! આ જાને અર્વાચીન મહા પંડિતોનો દ્વંદ્વ નાસ્તિક દિગ્ગજીને ઝમીનદોરત કરી નાખે છે! આ ઉપરથી અત્રર કથવાનાનો જગત પ્રસિદ્ધ સિદ્ધાંત "નીસ્ત હસ્તી મગર વચ્ચડા" યાને "ખુદા સિવાય બીજી હસ્તીજ નથી" એ વધુ અને વધુ આંતર્યક્ષુ સમિપ ખડો અને ખડો થતો જાય છે.

જો કે નામે હકક ન લીજા, બહા:-વેદ છતાં તો ક્યા, ન છતાં તો ક્યા?

કે જો કામ થા ન કિયા, જરા-વેદ કિયા તો ક્યા, ન કિયા તો ક્યા?

યે જો શાલં દુનસે થું કહેતા હે-કે જોદાકી રાહ ન તું બહીઓ!—

જો એવાયે રાહે જોદા ચલા-વેદ ચલા નો ક્યા, ન ચલા તો ક્યા?

હે બાઈ! જો "રામાયણ"ના કર્તા વાલ્મિકિ, કે જેઓ પ્રથમ તો એક લૂટારાનો પેગ કરતા હતા તેઓ જો "રામ" બોલવાને બદલે નેથી ઉંધું વગર અર્થનું "મરા"—"મરા" બોલનાં અન્યથાને પામ્યા તો શું તે "રામ"ની હસ્તી વગરજ કે? હિરણ્ય-કચપ જેવા એક જીવન નાસ્તિક રાક્ષસોના દીકરા પ્રહલાદ માતાના ઉદરમાંથીજ પરમેશ્વરનાં મામતું રજા કરતો આવે, અને ક્યુજી હેડ જાગ્યાવચામાંજ ઇશ્વરનાં નામનું જપનપ કરી પત્થરની મર્મિમાંથી પત્થરાન મહેશ્વર ઉત્પન્ન કરે, શિશ્યાવદા અને પ્રહલાદજી અગ્નિની જ્વળામાંથી શ્વેતકુશળ પસાર થાય, આદરણ્યદ માનસરૂપદ નખ છાતી ઉપર તાવેલું કાંસુ રહે અને કુરુષેશ્વરનો પ્રધાન મધ્ય પગધનાં સાતમેળ શેષકી ચક્રને આસાનાથી ઉપાડી પોતાની મરદાંગમાં એળવે,—એ મર્વ જધું ખુદાઈ જશારન વગર માત્ર મનુષ્યની અંધ ખુદીથીજ અને કે? આ સમયે લેટીન કવિ "સીસેરો"ના શબ્દો પ્રમોદપાત યથ પડે કે:

"Nulla gens tam fera, nemo omnium tam est inhumani, cuius mentem non imbuierit decorum opinio. Multi de dis prava sentiunt;

omnes tamen esse vim et naturam divinam arbitrantur," યાને "કોઇપણ પ્રજા એટલી બધી નિહંદર, કોઇપણ મનુષ્ય એટલો બધો જંગમી, નંપી હોતો, કે જેનામાં પ્રભુ વિશેનો દિવિત પણ વિચાર ન હોય! ધણકો તે માટે મૂર્ખાઈ બરેલા વિચારો રાખે છે, છતાં પણ સર્વકોઈ કબુલ રાખે છે કે ઈશ્વરી શક્તિ અને દહિવિ કુદ્રત જેવું કંઈક છે તો ખરું જ! સાવર શેખસાદી પોતાની દૃઢ પવિત્રાધિ લીધે ધણા નાસ્તિકોને સહપર લાગ્યા હતા, એક નાસ્તિક જે સાદીના ચમકારોમાં ગ્યારથ ન રાખતો હતો તેને એકવાર એવું સ્વપ્ન આવ્યું કે ફરેસ્તાઓનું એક દેણું આકાશમાંથી તેની નીચડી કવિતા માટે તેનાપર આલિષીસ વરસાવતું હતું;

“અર્ગે દરખ્તાને સખ્ત દર નઝરે હુરયાર.

હર વરકી દશતરીકત મચ્ચરેફ્તે કેરેહગાર.”

યાને “હોરયાર માણસોની નઝરમાં ઝાડનું હરેક પાંદડું પ્રુદાની ઇશ્વરી કુદ્રત માટે પોયો ભરીને હોવાય આપે છે!” બહત કુમારિસ ભદ્ર મરવાની તૈયારીમાં હતા ત્યારે શકેરાચાર્ય ત્યાં આવી લાગ્યા. કુમારિસ ભટ્ટે કહ્યું! “મેં વેદના કર્મમાર્ગનો ખોલ કયો છે, પણ જો તમે જ્ઞાનનો હિંપદેશ આપવા માગતા હોતો મારા શિષ્ય મંડનમિશ્રને ઇતજો!” આ ઉપરથી શકેરાચાર્ય મંડનમિશ્રને માગ આવ્યા, અને તે વિદ્વાનનું ઘર શોધી તેની સાથે વિવાહ કર્યો જેમાં મંડનમિશ્રના સુસિદ્ધિત સ્ત્રી મધ્યસ્થ થયાં. મંડનમિશ્રનું એમ કહેવું હતું કે વેદનાં કર્મ એની મેજે ફળ આપે છે, પરમેશ્વરની વરર નથી, અને એ કર્મ મરતાં સુધી કરવાનું જોઈએ. શકેરાચાર્યનો મત એવો હતો કે ફળ પરમેશ્વર આપે છે, મત શુદ્ધ થતાં સુધી કર્મ કરવાનો અભ્યસ નથી, પણ પરમાત્માને જોળખવા માટે જ્ઞાનનીગર વરર છે! આ વિવાહમાં શકેરાચાર્ય ઇત્યા અને મંડન એમના શિષ્ય થયા! પરંતુ બધી તકરાર આગુએ મકતાં ઈશ્વર બહત નઝીર તો કહે છે કે:

વરહાને કયા કયા ખિરદકે અપને હરેક બળતા હપ સાદિયાને,
કોઈ હકીમ ચૌર કોઈ ગદ્દિસ, કોઈ હો પંડિત કયા બખાને;
કોઈ હય આકિલ, કોઈ હય ફાઇલ, કોઈ નુબૂમી લગા કહાને,
તો ચાહે કોઈ રહે ભેદ ખોલે, રહે સખ હૈ દિલે રહે સખ બહાને;
પડે ભટકતે હૈ લાંખો હાના કરોડો પંડિત દુનિયો સિયાને,
તો ખૂબ દેખાં તો વાર આખિર ખુદાકી બાને ખુદાહી જાને!!

અનિયત લગાણુ થવા માટે દર્યઝર ચાહતો સેવક,

જે. એમ. હોરમસણ.

હંમેશ પુરતો સંતોશ

જોઈતો હોય તો જરૂર પડવે આજ ૪૦ વરસો ઉપરની પ્રખ્યાતી પામેલા,
સસતી, અચુક, વનસ્પતીની ફકટ

ડો. બે. મોતીવાલાનીજ

દવાઓ.

૧. પડવી. એ ગર્વે આળસુદાર દવા વેચનારને ત્યાંથી મળી શકશે જો નહિ મળે તો
તેવલે ઠેકાણેથી વી. પી થી મગાવી શકાશે 'પણ પેટ્રીંગ ફી. ટપાલ ખર્ચ વિગેરે
૨. પૈસા દવાની કીંમત ઉપરાંત વધુ પડશે. એ દવાઓનું લીસ્ટ તથા તેને મળેલી
ફાર્માસી સર્ટીફિકેટ તથા તે માટેના આગેવાન વર્તમાન પત્રોના ઉંચા મતો
પેના થોડાક જે હેન્ડગીલોમાં છાપ્યાં છે તે એક આનાની ટીકીટ મોકલનાર ઉપર
વાના કરવામાં આવશે. હેઠળ આપેલી દવાઓની વીગત વાંચી કોઈ ખીલ દવા
જોઈતી હોય તો તુરત ખુલાશો પુછાવાની મહેરણાની કરવી.

૩. "ગરીબનો સાથી" નામનો ઘા—જખમો માટેનો થડો શુભુગારક મલમ-
કીંમત દબી ૫ ના રૂ. ૦૫

૪. તાવની ભુટ્ટી તથા ગોળીઓ-દરેક પ્રકારની તાવ માટે-કીં ૦ ભુટ્ટીની દબી ૫
ના રૂ. ૦૫ તથા ગોળીની શીશી ૫ ના રૂ. ૦૫ અને રતલ ૫ ના રૂ. ૧૦

૫. તોનીક ઓફ લાઈફ-તાવ યા કોઈ પણ ખીમારી ગયા પછી લાગતી નાટવાણી,
ઝક, નળખાઈ માટે-એલી શરીરનું લોહી સુધરે છે. ભુખ વધે છે. આપ્રેલું જરૂર પડ
થાય છે. ફી. શીશી ૫ ના રૂ. ૧૫ તથા રૂ. ૨.

૬. મીઠી પીશાબની દવા-એ દરદથી પીડાતાઓ માટે આશીરવાદ મમાન છે.
કીં શીશી ૫ ના રૂ. ૧૫ તથા રૂ. ૨.

૭. લેપ-રમ, ગાંઠ, લચક, સોજો, ગાઉટ, અધીયા, રૂમેટીઝમ, ચાલુ પેટનો ટુંપારો
નેસોની કળટર, વિગેરે માટે ફી. દબી ૫ ના રૂ. ૦૫

૮. પલ્લોનીક પાઉડર-ભુની ખાંચી, દમ, હાંફા, ખડી માટે-કીં દબી ૫ ના રૂ. ૦૫

૯. રીંગવર્મ પાઉડર-આમટીના દરદો માટે ફી શીશી ૫ રૂ. ૦૫

૧૦. હુગ્ગની ભુટ્ટી તથા મલમ-અંદરના કે બાહ્યના, નવા યા ભુના. લોહીઆર કે
મમાવાલા હુગ્ગ સહ માટે દર ફકટે છે. કીં ભુટ્ટીના રૂ. ૦૫ તથા મલમના રૂ. ૦૫

એકલા બનાવનાર-

ડો. બે. મોતીવાલા

ગોરદેવ રોડ, બાઇબલા કલણની પાસે,

મુંબઈ,

એક જ ભૂલ હંદગીની ધૂલ.

એક વારતા.

લખનાર:—Queen Airis.

મકરણ ૧ હું.

મેડ હાઉસ.

ધીંગલાડના એક જાણીતા પરગણામાંનું એક શહેર, કે ત્યાંના દેવળોને માટે ત્યાંનું એકેએક રહેવાસી મગફર હતું, તેને આપણે ટુકડોસદના નામથી ઓળખીશું ત્યાં એક લાલ ઇંટોથી બાંધાયેલું ગંગાવર મકાન કે જે જાણે બહીષ્કાર પેલેશની બાંધણીને મળતું આવતું હતું, તે મૂખ્ય કરી રાધણાનું ધ્યાન ખેંચતું હતું. રસ્તેથી જોઈ કોઈ મુસાફર પસાર થતો, તો તે ઘર તરફ અજાણીની નજર નાખ્યા વિના રહેતો નહિ. તેનું ગંગાવર કદ, નાની બારીઓ, અને ઘણીબધી બાંધણી બારીઓ લાંબાડના સળીઆથી જડી લીધેલી, તેની આસપાસની ઉંચી ભીતોથી જડી લીધેલા બગીચો, એ સઘળું એવેજ ખ્યાલ આપતું હતું, કે તે મકાન રહેવાના ઘર તરીકેતો ખીલકુલ વપરાતું હોયજ નહીં.

સાંજનો સમય હતો. એક અંધાર ઉમરનો પુરુષ તે મકાનને લગતા બગીચામાં ફરતો હતો, તેટલાં ત્યાંથી એક મુસાફર પસાર થતાં, તે ઘરને થોડોક વખત અજાણીથી ટીકી, તેને પેલા અંધાર પુરુષને તે મકાન કોણને લગતું હતું, તે બાબે સવાલ કર્યો. તેના જવાબમાં પેલા શખશે કહ્યું, કે તે એક જાનગી દીવાનશાળા હતી, અને ત્યાં તવીજ ધપની ત્રીજેન્દ્રથી દરદીઓની સારવાર કરવામાં આવતી હતી, અને તે પોતે ત્યાંના વડો સરજન્યન હતો.

થોડાક સવાલ જવાબ પછી પેલા સરજન્યને તે મુસાફરને દીવાનશાળા દેખાડવાની માંગણી કરી. કે જે તેણે થોડી ખુશામતી કબુલ કરી. તે સરજન્યને પોતાના નેઠરને હાંક મારી તે મુસાફરના થોડાને તબેલામાં બાંધવાનો હુકમ કર્યો, અને તેઓ બંને અંદર દાખલ થયા.

જે-ધપ પર ત્યાં સારવાર થતી હતી. તે ઘણી સંતોષકારક હતી, એમ તે મુસાફર જોઈ પોતે એક ડોક્ટર નહિ હતો, તોપણ સમજી શક્યો. શીઓ

અને પુરો મુદ્દા બુદ્ધા ખંડમાં એક બીજાં માથે ખુશ થોતો કરતાં કરતાં હતાં, અને પોતાનો વખત ગળાતાં હતાં. કેટલાંકો વાંચવામાં, કેટલાંક સ્ત્રીઓ ભરવા શુભા અને જાવા વળડવામાં જેમ ભેળાંમાં ફાંટા આવે તેમ વર્તતા હતાં. તેઓ પોતે તદ્દન છુટપછુટ ભોગવનાં હોય તેમ દેખાતું, પણ ખરી રીતે ભેતાં તો તેઓ ઉપર મજબુત દેખરેખ રાખવામાં આવતી હતી.

નીચલા ખંડના એક ઓરડામાંની ચીનાઈ બનાવટની એક નાની સોભાંચમાણુ ટેબલ ઉપર તરતના તોડેલાં તાલ મુદર પુલોથી લચી પડેલી એક ગાસકેટ પડી હતી, કે જેમાંથી એક જવાન નાર ત્યાં ઉભી ઉભી એક હાર બનાવતી હતી. તેણી સુદૃઢ ઝલ્લામાં દળદળાભરી ખુગસુરતીથી દીપી નીકળી હતી. જેવા તે બને ઝહુરો અંદર દાખલ થયા કે તેણી ગંભીર હસ્તા સાથે તે ડોક્ટર તરફ ફરી, અને પોતાના હાથમાંનો હાર દેખાડતાં બોલી. “હવે એ લગભગ પુરો થયા આવ્યો છે.”

તે સુઝાફર તેણીને ભેળંને પોતાની ટોપી ઉઠાવી માનથી નમ્યો, અને વિચાર્યું કે તેણી તે દીવાનશાળાના વડાની અથવા તો જે ઝહુર્ય તેની સાથે હોતો તેની દીકરી હોવી ભેળંધે. તે સરજ્યને તેણીના હાથમાંથી તે હાર લીધો, અને બેઠકારીથી તપાસી તે બોલ્યો. “મરાયા, તે પુલોને બરોબર ગોઠવ્યાં નથી તારે આ સુદૃઢ અંપેલીના પુલોને શુદ્ધાવાને સત્તા શુદ્ધાગની વચ્ચે મૂકવાં હતાં.”

તેણીએ તેના કહેવા પ્રમાણે કર્યું, જે દરમિયાન તે સુઝાફર તેણીની ખુગસુરતીની વખાણ કરતો ઉભો હતો. તેણીનો ચેહરો નીરદોષ, નાનુક અને રૂપાળો, વાળો ઢાઢા ભમર જેવા શુદ્ધગા વળી ગયેલા હતા, અને તેણીની મુદર ખુબ આંખોમા એક અજબ જેવો ગંભીર મીઠાચ ભર્યો છાપ પ્રગટતો હતો.

“કેમ હવે તો બરોબર છેની?” તેણીએ પૂછ્યું, અને સરજ્યને ડોકું ધુંનાવી દા કહ્યું.

તેણીએ તે હાર સુઝાફર તરફ ધરતાં મીઠાસથી હસીને પૂછ્યું. “કેમ તમને પણ એ પસંદ પડેયની? હજી કાંઈ એ બરોબર પુરો થયો નથી.”

“અલગતાં, પુલો ઘણાં મુદર છે, અને ગોઠવવાની ધપ પણ મુદર છે.” તેને કહ્યું. “હું ધાર્યું તેમ તમો એ હાર તમાગ કોઈ કમનશીબ મીઠાને માટે બનાવતાં હોવાં—”

જેવા આ બોલો પુરેપુરા તેના ગોઠાંમાંથી બહાર પણ પડ્યા નહી, કે તે સરજ્યને તેની તરફ ઝડપથી ફર્યો, અને તેને ચુપ રહેવાને ઈશારત કરી. પણ તે છોકરી પણ તેટલીજ ચપલ હતી, જેથી તરત જવાબ વાળ્યો, “અરે, એ તો મારા લગનને માટે છે તેઓં હવે મને લેવા આવતાંજ હશે.” અને પછી તેણીએ પોતાના સુદૃઢ પોશાક તરફ આંગળી કરી બતાવતા કહ્યું. “તમે ભેતા નથી હું લગનના પોશાકમાં તૈયાર છું તે? ફકટ હવે બાલી અને પુલોનીજ જોડી છે.” અને અમઘળું બેઠતી વખતે તેણીનો સાદ દયા ઉપજાવા ભોગ દુઃખી હતો.

“ઓ ખુદા!” તે સુસાદરની મરણ ઉપરાંત આ શબ્દો તેના મોઢાંમાંથી નીકળી પડ્યાં. “તેણી એક લોભ! આટલી સુંદર અને વળી દેખાતી રીતે તદન સાંધ!”

પણ સરજ્યને તેને ત્યાં વધુ ચોક્કસ દીધા નહીં, અને તેને ત્યાંથી લઈ ગયો. જતાં જતાં તેને પેલી છોકરીને કહ્યું “મર્યા. તું તારું કામ આગળ ચલાવ, હું હમણાં પાછો આવું છું.” અને તેણે તે દરવાજો બંધ કર્યો.

“તમે તો સજ્જ હતા.” તેણે તે સુસાદર તરફ ફરી હસીને કહ્યું. “ખરેખર! મેં તો ધાર્યું કે તેણી હયાંના વડાની અથવા તો તમારી દીકરી હશે. તેણી એટલું તો સાવધન છે જોવી, અને તેણીની સુંદર આંખોમાં પણ મેંડનેસ જેવું લાગ્યું નહીં. એવો તે શું બતાવ બન્યો. કે તેણીને હયાં લાવવામાં આવી. આટલી જુવાન અને વળી હવે વગરની સુંદર?”

“ફક્ત તેજ કારણ, કે જે તેણીની જાતને ધણું ખૂંદ લાગુ પડે તેણીના લગ્ન એકાએક ભાંગી પડ્યાં. અને તે દુખથી તેણીએ પોતાની મગજ શક્તિ જોઈ લીધી છે.”

“શું કદીની તેણી પાછી સુધરશે નહીં?”
“કદાચ નહીંની” તેને જવાબ વાળ્યો. “પણ વખતના વહેવા સાથે સારીની થાય, કાંઈ કહેવાય નહિ. તેણી હયાંના પાડોશમાંનાં પાઠરી ડાઠ રેમરનીજ છોકરી થાય છે.”

“કોણ ડાઠ રેમર!” ગઈ કાલે અમેના દેવળમાં જે મુદ્દે વાળવાલો પાઠરી વાચક કરતો હતો તે? પાઠલો ઉઘો અને ફીકા તેનો જણાવ્યો અન્તરેણ જેવો હતો. તેના વાલ તેની ઉમર અગાઉનું મુદ્દે થઈ ગયા હોય એવું લાગતું હતું.”

“હા, તેજ તેણીનો જાણ.” તે સરજ્યને કહ્યું. “ખતીતજ તે કાંઈ જઈ નથી. જે વરસની ઉપર આ બતાવ બન્યાની અગાઉ તેના વાળ મારા જેવાજ ભુરા હતા. તેની સી હમણાંજ એક વરસ થયું મરણ પામી છે. આ મર્યા તો મરણ એક પુરુષ જાય છે.”

“પણ હું નહિ ધારતો કે લગ્ન તોડવાથી તેણીએ પોતાની મગજ શક્તિ જોઈ લીધી હોય, અને—પણ લગ્ન તોડવાનું કાંઈ કારણ?”

“હું તે ખરેખર જાણતો નથી, એમ સંભળાયું કે લગ્નની એક દિવસ અગાઉ તે જવાનની આગલી નાલાયક ચાલ જાહેર થઈ. વળી તે પોતે પેણ એક પાઠરીજ હતો.”

ત્યાર પછી તે સુસાદરે તે ડાકટરે તેને માટે જે તકલીફ લીધી હતી, તે માટે તેનો આભાર માન્યો અને ત્યાંથી રૂબરૂ લીધી, અને પોતાની સુસાદર દરમ્યાન આજો વખત તે મુદ્દેનોજ ખ્યાલ મનમાં લઈ ધરે ગયો કે તેણીને શા સંજોગ સર ત્યાં લાવવામાં આવી હશે.

અને વાંચનાર તમે પણ તે ડાકટરે અધુરી મુકેલી ખબર પુરી લેવા માટે આતુર હોશો, માટે હું તમને તે જનાવ તરફ દોરવીશ.

પ્રકરણ ૨ બું.

મી. અને મીસીસ ગ્લાઈન.

ઘણા વરગોની વાન ઉપર ઉનાળાની એક ગરમ બપોરે નોરફોલ્કના પરગણામાં આવેલા એક સુંદર નાના મકાનમાં એક બાનું અને અહુસ્થ વાતો કરતાં હતાં. તે ઘરની આસપાસના હીલાં મેદાંને અને સુંદર પાકથી લચી પડેલા અનાજના ખેતરો આંખને ટાઢક આપતાં હતાં. હવે જે ચોરસમાં તેઓ બેસી ટાહેલાં ચલાવતાં હતાં, ત્યાં એકાએક એક છ વરસની ઉંમરનું બચ્ચું ધસી-આવ્યું અને તેની પાછળ તેની નર્સ હાથમાં એક પીળાચેદી ટોપી સાથે ધસઠાતી આવી. તે બચ્ચું શુસ્સાથી અને ગડતાં લાલ છુંડ જેવું થઈ ગયું હતું.

“લેવે-આ!” તે માતા તે બચ્ચાંને જોઈ પુકારી ઉઠી, “હું તો ધારતીવી કે તું ક્યારની ફરવા ગઈ હશે. પણ અરે! શું છે, રોય કાંચ?”

તે અહુસ્થ કે જેણે આપણે મીંઝ ગ્લાઈનના નામથી જાણીશું, તે પપ્પા પોતાની હીકરીને ગડતા જોઈ વીહલો પડેલો છલાંગ મારી ઉઠ્યો, કે જેવી રીતે ઘણાક મૂર્ખ મા-બાપો પોતાના બચ્ચાં પાછળ હલ વગરના ઘેસાં બને છે કે જે બેડું બહાવજ બચ્ચાની ખરાબીને નાશ કરે છે.

તે નર્સે તેણી બાબદ ખુલાસો કર્યો. પણ તે બચ્ચું તેણીના કરતાં ચાર આસની બસતી હતું. અને શુસ્સાથી પગો અક્ષાળી મોટે મોટે પુકારવા લાગ્યું.

મીસીસ ગ્લાઈને પૂછાયું “નર્સ! તેં એને શું કર્યું છે?”

“બાઈ સાહેબ, મેં એને કાંઈપણ કર્યું નથી, કે જરા આંગળી વટીક લગાડી નથી. હું તેણીને તૈયાર કરતી હતી, તેટલાંજ એકાએક તેણીએ પોતાનો સૌથી સુંદર પોશાક પેહરવા માંગ્યો, અને ત્યારે મેં ના પાડી ત્યારે એ આટલી બધી ઉસ્કેરાઈ ગઈ. બુજો આ એની બોનેટ, એને કેવી પીળી નાંખી છે? જે હજીબી મેં એના હાથમાંથી લીધી નહી હતે તો એના તુકડે તુકડા કરી નાંખતો.”

તે નાની શેહતાનઝાદીએ નર્સને લાતો મારતા પોઝાર માર્યો, “હું તો મારો સર્વથી સરશ પોશાકજ પહેરશ હા, અલબત્ત પેહરશ એ કોણ ના કહેનારી, એ કાંઈ એના નથી.”

“આ આવી રીતે તો બચ્ચું ઘડી ઘડી ઉશ્કેરાતાં બચીતજ સીક પડશે.” મીંઝ ગ્લાઈને કહ્યું. “હું નહીં ધારતો કે—પણ નર્સ એમાં તારોજ વાંક છે. હજી તને બચ્ચાં રમાડતાં અને રાખતાં આવડતાંજ નથી જોની બીજાઓના બચ્ચાં કેટલાં શાંત રહેય!”

“ત્રસ, મેં તુને વારવાર કહ્યું છે કે તારે કાંઈબી લોગે મારા બચ્ચાંને શાંત રાખવાનું પડશે. મીસીસ ગ્લાઈને તારો કર્યો. “તું જાણેય તો ખરી, કે ડાકરે”

એ બચ્ચાને હંમેશ શાંત રાખવાનું કહ્યું છે, નહીં તો એમ ઉચકેરાતાં જરૂર સીક પડશે. અને તારી આવી હેવાન્યત ઘારી ચાલથી કરી મારા બચ્ચાંની તંદરેસ્તી જરૂર નાથ પામશે.”

નસ, કે જેને વારંવાર આવા બનાવમાંથી હંમેશ પગાર થવું પડતું હતું તેને ટીકા રૂપે કહ્યું. “પણ તેણીના તે દેસ તો આતવારને માટે તમે મને ઉચા મુકવાં કહેવો હતો, એટલે પત્રી એમાં મારો વાંક કેમ થયો? વળી તમે બહોવ તો ખરા કે તેણીને હંમેશ કાદવ કીચડ અને ખાખીયામાં રહેવાની દેવ છે.”

“લેવેન્યા, મારી બહાલી બેટી,” તે માતા બોલી. “આ તારો ફેક તે રેશમી ફેકથી પણ સુંદર છે!”

“નહી, નહી, એ તો તવન મેલો ને એળીઅલ છે.” તે નાની વીછણે વધાર મોટેથી બુમાબુમ કરતાં પૂકાર્યું. “મને તો મારોં નવોજ ફેક ને ટોપી લોખે. હા, ને જો તમે મને આ જળરીથી પહેરાવ્યો તો હું ફાડી તોડીને ચીરીઆં કરી મૂકીશ.”

“મારું જરીળ બચ્ચું! મારી બહાલી હીકરી!” તે બાપ દુબી સાદે બડબડ્યો. “તું આવી લાયકાર રીતે ઉચકેરાઈ ના જા. જો બુલ! મીસીસ ગ્લાઈન, આવી રીતે તો બચ્ચાને લેબાંની તાવ લાગુ પડશે. તું તેણી જે માંગેય તે આપતી કાં નથી?”

તે માતાએ તે ઉછાછડી છોકરીને બહાલી દોરી કરી બોલી, “જાં મારા અમુલ્ય ખબના, તુંને જે ગમે તે પહેડ. એમાં નસનાજ વાંક છે. એને તુંને ના કહેવાને કાંઈથી હક નથી.”

તે નાની રટતી બંધ પડી, અને નાચતી કુદતી ઝોરડાની બહાર નસ સાથે ગમ્મ. સીંઠ વ્લાઈન ઉઘાડી કાઢ્યો. “એ ગયો વાંક નસનાજ છે.”

“અલબત્ત, તેણીનેજ તો” મીસીસ ગ્લાઈન ટેકા આપ્યો. “જો તેણીને શાંત રાખવામાં આવે તો અચીતજ તેણી એક નાનો ફરેસ્તોજ છે.”

હવે પેટી તરફ જવાં નર્સ અને તે છોકરી ચાલમાંથી પસાર થતાં હતાં, તેટલાંજ બાબરચીએ સંઘણીમાંથી ડોકું બહાર કાઢી પુછ્યું, “કેમ! પછી શું મુકાદો મળ્યો?”

“હંમેશ મૂળખજ, તેઓજ તેણીની ગમતને આધીન થાયેય, પણ જોજો પાછળથી એ લોકને કેવું અમલું પડશે તે.”

“જો જો મારું બચ્ચું હતે તો હું એને જે દિવસમાં સુધારી મકતો.” તે ગુનથી બરબડ્યો.

કેઈતા મનમા એમ તો સવાલ આવતોજ હશે, કે શું એ બનાવો લોગ છે, કે કોઈ મા બાપો એટલાં બધાં મૂર્ખ હોય? હા બનવા લોગ તો શું, પણ ઘણે દેઝણે એવા બનાવો બને છે, મૂર્ખ્ય કદીને આ વાતોમાંની છોકરી લેવેન્યાની માફક જો તે બચ્ચું એકપુર હોય તો.

તે બચ્ચું ખુદરતીજ મજબુત બુદ્ધિવાળું હતું. તેણીનામાં પ્યાર, ધીકાર, ઉમદા બવામ, કીનો એ મધળુંજ પુર જથામાં હતું. અને દરેક ણાબદમાં પોતાનીજ છદ્દ પુરી પાડતું હતું. આ તેણીના અવગુણો નાનપણથીજ દાબી દેવા બેઠતા હતા. તેને બદલે બહાલથી વધુને વધુ પોશાતા જતા હતા.

વખત વહેવા લાગ્યો, અને હવે તેણી એક બચ્ચાં પરથી ૧૪, ૧૫ વરસની છોકરી બની હવે તેણીએ તોફાન કરવાનું ઓડી દીધું હતું, કારણ દરેક ચીજ તેણીની મરજી માફકજ થતી હતી. તેણીના માળાપને તેણીના દરેક ખોલોને તાબે થવાની તબેહ પડીજ ગઇ હતી અને તેઓને સામે થવાનો આનંદજ રહેતો નહી.

પણ નહી, એક દીવસે તેઓએ તેની મરજી નહી પુરી પાડવાની હીમત કીધી ખરી તે એમ કે તેઓને એક ડાકતરની મલાહ લેવાને લગ્નન જવું પડ્યું, હવે તેજ અથવાડીઆમાં ડરળીની સરત રમાવાની હતી અને મીસ લેવેન્યાએ પોતાના બેચાર અબણ્યા ફ્રેન્ડો સાથ જવા માંગ્યું. મીં ગ્લાઇને તેણીને જવા દેવા ના પાડી.

બસ થઈ ચુક્યું. શું મીસ લેવેન્યાને તે કાંઈ ના કહેવાય? તેણીએ પોતાની અમલી ખાતરીએત પ્રમાણે બુમ બરાડા પાડવાનું અને તોફાન કરવાનું શરૂ કર્યું. આખરે તેણીથી આજેજ થઈ મીં ગ્લાઇને તેણીને પોતાની સાથ લઈ જવા કહ્યું પણ નહી તેણીને તો પોતાના ફ્રેન્ડસની સાથેજ જવાનું હતું. અને છેવટે ખીલ મવારે તે માળાપે તેણીને તેના અબણ્યા ફ્રેન્ડસ સાથ ઉપડી જતી બેઠી.

આહ! આખરે તે અભાગ્યાં મા બાપને તેઓની મરજીનું ફલ આપવું પડતું હતું. અરે! જો ખુદાએ તેણીની નીરદોષ બચગીથીજ લઈ લીધી હોત, તો આજે તેઓને આટલું બધું દુખ ખમવું પડતે નહી.

પ્રકરણ ૩ નું.

તોફાન.

તોફાન લગભગ બધે પડવા આવ્યું હતું; સુર્ય અસ્ત પામવાની તૈયારીમાંજ હતો, અને તેનાં છેલ્લાં કીરણો પાણીથી તીપાતાં ઝાડના પાંદડાં ઉપર પડી મોતીના દાંણા જેવો ચલકાટ આપતા હતાં. દુર આવેલી ટેકરીના મથાળાઓ અસ્ત પામતા સુર્યના કીરણોથી મોનેરી બન્યા હતા. દેખાવ અતી રંગીઆમણો લાગતો હતો. વાદળાંઓ શાંત સગીની આશા આપતાં ગુમ થતાં હતાં. એક કલાક અગાઉ દેખાવ તદ્દન બુદ્ધોજ હતો. વાદળો ચઢી આવ્યા હતા, વરસાદ ધોધમાર પડતો હતો, તેજ મમથે એક જવાન અધીરાઈથી એક એકસ જગાઓ એમથી તેમ ફરતો હતો. તેને પોતાની તોપી કાઢી નાખી કપાલપર પડેલાં વાલના ગુચ્છલાને ઉંચા કર્યા. તે એક

ત્રેવીસ ચોવીસ વરસનો, યુગમુરત ચેહરોનો ઉધરતો જવાન હતો. તે જગા તદ્દન ઉગડ હતી, કે જ્યાં તે અધીરાઈથી ખચકોતો ફેરા ફરતો હતો.

આખરે તેની અધીરાઈનો છેડા આવ્યો કેમકે સામેની ઝાડીઓમાં કાંઈ ખડખડાત થયો, અને તેની પાછળથી એક સુંદર આકાર ઝાંઝાર આવ્યો, કે તે જવાન આતુર કદમે આગળ ધસ્યો. તે લેવેન્યા સ્વાર્ધન હતી. તેણી હવે એક સુંદર કુવારીકા બની હતી, ઉંચી દમોમદાર, પણ ફીકડી એક સગેમરમરમાંથી કોતરી કાઢેલાં સ્ટેચ્યુ જેવી લાગતી હતી.

વખતના વહેવા સાથે મીઠા સ્વાર્ધન જીભારીથી પટકાઈ પડ્યો હતો. અને તેના લેહમાં બરાબર ઓવોન ધખારે આવ્યો કે નોનફેકની હુલ તેને સહીજ ન હતી. જેથી પોતાનું સઘળું વેચી સાટીને છ મહીનાને ખાતર દરીઆ ઝાંઝુના પરગણા નામે સસેલમાં આવી વસ્યો હતો. હયાં લેવેન્યાને પેલા જવાન મીઠા ડરહેમ સાથે ઝાળખાણ પડી.

આ જવાન પોતે કોણ હતો, તે લેવેન્યાને પણ ખબર ન હતી. ફક્ત દરીએ ફરતાં તેની સાથે તેણીને ઝાળખાણ પડી હતી. તે ગામડાંમાં તેણી લાવેકતું કોઈ સાથી હતું નહીં, જેથી તે જવાન સાથે તેણીને પીછાન પડી, ત્યારે તેણી બહુ ખુશ થઈ. એવી રીતે તેણી દરરોજ મળતાં હતાં. તે દરરોજની મુલાકાતે આગળ વધુ રૂપ લીધું.

તેણી તેને આહવા લાગી, અને તે પણ એટલી હદે કે તેણીની સઘળી દુન્યા જ તેનામાં હતી. તેના ફક્ત એક જ સપુનને માટે બેહરતનું સુખ પણ તણ દેવા તૈયાર હતી. માળખ સર્ગાવહાલાં એ સઘળાં હવે તે અજાણના એવાણ આગળ તુંછ હતાં. લેવેન્યા સ્વાર્ધન જેવી એક છોકરી તરફથી આપણે એવી નહીં તે બીજી શું આશા રાખી શક્યે ?

મીઠા ડરહેમે તેણીને પોતા વિષે કાંઈપણ કહ્યું હતું નહીં. ફક્ત તેણી એટલું જ બોલતી હતી. કે તેનું નામ આરથર ડરહેમ હતું. તેના માળખ મરણ પામ્યાં હતાં, અને તે કેમથી જ યુનીવર્સીટીમાંથી તરવનોજ જહાર પડ્યો હતો.

એક દહાડાં તેણીએ તેને પ્રશ્ન કે તે આ માટે તે ગામડાંમાં આવ્યો હતો ? તેને જવાબ દીધો, કે તેને ગોર્ટમનો ઘણો શોખ હોવાથી તે ત્યાં મળવું માટે બે દિવસ ઉતરી પડ્યો હતો. પણ તેને તેણીને લેમ હતી, અને તેથી તેણીને છોડીને જ્યાં તેને મુઠલ ગમતું નહીં હોવાથી તે ત્યાં થોભી ગયો હતો. લેવેન્યા માટે આટલું જ બસ હતું.

તેણીનો ખાપ તે દરમ્યાન સૂણત સીક હોવાથી જહાર જતો આવતો નહીં હતો. અને આ રીતે લેવેન્યા તદ્દન છુપીથી દરરોજ બેચાર કલાક જ ખેલોમાં કે દરીઆના કીનારા પર ખુશ ખાતચીતમાં કાટી નાખતી.

પણ લેવેન્યા, તને થોડીજ ખજાર છે કે આનો અંજામ પાછલથી શું આવવાનો છે? તને જે ભવિષ્યની ખજાર હોતો તો આ ચોરીછુપીની મુલાકાતો મોકુફજ કરતો, અને આવા ધંગધડા વગરના બેઠરકાર માણસને તારૂં અંતકરણ ચોપતે નહીં.

ન્યારે તેણીની ગેરહાજરી ઘરમાં જણાઈ આવતી અને તેનો સળંગ પુછવામાં આવતો ત્યારે તરતજ જવાબ મળતો કે, “ઓ મમા ડીયર, હું શું કહું; ઘરમાં મુદલ સોવાતું નહીં, ત્યારે જંગલમાં મારી માનીતી જગાએ જઈ બેસી વાંચું છું.” અને આ તેણીનું બહાનું કાંઈથી શક્ય વગર ખરૂંજ માનવામાં આવતું. ફક્ત આ તેણીનો ભરમ તેણીની એક દાસી ડોળસનનેજ ખજાર હતો, કે જેણીને તેણીએ વીશ્વાસમાં લીધી હતી.

હવે આપણે તે બે જવાનોને મળતાં છોડી આવ્યાં છે ત્યાં વળશું.

“મારી વહાલી લેવેન્યા, હું તો ધારતો તો કે તું આવશેજ નહીં”

“અરે આશ્ચર્ય,” તેણી ખડખડી. “હું તો તને જોયા વગર ઘેડીજ થઈ જાવું. પપાએ મને પોતા આગળ વાંચવા બેસાડેલી તેથી જલદી અવાયું નહીં.”

“મેં તો એમજ વિચાર્યું” કે આવા તોફાનથી ઠરી તારેથી અવાશેજ નહીં, ડીઅર.”

“તોફાન!” તેણીએ મનમાં વિચાર્યું. “અરે, આતશનો વરસાદ કાંય નહીં વરસતો હોય તોપણ તને મળવા દુન્યાના છેડાવેર ખુશીથી આવું.” પછી તેણી મોટેથી બોલી. “મમા પપાની તખીઅત આજે મુદલ ઠીક નથી.”

આમ વાતોમાં થોડાક વળત નીકળી ગયો, કે ન્યારે ‘મી૦’ ડરહામની તોફાન માટેની ભવિષ્ય વાણી ખરીજ પડી વીજળીના ધડાકા અને ઠડાકા વચ્ચે તોફાન તો વધતુંજ ગયું, અને વરસાદ ભેરથી પડવા લાગ્યો. આખરે તેઓને એક ઝાડ નીચે આશરો લેવો પડ્યો, કે જ્યાં તેઓ ખુશ વાતચીતમાં એટલાં તો લીન થયા, કે તોફાને પછી ટેવુ રૂપ લીધું, તેની પણ તેમને ખજાર પડી નહીં.

પ્રકરણ ૪ થું.

એક કેરડા હુકમ.

રાત પડી ચુકી, કે ન્યારે લેવેન્યા ઘર તરફ પાછી ફરી. તે ઘર-ગામડાંની ખહાર થઈ એકાંતમાં આવ્યું હતું, અને તેની આસપાસ એક મુંદર બાગ ફરી લેવામાં આવ્યો હતો, કે ન્યારે તેની પાછલી ગાંત્રી એક કાંટાની ઝાડીથી ઢંકાએકી હતી. લેવેન્યા તે તરફ ગઈ, અને ત્યાંનો દરવાજો ધીમેથી ઉગાડી ચોરની અદાથી અંદર દાખલ થઈ, પણ ખાસમાંથી ડોઈના એકાએક પંદરવાથી તેણી ખુબ ચોંકી. તે તેણીની દાસી ડોળસન હતી.

“તું ક્યાં હતી લેવેન્યા?” તેણીએ લગભગ કપકાલરી આદાએ પુછ્યું. “શેઠ શેઠાણી બધાં તારી ગેરહાજરીથી લગભગ દેવાના બેવાં—એ, પણ શું છે? ચાકી ક્યાં બેઠેય, સાંભળની?” તેણીના બોલવાની કાંઈ દરકાર નહીં કરતાં તેણી ચાકી જતી હતી, તેને ચોખ્ખાવતાં તેણી પુકારી.

“મારી તળીઅત ઠીક નથી.” તેણીએ જવાબ આપ્યો: “હું ધાડુંચ કે હું ઉતાવળથી વરસાદને લીધે આવતી હતી, તેટલાં બેસુધ ઘઈ પડી ગઈ હતી. મને મારા એરકામમાં જવા દે, હાલ તો હું નીચે આવવાની નથી. તું તારે બા.”

“નહી, તારેથી પહેલે મમા પપાને મળ્યા વગર જવાશેન નહીં.” તેણીએ કાંઈક સત્તાથી કહ્યું. “તેઓએ તને બધેબધ શોધાવી અને મને ફરજિયાત અહીં લાઈ રહેવું પડ્યું. તને સાફ કહ્યું લેવેન્યા, કે તું જો એમ વધુ વખત બહાર રહેશે, તો હું તારે બરગ વધુ વખત ચાલવા દેવડા નહીં. આવા સખત તોફાનમાં બહાર રહેતાં મારી તળીઅતથી બગડી આવી.”

“સખત તોફાન!” લેવેન્યાએ અન્યથાથી પૂછ્યું.

“શું ત્યારે તું ઉગાએડી હતી, કે બહેરી હતી?” ડાખસને તેણી તરફ અન્યથાથી બોલતાં પુકાર્યું. “આવા સખત તોફાનને લીધે તો શેઠ શેઠાણી બીધાં કે રંગે તું ફરીઆની રેતીમાં ઢળાઈ ગઈ હોય.”

“ઠીક, ઠીક, મને હવડાંતો જવાદે મારું માથું સખત દુખેય.”

“પણ હું તને દેહુંચ કેની કે તારેથી તેઓને મળ્યા વગર નહીં જવાશે,” તેણી ચીરકાઠને બોલી “શેઠાણીએ લગભગ વીસ વખત ઘંટ વગડી પુછ્યું, કે આપણે આવ્યાં છીએ કે નહીં. મને હયાંથી બધી ગરબડ સંભાળાઈ. અરે જો, જો, પાછાં પુછવાનો સાદ આવેય તે. પણ વારૂ ત્રીં ઉરહેમ ક્યાં છે?”

“હું તો ધાડુંચ કે વર ગયા હશે. કારણ હું ઘણાંવાર થયો તેમણે છોડી આવીય. શું પપાબી નકામો ‘ફસ’ કરેય. જા, ડાખસને અંદર બાંને કહે, કે હુંગે ફરીયે કિનારે હતાં, ને હું કાકી ગઈય તેથી મારા એરકામાં છું.”

“કિનારો! અરે તે જો કાંઈ ચાલેય નહીં. કારણ બાવરથી ત્યાં જઈ આવ્યો તે બોલતો હતો કે ત્યાં તો એકબી માલુસ જાત દેખાઈ નથી.”

“હવે બની, કાંઈબી જોડી કહાઈજેની, ને કહેજે કે તોફાનથી ફરી મારી તળીઅત બગડી આવી છે, જેથી મારા એરકામાં સુઈ ગઈ છું.” એટલું કહેતાં તેણીએ પોતાના એરકા તરફ ચાલુ સુક્યું.

હવે આપણે કલાઈનના કુટુંબને શેઠાક વખત પડતું સુધીશું, અને આંરધર ઉરહેમ એણે છે તેની તપાસ લઈશું, તે જવાન્યાએ પોતાનું બે નાગ આપ્યું. હવે તે કાંઈ ખરું નહોતું. તોપણ હાલને કાંચ તો આપણે તેને એજ નામે બોળી બેશું. તે કેમથીજ યુનીવર્સીટીમાં અભ્યાસ કરતો હતો. તેની માતા તેને ચાર વરસનો સુકી મરણ પામી હતી, અને તેનો જાપ બે એક પાદરી હતો. તે પણ બે

વરન થયાં મરણ પામ્યો હતો. તે પોતા પાછળ એટલો તો મહાભારત વાદ્યો. દીકરા માટે મુઠ્ઠી ગયો હતો કે લનિષ્ઠમા તેને એક પાદરી તરીકેનો પોતાનો મોલો જાળવવાને પ્રભુ ભરી પડી ન્તય. તે પાદરીપણાનો હુકો તેની પેઢી દર પેઢી ઉતરી આવેલો હોવાથી તેને પણ તેજ ધંધો અખત્યાર કરવાનો હતો. યુનીવર્સીટીમાં દાખલ થયાને હજી તો ત્રણ મહીના નહીં થયા તેટલાંજ, તે સદગી ગદીમાં પડી ચુક્યો હતો. તેને તેની માતા તરફથી યુગચરતીને વારચો મળ્યો હતો અને તેથી યુગરૂ જવાન સોનાચડીના ખેતારા જેવોજ બહારના દેખાવ પરથી લાગતો હતો. તે થોડા વખતમા તો પોતાના ગોઠ્યાઓનો માનીતો થઈ પડ્યો હતો, અને વધુને વધુ ગદીમાં સળડતોજ ગયો.

તેની એવી જરયાળુ ગદીથી આખરે તેને ઘણું કરજ વડી મળ્યું, અને તેનો એક કાકો કે જે પેસાવાળો હતો, અને જેને ફક્ત એકજ ફરજદ, એક દીકરો હતો, તેની પર પોતાની કરજની વાત લખી વાળી, કે જો તે લરપાઈ નહીં થશે, તો આચાર્ય માગવા જવાનોજ સોદો હતો. કાકાએ આ બધું અત્યંત ગુસ્સા સાથે વાંચ્યું, અને આખરે પોતાની આંખરૂને ખાતર એક લાળાં લેકચર માથે તે શેશ તેને માથે ભરી.

એક વખતની તે શરમથી આરથર થોડો વખત તો એકલોજ રહ્યો. કારણ તેનો જાતી સ્વભાવ થોડો ઉમદા, પણ ન્યા એવી જો પાંચ થોડો ખુશાલ કપની મળી ત્યાં પછી એક એકલવાયો છવ કેમ થોલે? તેજ પ્રમાણે આરથર જો પાંચ મહીના પછી તે લુડા કોલેજનોની પુમલવણીથી પાછો ગદીમા સપડાયો અને બીજો વગ્ન તો અગાઉ હતો તેના કરતાં પણ જાતની દરજમાં પોતાને હુણેલો જોયો હવે કયે અવતારે તે પોતાના કાકા આગળ જાય, અને તેથી બેલીક્ષની પુકથી છુટવા તે સસેદમાં આવી ભરાયો, જ્યાં આપણે વાંચ્યું તેમ લેવેન્યા સાથે તેને દોસ્તી પડી પણ એમ ભગઈ રહેવાનું પછાંક્યાં સુધી ચાલે? કારણ તે ગામ-ડામા તેનું ઊંઘ પણ આળખીતું નહીં હતું, અને જેથી તે કોણના આધાર પર રહી શકે? આખરે તેને એક દિવસે દીમત એકઠી કરી તેના કાકા પર એક બીજું કાગજ લખ્યું તેમાં તેને તેમને ખાતરી પર ખાતરી આપી, કે તે કદી પણ એડ પગલું ભરશે નહીં, અને તેવજુ કહે તેમ વસ્તવાની કબુલાત આપી.

જવાબ આપ્યો પણ તે કેવો કે જેથી તેની અકામણનો પાર નહીં રહ્યો. તેવજુ લખ્યું કે એકદમ તેને તેમની તરફ ઉપડી આવવું, અને જો ઠેરવેલા વખત કરતાં જો કદાચ પણ જતસ્તી થયા તો હાંદગી સુધી તેનું મોહું નહીં ભરશે, અને ખચ્ચીનજ તે પોતાનું બોલેલું પાળે તેમાંનોજ આસામી હતો, એમ આરથરને થોડાસ ખબર હતું.

તે કાગળ તેને તોફાનવાળી રાતના બનાવની દશમે દિવસે મળ્યું હતું અને તેમાંના મખત હુકમને જો તાળે નહીં થાય તો શુ ફેજ આવે તે તે જાણતો હતો, અને તેટલા માટે તેને એકદમ ઉપડવાનો કસવ કર્યો. પણ અરે! લેવેન્યાનું શુ!

ત્યારે લેવેન્યા ધારા મુજબ તેને સાંજે દરીએ મળી. ત્યારે હીંગતથી તેને તેણીને કહ્યું કે તેની પર કોલેજમાંથી કાગળ આવ્યું હતું, ને તેમાં તેને જલસીથી ઉપજનાનો સખત હુકમ થયો હતો.

“ઓ! પણ તું ના જતો! તું મને એકલી છોડીને જઈ શકશેજ નહીં. ઓ આરથર? હું દીલગીરીથી મરી જઈશ.” તેણીએ આ એકાએકના દુઃખના દુખથી ભાંગી જતા અંતકરણે કહ્યું.

“લેવેન્યા, મારી બહાલી! તારા દરમની આ બાબતમાં અશક્ય છે. જો હું નહીં જઉં તો માઈ આપું ભવિષ્ય નાશ પામે. મને રજા મળતાંજ હું તરત પાછો ફરશ.” તેને પતાવટની ધપે કહ્યું.

“અને આપણા લગન?” તેણીએ હુખવેથી પુછ્યું.

“હું પણ તારા જેટલોજ એને માટે આતુર છું, બહાલી, મને આ તેડાને તાગે થવા દે, ને પછી તે તૈયારી કરતાં કાંઈ પણ વાર લાગશે નહીં.” તેણે કહ્યું.

“પણ મારે તુને કાગળો ક્યાં લખવા? તારૂં શરનામું? હું તો દરરોજ લખશ, અને તારી તરફથી પણ અદેકું મેળવવાની આસા રાખીશ.”

આરથર જરા શુચવાયો, કારણ તેને તો તેણીને એમ કહ્યું. કે તે દેમશીન જતો હતો, જ્યારે અરેખર તો તે પોતાના કાકાને ત્યાં લંડન જતો હતો.

“માઈ શરનામું! હું પોતેજ તને કાગળમાં જણાવીશ. બહાલી, કારણ મને કદાચ દેમશીનની બહાર પણ મોકલવામાં આવે, અને તેથી તારૂં કાગળ કોઈના હાથમાં જાય તે મને ખીલકુલ પસંદ નથી. હું તારી પર ત્યાંથીજ લખીશ.”

“અરે જો, તું ના જ બહાલા.” વળી તેણીએ ઉલટા કાઢ્યો. “કારણ ગઈ રાત્રે મેં સ્વપ્નું જોયું, કે તું ગયો તે પાછો ફર્યોજ નહીં, અરે છતાં! તે સ્વપ્નાથી હું એટલી બીધીય, કે આખો દિવસ થયો તે ખ્યાલો મારા મનમાંથી જતા નથી. ઓ આરથર! તું ના જા. જોદાને ખાતર મને એકલી મૂકી ના જા.” અને તેણી તે વીથોગના ખ્યાલથી ડચકાં ખાઈ રડવા પડી. પણ નહીં, તે તો, મક્કમન રહ્યો, ને આખરે તેણીને સમજાવી પટાવીને છુટો પડ્યો.

બીજે દિવસે આરથર ઠરઠેમ બહુજ અસુરેથી સાંજના પોતાના કાકાના રૂમમાં દાખલ થયો. તે સખતે તેનીજ ગૃહ જોતો અધીરાઈથી એમથી તેમ લાયબ્રેરી રૂમમાં ફરત ફરતો હતો. તેનાં મોઢાં ઉપર સખતાઈની કરચલીઓ ફરી પળી હતી. જેવે તે રૂમમાં દાખલ થયો, કે કાકાએ ઘુરકતા ડોળાએજ આવકાર આપ્યો. અને તેની પ્રાથ્મિક એક જળાં લંબાણ લેચરે જગા લીધી, અને આરથર ખુબ ગંદકાઈ ગયો. આખરે એક જ હોહી, એટલે તે કાકાના અંતકરણથી ઘંઘારના દેખાવ જેટલું સખત થવાયું નહીં, અને પે એ પે કરજ ચુકવી આપ્યું. જે આરથરે દ્રણી પસેમાનીથી ફરીથી કરજ નહીં કરવાના વચને કમુલ્યું, અને પાછી કોલેજની છદ્મગી શરૂ થઈ.

ખાસીતજ મીસ. વ્હાઈનતુ સ્વપ્ન ગઈજ પડ્યું. આરથર તેણી તરફ ફરી પાછો ગયોજ નહીં. તેણીને ફક્ત એક કાગળ તેના ગયા પછીના પહેલા અઠવાડી-

આમાં મળ્યું. જેમાં તેને લખ્યું હતું, કે તે કેમપ્રીજ પોતાના સગાને ત્યાં જવા માટે છોડી જતો હતો, અને ત્યાંથી તે ખીજી કાગળ લખશે, પણ તેને ત્યારે પત્રી એક પણ હરફ તેણીને દેખાડ્યો નહીં.

હહાડાઓને અડવાડીઆઓ તેની નામ નીશાન વગર પમાર થયા. તે જીવતો છે થા નહીં તેની પણ સાબેતી હતી. નહીં લેવેન્યાના મગજની સ્થિતિ આથી લયંકાર થતી ચાલી તેણી આજો દિવસ લટકતી. કેઈ વખત તે જુની મેળાપની જગાએ, તો કેઈ વખતે પોસ્ટ ઓફીસમાં પોતાના કાગળ માટે તરેહવાર સવાલો કરતી જણાતી. તેણી પોતાની અસલી એકાંત જગાએ જઈ દીવાની અદાએ તેતું નામ પોકારતી, પણ તે કદીખી પાછો ફર્યોજ નહીં.

(સાંધણ છે.)

જવ પ્રત્યે બે બોલ.

(વિભાજા નવ કર્યો ઉઘાટ.)

- હે પામર પ્રાણી? અવસર આવો વહી જશેદે,
ચેતવું હોય તો ચેતવે દે. હે પામર પ્રાણી ૧
- હું કેણ છું ક્યાંથી આવ્યો કીચે રસ્તે છું જાવાનો,
તહેનો કર વિચાર સદા મન મહીદે, હે પામર પ્રાણી ૨
- આધિ વ્યાધિ ઉંપાધિ વળગી, તે કર તું સહુને અળગી,
નહિ તો દુઃખ તને મહેતું આપશેદે, હે પામર પ્રાણી ૩
- કાળ આવી પકડશે જ્યારે, પસ્તાવો અન્તે થશે ત્યારે,
તે કષ્ઠ ત્હારાથી સ્વેવાશે નહિદે, હે પામર પ્રાણી ૪
- સગા સમજન્ધી જે કેઈ ત્હાંગં, અન્ત સમે અંગમાં રહેનારા,
સ્વર્થ સુધી તુજ પામે આવશેદે, હે પામર પ્રાણી ૫
- ઉત્તમ આ માનવ ભવ પાત્રી, તરવાની શોધ કિનારી,
નહિ તો ફાકટનો આ ફેરો થશેદે, હે પામર પ્રાણી ૬
- સેવક કહે છે દ્વીકર ભેડી, જા નહિ ડિદિ પાપમા દોડી,
નીતિ તરફ વૃત્તિઓ મદા દોરજેદે. હે પામર પ્રાણી ૭

(૨૧૦ એમ ૦ એમ ૦)

ચીનની કેટલીક કહેવતો.

[લખનાર:—રમણલાલ નાનાલાલ શાહ.]

દુશ્મનને એક પણ ફટકો આપ્યા સિવાય જે તેને હતે તેજ પરો વીર કહેવાય.
ખંવાઈ ગયેલા લોકો ઉપર નકસી કામ ન થાય.

ત્યાં મહેલો લપકાદાર હોય ત્યાં ચનાચનાં ખેતરો અને દાણાની વખારો ખાલી હોય.
જે જાણે છે તે જાણતો નથી અને જે જાણે છે તે જાણતો નથી.

જે ખીજાને માનતો નથી તેને કોઈ પણ માનતું નથી.

જેવી રીતે ખાલી મકાનમાં દરેક વાતનો પડો પડે છે તેવી રીતે શકાણુ
મગરના મનમાં અનેક પ્રકારના વિચારો આવે છે.

દુશ્મન યોદ્ધાઓ સામે જે દયા ખતાવે છે તેજ હતે છે.

ઉત્તમ કૈનિકો લડવઈયાઓ જેવા નથી દેખાતા.

જેમ કામદાર વધારે તેમ ચોર વધારે.

મહાન રસ્તો ઘણો સહેલો છે પણ ઘડાંને ગલીયું ચીઓમાં ભટકવા ગમે છે.

ધરતી બહાર ગયા સિવાય પણ આખી દુનિયાનું જ્ઞાન મળી શકે.

ધન્યરનો અપરાધ કરે તે કોની પ્રાર્થના કરે?

છલ વાળી વળે છે ત્યારે તે લાંબો વખત રહે છે. દાંત મજબૂત અને કઠણ
રહે છે ત્યારે તેનો વહેલો નાશ થાય છે.

નિમકહરામ છોકરા જાપના મ્હોં ઉપર આડા સમાન છે.

ચોડી દોલત વાપરીએ નહિ તો વધારે દોલત ક્યાંથી આવે?

હજાર માઈલની મુસાફરી એક એક પગલે થઈ શકે.

ત્યારે ઇશ્વર માણસને ઉછેરે ત્યારે તે જાણે થાય છે. ત્યારે માણસ માણસને
ઉછેરે ત્યારે હાડકાં અને આમડી સિવાય ખીજું કશું જ હોતું નથી.

સો રસ્તામાં સો અડચણો આવે.

ખરફ ઉપર ચોલો તો તમારાં પગલાં છુપાંઓ છુપે નહિ.

એક ખેલાડીથી નાંટક ન લખવાય.

સોયનો એકજ છેડો અણીદાર હોય.

આરસપહાણુને ખુબ ઘસે તો પણ તે તેની કઠણતા અને ઠંડાપણું છોડતો નથી.
ઉત્તમ ઘોડેસ્વારોને સૌથી વધારે અકસ્માતો થાય.

પોતાની બાતને જોવી એમાંજ દીર્ઘદ્રષ્ટી સમાયલી છે.

વાનો કર્યાથી લાત ન રંધાય.

એક વસ્તુ જ્યાં સુધી તમને જડે નહિ ત્યાં સુધી તેને શોધ્યાંજ કરજો, એમ કરવાથી તમારી મહેનત નકામી નહિ જાય.

અપ્રમાણિકપણે મેળવેલું ધન ઉત્કા પાણી છાંટેલા ખરફ જેવું છે.

ખડુ દુર જઈને કુપ ઠરીને દેવને પ્રસન્ન કરવા જવું તેના કરતાં પેરજી લાડુ કામ કરોને.

જંગલ નજીક રહેતા હોઈએ પણ જંગલણ વિના કારણ બગાડવું નહિ.

ઉંઢરના રસ્તા ઉંઢરડા બહો.

ખડુ હોય ત્યારે થોડાનો વિચાર કરજો. થોડું હોય ત્યારે ખડુનો વિચાર કરવાની જરૂર નથી.

જે વાઘ ઉપર મુસાફરી કરે તેને નીચે ઉતરતાં ખીક લાગે.

દુરનાં રહેતાં સગાં કરતાં પાસે રહેતાં સારા પડોશીઓ વંધારે સારા

દીવામાં તેલ ન હોય તો બાત્તિ નકામી બગડે.

આગ ભુલવવા જઈએ ત્યારે પાંદડાંનાં કપડાં ન પહેરાય.

રસ્તામાં વાત કરતા બંને ત્યારે ઘાસમાં પણ માણસ હોય છે તે વાત યાદ રાખજો.

માણસનાં લઘાં ધ્રમ માત્ર તેના ઘરમાંજ જણાયલાં હોય છે. તેનાં ભુડાં કામ આપું જગત્ બહો છે.

ગુન્હેગારો જેમ ફામીને લાકડે બંધ છે, તેમ ધન જુગારખાતામાં બંધ છે.

એકલા બેઠા હો ત્યારે તમારા અવગુણોનો વિચાર કરજો. વાતચિત્ત કરતા હો ત્યારે બીજામાણસની નિંદા ન કરજો.

ચોમાસા પહેલાં છાપડું ચઢાવવું અને તરસથી જીવ જવા એએ તે પહેલાં કુવો ખોદાવી રાખવો,

પર્વતની ઉંચામાં ઉંચી કઠણ ઉપર તમારો થોડો આવી લાગ્યો હોય ત્યાર પછી તેની લગામ ખેંચવી નકામી છે.

બીજાના ઉપર લોહી એકવા બંધ તે પહેલાંતો પોતાનુંજ મેઠું બગાડે.

માણસ સો વર્ષ સુધીમાં સંપુર્ણ ન થઈ શકે. અધમ યતાં તો એક દિવસ પણ ન લાગે.

માણસ જીવતો હોય ત્યારે આત્માને નથી યોગજતો. મર્યા પછી પોતાના દેહ (શબ) ને નથી યોગજતો.

કુમારિકાના સદગુણોનો પાર નથી અને સ્ત્રીના પશ્ચાતાપનો સુમાર નથી.

વાંસના પોલાણમાં સાપ પેસે પણ પોતાની વાંકા વગીને ચાલવાની ટેવ ન છોડે. રૂપાણું પછી વહેલું પાંચરે પુરાય.

એક ઘોડો ચાલે તહિ ત્યારે એકસો ઘોડા ગોટાળામાં પડી જાય છે.

મંદિરાનો એક ઘુટકો ગ્રણ ચિંતાઓને મારી કાઢે છે,

મૂર્ખ કુતરો ઉડતા પક્ષીને પકડવા દોડે.

ઉનાળાનું જીવડું ઘરફની વાત ન બાણે; કુવાના દેડકાએ આકાશની વાત કરવી ન લેખે.

ગહુ શિયાળવાંના પગની ચોકડી કરેલી રૂવાંટીનો છેવટે પણ અજ્ઞો જાનશે.

જાનરમાં વેચાતો હોય એટલો ખર્ચો દારૂ એક જણાથી ન ખરીદાય.

ગાહુજ તીવ્ર રમરણશક્તિ હોય તે કરતાં ઝાંખામાં ઝાંખી સાહીનું લખાણ ઘણું સાફ.

ગોરા શબ્દો મોતીના હાર સમાન છે.

દાક્ષિન તૈયાર કરવો અને માણસ મરેશે તહિ.

ઝાડ જોદવું હોય ત્યારે પહેલાં મૂળીયાંથી શરૂઆત કરવી લેખે.

ઉપકારે કરીને બદલો મેળવવા આશા રાખવી તે કરતાં ઉપકાર ન કરવો.

વધારે સારો.

એકોને મીઠાણાની ઉડાવતા ન લેવા પણ તેમને સજા થતી લેવી.

ખજાને પાણી પાયા લઈ જાય તેણે પોતાના પગ લીંજાય તેની ચિંતા ન કરવી.

હીરાને ઘસ્યા વગર પાણીસ ન થાય, અને આફતો સિવાય માણસ સંપૂર્ણ ન કહેવાય.

મીઠા શબ્દો અને દેખાવડો ચહેરો બંન્નાં હોય ત્યાં સદૃશ્ય ભાગ્યેજ ઉભો રહી શકે છે.

વિચાર કર્યા વગર લાલ્લી ગયા તે નકામી મહેનત કરવા જેવું છે; અને લખ્યા વગર વિચાર કરવો એ તુકરાનકારક છે.

નજરે લેયવું શંકાભરેલું હોય છે, ત્યારે આપણી પીડ પાછળ જે શબ્દો બોલાયા હોય તે આપણે કેમ કરીને માની શકીએ ?

માણસોમાં કુળી જવું તે કરતાં દરિયામાં કુળી જવું વધારે સાફ. વિદ્યાના સોખીન થવું એટલે તાનના દરવાજા-આગળ ઉભા રહેવાં બરાબર છે. જે ઉતાવળ કરે તે રૂપાળથી ચાલી ન શકે.

ઘેર વેચનાર પોતાના ઘેર બહુ મીઠાં છે એમજ જણાવે છે.

માછલા પકડવાને પણ અમુક વખત હોય છે અને જાળ મુકવાને પણ અમુક વખત હોય છે.

પ્રમાણિક ત્રાંજવાં અને પુરેપુરું માપ કોઈ પણ માણસને ઈજા નથી કરતાં. સુકી આગળી વડે મીઠું આટવાનું ન બને.

હજાર પછીથી લેવા તે કરતાં આઠસો રોકડા લેવા બહુ સારા.

સદગુણને અમલમાં મુકવા તે વાતો કરવા જેટલું મારું નહિ.

જે નવો સવો બાદશાહી અનાજની વખારનો રખવાળ નીમાયો હોય તે દર-રોજ રાતે પોતાનો જાત પોતાની જાતે સંધેવા બેસે.

મોટી થયેલી દીકરી દાણ ચોરીથી આણેલા મીઠા સમાન છે,

બહારના ચોર સામે સહેલાઈથી રક્ષણ થઈ શકે. કુટુંબમાં જે ચોર હોય તેમના સામે રક્ષણ કરવું બહુ મુશ્કેલ છે.

મોકરીમાં ન હોય તે માણસે સરકારી કામ કાજમાં માથું ન મારવું.

મોટા સૈન્યનો સરદાર કદાચ માર્યો જાય પણ ગરીબ માણસની ઈચ્છાને કોઈ છુટી શકે એમ નથી.

ખાવાને માટે હલકો ખોરાક, પીવાને પાણી અને જોશીલા તરીકે વળેલો હાથ એટલું હોય તો પણ સુખ મળી શકે.

એકાંતમાં સદગુણ રહી ન શકે, તેના પડોશીઓ આજીવન અવશ્ય થવાનાજ. ઘોડાને પકડવાને ઘોડેસ્વાર યાઓ.

મોટી માછલી નાની માછલીજ ખાય છે.

નાની માછલીઓ જળનાં જીવજંતુઓ ખાય છે. જળના જીવજંતુઓ દરિયાની વનસ્પતી અથવા તો કાદવ ખાય છે. (અર્થાત્ જીવ જીવ કે આશરે, જીવ કરત હે રાજ.)

જે લોકો હઠ ઉપરાંતની માગણી કરે તેઓ બધું ગુમાવે છે.

જ્યાં માછલાં ન હોય ત્યાં તર્મારી જાળ ન પંચરાશે.

તારાની ગમે તેટલી મરજી હોય પણ તે ચંદ્રને મદદ કરી ન શકે.

દરિયો વહાણથી કાઈ બગડી ન જાય અને મુસાફરી કરવાથી રસ્તો ખરાબ ન થઈ જાય

ધીમા હાથે કરેલું કામ ઘણું સાફ થાય છે.

વખતની કસોટી

માંથી પસાર થએલી, હજારો ઉંચા મટો, મેળવનારી, તખીળો, હકીમો અને વૈદ્યોએ વટીક તારીફ કીઢેલી, ખાખક કે ઘરડાં, નખખો કે જખરાં, તથા મરદયા હમેશવાલી જોરતને માટે એક સરખી ફાયદાકારક અને ખાત્રીભરી, અનેક પુરાં, કઠણ દરદો માટેની વનસપતીની ડોંભેં મોતીવાલાની ચમત્કારીક ગુણોવાલી દવાઓની કીમતનું લીસ્ટ અને જાખ્યું છે.

ખાંસીની ગોળીઓ:-ખાંસી, ખાહી, દમ, હાંફણ, માટે-કીં ૩. ૦, ૦ા, ૦ા તથા રતલ ૫ નાં ૩. ૬.

પલમોનીક પાઉઝર:-ઉપલી ગોળીઓ સાથે ખાવા માટે-દખી ૫ નાં કીં ૩. ૦ા.

જીભાખને પાક:-ગમે તેની સખત કમજબાત નખખાઈ કયાં પીતા દુર કરે છે, કીં ૩. ૦ા.

તાવની ભુકી:-દરેક માતની તાવ માટે, ૩. ૦ા.

તાવની ગોળી:-દરેક જાતની તાવ માટે, ૩. ૦ા. તથા રતલ ૫ નાં ૩. ૧૦.

તાવ ગયા પછી લાગતી થાક, નાંતવાણી નખખાઈ માટેની દવાની શીશી ૫ ની, કીં ૧ તથા ૩. ૨.

ટોનીક આફ લાઈફ:-આ દવાથી શરીરનું ખીગરેકું લોહી સુધરે છે. ભુખ વધે છે. ખાધેનું જરે છે. લોહીમાં વધારો થાય છે. ફાક, નાંતવાણી નખખાઈ દુર થાય છે. કીં શીશી ૫ નાં ૩. ૧ તથા ૩. ૨.

દાંતનું મંજન:-(શિંગના વપડાસ માટે ફક્ત)

દાંત મજાનું કરી રહેલ જનારે છે. મોંદાનો ગંધ દુર કરે છે. કીં ૩. ૦ તથા ૦ા.

તથા રતલ ૫ નાં ૩. ૪.

દાંતનું મંજન:-ફક્ત દુખના દાંત તથા દાઢ,

હજારો સારી ફીકટોમાંથી ફક્ત એક જ અરે છાપી છે.

૧. ડોં સર ભાળ્યદર કૃષ્ણ, કે.ટી., એ. પી., એસ. એમ., તે વડોદરાના ખાસ તખીખ તથા વડોદરા રાજ્યના સરવેથી વડા હાક્ટર, લખે છે, "મોતીવાલાની ખાંસીની ગોળીઓ ગુણકારી તથા ફાયદાવાળી છે. શરદી તથા સખત શરદીની ખાંસીના ઘણાએક દરદીઓ ઉપર એ ગોળીઓ મેં અતી ઘણી ફતેહ મંદી સાથે વાપરી છે. એ ગોળીઓથી ખાહીના પણ એક દરદીની ખાંસી નરમ પડી ગઈ અને તેની પીડાકારી મદી ગઈ એવું મેં જોયું છે."

એકલા ખનાવનાર:-ડોં ૦. ૦ મોતીવાલા.

મોસ્લેન્ડ રોડ, લાયખલા કલખ ખાસે-મુખાઈ.

માટે. દાંત દાઢના દુખારો તથા લોહી પરનું જનું નરમ પાડે છે, કીં ૦ા તથા ૩. ૦ા, તથા રતલ ૫ નાં ૩. ૬.

દામરીઓ, કોથેરા, તંબણી માટેની દવાની શીશી ૫ નાં ૩. ૦ા તથા ૩. ૦ા.

દરાજ, કીડ ખુગલી, વિગેરે ચામડીના દરદો માટેની ભુકી, શીશી ૫ નાં, કીં ૩. ૦ા.

દરેક જાતના જખમો માટેનો મલમ, કી. ૩. ૦ા.

નખખી પાચન શક્તીથી પીડાતાઓ માટેની હજમીતની ગોળીઓ, કીં ૩. ૦ા.

તથા રતલ ૫ નાં ૩. ૮.

હરસની ભુકી:-ખાહેરના કે અંદરના, લોહી-આર કે મસાવાલા, નવા કે જીના, હરસ ગુરત સદા માટે નરમ પડે છે, કીં ૩. ૦ા.

હરસનો મલમ:-ઉપલી ભુકી સાથે વાપડવા માટે દખી ૫ નાં, કીં ૩. ૦ા.

હરસમાંથી પડતાં લોહી બંધ કરવાની દવા, શીશી ૫ નાં, કીં ૩. ૦ા, ૧ ને ૩. ૨.

મીઠી પીંડાખની દવા:-થોડાં વખત વાપ-યાંથી દરદીને ફાયદો જણાય છે. કીં ૩. ૧ ને ૩. ૨.

લેખ:-નસ, માંક, લચક, રમેતીકમ, માકર,

સોજે, વિગેરે માટે, દખી ૫ નાં, કી. ૩. ૦ા.

લુક હીયર પ્લીઝ !

આજે દેખાવના ધર્મસા છે. તમારા દેખાવમાં યગની શોભા સહી જરૂરી છે; અને યગ દીપી રહે એવાં ફક્કાં અપ-ટુ-હેટ સ્ટાઇલના બુટ યા શુઝની એક જોડી તે કામ બજાવશે. પણ એવાં મનપતીજ બુટ યા શુઝ ખરીદવા કયા જગ્યા ?

ધી ખામ્મે ગુડ લુક બુટ એન્ડ
શુ માર્ટ,

ફકાન નં ૭, લાલસીંગ ખીન્ડીંગ,
લુહારયાવ તાકડ મારકીટ, મુમ્બઈ

મનપસદ ઇંગલીશ, અમેરીકન વિગેરે બુટ, શુઝ, સ્લીપર્નોત્સ એન્ડ મોટું સંગ્રહસ્થાન અમારી ફકાને ખુદશુ છે બેઈ જઈ ખાત્રી કરો.

સાહેબ:-હુડીમભાઈ દાઉદજી એન્ડ સન્સ.

ટેનીયાગ એકેમ "Boot Bombay."

આખા હિંદુસ્તાનમાં વખણાયત્રો

વાળ કાળા કરવાનો

પકા કલપ.

આ કલપ મુછેના તથા દાંતીના સફેદ વાળને લગાડતા, તે પાચજ મિનીટમાં સુદર કાળા થઈ જાય છે. વાળના શોખીનોએ યાદ રાખવું કે, એની બરોણર ચાઝ કોઈપણ કલપ નથી આ કલપ વાપરવામાં સહેલો છે, સોડમમાં ગમતો છે, શુણ્ણમાં અંકસીર છે, રંગમાં પાકો છે અને કિંમતમાં સસ્તો છે કિંમત રૂ. ૧-૪-૦. ટપાલ ખર્ચ જુદું.

જાહરગામ માટે એજન્ટો. નોંધાયેલી હીએ.

મેસર્સ નવરતન એન્ડ સન,

૧૯૯, કાલ્યાદેવો ગેડ-મુમ્બઈ (૨)

પૈસા પર પ્યાર.

(પારસી સંસારની એક મોટી વારતા.)

લખનાર—મીસ ગુના કાવસરાહ દશિની.

પ્રકરણ ૧૭ મું.

એક અગમચેતી !

દિવસો પાછલ દિવસો ગમડતાજ ગયા. વખત ફેણુને માટે થાલે છે. તે તે પોતાનું નેમી આપેલું કામ કરતો આગળ વધ્યોજ નય છે. તેમ ડોસાલાઈ કાંગા વખતે જતાં તદ્દન યંચાર થતાં ગયા. હવે એડીની હાજરીની તેવણને જરૂર હતી નહિ. શું કરવા તેને ખાલી કામકાજમાંથી રોકી રાખી દુખાથ શેકને નાખુશ કરવા બોલ્યો? તેવણે એડીને હવે જવાની ખુશીથી રબ આપી, ને તે લીકરાનાં લીલમાં જોરશેદને જોવાની તક માટે ખુશાલીની ઝંઝની ફરી વળી.

એક વાતની તે જાને પીત્રામચોને પીછીક હતી અને ડોસાલાઈને તેઓ બંનેના છુટા પડવાની ખબર દેવી રીતે જણાવવાના ખ્યાલે તેઓ શુશ્રવષ જતાં; પણ એક દિવસ ગેઢેરજ હિમ્મત પકડી તેવણને સઘણું જણાવી દેવાનો કસાવ કીધો અને તેવી તકળી તેણીને જલદીજ મલી ગઇ.

એક સહવારે, ડોસાલાઈ કાંગા હોલમાં એક મોટી આરામચેર પર લેડી પારખી વાંચતા હતા, તેવામાં જમીનપર કોઈ નરમ નાલુક પગલાનો અવાજ સમજા આંખે પકડેલું ન્યુસપેપર બાંતુમાં કરી તે કોણ હતું તે જોવા માટે રોકું વાકું કીધું. માનીતી મેઢેરને બોલાંજ તેવણે પ્યારથી હસી પાછું વાંચવા માંડ્યું.

તેણી નરમ પગલે તે હાલા મુરખી નગદીક આવી તેવણની બાંતુમાં એક નાનું રટલ જેથી બેડી અને તેવણનું સદેહ જાલોવાકું માથું પ્યારથી પસવારવા માંડ્યું.

“કેમ લીકરી કંઈ આજે હુંને માહરી આગવ આવવાની પુરસદ મલી, એડી તુંને એખલી મુકીને કયા ગયો?”

તેવણે ન્યુસપેપર હવે બાંતુમાંની રીપઈ પર મુકતાં એક અવાજી ખાઈ પુછ્યું.

“એડી!” તેણી એક પલ કેમ શુર કરવાના વિચારે શું ચર્ચા ગઈ. “કાકાલ, હવે એડી કામ ધધે સીધારશે પત્રી કોણ વરી મને એટલી કાલજીથી ફેરવવા ફેરવવાતું છે. બે દહાડામાં તો એ બિધારસે પત્રી વરી આપરે કેવાં બે જણુ ઝુરચુ હું; કાકાલ!” તેણીની નરમ આંખોમાં એટલું બોલતાં પાણી આવી ગયા.

“ધીરજ ધર, દીકરી ધીરજ ધર.” તેવણે તેણીનો ધીરજો પ્યારથી પસવારતાં દીલાસો દીધો, “આખરે તો એ તાહરોજ છે. એની હોશ છે કે દુન્યામાં બાહર પડવું પણ, યાદ રાખજો કે એ જલદીજ એવી મોટે વેરની ધધુખરથી કટાલી જશે ને તાહરી પાસે આવશે. માહરો વિચાર તો—” પણ હાથની એક અછાતથી મેહેરાંએ તેવણને આગલ બોલતાં અંટકાવ્યાં. તેણીના નાનુક ગલામાંથી દુખતું દયકું બાહાર પડ્યું. અરે જોદાય! તેવણ બધી વાત બોલતાં કેવાં દુઃખી થશે? આય બધેને એક કરવાની કેવી કેવી આશાએ તેવણે તેઓના બચપણથીજ તેઓને ઉછર્યા હતાં.

• “કાકાલ” તેણીએ હીમત એકઠી કરી ટટાર થઈ બેસતાં પ્રીમેથી ચલાવ્યું. “કાકાલ, એડી હવે માહરો નથી. માહરો એ રહ્યો નથી. હવે બધે હમારી મરણ ખુશીથી છુટાં પડ્યાંય ને હવે પછી લાખ બહેન તરીકે રહીશું.”

“શું ઉઠે?” તે બુઢાલુ થરથર ધુજતા તે આરાંમ ચેર પરથી ઉઠ્યા. “કાકરી તાહરું લેજું તો નથી, ખીરચુંની! તમે બે જણાં છુટાં પડ્યાં? કોણના હોકમથી? જવાબ દે?” અને તેવણ ઉશકેરાવલા પાછા ધર્પ કરતા કે તે ખુરસી પર ફસડઈ પડયા. તેવણતું જઈક માથુ ગમીધી છાતી ઉપર ઝુંબી પડ્યું અને તેવણની ભુદી આંખોમાંથી આંસુની રેલ જવા લાગી.

માયાણ મેહેર ગલરાઈ ગઈ. આવી હદ, સુધીની નાસીપાસી બોતાં તેણીનું દયાલુ દીલ દુઃખથી દાઝી ગયું તે જાણા મુરળીનો અરડો તેની પસવારવા લાગી.

“કાકાલ, માહરા બહાલો કાકાલ, તમે એટલા નાસીપાસ ના થાવો. શું તમે તમારા બચ્ચાઓને પ્યાર વિના પરણાવી દુઃખી થયલાં બેવા ઇચ્છો? નહિ! અને ત્યારે હું માન્યુંજ કેહુંય કે એડી. મને પરણી કદી સુખી થતે નહિ.”

“પણ તુને શું છે, મેહેરી?” તેવણ નખઈ ગયલા અવાજે બોલ્યા. “એક રાબતો બી મેહેલ દીપાવે તેવી તું માહરી ગરીબ ગાય દીકરી છે. એ દુકતાએ તુને ના કહ્યું? જ્યારે એને તું પસદજ નહિ હતી ત્યારે એને પહેલાંથીજ કહી દેવું હતું. એને મને કયો. અરે જોદા! એ દુકતાએ માહરી મોટી મોટી આશાઓને માહરા બુઢાપામાં નાશ કીધો!” અને નાસીપાસીનાં દયકાંઓ બેઅટકાવ તેવણની જઈક છાતીમાંથી બાહાર પડ્યાં.

“નહિ કાકાલ, તમે આપસ એડીને ના બદલામ કરો. જે બી કઈ થયુંય તે, માહરી મરણ મુજમ બન્યુંય. મને માફ કરો માહરા બહાલો એડી દુઃખી થાય એ માહરાથી કેમ બેવાય? એ કાકાલ! તમે મને માફ નહિ કરો!” અને ભથી

તે છોકરી, વધુ વળત દુઃખ તામોરા નહિ થતાં. તેવણનાં જોવામાં માથું મેલી દ્યદ્દાં ખાવાં લાગી.

તે નાના ભાઈની દીકરીને તેવણ કંઈ અજાણ હેતથી ચાહતા હતા. તેણીને દુઃખી થતી જોઈ આપ જાપ તોલતા મેહરજાન મુરખીતું હેતવંતુ છગર ગહુજ દુઃખી થયું. તેવણે તેણીને પોતાના પાસામાં જોઈ ઘણાજ હેતથી દીવાસો દેવા માંડ્યો.

“ના રડ, માહરાં ગાય-ખચ્યાં!” તેવણ એક નીલાસો નાંખી બોલ્યાં “હું ગધું રામજીંદ છે. એ છોકરાની નજર હવે ફરી ગઈ હોય. જેની હોય તે, હું તે પર હવે વધુ બોલવા માંગતો નથી. તાહરા જેવાં એક નાદર મોતીને જતું મુકવા જેવો એ ગેવકુદ ખચેય તો ખેર, પણ તું માહરી લત્રી ડાહી દીકરી એના ના સમજતી કે તાહરા કોકો કંઈ સમજતોજ નથી. નહિ તે—માહરાં ભણાં ખચ્યાં—જે તાહરાં મુખનો ભોગ, તે નાદર છોડશે. ખાતર આપ્યોય તે હું કદી ભુલશ નહિ. નાં છોકરી, એનો ખલો તુંને તે પાક પરવરદેગાર બ્યાજ સીકડે આપશે” અને તેવણ આંખમાંથી પાણી ટપકાવતા તેણીને ત્યાં જોગલી છોડી ચાલી ગયા.

સાર પછી એડીએ જલદીજ અમદાવાદથી ઉડાંગરી કરવા માંડી. તે હડાટાળી આવી લાગ્યો. તે જાપ મેટા ગંધે ઘણાજ હેતથી ભેટયા. રાસાભાઈ કાંગાએ એડીને ઘણી શીખામણો દીધી અને તે હંમેશના તામેદાર દીકરાએ શીખામણ પ્રમાણે ચાલવાનું વચન આપ્યું.

તે મેહરને એક બહાલી મેહરનાંજ હેતથી ભેટયો. તેઓ બંને દુઃખી હતા. જે કે તે જવાન, ખોરશેદને જલદીજ મલવાની ખુશાલીમાં હતો પણ પોતાના બહાલા જાપ અને આપ ભાલી કઝીનને છોડી જતાં તેને ઘણું દુઃખ થતું હતું. તે ભારી પગલે જંગલાની સીડીઓ ચપચપ ઉતરી ગયો અને ઝડપી કદમે જાગતા ગેટ આગલ ચાલી પુચ્યો. હંછ તો તે પોતા ખાછળ તે નાનકડો ગેટ બંધ કરે તે પહેલાં તેના પલાં પર નરમ હાથ ચાલી પડ્યો.

“ઓ એડી! મોભા!” મેહર હાંફતાં હાંફતાં બોલી.

“હું એક ચીજ તાહરી પાચ માંશુચ તે આપશે!”

“બહાલી મેહરને તે ચીજ શું છે? તુંને જે જોઈએ તે માંગ. માહરી પાચ નહિ હોય તો”—પણ તેને આગલ બોલતો તેણીએ અટકાવ્યો.

“નહિ નહિ, લેવા જવું પડે તેવું કંઈજ નથી. હું ફક્ત તાહરી પાસે એક વચન માંશુચ.” તેણીએ ધીમેથી પતામણે અવાજે કહ્યું.

“વચન?” તેણે અબળળીમાં ડાળા ફરડાવ્યા.

“હા એક વચન. સમજ તું એટલા ભેજથી, ભેરાવર પ્યારે પેલી ખોરશેદ દુખા અને ચાહેય કે મને લાગેય કે એનું પરીણામ કંઈ સાડું આપશે નહિ. જો તુંને કં-કદાચ તાહરાં પ્યારમાં હાર મલે તો મને વચન આપ એડી, કે તું ઉતાવલો

થઈ કાંઈ ગંભીર પગલું ભરી તાહસં જલકતાં ભવિષ્યનો એક ચોરતને ખાતર નાશ નહિ કરતાં ધીરજ અને ખાંતથી નાસીપાસીને છતશે. યોલની એકી ! ખુદા ન કરેને તાહરી પર કંઈની દુઃખ પડે તો હિમત રખસેની !

“હા ! હા ! હા ! હા !” તે એક ખુશાલ હસ્તુ હસી પડ્યો “મેહેરાં; તાહરી એ બીછીક નકામી છે. તુને એટલી બધી દીકર કરવાનું કંઈની કારણ નથી. તે પરધરદેગાર એટલો ઘાટકી થઈ જ કેમ શકશે ? નહિ મેહેરા તું દીકર ના કર. એવું કશું બનશે નહિ. મને તેમ કરવાનું કારણ નહિ મલશે. - તે કરતા હું એટલો હીચકારો તો થવશજ નહિ. ચાલ હવે મને જવા દે દીકરા.” અને હવે કાંઈની વધુ ગોલવાનો વખત આયા પહેલા તે એક માયાભરી નજર તેણી પર ફેંકી ત્યાંથી ચાલતો થયો.

પ્રકરણ ૧૮ મું.

“આખર પૈસા પરજ પરણેય કેની !”

જર દુળાશ પરણી ગયા પછી દુળાશ લોહજની પ્રમાણ કમતી થઈ હતી સર્વ પરોણાઓ વિદાય થયાં હતાં અને હાલ તે મક્કનમાં વસ્તા ત્રણ છવો પોત પોતાના કામમાં આખો વખત મશગુલ રહેતા હતા. બેહોદી રોકાને અને માનીતા સેકેટરીની ગેરહાજરીને સળંગે દાદાભાઈ દુળાશ આખો વખત બાહારના બાહાર રોકાયલા રહેતા હતા; જ્યારે માનીતી ભત્રીજી જરના પરણી જવાથી દીનબાઈ ઘણું એકાંત લાગવાનું બાહાનું કાહાલી એલખાન પીંગણુમા ઝાઝા ભેલાંતા હતા. ફક્કત એકજ છવ, આપણી માનીતી જોરશેદ તે બહાલા જવાનના પાછા ફરવાની ટગરમાં સદા ઉદાશ રહેતી હતી. તે પાછો ફરશે ત્યારે સર જેહાંગીર સાથના અફરાવાની વાત તેણી કેમ તેની આગલ કરી શકશેના દુઃખી જ્યાલમાં તે બાબા આખો વખત વિચારવંત ફરતી હતી. આય ચાલુ ઉદારીથી તેણીના હુ મેશના ગુલાબી ગાલો ફીકકા મારી ગયા હતા. જ્યારે ઘણીક વખતે જ્યાંથી નજરે હવામાં ટીકતી તેણીને દીનબાઈ પુછ્યે પકડી પાડી હતી.

કમસમજ તે છોકરી ! અતે તેણીએ પૈસાને બહાલો ગણી બાપ અને કુધની ચાલુ સમજાવત અને દખાલથી તે કરોડપતિ ગેરેનેટને વરવાને કળુદી ચુકી હતી; પણ ભવિષ્યનાં જ્યાલે તેણી ધૂજ પડતી હતી.

ઘણા ઘણા દિવસો પછી રાહ ભેવડાવીને એકી એક દિવસ સર્વની ખુશાલી વચ્ચે દુળાશ લોહજમાં આવો ચહુડયો. ઘણે દિવસે તે બહાલી છોકરીને એહેરો ફરી એક વાર જોતાં એક ભતની ખુશાલીભરી લાગણીથી તેનો પોતાનો એહેરો

“જોરશેઠ, તું મને પાછો ફરેલો ભેઈને ખુશી છે કે ?” એ હાથો કમરે, ટેકવી તેણીની ધરાખર સામે ઉભો રહી, ચુંચી આંખે તેણીનો ચહેરો ટીકતાં તેણે સવાલ કર્યો.

“ ઘણીજ” મુશકેલીથી પોતાની લાગણીઓપર કાબુ રાખતાં તેણીએ જેમ તેમ ધીમે જવાબ કર્યો.

અને આપ પહેલીજ વેળા એ તેણીનાં ઉદાશ અને ક્રીક્રા ચહેરાપર તે ભાન ભુલા જવાનું ધ્યાન ખેંચતાં તેને કંઈ ખુર્ર હોવાનો ઘસકો પડ્યો.

“ જોરશેઠ, માહુરા બન, આટલા આટલા મહિનાઓ વેર, મુશકેલીથી દાખી રાખેલી વાત મને લાગેચ કે તુંને હું બે નહિ જણાવશ તો ખચ્ચીત હું ઘેલો થઈ જવશ” તેણે ભેરથી દમ લેતાં ચલાવ્યું.

“ ખતી, મારા બન, સમજ, જે પહે મેં તુંને પહેલી ભેઈ, તે પલથીજ હું તુંને ચહાતો આવ્યોય. એ જીગર! મને લાગેચ કે હું હવે તાહુરા વગર જીવી શકશ નહિ. તો જોલ જોરશેઠ, તુને માહુરી દરકાર છે ? તુ માહુરી વાઈફ થશે ?” અને કાંઈ અજબ જેવી લાગણીથી ખેચાઈ તે તેની નજદીક ગયો અને ભેરથી તેણીનો હાથ પકડ્યો.

ધારતીથી ઉઠી ઉઠી જતાં જીગર પર જોરશેઠે પોતાનો હાથ ભેરથી દાખ્યો ! યા અલ્લાહ ! તે જવાનું શું કેહેવા માંગતો હતો ? જ્યારે કે તેણી અત્યાર આગમજની ખીબાની થઈ હતી.

“ બોલની જોરશેઠ !” તેણીને ચુપ ભેઈ તેણે આગલ ચલાવ્યું “ જો કે હું એક ગરીબ માણસ છેવું પણ હું તુંને દરેક રીતનું સુખ આપશ. એ જોરશેઠ ! માઈ કાલીંગ તું માહુરી વાઈફ થશે ?”

“ એડી, તે કહીખી બનશે નહિ.” ચીરાઈ જતાં જીગરે તેણીએ ધીમે જવાબ કર્યો અને ઉઠી ઉભી થઈ.

“ કયાં જાયચ ?” મને પહેલાં જવાબ આપ !” હોરે ઉશકેરાતમાં તે જવાને તેનો ખરફ જેવો સફેદ હાથ પોતાની મુઠીમાં મજબુત પકડ્યો. “ મને જવાબ આપ, કે જ્યારે તું મને ચાહિય ત્યારે માહુરી થવામાં તુંને વાધો શું છે ?”

“ કારણ, હું ખીબાની મોહોરદાર થવાનું અત્યાર આગમજનું કબુલ થઈ ચુકીચ ;” ગરીબ તે જાણા ! છતીમાંથી નીકળી પડતાં હ.ખનાં દયકાં જેહમતથી અટકાવતાં તેણી બોલી શકી.

“ એડી, મને જવા દે !”

“ ત્યાં સુધી મને યગખર; જવાબ નહિ મલશે ત્યાં સુધી તાહુરાથી એકખી દગલું હયાંથી ખીસાસે નહિ.” નાસીપાસીથી ફારી જતાં જીગરે એડીએ તેણીને એક

તરમ આંચકાથી તે બેઠક પર, ધપ કરતી કે બેસાડી દીધી, “તું દોણની મોહરદાર થવાનું પ્રોત્સાહન થઈ ચુકીય ? તું મને ચાહવાનાં ટોંગ કરી શા માટે બીજાને પરણેય ?”

“એરી, ખુદા ખાતર તું માહરી તરફ ના એટલો ઘાટકી થા,” તેણીની સુદર આંખોમાંથી સ્ત્રવસાત આંસુઓ હવે નીકળી પડ્યાં. “ઓ ! ખુદા બલેય કે મેં તુને માહરાં ખરાં જીવથી ચડાવેલ અને જીવથી ખરાં હજી શાહુચ ! ઓ એડી ! હવે પછીની જીવંતીમાંથી માહર, દીલ સદા તાહરીજ તરફ સાચું રહેશે—પણ-પણ હું તને પરણી શકતી નથી.

તું ગયા પછી મને સર બેઠકોડીરે પરણવાની ઓફર દીધી ને મેં તે માહરા પપા ને દીનબંધ પુત્રની ચાહુ સમજાવતથી કબુલ સખીય. ને એડી, ઓ માહરા જાન ! હવે હું તુંને હા કહી શકતી નથી !”

“ત્યારે તું આંખરે પૈસા પરજ પરણેય કેની ?” તેનો ખોખરો અવાજ સંભલાયો. “ઓ ! તે મને હમો, જોરશેદ ! તું માહરા સાચ્યા ખ્યારને ઠાકડે મારીને નીચ પૈસાને તાહર અંતકરણ વેચેય તો જા ! ઓ છોકરી ! માહરી હજી તુંને હવા છે કે ખુદા તુંને સધલું માફ કરી તાહરે પરણેય સંસાર સુખી રાખે ! જા !” અને તે એટલું જોડતાં ગરીબ બાપડો પાસેની બેઠક પર ધપ કરતો કે અકસાઈ પડ્યો.

ઓ ! અંતે તે લકી મેહરની અગમચેતી બે દિવસમાંજ ખરી પડી હતી ! ગાંધ કાલેજ તે મેહરની ફીફર પર મગરૂણીનું હર્યો હતો ! અને આજે ? આજે—આજે તેની ઉંચેદનો કોટ એકજ અટકે જમીનદોસ્ત થઈ તેના આશાવંત જીવરને કચડી નાખ્યું હતું.

તદન સફેદ પુની જેવા ચેહરા પર આંખે હાથ દઈ, મુશકેલીથી દમ લેતાં તે જવાનનો આ દુઃખદાયક દેખાવ તે મગરૂજ લોભી છોકરી દેખી શકી નહીં. દુઃખની એક ધીમી ચીસ પાડી તેણી તેના પગ આગલ જમીન પર ફસકાઈ પડી દુઃખના દયકાં ખેંચવા લાગી.

“એડી માહરા જાન, મને માફ કર, હું તાહરા મોટા ખ્યારને લાયકની છેલ્લું નહિ. જો તું મને સુખીજ જેવા ઈચ્છતો હોય તો માહરી હવે પછીની પેલા સાથની અનગમતી જીવંતીમાં તાહરા કરડા શબ્દોથી તાહરી આગલથી ના હડસેલી દે ! ઓ એડી ! હું ઉંઘાડી આંખોએ ખાંડામાં પડ્યું અને—અને—” હયાં. તેણીનો અવાજ દયકાથી ગુંગલાઈ ગયો અને બે પલ તેણી મોહરાં જેવી એવીજ હાલ તમા સુખ જેમી રહી. “ઓ એડી ! માહરા જીવર, મને માફનો એક જોઈ કહે ! ઓ એડી ! મને કહે કે તું માહરા સાચ્યા ફેન્ડ થઈ રહેશે !”

ઓ એકલપેતી લોભી જોરશેદ ! તે ખિયારા તે ગરીબ જવાનનું જીવર ફેડતું તોડી નાખ્યું, તેના લગિષ્યને જવાનીમાં મિહા બનાવ્યું, અને હજુરૂખી તું તે જવાન તરફથી સારી વર્તણૂકની તે કેવી રીતે આશા રાખી શકે.

પણ સાચ્યા પ્યાર પર અતિ છત થઈ. તેના પગ પાસે ફમકઈ પડી, હું ખના દયકાં ખેંચતી તે સુંદર છોકરી તરફનું બે મી મીટ પર, તેનું ઘાટડી બનેલું જીગર પાછું પીગદ્યું.

“ઉઠો ખોરસો અને શાંત થાવો” તેણે તેણીને જમીન પરથી ઉઠવામાં મદદ આપતાં કહ્યું “જો કે તમે માહુરુ જીગર તમામ તોડી નાખ્યું છતાં હું તમને કંઈની દોષ દેતો નથી તમારા જેવી, એક માલેતોઝાર આપની મગરૂબ પૈસાવાલી છોકરી પર આશા બાધવામાં માફરીજ લુલ થઈ ભલે તમે તે કોઈ ખીજતા પૈસા અને પદ્ધતિને પરણો, પણ થાક ગળતો કે બ્યારેગી તમને કોઈ સાચ્યા દોસ્તની જરૂર પડે ત્યારે હું એક ગરીબ માણસ, તેજ પડે તમારી ખીદમતમાં માહુરુ બનગી આપના તૈયાર થઈશ હું તમને ૧૫ ફરી ગફુચ કારણ હજુરણી, તમને હું માહુરુ જીગરથી આહુચ અને સદા ચહાવશ ખુદા તમને સુખી કરે,” એક લાંબો દમ ખેંચી એક દયા ભરી ઉતાવળી નજર તે છોકરી તરફ નાંખી તે જવાન ત્યાંથી ચાલતો થયો.

(સાધણ છે)

મુંબઈની જાણીતી ડેરી પેરીશીયન ડેરી કું.

વગર ભેલનું ચોખ્ખું દુધ, સાખણ, સ્વચ્છ ઘી,
શ્રેષ્ઠ કીમ, મેળવવાનું તમામ ભરૂશાપાત્ર
એકલું મેકક છે. એકવાર ત્રાયલ લેશોજ?

ટમરીકલેન, કોટ, મુંબઈ.

૧ ઉત્તમ સ્મરણ શક્તિ.

૨ શ્રદ્ધ શરીર સંપત્તિ.

૩ દીર્ઘ જીવિત મુખ.

૪ અમૃત ઉત્સાહ વૃત્તિ.

ચાર અલભ્ય લાભ

અને

એક અત્યુત્તમ સાધન.

આંતરકનિઘ્રહ ગોળીઓ.

દુષ્ટ જે તમે વિધ્યાની પ્રાપ્તિ માટે ઉત્તમ સ્મરણ શક્તિ આહતા હો, જે તમે ઉદ્યોગમાં આગળ વધવાને શ્રેષ્ઠ શરીર સંપત્તિને ઇચ્છતા હો, જે તમે ધર્મ વગેરેના સાધન માટે દીર્ઘ જીવિત મુખની આકાંક્ષા રાખતા હો, અને જે તમે દુનિયામાં પડાવા માટે અમૃત ઉત્સાહ વૃત્તિ મેળવવા ધારતા હો તો આંતરકનિઘ્રહ ગોળીઓનું સેવન કરો.

આંતરકનિઘ્રહ ગોળીઓના સેવનથી દરેક જાતની નબળાઈ દુર થાય છે. રૂધિર તથા વીર્યની અશુદ્ધિ અને ખામી મટે છે. માથાનો તથા છાતીનો દુખાવો, ફેરની અને યગની ઠંણતર, થોડી મહેનતે પણ લાગી જતો થાક, સ્ત્રીઓના ગર્ભાશયનાં દોષ, સ્ત્રીઓની દુર યોગ્યવાની દેહપિણુ જાતની ફરિયાદ તથા દસ્તાની અટકાયત અને પાચન શક્તિની અન્યવસ્થા એ સર્વજન આંતરકનિઘ્રહ ગોળીઓના ઉપયોગથી અન્યથા રીતે દુર થાય છે.

કિંમત—ગોળી ૩૨ ની ૩બી ૧ નો રૂપિયો ૧ એક.

સામંટી ચાર રૂપિયાની ખરીદનારે એક ૩બી લેટ એટલે કુલ પાંચ ૩બી આપવામાં આવે છે. લેટ વીગેરેની વધારે વિગત માલુમ માટે પ્રાઈસ લસ્ટ મંગાવો.

પ્રાંચ ગોંડીસ.

કાવળાદેવી રોડ, મુમુદ.

વૈદ્યશાસ્ત્રી મણિશંકર ગોવિંદજી.

આંતરકનિઘ્રહ ઔષધાલય.

જામનગર—કાઠિયાવાડ.

કોણ કહેછ કે હુ કા વાળ લાગા થતા નથી? કોણ કહેછ કે ખરી ગયલા બાલ
પાછા આવતા નથી? કોણ કહેછ કે ખુલાયડા વાલો નરમ રેશમ
જેવા થતા નથી?

એ બધુ બોલવુ સદતર હબગ છે

મધુરાસ હર ઓઈલ.

એ બધા વાધાઓનો ખોટા પુરવાર કરે છે. એ વિખ્યાત તેલ બાલને રેશમ
જેવા નરમ, મુલાળા ને ચલદતા કરે છે તેનો કાળાસ ટકાવી રાખે છે, માથાને
કડક આપે છે. મગજને આગમ તેમજ શક્તિ બક્ષે છે. શીશી એકના આના બાગ

સોલ એજન્ટ:—સોહરાબજી ડી. પટેલ.

પ્રોવીઝન એન્ડ પેટન્ટ મેડીસીન મરચન્ટ,

પારસી બજાર, કોટ, મુંબઈ.

ધ્યાન રાખજો આ તમારા લાલ માટે છે!

કારણ કે

આ વખતમાં
બજારમાં લાવના
ઠેકાના નથી પણ અમે
એકજ કીફાયત
લાવ રાખેલો છે માટે
જો તમને હરેક ચીજ
જેવીકે હરેક કંપનીની
પેટન્ટ મેડીસીન,

પ્રોવીઝન પરફ્યુમરી
વીગેરે વીગેરે જોઈતી
હોય તો નીચલા
ઠેકાણે આવી ખાત્રી
કરો.

બહારગામના આ
રહસ્ય પુરતુ ધ્યાન
આપવામાં આવશે

પુરાણ પ્રસિધ્ધ.

જળધર અને સતી વૃંદા.

(ત્રીચક્રી નાટક.)

પ્રવેશ ૧૧ મો.

સ્થળ: વૃંદા નિવાસ.

પાત્ર:—વૃંદા, નંદા, સહચરિણિયો, નાકરો ને પાછળથી કતીમ વેશે શંકર વગેરે.

વૃંદા:—(સખેદ્યસ્ત નંદા દાસી પ્રતિ) નંદા, સીળાગરદ્વાક ગયાને સમય ધણો ચિતી ગયો, પણ કંઈ સુમાચાર ગળ્યા નહિ. કંઈછની કોણ ખબર કહે? જો જો આ મારાં આભુ-પણાએ અને તણ દીધી છે. આંસુગાંઠાએ પણ આંખ ખુદાર નિકળી ચાલવા માંડ્યું છે. અરેરે ધીરજ કરાઈ નય છે; છાતિ ચીરાઈ નય છે. પતીનો વિયોગ રે દાંપ; સતીથી કેમ સહેવાય? (મુહિત થાય છે.)

નંદા:—(પવન દોળી સાથેત કરેતી) બા બા. આપના જેમાં ગંભીર ને ગુણવાન મોઝાં, ખાશે; તો પછી અમારા જોડિયાતું તો યુંએયં ચાશે? આપને તે એક નિશ્ચય ઉપર, રસ્તું નોંધએ; કે આમ કરવું. નોંધએ? યુદ્ધનાં માગલા છે. બે દીવસ વધારે પણ થાય ને ઝોણા પંથુ થાય. તેમાં આમ વ્યસ્તતાં સંભવે બા?

શંકર:—(જળધરના કતિમ વેશમાં નેપથ્યમાંથી) શુભલ્ય સુંદરી! હારે ઉધાડો.

વૃંદા:—(પુરવ શંખદો બાસ થવાથી કાનમાં આંગળી દાસતી) નંદા નંદા, કાંઈ પુરવ સરખો સાદ સંભળાયો. તપાસ કર કોણ છે? પિછાણી સેઈ પાછી વળ, મારી આત્મા વિના પ્રવેશ કરાવતી ના.

નંદા:—વાંદે બા. (નમન કરી નેપથ્યમાં જઈ પછી વળતી) બા બા લાવો. વધામણી. જુન મેજવી, જળધરજી આગ્રા ને દાંડમાં ગણપતિનું તસ્તક પણ લાવ્યા. કહેા: આપની આજ્ઞાની વાડ જોડે કે દોડની બધે ઝોતારણું સેક?

WHY LOOK
"OLD?"

Persean Hair Dye

BEST OF
"GREY HAIR"

To be had from the Army and Navy,
Kemp's, Phillips, Timmons and Tye-
lor, Lusk and Weber, Frye,
and also from all known Chemist
& Druggists. **SOLE AGENTS.**
HOLMUSH DOSABHOY & Co.
BOIMAY No. 41 TEL. NO. 211

અતિશયો ગુણ

રોષીનીયા

હું ઓળખું

જાલરે તેલો વાપરી કંટાળી
ગયેલા નીરાંશીઓ માટે
માત્ર અમારા રોષીનીયા
ઓળખો નમુનો વાપરી
જીવાની જલામણ કરવામાં
આવે છે. જેમાત્ર અર્ધો
આનાની ટીકીટ મોકલવાથી
ફાકટ મોકલવામાં આવશે.

ક્રી. જા. ૧૩૧

મોહિની એજંસી

જુમા મસજીદ મુંબઈ.

તમારું માનીતું સેંટ.

(રજીસ્ટર્ડ.)

જેના માત્ર થોડાં ટીપાં
ફમાલપર

અંબેલીનાં ફુલોની ખુશીઓ
કેટલાક દીવસ સુધી આપે છે.

ક્રી. ૩. ૨-૦૧૧-૦૧

મોહિની એજંસી

જુમા મસજીદ મુંબઈ.

આ "નવરંગ" એસિડે જાળરગેટ સીટ, ફોટ, મુંબઈ મધે આવેલા "નવરંગ પ્રીન્સિપલ પ્રેસ" માં તેનો માલિક અને અધીપતી મી. અરુણેશ્વર ખરશેદજી દેસાઈ એ જાણ્યું છે અને પાંચીજ પ્રગટ કર્યું છે.

અત્તરના ઝરો

રોળીનીયા

હું આપલ

તમારું માનીતું સેટ.

(રજીસ્ટર્ડ)

જેનાં માત્ર થોડાં દીપાં
મહાલપર

ચંબેલીનાં ફુલોની ખુશી
કેટલાક દીવસ સુધી આપે છે.

કી. રૂ. ૨-૦૧૧-૦૧

મોહીની એજન્સી

જુમા મસજીદ મુખે.

જલારૂં તેલો વાપરી ક'ટાળી
ગળેલા નીરાશીઓ માટે
માન અમારા રોળીનીયા
આપલનો નમુનો વાપરી
જેવાની જાણામણ કરવામાં
આવે છે. જેમાત્ર અર્ધો
આનાની ટીકટ મોકલવાથી
ફાકટ મોકલવામાં આવશે.

કી. જા. ૧૩.૧

મોહીની એજન્સી

જુમા મસજીદ, મુખે.

આ "નવરંગ" માસિક પંચરંગ જેટલું કેટલું મુખે આવેલા "નવરંગ" મીની
પ્રેમીઓ તેના માલિક અને અધીપતી મી. અરેશર ખરેશર દેશમાં
સાચી પ્રગટ થયું છે.

ખાતુઓને ધરતું.

લેશીશ, ધનમરસન, રીખન્સ, ત્રીમીગ્સ, ભરત કામના ઉંચા નમુનાઓ,
સાડીની કોરો કોચેસ કેનવાસ, ઇત્યાદી અમારી દુકાને એક ફેરો
મારી જોઈ જશોજી. બધુ એ-વન છે.

આદમજી નુરભાઈની કું.

૩૪૬, ઉતવાલા બિલ્ડીંગ. ચાંટ રોડ, મુંબઈ.

ભરત કામ માટે રેજીસ્ટર્ડ

રેશમોનો ગળ

નં. ૧૦૩૯

રેશમ સર્વોત્તમ છે.

ગુલેનુર

ફેશનેબલ ખાતુઓ કાજે ફાકડું પ્રદર્શન

ફાઈન આર્ટ નીડબર્ક ડીપાર્ટમેન્ટ

અવજેલી મુંબઈ નગરીની તમામ કોમની ફેશનેબલ ખાતુઓ અને
ભાગતની અનેક શણીઓમા જેહદ પ્રકાયલું ખાતુ

છીક કસબ, જેગમ, સીકવન્સ, જાલી તથા આરીના કામમાં ખીનહરીફ છે.

અમાગ ખાતામાથી ભરાયલા સાડીઓ, અને ખટાઉઓનું ઉમદા કામ, તેની
મનપુશ દરનારી ચોરીજનલ ડીઝાઇનો એક ખાસ એપેશીયાલીટી છે.

ખીનજો અમારી ડીઝાઇનોની નકલ કરવાની ફોક્તની કોશેશ કરે

છે એ-જ હુમારા ઉત્તમ કામની સામેલી છે અમારા ભાવો અમારી

નાદર કારીગીરી તરફ જોતા કીફાયત છે અમારા ખાતામા થયલું

ભરત કામ નીચલા ઠેકણા ત્રીવાય ખીન ફાઈની

દુકાને મલગે નહીં

ધનખાઈ ફરહુનજી બનાજી,

નાં. ૫, આલનામોંડ રોડ.

વરમા એન્ડ કું

પરચુમર્સ

ના બનાવેલ ઓટો ડીરોઝ કોકોનટ, જેમમીન, રેડરોઝ વાહીટરોઝ, એગીઆ હેર ઓઇલો ચોખ્ખા કોપરેલ તેલ અને ઉમદા મુગ ધી વસાણામાથી બનાવેલા છે વાહીટ ઓઇલ બીલકુલ વાપરવામા આવતુ નથી, બાલને વધારી નરમ સુવાળા કાળા ચળકતા બનાવે છે વધારે પ્રશસા કરવા જરૂર નથી કારણ તેની પ્યોરીટી ઉપર મોહિત થઈ હબરો શ્રી, મુરુપો અને વિદ્યાર્થીઓ પોતાના બાલ ઉપરના હેર ઓઇલની સહા યતાથી અપ દુ ડેટની ફેશનમા શણગારે છે દરેક મેટોર અને રેસ્ટોરામા વેચાય છે

કીમત દર બાટલી લીઠ રૂ. ૧ પોસ્ટેજ ભુદુ.

સોલ એજન્ટ-

ટી. એચ. ઠક્કર. સેન્ટ સાબુના વેપારી.

નાં ૭ હીસોઝા, સ્ટ્રીટ, ચકલા કોસ લેન, મુંબઈ નાં ૩.

અમારે ત્યા દરેક જાતના લહન અને પેરીસના સેન્ટ, માથુ, ટોઇલેટ પાવડરોનો મોટો જથ્થો હમણાજ આવી પુગો છે. જુદાજ વેપારીઓએ પોતાના લાભને ખાતર એક વખત પ્રાર્થન લીન્ટ મગાવવા ખામ અરજ કરવામા આવે છે

નવરંગ.

વાંચવાલાયક વાર્તાઓ ને વિષયાથી ભરપૂર માસિક.

માલેક અને અધિપતિ—મીં અરેશર ખરેદેલ દશાધ.

ઓફિસ—૨૩૭, બન્ટરગેટ સ્ટ્રીટ, કોટ, મુંબઈ.

વાર્ષિક લવાજમ હિન્દુસ્તાનમાં રૂ. ૩૦ છુટક નકલ આના ૮.

પ્રદેશમાં રૂ. ૪

પાંચમાં સાલના આલોકને મીં બ. ન. કાબરાજીનું એક પુસ્તક ભેટ.

પુસ્તક ૫ મું.

ઓગસ્ટ, ૧૯૨૦.

અંક ૧૨ મો.

અનુક્રમણિકા.

ખારનો ભોગ (કુંડી વારતા)

જુને જોગી.

ચોકુલે બારી

મળાધર અને સતી વૃંદા

મુર્તીની છેલ્લી આંગળી (કુંડી વારતા)

મીનની કેટલીક કહેવતો

એક જ બૂલ છંદગીની ધુલ (વારતા)

પૈસા પર ખાર (આધુ વારતા)

દારાં દાકતર.

નલિનીકાન્ત.

અધિપતી.

કવિ સામણકર વિ. પરીત.

MAVIS

રમણલાલ શાહ.

Queen Airis.

મીસ મુના ધરાની.

જી તમને વાંચતો શોખ ખરો કે ?

હીલે આરામ.

માસિક ચોપાનું એક વાર વાંચશો, તો તમારા હૃદયને આરામ થશે. તેની જોડે પીઠીવાળી રમણ કોળા, આધુ ચર્ચાઓના આખરા તમને અંગત મોહ પમાડશે. માસ સપ્ટેમ્બરથી એક નવી મોડી સીરીયલ સરજતો શીકાર! આધુ મનાર છે. વાર્ષિક ધરાધોને એક સુંદર વાર્તાનું પુસ્તક ભેટ મળે છે. પતેલી યોગે વિવેચી અચખચોતો મોટો દળાસ નંબર નીકળે છે. વારસીક લવાજમ રૂપિયા ૪. આજેના માર્કેટ માટે—

મેનેજર, હીલેઆરામ, કાર્ડ મારકિટ, મુંબઈ.

વખતની કસોટી

માંથી પસાર થયેલી, હજારો ઉંચા મટો મેળવનારી, તખીઓ, હકીમો અને વૈદ્યોએ વટીક તારીફ કીઢેલી, બાળક કે ધરણ, નખળા કે જખરાં, તથા મરદ યા હમેલવાલી ચોરતને માટે એક સરખી ફાયદાકારક અને ખાત્રીભરી, અનેક છુરાં, કઠણ દરદો માટેની વનસંપત્તીની ડાં બેં મોતીવાલાની ચમત્કારીક ગુણોવાલી દવાઓની કીમતનુ લીખે અને છાપ્યું છે.

ખાંસીની ગોળીઓ—ખાસી, ખહી, દમ, હાફણ, માટે—કીં ૩. ૦૧, ૦૧, ૦૧૧ તથા રતલ ૫ ના રૂ. ૬.

પલમોનીક પાઉંડર—ઉપની ગોળીઓ સાથે ખાવા માટે—દમી ૫ ના, કીં ૩. ૦૧૧, જીલાખનો પાક—ગમે તેરી સખત કજખ્યાન નખળાઈ કયાં વીના દુર કરે છે, કીં ૩. ૦૧ તાવની ભુકી.—દરેક જ્વતની તાવ માટે, ૩. ૦૧૧. તાવની ગોળી—દરેક જ્વતની તાવ માટે, ૩. ૦૧ તથા રતલ ૫ ના રૂ. ૧૦.

તાવ ગયા પછી લાગતી ચાક, નાતવાણી નખ જાઈ માટેની દવાની શીશી ૫ ની, કીં ૧૧ તથા રૂ. ૨.

ટોનીક ઓફ લાઈફ—આ દવાથી શરીરનુ ખીગેરુ લોહી શુધરે છે. ભુખ વધે છે. ખાધેનુ જરે છે. લોહીમા વધારો થાય છે. ઠાક, નાટવાણી નખજાઈ દુર થાય છે. કીં શીશી ૫ ના રૂ. ૧૧ તથા રૂ. ૨.

દાંતનુ મંજન—(રોજના વપગસ માટે ફક્ત) દાંત મંજળુત કરી સફેદ બનાવે છે. મોઢાનો ગંધ દુર કરે છે કીં ૩. ૦૧ તથા ૦૧૧. તથા રતલ ૫ ના રૂ. ૪.

દાંતનુ મંજન—ફક્ત દુખના દાંત તથા દાઢ, તથા રતલ ૫ ના રૂ. ૪.

હજારો સર્ટીફિકેટોમાંથી ફક્ત એકજ અત્રે છાપી છે.

૧ ડાં સર બાળવદર કૃષ્ણ, કે.ટી., જી. પી., એલ. એમ., તે વડોદરાના ખામ તખીખ તથા વડોદરા રાજ્યના સરવેથી વડા દાક્ટર, લખે છે, “મોતીવાલાની ખાસીની ગોળીઓ ગુણુકારી તથા ફાયદાનાળી છે શરદી તથા સખત શરદીની ખાંસીના ધણુએક દરદીઓ ઉપર એ ગોળીઓ મેં અતી ધણી ફતેહમંદી સાથે વાપરી છે એ ગોળીઓથી ખહીના પણુ એક દરદીની ખાસી નરમ પડી ગઈ અને તેની ખીગકારી મર્ડી ગઈ એવું મેં જ્ઞેયુ છે.”

એકલા બનાવનાર—ડાં બેં મોતીવાલા

મોરલેન્ડ રોડ, લાયબલા કલખ પાસે—મુંબઈ.

નવરંગ.

પુસ્તક ૫ મું.

આગસ્ટ, ૧૯૨૦.

અંક ૧૨ મા.

પ્યારનો ભોગ !

(એક વારતા.)

લખનાર:—દારા ડાક્ટર.

કુદરતનો તે અલૌકિક દેખાવ આંખને બંધે બહુથી બાંધી લે એવો હતો ! પશ્ચિમ ભણી આધગતા સ્વિરાજના તમ્ર કીરણો વચ્ચે ઝગઝગતી સેંટ કોરીનનાં કીનારા ઉપર પંથરાઈ રહેલી રેતીઓનો મમ્મોટો ઢગ, પશ્ચિમ ભણી નભોમંડળમાં છવાઈ રહેલાં રંગબેરંગી દેખાવો, તમામ સ્વચ્છ પુત્ર આકાશ અને તેની ઉપર છવાઈ રહેલાં બરફ જેવા સફેદ અને કલ્પીત દેખાવો લેતાં પોત્ત્યાં વાદળાંઓ, દૃષ્ટિમર્યાદા આગળનાં પાણીનો ફેરો ઝગઝગાત અને તમામ સ્વચ્છ આકાશની હેઠળ ઝગઝગાત થતાં પાણીની સપાટી ઉપર સદા અઢાવી ઉભેલી, તે કોઈ પાછી ફરતી નાહુની—બધે ધળ પેરે ઉડતી દેખાતી—‘કીરીંગ બોટસ’ ઇત્યાદી તે, સાંજે સેંટ કોરીનના કીનારા ઉપરનો તે રળીઆમણો દેખાવ આંખને ખુશ કરે અને દીલને ખુશાલીની લાગણીથી મુલતે એવો હતો.

ત્યાં તે છતાં ખીલકુલ શાંતી હતી; માત્ર તાના, નખળાં મોલો નાઈલાજીથી ફસાઈ પડતાં થતો એક સરખો અવાજ અને કેટલીક ઘરે પાછી ફરતી ‘કીરીંગ બોટસ’માંથી મરાતાં હડસેલાંઓનો સાહુક સીવાય ત્યાં સઘળું તમામ શાંત અને સુશુ હતું. તે બહેસતમાં જ બસતી શાંતી જેવી ચાંપી અને સાંજના તે દીલખુશ દેખાવની મોજ આપતો એક શખ્શ રેતીનાં પોત્ત્યાં ખીલાણા ઉપર, તેની બાજુમાં ઉભેલા એક તાહના પંકડનાં ઓઘા હેઠળ, પડ્યો હતો. તેની ભુરી, ચતુર આંખોમાં એ સર્વ અદ્ભુત દેખાવે આનંદ અને સંતોષને ઉત્પન્ન કરેલાં દેખાતાં હતાં.

તે એક અંગ્રેજ ભરથો હતો. મગ્નુત કાથીનો, બેઠકાર દેખાવનો, અંગ્રેજો

અક્ષુઓ, ઉચ્ચા કપાળ, કર્ણી વાળ અને યુગ્મસુરત ચેહરા સાથેના તે એક જવાન અંગ્રેજ બન્યો હતો. તેના ચહેરા ઉપરથી તે પોતા માટે ઘણો બેદરકાર હોય તેમ દીસતું હતું. તેને એકાદ ડગલો કે નેકટાઇ પહેરવાની કાળજી લીધેલી લાગતી ન હતી; છતાંબી તેને માત્ર પેહુડી લીધેલાં શર્ટમાં—કે જે તેણે ગળાંની નીચેથી અંગ્રેજી ‘વિ’ શબ્દ માફક વાગી લીધું હતું અને જેથી તેની અંદરની શોહામણી આંખડીનો થોડો ભાગ દેખાઇ શકતો—ને, ઘણો શોહામણો દીસતો હતો.

તેની નજદીક, તેની બાજુમાં ઉભેલા સીદ્ધા ખડકને અટકીને, એક જવાન બાળકી ઉભેલી હતી, કે જેણીને આંખો જે જે ઢળે તેના મજબુત આકાર ઉપર મુકાબલો હતો તે ઢળ ઉપરથી તેણીનાં બાળક જીવનની લાગણીઓને ખુદી પાડતી હતી.

તેણી, સેન્ટ કોરીનની બીજી માત્રીમારની છોકરીઓ માફક, એક ચળકતા રંગના પ્લાઉઝ અને ઘેરમાંજ વણેલાં સ્કર્ટમાં સજ્જ થઈ હતી; પણ તેણીની મારગલ જેવી સફેદ ગરદન ઉપરથી નીચે તેણીની થોડીક ડંઘાડી બરફ જેવી છાતી ઉપર લટકતા રેશમી રૂમાલ અને તેણીનાં ડંઘાડા યુગ્મસુરત પગ ઉપરથી તે બીજી ‘રફ’ ‘ફીશર—ગર્લ્સ’ કરતાં ન્યાદા નાનુક અને ન્યાદા શોહામણી હતી એવું કહી શકાતું હતું.

પણ મેરી કોનટીનેલ કાંઈ સેન્ટ કોરીન ગામડાની ‘ફીશર—ગર્લ્સ’માંની એક નહિ હતી; તે તો સેન્ટ કોરીનથી થોડેક છેટે આવેલા ‘પી કૅચ’ (નાનું ખુલ્લું) નામના એક થોડાંક નાનાં મોટા ઝુંપડાઓથી વસાયેલાં ગામડાંની રહેવાસણ હતી. ત્યાં, એ ‘પી કૅચ’ ગામડામાં, ફક્ત થોડાક નામનાંજ વધારે ફે-ટેલમંદ મોછીમારો રહેતા હતા, કેમકે ત્યાં સેન્ટ કોરીન કરતાં ઓછાં ઝુંપડાંઓ હતાં અને જ્યાં તે ઝુંપડાંઓનાં ભાંડાંઓથી આકળાંજ હતાં—એટલે માત્ર-પૈસાવાળા ગણના માછીમારોજ ત્યાં વસી શકતા હતા.

મેરીનો બાપ, બુધ્ધિ પીએર કોનટીનેલ, એક સૌથી નવણીતો અને સરસ માછીમાર લેખાતો હતો. માછલીના ધંધામાં તેણે કાંઈ અસાધારણ કૌશલ્ય હાંસલ કર્યું હતું. તેણે એકેક પછી એક તે કીનારાની લગલગ સઘળી મોટોને પોતાની માલિકીની કરી મેળી હતી અને તે ઘણાં થોડા વખતમાં એક ગળ્ગર માછીમાર લેખાવા લાગ્યો. તેને, તોળી, કશો ઝાઝો લોભ ન હતો. તે પોતાના ધંધામાંથી જદીજ ‘રીટાવર’ થયો અને ન્યારે તેને તેની જગ્યા બીજા ગામનાં જવાન અને અને ઉધરતા માછીમારોને લેવા દીધી અને પોતે ધંધામાંથી તમામ ફારેગ થયો ત્યારે તે ‘પી કૅચ’નાં સૌથી સરસ ઝુંપડામાં પોતાના કુટુંબ સાથે જઈ વસ્યો.

મેરી ઘરનો સર્વ કારભાર કરતી હતી—માડામ કોનટીનેલ તો બીચારી દશ વરસ થયાં તે નાના ગામડાંની ‘સીમેટરી’માં પોઢેલી હતી—અને ગામમાં એવી વાત ઉડી રહી હતી, કે ન્યારે તે નાની યુગ્મસુરત બાળા પરણશે ત્યારે તેણીનો બાપ લગનની રીત (કે એક સખ્ખત વખોડવાબેગ લીખ?) તરીકે તેનાં જમા-

ધીને એક ગંબીર રકમ આપનાર હતો. કુદરતી, તેથી, તે નાનાં ગામડાનાં જવાનોમાં તે કામગીરીને પોતાની પરણેતર બનાવવાની હરીફાઈ આવી રહી. તે સર્વને એક સરખું માન અને ઈજત આપતી; પણ પછી જ્યારે તેઓમાંનો એકાદુ કોઈ તેણીનાં હાથની માગણી કરવાની હિંમત કરતો ત્યારે તેણી તેટલીજ હિંમતથી, એક દીલપંઝીર હસવાં સાથે, કહેતી કે તે તો જન્મ સુધી કુંવારી રહેવાની હતી. તેણીને પરણવા ગમેતુંજ ન હતું—અને એ રીતે તે ત્યાંનાં સર્વ જવાનોને તેણી સાથે પરણવાનાં સવાલ બાળે તો બાર કોસ દુરની દુર રાખતી હતી.

ત્યાર પછી આજે કોઈ ઈંગ્લીશમેન આવ્યો. સેન્ટ ફારીન—કે જ્યાં તે ઉતર્યો હતો ત્યાંથી પાટકુનનાં ખીસામાં અને હાથે, બલ્લે હવે તેઓનું કામ તેને આજુ રહેલું નહિ હોય તેમ, અને તેની ભુરી, ચપળ ચમુઓમાં તે કરડો, કડવો કાઠી ગયલો. દેખાવ કે જેને પહેલ્લીજ પગે નિર્દોષ મેરીનાં છગરને નહિ વર્ણવી શકાય. એની લાંગણીથી ધુતળું હતું તે સાથે પી કાંચેમાં માત્ર લટાર મારેલાં તે નિકળી પડ્યો હતો, જ્યાં તેને તે ગામડાનાં મોટા કુવા આગળ ખીજ તેણી જેવી છોદ્દીઓ સાથે તેણીને કપડાં ધોતી ભેંસ. તેણીએ પોતાનાં કપડાં ઉપર પેહડી લીધેલું બીજું કપડું લીધું થઈ ગયું હતું—તેણીનાં હાથે છેક કેણી સુધી જીંઘાઈને તરખાર થઈ ગયા હતા અને મોઢાં ઉપર પડતા છાંટાઓ તેણી કોણીથી ઉપર સેરવી લીધેલાં તેણીનાં બદીઆનની બોલે નુછતી હતી અને ઉપરથી સરી પડતો અને ગાલો ઉપર તથા આંખો માંહે લુલચુકે પેરી જઈ તેણીને કંટાળો આપતો એકાદુ બાળને. તે વારંવાર એક હાથમાં પાણીથી પચપચતું કપડું ધરી વાળનાં અમોશમાં સરખો કરી મૂકી દેતી હતી. તે કપડાંને પાણીનાં ટળમાં ઘોળી દેતી અને પછી કુવા આગળની જમીન ઉપર ધમોઢમ અફળી અથવા તો જમીન સાથે ઘાળી પાણી નીચવી નાખી તેમાંનો મેળાશ કાઢી નાખતી હતી. દુકંમાં તેણીએ તે પગેએ એક ઘણું મનોરંજક અને હૃદય વેધક ચીત્ર પોતાને રચી કહ્યું હતું.

તે ઈંગ્લીશમેનની આંખો, કે જે થોડી ચીનીટો અગાઉ તેને થયેલી કાંઈ ધુપી-ધંજથી ઠરડી અને ફૂર જેવી હતી, તેમાં મેરીનો તે દેખાવ ભેંસ ખુશાલી વ્યાપી રહી અને તેનાં હોઠો ઉપર હસ્યું ફેલાઈ રહ્યું. તે ત્યાર પછી તરતજ એક બાજુ ઉપર બેસી ગયો અને ખીસામાંથી પોતાની સ્કેચ—થુક કાઢી, તેનાં ઉપર પેનસીલ વડે આમલી તેમ થોડાક લીસોટાઓ પાડી, તે નાના દેખાવનું એક ચીત્ર બોલ બોલવામાં દોરી દાઢ્યું.

“ત્હમને જોવા ગમેછ ?”

તેણે ત્યાર પછી મેરીને અંગ્રેજી ભાષામાં પૂછ્યું; પણ તેણીએ તે નહિ સમજાવતું ટાકું ધુણાવ્યાથી તેણે તે પ્રશ્ન ફેરવ્યો કહ્યો.

“એ મ વાલા! તેણીએ એક બાળક મીસાળ ખુશાલીનો પોકાર કર્યો. “એ તો હુંજ છઉં, કે જેનું મોંસ્ય એ ચીત્ર દોર્યું છે. આજે તો પેલી નાની બીગોટ અને અંધ હેટ છે. જો! કેવું આખાદ—કેવું ખુશનુમાં—કેવું દીલપંઝીર! અને તેની વેણી

પેનસીલનાં એક બે લીસોટા વડે ? મોંસ્ય તો ત્યારે એક ઘણા મોટા આર-
ટીસ્ટ હશે ?”

“એક આરટીસ્ટ-હા,” તે ઇંગ્લીશમેને જવાબ દીધો. “પણ મોટો ? તે સવાલ
તો ભવિષ્યની જોતાદ નક્કી કરશે, ખરું કેની ? આજે ‘સ્કૅચ’ તુમારી પાસે રાખ-
વાની તુમે દરકાર રાખશે, માડમુઆએલ ?”

મેરીએ આતુરતા અને ઉલટથી એકું ધુણાવ્યું, અને તેણે ત્યારપછી તે સ્કૅચ
ખુકતું પાછું ફાડી, તેનાં એક ખુણામાં પોતાનું નામ ફીસ્ટોફર કેવન—ઉતાવળે
ચીત્રી આપી, ખુશાલીથી ખીત્રી રહેલી મેરીનાં હાથમાં મેલ્યું.

તે નામ, ફીસ્ટોફર કેવન, ચીત્રકારોની મંડળીમાં સૌથી વગવાળું અને સૌથી
માનભયું હતું. પાંચ વરસ ઉપર તો તે બાપડો સૌથી કંગાળ અવસ્થામાં, કોઈ
વખતે દીવસોનાં દીવસો સુધી બુખો સુતો અને પીછી તથા રંગ ખરીદવા માટે
પોતાના કપડાંઓ ગીરવી મેલતો, એક ખુણાની ફોટડીમાં પડ્યો પડ્યો સળડતો હતો,
જ્યારે તેનું નશીબ એકાએક ખુલી ગયું અને ઘોડાવખતમાં એક જાણીતા ચિત્ર-
કાર તરીકે તે ઘણે વખણાઈ અને પકાઈ ગયો. તે એટલે સુધી કે હાલમાં એવું
એકબી એકક્ષીખીશન ‘સી. કયુ’ ની સહીવાળાં ચીત્ર વગર પુરેપુરી ફતેહ પામેલું
લેખાતું નહિ અથવા તો સોસાયટીની એક બી એવી જાતુ ન હતી કે જે તે ચિત્રકાર
પાસે પોતાનું ચિત્ર ઉતરાવ્યા વિનાં છંદગીને પુરેપુરી મોજમજાહથી ભરેલી ગણતી.
ટુંકમાં, એક ચિત્રકાર તરીકેની તેની વિખ્યાતી અતી બોહોળી હતી.

મેરી કેનટીનેલ, અલગત, એ સર્વ કશું જાણતી નહિ હતી. તેણી તો માત્ર
પોતાનાં મનથી એટલુંજ જાણી અને સમજી શકી કે ફીસ્ટોફર કેવનનું નામ જાણે
જેહસ્તમાં વાગતાં એક સામટાં વાળું ત્ર માફક તેણીના ધનને લાગતું હતું અને
તેણીનાં સદાનાં શાંત છગરને કાંઈ ન સમજ પડે એ રીતે ધુભવતું અને
જેલ ગમત કરાવતું હતું તેણીએ તેની મોટાઈની વાત તો તે ગામડાંની ટાહેલાં-
જોરી અને ગીળતજોરીઓ મારફતે ત્યારેજ જાણી, કે જ્યારે તે તેણીનાં બાપને
મકાને એક જોરડો લાડે લઈ આવી વસ્યો. તે એક ઘણા મોટો ચિતારો હતો,
તેની નામનાં દુન્યાનાં દરેક ખુણામાં હતી, એવું એવું સરાહધાતી ભયું તેઓનાં
ધીક્કારવાળેગ સરેસ્તા મુજબ તે કનવારજોરીઓ બોલતી હતી. પણ, મેરીને તો તે
સઘળું કાંઈ મધુર લાગ્યું નહિ; જે તેણીને મીઠું લાગી શક્યું તે તો ફીસ્ટોફર
કેવનનું નામ અને તેની હાજરી હતી.

ફીસ્ટોફરનાં મેરીનાં બાપને ત્યાં એક ઉતાર તરીકે આવી ઉતર્યાને આજે દશ
દીવસ થયા હતા, જ્યારે આગણે આં એક રૂબીઆમણી સાંજે તેણીને સેન્ટ કોરી-
નનાં દરીઆ કીનારેનાં સામેનાં એક ખડક કે જેની બાજુની રેતીનાં ઢગમાં તે
બીછાતું કરી પડ્યો હતો તેને અઢેલીને તેનાં મજબુત ખુબસુરત આકારને ધારી
ધારીને, જોતી ઉભેલી જોઈએ છીએ. સાંજ ઘણી આગળ વધી ગએલી હતી અને
ધુટાવાયા માત્રીમારો જોતને હલેસાં માર્યાં કરતા જણાતા હતા. તેઓ ઘર ભણી

પાછા ફરવા કીનારે આવતા હતા.

“બધી બોટા કેવી સરસ દેખાયછી?” તેણે પડયો પડયો બેઠકારીથી કહ્યું.
“તું તો બાણુતી હશે, એ કોણ કોણની બોટ છે તે, મેરી?”

મેરીએ ઘણી આનાકાની સાથે તેણીની તેનાં રેતીયાં ચોરસાં પડેલા આકાર
બાણી ટીકાએટલી આંખો ખસાડી પાણી તરફ જોયું.

“ચેહુદ્દી પીએર પુગારડની બોટ છે,” તેણીએ કહ્યું. “તેવણ કાંઈ રાજ એમ
મોડા પાછા નથી ફરતા. આજે બાણી માછલીથી ખુબ ભરાએલી હશે; અને પેલો
તેવણની પછવાડે ચારમાન્ડ બીગત આવેછ. એની માછલાં પકડવામાં એકકો છે.”

“પણ હાડકાં છગર છતી જવામાં તે એકકો નથી દીસ્તો, હું મેરી?” તેણે
ટકોર કીધી.

તેણીનો સંદેહ એહુરા બધો લાલલાલ થઈ આવ્યો. તેણી તેણીની ગોળ હડ-
ખતીથી તે છેક તેણીની આંખોની ઉપર એક મોટાં પંખીની ઉંઘાડી પાંખ માફક
હુકો પડેલાં રેશમ જેવાં ભવાં મુઘી બધી કીરમણ મારી આવી.

“નહિ, મોંસ્ય.” તેણીએ શરમાળપણાંથી દળાયલા ધીમા સહાદે જવાગ દીધો.

તેણે તેણીનાં ચેહુરા ઉપરથી નીચે તેણીનાં ઉંઘાડા. ખોદલા પગો બાણી જોયું,
કે જે તેણીનાં ચેહુરા અને છાતી જેવાજ સંદેહ અને ખુબસુરત હતા. તેણી વાત
કરતી જતી હતી અને જાને પગોનાં અકેક બંને આંગળાંઓ પોચી માંટીમાં
જોસાડી માંટી સાથે ગમ્મત કરતી હતી.

“એમ ના કર!” તે અર્ધી હાકમ, અર્ધી પતાવટ કરતી ઢળે બોલ્યો, “તું
તાહરાં શોહામણાં આંગળાંઓને ચેલાં કરેછ.”

તેણે તેનો હાથ તે અસાંત પગો ઉપર મુક્યો અને તેઓ તેનાં નસ દળાણ
હેઠળ સ્થિર થઈ ગયા; પણ જે ગીસાળ એક હાથમાં પકડેલાં પંખીનું શરીર
ધુજતું અને ધળકારા મારતું આપણને જણાય છે તેજ મીસાળ તેણીનાં પગોમાં
થતી ધ્રુજણી તેને તેનાં હાથોની હેઠળ માલમ પડ્યા વિનાં રહી નહિ. તેણે તે
શેપદાર પગોનું એક સૌથી ઝીણું આંગળું પોતાની આંગળી વતી ઉપાડી બીજા
હાથની હથેળી ઉપર મુક્યું.

“કેવું નાનુક અને ઉમદા આંગળું!” તે બંને પોતાનાં મનથી બોલતો હોય
તેમ વળાણનાં જુરસાથી બોલ્યો. “સોસાયટીની સૌથી ખુબસુરત લેખાતી અંગળાનું
ખી એવું આંગળું તો ન હશે. ખરસીત, કેવું અદેખાઈ ઉપમવાએગ!”

મેરી તે વળાણની અસર હેઠળ બધી લાલચોળ થઈ રહી. તેણી તમામ સ્ટંબ
ત જરફને બેશબી અટકીને એક શબ્દ ખી ઉચાર્યા વિનાં ઉભી. તેણીની છાતીજ
માત્ર તેનાં મજબુત હાથનો તેણીનાં પગને સ્પર્શ લાગતાં તેણીની રંગેરંગમાં આંતર
પેરે ફેલાઈ રહેતી-અજણીથી ઉચકાતી અને બંધ થતી હતી. ખત્રી એકાએક તેણી
તે શરમીદગીથી રબે બીલકુલ આંબેજ થઈ તુટી પડે એ બીહડે તેણીએ પોતાનાં

પગો તેનાં હાથોમાંથી ખસાડી નાખ્યાં.

“આહ! મને જવા દો—મને જવા દો, મોંસ્યં!”

અને તેણી તેજ પગે ત્યાંથી એક છત્ર ઉપર આવી નાહુસ્તી હરણી પેરે રૂપેરી રેતીમાંથી દોડી ગઈ. કવેન એક નાનો પુત્રાર કરી એક ઝડપે પોતાનાં પગ ઉપર ઉભો થયો અને તે નાહુસ્તી નાહુની નાહુનીનની પાછળ એક શીકારીની તીક્ષ્ણતા અને ચપલતાથી ધાપ્યો.

તે અધુરી દોડાદોડ ટુંક વખતનીજ હતી. તે નાનાં નાનુક પગલાંએ જેટલી જમીન કાપી તેટલીજ જમીન તે લાંગા ખંધારી પગલાંએ અર્ધા વખતમાં કાપી કાઢી અને તેણી ઝડપમાં તેના હાથોમાં સપકાઈ પડી. તેણે તેણીને પોતાની ગોદમાં ખેંચી અને તે બાળાએ પ્યાર અને લગ્નથી લાઈલાજ જેવી ગનેલી, પોતાનું રૂપેરી વાળનું માથું તેની પોહળી છાતી ઉપર નાખી દીધું તેણીનો ચહેરો એક તમામ પાકી ગએલાં ફળ પેર ગુલાબી ગુલાબી થયો હતો અને તેણીનાં ગાલો તો બધા જાણે સળગેલી ચેહ માફક લાલ તૂટી જેવા ગની રહેવા હતા.

તે વાંકો વળ્યો અને તેણીનાં હોઠો ઉપર એક ઘણું ભેશગંધ ચુંગન લીધું; અને પછી—તેણીને શરમીંદગીથી ધુન્તી પોતાના પાસામાં ધરી રાખેલી રહેવા દઈ—તે બોલ્યો: “મેરી, હું તારું છગર છતી શકશ, કહે મને?”

જવાબ આપ્યા પહેલાં મેરીએ એક ખારસી મીનીટ લીધી, અને ત્યારે તેણીએ જવાબ દીધો ત્યારે જે ખુશાલીની નિર્દોષ લાગણીથી તેણીનો અવાજ ધુન્તો તે સીધો એક બાળકની અરજ પેરે તેનાં છગરને વાગ્યો.

“આહ, મોંસ્યં—મોંસ્યં! તમે બહોણે? મારું છગર—તે મારું તમારું છે!” તેણે તેણીને વધારે મજબુતીથી ધરી.

“ત્યારે મને એક કીસી કર!” તેણે ભુસ્સાથી કહ્યું. “એક સાચી, વફાલરી કીસી મને કર, મેરી!”

તેણીએ તાળેદાનીથી તેણીનો ચહેરો ઉપાડ્યો, અને ણીલકુલ નિર્દોષ ભુસ્સા-આથી ભરેલી એક કીસી તેણીએ તેને આપી; જે સાથે ગોચા તેણીએ તેણીની છાત્રી, તેણીનો પ્રાણ, તેણીનો આત્મા તેને અર્પી દીધો.

“હું તમને કેવી વખાણુછ!” તે બજડી.

“તમે મને આવી રીતે ચાહો છ એ ઘણું અન્યયનીભર્યું લાગેછ,” મેરી નરત અન્યયની વચ્ચે બજડી.

કલાકો પસાર થઈ ગયા હતા. તે જાનેને વખતનું કશુંની ભાત રહ્યું ન હતું; અને મેરી તો હજી તેને ખગલગીરી કરી પડી રહી હતી. તે પ્યાર તેણીને એક નવાઈ લાગતી હતી અને ધ્યારનો આલુ પટપટારો તેજ કરી રહી હતી, જ્યારે કીસ્ટોફર કવેન ઝાઝો વખત મુજો અને વિચારવંત બેઠો હતો—તેણે તેણે એકદમ બોલી દીધેલા શબ્દોથી તે ખસ્તાતો હોય તેમ.

“તમે, એક આવા બાળીતાં ચિતારા; અને હું એક માછીમારની દીકરી! પણ અમો કાંઈ ઘણું ગરીબ નથી, મોં ખીઆનેને.” તેનાં ચહેરા લાલ્હી બાલુ રંગ પૂછતી હોય તેમ બેઠા તેણીએ વધાર્યું—“અને રીતમાં હું એક ઘણી મોટી રકમ લાયકા.”

તે કશું બોલ્યો નહિ; માત્ર તેણીનો રૂપાળો ચહેરો તેને ચુમ્યો.

“અને જ્યારે આપણાં લગ્ન થશે ત્યારે હું એક ઘણી નયુનેદાર ધણીઆણી પુરવાર થવશ—એક નાહુની ભડી પરણેતર, માહરા કીસ્ટોફર,” એક દુધમળ ખાગકનીજ નિર્દોષતાથી તે ખાગક જેવી લોખી નારે કહ્યું. “હું સંમત, ભરથ, સ્ત્રીવશ, કચરો વારસા અને તમે સરસ સરસ સ્ત્રી પાડજો, કે જેથી હમણાં છેઓ તેથી બરતી તુમને વિખ્યાતી મળે.”

લગ્ન! ધણીઆણી! તે શબ્દોએ કીસ્ટોફર કવેનને ભરતી વિચારમાં નાખ્યો—તેનું હૃદય તેને દંખત લાગ્યું. તેણીનો નિરોધ પટપટારો તેને કશા અર્થ વિનાનાં ખકારા મોઢક લાગ્યો. તેને તેનાં ઉપર અત્યંત ક્રોધ અને ધિક્કાર છુટ્યો. એરે, કાંપ—કાંપ તેણે તેણીને છુટ્ટી આશામાં રમાડી? જે બધો ધ્યારનો તે પટપટારો કરી ગઈ હતી તેની વચ્ચે પડી તેણે તેણીને કાં નહિ ઘોખાડી? તેને તેણી પાસે, એક કીસી માંગી હતી—“હું તાહરું હૃદય છતી શકશ, મેરી?” તે સવાલ તેણે ફક્ત તેણી પાસથી એક ચુંગન—એક ગાપ પોતાની બેટી પાસે અથવા તો એક ભાઈ પોતાની બેઠન કને ચાહે છે તેનું એક નિર્દોષ, મીઠું ચુંગન લેવા કાને કર્યો હતો, અને તેના તે લોખીએ કવેા ઉઠટો અર્થ પ્રિધો? તેણી તેને પેહલ્લીજ નજરે ચાહતાં શીખી હતી એ તો ખરું; દુન્યાની લીલી ચુકી બેઠ વળેલા તે આદતી તે ઘણું અગાઉનું પામી ગઈ શક્યો હતો. પણ તેણીને તે પ્યારની બહેરાત આપવાની એકબી તક નહિ આપવાનો તેણે દંટ નિશ્ચય પ્રિધેલો હતો; પરંતુ એક પળની ગાફેલીમાં—એક નિર્દોષ ભુલની મોહકાણે તેણે તેણીને એવું જ માનવાનું કારણ આપ્યું કે તેણી તેણીને ચાહતો હતો. જો, હવે તે આવા ચુંચવાઓનાં બાળાંમાંથી કેમ છુટો થઈ જાય?

તે એક દુન્યાને હારેલો મારેલો મરદ હતો, જે કે તેની પ્રશંસા ઘણી મોટી હતી છતાં તેનું હૃદયની નાશીપાશીથી તેટલું જ મોટું ભરેલું હતું. તેને પ્યાર જેવો શબ્દ એકજ વેળા બોલ્યો હતો અને તે પ્યાર તમામ તંકલીલી નીવડ્યો હતો તેણી હજી તે-તે પ્યારને તો નહિ પણ તે પ્યારની યાદને બેઠાણે તેટલો મજબૂતીથી ચુંગી રહ્યો હતો. તેનાં હૃદયમાં મેરી માટે પ્યાર જેવું કશું હતું નહિ; પુત્રાનુમાં કુદો

રત અને તેણીની દીવપત્નીર હાજરીએ તેની મંદ પડેલી લાગણીઓને ઉશકેરી મેલી અને પોતાની છાંદગીમાં મબડ ઘોડીક પણ આંણતા થકી તેણે તેણી પાસે એક બકી માગી હતી. તે સીવાય, પ્રીય વાંચનારને ખાત્રી આપવાની સેહજખી જરૂર નથી કે, તેની બીજી કશીખી વાસના ધુરી ન હતી. તે એક રજેરંગ શુદ્ધો, સાચો અને ગ્રહ્ય આદમી હતો, એ કીસ્તોફર કવેન.

અને હવે—હવે આશા અને ઉમીદમાં રમી રહેલી તે મીઠી મુહાબુબને એ બધું કહેવું કેમ ? તેણીને કેવી રીતે કહેવું કે તેણે તેણી પાસે માત્ર કીમીઓ કે જેની સાથે તે બાપડીએ તો તેણીને જીવ, તન, મન, પ્રાણ આદી તેને સોંપી દીધાં હતાં તે માગવા સીવાય બીજું તેણી પાસે કશું આહુતું ન હતું. ઓ, તે ફર સચ્ચાઈ તેણે શબ્દો વાટે કેમ બાહાર કાઢતી ?

અને તોળી—કાંય નહિ ? તેનાં વિચારોની હારમાળાનો તેનાં મગજમાં એક સવાલ ધાધ આવતાં, જેમ 'એક' દાખ્યાથી પુરુષારા મારી દોડતી ત્રેન ઘોળી જાય છે તેમ, એકાએક અંત આવી ગયો. કાંય નહિ ? તે છૂટો હતો. ઓહ, હા ! તેણે પાંચ વરસ અગાઉનું પોતાની મરજીમાં આવે એવું છુટાપણું મેળવી લીધું હતું અને તેની દીમતથી તેને તેટલીજ ભારી આગવી પડી હતી. ત્યારે કાંય નહિ તે આખરે મેરી કેન્ટ્રીનેક્સને પરણે ? અલબત્ત, તે તેણીને તેની માથે મંડાંક લઈ નહિ જશે અને તે મોટાં લપકાંલયાં ઘેર કે જેની મુલાકાતે આવવાનું ઘણુંજ ગણત્રીનાં આદમીઓનાં નશીબ હતું ત્યાં લઈ જઈ નહિ રાખશે; પણ તે તેણી માટે અહીંજ આ પ્લી ક્રાંએમાં, એક ઘર લઈ તેણીને રહેવા દેશે અને જેમ જેમ તેને વખત ફાવતો જશે તેમ તેમ તે અહીં તેણીની મુલાકાત દેશે. ખરચીતજ તે તેણીને પુરતી મુળી અને સનોળી રાખશે.

તે બધું જાણતો હતો કે આ બધું તે કરી શકશે, જો કે જે લાગણીને તે પ્યાર કહી જાણવતો હતો તે તો તેનાં જીવનમાં વરસોની મુએલી પડી હતી. જો કે તે મેગને તો, તેણી જેવાં અગાધ વાહાલથી તેને ચાહતી હતી તેવા પ્યારથી, કદીથી આહી શકવાનો નથી તોળી, તેની ખાત્રી હતી કે, મેરી તો તેનાં ઉપર પ્યારનો તમામ વરસાદજ વરસાવી દેશે—જોયા મોહનતની સરીતામાંજ તેને દુખતો રાખશે. પછી, તેણે તેનાં જીવનને સમજાવ્યું કે, તેથી ધીમે ધીમે પીગળશે અને તેઓ બંને એકમેકનાં વાહાલમાં આ શાંત પ્લી ક્રાંએમાં પ્યાર, સચ્ચાઈ અને સાદાઈ વચ્ચે વસી પોતાનો કાળ ગુજારશે.

વળી ત્યારપછી કદાચ તેઓનું ઘર નાનાં જાળકોની મીઠી પતપતથી ગોઠવાઈ રહેશે—ફેન્ય અને મંગલીશ ભાષાની નીર્દોષ ભેજમભેજથી તેઓનું તે સાદું મકાન હળીમળી રહેશે. એક પણ કવેનનાં મોંડ ઉપર છવઈ રહેશે વિચારવંત, કરડો દેખાવ શુભ થયો અને એક પીમું હસ્તું તેનાં હોડ ઉપર ફેલાઈ રહ્યું. હન્યાં તેને ગંભીર, કરડો, ઘાટકી, અને એખલો અટુલો, તેની મોટી વિખ્યાતી છતાં, મનતી હતી—અને તેમાં ઘણું દરજ્જે સચ્ચાઈ હતી—પણ તે જાળકોને

ઘણાં નમ્ર પ્યારથી ચાહતો અને વંખાણતો હતો. તેને તેઓની નિર્દોષ હાજરી અત્યંત ગમતી હતી. તે ઘણાં વિશ્વાસથી માનતો હતો કે પેલી દુન્યાનાં ફરેસ્તાઓનો જો કોઈથી ખરેખરો ખ્યાલ આવી શકતું હોય તો તે નાના દુધમળ લુલકાઓ હતાં.

“કોઈટોફર ત્હમે શું વિચારમાં છેઓ?” તે મધુરીએ તેના ઉપર વાહાલથી વાંકી વળી પ્રશ્ન કર્યો—ઘણી અધીરતાથી, કેમકે તેણીને ઘણું કહેવાતું અને તેણીનાં પ્યારના અગાધપણાં વિષે તેને ઘણું રાગનાવવાનું હતું અને તેથી તેણીને મીનીટો ફાકટ ગએલી લેવા ગમી નહિ.

કવેનની આંખો તેણીનાં રૂપાળા ચહેરા ઉપર વિચારવંત અદાએ ફરી. “હું વિચાર કરતો હતો, મેરી.” તે ધીમેથી જોડ્યો, “કે મ્હારે તને પરણવું કે નહિ. હું ખાત્રીયુર્વક નથી.”

તે વધારે હેતથી તેનાં પાંડાંમાં વિશ્વાસથી દબાઇ. “મને, હું આત્રીયુર્વક છું—ઓહ, તદન ખાત્રી પૂર્વક!”

“હું જાણતો નથી.” તે ગંભીરપણે જોડ્યો. “હું જાણતો નથી.”

“પણ—પણ કયું?” એક ખાળકું જોય ફડી પડે તેમ ધુજતા અવાજે તે કો-મંજાંગીએ કહ્યું. તેનાં અવાજમાં સમાજેલી ગંભીરતાએ તે ખીઆરીને સખજત ગભરાતી એલી હતી.

“કાંય ? કાંય જે તું આવી જવાન અને ચીક્રી અને વખાણવા જોગ છે, જ્યારે હું બુધ્ધિ, બધો જવાઇ ચવાઈ રહેલો અને દુન્યાથી ઠાકી ગયેલો છું.”

તેણીએ એક ગમગીન હસવું હસી ડોકું ધુણાવ્યું.

“હું તો હવે આવી રહેલો છું.” તેણે બરી રાખ્યું. “જ્યારે તું-તું તો એક ખીલતું પુલ છે. અને તું મને ઘણાં હેતથી ચાહેછ?”

“હા, જો ખરું છે. હું ત્હમને ઘણાં વાહાલથી ચાહું છું.”

“અને મ્હારીં કને,” તેણે તેનાં અવાજને ધુજતો નહિ કરવાની ઘણી કાળજી લઈ કહ્યું, “તને આપવા માટે કશોની પ્યાર પ્યારી રહ્યો નથી. કાંઈ નહિ તો, તારા જેવો પ્યાર. જો આપણાં વચ્ચેનું સાંદું કાંઈ વાજળી ગણાશે નહિ.”

“હું કાંઈ જે માણસને હું ચાહું છું તેની સાથે સાંદું નથી કરતી,” તેણીએ ગરમ તુરસાઓ વચ્ચે પ્રોટેસ્ટ કર્યો. “હું-હું ત્હમને ચાહું છું.” પછી ધાર્તીથી બંને તેણીને કંડી લાગતી હોય તેમ તેણીનાં બંને હથિને એકમેકમાં જકડપકડ ચુકી-ધરી આવતાં આંખોએ સુસદેલીથી યોગાવી-તે જોડી. “શું-શું હું ત્હમને નથી ગમતી?” તે સુવતીનાં સાંદુકમાં આંખુછ. દયાજનક કાકલુલી હતી. “હું જાણું છું કે હું ત્હમની પરણેતર ચવા લાયક નથી, પણ ઓહ! હું ત્હમને ચાહું છું, મોહરા કોઈટોફર! ઓહ, એમ ના કહેતા કે હું ત્હમને પ્રસદ નથી—કે હું ત્હમને નથી ગમતી!”

કીરટોદરતું કાળજું નલે કપાઈ ગયું! તે કકલતો, કાકલતીભર્યો નાહ સુણી તેનું છગર દયા અને જુસ્સાથી તમામ ભરાઈ ગયું. તે દયાજ દતી, નહિ કે પ્યાર, અને દયાનીજ લાગણીએ દોરવાઈ તેણે તે મીઠી છોકરીનાં ગાલો ઉપર એકેકુ ચુબન લીધું. તેણીની આંખોમાં એક સુખી હસતું ધુજતું દેખાયું.

“નહિ, હું એમ નથી કહેતો,” તે પટામણા અવાજે બોલ્યો. “અલગત, તું મને ગમેછ—અરે, તું કોણને નહિ ગમે? પણ હું તને એક વાત કહી સમજાઉં અને પછી—ત્યારપછી—માહરે તને પરણવું કે નહિ તે નક્કી કરવાનું તારે કાળે આવશે.”

તેણી તેનાં પાંસામાં સુખ અને ફરાગાતીથી ગોઠવાઈ બેઠી

“એહ બીઆં! મેં તો નક્કી કરી રાખેલુંજ છે.”

કેવેને તેણીના રોળસારો પ્યારથી પસવાડ્યા, “મને તારે પહેલાં મમજતુ નેઈએ,” તેણે સહેજ હસીને કહ્યું. “હું વરસો અગાઉ—વધારે સલામથી કહું તો પાંચ વરસ અગાઉ—તું જે મને પ્રુથાલીથી હાલમાં કહેવડાવેછ તેવો—એક ‘નાણીતો ચિતારો’—નહિ હતો. હું એક ફક્ત મારતો, બધેથી દીવાઓએ, તરછોડાયેલો, બધેથી હસી કઢાતો ચિતારો હતો. અને હું એક જણ સાથે અદરાયો હતો, કે જેને માટે મને નાણીતો અને માનભર્યો જલદી થઈ જવાનું હતું, કેમજે તે એક એવા લોકની દીકરી હતી, કે જેનાં લગ્ન મેં કોઈ મોટે ખાંચરે થયેલાં બેવાની આશામાં હતા તેણીનાં માળાપ બરેબર કાંઈ પૈસાવાળાં નહિ હતાં—પરંતુ બાહારનોજ ખોલી મઠ રાખી ફરતાં હતાં. તેઓ પોતાની દીકરીને કોઈ ગખ્ખર કુટુંબમાજ ગોઠવી દેવાની આશામાં હતાં.”

“તેણી ઘણી ખુબસુરત હતી?” મેરીએ તેણીની ભંતીની તીક્ષ્ણતાથી પુછ્યું.

તે સખ્સે જવાબ દીધો તે અગાઉ તેણે એક ખાસની મીનીટ—લીધી, જાણે તે ઉત્તર ગોઠવીને બોલતાં તેને મુસીબત નહતી હોય તેમ.

“ઘણી ખુબસુરત,” તે સાદાઈથી બોલ્યો; “એક લીલી જેવું લીલી!”

“અને ત્હમે તેણીને ઘણા આહતા હતા?”

“હું એને દિવાના વાહાલથી આહતો હતો!” તેણે તપી આંવી-કહ્યું. “અને જ્યારે તેણીએ મ્હારા જેવા એક મુશ્લેલ, ફક્ત મારતા પેન્ટરને એક કોઈ માલ-દાર લોર્ડ ડેલમેર્ન કાજે તણ દીધો ત્યારે મ્હારું છગર તમામ શુષ્ક અને લોખંડ જેવું જડ બની ગયું. તેથીજ, હું તને કહુંછ કે ત્હારી સાથે મ્હારે પરણવું વાજબી નથી.”

“ત્હમે એમ કહોછ—શું ત્હમે એમ કહોછ,” જાણે તે માની શકિત નહિ હોય તેમ તેણીએ પૂકાર્યું, “કે આજે કોઈ ખુબસુરત ગાઈએ ત્હમને તણ દીધા, કારણ કે ત્હમે ગરીબ હતા, કાંચ જે મીલોર્ડ ડેલમેર્ન ત્હમારા કરતાં ઘણાં વધારે પૈમા-વાળા હતા?”

“ધણે પૈસાવાળો,” તેણે હુકમાં કડચાયથી જવાબ દીધો. “તું બરાબર બધું સમજી શકેજ મેરી, ઉંચે જાંચડેની સોચાયટી જોવીજ હોય છે.”

“ત્યારે તો તેણીએ હામને આજ્ઞા નહિ હશે !”

“વલ્લે જોટલા વાહાલથી તેણી મને આહુતી હતી એવું હું ધારતો તેટલાં બધાં વહાલથી નહિજ. મેં તેણીને મ્હારે માટે થોભવા ઘણું કરગરીને માંગ્યું હું બાણતો હતો કે કોઈગી દીવસે મને જરૂર ફતેહ મળશે. પણ, યુગ્મી, તેણીની મ્હારા જેવીજ તંગ હાલતની હતી. તેણી મ્હારે માટે થોભી નહિ. આજે મ્હારી કાહાણી છે !”

“અને હમે-હમે હજી જોને આહોહ ?” તે બાજરીએ માંડમાંડ સમજી શકાય તેવા સાહજે કહ્યું.

“નહિ, હું હવે જોને કે ગીજી કોઈનેની કદી આહી શકવાનો નથી. તેથીજ હું તને ફહુજ કે મ્હારે તને પરણવી નહિ જોઈએ. શું તને એક મરી ગએલાં છગરનાં આસામી સાથે પરણવા ગમશે, મેરી ?”

“યસ, મ્હીઝ.” તેણીએ જવાબ દીધો. “કાંપજે મ્હુરો ખ્યાર જોટલો તો મોટો છે કે તે છગરને હું જરૂર પાછું સજીવન કરી શકીશ.”

તે ગામડેમાં-ગુલના વફાબાઈ શબ્દો સમજી કવેન તેણી ઉપર ફીરા દીઠાં થઈ ગયો. જો, તેણી તેને કેવાં અગાધ વાહાલથી આહુતાં શીખી હતી ! શું તે કદી કોઈ દીવસે તેણીને તેટલાંજ વાહાલથી આહી શકશે કે ? તેને સૌથી મોટો સંશય તે મોટે ઉત્પાનન થયો.

“આવસાઈ, ત્હારી મરજી પ્રમાણે કર,” તે બોલ્યો. “આપણે જાને જરૂર પરણશું, અને અહીંજ આજે પી કોંજોનાં સુખી સાદા ખુણામાં રહી અમન અમન કરીશું.”

એક અડવાડીયું સુખી સર્વ ચીજ જેમની તેમ પસાર થઈ રાજ મેરી, કીસ્ટો-ફરને પી કોંજોથી સેટ કોરીન આવેજા એક ગુફા-કાવરન હુ ડીઆર્બલ-માં-તેણીનાં બાપની જોટમાં હુકાની લઈ જતી અને તે ત્યાં આજો દીવસ ગુમરતો. તેણે તે ગુફા પ્રાસ પસંદ કર્યો હતો. કેમજે તે દરીઆનાં એક ખુણામાં આવ્યો-હતો અને જ્યાંથી સેટ કોરીન-અને પી કોંજોનાં જાને ગાગડાં ખુશાલ દેખાઈ શકતાં હતાં. ત્યાંથી દેખાતી રણીઆગણી કુદરતે અને તમામ શાંતીએ તે ચિતારાનાં અંતમાં આવેજા ખુશાલ કર્યો હતો અને તેથી તેણે તેને પોતાનો ‘સ્ટુડયો’ બનાવ્યો હતો.

અહીં તે શુદ્ધનાં મોંઢમાં, સુરજ અને પવનથી એક સરખો બચતો, તે આજો દીવસ પડી રહી પોતાની કલમ અને પીછીથી રમત રમતો હતો. કોઈ કોઈ વખતે મેરી આજો વખત તેની સાથે ત્યાં રહી તેનાં વિગ્નળી વેગે કામ કરતા હોયોને વખાણની આગે બેતી હતી; પણ ઘણું ખર્ચ તો સહવારનાં સપ્તાહે તેને જોટમાં ત્યાં હંકારી લાવી તેણી પાછી ઘરે ફરતી અને ઘરતું કામકાજ આટોપી લઈ સાંજ પડતાં ત્યાં પાછી જતી અને તેને લઈ આવતી.

તેણીજ તેને તે 'સેહતાનનાં શુદ્ધ' માં લઈ જતી અને પાછી લઈ આવતી; કેમજે તે એખલી મેરીજ હતી કે જેણીને તે શુદ્ધમાં જવાનો સાથી સલામતી ભર્યો રસ્તો માહીત હતો. તેણીએજ પહેલાં તેને તે આરટીસ્ટની 'નોટીશ' માં આણ્યો હતો. ત્યાં કોઈથી માછીમાર જવાની હીમત કરતું ન હતું અને તે નળખ-સરજ મેરીએ તે સુચના તેને કરી હતી.

એ 'કાવરન ડુ.ડી.આપ્લ' (સેહતાનના શુદ્ધ) વિષે ઘણી ભયંકાર વાતો કહેવાતી હતી. પેડુલ્લી ચીજ તો એ હતી કે તે શુદ્ધ બધા ભુતોથી ભભાયેલો હતો અને જેથી ત્યાં જતું તે પોતાનાં છવના બેખમેજ જતું એવી માન્યતા હતી. અને ખીન્નું-અને તે કારણ પરેખર ઘણું વચ્ચુદવાળું હતું અને તે કારણે ત્યાં નહિ જવામાં તે અણણ, ગામડયા માછીમારોનું વખાણવાબેગ હાલપણ સમાયું હતું-તે એ કે તે શુદ્ધમાં દાખલ થવાની જગાએજ એક ચોઠકસ બાન્નુએ ઘણું નાના ખડકો, કે જેને મોહિતના ખડકો કરી જોલાવવામાં આવતા હતા, તેઓઘણું તીક્ષણ ધારવાળા હતા. તેઓ આબ્યા હતા. તેઓની ધાર ઉંદરનાં દાંત જેવી હતી અને કમનસીબે જે ખી જોટ તેની ઉપર ચઢી જવા પામતી તે બહુ આલતી છુરી જેમ કંઠણ મરકો કાપી નાખે છે તેમ કપાઈને ટુકડે ટુકડા થઈ જતી. જ્યારે દરીઆમાં ભરતી થતી અને મોલ્લઓ ઘણા મોટા ઉછળતાં થતા હતા ત્યારે તે શુદ્ધમાં જવાનું અતી ઘણું ધારતીભયું હતું; તે વખતે તો ફક્ત તેજ ત્યાં જવાની હામે ભીડી શકતું હતું, કે જે તે ખડકોથી ચોંકે છેટેથી પોતાની જોટ હડસેલી જવાની સુકિત બાણતું હતું.

સેન્ટ કોરીનનાં માછીમાર લોકોએ બહાર કયું હતું કે ખી કાંચો અને સેન્ટ કોરીનમાં એખલી ફક્ત મેરી કેનટીનેલજ હતી કે જેને ભરતી વખતે તે શુદ્ધમાં જવાનો સહીસલામતીભર્યો માર્ગ માહીત હતો, અને તેથી તેઓ તેણીને તે 'ઘેલા' ઈંગલીશમેન કે જેને આવા શ્રાપીત શુદ્ધને પર્સેડ કર્યો હતો તેને ત્યાં હંકારી લઈ જવા દેતા હતા.

તેઓએ એક આખ્યું અઠવાડીયું તો સુખી ભભાહમાં ગુજાયું. સહવારનાં સપ્તાહેથી તે બંને નિકળતા. શુદ્ધમાં જતાં અને મેરી પાછી ઘરે ફરતી. વળી સાંજે તે તે શુદ્ધમાં જતી-તેની સાથે બેસી પ્યાર કરતી અને તે બંને સાથે પાછાં ઘરે ફરતાં એ રીતે તેઓની દુન્યા મતોપી અને સુખી એક આખ્યું અઠવાડીયું રહ્યું. તેઓનાં તે સુખનાં તડકામાં દુઃખની એક આછી વાદળી પણ દ્રષ્ટિજોયર થઈ

નહી. — અને ત્યારપછી કુર ક્રીસમતનો તે ધડકો થયો — ક્રીસમત કે જે સમગ્ર ભુએ છે, તપાસે છે અને હાંસીતું સરીયાંગ સત્યાનાથ વાળી મેળે છે!

મેરીનાં આપતું હું પડું એક નાની ટેકડી ઉપર આવ્યું હતું. એક સાંજે કાવરન હું હીઆબ્સમાંથી સાથે પાછા ફરી ઘર ભણી તેઓ જતાં હતાં; તેઓ હાથમાં હાથ લઈ ઉપર ચઢતાં હતાં, જેટલાં ક્રીસ્ટોફરનાં મુખમાંથી ગુસ્સા અને અંતર્ય ખીનો એક પોકાર ઘથેલો સમજી તે નાની માહુણ જોયંબાથી બળદી ઉઠી — એક કોપા યગાન મુગ કે જે તેણે શા માટે પાકી તે તેણી પેહલવી પળોએ સમજી શકી નહિ.

તે ચાલતો અટકી જઈ તમામ સ્તબ્ધ થઈ ઉભો હતો; અને તેનો અહેસાસ હાંસીનાં આંખી લાઈટમાં, મેરીએ સ્પષ્ટ જોયું કે, એકાએક ખીલકુલ ઉઠ્યો. પુર્ણ લેવો મારી આવ્યો હતો. તેણીએ તેનાં ઉપરથી આંખો ખસાડી, જે બાજુએ તે જોતો હતો અને જેને તેનામાં એમ એકાએક ચોંકાવનારો ફેરફાર કીધો હતો તે તરફ જોયું. —

એક જવાન, મુળસુરત ઇંગલીશ અગળા ખીલકુલ લેવાઈ લુટાઈ અને ખલાઈચવાઈ બળેલા અવતારે એક ઝાડનાં જોયા હેયગ ઉભી હતી. મેરીએ તેણી લણી કીકું અને તે તરફ પાછી ગઈ કે તેણી તે ઇંગલીશપુમન હતી કે જેને ક્રીસ્ટોફર કપેન ચાહતો હતો.

તેણી ઘણી મુળસુરત હતી. તેણીનાં ફેપેરી વાળ એક શોભાઈતાં નાનાં માથાં ઉપર આંજી નાખતી ક્રીસમે જોયવાઈ પડ્યા હતા અને તેણીની હાથીલાંત જેવી ચામડી તેણીએ પેહલવાં સફેદ સુંદર ગાઉન જેવી લીસી અને ચળકતી હતી. ખચ્ચીત, જે તેણે કહ્યું હતું તે ખરું હતું કે તેણી એક લીસી જેવું લીલીંબ હતી અને તે સુધ્ધ સફેદી વચ્ચે કાળી સમકચગક થતી આંખો કે જે તેની લણી આનુસ્તાથી તવળતી ફેંકાઈ હતી તેમાં આજીજી, કદળાત અને આંતુઓનો લીણુશ પ્રદિપ્ત મગટેલો દેખાતો હતો.

“ક્રીસ્ટોફર! જોહ, ક્રીસ!” તે ઘણાં ઘાટજુદી કરતા અવાજે બળકી. તેણીનાં અવાજમાં સમાજેલી કડણોત્પાદક ‘અપીલ’ પત્થરનાં દીલને પહોં પીગળાવે તેવી હતી; પણ કપેન તો તમામ આંધળો-સંગદીલનો બની ગયો હતો. તેણે તેની લાંબણી ઉપર જરા વારમાં કાણુ મેળવી લીધો અને તે મેરીનો હાથ પોતાનામાં લીધેલો રાખી કશે જવાબ કર્યા વિનાં ચાલવા લાગ્યો.

“ક્રીસ, તુમે મારી સાથે નહિ જોલસો?” એક વખતે ફરી તે નરંગ, મ્યુઝીકલ અવાજે જોયા હવાને દયાથી મુજવી.

તે મરદ એક પળ થોડ્યો.

“હું ધારૂં કે હવે આપણી વચ્ચે જોલવાનું કશું બાકી નથી રહ્યું,” તેણે સાંતીથી જવાબ કર્યો; પછી એકાએક બહો તેને કાંઈ વાહડું આવી ગયું હોય તેમ તેણે મેરીને તેણીની આગળ કીધી અને જોડ્યો, “આંજો બાનું — મેરડું અપેલ કોન્ટીનેલ — ગાહડાં અદરાયેલાં ઘણીઆણી ચાયદ.”

તે અળગાએ તે સમજીને એક નાશીપાશીથી ભરેલી નજર, એક દબાએલી ગુંગળાયેલી ત્રીસ સાથે, મેરી 'ભણી ફેંકી. તેને મેરીનાં રમત્યાળ જીગરને—બણે બાણથી વિધી નાખ્યું હોય તેમ—ગધુ લોંઘીથી ગમડતું કર્યું. આ. તે કેવી નાશી-પાસ, નામુસદ અને હતાશ થયેલી દેખાતી હતી! તે જાને હરીફ અળગાઓએ એક પણ ચુપકીદીમાં એકમેક ભણી બેયું અને પછી લેડી ડંઢમુને સેકહેડમાં તેણીનો હાથ લાંબાવી મેરી આગળ આવી.

“હુ ત્હમને સુખ ઇચ્છુંછ,” તે નમ્રતાથી બોલી.

એટલું બોલનાં તે ખુબખુબ છાકરીને જે અગાધ જેહમત વેઠી પડી હતી તે મેરીએ કદીથી બાણી નહિ તેણીએ ને જાગે વિચાર પણ ન કર્યો. તે ગામડેની ગેરીના મગજમાં તે માત્ર તેણીની હરીફની ધગછગ, છટા અને નમ્રતાનોજ છાપ મજબુત ગેસી ગયો—તે સર્વ ચીજ કે જે તે દુન્યાનો અંશભાગ હતો કે જેને વિષે સાદી મેરીને કશીની ખબર નહિ હતી. તેણીએ બાણ્યું કે તે ગધું જે દુન્યામાં ફીસ્ટોફર વસ્તો હતો તે દુન્યાને લગતુ હતુ, એ તેણીની 'વેસ' અને આકર્ષક લાયકી. મેરીને હવે તેણીનાં સાદાં લુગડાઓ કે જેમાં તે મગફળી અને મોજ લેખતી હતી તે, તેણીની સામે ઉભેલી લાનવ્યમય લલનાનાં લપકાભર્યા અને ઉચ્ચા ટેસ્ટનો ખ્યાલ આપતાં કપડાં દેખી, ખરણચડાં અને ગંદા લાગ્યાં; તેણીને ઘણી તીક્ષ્ણ લાગણીથી લાગ્યું કે તેણી આ એક 'લીલી જેવાં લીલી' શ્રી માઇલો દુર હતી અને તેણીની ખુગસુરની અને સ્થિતિથી પુષ્કળ નીચી હતી.

ત્યાર પછી એક આખો દીવસ અને પછીનોખી ખીજે દીવસ મેરીએ તે જાપકાબરેલી ઇંગ્લીશ અળલાનોજ ખ્યાલ કર્યા કર્યો—અલખત, અળગા બતીના સરેસ્ટા મુજબ તેણીને તે તીરસ્કારથીજ ચાદ કરતી હતી. તે સાચ્યું હતું કે ફીસ્ટોફરે પુટ્ટી રીતે નેણી સાથે વાત કરવા ના પાડી હતી—કે ઘણું ભેજથી, લગભગ ફેતેહથી, તેણે તેણીને તેની લાવિખ્યની ભારજ તરીકે જોળખાવી હતી; પણ તોળી મેરીએ તેણીના જીગરનાં જીગરથી બાણ્યું કે આજે ખીજજ અળગા હતી કે જેને તે ચાહતો હતો, અને જેને સદા તે ચાહતો રહેશે. તેણીએ તેને તે કરગરતી આખોમા ભેતા ફીકો હતો અને તે તેજ વેળાએ પામી ગઇ હતી કે તેની ગમે તેવી કથોર ॥ અને કુરખ છતાં તેનો તેણી માટેનો પ્યાર તેનાં જીગરમાં ફજ બેઝએ તેવો સજ્જત અને જાગતો હતો.

ખીજે દીવસે કેવેલ કાવરતુ હુ ડીઆખ્તમાં ગયો નહિ. મહુવારનાં ટપાલમાં તેને માટે એક કાગજ આવ્યું હતું. તેણીએજ તે ટપાલચીનાં હાથમાંથી લીધું હતું. તે એક નાનું સફેદ ચોરસ એનવેલપ હતું. જે ઉંઘાડી અને વાંચી તેણે બહાર કર્યું કે આજે મેરીને છુટી હતી, તેને કામ કરવા ગમતું નહિ હતું અને તેથી તે આજે સેકતાનના ગુફામાં જશે નહિ.

દિવસે જાપોરના મેરી જાગરમાં જઇ પાડી, હુ કે રસ્તો લેતા થકી ખામ લમાં થઇ ઘરે જતી હતી, જેટલા તેણીની નજરે ધીમાં ફુંકતા પતનમાં એક

સફેદ ગાઉનનાં થોડા ભાગને ઉડતો જોયો—તેની નજદીકમાંજ, તે જગ્યા આંધી એટલે જોઈ શકી કે, તેનો માનીતો ક્રીસ્ટોફર ઉભેલો હતો.

તેણી એક ઝાંડની પછવાડે લરાઈ ગઈ અને તેણીનાં કાને ક્રીસ્ટોફર કંવેનને વિલાપ અને આતુરતાથી ધ્રુજતો જોખરો અવાજ પડ્યો.

“હવે તારામાં હું માનીને નથી શકવાનો—તારા ઉપર પાછો લરાંસો એટલી નથી શકવાનો. વરલુન્યા; તેં મને ઘણી ઘાટકી રીતે એક વખતે થોકડે માર્યો છે!”

“હું બાહુ છું.” તેં નરમ, જોખરો આંતુઓથી ભરેલા અવાજ ને તેણીએ જે દીવસ ઉપર ઘરે પાછી ફરતી વેળા અમળ્યો હતો તેણે જવાબ દીધો. “હું બાહુ છું પણ મને તેની સખત થયેલી છે, કીસ! ‘ડેક્મોર્ન’ સાધની મ્હારી છાંટગી નહિ વર્ણવી શકાયે એવી દુઃખી હતી અને હવે—હવે બ્યારે તે મરી ગયોછ ત્યારે શું આપણે પાછાં સુખી નહિ થઈ શકશું? તું અને હું, કે જે એક વખતે એકમેકની દુઃખાં હતાં! મને એક બીજી તક આવી છે કીસ!”

તે દરદનાંક પોત્તે, મીડકો સાહુક તે આતુરી ભસ્તી સમજી શકી નહિ—તે ગવાજમાં સમાએત્રી નાશીપાસીનો વિલાપ, અને ભુજનો પસ્તાવો એવાં તો અગાધ પ્રમાણમાં સમાયેલો હતો કે મેરી તેને ભસ્તી સમજવાનું સેહવી શકી નહિ અને તેણી ત્યાંથી—પોતેની ઓચંગો પાળી કે કેવી રીતે—તેઓનાં જરાખી ભણ્યાં વીનાં મટકી ગઈ અને દોડતી, પડતી ખડતી, રડતી પોતાને મકાને ગઈ.

બ્યારે તેણી એળત્રી પોતાના રૂમમાં પડી ત્યારે તેણીની હમનગઈ માટેની નમ્ર લાગણીઓ તેણીનામાંથી દુર થઈ ગઈ; તેને ગદલે તેણીનું હૈયુંની તે ગેવકા છાંટકી માટે ક્રીટકારથી લરાઈ આવ્યું અને તેણી તેણીને ખરાં દીલનાં નકરતથી ધીક્કારવા લાગી. ઓ, તેં ગેવચની લણી દયા આણવીજ શા માટે જોઈએ? ત્યાર પછી એક અદેગો, એકલપોદો વિચાર તેણીના મગજમાં ધાધ આવ્યો. તે એક ઠગારી માટે તેણીએ શા સાફ પોતાના બુલંદ પ્ર્યારનો લોગ આપવો જોઈએ? નહિજ તેણી ઘણી મહમતાથી કામ લઈ ક્રીસ્ટોફરને તેણીનીજ ગોદમાં ખેંચેલો રાખશે.

બ્યારે કલાકો પછી દવેન ઘરે પાછો ફર્યો ત્યારે તેણે તેણીને આગલાં ઓરડામાં એક સગડી આગળ એળલી બુફતી જોઈલી નિરખી. તેને જોઈ તેણી ઉડી અને આંખોમાં દુઃખ અને ક્રોધનાં ઝાંખાં બળતણ સાથે—તેની સાંધે થઈ.

“હુંમે તેણીને આણેછ—પેલી ઇંગલીશ અળખાને!” તેણીએ તેની લણી તોહ મતનું બાણ વગર અચકાવે ફેંક્યું.

“હા,” સેહન દધાયલા પરંતુ તયાંમ સાદા અવાજે તેણે કણુત કીધું. “હું તેણીને આહુ છું! હું બાહુતો નહિ હતો કે હું હજીબી અને આંધી શકશ હું દલગીર છેઉં, મેરી.”

ધાસ્તીથી મેરીનું હગર તેને ગળે આવી અટક્યું.

“ઓ કેહો કે હવે તુંમે એની આગળ પાછા નહિ જશો—મને તજીને એને પાછી નહિ વગરશો!” તે મનોહરિણીએ વિલાપ કર્યો.

“નહિ,” તે શાંતીથી બોલ્યો. “હું એની આગળ પાછો નથી જવાનો. તને ખીલવાની જરાળી આવશ્યકતા નથી તું બંધોડ, હું, એને હજી સુધી આહુંછે તોખી, એનાં ઉપર હવે સેહજની લરોસો રાખી શકતો નથી?”

મેરી તેની લણી દોડી ગઈ, અને તેણીનાં મળમલી કરે તેની ગરદન આસપાસ વિટાળી તેને એક ચુંગી લીધી.

“હું ત્હમને એ સર્વનો બદલો વાળી આપશ. ખારા.” તે હર્ષથી લગ્નપુર નાદે બોલી “કોઈ દીવસે બ્યારે હું ત્હમને એક બાળક બેટાની ભેટ કરશ ત્યારે ત્હમે એ બધું ભૂલી જશે—તદન ભુત્રી જશે કે ત્હમે કદીમી એક ઈગલીશબુમનને આહી હતી.”

પણ તેણીએ તેણીનાં જીવનનાં છેક ઈંડા પડમાંથી એક અવાજ ધનો સમજ્યો કે તે તેણીને ઝીલી બુલનાર હતો નહિ, એ તેણીની હરીફરે; અને ધીમે ધીમે વખત જતા તેના જીવનમાં વધી રહેલો ખ્યાર આખરે તેને તેણી ઉપર વિશ્વાસ રાખતા શીખવશે, અને ત્યારે તે વખત આવશે ત્યારે તેણીનાં પોતાના સુખનો તો મમુજબો નાશ થઈ જવાનો હતો. ઓ! જીવનના જીવનથી, એક ગાંઠ કે ‘તું’ હેતુ બીજાના ખ્યારથી લસાયેલું હોય છે તેને આકુલ બાળે વેળા કેવું લાયકાર, અકાગ અને અવલેણ થઈ પડે છે પાક ખુદા તેવી સેવટ સુધી સાચી રહેનારી સન્નારીતુ મઠા રક્ષણ કરજે!

૪.

મેરી કોન્ટ્રીનેલ ચુલ્લા ઉપર મૂકેલાં તાળાના વાસણ ઉપર વાંકી વળી હતી અને તેમાનાં સ્વાદીષ્ટ સમાવેશને ધીમે ધીમે ફેરવ ફેરવ કરતી હતી. રાતનો ભોજનનો વખત થયો હતો—ઘરડા કોન્ટ્રીનેલને ત્યાં રાતના જલની જમી લેવાનો કાયદો હતો—અને મેરી ક્રીસ્ટોફરની કાવરન હું કીચાખ્તમાથી પાછા ફરતાની રાહ બેતી હતી.

આજે તે ત્યાં એબલો ગયો હતો. મેરીએ તેને અત્યાર અગાઉનો ત્યાં જવાનો સહી સલામતી લઈને માર્ગ શીખવી લીધો હતો. તેણીને આજે ઘરમાં જાગતી કામ હતું અને નેથી તેણીએ તેને પુરની સાવચેતી રાખવા કહી ત્યાં એબલો મોકલ્યો હતો.

પણ હવે વહું મોડું થયું હતું—યારે તેના પાછા ફરવાનો વખત કદાચ થયો વહી ગયો હશે. પણ તેણીએ કીકર કીધી નહિ, કેમકે તે આજે કહેતો હતો કે તેને એક ચીજ

રૂં કરવાનું હતું અને તેથી કુદરતી તેને અચુરં થયું હતું. જનવાનગ છે. કે નીચી પુરૂં કરવામાં તે રોકાયો હશે અને તેથી તેને વળતનું લાભ રહ્યું નહિ હશે. થોડીક મીનીટો પછી તેણીના બારણાં ઉપર એકાએક કોઈએ ‘નાક’ કહ્યું—તે ઘણું કેતાવળું ધસારો આણતું “નાક” હતું, કે જેને વિચારગ્રસ્ત થયેલી મેરીનાં જીભમાં ભિન્નિને ઉપસ્થિત કરી. તેણી વિચિત્ર લાગણીઓ સાથે જાનણું ઉઘાડેલાં ગર્ભ એ અત્યારે એમ કોણે જોશથી નાક કહ્યું હશે ?

જેવું તેણીએ જાનણું ઉઘાડ્યું કે તરત એક અજાણનો આકાર અર્ધો પડી જતો. અર્ધો ગળદી ખાતો અંદર ઘસી આવ્યો અને મેરીને તેણીને પડી જતી જાણવા થકી પોતાનાં બને હાથો લાંબા કરવા પડ્યા. પણ પછોની ખીણ પ્રજો મેરીએ પોતાના હાથો પાછા જેવી લીધા, કેમકે આવી રીતે લપેરાખાતી આવેલી અજાણા વરણનીયાં ડેલમુર્ન હતી—તે અજાણા કે જેને કીરોફર આહતો હતો !

તેણી અત્યંત ઠાકી ગયેલી, અર્ધો નસોસ જેવી બની રહેલી હતી; તેણી પુષ્કળ હાંફતી હતી; અને જાણે કમબો સુશીળતા લાઇ શકતી હતી. તેણીનો અહિરો-તેણીનાં બને રોજસારોની અધવચ્ચે પ્રજળતી ઉશ્કેરણીની લાકડી સીવાય—મોહત જેવો દીકકો અને ઉગળો સપ હતો.

“તુમે અહીં શા માટે આવ્યાં છે ?” મેરીએ કરડા, તોછડા અવાજે સવાલ કીધો. “તુમે અહીંયાં એક અણગમતાં પહોંચ્યાં છો, માડામ.”

વરણનીયાનાં જવાબેલા અવાજેલા મુખડા ઉપર અધીરતાનો એક ક્યા ઉપજાવે એવો દેખાવ ચમકેલો.

“એહ, હમણાં તેની દરકાર કરવાની આવશ્યકતા નથી !” તેણીએ પોકાર કીધો. “પછી લગભગ ચીસ પાડી વધાયું—” સમજે ! કીરોફર ખાસ્તીમાં છે ! તે તે સુકામાં હજી છે—એક જોટ વગર ! તે તેને જાંઘતાં ભૂલી ગયેલો લાગેછ; તે અહીં પાછી ઘસડાઈ આવીછ.”

“પાછી ઘસડાઈ આવીછ !” એક અન્નારી આદમ પેરે મેરીએ પડધા કર્યો.

“હા. શું તુમે સમજી નથી શકતાં ? એહ, મહારા પુદા, ગધું તુમને જલ્દીન સમજી જવું જોઈએ. ફરીઆનાં ધીમે ધીમે ભરતી થાયેછ—મોળાંઓ થોડા વળતમાં ઘણાં ઉંચે ઉછળતાં થશે અને કીરોફર તે સુકામાં જોટ વગર સંપડાઈ ગયેલો છે. લોક કહેછ કે રાત સુધીમાં મોળાંઓ જોટલા તો ઉંચા અને મોટા ઉછળશે કે કાવરત હુડીઆબંને છેક ઉપર સુધી પાણીથી ભરી નાખશે અને કીરોફર હજી સુધી ત્યાં છે !”

મેરીનાં હોઠો વાટેથી એક ચીસ ગળડી પડી, “મોટાં મોળાં ! રાતનાં વિકાળ, મોટાં મોળાં ! હવે મને ચાંદ આવેછ. તે ઘણાં જીવલેણ છે !” તે ગળડી.

“હા, હા.” વરણનીયાંએ જણે જીવ ઉપર આવી ગઈ—હાથ તેમ પકાડ્યું. “મોટી ભરતી, ગાંધડીયા લોક કહેછ તેમ, મોટી કોઈનેથી જીવ દેનારી ભરતી.

અને તેમાં હોમાવાની કોઈની હામ ભીડી શકતું નથી, કોઈની ઘોટ લઈ કીરટોફરને મથાવા ત્યાં જવા માંગતું નથી તેથી હું અંહી આવી છું. તુમારે જવું જોઈએ! તુમારે મેને બચાવો જોઈએ!” અને પછી તેણીની બાતેનની ઉશ્કેરણીથી વરણનીઆં તમામ બાજે જ થઈ પડી હોય તેમ ભીંતને વધારે. બેશથી વળગી પડી સેવટનો દમ ભરનાં, એક આખેર થતાં. આદમી માફક તેણીની નાજુક ચાલતી કામ કરતી હતી.

“કોઈની એવો શરૂ નથી, કે જે ત્યાં જવાનું માથે લે!” તે બાપડીએ શુ ગાતા અવાજે બરી રાખ્યું; “અથા હીયકારા છે. તેઓ—તેઓ કહેછ કે—તે શુકમાં વસ્તા ભુતથી ખીડે છે. અને હુંબી એક ઘોટને હલેસાં મારી બાણતી નથી—મુંબું હું અભાગણી!” પછી ઘણી આનુભવી—“તુમે જશો?”

“જશો? અલબત્ત, હું આજે આહી!” મેરીએ તુરત પોકાર કીધો અને પછી તેણીની હમનબદ્ધને એક ખુલામાં નાઈલાણની નાશીપાસીથી હાંફતી છોડી તે કુદ કાઢ્યો ઉપર કુદકાઓ મારતી પોતાનાં ‘કોટેજ’ માંથી બહાર ધસી ગઈ.

પણ બીજીજ પળે તે બાહુર એકરી ઝડપથી ચાલતી પાછી આવી. તેણીનાં એકેરા ઉપરથી પસીનાનાં રેખાઓ ઉતરતા હતા અને તે પણ મોહત એવો ક્રીકકો મારી આપ્યો હતો. તેણીની આખોમાં એક ઘણો વિચિત્ર, નવો દેખાવ બ્યાપી રહેલો હતો—એક કુર નિશ્ચય. તેણીનાં ક્રીકા છોડો ઉપર ફે-તેડનો બળકાત પણ જોઈ શકાતો હતો.

તેણીને પાછી ફરેલી જોઈ ઢગલોપુંબે થઈ પડેલી વરણનીઆ એક ઝટકે ટટણુખાર થઈ ઉભી.

“તુમે હજી નથી ગયા!” તેણીએ પુકાર્યું, તેણીનો અવાજ નલેમ ધારતીથી કાનને બેહસ કરી મેલે એવો તીણો હતો.

“નહિ,” મેરીએ હજું “માહરે શુ કરવા જવું જોઈએ? માહરે શા માટે તેને તાહરે ખાતર-બચાવવો જોઈએ?”

“માહરે ખાતર—તુમે શું કહેવા માંગોછ? ઓહ, એવા ઘેલા ગાંડા બકવાટમાં ના સમય શુમાવે. જાઓ—ઓ, જાઓ!”

“હું ઘેલો ગાંડો બકવાટ નથી કરતી. તુ જાણેછ—તું સારી રવેશે જાણેછ કે કોઈ દીવસે તે જરૂર પાછો તાહરી આગળ આવશે. તે તને ચાહેછ.”

“અને ચાહેછ? અરે, તે જેનેથી ચાહતો હોય તેની હાલમાં વાતજ શાની કરવાની છે? ખુદા વાસ્તે જાઓ!” વરણનીઆએ નાચારીનો પોકાર કરી કહ્યું.

“માહરે તો હાલમાં તેનીજ વાત કરવાની છે,” ઘણી દ્રઢતા, ઘણાં હુબબત પણાંથી મેરીએ ઉત્તર દીધો.

વરણનીઆને તે પળે મેરી એક પત્થરનું પુતળું હોય તેમ લાગ્યું—એક લાગણી, દયા, આત્મા વિનાનું પુતળું! દરેક પળે ધાસ્તી વધતી જતી હતી, ભરતી ભસ્તી

અને ભસ્તી ધાસ્તીભરી તથા હવલેણ બગતી જતી હતી, અને, ઓ ! તે એખલીજ હતી કે જે સેહતાનનાં ગુંદામાં સપડાએલા તે શખ્શને બચાવી લઇ શકનાર હતી તે એમ કીમતી ખજો વિનાં કારણે ગુમાવી દેતી હતી. વરજનીયાંનું જીગર ધાસ્તીએ બધું ઉડ્યું ઉડ્યું ગયું.

અને મેરી ? તેણીનું બાતેન, જીગર, અર, તેણીની રંગેરંગ બીહીક અને આતુસ્તાથી ધુજતી, લખલખતી હતી ! પરંતુ, તે તમામ દિવાનીજ બની ગઈ હતી. તે તેનીની હમનખર્ને તેણીનાં માર્ગમાંથી દુર કરવા માંગતી હતી; તેણી પાસે તેણીનાં ધ્યારનો ભોગ લેવાં આહતી હતી અને તેથીજ તે સંગદીલની, પત્થરનાં હૈયાની; લાંગણી વગરની બની ગયલી દીરતી હતી.

“તે તને ચાહેછ, અને કોઈ દીવસે તે બરૂર ત્હારી પાસે પાછો આવશે,” તેણીએ ખાણું બીડેલા હાંતો વચ્ચે કહ્યું.

વરજનીયાંને તે દ્રઢ, દિવાની છોકરીને જાણે મારી પડવા જેટલો મોઢ ઉપજ્યો. તેણીની અધીરાર્થનું હુઃખ એટલું તો અલેખ તે વખતે હતું કે તેણીને પોતાના કશે પટી બકાતવાનોજ એક અચાનક અનુની ખ્યાલ થઈ આવ્યો—પણ તેણીએ હાથો ખાંચ્યા.

હા, તે પાછો મારી આગળ આવશે,” તે અનુની અદાએ બોલી—“જો તું તેને ત્હારે હાથે મારી નહિ નાખશે તો!” પછી દીલની તીમ વેદના નહિ સહન થઈ ચકાતાં તેણીએ ચીસ પાડી: “ઓહ, જાઓ ! ખુદાનાં ધ્યાર ખાતર, જાઓ !”

પણ તાણે થવાની હીલચાલ મેરીએ કરી કરી નહિ; તેને બદલે તેણી તે ધુજતા, હાંખથી અધમુખા જેવા થયેલા આકાર ભણી એક પગલું ભરતી ગઈ.

“જો હું જાઉં,” તેણીએ ધીમા અવાજે કહ્યું તો તું તેને તજ દેશે ?”

“તજ દેઉં !”

“હા, તેને એવું દેખાડી આપ—” હાંમતથી, જરાગી અચકાયા વગર—“કે તું હજી મુઠી ફેરવાઈ નથી—કે જેવી રીતે યાંચ વરસ ઉપર તું હતી તેવી રીતે હાલમાંથી મુઠલ વિચાસ સુકવા લાયક નથી. એને એમ કહેજે કે તું તો તેને મુર્જો બનાવતી હતી—કે તું તો એક બીજાને વચને બાંધાઇ ચુકેલી છે. નહિ તો હું નથી જવાની.”

વરજનીયાં તેણી આગળથી કમકમી એ ત્રણ ડગલાં પાછળ હટી ગઈ. તેણીએ તેણીની પોહાળી, ગામરી પડેલી આંખો તે દુર દેખાતા અંદેશ ઉપર ટેકવી.

“શું તું એમ ખરેખર કહેછ ?” તેણીએ સુક્ષ્મ, સુગંધાતા અવાજે કહ્યું; પછી કડવા તીરસકારે વધાર્યું. “શું તેની જીંદગીની એ કીમત છે ?”

“હા,” મેરીએ જવાબ દીધો. “જો તું તેને આહાતી હોય તો તે કીમત તું બરૂર આપશે.”

વરજનીયાંએ તેણીનો અંદેશ પોતાના કદમાં છુપાવી દીધો અને મેરી માત્ર તેણીનાં સોનેરી વાળોનો ઢમલો અને ઉજળા, પારદર્શક હાથોનાં આંગળાં જોઈ શકી.

અફસોસ ! તે એક 'લીલી જેવું લીલી' બહેન તેણીની જવાનીમાં જ આઠ ઉપરથી નીચે તુટી પડી ખરાબ થઈ ગયું—નાશ પામી ગયું !

એક મીનીટ પછી જ્યારે વરણનીયાંએ તેણીનો એકરો ખોલી મેરી લાગી દીધું, ત્યારે તેની ઉપર છવાઈ રહેલી અગાધ વેદનાની બંધેમ લીટીઓ નિહાળી મેરી 'ઓઅંબાથી બહેન અકલી ગઈ' એક ક્ષમીએ જતા બદીવાનનાં એકરોનીખી, એ રી દયાજનક સ્થિતિ હશે નહિ

“બાઓ !” વરણનીયાનાં હોઠો ધુન્ધ્યા “બાઓ અને તેને ગયાવી લો-રકમારે માટે. હું જેમ હમે કહ્યું છે તેમ કરવા તૈયાર છું.”

એક બાણમાંથી છુટલાં તીરની મીસાલ મેરી કુદકાબુકા મારતી તે કોટેજમાંથી બાહાર પડી અને ટેકરી ઉપરથી બહેન ગબડી પાછળ નીચે આવી, કીનારા લાગી ધસી ગઈ. કીમતી પળો તો તે ધગદીયવુમનની સાથે તે મરદ કે જેને તે ગને બાળાઓ આહતી હતી તેને વિષેની તકરારમાં ખોલી દેવામાં આવી હતી. પણ હજી વખત હતો—તેને ખચાવી લેવાનો હજી સમય હાથમાં હતો. અને તેણીએ તેને છુટ્યો હતો—હવે કીસ્ટોફર તેણી એળલીનોજ હતો. હવે તે તે અબળાનો કદીખી વિચાર કરવાનો નથી, કે જેને તે બહેવાર 'લુકી પુરવાર થયેલી બેથે'

કીનારે આવી તેણીએ એક નાનાં ટોળકાને કાવરન કુ ડીઆબલ, કે જેમાં પાણી અત્યાર આગમચનાં ભરાવા પામ્યા હતાં તેની લાણી ખીંટીકથી ફાટી જતી આગે નિહાળતુ ઉભેલુ બેથું. તે ટોળકામા કેટલાક જવાન મરદો અને સ્ત્રીઓ હતાં તેણીએ તે ફટપુટ જવાનો તરફ એક અનુની ધીક્કારની નજરે બેથું.

“હીચકારાઓ ! બાયલાઓ !” તેણીએ તીવ્રકારથી ગગડાત કીધો.

પછી તે દરીઆ લાણી ધસી ગઈ અને ત્યાં પડેલી કેટલીક બોટોમાંથી પોતાની બોટ શોધી કાઢી તેમાં એક ઝટાકે ચઢી બેઠી અને ક્રોધે ભરાયેલા, બોદ્ધજનક, ખુન ખાર દરીઆના પાણી ઉપર તેણીનાં નાકુક ગળ સામે લડત ચલાવવા ધમ્મી આવતા પવન વચ્ચે, તે સેહતાનનાં શુદ્ધામા લાણી હલેસાં મારવા લાગી.

*

+

*

જ્યારે મેરી કેનટીનેલ કાવરન કુ ડીઆબલમાંથી કીનારે પાછી ફરી ત્યારે સુરજ આથમતો હતો, દરીઆમા ભરતી હૃદયી જ્યાલ હતી અને મોનબો અનુની અદાએ ઉછળતા હતા, તે નાનો મછવો મોનબોના ઉછળા સાથે આગળ ધમ્મો અને તેઓના પછડાઈ પડ્યા પછી પાછળ ચતા ધમારાથી સેહજ પાછળ હકતો, એમ કીનારા ઉપર ઉભેલાની હૃદ વિતાની આતુરતા વચ્ચે કીનારા આગળ આવતો હતો. તે મછવાની ગરાળર વચ્ચે-અ-દર-એક જટુ લાકડાનાં 'ટુકડા માફક એક બેરેમંદ શખ્શ પડ્યો હતો.

‘એવણ માત્ર બેહોશ થઈ ગયા છે,’ તેણીની બોટ નજદીક આવતાં આમપાસ ફરી વળેલાં લોકોને મેરીએ સમજાવ્યું. “બીલું કાંઈ નથી. શુદ્ધામાંથી ઉતાવળે

બાહાર નિકળવા જતાં જોઈએ તેટલા વાંકા નહિ વળ્યાથી જોવણુને પરધરનું છાપડું માથામાં સંજમત વાગ્યું છે.

માછીમારોએ કવેનને ઘોટમાંથી બાહાર કાઢ્યો.

મેરી ત્યારપછી કીનારે આવી અને નજર ઉંચી કરી જોવા લાગી. તેણીએ વરછનીયાંને ઉભેલી જોઈ. પછી ઘણું વિચિત્ર બન્યું. માછીમારોએ કીરોફરનાં શુદ્ધ વગરનાં આકારને ત્યાં વરછનીયાં ઉભી હતી ત્યાજ મુક્યો અને મેરીએ ક્રટક્રટ થતી છાંતીએ જોયું કે તેણી ઘણી ઝડપથી પોતાના શુકણ ઉપર પડી ગઈ અને તેના માથાંને ઉપાડી અતી ઘણી નાજુકાઈ અને સંભાળથી, પોતાની છાંતી ઉપર દેકવ્યું. તેણીના સોનેરી વાળ છુટા હતા અને તેઓએ જાણે મોનાના એક ઝગઝગીત પડદાઓ તેનો ચેહરો દુર ઉભેલી મેરીથી છુપાવી દીધો.

વરછનીયાં વાંકી વળી હતી, અને તેણીનાં વાળોને લીધે મેરી તે જવાનનો ચેહરો જોઈ શકી નહિ. તે બાળાને, મેરીને, આથી દીલમાં ઘણું લાગી આવ્યું; તેણીએ જાણ્યું કે જાણે કુદરતેજ વચ્ચે પડી તેનો મુખરો તેણીથી ઢાંકી દીધો હતો. તેણીને શરમીદગી લાગી, તેણીએ લીધેલા કદેરાડ સંજોગનાં નીચ લાલની તેણીને તે ઘડીએ આંધ્ર યજ્ઞ અને તેણીનાં કોમળ હૃદય-કે જે સદા કોમળતા, દયા અને સ્વભોગની ખુલ્લું લાગણીથી ભરેલું હતું તેમાં પ્રત્યાતાપનાં અણસીઠ અંકુર ફુટવા લાગ્યા. તેણી પોતાની નજરમાં ઘણી નીચ, હલકત ખવાસની જણાઈ તેણીએ એક અગળાના ધ્યારનો લોગ લીધો હતો: શું તે તેમ કરી એક મરક કે જેને તે પોતાની હાંજીથી જાણ્યા ચાહતી હતી, પણ-મોટાં કમનસીબે-તે તેણીને મુદ્દલ આહી શકતો નહિ હતો તેના ધ્યારનો લોગ ન લેતી હતી? શું તે પોતાનાં ધ્યાર ખાતર જાણે હાંજીનો નાશ કરે? જાણે આશાવંત જીવોનો લોગ લે અને અને તેઓનાં જીવતરને નહિ વેડી શકાય એવું બનાવી મેલે? જો, નહિ! તેણી શરમીદગીથી કમકમી ઉઠી. તે અગળા ખાતર નહિ પણ તે જવાન કાગે તો ખરચીતજ તે જોઈલી નીચ નહિ જ બન્યો.

તેણીની આંખો, એ તેણીની વિચારચક્ર સ્થિતિ દરમીયાન, તેણીની આસપાસ ફરી વળેલાં ટોળાંની અધવચ્ચેનાં જે આકારો જાણીજ ચીઢી ચીટકી રહી હતી: તેણી અને તે વચ્ચે એક સુન્નાનો ઝગઝગીત: પડદો હતો અને તે પરદાની પાછળ જે મરદને તેણીએ પોતાનો દીલદાર-એક દીલ વગરનો દીલદાર-કહી જોલાવ્યો હતો તે, જે અગળાને તેણીની એક વેળાની એવંકાં છતાંથી તે ચાહતો હતો. તેણીની છાતી ઉપર નીચંતથી જોમુદ પડ્યો હતો. મેરીની આંખમાં કુદરતનાં આ હાથથી અગળાયાં ભરાઈ આવ્યાં. તે તાહની મધુરીના મનમાં ઘણું જોણું આવ્યું; તેણીનાં દીલમાં હાંજી બાહાર લાગ્યું.

મેરી પછી ધસારાજંધ તે જો આકારો આગળ આવી અને વરછનીયાંની આગળ વાંકી વળી તેણીના કાનમાં તે જાણકી. “એ તહમને-અને તહમને જોણલા-

નેજ ચાહેછ, માણમ," તે ધુજતા, ખોખરા, દયાજનક સાહુદે બોલી. ઓ, તે સાહુદમાં સમાયેલી કુરુણોત્પાદક વેદના ! કયો કલમકશ તેનો પુરોચીતાર વાંચનારને આપી શકશે ? "બુઝો, હું તેને તણ દેઉછ !" તે વક્ષાદાર વિરાંગનીએ મોટાં દીલે કહ્યું.

પછી રખે તે ડગમગે—રખે તેણીનાં દીલમાં ચાલતી બુમગેશ તેણીને લલ આવે, અટકાવે કરી તેણી એક અટકે ત્યાંથી ઉઠી ગઈ અને જ્યાં પાણીમાં ખોટ પડી હતી ત્યાં દોડી અને તેમાં ચઢી કાવરનું હુંડીઆબલ તરફ હલેસાં મારવા લાગી. કીનારે ઉભેલાં તેણી શું કરતી હતી તે જોઈ શકે તે અગાઉ તો તેણીની દરીઆમાં તેણી ઘણી દુર નિકળી ગઈ હતી !

લોકોનું ધ્યાન ખેંચાતા તેઓએ બુમો પાડી, હાથોનાં આળા કરી, તાળડા ફેંડી તેણીને તેમ નહિ કરવાનું અને પાછી કીનારે ફરવાનું કહ્યું; જવાબમાં દુર અને દુર જતી તે દુર્ભાગીણી માત્ર હસી; પછી તેણીએ હલેસાં, દરીઆમાં એકા એક ફેંડી દીધાં અને દરીઆમાં ડાલા ખાતી તે નાની ખોટમાં તતલુખાર ઉઠીને ઉભી થઈ ! ખીજી પળે કીનારે ઉભેલા દરેક જણનાં મુખમાંથી ધાસ્તીની ગેક બુમ નિકળી પડી. મેરીના ખોટે એક ઝળરહસ્ત ઝોકો ખાધો અને તે ઉંધી વગી ગઈ ! તેનાં ઉંધા વળવા સાથે મેરીની નજરે પડતી સાવ બંધ થઈ ગઈ. પછી તરનનાંજ ફેવાઈ રહેલાં અધારામાં તે કામળાંગીનો દરીઆએ જાણે લક્ષ કીધેલો દીખતો હતો અને તે તે લક્ષ કરી પુરતો ધરાઈ ગયો હોય તેમ તેજ પળથી તે ધીમે ધીમે શાન્ત થવા લાગ્યો !!

બમ હવે કહેવાનું થોડું રહ્યું છે. પોતાનાં પ્યારનો લોગ આપી દરીઆવાસ થયેલી મેરીની લાશ છેક ત્રીજે દિવસે હાથમાં આવી અને તે લાશ ઉપર ખેરવેલાં તેણીના બુદ્ધા બાપનાં, કોરટોફર કવેન અને વરજનીયાના ખરા ખેદનાં આંબુઓ ખરેજ દ્રવ્યભેદક હતાં. તેણીને તુરત ઠેકાણે પાડવામાં આવી અને તેજ દાવસે કોરટોફરે તેણીનું એક દાંડચાક કરી મેલે એવું ચિત્ર દોર્યું. તેની ઉપર લખેલો લેખ આ હતો :

"પ્યારનો લોગ—સાચ્યો પ્યાર સદા અદેજો, ઉછાછલો અને આકળો થાય છે; મગર સેવટમાં તો તે સાચ્યો, ગીનસ્વાર્થી અને કોઈની કીસમનો બુદ્ધ લોગ આપવા કોઈની ઘડીએ તૈયાર થઈ જાય એવો હોય છે."

ભલાં વાચનાર, મને લલેઈવાની રજા આપશે કે એ લેખમાં સેકુજની અસત્યતા છે ?

હું જોગી!

(પુણ્ય પન્થે સુવલ્યુ સુગન્ધી—એ રાગ.)

(૧)

હું જોગી! હું જોગી! હું જોગી!
યુગથી હરિનો વિયોગી;
હું જોગી! હું જોગી! હું જોગી!

(૨)

સંત સાધુ વસે ત્યાં પ્રતાપી,
દેનેહ સરિતા વહે છલકાવી;
તહીં જાંધી મદુલી રૂપાળી,
હું જોગી! હું જોગી! હું જોગી!

(૩)

મન્ત્ર રૂઢ અદ્યેતનાં ભણાયે,
રાગ દ્વેષ અંતરથી ભુલાયે;
જહીં વિલસે છે દિવ્ય વિભૂતિ,
હું જોગી! હું જોગી! હું જોગી!

(૪)

ફરી ફરીને જન્મ ધરું છું,
જ્ઞાન વિજ્ઞાને કાળ મરું છું;
તહાય જાલી રહી ઉર ઝોળી,
હું જોગી! હું જોગી! હું જોગી!

(૫)

હવે થાક્યો આ ચીરઃ પ્રવાસી,
પાર વેગે ઉતારો પ્રભુજી!
જેતાં જેતાં હવન નયેતિ જુગી,
હું જોગી! હું જોગી! હું જોગી!

(નિહીતનિહીત.)

હંમેશ પુરતો સંતોશ

જેમ્મતો હોય તો જરૂર પડવે આજ ૪૦ વરસો ઉપરની પ્રખ્યાતી પામેલા,
સસતી, અચુક, વનસ્પતીની ફકટ

ડા. ૦ બે. ૦ મોતીવાલાનીજ

દવાઓ.

વાપડવી. એ સર્વે આળસુદાર દવા વેચનારને ત્યાંથી મળી શકશે જો નહિ મળે તો
નીચલે ઠેકાણેથી વી. પી થી મગાવી શાશે પણ પેકીંગ ફ્રી. ટપાલ ખર્ચ વિગેરે
ના પૈસા દવાની કીમત ઉપરાંત વધુ પડશે. એ દવાઓનું લીસ્ટ તથા તેને મળેલી
હઝારો સર્ટીફિકેટો તથા તે માટેના આગેવાન વર્તમાન પત્રોના ઉંચા મતો
મધેના થોડાક ને હેન્ડબુકોમા છાપ્યા છે તે એક આનાની ટીકીટ મોકલનાર ઉપર
રવાના કરવામા આવશે. હેડળ આપેલી દવાઓની વીગત વાંચી કોઈ બીજી દવા
જેમ્મતો હોય તો તુરત ખુલાશે પુછાવાની મહેરણાની કરવી.

૧. "ગરીબનો સાથો" નામનો ઘા—જખમો માટેનો થડો શુભુકારક મલમ-
કીમત ૬ળી ૫ ના રૂ. ૦.૦૧
૨. તાવની ભુકી તથા ગોળીઓ-દરેક પ્રકારની તાવ માટે-કીં ૦ ભુકીની ૬ળી ૫
ના રૂ. ૦.૦૧ તથા ગોળીની શીશી ૫ ના રૂ. ૦.૦૧ અને રતલ ૫ ના રૂ. ૧૦
૩. તોનીક ઓફ લાર્થફ-તાવ યા કોઈ પણ બીમારી ગયા પછી લાગતી નાટવાણી,
ઠાક, નળજાઈ માટે-એથી શરીરનું લોહી સુધરે છે. ભુખ વધે છે. આથેલું જરપટ
થાય છે. ફી. શીશી ૫ ના રૂ. ૧૧ તથા રૂ. ૨.
૪. મીઠી પીશાબની દવા-એ દરદથી પીડાતાઓ માટે આશીરવાદ સમાન છે
કીં શીશી ૫ ના રૂ. ૧૧ તથા રૂ. ૨.
૫. લેપ-રસ, ગાંઠ, લચક, સોજો, ગાઉટ, સધીવા, રૂમેટીઝમ, ચાલુ પેટનો દુખારો
નેસોની કળટર, ફ્રિગેરે માટે કીં. ૬ળી ૫ ના રૂ. ૦.૦૧
૬. પલ્લમોનીક પાઉડર-જુની ખાંચી, દમ, હાંફણ, ખડી માટે-કીં ૬ળી ૫ ના રૂ. ૦.૦૧
૭. રીંગવર્મ પાઉડર-આમકીના દરદો માટે કીં શીશી ૫ રૂ. ૦.૦૧
૮. હરસની ભુકી તથા મલમ-અંદરના કે બાહરના, ટૂંનવા યા જુના, લોહીઆર કે
મસાવાલા હરમ સદા માટે દુર કરે છે. કીં ભુકીના રૂ. ૦.૦૧ તથા મલમના રૂ. ૦.૦૧

એકલા બેનાવનાર-

ડા. ૦ બે. ૦ મોતીવાલા

મોરલેન્ડ રોડ, લાયબલા કલબની પાસે,

મુંબઈ,

થોડું જરૂરી.

પાંચમાં સાલનો આ છેવટનો અંક છે. આવતા નવા અંકથી નવરંગ નવાં સાલની શુભ શુરૂઆત કરનાર છે અને તેની ખુશહાલીમાં અને વળી પારસી ક્રામનું પનોતું નવું વર્ષ પણ એજ આખા હીંગામે પડતું હોવાથી તેની ખુશહાલીમાં પણ આવતો અંક હરં વરસના મામુલ મુજબનો જેવડો બહાર પડનાર છે. જેવડો એટલે એકાદ માસની ધાવળી મારેલો નહીં પણ અમારી જ ગરીબ ગુંબસ મુજબના થોડાક વધારા સાથેનો એ અંક નીકળશે. એમાં લખવા માટે વિદ્વાન સાક્ષર સંજ્ઞાનોને આમંત્રણ કરવામાં આવ્યાં છે, અને બહાર બળદોના ખીચાઓ નહીં, નાગા ઉધાડા નહીં સ ચીત્રોમાં નહીં; વાંચતાં ચીડ ચઢે એવી શીકીકચ બાળતોમાં કે સડેલી રમુજોમાં નહીં પણ લેખોની વિદ્વતામાં એ અંક એ હીંગામ ઉપર બાહર પડનાર બીજા કેટલાક ભાષણધના અંક યાને ચાર આસની હમેશ મુજબ ચઢયાતો જ નિવડશે એમ કહેવામાં અમને અડચણ લાગતી નથી.

એ અંકથી અમારી મીસડીન કલમથી “બાપના શ્રાપ” નામની એક યુરોપીયન સંસારની મોટી વાર્તા આલું થનાર છે. પ્રથમથી જ જણાવવાની જરૂર છે કે એ વારતાને અમારા ભૂતર્ગ મિત્ર બાં નં કાળસાલના વિખ્યાત પારસી સંસારી નાટક “બાપના શ્રાપ” સાથે સહજ પણ સંબંધ નથી. એ એકે તમામ ભુદીજ વસ્તુ છે, અને એ તામ એ વસ્તુને ધણ જ બંધોસ્તુ અમને લાગવાથી અમોએ તે વાપડ્યું છે. એ વારતા માટે આજ કહેવાની જરૂર નથી. પરંતુ આરની બહોસથી અમારી આગલી કોઈ પણ વાર્તાઓ માટે અમોને ટાંક ટાંક કરવું પડ્યું નથી, અને આ વેળા પણ કરવું પડે એમ નથી. તે મોટાની સીફરસી સોતેજ કરશે એવી દરેક ખાત્રી સાથે અમો તે રજુ કરનાર છીએ.

ગયા અંકમાં ‘જરા વાંચશો’ ના મથાળાં હેઠળ અમોએ ઇશારા કરેલો વિદ્વાન મીંબો, એમ, હોરમસાની કલમનો નવો નીબંધ પણ એ અંકથી શુરૂ થશે. તેનું નામ “મોહતનો કહેર” અર્થાત “શું મોહત બરેખર લેયકર છે?” છે. એ મોટો નીબંધ “ખુદાની શોધમાં” અને “શું માણસ ખુદા થઈ શકે?” વાળા નીબંધોના જેટલી જ મોટી ઝહેમતથી લખવામાં આવ્યો છે. એ તૈયાર કરવા વાસ્તે ભુદી ભુદી લગણગ અર્ધો દજન ભાષાઓની ૮૦ ચોપડીઓનો ઉપયોગ એના વિદ્વાન કેતાને કરવો પડ્યો છે. એ વાંચવાની મોજ ન શુભાવવાની અમો મગ્નમુત ભલામણ કર્યો છીએ.

નવુ લેટનું પુસ્તક અમારા પ્રખ્યાત લેખક મીં માણિકશાહ દીનશાહ મીશ્વીની કલમનું લખાયલું છે. એ લાઈની થોડુંક પર પ્રગટ થયલી ચોપડી “ જ્ઞાન ગમતના ગૌહરો ” એ બહુ ભારે વિખ્યાતી મેલવી હતી તેની પ્રશંસા રમૌલ કોઝીઝ દોર્ટના વિદ્વાન ચીફ જજ મીં ઝવેરી અને ખીલ સાહિત્યવિલાસી સુપ્રસિધ્ધ સલજનોએ તેમજ અત્રેના અગ્રેજ અને ગુજરાતી છાપાઓ અને ચોપાન્યાંઓએ એક અવાજે કરી હતી. હાલ એ બાહોશ લેખકે એનો ખીલે ભાગ તૈયાર કર્યો છે, અને તેનો હક અમોએ મેળવ્યો છે ને તે નવરંગના લેટના પુસ્તક તરીકે અમો રચુ કરનાર છીએ એ જ્ઞાન ગમતના ગૌહરો ભાગ ખીલે પહેલા ભાગ કરતાં વધુ આકર્ષક અને મનન કરવા ભોગ છે. તે પુસ્તક રૂપે છાપાવવો શુરૂ થયો છે, અને માસ ઑગસ્ટની આખેરીમાં તે તૈયાર થઈ જશે કે તુરતજ નવરંગના મેહિરખાન ગ્રાહકો ઉપર રૂ ૩ અને આના ૧૦ ના વીં પીં પીથી મોકલી આપી નવરંગના નવા છઠ્ઠા માલતુ લવાજમ વસુલ કરી લેવામાં આવશે. અથવા જો લવાજમ તે અગાઉ અમારે ત્યાં ભરી દીધું હશે તો પોસ્ટ મારફતે મોકલવામાં આવશે.

આફ્રીકા, ચીન, જાપાન, ઇંગલાંડ આદી સ્થળોએ વસતા ઘરાકોને અરજ કરવામાં આવે છે કે તેઓએ પોતાનું લવાજમ તવરાથી મોકલી આપવું. માસ સપ્ટેમ્બરની શુરૂઆત અગાઉ એ નરકના જે લવાજમો ન મળ્યાં હશે તેઓ ઉપર અકો અને લેટનું પુસ્તક મોકલવાનું મોકુફ કરવામાં આવશે, તેની તેઓએ નોંધ લઈ તેમ ન કરવું પડે તેની સંભાળ લેવી.

છેવટમાં, જે મેહિરખાનોએ નવરંગના લવાજમમાં વધારો કરવાનું અમોને દીલસોઝીથી લખી વાલ્યું છે તેઓનો આભાર માની જણાવવાની રજા લઈએ છીએ કે તેમ કરવાની જરૂર હાલને તબક્કે અમો જોતા નથી. હાલ ઘણા કટગા સમ થમાંથી અમો પસાર થઈએ છીએ એ ખરૂં છે, છતાં પણ તેઓના ઉદાર આશ્રયનો અમને પરીપૂર્ણ પરિચય હોવાથી અને તેઓએ તેનો પ્રત્યક્ષ પુરાવો નવાં ઘરાકોની ભરતી કરાવી રાંડી, આપેલો હોવાથી તેમ કરવાનું અમને ઉચિત લાગતું નથી એવીજ કૃપા દર્શાવ્યાલું રાખવાની અમો તેઓને અપીલ કર્યો છીએ.

થોભવા પેહલાં હજી પણ અમો જે સાહેબોને પોતાનું નામ આવતા વરસના ઘરાક તરીકે કાયમ ન રાખવું હોય તેઓને જણાવવાની રજા લઈએ છીએ કે તેઓએ તે મતલબનો એક પોસ્ટકાર્ડ અમને લખી નાખવો કે જેથી ચોપાન્યું સંવેળાએ ગંધ કરવાનું અમને ફાવે, અને પાછળની ટોઈપણ પ્રકારનો કડવાસ ઉત્પન્ન થવા ન પામે.

લુક હીયર પ્લીઝ!

આજે દેખાવના પર્યાસ છે. તમારા દેખાવમાં યગની ચોખ્ખા સહથી જરૂરી છે; અને યગ હીપી રહે. એવાં કપડાં અપે-ટુ-ડેટ સ્ટાઇલના બુટ યા શૂઝની એક જોડી તે કામ બનવશે. પણ એવાં મનપતીજ બુટ યા શૂઝ ખરીદવા ક્યાં જશો?

ધી બોમ્બે શુઝ લક બુટ એન્ડ
શુ માર્ટ,

હુકાન નં ૭, લાલસીંગ બીરડીંગ,
હુલાર્યાલ કાર્ડ મારકીટ, મુંબઈ.

મનપસંદ ઇંગલીશ, અમેરીકન વિગેરે બુટ, શૂઝ, સ્લીપર્સોનું એક મોટું સંગ્રહસ્થાન આમારી હુકાને ચુસ્તું છે. જોઈ જઈ ખાતરી કરો.

માલેક:-હુડીમ્બાર્થ દાઉદલ એન્ડ સન્સ.

ટેલીગ્રામ એડ્રેસ "Boot Bombay."

આખા હિંદુસ્તાનમાં વખણાયેલો

વાળ કાળા કરવાનો

પક્કા કલપ.

આ કલપ મુછોનાં તથા હાઠીના સફેદ વાળને લગાડતાં, તે પાંચજ મિનીટમાં ચુંદર કાળા થઈ જાય છે. વાળના ચોખ્ખીનોએ યાદ રાખવું કે, એની બરોબર આજ કાળપણ કલપ નથી. આ કલપ વાપરવામાં સહેલો છે, સોડમમાં ગમતો છે, શુણ્ણમાં અકસીર છે, રંગમાં પાકો છે અને કિંમતમાં સસ્તો છે. કિંમત રૂ. ૧-૪-૦. ટપાલ ખર્ચ લુહ.

બાહરગામ માટે એજન્ટો જોઈએ હીએ.

મેસર્સ તવરત્ન એન્ડ સન્,

૧૯૯, કાલમ્બાદેવી રોડ-મુંબઈ (૨).

કોણ કહેછ કે ટુકા વાળ લાખા થતાં નથી? કોણ કહેછ કે ખરી ગયલા ખાવ
પાછા આવતા નથી? કોણ કહેછ કે ખરલચડા વાલો, નરમ રેશમ
જેવા થતા નથી?

એ બધું જોલણ સફત હળગ છે

મધરાસ હેર ઑઇલ.

એ બધા વાધાઓનો ખોટા પુરવાર કરે છે એ વિખ્યાત તેલ જાલને રેશમ
જેવા નરમ, સુવાળા ને ચલકતા કરે છે તેનો કાળાસ ટકાવી રાખે છે, માથાને
ઠંડક આપે છે. મગજને આરામ તેમજ શક્તિ વધે છે શીશી એકના આના ખાન

સોલ એજન્ટ:—સોહરાબજી ડી. પટેલ.

પ્રોવીઝન એન્ડ પેટન્ટ મેડીસીન મરચન્ટ,

પારસી બજાર, કોટ, મુંબઈ.

ધ્યાન રાખજો આ તમારા લાભ માટે છે!

કારણ કે

આ વખતમાં
બજારમાં ભાવના
ઠેકાના નથી પણ અમે
એકજ કીધાયત
ભાવ રાખેલો છે માટે
જો તમને દરેક ચીજ
જેવીકે દરેક કંપનીની
પેટન્ટ મેડીસીન,

પ્રોવીઝન, પરક્યુમરી
વીગેરે વીગેરે જોઈતી
હોય તો નીચલા
ઠેકાણે આવી ખાત્રી
કરો.

બહારગામના આ
રહસ્ય પુરતું ધ્યાન
આપવામાં આવશે

પુરણ પ્રસિદ્ધ.

જળધર અને સતી વૃંદા.

(ત્રીઅંકી નાટક.)

અંક ત્રીજો.

પ્રવેશ ૧ લો.

સ્થળ જંગલ.

પાત્ર:-શંકર, વિષ્ણુ, શાહિની, અને કેટલીક સમાજી સખીઓ વગેરે,
શંકર:-(એકલા શોકપૂર્વક)

ગાયન ૩૦ મું.

અરે ! આ શી ગતિ મારી, હશે જો બ્યભિચારી ! !

સતી નારી સતાવી ક્યું પાપ વારી-૨૬.

કરોળીઓ કામી રમે જળ જુડી,

પુરે તે તરત જો વીધીરખ રૂડી;

વિદૂજ ચઢી જોતી ખરે શીર-૦ હોરી-૦ અરે ૦

વિષ્ણુ:-(શંકરના હાથમાં તાળી આપતા.) હાહાહા. મેં નહોતું કહ્યું કે. એ તમારા જેવક
બોળા માણસનું કામ નથી ?

શંકર:-(ખસિયાણી દટિએ) પ્રહાર તમે તો વાતોજ કરી જાણો. તમારા જેવા સાતકથકી
જન્ય તોઆપ શું થાય ? એ ધાર્મિક સતીનું નામ કેમ દેવાય ? વાદ શકિતની તો
અવધિજન, પેસતાને તારજ મનેડેપિતા કહી બોલાવ્યો, તે સાંભળતાં તો મારામાં યુધિજન
ન રહિ; ગજ બોંય નીચિ મઘ. પાંપણો ઉચકાય નહિ; ભ્રમર દરકાય નહિ. જુડાં
હાથે ભાગવું પણ મારે ચઢી પડ્યું. રે; એ પદાંતોં વેણ હજી માર કાળજી કાપી
ખાય છે. (હાતી ઉપર હાથ ફેરવી નિઃશ્વાસ નાંખતાં) એનાં કહેલાં વચનો યાદ કરે
હું ત્યાં તો માર સો મણ લોહી મુકાય છે.

વિષ્ણુ:-(મબાર વહેરે) તમે કહો છો શું ? હું તો જાણું છું. કરેશું નહિ ને કરવા જાય
તેને એજન થાય. હું ગયો હોત તો ન હકત. જાગમલા દંદાગ્રહીઓનાં દમ ધુરાવ્યા
તો એ સ્ત્રી જાતિનો દિસાજ શો ?

શંકર:-પ્રભુ બુલો છો. તોસ તો તાજેવે તપાસાય. સામાન્ય સ્ત્રી નથી કે સમજાવી સમજે;
એ તો સુધ્ધ પતિવ્રતા છે પતિવ્રતા.

વિષ્ણુ:-તેમાં શું ચઢી ગયું ? (ચપટી વગાડી) આમ જોતજોતામાં તમારા જેવા મીઠમોંડા
ચોગિઓને ઉચકાવી પાડું તો પછી એ કેણું ?

શકર—(આશ્ચર્ય ચકિત) વાહ નિષ્કુ પ્રભુ વાહ તારકજી અરુણા કે કર્મ કાર્યનો નિયંત્રકરશો? આપ શું બોલ્યા? મારા જેના પરમ યોગેન્દ્રો પણ આપેની માયામ ઉચવાઈ ગયે?

વિષ્ણુ—હા હા હુ ઇચ્છું તો નહજ વારમા.

શકર—(માયુ દવાવતા) બુલો છો પ્રભુ બુલો છો.

વિષ્ણુ—હુ નથી બુલતો પણ શકર તમે બુલો છો (સ્વગત) આ શંકર મારી ધીનાથી અણુનણ્યા છે મારે લાવ જરા એમને એનો સ્નાદ ચખાડ. (પ્રમાદપૂર્ણ દર્શિત્વાન કરે છે ત્યાપવાટ ફાટે છે, રમણિય ઉપવન દેખાય છે ને નિષ્કુ અદશ્ય થાય છે)

શકર—(આખ મિચી ઉધાડતા ઉપનન નિદાનતા પ્રવૃત્તિત મ્હેરે) અહાહા હા!! આ ઉપનન કેવુ આદાદ છે, રંગમેરગી વેલીયો કેલી ઝુકી રહી છે? કનામની ટેપરીથી કે નદ નનના બગીચાથી આની સુંદરતા સરમ જણાય છે અહાહા મનદરણા ઝરણા અને તરણાઓ આનદદાયક કેવા ઓપી રહ્યા છે?

વા વા સમીર બહુ બાગ્યશાળી, રમણ કરતો ઉપવેને,
પ્રસરાવતો પરિમળ વિમળ, ગુણી મધનો આદક બને,
આ વાટિમ કેની દરો? મણે રચી રચના બધી?
વેલી નિસે કો લલિત લનના, દામીઓ પણ છે બધી.

મોહિની—(સખીઓ સહિત પ્રવેશતી) અખા! જો જો—

કપરા સરજના કીરણથી, આ છોડ મઉ કરમાય છે,

સખી ૧ લી:—હા બહેન—

બની રમથી બે ટગ એ, જળસીણ વ્યાકુળ થાય છે,

સખી ૨ છ:—અરે બહેન આમ તો જુઓ—

ગુર્જ જાઈ ને મધુમાનતી, વનજ્યોત્સ્નિકા નીચી મચી,
જળપાન જાણે કર વતી, માણી રહી સઉ એ મચી,

સખી ૩ છ:—હા બહેન

આનાતણી અમરાઈ, ફલી પુલથી રી મલપતિ,

સખી ૧ લી—જળપાનના સિંચન નિના, સ્વાગે મને એ તલપતિ

મોહિની—સખી! જો આ સામેતા વૃક્ષો, ઉમગ કેવો ઉર ઉમરાવે?

પવનરૂપી એની આંગળીયે, કેવિ ઇમારત કરી બતાવે,

શુ કામ માર એવુ છ લાઈ, કે બ્હેલિ બ્હેલિ બોલાવે મુનને.

લે લે આ આલિ, લે લે આ આની દવે તો આનંદ થશેનિતુજને!

(જલ્દની ઘટા તરફ પ્રેમભર્મી બરી બેટવા દોડે છે)

સખી ૧ લી:—(મોહિનીને દોડતી રોટી લઈ)

મરમાળી મોહિની બહેન હુ. ઝાઝી ઉતાવળિ ચઈશ મા,

લણુ શાતિ રાખી રે? ઉભી, અલિધી અગાડી જઈશ મા,

મોહિની—(ખડગી ચઢાવી) કાં... .. આ

સખી ૧ લી—જો જો—

હુ જેહ પ્રસર વૃક્ષ યસે, અતિ ઉમગે દીવ્ય છે,

તે તો લતા સગે રહી, રસ ચૂમવુજ જણાય છે

મોહિની—શું સાચુ?

સર્વે સખીઓ:—હા સાચું. હા સાચું. હા.....સાચું. (હસે છે)

મોહિની:—(અને બાથુએ વિંટાવતી સખીઓને વિખેરતી) જાઓ જાઓ. મશ્કરી કરવી રહેવા લો. આજે પુષ્પ વિંછી દ્યો એટલે આશ્રમે જઈએ (પુષ્પ પોને વિણવા જાય છે.)

મોહિની:—સખીઓ:—(અટકાવતી લટકા સહીત)

ગાયન ૩૫ મું.

એવે ન ચીર પેસો મુકાજા! જ્હેન ને જો;
કુતડાં જુગતે ઉતારને—એવે.

ને પેસો દલાવી ગીપ ચુટવા ભોલાવે.
ના હું તો આવિશ નદિ શીદ શરમાવે?
સાહેબિની હું તો સાહેબિ થઈશ જાઓ.
અરે વાના કરે શું આમ હા હા...એવે.

શંકર:—(સુવતિ કિડનથી મુગ્ધ અનતા સ્વગત) અદાદાદા. આ શી અનુષ્ઠ મુંદરી? ક્યાં ઉઘા? ને ક્યાં આ લજના? ક્યાં તારા ને ક્યાં ચદ્ર? ક્યાં ધપળ ને ક્યાં કાળીદ્ર? રે. કામદેવ મેં તને શત્રુ સમાન લેખી આપીને ભરમ કર્યો દતો. પણ આજે તને સંભારવો પડે છે. સપુરેપો અપકાર ઉપર ઉપકાર કરેછે એમ સમજી તું મારી સન્મુખ આવ; ને આ મુંદરીને પ્રેમપિત્તમાં સપડાવવા મદદનીશ થા. (ઉતાવળે પગલે મોહિની પાસે જાય છે.)

મોહિની:—(શંકર સાચું જોઈ નિરૂપણે) તમે કોણ છો?

શંકર:—(પ્રજ્વલિત મુખમુદ્રાએ) આપનો પ્રેમિ.

મોહિની:—ક્યાંથી?

શંકર:—આ નગરે દીઠા ત્યારથી.

મોહિની:—પ્રજ્ઞા છે શાની?

શંકર:—પ્રેમથી ભેટવાની.

મોહિની:—એમ તે કંઈ થાય?

શંકર:—ત્યારે શું પાછા જવાય.

મોહિની:—શંકર:—(સંપૂર્ણ પ્રેમાવેશથી)

ગાયન ૩૬ મું.

આ...મોંઘા મુલ મારા મનહર મોહન!
મોહની મંત્ર શું મારો મુને;
આવી વાદળીમાં વીજ જસુકી રહી,
હાં રે! જામ કરડી કટારિયી ન મારશો,
ચાણી! સત્તુણી! સુધીલા શું વારશો?—મોં.

મોહિની:—(પ્રણવકન્નદ અવરોહતી) પરા રહો પરા અને પંજવશે નહિ. સખીઓ જોશે તો મને સતાવશે.

શંકર:—(નંજક જતાં) અરે કોઈ જોતું નથી.

મોહિની:—નથી કેમ જોતું (ડરતી પાછો પગલે) જુઓ જુઓ સમાણીયો સાડી સંકેલી જોવા લાગી. (અકદમ હાંવા ગાડે છે.)

શંકર:—(વિકળતાઅસ્ત) અરે! અરે! અલખેશી ક્યાં જાઓ છો? નમેરાં કેમ થાઓ છો? આ મિત્રક બોગીને બાલો; ને તનના તાપ દાલો.
(મોહિની પાંછળ દોડતા સાડી ખેંચવા લાગે છે.)

વિષ્ણુ—(માડી ખેંચતાં તર્ત દુર કરી અંદરથી ચતુરભુજ મુર્તિ પ્રગટ કરી) કેમ મંકર મદારાજ શું છે, ભેટવા બાવ છે? (સામે આવતાં) હોય આ - દાવ છે. (દાવમા તાળી આપતાં) કેમ જોઈ મારી માયા?

શંકર—(નિઃશ્વાસ નાંખના) હા-હા. પ્રભુ જોઈ; મારી સવળી અકલ્પ ખોધ.

વિષ્ણુ—ત્યારે કહો કે હવે એ વૃદ્ધ, મારી માયામાં ફસાય કે નહિ?

શંકર—જરૂર જરૂર પ્રભુ જરૂર.

વિષ્ણુ—ત્યારે હવે તમે નિશ્ચિત જનો. તમે દુષ્ટ જાળધર સામે સુદમાં જાઓ ને હું તેણી તરફ જઈ છું. (જવા માંડે છે.)

શંકર—સુખે પધારો. નમસ્તે નાગવજ્ર. (વિષ્ણુ મયા પગી સ્વગત) આહાહા!! વિષ્ણુ ભગવાનની અકલ્પકળાનો પાર કોણ પામી શકે?

ગાયન ૩૭ સુ.

પ્રીતિ પંખિયાં શું પામે પાર, પામે પાર, પામે પારે!!

પુરુષોત્તમપુરુષ.....અહા..... કે જી.

માયાથી દુર..... છાયાનું પુર

એમ સૌથી તોખા નિરાધાર, નિરાધાર, નિરાધારે—પુરુ

દેવ દર્શન... એ.....મોટા મનુજ,

સ્નેહેથી વદે વારંવાર, વારંવાર, વારંવાર!!—પુરુ

(આશ્ચર્યચકિત જાય છે)

—:૦:—

મુંબઈની જાણીતી ડેરી

પેરીશીયન ડેરી કું.

વગર ભેલનું ચોખ્ખું દુધ, માખણ, સ્વચ્છ ઘી,

શ્રેષ્ઠ કીમ, મેળવવાનું તમામ ભરૂંશાયાત્ર

એકલું મઠક છે. એકવાર ત્રાયલ લેશોજી?

ટેમરીડલેન, કોટ, મુંબઈ.

મુર્તીની છેલ્લી આંગળી.

અંસડી કારીગરીની ચીજો અને અભયળીઓ એકઠી કરનારાઓ મીંડ લેવીને જોળખતા હોયો, અને તેની અભયળીથી ભરેલી માંડની દુકાન કે જેની દરેક ભાતનાં અને પહેરવાસનાં ખલાશીઓ હંમેશ વહાણમાંથી ઉતરતાંજ મુલાકાત લેછ. ઘણાંકો મીંડ લેવીને છવંતા-પાછા ફર્યા તેની ખુશાલીમાં અને બીજાઓ કારણકે તેની દુકાન પીડાં અથવા તો અડીમની દુકાનની પહેલાં આવેછ તેથી મુલાકાત આપેછ. કોઈ પાછા ફરતી વખત કારણ તે જ્યારે તેઓ પાસથી વેચતી ચીજો લેએછ તેના પૈસા પડીજ આવેછ. તેને ખજાસીઓ ગમેછ, અને ખલાસીઓને તેની પસંદ પડેછ. હું ધાડછ કે જુનાનીમાં તેનેની દર્યા દહોળ્યા હોયો, કારણ તેના હાથપર ગોડાવેલું છે. મીંડ લેવી કબુલ કરેછ કે તે જગો કંઈ વેચવા હાથકની નથી, પણ તે વેચતું લેવાને વાસ્તે ઘણીજ સારી જગો છે.

“એક ખજાસીનાં જેવી કાંઈજ ચીજો મેલવી શકતું હોયો,” તેણે મને ઘણી વખત કહ્યું હતું. “તે લોક દુન્યાની આસપાસ ઘણું ફરેલા હોયછ; અને જ્યારે સારી ચીજ તેઓની નજરે પડેછ કે તરત તે લઈ લેછ. પણ ખરોખર હામ મલતું હોય તો જલદીજ તે પાછી વેચીળી નાંખેછ; અને સંગ્રહ કરનારાઓ તો પુઠે લાંગેલાં છે, અને જો એક વખત ખાતરી થઈ કે તમારી પાસે સારી ચીજ છે અને ખરીજ કીમત કરેછ તો પછી લીધા વગર નહિ રહે.”

મેં ઘણી વખત મીંડ લેવી સાથે કામ પાડ્યું, અને મારે કબુલ કરવું જોઈએ કે તે એક સારી મર્દ છે, નીચડી વાત છતાંબી. તે જ્યારે હું મારા ભાઈએ બરમાથી મોકલેલી ચીજો વેચતો હતો ત્યારે બન્યું; અને નીચડી રીતે તે બન્યું.

“આલીસ પાઉન્ડ ગધાને વાસ્તે,” તેણે કહ્યું. “અને મુર્તી તમેજ રાખો.” તે એક સજ્જ બેલું બે માથાંનું પુતકું હતું.

“મેં તો, પચાસની આશા રાખેલી.” મેં કહ્યું. તે હસ્યો, “વેંઝ, પચાસ ગીની કરો. અને મુર્તીની રાખો, તમે તેને જોરખાવોછ તેમ.”

તેને પેન્સીલ પોતાના હાંતો પર દોડી.

“હું ગીનીઓ કરશ.” તે કબુલ થતાં ગાડ્યો. “પણ મુર્તી મને નહિ જોઈએ, હું એની સાથે કામ પાડતોજ નથી; અને તમારે જગે જો હું હોઉ તો તમારા ભાઈને ગીજ વખત લખું ત્યારે તેઓથી દુરજ રહેવા સલાહ આપું. બધી કંઈ ખરી મુર્તીઓ નથી હોતી, ફક્ત નકલી પણ કોઈ વખત તમાને ખરીઓની મલી આવે.”

“આલો, આલો, મીંડ લેવી !” મેં વાંધો ઉઠાડ્યો. “તમે મને એમ તો નથી કહેવા માંગતા કે તમે એવી વાતમાં માનોછ ?”

તેને પોતાનો કાલો હાથ ઉઘોડી દીધો અને મારી સાંમે ધર્યો. અને મેં જોયું કે તેની છેલ્લી આંગળી નહિ હતી.

તે હાલમાં એક સુલીની નાલ્લી આંગલી છે," તે ઘંભીરાઈથી બોલ્યો, "એક દેવતા તેને તેઓ માને છે."

"વલ," મેં કહ્યું "હું ચાલીસ ઝીની લેવશ-અને તમારી વાત."

તે વિચાર કરવા લાગ્યો.

"હું નહિ ધારતો કે હવે કંઈ કહેવાનો વાંધો હોય." તે સ્ટુવટ પર આવતાં બોલ્યો. "ઘણાં વરસો પર બન્યું હતું, પણ, જો તમે કોઈને કહો તો, નામો ધ્રુપાં રાખજો."

અને આ નીચલી વાત મીઠી લેવીએ કહી-જેમ મેં તેને ઉપર જોલખા બોધા—તેની દુકાનની પછવાડેના નાલ્લાં પાસરમાં, જે હું એમની એમ તેનાજ બોલોમાં નીચે ઉતારી લેઉં છું.

x

x

x

એક અમેરીકન ખલાસી તે અગ્રે દેશમાં લાયો હતો તે લાઈફ-સાર્થક હતી, અને એટલી તો માણસને મલતી, ખડ્ડ કેહું છું, કે મેં તો પહેલે ધાર્યું કે તે એક માણસનું શરીરજ કોથળામાંથી ખેંચી કહાડેછ; અને પછી તો હું આચંબાથી ચુપ ઉભો.

તે એક મર્ડ-બલકે મર્ડની સુર્તી હતી. આંમડીને રંગના પ્રાઉન લાકડાંમાંથી કોતરી કહાડેલી જે જરાબી ટચ કર્યા વગરનુંજ મોંઢા અને હાથોપરથી દેખાતું. બાલો ખરા બાલો હતા, કાલા લાંબા અને ઉપરથી ખરબચડા થયલા. દાંતોળી ખરાજ હતા, એમ મેં જોયું, જો કે તે કેમ મોઢાંમાં મુકવામાં આવ્યા, જે સહજ ખુલ્લું હતું, તે હું આજેળી સમજી શકતો નથી. માથું એકજ, સોલીડ કટકામાંથી કોતરી કહાડેલું દેખાતું, કારણ એકબી સાથે હું બાલોમા કે કેઠેબી ગમે એટલું ખારીકીથી બેવા છતાંજી જોઈ શક્યો નહિ. આંખો કોઈ જાતનાં કાચની હતી, અને તેણી કેમ અંદર મુકઈ હોશે તે હું સમજી શકતો નથી; અને વળી વધારે અજબ જેવું તો એ હતું કે કપડાં જુદીજ જાતનાં લાકડાંનાં બનાવેલાં હતાં, અને જાંઠ ખુલ્લાં હતાં તાંહથી તમે જરોબર નીચેનું આંમડીને રંગનું પ્રાઉન શરીર જોઈ શકતાં, પણ તમે કદીજી સમજી શકો નહિ કે તે કેમ તે શરીર પર પહેડાચ્યાં હોશે, અથવા તો શરીર તે કપડાંમાં.

તેનો કલોક કારાં લાકડાનો હતો, જેમાં પુલો કોતરેલાં હતાં-ખરાં પુલો નહિ, પણ પુલોનાં આકારો જેવાં દેખાતાં. તેની કીનારી પુલોની પેટરનની હતી. જેમાં ધાતુ મઢી લીધેલી હતી. તે ખલાસી તેને સુંનું કેહેતો, પણ તે તેમ નહિ હતું. તે પ્રાંસમાં મેલવણીથી બનાવેલું લાગતું, પણ તેના જેવી ધાતુ મેં આજ મુખી કેથેળી જોઈ નથી. તેનાંજ બકલ ચંપલ પરળી હતાં. ચંપલ સાધારણ શેપનાં,

કોઈ પીલા રંગના લાકડાના હતાં; પણ પગ મોજાથી ધકાયલા હતા, જે અજબ જેવું હતું; મોજા અચૂનસના લાકડાનાં બનાવેલાં હતા, અને તોળી રેશમ જેવા પટલાં અને બલીના જેવાં ખુંવાં જેમાંથી પ્રાઉન પગો ખુલા દેખાતા.

તે આંકાર પડાંથી વહેલો હતો. અને તેનો જમણા હાથમાં એક ખંજર પોલાડતું હતું; તદન ખડું પોલાડ અને એક અસતરાના જેવું ધારદાર, મારાં બ્યાન પરથી તે આંકારમાં કંઈ ખાસ અજબ જેવું નથી લાગતું; પણ તમે જોયું હોતે તો જાણતે! તેની બનાવટ અજબ જેવી હતી—અજબ જેવી!”

“એ એક બુટી છે, નહિ?” તે ખલાસીએ મેં તેને એકાદ મીનીટ સુધી જોયાં પછી પૂછ્યું.

“હા,” હું કબુલ થયો. “એ મજાની છે.”

“હા!” મેં કહ્યું; “એનું શું આપશે?” હું પોતે તે કેટલાંતું હોયે તેને વાસ્તે થયવલમાં પડ્યો. “તમે એ કેમ મેલવી?”

“તે માફ દામ છે,” તેણે જવાબ આપ્યો. “પણ હું એટલું તો કહેવશ કે કાયદો મને કે તમોને હેરાન કરી શક્યે નહિ. અને તો નહિજ.”

મેં તે જોલનાર મઠ તરફ જોયું—હું આઢગીને ચેહરા પરથી પારખી શકું છ અને મેં તેવું કહેલું ચાન્યું અને વળી, જો તે આપ શહેરમાં ચોરફ હતો તો મારા સાંભલામાં આવતે. તેમ દર્યા પારનાં બંદરમાંથી તે ચોરી હોયે, એમ મેં ધાર્યું અને તેથી તેઓ મને કદી હેરાન કરશે નહિ.

“એ કહાંથી આવીછ?” મેં જાણવા માગ્યું. “અને એ કેણની કહેવાયછ?”

“તેણી તમોનેજ પારખી લેવું જોઈશે,” તેણે મને કહ્યું.

મેં મારા ખભાં હીલ્યાં.

“ત્યારે એ કેટલાંની તેણી મારે અટકલેજ કહેવું પડ્યે,” મેં કહ્યું; “અને તેથી મને જોટ નય તેવી હું અટકળ કરવા માંગતો નથી. એ કદાચને ઘણી મોંઘી કીમતનીણી હોય—હું તમારી સાથે ખુલાસાથી; વાત કરશ—અથવા તો નહિણી હોય. હું ઘણું મોઘું દામ એમ આપી નથી શકતો; પણ જો તમોને મને તો તમારે વાસ્તે કમીશનથી વેચરા.”

“કમીશન નય કેઉ તાંહ!” તે બખાલ્યો. “મને તો પૈસા હમણાં જોઈએછ; અને હમણાં એટલે કંઈ સાંજે કે સહવારે નહિ પણ અતર ઘડી સમજ પડેછની?”

“વલ,” મેં કહ્યું. “તમે શું માંગોછ?”

તે દેખાતની ટીનારી પર જોડો—હમે આંબજ ચોરડામાં હતા, અને તે તાંહ જોડો—અને અદખ વાલી.

“આંબ ચીન અસાધારણ છે,” તે જોડ્યો. “અને મેં એને વાસ્તે ઘણાજ લોખંડ જોડ્યોછ, જેવો હું પાછો લખોનાં ખંડનાને વાસ્તેથી નહિ જોડું. હું તમોને મારી

કીંમત કહેવશ, અને પાંચ મીનીટ વીચાર કરવા આપશ. ગમે તો લેજો કે રહેવા દેજો, વધારે વાતજ નહિ, સમજ્યા. મારી તરફ જોવ.”

મેં તેની તરફ જોયું કે તે એકજ બોલનો માણસ હતો.

“વારું,” હું કબુલ થયો “શું કીમત?”

“ખસો પાઉન્ડ,” તે બોલ્યો; અને પોતાનું ઘડિયાલ કહાડીને ટેબલ પર મુકયું; અને મેં દરવાજા આગળ જઈને દુકાનમાંથી ઇલાકને અવાજ આપ્યો.

“ઇલાક,” મેં કહ્યું, “અહીં આવ.” હું મારી તીજેરી એ રીતનાં અણુ-ણુઓ સામે એખલો નથી ઉંઘારતો!

ઇલાક આયો અને મેં પૈસા કહાડીને તે અમેરીકન ખજાસીને આપ્યા. પછી મેં ઇલાકને પાછો દુકાનમાં મોકલ્યો.

“હવે,” મેં કહ્યું, “મેં એ વેચતી લીધીછ. એટલે ગમે તે મને કહો.”

“વેચવાની અગાઉ જો મેં તમોને કહ્યું નહિ,” તે બોલ્યો, “તેથી એમ નથી કરતું કે હવે વેચ્યા પછી કહેવશ, પણ હું એક ચેતવણી તમોને આપુંછ—તમે થોડા નફામાં એ વેચી નાખજો; અને જો કોઈ પ્લાટન રંગના, મદોં એની પુઠે આવે—એના જેવા પોહશ નાકવાલા મદોં—” તેણે સુતીની તરફ આંગલી કરી કહ્યું—“અને એનાંજ જેવાં લપાં વગરનાં; અને દાળી છેલ્લી આંગલી વગરના, જેમ એને છે તેમ—જો તેવા એની પુઠે લાગે તો, તો જે આપે તે લખને ‘છેડા છોડવી નાખજો. એટલુંજ પુરતુ છે. ચુડ-મારનાંગ!’” અને તે ગીયો.

“આહ!” મેં મનસે વીચાયું. “તેને એ કોઈ મંદીરમાંથીજ ચોરીછ. જો તેઓ એની પુઠે લાગા હોય કદાચને તો—વેલ, હું કંઈ એ ચીનઈ ચોટલીઓથી બીહવશ નહિ; પણ મને ફક્ત ગમતો નથી. હું એકાદ જ મંદીના એને શાંતી રાખશ, તેટલાં તો એ લોક અહીં તપાસ કરવાતું માંડી વાલશે.”

એટલે મેં તેને એક મોટી કળાટમાં મુકી, મારી પછવાડેનીમાં, અને એ વીથેની એક વરાળખી કોઈ આગળ પંદરેક દહાડા કહાડી નહિ, અને ઇલાકનેથી તેમજ કહ્યું. તે ચુપ રહી શકેછ, નહિ તો કે મારી સાથે રહી શકતે નહિ. થોડા દહાડા પછી મને એક અનબલો મહસ્ત્ર મલવા આયો. એક ઉચો, પતલો, ઘણાજ ટાર્ક લગલગ પીસતાલીસ વરસનો, કાળા ફેસમાં, એવો કે જેને પોતાની છ દગી અન્ટિક્વિટીસમાંજ પસાર કીધી હોય જેથી તે પોતેની થોડા ઘણા તેવોજ લાગતો. પ્રોફેસર સેટેન્લી, એમ. આર. એસ. તે પોતાને જોળખાવતો. તે ‘કોઈ’ અસલી જામાંની જોન્ઝ જે ઈંગ્લેન્ડમાં બનાવવામાં આવ્યા હતા, તેને વાસ્તે ખખર કહાડવા આવ્યો હતો; પણકે તે તેને વાસ્તે આવ્યો હતો જોમ મને જણાવ્યું. ઘણાઓ એવાજ બહાણા કહાડેછ.

“તમે એને વાસ્તે જેરંટી આપોછ?” તેણે પૂછ્યું.

“નહિ,” મેં કહ્યું. “હું આપતો નથી.” અને તે હસ્યો.

“હિમરટોન્સવાલાઓએ બનાવેલું છે.” તેણે મને કહ્યું. “ગીચેજ વરસે બન્યાં છે.”

પણ ત્યાર પછી ધોનજમાં ઘણો સુધારો થયો છે.”

“એમજ છે.” મેં કહ્યું, “અને તેથીજ તેની કીંમતળી તેવી છે.”

“હું જાણું છું. નહિ તો કે અંદર આવતે નહિ. મને હલકો માલ ભેઈતો નથી.

હવે આંધ.” તેણે એમ કહેતાં નાટ્કાં કીમરસો ઉચક્યાં અને તેને ખારીકીથી તપા-

સવા લાગો, માઈક્રોસકોપથી, છબ્બી ચાળીને; ઉલ્તસમાં અને શેડમાં પકડીને

“આંધ તો અસલનાં જેપાનીસ કામળી હાલમાં ફેરજરી છે,” તેણે જાહેર કીધું;

“પણ એમાં ખરી ધાતુ પીગલાવીને વાપરી છે. કાબેલ, ઘણુંજ કાબેલ કામ ! એથી

ઘણાંક એકસપટોળી છેતરાય.”

“આહ !” મેં કહ્યું, “ત્યારે એ કંઈ ખરાં નથી. હું ખાતરી પુર્વક નહિ

હતો. તમે કેમ પારખ્યું ?”

તેને તે મને સમજ પાડીને કહ્યું, અને જ્યારે મેં જોયું કે તે એ જાખદમાં

ઘણું જાણતો હતો. તેથી મેં તેને પેલી મુર્તીને વારતે પુછવાનો વિચાર કીધો.

“મારી પાસે એક કીમર પછવાટના ચોરડામાં છે,” મેં કહ્યું. “એક જાતની

મુર્તી ને, જે હું ઉકેલી નથી શકતો. હું ઈચ્છું કે તેને તમે જરા જોવ.”

તે તેથી અંદર આવ્યો. હસ્તો હું મુર્તીને આળી કબટમાંથી બહાર ખેંચ્યું

તે અગાઉ—કરણ તે ઘણી લારી હતી. અને તેથી ઘણી ગુરકેલી પડતી—તેને

ખારી ખારણાં રખે કોઈની નજર પડે તે બીહીકે બંધ કીધાં, અને ગેસ સલગાવી.

“જયતું આદમી !” તે પૂઠ્યો. “જયતું આદમી !”

તે તેને કીકવા લાગો, અને તેના મોઢાંમાં જાણે પાણી છુતવા લાગું.

“તમે એ શું છે તે જાણો ?” મેં પૂછ્યું.

“હા,” તેણે મને કહ્યું. “હું જાણું છું એ તો—મારા દોરત તમે નહિ જાણો

તેટલુંજ સાડ. એકજ જોડો શબ્દ—નહિ. તમે એ વિષે કંઈજ નહિ જાણો. તેટ-

લુંજ સાડ. તમે એ કેમ મેલવી ?”

મેં તેને કહ્યું, જે સમજતાં તે માથું હીલવતો. તેની આંખો તેની પરજ

ચીટકેલી હતી.

“તમે નહિ દેખાડવામાં ઘણુંજ કહ્યું વાપર્યું,” તે જોડ્યો, “અને જો તમે

મારી સલાહ માનો તો જેમ દાખ આવે તેમ કહાડી નાખજો—કોઈ એમચુરને !

તે તમોને એની ખરી કીંમત તો આપશેજ નહિ, કરણ કે તે કદી પારખી શકશે

નહી. જ્યારે જેઓ તે જાણે છે તેઓ એને વેચતી દેશે નહિ, સીવાય કે—એ આળી

હાય ? તદ્દન આળી ?”

“એની નાટકી આંગલી જોઈ છે,” મેં કણલ કીધું.

“આ-હ-હ!!” તે જાણ્યો. “આહ-હા! મેં જાણ્યું હતું.” તેને જોતાં મનસે પટપટયો “એ એકગીડંટથી જાગી હોય તેનું લાગેછ” તે જાણ્યો અને જો તેમ હોય તો, કદાચને શુભાઈમી હોય જો હું એ વિશે ખાતરી પુર્વક હાઉં તો—”

“તેથી શુ ફેર પડશે?” મેં પૂછ્યું.

તેને યેસીને મારી તરફ જોયું.

“જો ‘તેઓ’ પાસે આંગલી હોય તો,” તે જાણ્યો, ‘તે ‘તેઓ’ને એની પાંચે લાવશે. તમે હસો—પણ તેથી એટલો તો ફેર પડેછ કે—જો હું માનું કે આંગલી જોડવાયલી છે તો હું એ ફીંગર હજાર પાછાંડે વેચાતું લેઉં!”

“તમે જાણતા નથી તેથી, મેં કહ્યું, એ એક ઘણીજ સસ્તી ચીજ છે. કોઈની રીતે, જો તમે એ શુ છે, તે મને કહો તો, હું બહાર ખબર આપું, અને જોખમ ખેડું.”

તેણે પોતાનું માથું હીલવ્યું.

“તમે તેમ કહે તો, એક અકમાડીયુંની જીવતા રેશો નહિ તેવીજ હું તમોને કહેતો નથી. એને જે નામે જોવાયેછ તેના મીનંગ—વંચ, તેના મીનંગ ઘણા છે, ‘દેવતા જે બદલો આપે છે’—‘દેવતા જે ક્રીનો લે છે’—‘દેવતા જે મારેછ’—એ મારેછ અથવા તેઓ મારે છે. પુનરીઓનું કીધેનું કેટલું અને દેવતાનું કેટલું તે કહેવું મુશ્કેલ છે વાંન સ્ટ્રેમર કહે છે કે પુનરીઓ હીપનાડીસ્ટસ હોય છે, અને દેવતા તો ફકત—પણ એ જોવાનું ફાકટ છે. હું એક ચીજ કહું છું. જો તમે એ તમારી દુકાનની બારીમા એક મહીના સુધી મુકો, અને જો તમોને કંઈ હરકત નહિ નડે. તો હું માનશ કે આપનારી આંગળી જોડવાયલી છે, અને તેઓએ”

તેને અત્રે પોતાનો અપાજ ધીમે ધીમે—“દેવતાનાં ચી-હની નિશાની સુમાવી છે, તો હું જોખમ ખેડશ. અને હજાર પાઉંડે એને વેચતો લેવશ. નહિ તો—વંચ, જો તેઓ એને વાસ્તે આવે તો, હું તમોને ત્રણાહ આપું છું કે તેઓને એ શપથ આપી દેજો”

“તેઓ તે કોણ?” મેં પૂછ્યું. “પુનરીઓ”

“પુનરીઓ,” તે જાણ્યો, “અને બીજાઓ બી ઘણાં બધાં જોઓ ‘દેવતા’ ને બદલો આપે છે. તેના સેવકો હોય છે જેઓ બધા—નહિ, હું તમોને વધુ કંઠી શકતો નથી જો હું એ વેચતો લેઉં તો એને વાસ્તે બધા આગલ તમે જોલો એવું હું ઈચ્છતો નથી, અને હું આશા રાખું કે અપણુ, કામ સેટલ થાય તે આગળજ તમે કોઈ આગળ જોલશો બી નહિ?”

“વારું,” હું કબુલ થતાં જાણ્યો.

મેં તેને તેથી બીજી સહવાદે બારીમા દેખાવ્ય તેમ મુક્યું, તેની (પ્રોફેસરની) સહાયથી. મેં મુર્તિનો અંદરો પુરણામી ઢાંક્યો તે બધાઓની નજર નહિ પડે

તેમજો, એમ તેણે ગને સમજાવ્યું, અને તેઓ હું તેની તરફ માનથી વળ્યો છું. એમ જોઈ ને મારી સાથેની સારીજ રીતે વસ્ત્રો તે એક ભોગ લેય તેવો દેવતા હતો, એમ તેણે મને સમજાવ્યું; અને દેખાડ્યું કે જમણે ખજર વાલો હાથ સંધાયેલો હતો. તેણે ધાર્યું કે તેનાથી મરણતા હોય, પણ કેમ તે હમે તપાસ કરવા છતાં બી શાધી શક્યાં નહિ. તે ખજર પલાશી વાળેલા પગ પરજ આવતું. જ્યાં એક મદતુ જો તે પગ અગત્ય ગુંઠેલું પડ્યો હોય તો તેનું ગળું આવે.

“જો તે પૂજારીઓની પ્રશંસા પામેલો હોય,” પ્રોફેસરે મને સમજાવ્યું, “તો તેને મુર્તીની એક સાઈડે ગુંઠેલું પરજા કહેવામાં આવતું, અથવા તો જ્યાં પર હાથ નાખવા કહેવામાં આવતું—આય રીતે ત્યારે ખજરથી એક કાન અથવા આંગળી કપાય. એક વખત દેવતા ગુરમે આય, એટલે તેને લોહીથી ભોગ આપીને ઠંડો પાડવો જોઈએ, અને—પણ તમે એ વિષે જેટલું જાણું જાણો તેટલું સારું.”

“એનેથી એક આંગળી નથી.” મેં કહ્યું. “તેનાની કંઈ મીનીંગ છે શું?”

તેણે વિચારવંત ઢપે તે જોયું.

“જો તો એક કહેવત છે કે ‘દેવતા ને તેની નાલ્લી આંગળી ઉચકવાનીજ યોગી,’ અને તેથી—હું ધારું છું કે, કેમકે ધાર્યું હોય કે તેણે સલામતી ભરેલું કરવું; તમારો ફેડ, પેલા અમેરીકન ખલાશીએ કદાચને.....વેલ, એને ગાહાર બારીપર મુકે, અને પંચી શું અને છે તે આપણે જોઈશું; પણ આપણે ધણીજ મોટો જોખમ ખેડેછ, સીં બેવી.”

અને મેં તેને ગાહાર બારી પર, કચ્છ તેમ જુરખાથી મોડું ઢાંકીને મુક્યો.

હોકશંઓ તેને બારીમાંથી ઓચખાથી જોતાં, અને તેનું નામ લોખનશલા પાડ્યું—અને પેપરમાંની તેને વાસ્તે છપાવ્યું, જે તમે જાણો છો તેમ બાર પંદર વરસની વાત પર બન્યું હતું. ખીલ્લ કોઈએ એટલે બે દહાડા તો તેની કંઈ દરકાર કીધી નહિ, સીવાય કે એક જાણનો કેપટન, જે પીપેરો હતો તેને એને કશું પાઉંડે લેવા માંગ્યો. ત્રીજો દહાડો ઈસાકે માર્ક પ્યાન એક હાર્ડ શપથ તરફ જોઈયું. એક લાશકાર તે તેને આરખાવતો, પણ તે કંઈ લાશકાર નહિ હતો—તે તે પોહસ નાકનો અને કાલી આંખ અને બાલ સાથેનો હતો; જાણે ગોળી મુર્તીનો ભાઈ, એટલો તે તેને મલતો લાગતો. તે બારીની સાંભળે, જ્યાં પર હાથ મુકીને નમન કરતો હતો. મેં જોયું કે તેને એક નાલ્લી આંગળી નહિ હતી—દાબા હાથની છેલ્લી નાલ્લી આંગળી.—

“મને કંઈ એનો દેખાવ સારો લાગતો નથી, ઈસાક,” મેં કહ્યું “મને લાગેછ કે એ આપરી મુર્તીની પુઠે લાગેછ આપરે, હુકમને બંધ કરતી વખતે, એને મારી સુવાના કોરડામાં મુકશું.”

હું હમેશાં કીમતી ચીજો તાંદુજ રાખું છું; જોઈ એક અલારમ બેલ બારેણમાં જરેલો છે, અને બારીને સંકળીયા છે, અને પકી રીવાલવરથી તાંદુજ રાખું છું.

એટલે હું તે સતે નીસતે મુતો, અને ઇમાક મહુવારે આપો—તે તે વખતે અહીં નહિ મુતાતો—પછી હમે મુતીને નીચે લઈ આયા.

ખીજે દહાડે જે દેરેન દેખાવનાં મળુનો આયા, બાણે ચણાની બેકાર, અને તેઓ બન્નેની ડાઘા હાથની છેલ્લી આગલી નહિ હતી જ્યારે તેઓએ મુતીને નમન કરી ભજન ગાતા હોય તેવો અવાજ કડાડવા લાગ્યા, જે હું જરાખી સમજી શક્યો નહિ, બે કે હું ઘણી બોલી બોલું છ. પછી તે લોક ગાલી ગયા.

જ્યારે ઇમાક તેને સતનાં બારી પછી ઉતારવા લાગે. ત્યારે તેને ઠોકર લાગી જેથી તે આગલ પડ્યો અને તેનું માથું મુતીનાં ગુંઠણપર પડ્યું; અને મુતીએ પોતાનો હાથ ઉંચક્યો—જાજર સાથનો—પલકારામાં, મેં ઇમાકને. કોલરગાથી પકડીને વળાતસરજ બહાર પટક્યો. તેનેથી કોઈ સ્પર્ગ દળઈ હોય. પણ હમોને તે પાછી જડી નહિ, હમે તેને ઉપર લઈ જવા આગળજ ખંજર પર કપડું લપેટ્યું.

તે બનાવે મને ઘણી ખીચક લાગી, અને હું તેનાંજ સ્વપના જોવા લાગે. મેં જોયું કે હું બાણે કે ગેક બાનાં ખુડવા મંદીરમાં છેઉં, જે રેની અને પામથી ભરેલું છે. અને ઘણા ગ્રાઉન આદમીઓ મને મુતી આગલ ધકેલે છે, તેના ખુરજો ખુલી ગયો હતો, અને તેની આખો મને બાણે પોતા તરફ જોંચની હતી; અને જ્યારે હું તેની નજીક ગયો કે તેઓએ મને રસીથી પાડી નાંખ્યો—અને જ્યારે હું પડતો હતો તેવોજ માંચો. ઉપર ધવા આવ્યું હતું, અને તે મુતી મેં બાહુ તેને ટેંગલપર મુકી હતી ત્યાંજ હતી, અને તેના ચહેરા પરનો ખુરજો પડી ગયો હતો, અને તેની આખો મારી પરજ ટીકાગલી હતી પાછો મુવા જવા આગળજ મેં તે પાછી ઠાકી.

ખીજી મહુવારે હમે તેને બારીમાં મુકયા પછી અરધે કલાકે, પેલા જે દેરેનરો અદર આવ્યા અને મને સલામ કીધી હું તો બાણે એકજ દેર સીવાય આળાદ સ્વરૂપ બેતો હતો તે લોકનાં ચહેરા માસનાં હતા જે લાકડાનાં જેવા લાગતા. અને મુતીનો ચહેરા લાકડાનો હતો જે માસનાં જેવો લાગતો.

“તમોને શું બેઈએ?” મેં પૂછ્યું; અને તેઓએ પેલી મુતી તરફ આંગલી કીધી અને લાંબા હાથો કરીને નિશાણીઓ કરતા, બાણે એક બતનો નાટક કરી બતાવ્યો એક મુતી થયો, અને ખીજે બાણે મારે બદલે ઉભો, અને બે હું જઈને મુતી આગલ ગુથણે પકડીને તેઓને તે આપી નહિ દઉં તો તે મને મારી નાખશે, અથવા તેઓ, કોણ તે હું ખાતરીથી કહી નથી શકતો. પણ મેં તો એક ડાંગ—વીપ હાથમાં ઉચકી—એટલે તેઓ ચાલી ગયા.

તેઓ નાહુસ્તા હતા તેજ વખતે ઐફસર અદર આવ્યો. તેણે મને પકડીને તેઓની પુઠે જતો બેટકાવ્યો.

“એ ફાકટ છે,” તેણે કહ્યું. “તમોને એને જવા દેવોજ પડશે.”

“આવા લાકડાનાં ચહેરાના ઉલ્લુઓને વાપ્તે નહિ?” મેં કહ્યું. “હું—એનો

એક રહેલ પડાવીને બહાર બપોર અપાઈ હતું, અને ભેં તમે મને એને વાસ્તે હાથ નહિ આપશો તો કેઈ બીજો આપશે.”

“મનવાલોગ છે.” તેને પોતાનાં ખંખેં હીલ્યાં—“જો” એક ક્ષિપ્ર તમે તમારી છાંટી પર મુકતા હોવ તો.”

હું સેજ ઘણાંયો, કારણ હું બહુતો હતો કે તે મારાં કરતાં એ બાળકમાં વધુ સમજતો.

“જીવ,” મેં જોડી કીધી. “સાતસો પચાસે તમે એને અત્યારે લઈ જઈ શકશો.”

“મુશ્કેલ આપો તોળી નહિ લઉં.” તે બોલ્યો. “સીવાય કે—તેજોએ શું કહ્યું?”

“હું શું બોલ્યું? ઉંઘર મુંઘર તો કંઈ બળડી ગયા. તમે એ જોતી બોલો છો?”

“હા,” તે બોલ્યો. “જો, હા.”

“ત્યારે તો જોતીને તેજો જો પાછા આવે તો વાત કરજો.”

“નહિ.” તેને રીફ્યુઝ કરતાં કહ્યું. “તેજો મનેળી કોમાં સારો સામેલ ધારે એવું હું ધમ્મિતો નથી; પણ જો તમોને ગમે તો તમારા અંદરનાં જોરકામાં ઠોળીને સમજાવું.”

તેજો પાછા થોડે વળતે આયા અને અગડના જેવોજ પાછો નાટક કીધા; અને ત્યારે તેજો કહડાયા કે “મેં અંદર જઈને તેજો શું બોલ્યા તે પૂછ્યું.”

તેજોએ તમોને દેવતાને નમસ્કાર કરવા કહ્યું કે જેથી તે પોતાની નાટલી આંગળી ઉંચકીને ઘેરે જાય, અને ત્યારે તમે તેમ નહિ કીધું ત્યારે, તેજો જો દેવતા જે કીનો લખેછ? તેને ગરદન આપવા કહ્યું. તમે હવે એ છોડી દેવ અને મને બને તેટલી શરત કરવા દેવ.”

“શરત નય—!” હું ગુસ્સાથી પૂકાર્યો.

“વાઈ,” તે બોલ્યો. “મેં તમોને ચેતવ્યાછ.” અને તે ચારી બીગો.

ચારે પાછા હું સુર્પનીને મારાં જોરકામાં લઈ ગયો. હું મોંઘે ઉંઘડી શક્યો નહિ, અને જરા વારમાં મેં નીચે કંઈ અવાજ સમજ્યો. જેથી મારી બારી ખોલી પેલા લોકકાનાં ચહેરાનાં સંખશે મારી નીચેની બારી બોલવાની કોશેજ કરતા હતા. તેજો મારી બારી ખુલતાંજ નાહડી બીચાં, અને હું ગુલા પાંચ પાંચા પર બીગો.

મેં અગડનાંજ જેવો સ્વપનો જોયો, દરક જોડતોજ કે હું ‘માઈ’ માંડુ સુતીના પગ પર પડેલું હતું ત્યારેજ જાગ્યો, અને મને જોતી પર વાગેલો લાગ્યો અને ત્યારે હું બેઠેજ જાગ્યો ત્યારે મેં મને પોચાની બાદાં પુર્વાની આગલ શુંયે પડેલો જોયો, અને મને ખાંજર ખંજેજ મારવામાં આવ્યું હતું. મારે પાંચ કપડું લોપેડું હોવાનીજ હું જાણી બીચે દનો. તે સમયે હું વધુ ઉંઘાવો નાજ.

ઇસાકનાં આંખ્યા પછી મેં એક ઉંઘ જોચી કહાડી, અને મેં મોડેથી નાંચેલો પૂરો કીધો કે પ્રોફેસર આંખ્યો. તે એ જાળત પર ઘણા સંતાપ કરતો હતો એમ તે મને કહેવા લાગો. અને તે મને તે આપી દેવા સમજાવવા આંખ્યો હતો.

“કંઈની લીધા વગર!” હું તે સમજતાં પૂકાર્યો. “કોઈ ચીજ નહિ; પણ હું પાંચશો પાઉન્ડ લેવશ, તમે ગમે તો કહેજો.”

“એ લોક પૈસા નહિ આપશે,” તે બોલ્યો. “કારણ કે એક દેવતાને પૈસા આપી છુટો કર્યો એ તો તેને અપમાન કીધેલું તેઓ ધારે. તે તો તેને પોતે છુટો થવાની શક્તિ પર શક લઇ ગયા હોય તેવું થાય. વળી બીજું તો ઉલટું તમે જ તેને રાખીને ઈનસલ્ટ કીધું, તેનો બદલો આપવો બેઝએ, એવું તેઓ ધારે છે. પણ બે તમે એ એમજ લઇ જવા દેશો તો હું અને તેટલી સારીજ શરત કરશ.”

તેજ વખતે પેલાઓ અંદર આંખ્યા, અને મને તેઓને બેતાંજ એવી ઝાંઝ ચઢી કે ઘરી પાછો આબુક ઉઘક્યો, પણ તેઓ કંઈ તેથી નાહકા નહિ. ફક્ત મને મુર્તિની નરફ ઇશારતથી બેવા કહ્યું. પછી તેઓએ તેની તરફ આંગલી કરીને ભજન ગાવા લાગ્યા. તેની સ્પર્શ દાખી શકે તેટલું નજીક તો કોઈ નહિ હતું, પણ તે ખંજર સાથેનો હાથ ધીરેથી ઉઘો થયો અને પાછો નીચે પડ્યો. તે બંને શખ્સોએ હાથ બેડીને તેને નમસ્કાર કીધા. પછી તેઓએ પોહરા હાથ કરીને મને નમન કીધું—બંને એમ કહેતા હોય ‘કે બેવ !’ પછી ચાલી ગયા.

“ઇસાક,” મેં કહ્યું. “હવે તો હજ થઇ. લાવ પેલી કુહાડી અને હથોટી લાવ, આપણે એનો ભુકો કરી નાખ્યે,” પણ તેટલાં પ્રોફેસર પરદા પછવાડેથી બહાર આંખ્યો.

“નહિ, નહિ !” તે ઉશ્કેરાટથી કાલાવાલા કરવા લાગ્યો. “નહિ, નહિ ! એ તો પાપ કહેવાય. આવી અજબ જેવી બનાવટ—આવી અજબ જેવી બનાવટ ! પણ હાલુનખી તમે તમારા હજાર પાઉન્ડ મેળવી શકશો. આનીને માફ સમજો.”

હમે અદરનાં જોરડામાં ગીયા, અને તેણે મને નીચલું કહ્યું.

“તમે એને જ્યારે તેઓ એની પુઠે લાગાછ એટલે રાખી શકશો નહિ; અને હુંની લઈ શકતો નથી, પણ ધારો કે તમે તે લોકને એ છોડી દેવા સમજાવો તો ? તો શું.”

“તો તો એ આપરે બેમાંથી એકનુખી ખુન જરૂર કરે,” મેં કહ્યું.

“નહિ, નહિ ! બે હું એ લેવશ કે એની સ્પર્શ શોધી કાહડીને એને સલામત કરી દેવસ. કોઈની રીતે, હું મુર્તિનો બેખમ ખેડશ, બે હું એની પુઠે લાગેલાં એને દુર કરી શકશ તો.”

“તમે એ લોકને ચાલી જવાને કહીની સમજાવી શકશો નહિ,” મેં મત આપ્યું.

“નહિ,” તે બોલ્યો. “પણ—દેવતા તેમ કરી શકે !”

“દેવતા ?” હું તેને અજાણીથી તીક્યાં બોલ્યો.

“તેઓ મારો અવાજ એના તરીકે ધાર્યો ?” તે ફીકકું હસતાં બોલ્યો. “જો મારો તેઓ રાત્રે આવશે—એમ તેઓએ કાલે રાત્રે કરવા મારેલું તેમ તો—”

“હું સમજ્યો !” હું પુકાર્યો. “હું સમજ્યો !” હું તો લગભગ ખુશાલીથી ઉદ્બ્રાજ પડ્યો. “તો તેઓની બાકીમાં તેઓ સાથે વાત કર્યો—અને પછી કદી નહિ આવવા, હું ?”

“હું તેઓને કહેવંચ કે હું (એટલે મુર્તી) મારી આંગલી આગલ નહિ જવંચ. તેઓએ આંગલી મારી આગલ લાવવી બેઠંચ. તેઓ પાસે તે નથી, નહિ તો કે તમે બહાર ચુક્યો તે આગમન તેઓ અને આવી જતે.”

“તમે શું ખરેખર જોમ કહેવા માંજાણ કે લાકડાંની આંગલી તેઓને એની આગલ લાવતે ? તેઓને રરતો બતાવતે ?”

“હું ખરેખર ગંભીરાઈથીજ કહું છું.” તે બોલ્યો. “અને જો દેહાચને ભવિષ્યમાં તેઓ એની છેલ્લી આંગલી મેલથી શકે તો વંચ, ભોખમ ખરો રહેશે, જો તેઓ આવી જશે તો, હું એ વેચાતી લેવંચ. જો નહિ જશે તો—”

“જો નહિ જશે તો.” મેં કહ્યું “તે લોકોનેજ વાસ્તે ભુરું થશે. હું કંઈ એવા લોકડાના અહેસાના મહોની નેડીથી બીહતો નથી.”

હમે ધાર્યું કે તેજ રાત્રે તેઓ એને વાસ્તે આવશે, તેથી માર પર નહિ લઈ ગયા, પણ દુકાનની વચમાંજ એક હાથીદાંતની મળમલની એક સાથની ધુરરીપર ચુકી—જે એક તખ્ત ફાંટી લાગતી. હમે તેની પુઠે એક પરદો ચુક્યો, અને પેલો પ્રેક્ષક પરદાની પછવાડે બેઠો. હું કબજાની પછવાડે છુપાયો જે બારણાની પાસે હતી. ફેનલાઈટમાંથી આવતા સેજ ઉભાસ સીવાય. દુકાનમાં તદન અંધારું હતું. બારી બારણા તદન બંધ કરવામાં આવ્યાં હતાં. અંધારાથી મને ઘણી બીહત લાગતી, અને અચાદેખી પ્રેક્ષક સેજ હીલતો, કે મુર્તી ચાલતી હોય એવું સમજીને હું કહેતો, “બાર વાગ્યા—એક થયો—જે પછી મેં સેજ અવાજ બારી આગલ સમજ્યો. તેઓ અંદર ઉચકવાની કોચેચ કરતા હતા.

“પેલાઓ મારી નહકથી આવશે.” હું ધીમેથી બોલ્યો. “હું જરા ખસું ?”

“નાહિ, નહિ !” તેને હલવેથી જવાબ આપ્યો. “તમે કંઈ પાડી બાકી નાખશે તો ધાન ખગેડી જશે. તેઓ તમોને બેઈ શકશે નહિ. તેઓ તમારી અને ઉભાસની વચમાં રહેશે—જે સેજ છે તેનીથી. શાંત રહેો.”

અંતે ખણખણાત સાથે સંકર ઉઘડી. પછી બારી ધીમેથી ઉઘોડીને તેજે હળવેથી અંદર આવ્યા, અને મારી નહકજ ઉભા. ફેનલાઈટનાં ઉભાથી તેજે બેઈ શકતા. તે લોકોએ તે અંધારને નમસ્કાર ફીધો. અને ધીમા બંજે અંધારો

કરતા હોય તેવા અવાજે કંઈ બોલવા લાગ્યા, એકાએક કંઈ અવાજ તેમણી આવવા લાગો—વેલ, હું ધારૂં છે કે તે પ્રોફેસરનો હતો, પણ તે અવાજ ગુસ્સા ભરેલો અને ઘોરમાથી આવતો હોય તેવો લાગતો. તે કંઈ હોકમ ફરમાવતો હતો, જ્યારે તે થોડો કે તેઓ અરધા કર્યા, જાણે પાછા જતા હોય, અને એકાએક મારી નજીકનો આદમી મારી પર કુદ્યો, અને મને લગભગ પોતાના ગોઠવાનાં દિવસ પર ફેંક્યો. પછી બન્નેએ સાથે મંદીને મને પકડીને પછવાડેથી હુડસેલો મારીને મુર્તીની આગલ ધકેલ્યો. તેના ચહેરા પરથી ભુરખો નીકળી ગયો હતો અને તેની આંખોમાં જાણે ઘડી રોશની ચળકતી હતી. એકે મને આડી આંખીને પાડી નાખ્યો, મેં ખંજર ઉપર જતાં જોયું. મારું માથું તેના પગ પર હતું, અને મોરા દાલા હાથને પકડીને આગલ ધરવામાં આવ્યો. મને હાથમાં સખ્ત દુઃખ લાગું, અને પછી હું બેસુધ થઈ ગયો.

જ્યારે હું સુધ્ધીમાં આવ્યો ત્યારે હું જમીન પર પડેલો હતો, મારા હાથ પગ બાધેલા હતા અને મોંઠાંમાં ડુબેલો હતો. હું દાલા હાથનો અગોઠો અને ત્રણ આંગણાં હીલવી શકતો, અને છેલ્લી આંગણીને બદલે દરદ થતું હતું. તે પ્રોફેસર અને પેલા લોકડાનાં ચહેરાનાં મઠોં મુર્તીને ઉંચકીને મોટી હેન્ટલ સાથળી બાસ્કીટમાં સુકતા હતા. તેઓએ થતી મોટી કીધી હતી, જેથી હું મુર્તી બરાબર જોઈ શકતો. તેની ઠણી સાઈડ મારી તરફ હતી, એટલે મેં ડાલો હાથ જોયો. તેની નાલ્લી છેલ્લી આંગણી કમચ્લીટ હતી.

“ઓફ કોર્સ,” મીં લેવી ઉપલી વાતો પૂરી કરતાં બોલ્યો. “બધી મુર્તીઓ કંઈ ખરી નથી હોતી. પણ તમે જાણી શકો નહિ; અને તેથી હું મારે વાસ્તે વધુ મુર્તીઓ નહિ જોઈએ.”

“તમે વધુ કંઈ તેઓ તરફથી સમજ્યું?” મેં પૂછ્યું.

“નહી,” તે બોલ્યો. “અને હું ઈચ્છુ છું કે સમજી શકું નહિ, પણ હું ધારૂં છે કે કોઈએ સમજ્યું હશે, અને તે પેલા અનૈરીકન ખલાસીએ.”

“MAVIS.”

(સંખ્યાત.)

- ૧ ઉત્તમ સ્મરણ શક્તિ.
- ૨ શ્લેષ શરીર સંપત્તિ.
- ૩ દીર્ઘ જીવિત મુખ.
- ૪ અણુટ ઉત્સાહ વૃત્તિ.

ચાર અલભ્ય લાભ

અને

એક અત્યુત્તમ સાધન.

આંતકનિગ્રહ ગોળીઓ.

જો તમે વિધ્યાની પ્રાપ્તિ માટે ઉત્તમ સ્મરણ શક્તિ આહુત હો, જો તમે ઉદ્યોગમાં આગળ વધવાને શ્રેષ્ઠ શરીર સંપત્તિને ઇચ્છતા હો, જો તમે ધર્મે વગેરેના સાધન માટે દીર્ઘ જીવિત મુખની આકાંક્ષા રાખતા હો, અને જો તમે દુનિયામાં પંદાવા માટે અણુટ ઉત્સાહ વૃત્તિ મેળવવા ધારતા હો તો આંતકનિગ્રહ ગોળીઓના સેવન કરો.

આંતકનિગ્રહ ગોળીઓના સેવનથી દરેક જાતની નળગાઈ દુર થાય છે. રૂધિર તથા વીર્યની અશુદ્ધિ અને ખામી મટે છે. માથાનો તથા છાતીનો દુખાવો, ટેકની અને પગની કળતર, થોડી મહેનતે પણ લાગી જતો થાક, સ્ત્રીઓના ગર્ભાશયના દોષ, સ્ત્રીઓની દુર બેસવાની શેઠધિયુ જાતની ફરિયાદ તથા દસ્તની અટકાયત અને પાચન શક્તિની અવ્યવસ્થા એ સઘળું આંતકનિગ્રહ ગોળીઓના ઉદ્યોગથી અબળય રીતે દુર થાય છે.

ફિઝીયો-ગોળી ૩૨ ની ૭મી ૧ નો રૂપિયો ૧ એક.

સામગ્રી ચાર રૂપિયાની ખરીદનારને એક ૭મી લેટ એટલે કુલ પાંચ ૭મી આપવામાં આવે છે. લેટ બીજેની વધારે વિગત જાણવા માટે પ્રાક્ષિ લસ્ટ મંગાવો.

પ્રાંચ ઓલીસ.

કાંસળાદેવી રોડ, મુંબઈ.

વૈદ્યશાસ્ત્રી મણિશંકર ગોવિંદજી.

આંતકનિગ્રહ ઔષધાલય.

જામનગર—કાઠિયાવાડ.

કાયમની શક્તી મેળવી જીવંતી પર્યંત સુખ ભોગવવા માટે.

રાજરસ મહારંજ વધલવ રોનીક પીલસ.

આ અન્ય દ્વા નમુસક જેવા અનેવા પુષ્પોને ખર પુષ્પ-ન આપવા સહયો પહેલો નખર ધરાવે છે.

સ્વપનામાં તથા પેસામમાં જાતી ધાતુને અટકારી ધાતુને વધારી છટ કરી વીર્ય વીકારના દરેક દરદો સારા કરે છે. શોષીતો ન્યો વધારી શરીરનાં દરેક અવયવોને શક્તી આપે છે. નાશ પામેલી વાદસક્રીતોને મજબૂત કરી મગજને જળવાન બનાવવાને વીજલી રૂપે કામ કરે છે. માથાનો દુખાવો, મનની હીવગીરી, સાંધાઓમાં થતી કળતર, આંખે ચક્રી આવવી, છુખતું કમી થવું, કમરનો દુખાવો વીગેરે દરદોને જલદીથી દફ કરે છે. શરીરની સુખ પડેલી નસોને તાકાત આપી વૃદ્ધને જુવાની હાલતમાં લાવી શીદા પડી ગયેલા ચહેરાને કાંતીવાન બનાવી શરીર મસ્ત જેવું બનાવે છે.

મનુષ્ય જીવન સુધારીને વધારનાર આ છેલ્લો અમૃતમય ઉપાન છે.

કીંડ ગોળી ૪૦ નંબર પહેલાના ૩. ૧૦.

જીવન વગરની હાલતને નવું જીવન આપવા માટે વૈલવ આર્મીંગ તીલાઓનો ઉપયોગ કરો.

તેના ગુણો નીચે વાંચો.

વાપરીને અન્ય યશો.

વૈલવ આર્મીંગ તીલા નં ૧.

કમજોર પડેલી નસોનાં લીધે દુનીયાનું સુખ ભોગવવાને બાંધવ થયેલા પુષ્પોને નસોમાં વીજગીતી માફક પાવર પેદા કરી નવી જીવંતી આપે છે. જીવંતીનું નપુસકપણ દૂર કરના માટે દુનીયામાં આ દવાની જોડી નથી. કી. ઓંસ ૧. ના ૩. ૨૫,

વૈલવ આર્મીંગ તીલા નં ૨.

હાથરમ અગર કોઈપણ જાતની કુરોચી તેમજ અત્યંત વીલાસથી નખણી પડેલી નસોને પોતાની અમલ હાલતપર લાવી નસોમાં નવું જીવન આપે છે. કી ઓંસ ૧ ના ૩. ૧૫)

વૈલવ આર્મીંગ તીલા નં ૩.

આ તીલાનો ઉપયોગ કરવાથી જીવંતી સુધી નસો કમજોર પડતી નથી. જુવાનીમાં નસોને ચારગણી તાકાત આપે છે અને વૃદ્ધાવસ્થામાં પણ જુવાનીની હાલતને ટકાવી રાખે છે કી. ૩. ૫)

દરેક પત્ર વ્યવહાર ખાનગી રાખવામાં આવે છે. સંપૂર્ણ બવહાર નીચેનાં મરનામે કરવો.

ડૉ. વલેરા,

ફેકલેન્ડ રોડ, મુબંઈ નં. ૪

ચીનની કેટલીક કહેવતો.

[લખનાર:—રમણલાલ નાનાલાલ શાહ.]

એક પાંદડું હાલે ત્યારે આખી ડાળી હાલે છે.

સારો ઘોડો બે લગામ ન પહેરી શકે અને ગીમકહલાલ પ્રધાન બે રાજાની નોકરી ન કરી શકે.

દૂર ગાણી પહોંચું હોય તે નજીક લાગેત્રી આગ જુલવવામા કામ ન આવે.

ઘોડાને જંગલની ઘાસ ખાવા ન મળે તો તે જાડે નથી થતો. માણસને ચોર્યાતી ધીજ ન મળે તો તે પેસાદાર નથી થતો.

મન જમારે વિશાળ બને છે ત્યારે શરિરને આસમ થાય છે.

સંદગુણનાં મુળીયાં અને દોલતતું જાડ,

બે માણસે. એકજ વિચારના હોય તો તેમની જુદીધના પ્રલાવથી ધાતું પણ કપોઈ શકે છે.

મહેનતતું કામ હોય તેનો બટલો પણ સારો ગળે છે.

બગડેલા માંસનો દુકાંડો આણુ ખાણું ખરાબ કરી પડે છે.

પ્રથમે માણસને જન્મ આપ્યો ત્યારેજ તેને મુર્ખ બનાવ્યો હોય તો તેને શીખવવા પ્રયત્ન કરવો એ વખત ગુમાવવા બરાબર છે.

છવડું બહું તો દસ પગલાં હોડે, પણ એક ઉમદા ઘોડાની પૂછડીમા સરાઈ જાય તો હજારે ગાઉ દુર જઈ શકે.

ગરિબને કુતરૂં ફરડશે તો પણ કોઈ દરકાર નહિ કરે. અમીરબદાને વીંછી ફરડશે તો એટલા બધા માણસો તેને ટોળે મળીને જોવા આવશે કે તેવું ઘર તેડી પાડશે.

દેવતાની નજીક બેઠેલા હોય તેને જલદીથી ગરમી મળે.

પોતાના બાગમાં વાવેલું શાક કેઈને સાફ ન લાગે, પારકાના બાગમાં વાવેલું શાક ખાવામાજ ગમત આવે.

નંબરાસની વખતે ત્યાર કરેલું ઉતાવળ વખતે કામ આવે.

તમારાં છાંદસાંને સાંત બનાવવાં હોય તો તેમને રહેજ લુખ્યાં અને રહેજ કોળાં કપડાં વાળાં સખતો.

એક ધધાના બે હુમ્મિ એકમેકને ધીણાં છે

પળા વડે પવન ન ખાઈએ અને બીજને સામ થવા ઉશ્કેરીએ નહિ
દવા ખાઈએ અને પડેલું ન પાળે તે ડાકટરની મહેનત નકામી ગુમાવે છે
મરઘડીના માળામાથી શ્રીશ્રી પક્ષીની શી આશા?

વગસમા પણ એક લાઈબધ લાગ્યે માન આવે પણ દુશ્મન ઉભો કરવો હોય
એ તો ડલાડતું કામ

ઈંધર માણસના કપડા અને અનાજનો જદોગસ્ત ઈર્ષ્યા પછીયે તેને જન્મ
આપે છે

રમેામુયાઓ લે લોટ જગાડે છે તે ભગી આપે નહિ

અમાણીક ન્યાયાધીશના નોકરો પ તલા અને ભેગવર દેવના ધર્મગુરુઓ બહા
સારો થોડો ધામ ખાવા પાછો નહિ ફરે તેમજ એક સારી ઓરત બીજી વાર

પરણશે નહિ

વૈદ પોતાના દરદીને મારી નાખે તો પણ તેને મન ન થાય

જેના મિત્ર દરેક જગ્યાએ હોય તેને દરેક જગ્યા મારી લાગે

માયાળુ મિત્રો નિમજ્જરામ લાઈઓ કરતા બહુ સારા

જાણીતા મિત્રો સાથેજ પીવું, અને ઉત્તમ કવિ પાનેજ ગાવું

માણસના ઓગળાણવાળાઓ તો આખા દેશમા દરેક ઠેકાણે હોય પણ માણ

સના બહીતા મિત્રો તો ઘણાજ ઓછા હોય

ખતર તેજમા હોય ત્યારે કાઠીયો જાજર ધોવા ન બેસે

ધનવાન સાથે ભળીએ તો ગરિબ થઈએ

વાઘ અને હરણ બે ભેડે ન ફરે

માણસો ન્યાયે હુમીમગીને રહે ત્યારે પાણી પશુ મીઠું લાગે

દસ તાળ પડેલા માણસો પકી નવ જદમાસ હોય છે અને દમસો ઝાળડો

હોય છે

સદગુણ અને દુર્ગુણ એ જહારના કાગ છે, અને સુખ અથવા દુઃખ એ તેનો
જદવો છે

લાડ લડાવેલા કુતરા પોતાના ચેઠનો જોતારાંચ્યોની બંધ

લાગેલી લૂઠી સાગી ઇંગે પડે

ગુધા વડે ચોખા વધારે ધોળા થાય અને લાકડી વડે સાગ છેડગઓ થાય

હુચ્ચી દીકરી કરતા મૂર્ખ છાગે બહુ સારો

માણસનું વહાણ ઉધું વગી બંધ અને મઠ ભાગી નય ત્યારે તે ચોડા વળ
તને માટે તે ગરિબ થઈ બંધ છે, પણ જો તે ખરાબ આયડી પડે તો આખો
જન્મારો તે ગરીબાઈમા સખડે છે

એક જલુની ધણીયાણી બે ઘન્નો લાન ન ખાઈ શકે

પાણીની નજીક રહે તે મચ્છીઓનો સ્વભાવ બહો

પૈસા ખર્ચાઈ ગયા પછી તુમે દારૂ ખીચો બંધ કરો છો અને ઘરડા ચાઓ ત્યારે 'ધર્મ' સંબંધીનાં પુસ્તકો વાંચવા મથો છો. (અર્થાત્ સૌ યુવા પા. કે બીલ્લી હંજરુ ચલી !)

કાન ને સાંભળે છે તે આંખ બુઝે છે તેવું નથી હોતું.

બધા તારાઓનો પ્રકાશ પણ એક ચંદ્રના પ્રકાશ જેટલો ન થાય.

કાચળાને જવ યાવડાવવા તે નકામો ખર્ચ કરવા બરાબર છે.

હલકાં લાકડાં બાળો તો તમારાં વાસણનાં તળીયાં બળે.

તમારી આગળનો રસ્તો બળવા ઈચ્છા હોય તો તે રસ્તે જેમણે મુસાફરી કરી હોય તેમને પુછી બુઝો.

એક ખોટા વિચારથી આખી છ'દગી મુઝી પડતાવું પડે.

કદરૂપી વહુ પોતાની સાસુથી પોતાનું અપવ્રજણ છુપાવી ન શકે.

હજારો માઈલને છેટે માત્ર માયાળુપણાનોજ અમલ ચાલી શકે. સખ્તાઈ અને બુલમનો ન ચાલી શકે.

સાત માળનો મહેલ ચળાવવો તે કરતાં એક માણસની છ'દગી બચાવવી વધારે સારી.

ઘરમાં કોઈ ન હોય તો દેવતા પાસે લુગડાં સુકવવા ન મૂકશો.

હરણનો શિકારી સસલાં તરફ નજર નહિ કરે.

મણયારા ચોરશમાં કોઈ જાડું ન કાઢે.

કાન સાંભળે નહિ તો હૃદય દુઃખમાંથી બચી જાય.

ન્યાયે લશ્કરના સરદારે ગરિબ અને અને ફ્રાંસની કીશીયારીમાં ફેસલા એટી અને અફ્રીણીઆઓ ધનવાન થાય ત્યારે સામાન્યનો વિનાશકાળ નજીક આવે.

ફરજનો માર્ગ નજીક હોય છે પણ માણસ તેને દુર જોળે છે.

મિત્રજ કયાં સિવાય પૈસાદાર બનવું તેના કરતાં બરબડયા સિવાય ગરિબ બનવું કઠણ છે.

કુમારિકા પોતાનાં મા બાપને સજી રાખવા પરણે છે, વિધવા પોતાની જાતને સજી રાખવા પરણે છે.

આકાશમાંથી વરસાદને તુટી પડવાનું મન થાય અને માને ફરીથી પરણવાનું મન થાય તો તેમને કોઈ રોક્ષી ન શકે. (અમારા વાંચકો વાંચતા હોવા જોઈએ કે ચીનમાં માનો દરજ્જો ઘણોજ ઊંચો છે. ચીનાઈ માતા એટલે દેવીથી પણ વધારે.)

ઉંચા હીવાનું અજવાળું દુર પડે. નજીકની ચીજને અધારામાં રહે.

પક્ષાડ ઉપરથી વાઘ પકડવો રહેલો પણ રૂપિયા ઉછીના મેળવવા અઘરા.

ચીજબાની વખતે કુતરાનું માંસ ન પીરસાય. (તે જગર તો કુતરાનું માંસ, સાપનો, સેરવો, દેડકાંની ચટણી, ઉંદરનો ચેવડો, એ બધુંએ ચીનાના પેટમાં હજમ થઈ જાય !!)

કુવામાં બેસીને આકાશ તપાસવા મડે તેને કશું ન જડે.

નીચે પડેલો પડી જાય તેને વધારે ન વાગે.

માદા માણસની ચાકરી કરતો પણ આજસુ માણસની તો કદીજ નહીં.

સારો વેપાર કરતા હોય તે કર આપવાને ગરબડ ન કરે.

કુતરાને પકડવા વાઘ મોકલવો નકામો.

જે કાદવમાં ચીંધો ઉલો રહે તે તેમાં ચોંટી જાય.

ધાત્રમાં સોય જોવાઈ જાય તો રસ્તા ઉપર તે શોધવા ન નીકળીએ.

અખળાના હૃદયમાં જેવું હલાહલ જોર ભરેલું છે તેવું લીલા સાપના મોંમાં પણ નથી કે ભમરાના ડંખમાં પણ નથી.

ઉચ્ચમાં ઉચ્ચ મીનારા ખાંધવાનું કાર્ય જમીન ઉપરથીજ શરૂ થાય છે.

ધનુષની પછાછ ઉપર ચડેલું આણુ જલુજ જોઈએ.

ખીલાડી ચોખ્ખા ચોરી જાય અને કુતરો આવીને ખાઈ જાય. (અકરમીના પડયા કાણા.)

આખી દુનિયામાં ફરો પણ કાગડા તો કાળાજ હોય.

ગધેડાને જાડું બનાવવાને ઘોડાને ભુખે મારવો એ કયાંનો ન્યાય ?

ખબરમાં રહેતો હોય તો પણ ગરિબ આદમીની કોઈ દરકાર કરતું નથી. ધનવાન શીતળ ટેકરીઓમાં એકલો રહેતો હોય તો ત્યાં પણ તેનાં દુરનાં સગાં તેને મદદવા જશે.

સાચા સોનાને આંચ નહીં.

એ બેડી ઉપર એક પગે કાંઈ ઉભા રહેવાય ?

ટોપલીમાં ચુનો ભરીને લઈ જાય તે ત્યાં જાય ત્યાં તેની નિશાનીઓ મૂકતો આવે.

મોટા ભાઈની વહુએ તૈયાર કરેલા બેડા નાના ભાઈની વહુને ચીળવા જેવા હોય છે.

હાથ આઠો કરીએ એટલે કાંઈ મુરજતું અજવાળું ન ઢંકાઈ જાય.

છેતરાવું ન હોય તો ત્રણ ઠેકાણે જલુસનો ભાવ પૂછીએ.

મેટાસેટ તમારી ગરિબાઈનો વિચાર નહિ કરે અને તમે પાતળા છો તેની દરકાર નહિ કરે (ચીત્રમાં લાંચ આપવા લેવાનો રિવાજ એટલો, બધો ધમધોકાર ચાલે છે કે ત્યાંનાં ગોઝારા કેદખાનાઓમાં દાખલ કરી જનમારા સુધી રીખાવવાનો હુકમ આપનાર ન્યાયાધીશ પણ લાંચ લે છે, લાંચ આપવાથી ગુન્હેગાર છુટી જાય છે અને ન આપવાથી બિચારો માર્યો જાય છે. તેને ઉદ્દેશીને આ કહેવત લખાયલી છે.)

ઝાડ ઉખડી પડે પ્રાણી છાંયડો કયાંથી ?

આંધળાને રસ્તો પૂછ્યો શા કામનો ?

એક ઘરવાળો દિવાલ બંધાવે અને એ ઘરવાળાને તેનો લાભ મળે.

જુગારની બટી ઉપર તમને શ્રદ્ધા હોય તો તમારા ઘરનાર તમારે વેચવાં પડશે.

ભાવ તાંત્રની તકરાર કરને પણ તોલ માટે તકરાર ન કરશો.

માણસના નયિનમાં જે ભાગ ચોખા મેળવવાના લખ્યા હોય તો તે આખો દેશ ફરી વળે તો પણ તેને પુરા ભાગના ચોખા નહિ મળે.

સીધાં જાંઠ ગંધાંથી વહેલાં પડી જાય અને મીઠા કુવા સીધી વહેતા ગળાવના પડે. (અર્થાત્ દુનીયામાં ભડું થાય એના ભોગ છે.)

પોતાના ભાગમાં ઉગારેલું આદુ ખરાબ હોય.

પાધની ઘોડમાં પેડા વગર તેનાં બચ્ચાં ક્યાંથી મળે ?

એક દેકરી બે વાઘને આશરો ન આપી શકે.

જે માણસનું અંતઃકરણ કંચન સરખું નિર્મળ છે તે માણસ મધરાતે પોતાને કોઈ ઉઠાડવા આવે તો તેથી ગભરાય નહિ.

દાંવો છૂટ્યા અને નાણાં ગુમાવ્યાં તે શું કામનું ? (અથવા જે જાત દરગાહ તેનાં જાત દરગાહ.)

આગલા ખારણેથી માણસ વાઘને કાઢી મુકે ત્યારે પાછલે ખારણેથી વરૂ પેસી જાય. (ખરૂં કાઢતાં ઉંટડુ પેસે.)

ખડું જોરથી ઠડાકા ભડાકા થાય ત્યારે ખડું જોછો વરસાદ પડે. (અર્થાત્ ગાન્યા મેહુલા વરસે નહિ અને ભસ્મી કુત્તા કાટે નહિ.)

ઘડપણમાં કામ આવે માટે છોકરા ઉછેરવા, અને દુકાળને માટે દાણા સંઘરવા.

કુતરો પોતાના શેઠનો મિત્ર સમજી શકે.

કરંચલાની દીકરી પક્ષીને ક્યાંથી જન્મ આપી શકે ?

દુર દેશાંવરમાં મિત્ર મળે તે અત્યવશ્ય પછી આવેલા વરસાદ સમાન છે.

વાદળો જતાં રહે પણ વરસાદ રહી જાય છે.

ઉંઘ ન આવે તે પથારીમાં વાંક છે એમ કહે.

જે પાણી વહાણને પોતાની ઉપર તેરવે છે તેજ પાણી તેને ડુખાવી દે છે.

તરવાર વતી દેવતા ન હલાવીએ.

કપડાં નવી જાતનાં આપણને ગમે છે.

એક ગાય ઉપરથી બે આમડાં ન ઉતરે.

કોઈ સોયને બે આંખી ન હોય.

નંદી કિનારે જઈને માછલાં પકડવા ઈચ્છા રાખવી તેના કરતાં ઘેર બેઠે પણ પચી વધારે સારી.

હજાર શીલ્પીકારો ભોગ મળે ત્યારે હજાર ભુલો કરે.

મૂર્ખ પછી પહેલાં ઉડે.

બાટલીવાળાની અસલ કવીનાઇન ટેબ્લેટ ૧ ઝેન; દરેક બાટલીમાં નંગ ૧૮૦.
 બાટલીવાળાની અસલ કવીનાઇન ટેબ્લેટ ૨ ઝેન; દરેક બાટલીમાં નંગ ૧૦૦.
 બાટલીવાળાનું એન્ટ્યુમીક્ષયર મેથેરીઆ તાવ, ઇનફ્લુએન્સા વગેરે માટે દવા.
 બાટલીવાળાની ટોનીક પીન્ક શીક્કા મલ્ટિપ્લે અને મનનંતુની નખલાઈ માટે ગોળી
 બાટલીવાળાનો તુલ્ય પાકીર, ઇનના રસજનું મનન.
 બાટલીવાળાનો રીંગવૅમ એન્ટિમેન્ટ, દાદર, ધોળી ધંચ વગેરે માટે મલમ.

સૂઝળા દવા વેચનારાઓ પાસેથી મળશે અથવા લખો.

ડા. એચ. એલ બાટલીવાળા સન્સ એન્ડ કું. લીમિટેડ.

નં. ૮૯ વરસી મુંબઈ નં. ૧૮.

તારનું સરનામું ડાદર બાટલીવાળા દાદર.

Dr. H. L. Batliwala Sons & Co., Ltd.

No. 87, WORLI, IS BOMBAY.

Telegraphic Address: "DOCTOR BATLIWALLA, DADAR."

ગ્રાંટરોડ વેરથી તમારે મારકીટ વેર ધકેલા ખાતા

જવાની કંઈજ જરૂર નથી.

બમ, જેલી, ખીંકાટ, સારકીન, કોકો, ચાકલેટ, ઇ. વેલ્લી
 તોફી; સેન્ટ, લવન્ડર, કોલોનવાટર, સાબુ, તેલ, હેરચોઈલે,
 ચત્તલતના મેકરોના; જોપાનીઝ અને ચાઈનીઝ કટલરી, તથા ભેટ
 સોગાંટને લાયકની હમા ચીઝો; પેટન્ટ મેડસીનો, અને પરફ્યુમરી,
 મારકીટ ભાવે અમો વેચ્યે છીએ.

પીરોજશા નરશવાનજીની કું

શેઠના ચૌલ, ગ્રાંટરોડ, મુંબઈ.

માલેક:—પરિશા શાપુરજી બેસાનીયા.

જે. ખરશેદજીની કું

(આ કંપની વીસ વરસનાં જીનાં અનુભવીની બાતી દખરેખ હુંડલ ચાલે છે.)

હમારે ત્યાંથી તવસારીની કર્તી, ઘી, ખાંડ, મેવો, દરેકો મસાલો ચાહે, કોથી, સુખડ,

લોખાન, અગર, ખમ્બાના રમકડાં, નવાં વરસનાં તથા બર્દે કાઠો, ભેટ

આપવા લાયક ચીજો; તથા દરેક જાતનો વિભાવતી માલ, પેટન્ટ

દવાઓ, વિગેરે કાફાવત બાવે મલશે.

તાપ્પા ખીલ્દીંગ, રેલ્વે હાટલની સાંમે, ચનીરોડ જંકશન મુંબઈ.

એક જ ભૂલ હંદગીની ધૂલ.

એક વારતા.

અનુવાદ—Queen Anis.

પ્રકરણ ૫ મું.

આર્ન ધૂંકલું ધર્માત્મ.

પ્રીય વાંચનાર, આર્ન ધૂંકના એક સુદર ગામડાંમાંના એક નાના બંગલા તરફ તારી નજર દોડાવ, કે જે સુદર પુલ ફ્લોથી લચી પડેલા બાઉ અને છાંદવાઓથી ઢંકાયેલો છે.

લગભગ દશ વાગતાનો વખત હતો, કે જ્યારે એક નાના સોભાવમાન ગ્રામ-કામાં તેમણે ઉપરનાસ્તો તૈયાર પડેલો હતો કે જે પોતાના પરોણાઓની વાર લેતો, અને તે ઈંગલીશ કુટુંબની સુખ-ચાંતીનોજ ભાસ આપતો હતો.

ખાશુ હલવેથી ઉઘડ્યું, અને એક અતી રૂપાળી છોડી, (તે ઘરનો એકપુરો ચેરાગ) દાખલ થઈ. જ્યારે તેણી દાખલ થઈ, ત્યારે તેણીના સુદર લગ્નમાંથી ગાયબના સંદેહો બહાર પડતા હતા, જ્યારે તેણીની સુદર મોટી પ્લુ આંખોમાંથી ખુશાલીના ચમકાર બહાર પડતા હતા, અને ઈચ્છાથીવાર વાળનાં કુવડાં હવામાં જેલ કરી રહ્યાં હતા. તેણીના અહો નામુક અને શરીરનો બાંધો પુરેપુરો સપુર્ણ ઘરાયો હતો, કે જેણે તેણીની જાતીમાં કવચીતજ માલમ પડતો.

તેણી મરાયા રેમર હતી. તેણીના ત્યાં દાખલ થવા પછીની થોડીક પળોમાં તેણીના માથાપ ત્યાં દાખલ થયાં, અને ત્રણે જણે નાસ્તો કરવો શરૂ કર્યો નાસ્તા દરમ્યાન તેઓની મુખ્ય વાતચીત એક ચોક્કસ બાબદ માટેજ હતી. તે એ કે, ડોઠ રેમરનો એક પગારદાર પાદરી કેટલેક વરસે નોકરી છોડી જતો હતો, કે જે પોતાની નોકરી દરમ્યાન ઘણેજ મહેનતું અને પ્રમાણીક નીવડ્યો હતો. હવે ત્રીં રેમરને ચીંતા ઉપજી, કે તેનાજ જેવો એક મેહનતું માણસ ક્યાંથી સોધી શકેલો? તે માતા અને દીકરી તેમને કાંઈ કાંઈ સહાય આપતાં હતાં તેટલાં તેમનો ચાકર ડોઠ રેમરને નામના યે કાગળો લઈ દાખલ થયો. તેમને ખાતાં ખાતાંજ

ઇતેભરીથી ચરમે ચઢાવે. અને એક કાગળ વાંચવા માહ્યું, વાંચી રહેવા પછી તરતજ તેને પોતાની બેટી તરફ બેથું અને બોલ્યો, “મરાયા, તારા હાથની માગણી થઈ છે.”

તેણી ફક્ત તેમના બોલો તરફ બેઠરકારપણે હસી.

“આ કાગળ”—(ખંખાર) મારા એક મીત્ર તરફનું છે.”—(ખંખાર)—“એ આજે મારા ગળાને શું થયું? કોણ બોલે?” ડાઁ રેમરે કહ્યું. ખરીવાતતો એ હતી કે તે જરા ઉશ્કેરાયેલા હતો. “એલીઝાબેથ, જરા મને એક બીજું કપ આ આપ.” અને વધાર્યું, “આ કાગળ મારા મીત્ર ડાઁ ગોરનું છે.”

આ નામ સાંભળી મરાયા બેચખત્યાર હસી પડી, અને બોલી. “પપા! મને ડાઁ ગોર તમારા ફ્રેન્ડ તરીકે ગમે છે, પણ મારી સાથ પરણવાને માટે તો બહુ બુદ્ધા છે. તમારા કરતાં પણ મોટી ઉમરના.”

“હા, તે લગભગ પચાસની લસ્ટીમાં આયોચ ખરો,” તેને હુકારો પૂર્યો, “તો પણ તે તારે માટે મુંઢર માગણી કરે છે. વળી તે આપણો વડો ધર્મશુદ્ધ છે.”

“ઓ! હું કેવું ઇચ્છું છું કે લોકો એ બાબદમાં મારી દીકરીનો ખીજો છોડે. સાદું. મારું એ એક પુરૂં બચ્ચું છે. મારે એને હવડાં પરણાવીજ નથી. તંમે લોક માટે એને મારી પાસથી છીનવી લેવા માગો છો!” મીસીસ રેમરે અધીરાં બોલી પૂકારી હતી.

“મરાયા, હું શું જવાબ લખુ? તું એ કાગળ વાંચે તો દીક.”

“પપા! તમને શું લાગેય? હું તો કદીથી ડાઁ ગોરને મારા ખાનદા તરીકે આહી શકું નહીં. તમારે બેઠરે તે સભ્યતાપૂર્વક જવાબ લખી વાળજો.”

હવે તે વાત પકતી મુકાઈ. અને ડાઁ રેમરે બીજું કાગળ ઉખેડ્યું, અને વાંચ્યું. “ઓ! આ તો મારા બુના શિક્ષક તરફનું છે, સાંભળેય કે એલીઝાબેથ! તે લખેયકે, એક તેનો ફ્રેન્ડ કે જે બચારો મરણ પામ્યો છે, તેનો એકનો એક દીકરો કે જે હોશીઆર અને કેળવાયેલો છે; તેને હું એક પાદરી તરીકેનું, શિક્ષણ આપી શકીશ કે નહીં?”

“આ એક કેવી ખુશ ખબર, બહાદા!” મીસીસ રેમરે બોલી. “આ તો તમને બેઠરું હતું તેવુંજ મહ્યું. પણ તેનું નામ શું?”

“નામ?” તેને કાગળમાં બેઠું કહ્યું. “આરથર એક. આલ એબી દીકર થયું. મને બેઠરું હતું, તેવુંજ આંધરું મળી ગયું. લાલ એનો, તુરત જવાબ લખી નાખું.”

“પેલાં બીજાં કાગળનેબી પપા!” મીસ રેમરે યાદ આપી.

“બીજું કાગળ?” તેને અજાણ્યેથી પૂછ્યું. “અરે હા ખરા, મને તો તેની યાદજ નહીં આવી. દીક છે, તેનો પણ રસ્તો ધરો.” અને આવી રીતે તે વાત ત્યાંજ અટકી.

ખીલ સવારે તેઓ ત્રણે જણ કલોસફીક ગયાં, જ્યાં તેઓએ દેવળને લગતા ખંગલામાં ઉતારે લીધો. તેઓ જઈ પુગવાની બપોરે ગોઠવણ મુજબ તે કોઈ જવાન આરથરુ ચેજ પણ આવી પુગ્યો.

જેવો તેને રેક્ટરીમાં પગ મુક્યો, કે મરાયાજ તેની સામે આવકાર આપવા આવી ઉભી, કારણ તે વળતે મીં અને મીસીસ રેમર ઘરમાં હતાં નહી. પહેલીજ નજરમાં મરાયાના મગજ ઉપર તે જવાન માટે સારો છાપ પડેલો. તેનો મરદાનગી ભર્યો દેખાવ, ઉચી પેશાની એ મધ્યુ તે એક ઉચ ખાનદાનથીજ ઉતરી આવ્યો હોય તેવું લાગતું હતું. તેની વાતચીત કરવાની રીતભાત સામાનું મન છતી લેવાને પુરતી હતી, અને તેથીજ મરાયાની તેની તરફની લાડી લાગણી માટે નવાઈ જેવું હતુંજ નહી.

મરાયાજ નહી, પણ જ્યારે તેણીના માળાપ પણ જ્યારે રેક્ટરીમાં પાછાં ફર્યા અને તેની મુલાકાત લીધી, કે તેઓને પણ તે જવાન જોતાં સાથે ગમીજ ગયો. અને આ રીતે તે ઘોડા વખતમાં તો સઘળાંનો માનીતો ધર્મ પડ્યો.

વળત વહેવા દાગ્યો, અકવાડીઆ અને મહીનાઓ કયા પસાર થઈ ગયા, તે મુખ્ય કરી મીં ચેજ કે મીમ રેમરને તેનો ખ્યાલ પણ નહી હતો. કારણ તેઓ એકત્રેકની સગત અને ખ્યાલમાં સુખી હતાં. વળતના બહેવા માથ તેઓ વચ્ચે દોસ્તી બંધાઈ, અને પછી જેમ સાધારણ રીતે જાનેચ તેમ તે દોસ્તીએ ઘોડાજ વળતમાં પ્યારતુ રૂપ પકડયું.

પ્રકરણ ૬ હું.

તે એક એમીલ મહીનાની સાંજ હતી, કે જ્યારે મીં રેમર ગાઉટથી ચકડી ગયેલો પોતાના ખીજાના ઉપર પડ્યો હતો તે લગભગ ૧૫) દિવસ થયાં એવી ને એવી હાલતમાં હતો, કે જેથી તેનાથી ચાલી હાલી પણ શકાતું ન હતું. મીસીસ રેમર પણ તેણીને ચેન નહી પડવાથી ઉઠી, અને પોતાનું શુકવાતું લેવાને જમવાના ઓરડામાં દાખલ થઈ.

જેવી તેણી ત્યા દાખલ થઈ, કે તેણીની સીધી નજર ખારી બહાર પડી, અને તેણી એકદમ ચોંટી. એવું તે તેણીએ શું જોયું? તેણીએ મીં ચેજને પોતાની બેઠી મરાયાના ગતાં આસપાસ હાથ વીટાળી ધીમેથી વાંતો કરતાં દીઠો.

જે તેણીએ એક રીંછને જેને પોતાની દીકરી આસપાસ પડેલો જોતો તોણી તે એટલી ચોંકતો નહી, અને તેણીની મરજી ઉપગત પણ તેણીથી યુમ પડાઈ ગઈ. તે યુમથી કરી મીં ચેજની મુઠી ઉગડી. અને ચાકીને તેને પોતા પાસથી ચીસ રેમરને છુટી કરી.

તેને કાંઈક ખુલાસો કર્યા વગર છૂટકો હતોજ નહી. જેથી તેને પોતાનો સઘળો ચાર, આશા, તે કેટલી હદે મરાયાને ચહાતો હતો, તેણીને તે ભવિષ્યમાં પોતાની માગ્યજી બનાવવા ઈચ્છતો હતો તે સઘળું કહ્યું. પણ નહી. મઘળું ફેકટ હતું. મીસીસ રેમર એટલી બધી તો ગુસ્સે થઈ ગઈ હતી, કે તેણીથી એક શબ્દ પણ તેને પાછો વાળી ચકાયો નહી.

તેણી એકદમ ડાં રેમર આગળ દોડી, અને સઘળી બીના રહતી અશ્વમે જણાવી, તે પાદરી કે જે આગળ જણાવ્યું તેમ ગાઉતથી અકડી ગયો હતો, અને ઉઠી બેસી શકતો નહી હતો, તે પણ જ્યારે આ ચૈત્રવતારી બીના સાંભળી, ત્યારે એકદમ બીછાનાપર ઉઠી બેઠો, અને ગુસ્સાથી મીસીસ રેમરને તે, પોરીઆને પોતાની આગળ મોકલી આપવાને હુકમ કર્યો.

મીં એક દાખલ થયો. તેને સમજાવા માગ્યું, પણ ડાં રેમરના બેઠામાં કાંઈ ઉતર્યું નહી.

“તારી સુધ ઠેકણે છે કે છાકરા?” તેને આશ્ચર્યને સમજાયા પછી ખુબ પાડી.

“હા સાહેબ.” તેણે કાઠથી જવાબ વાળ્યો.

“મને નહી લાગતું કે હોય,” ડાં રેમરે તાણે મારતાં કહ્યું. “તું ખાનદાને સલાહ વિસરી ગયેય છાકરા, તુ શુ જાણતો નથી, કે મરાયા, મારી બેટી એક પેનશનર પાદરીની દીકરી છે.”

“હું તે સઘળું કબુલ કરુંય સાહેબ, પણ તનેથી સુલેલા લાગેય કે હું પણ એક ઉચ કુટુંબથી ઉતરી આવેય એ કે મારી હાલની સ્થિતી એક નાના પાદરી તરીકે મીસ રેમરને બીલકુલ લાયક તો નથી” તે પણ સાહેબ હું કાંઈ હંમેશા એવીજ હાલતમાં ચોડાજ રહેવાતુ છું?—હું માર્—”

“બસ સાહેબ બસ,” ડાં રેમર વચ્ચે બોલી બિડ્યો. “હું ધારૂય ત્યાં સુધીતો તમને મુદ્દલથી વધવાના ચાન્સીય છેજ નહી, અને તેથી તમારે એ ખ્યાલજ પડતો સુકવો પડશે.”

“અરે સાહેબ!” આશ્ચર્યે ઉરકેરાઈને ખુબ પાડી. “મને આગળ વધવાના ઘણુ જોગ છે, મારો કાકો બહુ પૈસાવાળો છે, તેમજ મારા ઘણા મીત્રો છે કે જેઓર્ન મદદથી હું ધણે જલદી આગળ પડી શકશ. પછી સાહેબ, હું તમારી છોકરીની હાથની માગણી કરવાની આશા રાખુંય.”

“કદીથી નહી સાંહેબ, તમારૂં બોલવું કદંજુ છે.”

“અરે પણ ડાં રેમર, મને—”

“નહી. કાંઈથી નહી, સાહેબ, તમે ફરીથી કોઈથી દીવસ મારા મકાનમાં પ સુકશે નહી. તમારે ફક્ત મોટા ચેલા તરીકે મને દેવળમાંજ મલવું.”

મીં એક ઓરડો છેડી, એ બેઠેયો, કે સાંમેજ મરાયા રહતી અને ધુજ મળી. “અરે આશ્ચર્ય! શું બળ ?”

“હાલતો તદન આશા વગરનીજ વહાલી. તારા પપા તો સાફ નાજ કહેય, અને આપણા લલ્લાને માટે હાલતો આપણે છુટાં પડવુંજ ભેખે કાંઈ નહીં વહાલી, લવિષ પર સખુરી રાખ, ખુદા આપણા સાગા પ્યારનેજ મૃતેહ બક્ષશે માટે હાલતો આપણે થોડા વખતને ખાતર છુટાં પડવુંજ ભેખે સલામ મારી વહાલી, આપણા પાછા એક થવાનો વખત આવે ત્યાં મુઘી તો છેલ્લી સલામ. ખોદા તને હમેશ મુખી રાખે.”

તેજ વખતે તેણીના ગાપે તેણીને હાંક મારી.

તેણીના મુખમાંથી એકાએક દુખની ચીસ મુકાઈ ગઈ, કે જ્યારે તેણીનો દુખાવજ ખચીત દયા ઉપજાવા લેગ હતો. આખમાંથી ધોધમાર પડતાં આંસુ સાથે તેણી તેને વળગી પડી. “ઓ આરથર વહાલા તારા વગર હું ખચીત મરણ પામીશ.”

પણ નહીં ગીઠ ચેર બરાબર જણતો હતો, કે જેમ તે તેણીની પાસે વધુ થોભશે તમ તે જાનેનું દુખ ઘેવડું થશે. જેથી તે મક્કમ રહ્યો અને તેણીને છેલ્લીજ વાર હેયા મરમી આંખી, તે આરડો છોડી બહાર પડ્યો.

મરાયાએ મુઘી ખોલી દેતાં જગરે તેને મક્કન છોડી જતો ગારીના કાચો વાટે બેઠો, કે તેનાં છોડી જવા સાથજ જાણે તેણીનું જગર ભાગીને ભૂકો થઈ જતું હોય તેમ લાગું. એવી હાલતમાંજ તેણી થોડીક પળ ઉભી, કે ફરી તેણીના આપનો ફરડો માદ ખોલાવતાં સલાખાયો.

“અરે હું ખચીત મરી જવશ, ખોદા મને આ દુખમાંથી છોડવ!” તેણી નીચસીધી બરખડી, અને પોતાના ગાપ આગળ ગઈ.

અને ખચીતજ, તેણી આ ટકેજ મરી જતે તો લાખો ફરજને ઠીક થતે, કે હવે પછી તેણીના નશીબમાં જે બેવાનું હતું તેમાંથી તેણી છુટતે.

પ્રકરણ ૭ મું.

શું હવે પણ હું આશા નહીં રાખું ?

મહીનાઓ પસાર થવા લાગ્યા, ક્લૌસર્ડમાં આવેલા પોતાના બંગલાની એક બારીએ મરાયા રેમર પોતાના નાતવાન હાથોમાં માથું નમાવી વિચારમાં બેઠી હતી.

ગયા એપ્રિલ મહીનાના જનાવેએ તેણીનામાં પ્રધ્વળ ફેરફાર કર્યો હતો. જવાન આરથર ચેરથી તેણીને જે રીતે છુટી પાડવામાં આવી હતી, કે જે જખ-રીનું પરીણામ તેણીની તદરોસ્તીના નખોદમાં આવ્યું હતું તેણી તદન નાતવાન અને અગદત થઈ ગઈ હતી.

આખરે તેણી પોતાના માળાપની મરજીને આધીન થઇ હતી, કારણ તેની એક એટલી તો તાબેદાર છોકરી હતી, કે તેણીએ એકબી હુપુ કાગળ મીં એક પર લખ્યું નહી. અથવા તો તેને મળી નહી, પણ તે બુદ્ધિમંતુ દુઃખ છુપી રીતે અંદરને અંદર જ ગમતી, કે જે શુભચુપ ગમવાના પરીણામથી તેણીનું હારગણાતું આદ્યું. ડાકટરે તેણીને કોઈ પણ ચોક્કસ દુઃખ છે એમ કહેતાજ નહી, અને આવી રીતે અઠવાડીયા અને મહીનાઓ પસાર થવા લાગ્યા, કે જ્યારે લોકો તેણીના હાલ જોઈ એમજ બોલવા લાગ્યા કે હવે તેણી કાંઈ વધુ જીવે નહી.

તેણીની માતા વારંવાર ડાં રેમર આગળ શુંકણ મંડેયે પડી પોતાના ગરબાને એક પુરા ચેરાગને બચાવી લેવાની અરજો કરતી, પણ નહી, તે ધાતકી માપના લેખમાં કાંઈજ ઉતરતું નહી. તેને જાણે લેવાને આંખજ નહી હતી, એટલો તે હયા મુનો ગની ગયો હતો. અને જવાબમાં એકજ પીજન કરતો, કે, વખત જતાં પોતાની મેળે તેણી પોતાનો ગમ વિસરશે.

એક દિવસ ડાં રેમર જ્યારે પોતાના ચોરડામાં બેસી વાંચતો હતો, તેટલાં એક નોકર અંદર દાખલ થયો, અને કહ્યું. “તમને મીં એક મળવા માંગે છે, સાહેબ!”

“કોણ?” ડાં રેમરે ઉઠતાં અચરતીથી પુછ્યું.

“મીં એક, સાહેબ.” તેણે ફરીથી કહ્યું. “તેવણ લાયબેરી રૂમમાં બેઠા છે.”

ડાં રેમર ખડખડતો ખડખડતો જ્યાં મીં એકને બેસાડવામાં આવ્યો હતો. ત્યાં ઘણાજ કરકા દેખાવે દાખલ થયો. પણ તે જવાન તો કશાંમાજ હોય નહી તેમ તેને જોઈ હસતે ચેહરે ઉભો થયો.

“તમારું હયાં શું કામ પડ્યું સાહેબ?” ડાં રેમરે ગુસ્સાથી પુછ્યું.

“સાહેબ, હું તમારી પાસે થોડા દિવસની રજા લેવા આવ્યો છું. ગઈ કાલે બપોરના મને એકાએક મારા કાકા તરફથી અની શોકજનક ખબર મળીય, કે એવણનો એકનો એક દીકરો એટલે મારો કબીન ડરહેમ એક, કમનશીબી ભોટમાં ફરવા ગયો, ત્યાં અકસ્માતીક ભોટ ઉંધી વળવાથી તે બીચારો ડુબી મરણ પામ્યો છે. અને તેટલા માટે મારા કાકાએ મને એકદમ તેવણ તરફ ઉપડી આવવા લખ્યું છે.”

“મારી સગવડતાના વિચાર વગર?” ડાં રેમર તરફથી તરારો થયો.

“પણ સાહેબ, લઈ ચલાવુંજ પડશે. મારું ત્યાં કદાચ અગત્યનું કામ હશે. કારણ હવે હું તેમનો વારેસ થયો છું.”

“શું” ડાં રેમરે કાંઈક અજાણ્યેથી અને ગભરાતની લેદી ભુમ પાડી.

“હા સાહેબ હવે હું મારા કુટુંબની સઘળી એસ્ટેટ અને ડરહેમ પાકના વારેસ છું, કારણ મારા કાકાના હવે બીજાં કાંઈ પણ છોકરાં નથી, મારો બુદ્ધાજ સાહેબ છે કે એ મારા જવાન બહાલા પીત્રાઈના કવળતાના મોત માટે હું કેટલો દીલગીર છું...તો પણ—તો પણ સાહેબ, હવે હું ધાર્ય કે—કે—”

“કે શું સાહેબ ?” ડો. રેમરે વચ્ચે પૂછ્યું.

“જે કે મારે એ વાત હવડાઃ કાઢવી પણ નહીં જોઈયે, કારણ હજી તો મારા પીત્રાર્થના સળ પર ઠંડી માટી પણ નથી પડી તોપણ સાહેબ હવે હું આશા સમુદાય કે તમે મારા પાછા આવવા પછી મીસ રેમરને મળવા દેશો. મેં સમજ્યું કે તેણી ઘણીજ સીક હાલતમાં છે ?” તેણે ચાલી દુઃખી સાદે પૂછ્યું.

“મીસ રેમર સારીકાની છે. હું તમને રજા આપું છું. તમે જોડાસક જાઓ, અને મારી તરફથી મી. બેઝને હીલાસો દેશો.”

આ બનાવ પછીના થોડે દિવસે આરથર પોતાના કાકાના ઘરથી પાછો ફર્યો, અને મરાયાના બાપ આગળ તેણીના હાથની ફરીથી માંગણી કરી, કે જે હવે તો તેની તરફથી મોટી ખુશીથી જીવવામાં આવી.

તે સીધો મરાયાના રૂમ તરફ દોડ્યો. કે ત્યાં તેણી આ સઘળા બની ગયેલા બતાવોથી તદ્દન અજાણ દુઃખી જીવરે ઇચ્છીએ પર પડી હતી.

આહ! આખરે તેઓ મળ્યાં. નવ મહીનાના જુદાઈ પછી પાછા મળ્યાં. જેવો આરથર એરડામાં દોખલ થયે, કે તેના પગલાંના અવાજથી તેણી ચોંકી, અને પાછળ ફરી જોતાં પોતાના વહાલાને ઉભેલા જોયો, કે જે દેખાવ માટે તેણીને આડહો વટીક ભરોસો નહીં આવ્યો, કે તે ખરો બનાવ હતો કે સ્વપ્નો. પણ નહીં, આખરે તેણીને ખરી વાતની માહિતી થઈ; અને ઘડીલર પોતાના બાપનો સખ્ત હુકમ પણ ભૂલી ગઈ, અને નાતવાન લથડતાં પગલાંએ થોડાક કદમ આગળ વધી, એક પણ ઘોલ ધોડયા વગર તેના હાથમાં સુધી જોડી દગલો થઈ પડી. તેણીની નળગી તળીએટ માટે અચાનુથી મુલાકાત કરવાની શક્તિ બહુ યઈ ગઈ હતી.

પ્રકરણ ૮ મું.

કીના.

હવે આપણે દેવેન્યા સ્થાપન તરફ વળીશું. આપણે જોઈએ તેણીને પોતાના મા બાપ સાથે સંસેરમાં છોડી આવ્યાં હતા, પણ હાલ તો તેણી લડન આવી વસી હતી.

મહીનાના મહીના પસાર થઈ ગયા હતા. પણ ડરહેમનો કાંઈ પણ ખતો હતો નહીં. તેણી પણ રાતને દિવસ તેનાજ વિચાર કરતી થોડી માંદકે ફરતી. રાતના પણ તેણી શાંત ઉઘે ઉઘતી નહીં. અને કદાપી જો આંખો મીચાતી, તો તરતજ નમર સામું મી. ડરહેમનાજ સ્વપ્ના બડ રહેતા. એવી રીતે તેણી તદ્દનજ એક સાર જીવનીએ જીવતી હતી.

વાંચનારે અત્યાર આગમચતુર્થ બેઠું લીધું હશે, કે આરથર ડરહેમ અને આરથર એક એકજ પુરૂષ હતા, પણ અત્રે એક બીજી બીના પણ બાણવી અગત્યની છે, કે મીસીમ રેસર મીઠ ગ્લાઈનની બેન થતી હતી, પણ તેઓ વચ્ચે પત્ર વહેવાર થોડોજ હતો અને તેજ પ્રમાણે જ્યારે મરાયાના લગ્ન આરથર ચેર્ગ સાથ નક્કી થયા તે વખતે મીસ રેમરે પોતાના ભાઈ મીઠ ગ્લાઈન અને તેના કુટુંબને લગ્ન વખતે હાજર રહેવાને આગ્રહથી આમત્રણ કર્યું.

આ વખતે મરાયાની શું હાલત હતી? વાચનાર તું કલ્પી પણ નહી શકે એટલો સરમ રેસર તેણીનામાં થયો હતો. ઠીકની સીઝનમાં તેઓ ફરી આનંદુક ગયાં હતાં, કે જ્યાં મીઠ એક તેણીની નઝદીકનો નઝદીક હોવાથી તેણીના મુખની સીમાજ નહી હતી તેઓના લગ્નની કીયા એપ્રીલ મહીનામાં થનાર હતી, જે જે વખતે કોણને નોતરવાનાં હતા તેના નામ જ્યારે મરાયાએ પ્રકુલ્લીત જીગરે આરથરને કહી સંભળાવ્યા; ત્યારે તેમાંના એક ચોક્કસ નામે તે કાંઈક ચમકયો.

“ગ્લાઈન? ગ્લાઈ?” તે પુકાર્યો. “મરાયા, બહાલી, એ તાર કોણ મશું થાય? તેઓ કયા ગામના રહેવાસી છે?”

“કોઈ ચોક્કસ ગામના છે એમ તો કાંઈજ નહી, પણ હાલમાં તેઓ લંડન રહે છે.” તેણીએ તેના આ ઉશ્કેરાટ માટે લગભગ અચરત થતા જવાબ વાલ્યો.

“લંડનમાં? શું તું ગરેબર બણેચ બહાલી?” તેને કાંઈક છુટકારાનો દમ એથતા પાછુ પૂછ્યું.

“કાંચ, તમે તેવણને જોળખોચ શુ બહાલી?” તેણીએ આતુરતાથી પૂછ્યું.

“નહી, નહી. પણ મારો કોલેજ ફ્રેન્ડ એજ નામે હતો, તેથી હું બાણું જે તુ તેનાજ કુટુંબને માટે જોલેચ કે કેમ.” અને તે વાત ત્યાજ અટકી.

“નહી, નહી. આપણને આનંદુક જેવાની કાંઈ જરૂર નથી.” લેવેન્યા કે જેણીને તેના પુર્ણ તરફના લગ્નના તેડાને માટે વાકેફ કરી, ત્યારે જીમ પાડી ઉઠી. “આપણને એ પાઠરીના કુટુંબ સાથે લાગેચ વળગેચ શું જે તેની વાત?” તેણી પાછી પોતાની અસલી ઢપ પરજ ઉતરી પડતા ગાંડુ ઘેલુ યકવા લાગી, આ ગરીબ બિચારા માળાપ, તેણીના આ ઘડક ધુલ્લરથી બીહીને નહીજ જવાનો વિચાર કર્યો. પણ તેણીની પેલી આગલી વીશ્વાસુ દાસી ડોળમન, કે જેણી હજી પણ તેણીના વિશ્વાસમાંજ હતી, તે તેણીને સમન્તવવામાં ફતેહ પામી, અને તેઓ લગ્નની ત્રણ દિવસ આગમચ આનંદુક આવી પહોંચ્યાં.

“ઓ ખુદા! તું કેટલી શ્રીકી અને સાતળી છે?” તે પીત્રહો જ્યારે એક એક સાથ મળી ગઈ, ત્યારે મરાયાએ દીલગીરીથી તેણીને પુછ્યું. “હું તો તને હુમેશ કાંઈ બુદ્ધાજ રૂપમાં લેવાની આશા રાખતી હતી.”

“હવે એ વાત જવા દે, બહાલી બહેન, ને મને તારા લાવધ્યના લરથાર વિષેજ કાંઈ કહે. શુ તે જીમસુરત છે? તેનું નામ શું?”

“તેવું નામ આરથર છે; બહાલી.” મરાયાએ જવાબ વાળ્યો.

“આરથર! આરથર!” લેવી-ચા લગભગ દીવાના તોરથી પુકારી ઉઠી.

“ઓ શું છે બહેન? શું તને એ નામો ગમતું નથી?”

“મને નહીં ગમતું!” તેણી પોતાના મનમાં ઘરબડી, ત્યારે તેણીની આંખો આંસુથી તરહતી. “ઓ સુદા! મને બીજું કયું નામ એટલું બધું ખ્યાલ છે!”

લગભગ એક દિવસ આગમચ મીઠા ચેરની પણ આર્નજીક આવી પહોંચવાની વકી હતી, કે જે પાંચ છ દિવસ લેખતું ઠરતું વસાવવા માટે લંડન ગયો હતો. લગ્ન વખતે પહેલા મજાયાને માટે જે હારની વરદી કરી હતી તે પણ આવી પુખ્તો, કે જે સર્વ જણ હાથમાં લઈ ઉલટથી લેવા લાગ્યાં.

“ઓ, પણ અંદર ચોરે-ચોર પુલો ક્યાં મોકલ્યાં?” મરાયા તે હાર લેઈ પુકારી ઉઠી, કે જેમાં બચીતજ કાંઈ નજર ચુકથી તે પુલો મૂકવાના વિચારમાં ગયાં હતાં.

“પણ હવે કાંઈ એ પાછો મોકલવા જરૂર નથી પણ વળત હાથમાં રહ્યો નથી બહાલી બેટી.” મીસીસ રેમર બોલ્યાં. “કાંઈ નહીં, તું દીલગીર ના થા. આપણે આપણીજ માલણને કહીશું તો એમાના ઘોડાક કુસો લાવી આપશે, જે આપણે એ હારમાં મોકલી દઈશું. તેણી મોકલી હતી કે, આજે તેણી પાસે ગાંધી બતના પુલો તાજા આવેલાં છે.”

“અરે ગરીબ બિચારી!” મરાયા દીલસોલથી ઘરબડી. “હું બચીતજ કહું, કે તેણીએ આ આપણે ત્યાંના ગનાયને માટેજ એ બધાં પુલોની વરદી કરી હશે, કે આપણે એની પાસે મંગાવશું. કાંઈ નહીં મર્યા, ત્યારે તો એની પાસેથી બધાંજ પુલો લઈ લેજો, કે તેણી ખુશી થાય.”

ગોડવણ મુજબ બેચેનના ત્રણ વર્ગે ખાણ પછી તે બંને નરણ લોન્ડન મીસીસ રેમરને મીસીસ ગ્લાઈનને પુલો લેવાને માટે ગાંધી જોડણી બહાર પડ્યાં, ત્યારે તે બંને સાંજા બંનેની વાતે વળ્યા. આથી તે બંને પીચાઈએ એબલી પડી ત્યારે કાંઈક રૂમમાં બેસી વરસો દરમ્યાન તેઓ વચ્ચે શું શું ગનાવો બન્યા હતા, તે એકબેકને દરશાવવા લાગ્યાં.

આની રીતે બે ત્રણ કલાક ગળી ગયા. યોગસન પણ આવડેથી પાતામાં નોકરો આજે બેસી ગયાં ઉડાવતી હતી, તેટલાં એક હુસારીની ગાંધી ધસારાગધ દુરથી બેચાઈ આવતી તેના દાને સંજાઈ, અને હજી તો તેણી ગાંધીએ લેવા લાયક, તેટલાં તે ગાંધી તે રેકટરીના દરવાજા આગળ ધોલી, અને અદરથી એક જવાન એકેજ કુદકે ધસારાગધ ગાંધીમાંથી બહાર પડ્યો.

“અરે! આ તો મીઠું ડરહેમ છે! શું હું ખરી નથી ત્રેવત?” તેણીએ તે જવાનને લેઈ એક અત્યંતની આચકાથી બેટી પૂછ્યું.

તેને પણ ખારી બહાર ડોકું કાઢ્યું, અને લેયું. “હું તો મીઠું ચેત્ર સિવાયે કોઈ પણ બીજાં આમામીને દરવાજા આગળ જોઈ શકતો નથી!” તેણે જવાબ વાળ્યો.

“ત્યાં, ત્યાં જો પેલો પ્રહસ્ય, હયાં આપણા ઘર તરફ ચાલી આવેય તે. ખચીત તેવણુ મીઠું ડરહેમજ છે.”

“ખાલી ક્રેકટતું માથું નાં ખા. ડોળસન, હું કહુંય કે એ તો મીઠું ચેત્ર છે.” તે બાળરચી ગુસ્સાથી ચીરડાઈ ઉઠ્યો,

“પણ હું એમ પુછું કે એ જવાન હયાં શા માટે આવેય?” ડોળસને જાણવા માંગ્યું.

“હયાં શા માટે આવેય? કાય, નહી કાંય આવે? એવણુ તો મારી મીસી-ખાખા મસાયાનો અદરાયલો ભગ્યાર છે.” તેને કાંઈ જાણ્યેમીથી કહ્યું.

“ઓ! ખુદા મારી મદદે આવે!” ડોળસન તેને કાંઈ બોલ્યો હતો, તે સમ જતાં ચોક્કીને પુકારી ઉઠી. “શુ ત્રેવર્સ, તુ એમ તો નથી કહેવા માગતોની કે આ શખસ નીસ રેમર સાથ પરચુનાર છે?”

અને ભેળાંમાં વાડ આવતાં તેનો જવાબ વટીક સાંભળ્યા વગર તેણી ફરસર ત્યાથી દોડી, અને પ્રેક્ટિકાસ્ટ રૂમમાંજ તેણીએ મીઠું ચેત્રનો સામી થઈ હાથ પકડી અટકાવ્યો, તે ચોરડાને બે દરવાજા હતા, કે જેમાનો એક આગલા રૂમને લાગતો હતો, જ્યારે બીજો કાંઈનીંગ રૂમ સાથ જોડાયેલો હતો, કે જેમાં મીઠું ગ્લાઇન અને ડાઠ રેમર ટાહેદા ચવાવતા હતાં. તે ચોરડાનીજ બાંધણી એવી હતી, કે ત્યા જેબી કાંઈ વાતચીત થતી, તે સઘળી બીજા ચોરડાઓમાં પરગરી સમજાતી હતી.

“અરે—કોણ—તું ડોળસન?” જેવો તેણીનો હાથ તેના પર પડ્યો કે તે ચોક્કીને લગાર શીકા પડતાં પુકાર્યો. “અરે! તું હયાં કેમ આવી લાગી!”

“કદાચ એક ક્રીસ્તાની બગ્ગટચીજ મારે છે.” તેણીએ નેણુ જમાવી પુછ્યું. “ઉલટું મારે તમને પુછવું જોઈયે, કે તમે મારે માટે હયાં આવ્યા છે, કે જ્યારે મીઠું ડરહેમ તમને તો મહીનાઓ અગાઉથી મીસે ગ્લાઇન સાથ સંબંધ રાખવો હતો.”

“અરે, ડોળસન, એટલું મોટેથી ના બોલ, તારો સાદું કદાચ આસપાસ સંભળાશે. એ તો બધું અગાઉના વખતમાં થયું હતું, અને હવે તો સદાનેજ માટે દતાયું છે.”

“એ બધી તમે દાડીદારી અસલવારેની વાત, ગઈ ને નટી ગઈ કરો છો. સાહેબ તે મારે માટે હશે પણ તેણીને માટે તો નહીજ.” તેણીએ ગુસ્સાથી તારાફ કર્યો. “તમે બરોબર જાણોય કે તેણીનો ખ્યાર તમે મેળવ્યો હતો. અને ખુદાને ખાર કસમ નોંધાવ્યા હતા કે તમે તેણીને પરણશો. અને હજી પણ તેણીનેજ પરણવું પડશે.”

“અરે પણ ગાંડી. એય કાંઈ બને! ત્યારે તો હું એક નાદાન બેદરકાર છોકરો

હતો. અને તે વખતે જે કાંઈ માંડુ થેલું જોવાયું હોય, તેનો કાંઈ હવડાં દંડ લેવાનો છે? હું મીસ ગ્લાઈનને માટે સીલગીર છું, પણ મારો કાંઈ આરો નથી. મારો હાથ છોડ, ડાળસન”

“જ્યાં સુધી મને તમે તેણીના માટે કાંઈ પણ કરવાની ખાતરી આપો નહીં, ત્યાં સુધી તો હું તમને છોડીશ નહીં.”

“હું તને કંઈ પણ આશા આપી શકતો નથી બાઈ, માટે તું મારો પીછો છોડ.” અને એટલું કહેતાં તે તેણીનો હાથ છોડવા લાગ્યો, પણ આમું તેણીએ વધુ મજબુતીથી પકડ્યો,

“હવે ફક્ત એક જ રસ્તો બાકી છે સાહેબ, અને તે લગ્ન છે. તમારે તમારું વચન પાળવું પડશે અને તેણીને પરણવું પડશે.”

“છટ, છટ, એવી માંડી ઘેલી ગકવાટ છોડી દે ને મારો હાથ છોડ, નહીંતો મને મળતી વાપડવી પડશે.” તેને ગુસ્સાથી જીભ પાડી.

“મેં સાંભળ્યું કે તમે મીસ ગ્લાઈનની કઝીન મીસ મરાયા સાથે પરણનાર છો?”

“તેણીની કઝીન!” તે ફક્ત એટલું જ હેરતપી પૂછ્યો.

“હા, તેણીની પોતાની પીત્રાઈ બહેન, અને હવે સાહેબ, જો હજી તમે તમારી છદ્ધ વાલુજી રાખશો, તો હું કસમથી કહું, કે હું જો લગ્ન અટકાવીશ. તમારે મીસ લેવેન્નાને પરણવું પડશે, બીજા કોઈને નહીં.”

“એ તો તરૂં વાહીઆત વાત છે. એમ કહીશી બનશે નહીં.” તેને અહંકારથી કહ્યું. “મીસ લાઈન મારી ધણી-આણી થવા લાયક નથી.”

ડાળસન જરા વિચારમાં પડી, કે મીસ એક એક બેન્ક નોટ મજબૂતાથી ઢાલી તેણીના હાથમાં ઠેસની, અને માથાપર ઢોડ્યો. સુગ્મ અસ્ત પામી ચુક્યો હતો અને સાંજના આછા અજવાળામાં તેને ગ્લાઈનને ચોરડામાં જોઈ નહીં, પણ સીધા જ હરબોર મરાયા આગળ ધસ્યો.

પણ તેને જોખવાને માટે લેવેન્નાની ત્રો એક જ નજર પુરતી હતી. તેણીએ તેને જોયો, અને બાણે તેણીની મધળી હીમત અને જુસ્સો તેણીને છોડી જતાં હોય તેમજ લાગ્યું. ધ્રુમતાં મગજે તેણી તેના તરફ દોડી, અને ખુશાલી અને દુખની એક લોગી ચીસે તેણી તેના પગ આગળ પડી, અને તેના પગોને ધણીજ મજબુતાઈથી વળગી પડી.

“ઓ આરથર! મારા પ્યાર! મારા વચનથી બંધાયેલા લગ્ન! હું તો ધારતી હતી, કે તમે કહીશી પાછા આવશે નહીં. ઓ! મને તમે આટલી વખત, શા માટે લયંકર નીરાશીમાં સળડતી કરી હતી?”

“અરે આ શું ગણડગોટ્ટો છે?” મીસીઝ રેમર પણ જોઈ ધ્રુવતા હોઠોથી

મ તેમ બોલી. “શું લેવેન્યા, ત્યારે તને આ શુદ્ધ અનુભવ નથી?”

“ઓ આરથર! ઠીકરેડ! તું એ લોકને મમળાવની, આપની વાત” તેણીએ લાવાલા કર્યા “તું કહે એ લોકને કે આપણે કંઈ અનુભવ નથી. ઓ ખુદા! હવે હું કેવું ઈચ્છું છું કે આપણા હૃદયે એકમેકથી અનુભવ હોતો!”

હયાં મીં એક કાંઈ લાગે તુટે ખુદાસો કરવા ગયો, પણ તેટલાં મીં લાઇને ઓરડામાં દાખલ થયા અને સીધા મીં એક આગળ બેઠા.

“મીં એક—જે એજ તમારું નામ હોય તો—અને પૂછવાની રજા છે, કે તમે અને એક ચોક્કસ માણસ વચ્ચે પ્રેક્ષાસ્થ રૂમમાં જે વાતચીત થઈ તે મીંસ વ્હાઇનેજ લગતી હતી?”

“અને અલખતાં, તેણીનેજ લગતી એ વાત હતી એમ એ બરાબર જાણે છે.” પાછળથી ડોખસને ધસી આવતાં કહ્યું. “જેઉ હવે તમારામાં હીમત હોય તો ના કહો મીં ડરહેમ?”

“હું આ જુવાન જાનુને જે વરસની વાત પર મળ્યો હતો, અને હમો વચ્ચે દોસ્તી બધાતા નાદાનપણે કાંઈક અચ્ચાં સહી થેલાં ચેડાં થયાં હતાં. એટલુંજ, પાકી બીજું કાંઈ નહી.” તેને ધુનતા હોઠોએ લાગેતુટો બચાવ કર્યો.

“જુદા!” ડોખસને તરારો કર્યો. “તમે તોડો સગળા સમજો મારા મહેરબાને! કે હું એના મોઢા પર ખડખડ કહ્યું કે એને મારી નાની શેઠાણીને ખાર અને ભડોસો મેળવ્યો, અને દરેક પનીરનાં પનીર ચીજોના કસમ ખાઈ એને તેણીને પરણવાનું વચન આપ્યું હતું અને તેણીએ બધુંજ ખરું માન્યું. ત્યાર બાદ એને પાછું મોઢું દેખાડ્યુંજ નહી, તેથી તેણી આટલી દુઃખી અને અસુખી બની છે; તે વખતે એ સગળા કાંઈ મીં એકને નામે ઓળખાતો ન હતો. પણ પોનાનું નામ ડરહેમ જણાવતો હતો.”

ત્યાં એક લયકાંત ચુપકીદી દેલાઇ લેવેન્યા હજી પણ આરથરના પગ આગળજ પડી હતી, જ્યારે તે એટલો તો શરમ અને ગભરાવથી ઉરકેરાઈ ગયો હતો, કે હવડા ધરતી ફાટી તેને સમાવી દેવાને જગા કરી આપે તો તે ખુશીથી ગરક લાય. હવે ડોં રેમરની લાવાની વારી આના. તેને લેવેન્યા તરફ આગમી કરી પૂછ્યું. “સાહેબ તમે આ જુવાન જાનુને પરણવાને તૈયાર છો?”

“અરે ખુદા! જાણે મારી પર દુન્યાજ ઉલટીય કે કેમ?” તે અસુખી માણસ દુઃખથી બરબડયો. “હું—”

“હવે એક પણ પ્રપચ આતરો નહી, સાહેબ.” ડોં રેમર ગુસ્સાથી ડોળા કાઢતો બખાલ્યો. “હું ફક્ત ત્રીસો જવાબ માગુંજ!”

“હું તેણીને પરણી શકતો નથી.” તે અભાગ્યો જવાબ કબારી ખોતા તે પેઝ આગળથી ખસી જતાં બોલ્યો. “મારે કોઈ પણ છોકરી સાથે પરણવું નથી, સીવાય એક, કે જેણી મારી ંકાલામાં ંકાલી બાગ્યણ થતાર છે”

“અને તે તો હવે કોઈ કાલે પણ બનશે નહીં” તે પાદરીએ ગુસ્સાથી ખગ થોકતાં જવાબ વાળ્યો.

તેટલાં ઓકાએક કોઈને મરાયાની યાદ થઈ, અને પાછળ ફરી ભેતાં, તેણી હસ્તી માલમ પડી. ને હરણું કે જે એક મેડ માણસના હસ્તે જેવું કઠોરપણું દેખાડતું હતું. પેલોજ હાર જે તેણીએ પોતાના હાથમા પકડ્યો હતો, તે તેણીના ભેરના દબાણથી કરી કચડાઈ ભચડાઈ ગયો હતો. તેણીના એક હાથે શુભાભોનો રંગ તો દઈ આરસપાની પથરોનો રંગ પકડ્યો, અને એ સઘળા દેખાવે ત્યાંના દરેક જણું ધાસ્તીથી ચોંક્યાં.

તેણીની માતા બહાલથી વીલી પડેલી તેણી તરફ ધસી, અને પૂછ્યું. પણ તેની કોઈને પણ ઓળખતી હોય અથવા સાંભળતી હોય એવું લાગ્યું નહીં. મીઠા એક પણ તેણીની તરફ ધસ્યો, અને તેણીને બહાલથી કાંઈક જોવાવવાની કોરોશ કરી, પણ સઘળું વ્યર્થ હતું. તેને પણ તેણીએ ઓળખ્યો નહીં, એટલે ગંધા તેણીની આંખે એમુધીનો પરદો ફરી વચ્ચે હતો.

તરતજ તેણીને તેણીના ચોરડામાં લઈ જવામાં આવી, અને ડોક્ટરોને જોવા-વધામાં આવ્યા. એમ દહાડાઓ મચાર થવા લાગ્યા અને આગતે આસ્તે તેણીના શરીરમાં જે ફેરફાર થયા હતા, તે સુધરતા ગયા, પણ અતી દીલગીરીભર્યું એ હતું કે તેણીએ પોતાની સઘળી હોંશીઆરી અને અછલ જોડી દીધી હતી.

તેણીને પછી તરતજ ખાનગી દીવાનશાળામાં ખસેડવામાં આવી, કે જ્યાં વાંચનાર તમે પહેલાં પ્રકરણમાં જોઈ ગયા છે. તેણી કદી પણ તોફાની થતી નહીં. પણ શાંત રીતેજ વર્તતી. હજી પણ તેણીને એજ ખ્યાલ હતો, કે તેણી પરજીવા જતી હતી, અને તેથી તેણીને હંમેશા તેજ ફેસમાં સજ થતી કડકડતી ઠંડીમાં વટીક તેણીને સુદેહ ફેસ પેસાવે પડતો, પણ જો કોઈ તેણીની મરજી ફેરવવાને કોયેય ઠરતું, તો તરતજ તેણી હં-બથી તોફાની બનતી, અને તેણીને શાંત કરવી બારી પડતી.

તેણીનું આખા દિવસનું કામ ફક્ત હાર બનાવ્યા કરવાનું હતું, કારણ જે અભાગણી રાતે તે બનાવ બન્યો હતો, ત્યારે તેણીના હાથમાં જે હાર હતો. તેનો સાબુત કાપ તેણીના મગજ ઉપર પડ્યો હતો. ઉનાળામાં તેજો તેણીને સુદર તાજ પુલોથી નવાજતાં ત્યારે ઠંડીમાં તેણીને બનાવતી નકકી પુલો પણ આપવાંજ પડતાં. જેથી તેણી તે હાર પુરો કરવા માગતી કે કોઈપણ છુપીથી તે હાર કાપી કાઢતું, અને ધકમાને ધકમા તે પાછો ગુઠની. એવી રીતે આખો દિવસ તેણી પસાર કરતી.

ગરીબ ગિયારા તેણીના મા બાપ, તેઓનું દુખ તેણીથી પણ વધુ હતું. તેણી

તેઓનું એક પુરું બચ્ચું હતું, અને તેજ વહાલા ચેરાગને. આ ફેજ બેઈ તેઓનો દુખની સીમાજ ન હતી, આવીજ રીતે બે વર્ષ પસાર થઈ ગયાં, પણ તેણીનો કાંઈ પણ હાલ સુધર્યો નહી. અને તે બરાબામાજ તેની વહાલી માતાએ આ ફાની દુન્યાનો ત્યાગ કર્યો.

લેવેન્યા ગદામન માટે થોડુંજ કહેવાનું છે. અને તે પણ કાંઈ ખુશ કરવા જેવું નહી. તેણી પોતાના માળાપનું ઘર છોડી ગઈ છે, એવું સાંભળવામાં આવ્યું છે. તેની પોતા માટે એટલી એકરકાર થાની હતી, કે તેણી કેવી છાંદગીએ છાંદગી હતી, તેનું પણ તેણીને લાન ન હતું, અને લોકો તરફવાર બરાબ, બોલો તેણીને માટે બોલતાં.

અને ત્યારે આરથર ચેજનું શું થયું હતું ? તેને એક સન્યાસીનોજ અવતાર લીધો. તે તરતજ તે બનાવ પછી કલોસફર્ડ છોડી ગયો; અને પોતાનો કાકા સાથે ડરહેમ પાર્કમાં જઈ વસ્યો. તેને, પોતાની જવાન છાંદગીજ બરબાદ કરી નાખી, અને તે ઘડીને કે જે ઘડીએ તેને શસેશમાં પગ મુક્યો હતો. તેને હલરો શ્રાપ દેવા લાગ્યો. થોડા વખત પછી તેનો કાકો મરણ પામ્યો અને હવે તે મબલખ દોલતનો ધણી થવા પામ્યો હતો. પણ હવે તે દોલત તેને શું કામની હતી ! પણ નહી તેણે તેનો સાથેજ ઉપયોગ કર્યો. કેમણી ગરજવતું તેને આશ્ચર્યથી ખાલી હાથે તો જતુંજ નહી, તેને છુપે નામની સખાવતે હલરો ગરજવતની ગરજ સારી હતી. તેને ગરીબોને માટે ઘણીક ખીલડીઓ બંધાવી હતી, કે જેમાની એક મુખ્ય ધ્યાન. સઘળાંનું ખેતતી હતી, તે એક ખાનગી દીવાનશાલા હતી કે જે મરાયાની યાદમાં ખાસ તેનાજ જેવાં દુખીઓને માટે બંધાવી હતી. તેના ભગ્ય દરવાજાને મથાળે નીચલી લાઈનો કોતરેલી હતી.

“ઓ જીવાન્યા ! તારી જીવાનીનો વખત તારા અંતઃકરણ પ્રમાણે અને તારી નજરમાં થીક લાગે તેમ આનંદ અને મોજ મજાહમાં પસાર કરજે, પણ યાદ રાખજે કે ભવિષ્યમાં તારી માઠી કરણીના ફળ એકવાર આખવા પડશે, કે જે તારી છાંદગીને ધુળ સમાન બનાવશે.”

પૈસા પર પ્યાર.

(પારસી સંસારની એક મોટી વારતા.)

લખનાર—મીસ મુના કાવસશાહ ધરિની.

પ્રકરણ ૧૯ મું.

ખેલેનની શીખામણ.

આખરે તે મગરૂર છોકરી, જોરશેદ દાદી દુબાશે તેણીને ખરાં જીભરથી આ-
હનાર એડી કાંગાને પોતાનો છેડલો જવાબ કહી, દુ ખી કીધો. આહા ! પૈસા-પૈમા !
પ્યાર કરતાં પૈસાને અધીક ગણી, તેણીએ બાણી જોઈ પોતાના સુખનો નાશ કીધો.

અરેરે ? જો તેણી જાણતે કે લવિધ્યમાં એજ પૈસા ખાતર તેણી કેવી દુઃખી
થનાર હતી, તો પોતાના બાપ અને કુર્ખની મરજીને તાબે થવા અગાઉ તેણી
લાખ વાર વિચાર કરતે.

અને એમ કરતાં બોલ જોલતામાં છ માસ વીટી ગીયા અને ઠેરવેલા લગનનો
દિવસખી નજીક આવતો ગીયો કે જે અરસામાં તે ભવો જવાન, ચુપકીદી અખત્યાર
કરી પોતાનું નેમી સખેલું કાંમ મુજે મોઢે કર્યો ગયો.

અરે અરે ! અગાઉનો તે પ્રથમ મીઝાઝી રંગીલો જવાન ક્યાં અને હુમણાંનો
એવાંત સોધતો કુજરો એડી કયા ? ગરીબ બાપડો તે જવાન ! તેના પ્યારની
નાસીપાસીએ તેને તમામ ફેરવી નાખ્યો—ગસ કડો કે આ છ મામના અરસામાં
મથાલુ રંગીલો એડી કાગા એક કુજરા મીઝાઝી જવાનમાં ફેરવાઈ ગયો. સઘલાં
તેની આય બદલાયલી ચાલથી હેરત રહ્યા.

ફક્ત એક જણ, તેની આ મોટી નામીપાસીનું કારણ સમજી શકતું હતું.

પણ અરે ! તે ક્યાં જોખલો દુઃખી હતો ! ખુદ તે ધનાધય ચોકયાને પરણવા
નીકલેલી છોકરી પોતે કયા સુખી હતી ?

અભાગની જોરશેદ, હેડસમ એડી કાંગાનો વિચાર તેણી કેમે કરતા મગજ-
માથી કડાડી શકતી હતી નહિ. અગાઉની તે કુદકા ભુરકા મારની પોતાની એડી

રીતભાતથી દરેકને બેન્ટરી આપતી, તે છોકરીમાં અને આજની શાંત સ્વભાવની, નરમ રીતભાતની ખોરશેદમાં ઘણો ફરક હતો. અગાઉની માફક તેણી હવે દમક દમક, મોટર કે ગાડી જોડાવી, વગર અર્થની ખરીદીએ જઈ, જરને કે દીનખાઈ કુંઈને સાથે ઘસડવાની તરફી આપતી નહીં કે ત્રણ ત્રણ ચચ્યાર ફાંડયા એકી વખતે કુદાવી કુમળી માથનો છવ કંચવાવતી નહીં હવે, સર જેહાંગીર સાથ અદસયા પછી તેણી ઘણીજ ગભીર અને કુંજરી થઈ ગઈ હતી, એવી કે સઘલી મોજ મજાહ હવે તેણીને અકારી પડતી હતી.

તે લગનનો દિવસ જેમ નજીક આવતો ગીયો તેમ ખોરશેદનું લોભી છબર નાહિમત બનતુ ગયુ.

તે મેહેલ પચોણાઓની હાજરીથી ગાજવાજી રહ્યો હતો. રંગ રાગ, રમત ગમતથી તે મોટો અંગલો ગોથા ધુજી પડતો હતો. આય નાની લાડકી દોકરીનાં લગનને પુર ફૂતેહમંદીથી પાર પારવાને પેમો પાપરી પેરે ખરચાતો હતો આ લખોપતિ શેઠયાને ત્યાંના લગન દરેકને મોઢે દહાડાઓ ણકકે મહિનાઓ અગાઉથી અવધે ખવધે ગયાં હતાં, ફેશનેબલ હુન્કામાં તો ગોથા હરીફીજ આઢી રહી હતી. દરેક જણ, તે સુખી દિવસની કાગને ડાઘેં સહા જોતુ હતુ અને અંતે તે દિવસથી નજીક આવી લાગ્યો.

સર જેહાંગીરે પોતાની ભવિષ્યની મોહોરદારને આંખને આંજી નાખતાં તરેહવાર કીમતી ઝવેરાતોથી દાટી દીધી તેણીપર કીમતી લોટોનો તો જાણે વરસાદજ વરસવા લાગ્યો.

અરેરે ! તે દતાં, આ સઘલું દતાં, આ લક્ષપતિ આપની લાડકી રીકરી અને એક ફરોડપતીની ચનારી ઘણીઆણીના હાલ તો જોવો.

પોતાના સોભાયમાન ખોરડામાં ગાલે ગલેફે દમ ઉડા વિચારમાં એક મખમલી સોફા પર અરડાઈ પડેલી તે મધુર છોકરી તરફ વાચનાર તાહુરી નજર ફેરવ.

જે દિવસમાં તો તેણી પોતાનું બાપીકું વહાલુ ઘેર, શેહેર, દેસ્ત આસનાવ, અને તે વહાલા જવાનનેથી છોડી કોણ જાણે તેણી તે અનગમતાધણી સાથે કયાંથી જનાર હતી ? હવે પછીની તે ઘણી અથની ભવિષ્યની ખ્યાર વિનાની અનગમતી છંદગીનો આય એકજ લયલીત ખ્યાલ, તેણીનું મગજ ચેરવી નાખતો હતો. એક ઉડો છુપો નિસાઓ આ વિચાર આવતાંજ વારંવાર તેણીના મુખમાંથી નીકલી પડતો હતો.

એકાએક, પછવાડેથી, તે છોકરીના નાજુક માથાંપર નરમ હાથ આવી પડ્યો.

“જર !” ખોરશેદે અભયગીથી સુખ પાડી

“હા ખોરશેદ હુંજ છેવું” અને ખોરશેદનાં કપાળ પર એક કીસ લઈ તેણી તેની પાસેજ બેસી ગઈ.

“તું એટલી લેટ કાંઈ આવી, જર!” એક ઉડતી નગર તેણી પર નાખનાં જોરશેદે મવાલ ડીધો.

“ખરખેરને કંઈ કામ નીકળી આવ્યાથી હુંમે અટકી પડ્યાં. પણ જોરશેદ તું એટલી ઉદાસ કાંઈ?” આય પહેલીજ વખત જરે જોરશેદનાં ચેહેરામાં ધારી ધારીને જોયું.

“ઉદાસ!” અને એક તુચ્છકારતું હસવું તેણી હમી પડી. મોટી ગેહુને, અબ-યખીથી પાછુ એક પલ તે છોકરીનું મોઢો ટીકયું. શું આજે ખરેખર તેણી ગંભીર હતી? આટલો પૈસા અને પદવીવાલો ધણી મર્યા છનાં આગ છોકરી શુ દુઃખી હતી? એક પળ તેણીની નગર નાનકડી ટેળાવપર વીખરઈ પડેલા તરેહુવાર કીમતી ઝર અવેરાત પર પડતાંજ તે ખ્યાલ ઉઠી ગયો.

“ઓ! કેવો સુદર આય હીસનો કીમતી નેકલેસ છે!” એક માખમલી જોલ ઉધારતાં જરે તે કીમતી હાર વખાણથી ફેરવી ફેરવીને જંગો “ઓ તો જેહાંગીર તરફથી છે! કાલે તું એ પહેડસેની! તું જળરી નસીબવાલી છે, હં!”

“નહિ!” તુચ્છકારથી તેણીએ પોતાનું નાનકડું માથું ફેરવ્યું, “માહરા કાઢ, અને છગરની ટીકીટ તરીકે એ તો ગણાય.”

“તાહરી જેવી મરછ હીકરા” વડી ગેહુને નાખતી ટીધી. આય મુંદર નાની ગેહુનેના મિચીત્ર ફાંટાઓથી તેણી પુરેપુરી વાકેફ હતી. “હવે તાહરી ખરાબરી કોઈખી કરી શકશે નહિ, ખતી!” જરે આગલ અલાન્યુ “મે પરજ્યા પગી એ તાહરા વન્ગી જાહોજલાલી વીધે ઘણું સમજેલું છે ને તે ઉપરથી કેહુંઝ હીકરા, કે, તું જળરી નસીબવાલી છે.

જોરશેદ ચુપજ ગેસી રહી. તેણીના હોઠ ફીક્કા પડી ધ્રુજતા હતા.

“અને હવે માહરી જહાલી ગેહેન, આપુને એખલાં મલવાની આય એકજ છેલ્લી તક છે. જોરશેદ, આપનાં કંઈ મમા નથી કે તુને સારી શીખામણુ દે, માટે તેવન ખદલ તેમ કરવાની માહરી ફરજ છે”

“ખરેખર!” તેણીએ બેદરકારીથી ફમાલ માથે એકાં કાઢી જવાખ કર્યો “તુને આજે જેટલી ગમે તેટલી શીખામણો આપવાની છુટ છે. જોલની જરા, માહરા કાન ખુલ્લાજ છે.”

“નહિ તું એવી રીતે ચેસ્ટા ના કર, ખતી” જરે જુરશેદનાં કપાલપર વીખેરઈ પડેલાં કાલા સુલકાં ઉંચા કરતાં કાંઈક કચવઈને જવાખ કર્યો. “હું તાહરા કરતાં વડી છું અને એક ગેહેન તરીકે તાહરાપર માહરું હેત ઘણું છે. મમજ હીકરી, આજે કંઈ આપસા મમા નથી.” અને હયાં તેણીનો સુખમાંથી એક ઉડા નીસાઓ નીકલવા સાથે અવાજ વધુ ગભીર થયો. “આપસાં મમાં નથી કે હું નચીત ગેસું અને ખીનું એ કે હું પરજેલી હોવા સાથે તાહરા કરતાં મે વરસ વડી છું અને તેથી માટીકાઓને કેવી રીતે સંભાલી દેવા તેનો અને તાહરાં કરતાં વધારે અતુખ છે.”

“તુનેજ મવવાની મેં હમના ટગર કીધી ને જ્યારે ખુદાએ તુંને મોકલ્યો ત્યારે તો હું તુંને હયાંજ શુડ—ખાય ઇચ્છુંચ.”

“શુડ-ખાય” તેણે કંઈ ઉદાસીત જવળ કર્યો. “પણ, આપરે ફરીથી મંદીશું કેની?”

“નહિજ તો વરી!” તેણીએ જવાબ કર્યો. “તું ખોરશેદ દુબાશને કદી જોઈ શકશે નહિ. અત્રબત, તું દેડી જેહાંગીરને જોશે ખરે. પણ તેણીને પહેરી કરતાં તદન બદલાયદી જોશે. ઠંડી, વધારે મગરર, બેઢરકાર, તેણીએ શુ ખોકાયુંચ અને પોતા પાછળ જેવું સુકી આવીચ તેના પસ્તાવાથી ખવઈ જતા છવે તું દેડી જેહાંગીરને અત્રબત જોશે અને તેથીજ હું તુને હમશું શુડ-ખાય કરુંચ.”

ઘણાક આસુઓ તેણે તે મુકેદ મુંવાળાં ગાલોપરથી સરી પડતાં જોયાં અને એક પળ, તેણીને છાતીએ આપી દીઢાસો દેવાની એક જ્વેશવર લાગણી તેનો પર ગાલેખં આપી, પણ નહિ, તે મન નક્કમ કરી શુષ ઉભો.

“હું, ખોરશેદ દુબાશ તારથી સદાની છુટી પડવી વળતે, તેં જે તેણી માટે કીધુંચ, અને જે સાચા હેતથી તેણીને આહીચ, તે માટે તારાકરો ઘણો ઉપકાર માનુચ.” ફરી પાછો તેણીનો કગળતો ધીમો અવાજ નીકળ્યો. “તું માહરો તદન સાર્યો ને લલો દોસ્ત પુરવાર થયોચ. પણ અરે એડી! તારાકરી લલાકરોનો મેં રીતે બદલો આપ્યોચ તે ચાંદ કરી મને ના ધિક્કારતો! ખુદા ખાતર, મને જાણું માફ કરી મારો માયાથીજ વિચાર કરું.”

“તું એમ ના જોલ, ખોરશેદ.” તે લલો જવાબ કગલી પડ્યો. “આય દુન્યામાં મને તારાકરી સિવાય કોઈ પણ બીજું વધારે વહાલુ છેજ નહિ અને કદીમી રહેશે નહિ. માહરાં તકદીરે તુંને માહરી નથી બનાવી તો શું થયું?” છાતીમાંથી નીકળી પડતું દુઃખનું એક ડચકું. તેણે અટકાવવાની કોશિશ કીધી, “પણ તુંને દુરથી તપાસવાની, તારાકરાં મુખની એક લાઈ દાખલ દુરથીની કાળજી કરવાની માહરી મોટામા મોટી મોજ રહેશે.”

“ખરેજ તારાકરી પામે એક ઘણુજ હાતસ દીલ છે, એડી! સાહેબજી, માહરાં જગર, આજ પડી ખરાં. મુખની એકળી પણ મારે માટે આવશે નહિ.” અને કંઈ નહિ સમજી શકાય એવી લાગણીને આધીન થઈ. તેણીનું રોનકદાર માથું તેનાં ખાના પર ઝુમી પડ્યું.

અરેરે : એક પળ તે બે વહાલા છવે આનુબાનુની કંઈ પણ દરકાર વિનાં એકમેકને જોરથી વળગી રહ્યાં.

“ખતી, ખુદા તુંને મુખી રાખે!” પોતાનાં ખાનાં ઉપર ઝુમી પડેલું તેણીનું માથું પોતાના બે હાથોમાં પકડી. તેણીના સફેદ કપાળગર પ્યારની એક છેલ્લી ક્રીસ કરતાં તેણે પારાં જગરથી દુઆ ઇચ્છી.

(સંધણ છે.)

